

ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİ
(ÇEVİRİYAZI-İNCELEME)

Fatih NACAK

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN

Haziran, 2018

Afyonkarahisar

T.C.
AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİ
(ÇEVİRİYAZI-İNCELEME)

Hazırlayan
Fatih NACAK

Danışman
Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN

AFYONKARAHİSAR 2018

YEMİN METNİ

Yüksek Lisans Tezi olarak sunduğum “Arkadaş Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı-İnceleme)” adlı çalışmanın, tarafımdan bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin Kaynakça’da gösterilen eserlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanmış olduğumu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

.../ .../2018

Fatih NACAK

TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI

JÜRİ ÜYELERİ

Tez Danışmanı : Prof. Dr. Mehmet Hilmi UÇAN
Jüri Üyeleri : Doç. Dr. Mehmet GÜNEŞ
: Dr. Öğr. Üyesi Bayram ÇETİNKAYA

İmza

Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı öğrencisi Fatih NACAK'ın "Arkadaş Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı-İnceleme)" başlıklı tezi, 06.07.2018 günü saat 16.00' da Afyon Kocatepe Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Sınav Yönetmeliği'nin ilgili maddeleri uyarınca yukarıda isim ve imzaları bulunan jüri üyeleri tarafından değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Celal DEMİR
MÜDÜR

ÖZET

ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİ (ÇEVİRİYAZI-İNCELEME)

Fatih NACAK

AFYON KOCATEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANA BİLİM DALI

Haziran 2018

Danışman: Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN

Edebiyat, malzemesi dil olan güzel söz söyleme sanatıdır. Edebî ve estetik değeri olmayan sözlü ve yazılı kullanımlar edebiyatın konusu olamaz. Edebiyat, dil vasıtası ile insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmesini sağlar. Aynı zamanda edebiyat toplumun bir ifadesi ve aynasıdır. Toplum, edebiyatın iyi kullanılmasıyla eğitilir ve terbiye edilirse temelleri sağlam olan bir uygarlık ortaya çıkacaktır.

Çocuk edebiyatı ise çocuklarımızın yetiştirilmesinde, onların duygularına, düşüncelerine ve zevklerine seslenmeye çalışan, çocuğa görelilik kavramını benimseyen ve çocukları eğitirken eğlendiren bir alandır.

Eski harfli çocuk dergilerimizden olan “Arkadaş” 5 Kânûn-ı Sâni 1325/ 18 Ocak 1910 tarihinde otuz iki sayfalık yüklü hacmiyle yayımlanmaya başlamış ve on dört nüsha yayımlanarak 15 Temmuz 1326/ 28 Temmuz 1910 tarihinde yayın hayatını uzunca bir veda yazısı ile sonlandırmıştır.

“Arkadaş Adlı Çocuk Dergisi” ismini taşıyan çalışmamız ile üzerinden bir asırdan fazla zaman geçmesine rağmen Latin harflerine aktarılmamış olan söz konusu çocuk dergisi tanıtılmaya çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Edebiyat, çocuk, çocuk edebiyatı, eski harfli çocuk dergisi, Arkadaş.

ABSTRACT

CHILDREN’S MAGAZİNE NAMED ARKADAŞ (A TRANSCRIPTIVE AND AN ANALYTICAL STUDY)

Fatih NACAK

**AFYON KOCATEPE UNIVERSITY
THE INSTITUTE of SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT of TURKISH EDUCATION**

June, 2018

Advisor: Assoc. Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN

Literature whose material is language is on eloquence verbal and written usages which have not a value in terms of literary and an esthetic are not a subject for literature. Literature enables people to Express their feelings and thoughts by way of language. At the same time, literature is on expression and a mirror of society, society is trained through the use of good literature, and literature is a civilization that has solid foundations of decency will emerge.

On the other hand, children’s literature is a field in order to raise of our children, trying to call out their feelings, thoughts and pleasures, a adopting proper term for children and enabling our children to trained and entertained.

“Arkadaş” which is from old typed journals for children according to julian calendar on 5 January 1325/ to the gregorian calendar on 18 January 1910 starts to publish with its thirty two pages rich volume and by publishing with fourteen copies on 15 July 1326/ 28 July 1910 endsup with a longly letter of forewell of his publishing life.

That journal for children not transferred to Latin letters. Although it has passed through more than a century by means of our study called as “Children’s Magazine Named Arkadaş” has been attempted to introduce.

Key Words: Literature, child, children’s literature, old letters children’s magazine, Arkadaş.

ÖN SÖZ

İnsanlık tarihinde iki önemli kurum vardır. Bunlar aile ve din kurumlarıdır. Hiçbir çağda insanlar dinsiz veya ailesiz kalmamışlardır. Ailenin meyvesi ise çocuktur. Çocuk toprağa ekilmeyi bekleyen bir tohum gibidir. Bu tohumun yeşerip filizlenmesiyle toplumlar aydınlanır. Tohum filizlenmeli ki etrafındakilere su olmalı, toprak olmalı, ışık olmalı, aydınlatmalıdır.

Bizler münevver vatandaşlar yetiştirmeliyiz. Münevver sözcüğünün “Işıklı, aydın, parlak; aydın, okumuş, yazmış ve devletine milletine yararlı işler yapan kimse.” gibi anlamları vardır. Çocuklarımızı düşünen, konuşan, bir şeyler üretebilen, hakkı, hakikati savunan; belli bir karakteri ve tavrı olan, aklın yanında kalbi de esas alan bireyler olarak yetiştirmeliyiz. Necip Fazıl’ın deyimiyle “kuru akıl” ile hareket eden bireyler olmamalıdır. Münevver, kalbi olan, vicdanı olan, duyabilen kimsedir. Kendi akli aydınlık olmayan birisi, bir başkasının acısını duyamayan yani akli ve kalbi, tahrif edilmemiş bir din olan İslâm dinini kendine rehber edinmemiş bir şekilde yetişen, yetiştirilen çocuk başka birisini nasıl karanlıktan çıkarabilir?

Bunun içindir ki çocuklarımızın yetiştirilmesinde edebiyat önemli bir yer tutar. Edebiyatın malzemesi ise dildir. Malzemesi dil olan bu sanat dalı güzelin, güzel olanın peşindedir. İnsanlar dil ile düşüncelerini, duygularını, umutlarını ve hayallerini ifade ederler. Dolayısıyla edebiyat çok yararlı bir eğitim malzemesidir. Eğitimin içinde edebiyat yoksa bu durum çöl ortasına ekilen bir tohum gibidir.

Edebiyat aynı zamanda toplumun bir ifadesidir, aynasıdır. Birçok toplumsal yansımayı edebiyatın içinde görmek mümkündür. Temeli sağlam olan, gelişmiş uygarlıklara baktığımızda edebiyatın da ilerlemiş olduğunu görürüz. Diyebiliriz ki çocuklarımızın eğitiminde edebiyat, vazgeçilemeyecek bir ihtiyaçtır.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda Çocuk Edebiyatı kavramı literatüre girmiş ve bu alanda birçok çalışmalar ve araştırmalar yapılmıştır. Roman, şiir, masal, hikâye vb. gibi edebî türlerle ilgili çocuklara yönelik birçok ürün ortaya konulmaya çalışılmıştır. Bunlardan birisi de çocuk dergileridir. Çocukları eğlendirirken eğitmesi, bunu edebî, ahlakî ve güzel bir üslupla yapması çocuk ve edebiyatın arasında sıkı bir bağ kurulmasını sağlayan etkenlerden birisidir.

Bu dergilerden birisi olan ve Midhat Sadullah, Osmân Fahrî ve Ali Nusret gibi daha birçok ismin katkılarıyla oluşturulmuş “Arkadaş” adıyla basılan çocuk dergisi üzerindeki çalışmamız ile unutulmaya yüz tutmuş eski harfli çocuk dergilerinden birisi daha çocuk edebiyatı alanına kazandırılmaya çalışılmıştır.

Bu çalışmamda bana rehber olan danışman hocam Prof. Dr. M. Hilmi UÇAN’a, her zaman benim yanımda olan ve maddî, manevî desteğini benden esirgemeyen muhterem aileme şükranlarımı sunarım. Çalışmamızdaki doğrular onların, hatalar benimdir.

Fatih NACAK

İÇİNDEKİLER

	Sayfa
YEMİN METNİ.....	ii
TEZ JÜRİSİ KARARI VE ENSTİTÜ ONAYI	iii
ÖZET	iv
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar LİSTESİ.....	xxxiii
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xxxiv
GİRİŞ	1
1. PROBLEM DURUMU	2
1.1. PROBLEM TÖMCEİ.....	2
1.2. ALT PROBLEMLER.....	3
2. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	3
3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	3
4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI.....	3
5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	4
6. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ.....	4

BİRİNCİ BÖLÖM

ÇOCUK VE EDEBİYAT

1. ÇOCUK, EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI.....	5
2. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ.....	6
2.1. DÜNYADA ÇOCUK DERGİCİLİĞİ.....	7
2.2. TÜRKİYE’DE ÇOCUK DERGİCİLİĞİ.....	8
3. ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİMİZ	9
3.1. ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİNDEN	10
3.1.1. Mecmua-i Nevresidegân	10
3.1.2. Vasıta-i Terakki	11

3.1.3. Numune-i Terakki	11
3.1.4. Çocuklara Talim	11
3.1.5. Küçükler Gazetesi	11
3.1.6. Çıtı Pıtı	12
4. ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİNE DÂİR	12
4.1. YAYIN POLİTİKASI	16
4.2. HEDEF KİTLESİ	17
4.3. ARKADAŞ DERGİSİNİN YAZAR KADROSU	17
4.3.1. Midhat Sadullah (1892 – 1961)	17
4.3.2. Osmân Fahrî (1890 – 1920)	18
4.3.3. Ali Nusret (1872 – 1913)	19
4.3.4. Dergide İsmi Geçen Diğer Yazar ve Şairler	20
4.4. ARKADAŞ DERGİSİNİN GENEL YAPISI	20
4.5. ARKADAŞ DERGİSİNDE YER ALAN ÜRÜNLER	21
4.5.1. Musâhabe	21
4.5.2. Şiir	22
4.5.3. Büyük Sözler	22
4.5.4. Hayâtı Öğrenelim	23
4.5.5. Fenn Âleminde	23
4.5.6. Hıfzû's-sıhha	23
4.5.7. Terbiye-i Bedeniyye	24
4.5.8. Urûk-ı Beşeriyye	24
4.5.9. Mütenevvi'a	24
4.5.10. Handeler	25
4.5.11. Terâcim-i Ahvâl	25

4.5.12. Müntahabât-ı Nefîse	26
4.5.13. Kitâb-ı Tabî'at	26
4.5.14. Hikâye	26
4.5.15. Roman	27
4.5.16. Kırâ`at.....	28
4.5.17. Kitâbet Dersleri	28
4.5.18. Ezber	30
4.5.19. Ma'lûmât-ı Medeniyye.....	30
4.5.20. Gezi Yazısı.....	30
4.5.21. Hanımlara Mahsûs Kısımda (Â'ile).....	31
4.5.22. Nutuk.....	31
4.5.23. Görsel Materyaller.....	32
4.5.24. Dergide Yer Alan Diğer Ürünler.....	32

İKİNCİ BÖLÜM

ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİNİN ÇEVİRİSİ

1. ARKADAŞ, C: 1, NU. 1	43
MÜNDERİCÂT	43
İki Aylık Takvîm	44
Resm-i Takdîm	45
Târîh Dersleri.....	46
Çocuklara.....	46
Târîh-i Eşyâ ve Muhtere'ât Gazeteler.....	50
Görülmeyenler	54
Büyük Sözler	55
Hıfz-ı Sıhhat	55

Terbiye-i Bedeniyye.....	57
Mütenevvi'a	59
Handeler	60
Terâcim-i Ahvâl.....	61
Elektrik Kralı — Edison —	61
Edison Neler İcâd etmiş?	63
Müntahabât-ı Nefîse.....	64
Vatan	64
Tevzî'i Mükâfât.....	65
İşte Hâzîrûnu Ağlatan Nutuk	66
Ma'lûmât-ı Medeniyye	69
Küçük Hâtib - Alın Teri	71
Kitâb-ı Tabî'at.....	74
Arz Üzerinde En Yüksek Mevkî'ler	75
Mont Blanc'a İlk Su'ûd.....	75
Dağ Seyâhatindeki Müşkilât.....	75
Yüksek Dağlarda Ba'zı Hâdisât-ı Garîbe.....	76
Ba'zı Mühim Balon Seyâhatleri.....	79
Kırâ`at	82
İbtidâ`î:.....	82
Rüşdî:.....	82
İ'dâdî:	82
Bir Eşğin Hâtırâtı	84
Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz.....	86
Beşiktaş'ta Gece Dersleri	87

RÛŞEN MATBA'ASI	87
2. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 2.....	88
MÜNDERİCÂT	88
Herkese Lâzımdır İki Aylık Takvîm.....	89
Muhtasar Posta Ta'rifesi	89
Musâhabe.....	90
Ahlâk Nedir?	90
Hıfz-ı Sıhhat	92
Nasıl havâ teneffüs edelim?.....	92
Terbiye-i Bedeniyye - İsveç Jimnastiği.....	93
Handeler:	95
Ma'lûmât-ı Medeniyye	95
Handelerden:.....	97
Urûk-ı Beşeriyye.....	98
Yıldız.....	100
Kırâ`at	100
İbtidâ`î:.....	100
Rüşdî:.....	101
İ'dâdî:	101
Handelerden:.....	102
Büyük Sözler	103
Mütenevvi'a	104
Mendîl	104
Terâcim-i Ahvâl.....	106
Sokrat	106

Sokrat'ın Vefâtı.....	107
Müntahabât-ı Nefîse.....	107
Elhân-ı Şitâ.....	107
Yumak ve Kedi.....	109
Âfiyet Olsun	109
Sefîh	112
Handelerden:.....	113
Kitâb-ı Tabî'at.....	113
Mağaralar.....	113
Mağaralara Nasıl İnilir?	115
Tahtü'l-arza Seyâhatin Tehlikeleri ve Tedâbîr-i Mukteziyye	115
Bir Eşegin Hâtırâtı	116
Â`ile	119
“Fenelon”un meşhûr eserinden: Terbiye-i Benâtın Ehemmiyeti.....	122
İdâre-i Beytiyye	123
Handelerden:.....	124
İhtâr	124
Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz.....	125
Dikkat	125
Teşekkür	126
Fındıklı'da Kâ`in Leylî ve Nehârî	126
Şemsü'l-Mekâtib.....	126
RÛŞEN MATBA'ASI	126
3. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 3.....	127
MÜNDERİCÂT	127

Herkese Lâzımdır Bir Aylık Takvîm	129
Muhtasar Posta Ta'rifesi	129
Musâhabe.....	131
İlk ahlâk dersleri: Â`ile ve Mekteb.....	131
Târîh Dersi.....	132
Osmânlıların İyi Ahlâkı Nereden Geldi?.....	132
Hayâtı Öğrenelim.....	135
Yumurta ve Taş.....	135
Handelerden:.....	138
Bir Zavallıya	138
Urûk-ı Beşeriyye.....	138
Polenezyahlar ve Fijiler	138
“Tonga” Cezâ`ir-i Müctemi'ası	139
Terâcim-i Ahvâl.....	141
Seneca (Ba'de'l-mîlâd 3 — 65).....	141
Küçük Hâtib - “Alfonso Cuar”ın hazîn bir hikâyesi: Barrett ile Rudolph	142
Fenn Âleminde - Kuyruklu Yıldızlar	145
Necm-i Gîsû-dâr	147
Napolyon	148
Müntahabât-ı Nefîse.....	149
Askerlik	149
Hıfz-ı Sıhhat	150
Terbiye-i Bedeniyye - İsveç Jimnastiği.....	151
Handelerden:.....	153
Kırâ`at	153

İbtidâ'î:	153
Rüşdî:	154
İ'dâdî:	155
Handelerden:	156
Ma'lûmât-ı Medeniyye	156
Kitâb-ı Tabî'at	158
Tahtü'l-arza sandal seyâhati – Gölge ve Gece Nehirleri.....	158
Büyük Sözler	160
Mütenevvi'a	161
Â`ile	162
İdâre-i Beytiyye	164
Bilmecelerimiz.....	165
Müsâbaka.....	166
Fennî Su`âller	166
Arkadaş Mekteblere ve Ale'l-umûm Etfâle Mahsûs Musavver Risâle	167
4. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 4.....	169
Herkese Lâzımdır Bir Aylık Takvîm	170
Muhtasar Posta Ta'rîfesi	170
Muhâberât-ı Alenîyye:	170
Bir Makâle-i Ahlâkıyye.....	171
Hayâtı Öğrenelim.....	173
Bir İstikşâf.....	173
Urûk-ı Beşeriyye.....	176
Samoa Adaları.....	176
Resm-i İzdivâc	177

Société Adalarından: Tahiti.....	178
Büyük Sözler	178
Belki!	179
Handeler:	180
Hıfz-ı Sıhhat	180
Terbiye-i Bedeniyye İsveç Jimnastiği.....	181
Handelerden:.....	183
Terâcim-i Ahvâl.....	184
Arşimed	184
Ezber	186
Mütenevvi'a	186
Handelerden:.....	187
Aldo Heina.....	187
Müntahabât-ı Nefise.....	187
Yarın	187
Aldo Heina Fedâ-kâr Bir Ateşçi	188
Ma'lûmât-ı Medeniyye	192
Handelerden:.....	194
İnkılâb hâtıralarından: Yaşasın!.....	195
Kitâbet Dersi.....	195
Mütenevvi'a	198
Kitâb-ı Tabî'at	199
Bir Eşğin Hâtırâtı	202
Â`ile	204
Bilmecelerimiz.....	205

MÜNDERİCÂT	207
İstanbul'da Merkez-i Tevzi'miz	207
İ'ân	207
Hicrân	207
RÛŞEN MATBA'ASI	207
5. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 5.....	208
Lâzım Olur Senelik Takvîm	209
Muhâberât-ı Âleniyye	209
Mükemmel Rehber-i Efâl-i Fransevî ve Lûgat-çe-i Istılâhât-ı Efâl	209
Musâhabe	210
Hayât ve Mevsimler	210
Hayâtı Öğrenelim	211
Yıldızlar	211
Büyük Sözler	214
Küçük Hâtib - Pascal	215
Urûk-ı Beşeriyye	218
İnhitâta Giriftâr Bir Adn	218
Markiz Adaları:.....	218
Hâvâ`î Cezâ`ir Müctemi'ası Yâhûd Sandwich Adaları	219
Fiji Adaları	220
Hüsn ve Zarâfet	220
Hâlâ Yamyam!	220
Handelerden:	220
Terâcim-i Ahvâl	221
Vasco Da Gama	221

Handeler:	223
Atina [1]	223
Hıfz-ı Sıhhat	225
Mütenevvi'a	226
Kehkeşân	227
Sabâh Ezânında.....	227
Müntahabât-ı Nefise.....	228
Ziyâ Paşa'nın Defter-i A'mâl'inden.....	228
Terbiye-i Bedeniyye İsveç Jimnastiği.....	229
Handelerden:.....	231
Ma'lûmât-ı Medeniyye	232
Handelerden:.....	234
Kutb-ı Cenûbiye Doğru... (Shackleton)	235
Handelerden:.....	237
Bir Eşğin Hâtırâtı	238
Â`ile	240
(Fenelon)'un meşhûr bir eserinden: Kızların adem-i terbiyesinden münba'is	243
Mâder-i Elem	245
Bilmecelerimiz.....	246
Fennî Su'âl	246
MÜNDERİCÂT	248
Herlock Sholmes'a Karşı Arsène Lupin.....	248
6. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 6.....	249
MÜNDERİCÂT	249
Lâzım Olur Senelik Takvîm	251

Muhterem Kârî`lerimize.....	251
Musâhabe.....	252
Ta'yîn-i Meslek.....	252
Hayâtı Öğrenelim.....	254
Karıncalar	254
Hıfz-ı Sıhhat	258
Büyük Sözler	259
Urûk-ı Beşeriyye.....	260
Papular ve Mauriler.....	260
Sağlam Vücûd, Esmer Renk.....	260
Libâs-ı Umûmî.....	261
Kavm-i Zirâ'i ve Büt-perest.....	261
Sûret-i İzdivâc	262
Kitâbet Dersleri.....	262
İbtidâ'î.....	262
Rüşdî.....	264
İ'dâdî.....	266
Kış Sabâhı.....	268
Terâcim-i Ahvâl.....	268
Lavoisier	268
Büyük Sözlerden:.....	270
Müntahabât-ı Nefîse.....	270
Nev-bahâr	270
Küçük Hikâye - Sâ'atçi Tavuk	271
Ma'lûmât-ı Medeniyye	276

Ezber - Altın Yumurtalı Tavuk — La Fontaine'den Tercüme —	278
Büyük Sözlerden:.....	278
Kitâb-ı Tabî'at	279
Kışı geçirmek için bir melce`	279
Kırâ`at	281
İbtidâ`î.....	281
Rüşdî.....	281
İ`dâdî.....	282
Bir Eşğin Hâtırâtı	283
Â`ile	284
Mâder-i Elem.....	286
Bilmecelerimiz.....	288
Müsâbaka	288
Fennî Su`âl	288
Tebrîk	290
Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi.....	290
7. ARKADAŞ, C: 1, Nu: 7	291
MÜNDERİCÂT.....	291
Lâzım Olur Senelik Takvîm	293
Musâhabe.....	294
Terbiye-i Fikriyye İhtiyâcî.....	294
Hayâtı Öğrenelim.....	297
Bir Canavar	298
31 Mart	299
Handeler	300

Urûk-ı Beşeriyye.....	301
Bismarc Cezâ'ir Müctemi'ası	301
İzdivâcdan Evvel	302
Salamon Adaları.....	303
İzdivâcda Kâ'ide.....	303
Raks İbtılâsı.....	303
Terâcim-i Ahvâl.....	303
Michel Angelo.....	303
Hıfzû's-sıhha	305
Ezber - İstikbâlin Vatan Şarkısı.....	307
Büyük Sözler	307
Fenn Âlemi - Halley Kuyruklu Yıldızı	308
Müntahabât-ı Nefîse.....	311
“Târik”tan Bir Parça Târik bin Ziyâd (Yalnız).....	311
Küçük Hikâye - “Octave Mirbeau”dan: Hizmetçi.....	312
Ma'lûmât-ı Medeniyye	316
Kitâb-ı Tabî'at.....	320
Kutb-ı Cenûbîye Doğru Hareket:	320
Sedd-i Kebîr Üzerinde.....	320
Bir Eşeğin Hâtırâtı	322
Â'ile	325
Mâder-i Elem.....	327
Bilmece ve Su'âllerimiz	329
Âsâr-ı Cedîde	332
8. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 8.....	333

MÜNDERİCÂT	333
Lâzım Olur Senelik Takvîm	335
Muhâbere-i Aleniyye	335
Musâhabe.....	336
Hangi Eserleri Okuyalım?	336
Hayâtı Öğrenelim.....	338
Gözler	338
Fenn Âleminde - Ayağımızın altında ne var?.....	341
Yanardağ	342
Handelerden:.....	343
Handeler	343
Ses Borusu	344
Urûk-ı Beşeriyye.....	344
Yeni Hebrid	344
Yeni Kaladonya.....	345
Terâcim-i Ahvâl.....	346
Demosteneses.....	346
Handelerden:.....	348
Hıfz-ı Sıhhat	349
Bakteri	349
Büyük Sözler	350
Küçük Hikâye - Mavi Mendîl.....	351
Müntahabât-ı Nefîse.....	354
Kamere Hitâb	354
Handelerden:.....	356

Kitâbet Dersleri.....	357
İbtidâ'î:	357
Rüşdî:	358
İ'dâdî:	361
Ma'lûmât-ı Medeniyye	364
Kitâb-ı Tabî'at	365
Bir Eşğin Hâtırâtı	366
A`ile	368
Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr	371
Mâder-i Elem	373
Eytâm-ı Şühedâya	376
Bilmecelerimiz ve Su`âllerimiz	379
Hüsn ve Şi`ir	381
Dikkat	381
İstanbul'da Merkez-i Tevzî'miz.....	382
9. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 9.....	383
MÜNDERİCÂT	383
Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz.....	384
Musâhabe.....	386
Safahât-ı Heyecân.....	386
Hayâtı Öğrenelim.....	388
Kulaklar.....	388
Fenn Âleminde - Otuz Milyon Yıldızın Fotoğrafyası Alınmış!	390
Büyük Sözler	392
Mütenevvi'a	393

Urûk-ı Beşeriyye.....	394
Adanın Kıymet-i Azîme-i İktisâdiyyesi:	395
Yeni Zelanda	395
Hıfzû's-sıhhaya Adem-i Ri'âyet.....	396
Terâcim-i Ahvâl.....	396
Denis Papin.....	396
Küçük Hikâye - İhtiyâr Kadın	399
Handeler:	403
Mehtâba Karşı.....	404
Dârü'l-fünûn-ı Osmânî Edebiyât Şu'besinin Feryâd-ı Vîcdânı: Alçaklar	404
Müntahabât-ı Nefîse.....	406
Harbiyye'ye Bir Selâm	406
Ma'lûmât-ı Medeniyye	408
Kırâ`at	410
İbtidâ`î.....	410
Rüşdî:.....	410
İ`dâdî:	411
Kitâb-ı Tabî`at	412
Bir Eşegin Hâtırâtı	414
Â`ile	415
Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr	419
Mâder-i Elem.....	421
İ'tizâr.....	424
Edebiyât Dersleri	424
Dikkat	424

İRŞÂD	424
10. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 10.....	426
MÜNDERİCÂT	426
Bilmecelerimiz.....	428
Musâhabe.....	430
Ahlâk-ı Umûmiyye ve Kitâblar.....	430
Hayâtı Öğrenelim.....	432
Yine Kulaklar.....	432
Fenn Âleminde - Asgar-ı Nâ-mütenâhînin Sinematografi	435
Mütenevvi'a	436
Urûk-ı Beşeriyye.....	437
Tapu.....	437
Okyanusyalılar ve Tasmanyalılar.....	438
İnsâniyyetin Sîmâ-yı İbtidâ`iyyesi	438
Okyanusya Ecnâsının Tenevvü'î.....	439
Terâcim-i Ahvâl.....	440
Corneille	440
Handeler:	441
Büyük Sözler	442
Küçük Hikâye	443
Yol Üstünde.....	443
Müntahabât-ı Nefîse.....	448
Zevcemin Mezârında.....	448
Ma'lûmât-ı Medeniyye	449
Kırâ`at	451

İbtidâ'î:	451
Rüşdî:	451
İ'dâdî:	452
Kitâb-ı Tabî'at	453
Muntehâ-yı Âlemde (300) Metre İrtifâ'ada:	453
Esnâ-yı Avdette:	453
Târîh-i Eşyâ ve Muhtere'ât: Tabâ'at	453
Handelerden:.....	456
Bir Eşğin Hâtırâtı	457
Â`ile	459
Bir Hikâye-i Sadâkat: Kraliçe Artemisia	461
Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr	462
Mâder-i Elem.....	464
Muhâberât-ı Aleniyye	468
İ'ân.....	468
Tatbîkât:.....	468
Mektebli:	468
Hikmet.....	468
İtalyan Edebiyatı.....	469
Edebiyat Dersleri	469
11. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 11.....	470
MÜNDERİCÂT	470
Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz.....	472
Musâhabe.....	473
Bugünkü İnhitât-ı Edebî	473

Hayâtı Öğrenelim.....	476
İyi Adamlar	476
Büyük Sözler	479
Mütenevvi'a	480
Urûk-ı Beşeriyye.....	481
Ziyâ' Tedrîci	482
Elbiseden ve Hicâbdan Mahrûmiyyet	482
İzdivâc: Ya Satın Almak yâhûd da Kaçırmak Sûretiyle	483
Fenn Âleminde - Cerrâhlığın Son Hârikalarından.....	483
Hem Cinslerinden Birinin Ayağıyla Yürüyen Köpek.....	483
Zî-rûh Yürek Parçaları.....	484
Terâcim-i Ahvâl.....	485
Livingstone	485
Küçük Hikâye - Köy Postacısı.....	486
Müntahabât-ı Nefîse.....	491
Berlin Mektûbu	491
Ma'lûmât-ı Medeniyye	492
Kırâ`at	494
İbtidâ`î:.....	494
Rüşdî:.....	494
İ'dâdî:	495
Kitâb-ı Tabî'at	496
Kuş	497
Bir Eşegin Hâtırâtı	497
Â`ile	500

Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr	506
Mâder-i Elem	508
Muhâberât-ı Aleniyye	510
Hicrân	510
İ'lân	511
Edebiyât Dersleri	511
İ'lân	511
12. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 12.....	512
MÜNDERİCÂT	512
Bilmecelerimiz, Su'âllerimiz	514
Musâhabe	515
Ahlâkıyyûn	515
Hayâtı Öğrenelim	517
Akıl ve Zekâ	517
Büyük Sözler	520
İbtîlâ`	520
Büyük Sözlerden:	521
Mütenevvi'a	521
Urûk-ı Beşeriyye	522
Hammâl Kadınlar	523
Kan Da'vâsından Havf	523
Mızrak ve Topuz	524
Tanımadığınız Bir Sîmâ-yı Edebî	525
Zavallı Refikim	525
Terâcim-i Ahvâl	527

Livingstone —Mâ-ba'd—	527
Ta'tîl gezmelerinden: “Manastır”a Kadar.....	529
Müntahabât-ı Nefise.....	532
Nevâ-yı Hicrân	532
Kitâbet Dersleri.....	533
İbtidâ'î:	533
Rüşdî:	536
İ'dâdî:	539
Ma'lûmât-ı Medeniyye	544
Kanatlar	545
Bir Eşegin Hâtırâtı	547
Â`ile	549
Edebiyât Dersleri	553
İ'ân.....	554
13. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 13	555
MÜNDERİCÂT	555
Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz.....	556
Müsâbaka.....	556
Bilmece Halleri.....	556
Musâhabe.....	558
Ta'tîl Zamânı	558
Hayâtı Öğrenelim.....	560
Hep Askeriz	560
Handeler:	564
Büyük Sözler	564

Mütenevvi'a	565
Urûk-ı Beşeriyye.....	566
Çok Yerler	566
Köpek, Sıçan Vesâ'ire Kabîleleri.....	567
Sihir-bâzlara Emniyyet ve İ'timâd	567
Dhuramoolan Hikâyesi	568
Terâcim-i Ahvâl.....	568
Livingstone Mâ-ba'd ve Hıtâm	568
Endülüs-İspanya.....	571
Handelerden:.....	571
Ta'tîl Gezmelerinden: “Manastır”a Kadar	571
Müntahabât-ı Nefise	576
“Hac Yolunda”dan Bir Sahife	576
Küçük Hikâye - Beyâz Şapka Vak'ası.....	578
Kanatlar	587
Bir Eşeğin Hâtırâtı	589
Â`ile	590
Mâder-i Elem	592
Bir Tebşîr-i Mühim	594
Muhammed Hudâverdi.....	594
Kâri`lerimizden bir istimzâc:.....	595
Sıhhî Musâhabeler	595
14. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 14.....	597
MÜNDERİCÂT	597
Lâzım Olur Senelik Takvîm	598

Muhâberât-ı Aleniyye	598
Musâhabe.....	599
Mekteb Cevelânları	599
Hayâtı Öğrenelim.....	602
Vatan	602
Yaz Sabâhı.....	606
Mütenevvi'a	607
Urûk-ı Beşeriyye.....	607
Tasmanya	608
Harb-i Siyâh	608
Malezyalılar ve Negritolar	609
Borneo- Java- Sumatra- Filipin- Malezya Yarım Adası.....	609
Malezyalılar yâhûd Dayaklar	609
Borneo.....	610
Esmer Renk; Sivri Diş.....	610
Terâcim-i Ahvâl.....	610
Jeanne d'Arc.....	610
Küçük Hikâye - “Alphonse Daudet”den: Son Ders.....	613
Büyük Sözler	618
Handelerden:.....	618
Ta'tîl Gezmelerinden: “Manastır”a Doğru	618
Girit İçin	620
Handelerden:.....	620
Ma'lûmât-ı Medeniyye	620
Büyük Sözlerden.....	622

Bir Eşğin Hâtırâtı	623
Â`ile	628
“Arkadaş”ınızın Vedâ’ı.....	633
Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz.....	637
Sıhhî Musâhabeler	639
İrşâd.....	639
Rehber-i Efâl-i Fransevî ve Lûgatçe-i Istılâhât-ı Efâl	639

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

1. ARKADAŞ'TA YER ALAN SÖYLEMLERİN EĞİTİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ.....	640
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	652
KAYNAKÇA.....	654

TABLÖLAR LİSTESİ

	Sayfa
Tablo 1. Eski Harfli Çocuk Dergilerinin Kronolojik Listesi.....	9
Tablo 2. Dergi Nüshalarının Künye Bilgileri.....	15
Tablo 3. Atasözleri ve Özlü Sözler.....	34

KISALTMALAR DİZİNİ

Ark : Arkadaş

AMK : Ankara Millî Kütüphane

C. : Cilt

Nu. : Numara

s. : sayfa

S. : Sayı

TDK : Türk Dil Kurumu

vb. : ve benzeri

GİRİŞ

Çocuk dergileri, çocukların estetik ve edebî ihtiyaçlarını karşılayan, kelime dağarcıklarını geliştiren, bunları yaparken çocuğu sıkmadan, eğlendirerek öğrenmelerini sağlayan materyallerdir.

Çocuk dergilerinin en önemli özellikleri; bir haftalık, on beş günlük veya bir aylık bir süre içinde çocukların dünyasını ilgilendiren, haber, olay ve bilimsel gelişmelerin yansıtıldığı iletişim aracı olmalarıdır. Yani çocuk edebiyatının diğer ürünleri gibi tek boyutlu değildir. Edebiyatın birçok türünün, habercilik teknolojisinin ve iletişimin göz önünde bulundurulduğu çocuk edebiyatı ürünleridir (Aytaş ve Yalçın, 2008: 236).

Çalışmamızı 1910 yılında on dört nüsha yayımlanmış, on beş günde bir çıkan eski harfli çocuk dergilerinden “Arkadaş” adlı çocuk dergisi üzerinde yaptığımız çeviriyazı, inceleme ve değerlendirme teşkil etmektedir.

“Arkadaş” isimli on dört nüsha yayımlanan çocuk dergisinin her nüshası; otuz iki numaralandırılmış sayfadan ve kapak sayfası, bilmece ve su’aller, müsabakalar ve soruları doğru halledenlerle varaka-i takdiriye kazananların yer aldığı numaralandırılmamış sayfalardan oluşmaktadır. Eser Ankara Millî Kütüphane’den (AMK) temin edilmiştir. Eserin “Ankara Millî Kütüphane Süreli Yayınlar” arasındaki “1967 SA 6” arşiv numaralı taranmış hâlinde doksan iki ve doksan üçüncü sayfaların yer aldığı varak mevcut değildir.

Eseri Latin harflerine aktarırken transkripsiyon harflerini kullanmak yerine sadece “ayın (ع)” harfini “ ’ ” işareti ile ve tamlama oluşturanlar dışındaki “hemze (ء)” harfini “ ` ” işareti ile göstermeyi uygun gördük. Sözcükler günümüz söylenişi ile değil aslına uygun bir şekilde ifade edilmiştir. Sözcüğün sonundaki patlayıcı fonemlerden olan “p,ç,t,k” gibi sesler ve bunları takip eden ekler de sözcüğün aslına uygun bir şekilde ifade edilmiştir. (Kitâbda, mevcûddur, Mahmûd, mes’ûl, te’essüf, hâ’iz, â’id, dâ’imâ, sa’y, ya’nî, su’ûd, ma’a-mâ-fîh, def’a, ba’zı vb.)

Eserde zamanın etkisiyle yıpranmış ve silik çıkmış sözcükler, cümleler “(?)” işareti ile gösterilmiştir. Eserde telaffuzundan emin olmadığımız birkaç yabancı sözcüğü de Arap harfleriyle aslına uygun bir şekilde ifade ettik. Sayfa numaraları ise “(s.1), (s.2) vb.” şeklinde gösterilmiştir. Eserde yapılan yazım hataları ve noktalama yanlışlıkları da giderilmeye çalışılmıştır.

“Arkadaş Adlı Çocuk Dergisi (Çeviriyazı-İnceleme)” adlı çalışmamızda Arkadaş’ı yeni harflere aktarırken Türk Dil Kurumu’nun *Yazım Kılavuzu*, Ferit Devellioğlu’nun *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, İsmail Parlatır’ın *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, internet üzerinden ulaştığımız *İngilizce-Osmanlıca Sözlük* ve Mehmet Kanar’ın *Arapça-Türkçe Sözlük* ve *Farsça-Türkçe Sözlük*’lerine başvurduk.

1. PROBLEM DURUMU

Türk Edebiyatı’nda önemli değişiklikler Tanzimat döneminde gerçekleşmeye başlamıştır. “Bilindiği üzere edebiyat tarihçileri edebî Tanzimat’ın başlangıcı olarak İbrahim Şinasi’yle arkadaşı Agâh Efendi’nin birlikte çıkardıkları *Tercümân-ı Ahval* adlı gazetenin yayım tarihi olan 1860’ı gösterirler.” (Kıbrıs, 2014:736) Gazetenin ön sözünde halkın kolay anlayabileceği şekilde gazeteyi kaleme almanın gerekli olduğundan bahsedilir.

Tanzimatçılar, halkın konuştuğu dil ile aydın kesimin konuştuğu dil arasında kopukluklar olduğunu görmüşlerdir. Konuşma dili ve yazı dili birbirinden oldukça farklıydı. Bundan dolayı edebiyat halk içindir ilkesini benimseyerek, halkı eğitmenin gerekliliğini gördüler. Divan edebiyatındaki gibi süslü, uzun ve anlaşılması güç ifadeler kullanmaktan vazgeçerek, halkın anlayabileceği, açık ve anlaşılır ifadeler ile noktalama işaretlerinin kullanılmasının daha doğru olacağı kanaatine vardılar.

Bu dönemde çocuklar içinde bir şey yapılması ihtiyacı kendini hissettirmiştir. Bu farkındalık sayesinde eski harfli çocuk dergilerinin ilk örneklerine Tanzimat döneminde rastlıyoruz. (1869) *Mümeyyiz*, (1875) *Etfal*, (1875) *Sadakat*, (1910) *Arkadaş* vb. gibi birçok çocuk dergisi sayesinde çocuklarımızın her yönden gelişimine katkı sağlamak için çalışılmıştır.

Çocuklar için yazılan bu dergilerden birisi olan Arkadaş adlı çocuk dergisi Latin harflerine aktarılmadığı için tam anlamıyla bilinmemesi ve çocuklar açısından uygun olup olmadığı hakkında yorum yapılamaması araştırmamızın temel problemini oluşturmaktadır.

1.1. PROBLEM TÖMCEİ

Eski harfli çocuk dergilerinden Arkadaş’ın içeriği nedir ve bu dergide çocuklara neler verilmeye çalışılmıştır?

1.2. ALT PROBLEMLER

- Arkadaş ne zaman ve kaç nüsha olarak yayımlanmıştır?
- Arkadaş'ın hedef kitlesi kimlerdir?
- Arkadaş'ı yayımlayanlar kimlerdir?
- Arkadaş'ın yayın politikası nedir?
- Arkadaş diğer çocuk dergilerinden hangi yönleriyle ayrılır?
- Arkadaş çocuklara okuma ve yazma kültürünü kazandırmış mıdır?
- Arkadaş pedagojik açıdan çocuklara uygun mudur?
- Arkadaş'ın içeriğinin türlere göre dağılımı nasıldır?

2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Bu araştırmanın amacı çocuk edebiyatı ürünlerinden olan, üzerinde yeterince araştırma yapılmayan eski harfli çocuk dergilerinden “Arkadaş” adlı çocuk dergisini Latin harflerine aktarmak ve değerlendirmek; bunun yanında çocuk edebiyatı alanına katkıda bulunmaktır.

3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Çocuk edebiyatı Türkiye’de tam anlamıyla yeterli ilgiyi görmeyen bir alandır. Yeni Türk harflerinin kabulü olan 1 Kasım 1928 tarihinden önceki dönemde kaleme alınmış Arap harfleriyle yazılmış pek çok değerli eser, hâlâ Latin harflerine aktarılmış değildir. Bu değerli eserlerden birisi olan “Arkadaş” adlı eser bir çocuk dergisidir. Bu çalışma sayesinde tarihimizde yok olmaya yüz tutmuş bir eser daha çocuk edebiyatı alanına kazandırılacaktır. Böylece çocuk eğitimi açısından ileriye doğru bir adım daha atılmış olacaktır.

4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

1910 yılında yayımlanan “Arkadaş” adlı çocuk dergisinin Latin harflerine aktarılması araştırmamızın kapsamını oluşturmaktadır.

Arkadaş dergisinin çevirisinin yapılması, içeriğinin incelenmesi ve derginin eğitim açısından değerlendirilmesi araştırmamızın sınırlılıklarıdır.

5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Bu araştırmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yöntemi:

“Gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. Başka bir deyişle nitel araştırma, kuram oluşturmayı temel alan bir anlayışla sosyal olguları bağlı bulundukları çevre içerisinde araştırmayı ve anlamayı ön plana alan bir yaklaşımdır” (Yıldırım ve Şimşek, 2005: 39).

Araştırmamızda kullanılan nitel araştırma teknikleri: tarama tekniği, çeviriyazı tekniği, inceleme tekniği ve sınıflandırma teknikleridir.

6. ARAŞTIRMANIN EVRENİ VE ÖRNEKLEMİ

Araştırmamızın evrenini 1869 yılından 1927 yılına kadar yayımlanan eski harfli çocuk dergileri teşkil etmektedir.

Araştırmamızın örnekleme ise 1869-1927 dönemleri arasında 1910 yılında yayımlanmış eski harfli çocuk dergilerinden “Arkadaş” adlı çocuk dergisi oluşturmaktadır.

BİRİNCİ BÖLÜM

ÇOCUK VE EDEBİYAT

1. ÇOCUK, EDEBİYAT VE ÇOCUK EDEBİYATI

Edebiyat ve çocuk edebiyatı kavramlarından önce “Çocuk ne demek?” sorusunun cevaplanması gerekmektedir. Çocuk kavramına yönelik genel tanımlamalardan bazıları şöyledir:

TDK Türkçe Sözlüğü çocuk sözcüğünü; “1. Küçük yaştaki oğlan veya kız. 2. Bebeklik ile ergenlik arasındaki gelişme döneminde bulunan oğlan ya da kız” (Türkçe Sözlük, 2005: 444) olarak ifade etmiştir.

“Bebeklik çağı ile ergenlik çağı arasındaki gelişme döneminde bulunan insan” (Oğuzkan, 1993: 28).

Edebiyat, malzemesi dil olan güzel söz söyleme sanatıdır. Edebî ve estetik değeri olmayan sözlü ve yazılı kullanımlar edebiyatın konusu olamaz. Edebiyat, dil vasıtası ile insanların duygu ve düşüncelerini ifade etmesini sağlar. Aynı zamanda edebiyat toplumun bir ifadesi ve aynasıdır. Çocuklarımızın yetiştirilmesinde başvurulması gereken önemli bir alandır.

Çocuk edebiyatı ise “...çocukların büyüme ve gelişmelerine; hayallerine, duygularına, düşüncelerine, yeteneklerine ve zevklerine hitap eden, eğitirken eğlenmelerine katkıda bulunan sözlü ve yazılı verimlerin tamamıdır” (Aytaş ve Yalçın, 2008: 17).

Çocuk edebiyatı en genel ifadeyle “çocuklar için kaleme alınmış yapıtların oluşturduğu edebiyat.” (Ana Britannica, 1987: 494) olarak tanımlanabilir.

Çocuk edebiyatı, yakın zamana kadar çocukların yetişkinler gibi görülmesi, onların ayrı bir dünyasının, düşünüş tarzının, zevkinin olduğunun kabul edilmemesinden dolayı geç gelişen bir alan olmuştur. Yetişkinler için “eskiden beri “çocuk” bir konu olarak ele alınmıştır. Ne var ki klâsik anlayışla kaleme alınan eserlerin çoğu **çocuklar için** değil, **çocuk üzerinedir**” (Oğuzkan, 2013: 3). Bu yüzden de çocukların ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayacak, onların kavrayış seviyeleri göz önünde tutularak hazırlanmış edebiyat ürünleri yeterince ortaya koyulmamıştır.

Zamanın ilerlemesiyle beraber çocuk eğitiminin önemi anlaşılmıştır. “Özellikle eğitimin, eğitim psikolojisinin bir bilim dalı olarak kendini kabul ettirmesiyle birlikte çocuk eğitimi gerçek anlamda gündeme gelmiştir. Bunun sonucu olarak, çocuk eğitimindeki arayışlar da insanları “Çocuk Edebiyatı”yla tanıştırmıştır” (Kıbrıs, 2000: 1).

Bununla birlikte çocuk edebiyatının muhatapları olan çocuklarımızı, kesin bir çizgiyle ergenliğini aşmamış çocuklar ve genç insanlar olarak kabul etmek de doğru bir davranış değildir. “Çocuk edebiyatının ne sınırları belli ne mahiyeti. Çocuk edebiyatı, çocuklar için yazılan kitapların bütününe kucaklıyor ama çocuk, büyükler için yazılan kitapları da okur. Yaşla baş arasında kesin bir münasebet kurmak doğru değil” (Meriç, 2013: 376). Bu durum çocuk edebiyatı alanı için hazırlanmış eserlerin özenle oluşturulması gerekliliğini açıkça gösteriyor.

2. ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

Dergi, “Siyaset, edebiyat, teknik, ekonomi vb. konuları inceleyen ve belirli aralıklarla çıkan süreli yayın, bülten, mecmua” (TDK, 2005: 635) olarak ifade edilmektedir. “Çocuklar için yayımlanan gazete ve dergiler, ders kitabı ile güncel olayların ve yeni ortaya çıkmış gerçeklerin arasında var olan kaçınılmaz boşluğu doldurmaya yarar” (Oğuzkan, 2013: 341). Çocuk dergileri, çocuklar için dikkat çekici, öğretirken eğlendiren, okuma alışkanlığı sağlayan eğitim materyallerindendir. Bunun yanında haftalık, on beş günlük, aylık gibi yayımlandıkları için çocuklara bir şeyi düzenli takip etme alışkanlığı ve sorumluluğunu da kazandırmaktadır. Çocuk dergilerinde yayımlanan öğretici ve eğlendirici yazılar, bilmeceler, karikatürler, masallar, hikâyeler, tefrika romanlar, oyunlar vb. ürünler sayesinde çocuklara zengin bir içerik sunulması dergilerin takip edilirliliğini artıran bir durumdur. Özellikle “Tefrikalar, çocuğun bir sonraki sayıyı merakla beklemesini sağlayacağı gibi okuma alışkanlığı ve sevgisi kazanmasına katkıda bulunmak açısından da faydalıdır” (Çılgın, 2007: 207).

Çocuklar için çıkarılan süreli yayınlar, çocukların eğitiminde bir ihtiyaçtır. Çocuğa kendi toplumunun kültürünü tanıtmaları ve bunun yanında başka toplumların da kültürünü tanıtmaları gerçekten önemlidir. Çeşitli yazı türlerini içermesi ile çocuğun dikkatini çeker. Çocuklara türler arasındaki farklılıkları daha iyi görme

imkânı sunar. Edebî ve estetik bir kişilik kazanmalarına yardımcı olur. Çocuğun kelime dağarcığını geliştirir. Çocuğun öğrendiği bilgileri günlük hayata aktarmasında ve güncel olayları yorumlamasında etkili olmaktadır.

Çocuklar için oluşturulan dergilerin muhataplarıyla iletişim içinde olması gerekmektedir. Çocukların gönderdikleri şiir, hikâye, resim vb. ürünlere dergide yer verilmelidir. Bu çocukları yazmaya ve okumaya teşvik edici bir yöntemdir. Dergide yapılan yarışmalar sonucu çocuklara küçük ödüllerle pekiştireç verilmeli, bunların yanında “sürelî yayının yaptığı organizasyonlarla okulların bir araya getirilmesi, bir çocuk kulübü kurulması, yakın yerlere deneyimli eğitimcilerin rehberliğinde geziler düzenlenmesi gibi faaliyetler de son derece cazip ve ortak ruh oluşturmak adına önemlidir” (Çılgın, 2007: 206).

Dünyada çocuk edebiyatı kavramının oluşmaya başlamasıyla sürelî yayınlardan olan çocuk dergilerinde de bir artış görülmüştür.

2.1. DÜNYADA ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

Çocuklar için yayımlanan sürelî yayınlardan olan çocuk dergileri ilk kez Batı’da görülmeye başlar. Bu alandaki ilk başarılı örnekleri başta İngiltere olmak üzere, Fransa, Amerika Birleşik Devletleri, Almanya ve İskandinav ülkeleri vermiştir. 18. yüzyılın sonları ve 19. yüzyılın başlarından itibaren çocuk dergileri kendini göstermeye başlamıştır.

“İngiltere’de yayımlanan ilk çocuk dergilerinin başlıca amacı, okurlarını türlü konular üzerinde bilgilendirmek ve onlara birtakım ahlakî telkinlerde bulunmak idi” (Şirin, 2000: 241).

İngiltere’de çıkan “Juvenile Magazine” (1788) dünyanın ilk çocuk dergisidir. Daha sonrasında ise “The Children’s Magazine” (1799), “The Child’s Companion” (1824), “The Children’s Friend” (1826) dergileri çıkmıştır.

“Amerika Birleşik Devletleri’nde ilk çocuk dergisi olan “The Juvenile Miscellany” 1826’da Boston’da yayımlanmıştır. Ancak bu dergi köleliğin kaldırılmasına ilişkin yazıları nedeniyle sekiz yıl sonra kapanmak zorunda kalmıştır” (Şirin, 2000: 242).

İlerleyen zamanlarda ise çocuk dergilerinde hem nicelik olarak hem de nitelik olarak bir iyileşme görülmüş ve çocukların düzeylerine uygun, ilgi ve ihtiyaçlarını karşılayan ürünler ortaya konulmuştur.

2.2. TÜRKİYE’DE ÇOCUK DERGİCİLİĞİ

Türkiye’de çocuklara yönelik gazete ve dergilerin yayımlanmaya başlaması 19. yüzyılın ikinci yarısında, Tanzimat döneminde görülmeye başlamıştır. Batı’yı taklit etme fikri olduğundan dolayı çıkarılan ilk süreli yayınlarda da Batı öykünmeciliğini fazlasıyla görmek mümkündür. “Süreli yayınlar Tanzimat’la beraber resmi olarak başlayan Avrupalılaşma/Batılılaşma çabalarının göstergelerinden biridir” (Okay, 1999: 16).

Yahya Kemal (Beyatlı) “Memleketten Bahseden Edebiyat” adlı yazısında bir anısını anlatırken şu ifadeleri kullanmıştır:

Acabâ bizim vatanımız gibi, geniş bir memleketi olup da onu asla görmeyen, edebiyatta, gözleri ecnebî bir âleme dalmış ve yalnız o âlemden bahseden başka bir millet var mıdır?

Yalnız edebiyâta dâir bir görüşü kurcalarken, bu görüşe çok taalluku olan bir fıkra nakletmek istiyorum: Gazete sâhibi bir arkadaşım vardı. Bir gün görüşüyorduk: “Bizim gazeteyi okuyor musun?” dedi. Hayır, dedim. “Niye?” dedi. “Sizin gazeteyi bir gün okudum. İlk yazıdan haberlere kadar ve haberlerden sinema sahîfelerine kadar hep Amerika’dan ve Avrupa’dan bahsediyordu; Türkiye’ye dâir bir şey görmedim. O zamandan beri okumuyorum.” dedim (Kemal, 1990: 139-140).

Türkiye’deki çocuk dergilerinin tarihî süreci kısaca şöyledir: “Bizde bilinen ilk çocuk gazetesi 1869-1900 yılları arasında yayımlanan haftalık “Çocuklar İçin Mümeyyiz” adlı gazetedir. Bu gazeteyi “Sadakat” (1875) ve “Eftal” adlarını taşıyan gazeteler izlemiştir” (Şirin, 2000: 243).

Eski harfli çocuk dergilerine bakıldığında Cumhuriyet dönemine kadar çıkarılanların düzenli ve istikrarlı bir şekilde devam etmediği görülüyor. Bu duruma neden olan pek çok sosyal, siyasal ve ekonomik faktör mevcuttur. Bununla beraber belli bir istikrarı yakalayamamış ilk çocuk dergileri arasında uzun soluklu olan dergiler 626 sayı yayımlanan “Çocuklara Mahsus Gazete” ve 166 sayı yayımlanan “Çocuklara Rehber”dir.

Türkiye’de Tanzimat dönemiyle başlayan dergicilik faaliyetlerinin biçim ve içerik bakımından gelişmeye başlaması II. Meşrutiyet döneminde, Ancak 1980

sonrasında ülkemizde çocuklar için oluşturulan süreli yayınlar nitelik ve nicelik olarak iyi bir noktaya gelebilmiştir.

3. ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİMİZ

Ülkemizde 1 Kasım 1928 tarihinde Harf İnkılâbı yapılarına kadar birçok eski harfli çocuk dergisi yayımlanmıştır. Bu dergilerin ilki 1869 yılında haftalık olarak çıkan Mümeyyiz dergisidir. Ülkemizde çıkan eski harfli çocuk dergilerinin kronolojisini Cüneyd Okay şu şekilde tabloştırmıştır:

Tablo 1. Eski Harfli Çocuk Dergilerinin Kronolojik Listesi

Yıl	Dergi Adı	Kaç Sayı Yayınlandığı	Yayınlandığı Yıllar
1) 1869	Mümeyyiz	49	1869-1870
2) 1873	Hazine-i Etfal	1	1873
3) 1875	Sadakat	6	1875
4) 1875	Etfal	16	1875
5) 1876	Ayine	41	1875-1876
6) 1876	Arkadaş	13	1876-1877
7) 1880	Tercüman-ı Hakikat	26	1880
8) 1880	Aile	3	1880
9) 1880	Bahçe	40	1880-1881
10) 1881	Mecmua-i Nevresidegan	4	1881
11) 1881	Çocuklara Arkadaş	12	1881
12) 1881	Çocuklara Kıraat	18	1881-1882
13) 1882	Vasıta-i Terakki	4	1882
14) 1886	Etfal	23	1886
15) 1887	Numune-i Terakki	9	1887-1888
16) 1887	Debistan-ı Hired	1	1887
17) 1887	Çocuklara Talim	9	1887-1888
18) 1896	Çocuklara Mahsus Gazete	626	1896-1908
19) 1897	Çocuklara Rehber	166	1897-1901
20) 1905	Çocuk Bahçesi	43	1905
21) 1909	Musavver Küçük Osmanlı	3	1909
22) 1910	Mekteblilere Arkadaş	14	1910
23) 1913	Çocuk Dünyası	94	1913-1918
24) 1913	Ciddî Karagöz	3	1913
25) 1913	Çocuk Yurdu	7	1913
26) 1913	Mektebli	19	1913
27) 1913	Talebe Defteri	68	1913-1918
28) 1913	Çocuk Duygusu	61	1913-1914
29) 1913	Türk Yavrusu	2	1913
30) 1913	Çocuklar Alemi	10	1913
31) 1913	Kırlangıç	3	1913
32) 1914	Çocuk Bahçesi	21	1914
33) 1914	Çocuk Dostu	13	1914
34) 1914	Mini Mini	7	1914
35) 1918	Küçükler Gazetesi	8	1918

36) 1918	Hür Çocuk	3	1918
37) 1919	Haftalık Çocuk Gazetesi	8	1919
38) 1919	Lâne	3	1919-1920
39) 1920	Hacıyatmaz	1	1920
40) 1922	Bizim Mecmua	74	1922-1927
41) 1923	Yeni Yol	113	1923-1926
42) 1923	Musavver Çocuk Postası	18	1923
43) 1923	Çıtı Pıtı	4	1923
44) 1924	Haftalık Resimli Gazetemiz	7	1924
45) 1914	Resimli Dünya	21	1924-1925
46) 1925	Sevimli Mecmua	13	1925
47) 1925	Mektebliler Alemi	6	1925
48) 1926	Türk Çocuğu	24	1926-1928
49) 1926	Çocuk Dünyası	30	1926-1927
50) 1927	Çocuk Yıldızı	10	1927

(Okay, 1999: 216-217)

Bu dönemde ülkemizde yeni yeni gelişmeye başlayan ve tam anlamıyla oturmamış bir çocuk edebiyatı alanı vardır. Bu dönemdeki eski harfli çocuk dergilerinin özellikleri genel olarak şu şekilde ifade edilebilir:

Dil ve imlâ ile ilgili kararsızlıklar büyükler için basılan gazete ve dergiler yanında çocuk dergileri içinde geçerli olmuştur. Dili çocukların anlama ve algılama düzeylerinin çok üstünde kaldığı gibi; noktalama, cümle yapıları gibi konularda da özenli bir birlik bulunmamaktadır. Resimlemede çizerlerin kendi özgün çizimleri ve yerli motifleri yerine daha çok yabancı çocuk dergilerinden alınan veya benzetilmeye çalışılan resimler ön plandadır. Eğitim bilimlerinin o dönemdeki ihtiyaçlarına yönelik bulgularına fazlaca dikkat edilmemiştir (Aytaş ve Yalçın, 2008: 241).

3.1. ESKİ HARFLİ ÇOCUK DERGİLERİNDEN

Bu bölümde üzerinde bir çalışma yapılmamış, bilinmezliğini koruyan ve Latin harflerine hâlâ aktarılmamış eski harfli dergilerin birkaçından bahsedeceğiz.

3.1.1. Mecmua-i Nevresidegân

Mecmua-i Nevresidegân 1881 yılında yayımlanmaya başlayan bir dergidir. İstanbul'da tab' olunmuştur. "Mecmua-i Nevresidegân rüşdiyeler ve belki de ilk sınıf idadiler için okuldaki derslere yardım amacıyla çıkarılan oldukça iptidai bir okul dergisi. Kütüphanelerde dört nüshası bulunan derginin çıkış süresi belirsiz. Her nüshanın üzerinde "tarih", "hesap" ve benzeri konuların adları var. Mecmuanın içi de bu konularla ilgili arka arkaya sorularla dolu. Coğrafya, din dergide işlenen diğer konular." (Okay, 1999: 52)

3.1.2. Vasıta-i Terakki

Vasıta-i Terakki Serafım Bey tarafından 1882 yılında İstanbul’da on beş günde bir ve toplamda dört nüsha yayımlanmış bir dergidir. Dergi oldukça iptidai bir çocuk dergisidir.

3.1.3. Numune-i Terakki

Numune-i Terakki 1887 yılında, Mehmed Nadir tarafından çıkarılan bir dergidir. Toplamda dokuz nüsha yayımlanmıştır.

Numune-i terakki aynı adı taşıyan okulun eğitim amaçlı bir yayın organı. Derginin sahibi Mehmed Nadir aynı zamanda dönemin en modern özel okullarından biri olan Numune-i Terakki’nin müdürüdür... Cumhuriyet döneminde örnekleri görülecek olan sınıf dergilerinin de öncüsü sayılabilecek derginin fıkra, bilmece, karikatür, resim gibi çocukları eğlendirici ve oyalayıcı hususiyetler bir tarafa, roman hikaye denilebilecek tek örnek de tamamlanmamış bir Jules Verne tercümesinden ibaret kalıyor. Bununla beraber eğitim dergiciliğine yaptığı öncülük Numune-i Terakki’yi farklı kılıyor (Okay, 1999: 72-77).

3.1.4. Çocuklara Talim

Çocuklara Talim 1887 yılında, her on beş günde bir yayımlanan ve toplamda dokuz nüsha yayımlanmış bir çocuk dergisidir.

Çocuklara Talim, Mehmed Şemseddin’in son dergisidir. 4 Kânun-ı Evvel 1303/ 16 Aralık 1887 tarihli ilk nüshasının “ibtida”sında yazar daha önce çocuklar için çeşitli kitaplar yazdığını ve hele ‘*Arkadaş*’, ‘*Mektep*’ isimleriyle cerideler çıkardığını söylüyor... Mecmuada yer alan konular ve hikâyelerin bir bölümü Mehmed Şemseddin’in daha önce çıkardığı dergilerden alınmış. Bu dergide de yazar çocuklar için eğitici yazıları ön plana çıkarmış (Okay, 1999: 87).

3.1.5. Küçükler Gazetesi

Küçükler Gazetesi 1918 yılında, haftada bir yayımlanan ve toplamda sekiz nüsha yayımlanmış tasvirli, resimli bir gazetedir. Birinci Dünya Savaşının sonlarına doğru yayın hayatına başlaması derginin en dikkat çeken özelliğidir. “...Kendinden önce yayımlanan hemen hemen bütün dergilerin ilk yazıları derginin çıkış amaçlarını açıklayan tanıtım yazılarına ayrılmışken Küçükler Gazetesi’nin ilk yazısı “Birinci Ders” diye başlıyor ve dünyanın oluşum safhaları ve kıtalar anlatılıyor...” (Okay, 1999: 143-145).

3.1.6. Çıtı Pıtı

1923 yılında İbnülhilmî Vasfî tarafından İstanbul’da haftada bir çıkarılan ve toplamda dört nüsha yayımlanmış bir dergidir. “...ilk nüshanın kapağında, iskemlede mahcup bir şekilde oturan çarşafli bir kadının ve ayakta modern giyimli, küçümseyici bakışlı bir genç kızın resmi var. Altyazısı da şöyle “Valide: -Mektek vakti geldi. Hazırlandın mı kızım! Kerimesi: -Evet anneciğim. Elini ver öpeyim müsaadenle!” (Okay, 1999: 182).

4. ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİNE DÂİR

Eski harfli çocuk dergilerimizden olan “Arkadaş” 5 Kânûn-ı Sâni 1325/ 18 Ocak 1910 tarihinde otuz iki sayfalık yüklü hacmiyle yayımlanmaya başlıyor ve on beş günde bir okurlarıyla buluşuyor.

Derginin bütün iç sayfalarının üst kısmının sağ tarafında “Mekteblilere” ve sol tarafında sağdakilere devam niteliğinde “Arkadaş” ifadesi yer almaktadır. Derginin, kendisini çocuklarla arkadaş olarak görmesinden ve yazılarını “Arkadaş, Arkadaşınız” imzasıyla yayımlamasından dolayı böyle bir ismi kullandığını söyleyebiliriz. Derginin ismini Cüneyd Okay “Mekteblilere Arkadaş” olarak ifade etmiştir.

Dergi kapağının en üst kısmında “on beş günde bir” yayımlandığı ifadesinin hemen altında süslü harflerle büyük bir şekilde derginin ismi olan “Arkadaş” ifadesi ve Arkadaş ifadesinin yanında 1 kuruş olan dergi fiyatı yer alır. “Arkadaş” yazısının altında ise şu ifadeler mevcuttur: “Ma’rifet Hakk’ın eccl-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma’mûriyyetin bânîsidir.” Kapak sayfasının ortasında ise iki büyük meşale resmi ve meşalelerin arasında “Mündericât” kısmı yer almaktadır. Mündericât kısmına dördüncü ve beşinci nüshalarda derginin sonunda yer verilmiştir. Dördüncü, beşinci ve on üçüncü nüshalarda iki meşale resminin arasında derginin içinde yer alan herhangi bir konuyla ilgili resimlere yer verilmiştir. Üçüncü, dördüncü ve beşinci nüshaların kapak sayfasında ay yıldız içinde verilmiş “Donanmamızı Unutmayalım!” ifadesi yer alır. Bunların yanında dış kapakta Mahall-i İdâre, Abone Şerâ’iti bilgileri de mevcuttur.

Derginin kapak sayfasından sonra gelen sayfada bir aylık takvîm, iki aylık takvîm, herkese lâzımdır senelik takvîm, muhtasar posta tarifesi, döviz kuru ve bazen de derginin gelecek nüshalarında yer alacak yazı duyurularının vb. yer aldığı görülür.

Derginin ilk sayfasında ise dış kapak sayfasında yer alan mahall-i idâre, abone şerâ'iti, ne zaman yayımlandığına dair bilgiler vb. künye bilgileri mevcuttur. Bu sayfada “Arkadaş” adının hemen altında “Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur; edebî, fennî, ahlâkî mecmû'a.” ifadesinin yer aldığı görülmektedir.

Derginin numaralandırılmamış son sayfalarında ise “Bilmeceler ve Su'âller” bölümü ve bu bölümü doğru halledenlerin listesi, i'lân, tebrîk vb. yazılar yer almaktadır. Bilmeceler ve Su'âller kısmı ve bu bölümü doğru halledenler bazen kapak sayfasından sonraki sayfada zikredilmiştir.

“Arkadaş” dergisinin müdürü ilk beş nüshada Mehmed Fâ'ik'tir. Derginin altıncı nüshasında ise müdür, Mithad Sadullah olur. Derginin mahall-i idâresi (idare yeri) ilk beş nüshada İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında “Rûşen” Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsadır. Altıncı nüshadan itibaren mahall-i idâre, Dersa'âdet — Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi'dir.

Derginin Abone Şerâ'iti (Abone şartları) ise İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15, vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için senelik 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Derginin ilk beş nüshasında “Her husûs için müdür-i mes'ûle mürâca'at olunur.” ifadesi yer almaktadır. Müdür-i mes'ûl ise Mehmed Fâ'ik'tir. Altıncı nüshasında müdürün Mithad Sadullah olmasıyla birlikte “Umûr-ı idâre için müdür, umûr-ı tahrîriyye için “Osmân Fahrî” nâmına mürâca'at olunmalıdır.” ifadesini görüyoruz. Yani idare işleriyle Mithad Sadullah, yazı işleri ile Osmân Fahrî ilgilenmektedir.

“Arkadaş, Arkadaşınız” imzasıyla çocuklarla buluşan derginin “Resm-i Takdîm” adlı giriş bölümünde şu sözler yer almaktadır: “Müsâ'adenizle, kendimi size takdîm edeyim; arkadaşlarınızın arasına bugün ben de nakil ediliyorum. Ümîd ederim ki iyi bir arkadaşınız olacağım, kendimi sevdirebileceğim. Maksadım: sizi müstefid etmek, dersiniz bulunmadığı vakitleri hoş geçirmeniz, fakat boş

geçirmemeniz için çalışmaktır” (Ark, 1910: 1). Devamında ise derginin ayın hangi günleri çıkacağı, içeriğinde hangi konuların yer alacağı ve dergide nasıl bir yol izleneceği şu sözlerle ifade edilmektedir:

İntizâmıma hâlel getirmeksizin sizi mutlakâ her ayın beşinci ve yirminci günleri ziyaret edeceğim. Yanınızda bulunacağım müddet de güzelce taksîm edilmiştir. Gelir gelmez, evvelâ bir musâhabe; mesirelere, eğlencelere, tiyatrolara dâ'ir biraz konuştuktan sonra iki haftalık derslerinize müte'allik müzâkereler; daha sonra târîh-i milliyemizi birlikte tetebbu'... Bu meşgûliyyetin yorgunluk verdiğini hissedince, latîf, gülünçlü fıkralar... Ba'de fen âlemine, fennin hârikalarına, bedâ'iy'ine, fennî eğlencelere hıfzû's-sihhate dâ'ir sizi eğlendirmekle berâber fâ'ide bahş olacak tarzda malûmât... Bahislerin ciddiyeti, sizi sıktığını anlayınca mecrâ-yı kelâm hemen jimnastik, sıhhî oyunlara tebeddül edecek... Eğlenceli bir roman, sonra kırları, menâzır-ı tabî'iyeyi temâşâ; hayvânâtı, nebâtâtı, ma'âdini gûyâ gözümüzle görüyormuşuz gibi gâyet tabî'î bir sûrette öğreneceğiz. Bu kısımlarda bitince târîh-i eşyâ ve muhtere'ât geliyor. Ya'nî levâzım-ı beşeriyeye ve medeniyenin târîhleri, yeni icâd olunan şey'ler; hele “Urûk-ı Beşeriyeye” o kadar müfid ki... Bu ser-levhanın altında bütün sîmâ-yı insânîyyeti seyredeceksiniz.

Nihâyet güzel bir küçük hikâye de nakledip on beş gün sonra tekrâr görüşmek üzere çekileceğim. Fakat ayrılmazdan evvel, gelecek mülâkâtta cevâbları verilmek üzere bir bilmece, mes'ele soracağım; bir de kitâbet vazîfesi. Ertesi ziyârette elimde birçok hediyeler; bilmeceyi, mes'eleyi bilmiş iseniz bunlar size takdîm edilecek. El-hâsıl sevimli bir arkadaşınız olmak için ne lâzım ise yapacağım (Ark, 1910: 1-2).

On beş günde bir çıkan “Arkadaş” adlı çocuk dergisi 15 Temmuz 1326/ 28 Temmuz 1910 tarihinde yayın hayatını uzunca bir veda yazısı ile sonlandırmıştır. Bu veda yazısı oldukça dokunaklı ve bir o kadar da hüznüldür.

Eyvâh ki size bugün ağlaya ağlaya bir kara haber vermeğe mecbûruz. “Arkadaş” artık ebediyyen vedâ' ediyor... Bilseniz, şu müfid, şu samîmî mecmû'anın devâmını yedi ay olsun te'mîn etmek için şimdiye kadar neler neler çektik. Her hafta eksilen satışa ehemmiyyet vermeyerek, âdetâ iktidârımızın fevkında bir gayret ve sebâtla gece gündüz, dinlenmeden çalıştık... (Ark, 1910: 445).

Daha sonrasındaysa matba'aların kendilerine çıkardıkları zorluklar şöyle ifade ediliyor: “Hele ba'zı matba'aların türlü türlü münâsebetsizlikleri bizi o kadar usandırıyordu ki...” (Ark, 1910: 445) Devamında ise ekonomik sorunlar: “Satışın tedricen tenâkusu o dereceye gelmiştir ki artık sebât ve devâm gayr-i kâbil.” (Ark, 1910: 445) şeklinde dile getiriliyor. Bazı kesimlerin dergi resimlerinin azlığından ve bazı makalelerin lüzumsuz olduğunu ifade etmelerinden, bunun yanında kendilerine yapılan iltifatlardan, iyi niyetlerden de bahsediliyor.

Osmân Fahrî ve Midhat Sadullah imzalı veda yazısı şöyle son buluyor: “Fakat nankörlükte etmeyiz. “Arkadaş”ı sevenlerin ebedî minnet-dârıyız. Ebedî

arkadaşıyız... Bâkî el-vedâ', el-vedâ'..." (Ark, 1910: 448). Bu hüznü dolu veda cümleleri ile çocuk dergiciliği alanına katkıda bulunan “Arkadaş” adlı çocuk dergisinin nihayete erdiği belgeleniyor.

Tablo 2. Dergi Nüshalarının Künye Bilgileri

Nu.	Tarih	Müdür	Tab' Edildiği Matba'a	Mahall-i İdâre	Abone Şerâ'iti
1	5 Kânûn-ı Sâni 1325 Salı 6 Muharrem 1328	Mehmed Fâ'ik	Rûşen Matba'ası	İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında “Rûşen” Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsa	İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15, vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.
2	20 Kânûn-ı sâni 1325 Çehârşenbe 21 Muharrem 1328	“	“	“	“
3	5 Şubat, 1325 Çehârşenbe 7 Safer, 1328	“	“	“	“
4	20 Şubat, 1325 Cum'a-irtesi 22 Safer, 1328	“	“	“	“
5	5 Mart, 1326 Cum'a 6 Rebî-i evvel, 1328	“	“	“	“
6	25 Mart, 1326 Pencşenbe 26 Rebî-ü'l-evvel, 1328	Midhat Sadullah	Bekir Efendi – Karagöz Matba'ası	Dersa'âdet – Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi	“
7	8 Nisân, 1326 Pencşenbe 11 Rebî-ü'l-âhır, 1328	“	“	“	“
8	22 Nisân, 1326 Pencşenbe 25 Rebî-ü'l-âhır, 1328	“	“	“	“

9	6 Mayıs, 1326 Pencşenbe 10 Cümâd- el-ûlâ, 1328	''	''	''	''
10	20 Mayıs, 1326 Pencşenbe 24 Cümâd- el-ûlâ, 1328	''	''	''	''
11	3 Haziran, 1326 Pencşenbe 8 Cümâd-el- âhir, 1328	''	Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası — Komandit Şirketi	''	''
12	17 Haziran, 1326 Pencşenbe 22 Cümâd- el-âhir, 1328	''	''	''	''
13	1 Temmuz, 1326 Pencşenbe 9 Receb, 1328	''	''	''	''
14	15 Temmuz, 1326 Pencşenbe 24 Receb, 1328	''	''	''	''

4.1. YAYIN POLİTİKASI

“Arkadaş” dergisinin ilk nüshasından son nüshasına kadar kapak sayfasında yer alan dergi adının yazdığı ser-levhanın altında ifade edilen şu cümleler “Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.” ve nüshaların numaralandırılmış ilk sayfasında yer alan “Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur; edebî, fennî, ahlâkî mecmû'a.” ifadeleri derginin yayın politikasını belirtmektedir.

(Sevgili vatan evlatlarının fikirlerinin aydınlanmasına hizmet eden, on beş günde bir neşrolunan, edebî, fennî, ahlâkî dergidir.) Dergi bu sözlerle münevver vatandaşlar yetiştirme peşinde olduğunu açıkça ifade ediyor. Bunu yaparken de (İlim Hakk'ın pek büyük, âlî yardımudur. Büyüklüğün, şerefın koruyucusu, bayındırlığın kurucusudur.) sözüyle bizlere verilen ilmin Allah'ın yardımı, bir lütfu

olduğunu dile getirmesi hem akli hem de kalbi esas alan bir dergi neşreceklerini işaret ediyor. Ancak derginin neredeyse tamamında okurların Batılı ahlâka, değerlere sevk edilmeğe çalışıldığı açıkça görülmektedir. Dergi gerçekten de ahlâkî, fennî ve edebî bir dergidir. Ser-levhada ifade ettikleri yayın politikasını da derginin sayfalarında görmek mümkündür. Ancak vaat edilen şeyler Batılı bir ahlâkla, bizim toplumumuz üzerinde bir yama gibi duracak ve körü körüne bir taklitle gerçekleştirilmeye çalışılmıştır.

4.2. HEDEF KİTLESİ

Arkadaş'ın hedef kitlesi daha çok “İbtidâ`î, rüşdî ve îdâdî” seviyesindeki öğrencilerdir. Bunun yanında yetişkinlere de hitap etmektedir. Dergide “Bilmece ve Su`âller” bölümünde yer alan soruları doğru halledenler arasında yetişkin insanların isimleri zikredilmektedir. Hatta bazı sorular çocuklar tarafından cevaplandırılmamıştır. Bu durum derginin tam anlamıyla çocuklara yönelik olduğunu söylememizi güçleştiriyor.

4.3. ARKADAŞ DERGİSİNİN YAZAR KADROSU

4.3.1. Midhat Sadullah (1892 – 1961)

Dilci, eğitimci ve yazar olan Midhat Sadullah 1892 yılında İstanbul'da doğdu. Eski Harbiye Nezareti başkâtiplerinden Mustafa Sadullah Bey'in oğludur. Daha sonraları Sander soyadını alacaktır. İlköğrenimini Şemsü'l-Mekâtib'de orta öğrenimini ise Kabataş İdâdîsi'nde yaptı. Sonra Dârü'l-fünûn Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. Şair ve yazar olan Şükûfe Nihal (Başar) ile evlendi ve Necdet adlı bir oğulları oldu. Ancak evlilikleri kısa sürdü ve ayrıldılar. 1910 yılında yakın arkadaşı Osmân Fahrî ile Arkadaş adlı çocuk dergisini çıkarmaya başladı. En büyük hizmeti okul kitaplarında meydana getirdiği yenilik oldu. Sade ve akıcı bir dille ilk ve ortaokullar için yüze yakın Okuma, Tarih, Yurt Bilgisi ve Gramer kitabı yazdı. Midhat Sadullah 16 Ekim 1961 tarihinde İstanbul'da hayata veda etti.

Arkadaş dergisinde Midhat Sadullah ile ilgili şu ifadelere rastlanmaktadır: “Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi Ma'lûmât-ı Medeniyye ve Türkçe Mu'allimi”, “Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi Lisân-ı Osmânî, Ma'lûmât-ı Medeniyye ve Fenniyye Mu'allimi.”

Arkadaş dergisinde yer alan yazıları: (Mektep Dersleri) Ma'lûmât-ı Medeniyye (1-14 Nu.), “Arkadaş”ınızın Vedâ'ı (Osmân Fahrî ile ortak yazısı.)

Eserleri: Türkçe Yeni Sarf ve Nahiv (1924), Sinemalı Alfabe ve Kıraat (1928), Resimli Millet Alfabesi (1929), Yeni Türkçe Gramer Dersleri (1928-1931), İmlamızı Öğrenelim (1931), Türkçe Doğru Yazı Yazma Usulü (1937), Yeni Yurtbilgisi (3 Cilt 1937-1946), Seçkin Edebiyatçılarımızın Hayat ve Eserleri (1943), Lise Son Sınıf Edebiyat Dersleri (1945), Bütün Okullar İçin Yeni İmla Kılavuzu (1952) Türkçe Gramer Dersleri (5 Cilt 1957-1966) Dilbilgisi (1959)...

4.3.2. Osmân Fahrî (1890 – 1920)

Şair ve yazar olan Osmân Fahrî 1890 İstanbul doğumludur. “Osman Fahri, Cenab ile Ali Nusret’in ana bir, baba ayrı kardeşleridir. Anneleri İsmet Hanım, ilk eşi Binbaşı Osman Şehabeddin Bey’in şehit düşmesinden sonra, yine Şehabeddin Bey adlı bir zatla evlenmiş, fakat mesut olamayarak ayrılmıştır. Bu karışıklık, anneleri İsmet Hanım’ın iki eşinin de Şehabeddin adını taşımasından kaynaklanmaktadır” (Kerman, 1988: 7). Dârü’l-fünûn edebiyat şubesi mezunudur. Midhat Sadullah ile beraber 1910 yılında “Arkadaş” adlı on dört sayı yayımlanan bir çocuk dergisi çıkarmıştır. Midhat Sadullah’ın eşi Şükufe Nihal’e olan aşkıdan dolayı “bir arkadaş eşine âşık olmak zaafını kendisine yakıştıramadığı için, tayinini isteyerek taşraya gitmiş ve kendisini mutlak bir inzivaya mahkûm etmiştir” (Kerman, 1988: 7).

Genç yaşta aşk ızdırabından dolayı “bir buhran anında beynine bir kurşun sıkarak intihar etmek ister. Ölmez ama kurşun beyinde kalır, İstanbul’a getirilerek La Paix Fransız hastahanesine yatırılır” (Kerman, 1988: 15). Bir süre sonra çıldırarak 1920 yılında ölür.

Osmân Fahrî’nin yazı ve şiirlerinin yayımladığı dergi ve gazeteler şöyledir: Servet-i Fünûn, Musavver Muhit, Aşîyan, Sırat-ı müstakim, Arkadaş, Terbiye ve Oyun, Talebe Defteri, İctihad, Türk Kadını, Mamuretü’l-Aziz ve Sabah. Kısa süren hayatı boyunca bir hayli şiir yazmasına rağmen pek azını bastırma imkânı bulmuştur.

Arkadaş dergisinde yer alan yazı ve şiirleri: Görülmeyenler, Yıldız, Napolyon, Sabah Ezanında, 31 Mart, Mehtaba Karşı, İbtîlâ, İstikbâlin Vatan Şarkısı,

(Kadın, Erkek Bütün Gençlere) Â`ile, “Arkadaş” ınızın Vedâ'ı (Midhat Sadullah ile ortak yazısı.)

4.3.3. Ali Nusret (1872 – 1913)

1872 yılında Makedonya/Yenişehir’de doğan Ali Nusret, Cenâb Şehâbeddîn ve Osmân Fahrî’nin kardeşidir. 1891 yılında Mühendis-hâne-i Berri Hümâyun’u bitirir. İstihkâm mülazımı olarak askerî okullar, Mercan ve Vefa i'dâdîleri ve Erkek Mu'allim Mektebi'nde edebiyat öğretmenliği yapar. II. Meşrutiyet'ten sonra kaymakam (yarbay) rütbesindeyken emekliye ayrılmıştır. Verem hastalığından dolayı 13 Şubat 1913 tarihinde İstanbul'da vefat etmiştir. Kabri Fatih Câmi' haziresinde Gazi Osman Paşa Türbesi önündedir. Kardeşi Osmân Fahrî, ağabeyi olan Ali Nusret'in ölümü üzerine “Mersiyeleler” adlı şiirlerini bastırmıştır. Birkaç dörtlülüğü şöyledir:

Kardeşim yok senin sesin artık,
Ebediyyet sükûtu aldı seni
Evde, biz, şimdi kimsesiz kaldık...
Bugünün hâtıra gelir miydi?
...
Kim bilir, kim bilir neler çektin,
Altı aydır ecelle çarpıştın;
Mevt, hayranıdır metânetinin...
Mevt, galib misin? Gözün aydın!
...
İşte en son teselli-i feryâd:
Toprağın nûr içinde şenlensin...
Rahmet-i rûhun eylesin bizi yâd;
Çünkü sen rehber-i şefaatsin...

Arkadaş dergisinde Ali Nusret hakkında bilgi içeren bölümler şöyledir: Altıncı nüshada yer alan “Tebrîk” başlıklı yazıda şu ifadeler kullanılmıştır:

“Arkadaş”ınızın her nüshasını âsâr-ı edebiyeye ve ilmiyyeleriyle tezyîn eden mu'allim muhterem Ali Nusret Beyefendi'nin Buğra Vefâ Mekteb-i İ'dâdîsi üçüncü

ve dördüncü sınıfları kitâbet ve edebiyât mu'allimliğine ta'yîn edildikleri vâsıl-ı semî-i iftihârımız olduğundan, “Arkadaş” gerek kendilerini ve gerek mekteb-i mezkûre şâkirdânını tebrîği vecîbeden add eder.

Cenâb Şehâbeddîn'in derginin sekizinci nüshasında yer alan “Eytâm-ı Şühedâya” adlı yazısında yer alan bir kısım: “Kardeşim — O zamân üç yaşında bir bî-haber [1] koca bânâğçenin çamurlu bir köşesinden yorgun gelmiş mütehayyîr, bakıyordu, kim bilir? Belki de gidenin her akşam ki avdetini bekliyordu. [1] *Ali Nusret Bey*” Eytâm-ı Şühedâya yazısından önceki sayfada da “Drama Redif-i Tâlî Tabûru Binbaşısı Osmân Şehâbeddîn Efendi Merhûm” üst tarafta portresi ve altında sağda Cenâb Bey'in, solda Ali Nusret Bey'in portrelerine yer verilmiştir.

Eserleri: Şihap (Şiir, 1888), Makalât-ı Tarihiye ve Edebiye (1910), Küçük Bir Faciayı Vatanperverâne, Menekşe.

Çeviri: Muallim Mustel (A. Dumas Fils'ten 1893), İki Kadın (A. Belot'tan 1894), Köy Muaşakaları (E. Richebourg'dan 1895)

Arkadaş dergisinde yer alan yazıları: Târîh Dersleri, Kitâbet Dersleri, Kırâ'at, Altın Yumurtalı Tavuk (La Fontaine'den tercüme), Târîh-i Eşyâ ve Muhtere'ât (Tabâ'at).

4.3.4. Dergide İsmi Geçen Diğer Yazar ve Şairler

Dergide yazılarına yer verilmiş pek çok yazar ve şair mevcuttur. Derginin yazar kadrosunu oluşturan ve yazılarına yer verilen diğer isimler şöyledir: Abdülhak Hamîd, Ahmed İzzet, Ahmed Midhat, Ahmed Şem'î, Ahmed Fethî, Celâl Ferdî, Celâleddîn Korkmazov, Cenâb Şehâbeddîn, Doktor Hikmet Refik, Fâzıl Ahmed, Hüseyin Sîret, Hüseyin Su'âd, Mehmed Sa'dî, İsmâ'il Safâ, Mehmed Fâ'ik, Mustafa Halûk, Mustafa Câvid, Mevhibe Pirâye, Nâmık Ekrem, Nâmık Kemal, Recâ'î-zâde Ekrem, Sadullah Paşa, Sirâceddîn, Şekîb Âkif, Şinâsî, Tevfik Fikret, Uşâkî-zâde Hâlid Ziyâ, Ziyâ Paşa.

4.4. ARKADAŞ DERGİSİNİN GENEL YAPISI

“Arkadaş” 5 Kânûn-ı Sâni 1325/ 18 Ocak 1910 tarihinde yayıma başlayan ve her nüshası otuz iki numaralandırılmış sayfa ve üç, dört adet numaralandırılmamış

sayfadan oluşacak şekilde tasarlanan devasa bir çocuk dergisidir. On dört nüsha yayımlanan derginin dört yüz kırk sekiz numaralandırılmış sayfası olmak üzere toplam sayfa sayısı yaklaşık beş yüzdür.

Dergiyi diğer çocuk dergilerinden ayıran en önemli özelliklerinden birisi hacmidir. “Genellikle çok küçük puntolarla dizilmiş, süse meraklı bir dergi...” (Aytaş ve Yalçın, 2008: 239). Bunun yanı sıra dergide okurlara sunulan ve diğer dergilerle kıyaslanamayacak kadar çok zengin bir içeriğinin olması da derginin farklı bir özelliğidir.

Dergi ser-levhasında edebî, ahlâkî, fennî bir dergi olduğunu söylüyor ve bunu da içeriğinde gösteriyor. Arkadaş, okurlarına her nüshasında şiirden romana, hikâyeden kitâbet ve kırâ`at derslerine, Ma'lûmât-ı Medeniyye'den Hanımlara Mahsûs Kısımında (Â`ile) başlıklı mütelevviz konulara değin çok geniş bir yelpazeye sahiptir.

Dergi incelendiğinde “metin” kısmının çok fazla “görsel materyal” kısmının ise metne oranla çok az olduğu görülmektedir. Bu durumun okurlar tarafından eleştirildiğini ve resimlerin neden az olduğunu Osmân Fahrî ve Midhat Sadullah'ın kaleme aldığı derginin son nüshasında yayımlanan veda yazısındaki şu sözler açıklıyor:

...meselâ her nüshada dört beş resim eksik etmezken hiç resim koymadığımızı yâhûd bizim en müffid gördüğümüz makâlelerin lüzûmsuz olduğunu yazanlar, hem de muhakkır-âne yazanlar vardı. Gazetede (musavvir) kaydı olmadığına hiç dikkat edilmiyordu. Bunun için bir de her hafta zevk-i san'at-kâr-âneyi okşamak için resimli bahisler aramağa mecbûr kalıyorduk (Ark, 1910: 447).

Görüldüğü gibi dergide musavvir (ressam) olmamasından dolayı bu durumun oluştuğu ifade ediliyor.

4.5. ARKADAŞ DERGİSİNDE YER ALAN ÜRÜNLER

4.5.1. Musâhabe

Musâhabe, bir konu üzerinde söyleşi, değerlendirme gibi anlamlara gelmektedir. Bu bölümde “Arkadaş” okurlarıyla sohbet etmektedir. Musâhabe kısmında yer verilen konular “Arkadaşınız, Arkadaş” imzasıyla yayımlanır. Bu konular şöyledir:

Ahlâk nedir?, İlk Ahlâk Dersleri: Â`ile ve Mekteb, Hayât ve Mevsimler, Ta'yîn-i Meslek, Terbiye-i Fikriyye İhtiyâcî, Hangi Eserleri Okuyalım?, Safahât-ı Heyecân, Ahlâk-ı Umûmiyye ve Kitâblar, Bugünkü İnhitât-ı Edebî, Ahlâkıyyûn, Ta'tîl Zamânı, Mekteb Cevlânları.

Bu konulardan yedinci nüshada çıkan “Terbiye-i Fikriyye İhtiyâcî” Fazıl Ahmed tarafından ve on dördüncü nüshada çıkan “Mekteb Cevlânları” da Stambulskiye Novosti Rus Gazetesi ser-muharriri Celâleddîn Korkmazov tarafından kaleme alınmıştır.

4.5.2. Şiir

Arkadaş'ta yer alan şiirleri ve şairlerini dergi nüshasına göre aşağıda vermeye çalıştık. Bazı şiirleri kimin yazdığı dergide zikredilmemiştir. Ayrıca Müntahabât-ı Nefîse bölümünde yer alan manzûmeleri burada zikretmedik.

Nüsha	Şiirler ve Şairler
1	Çocuklara (İmzasız); Görülmeyenler: Osmân Fahrî
2	Yıldız: Osmân Fahrî; Sefih: Şekîb Âkif
3	Napolyon: Osmân Fahrî; Bir Zavallıya: Şekîb Âkif; Necm-i Gîsû-dâr (Mensûr Şi'ir): Mehmed Fâ`ik
4	Belki: Şekîb Âkif; Yaşasın: Ahmed İzzet
5	Atina: Nâmık Ekrem; Sabâh Ezânında: Osmân Fahrî; Mensûr Şi'ir, (Kehkeşân): Mustafa Halûk
6	Kış Sabâhı: Şekîb Âkif
7	31 Mart: Osmân Fahrî
8	Mensûr Şi'ir, (Yanar Dağ): Laseped
9	Mehtâba Karşı: Osmân Fahrî
11	Kuş (İmzasız)
12	İbtîlâ` : Osmân Fahrî
13	Endülüs — İspanya: Mustafa Câvîd
14	Yaz Sabâhı: Şekîb Âkif; Girit İçin: Çengel Köyünden Kemâl

4.5.3. Büyük Sözler

İmzasız olarak hazırlanan bu bölümde mersiye, darb-ı mesel ve genel olarak tanınmış kişilerin sözlerine yer verilmektedir.

“Yarın” ismindeki zukâk “hiçbir vakit” denilen meydâna çıkar (Ark, 1910: 9).

İnsânların ilk meyli ve son mahzûziyyeti: meveddettir (Ark, 1910: 167).

Cehâletten yüz binlerce kere muzır bir şey` varsa o da, bir milletin seviye-i ahlâkıyesini tenzîle çalışmaktır (*Ark*, 1910: 300).

İnsânın dostu rehber-i idrâkidir. (*Ark*, 1910: 436)

4.5.4. Hayâtî Öğrenelim

Bu kısımda Arkadaş “Bir İhtiyâr Mu'allim” imzasıyla üçüncü nüshadan itibaren okurlarına hayat hakkında çeşitli bilgiler vermektedir. Bu bölüm için dergide şu ifadeler kullanılır:

Hele “Hayâtî Öğrenelim” o kadar istifâde bahş ki... Oradan herkes kendine â`id ders-i ahlâkıyeyi alacak; bütün eşya, bütün insânlar birer birer tedkîk olunacak; kuşlardan, ağaçlardan, çiçeklerden, taşlardan, yıldızlardan gelen bütün hakâyık-ı hayâtiyye, bütün hakâyık-ı ahlâkıyye pek tatlı bir tarz-ı beyânla tefsîr edilecektir (*Ark*, 1910: 64).

Bu bölümün girişinde ise her zaman şu ifadelere yer verilmektedir:

“Kâ`ide-i Umûmiyye: Az söylemek; fakat vakt-i münâsibinde ve tabî`î bir sûrette söylemek. Maksud: Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.”

Hayâtî Öğrenelim kısmında yer verilen konular şunlardır: Yumurta ve Taş, Bir İstikşâf, Yıldızlar, Karıncalar, Bir Canavar, Gözler, Kulaklar, İyi Adamlar, Akıl ve Zekâ, Hep Askeriz, Vatan.

4.5.5. Fenn Âleminde

İmzasız olarak yayımlanan bu bölümde fen ile ilgili konulara dikkat çekici başlıklar altında değinilmiştir. Her nüshada bulunmayan Fenn Âleminde kısmında yer verilen konular şöyledir:

Kuyruklu Yıldızlar, Kıyâmet Kopacak mı?, Ayağımızın Altında Ne Var?, Otuz Milyon Yıldızın Fotoğrafisi, Asgar-ı Nâ-mütenâhînin Sinematografi, Cerrâhlığın Son Hârikalarından

4.5.6. Hıfzü's-sıhha

Bu bölümde sağlıkla ve sağlığımızı nasıl korumamız gerektiği ile ilgili bilgiler verilmektedir. Vücudumuzun sıhhatini ve selâmetini muhafaza etmeyi öğreten bu bölüm, Doktor Hikmet Refik imzasıyla yayımlanır. Hıfzü's-sıhha bölümü

derginin sadece dördüncü nüshasında “Dürûs-ı Hayâtiyye [Fizyoloji]” adıyla mündericât kısmında zikredilmiştir.

4.5.7. Terbiye-i Bedeniyye

İsveç Jimnastiği başlığı altında, ilk nüshasında bir mukaddime ile başlayan bu bölüm Hıfzû's-sıhha bölümüyle de ilişkilidir. “Terbiye-i bedeniyyenin teferruât ve aksâmını; hıfz-ı sıhhat, sıhhî oyunlar, spor, jimnastik ve terbiye-i hissiyyât teşkîl eder” (*Ark*, 1910: 12). Okurları açısından çok faydalı olacak terbiye-i bedeniyyenin önemi şu satırlarla ifade edilmiştir:

İnsânın vücûd-ı mâddiyyesi (cismî) ile vücûd-ı ma'nevîsi (rûhî) arasında samîmî, sıkı bir râbıta vardır; vücûd-ı mâddiyyenin sıhhatini halel-dâr eden her şey` rûhda da aynı te`sîri hâsıl eder. İnsânda rûh, emir etmekle; vücûd itâ'at etmekle muvazzaftır. Vücûdun rûha itâ'ati ise derece-i kuvveti ile mütenâsibtir (*Ark*, 1910: 11).

4.5.8. Urûk-ı Beşeriyye

İmzasız olarak hazırlanmış olan bu bölümde insan ırklarının tanıtılması öğrenciler için dikkat çekicidir. Urûk-ı Beşeriyye hakkında “...o kadar müfid ki... Bu ser-levhanın altında bütün sîmâ-yı insâniyyeti seyredeceksiniz” (*Ark*, 1910: 1). ifadeleri kullanılır. Bu sözlerin yanında sadece insan ırklarından bahsedilmeyip, onların yaşadıkları yerler, bu bölgelerde bulunan adalar, insanların giyim kuşamları, kültürleri, evlilik törenleri, beslenmeleri vb. aklınıza gelebilecek bütün konulara değinilmiştir.

Bu bölümde ilk olarak ırk-ı ebyaz, ırk-ı esved, ırk-ı asfer, ırk-ı ahmer tanıtılmıştır. Daha sonra sırasıyla Polonezyalılar ve Fijiler, Samoa Adaları, Papular ve Mauriler, Bismarc Cezâ'ir Müctemi'ası, Yeni Hebrid ve Yeni Kaladonya, Yeni Zelanda, Okyanusyalılar ve Tasmanyalılar, Malezyalılar ve Negritolar konuları işlenmiştir.

4.5.9. Mütenevvi'a

Mütenevvi'a sözcüğü türlü, çeşitli gibi anlamlar taşır. İmzasız olarak hazırlanan bu bölümde de çeşitli konular hakkında genellikle kısa kısa bilgiler okurlara sunulmuştur.

“Muhtelif memleketlerde elli mütecâviz gazete (Esperanto) lisânıyla neşrediliyor” (*Ark*, 1910: 111).

“Amerika’da bakkâlar paketleri sicimle bağlamayıp mühürlerler” (*Ark*, 1910: 143).

“Kuşların kanadı sıkletine nisbetle, insân kolundan yirmi def’a daha kuvvetlidir” (*Ark*, 1910: 391).

4.5.10. Handeler

İmzasız olarak hazırlanmış olan bu bölüm dergide işlenen konuların arasına öğrencilerin dağılan dikkatlerini toplamak amacıyla yerleştirilmiş eğlendirici ve komik kısa yazılardan oluşmaktadır.

“İlm-i hayvânât dersinde:

Hevâce — İnsâna en ziyâde nâfi' olan kuşlar hangileridir?

Çocuk — Kebâb olanlar” (*Ark*, 1910: 148).

“Hevâcenin birisi şâkirdlerden birine îrâd ettiği su’âllerin hiçbirine cevâb alamayınca çocuğa derki:

— Sen hiçbir şey’ öğrenmedin mi? Hiçbir su’âl bilmiyor musun?

— Su’âllere kalırsa pek çok su’âl bilirim hevâce efendi. Yalnız o su’âllerin cevâblarını bilmiyorum” (*Ark*, 1910: 432).

4.5.11. Terâcim-i Ahvâl

Terâcim-i Ahvâl tamlaması hal tercümeleri, biyografiler gibi anlamlara gelmektedir. İmzasız olarak hazırlanmış bu bölümde tarihte iz bırakmış ünlü kişilerin hayatlarından bahsedilmiştir. Hayatı tanıtılan kişiler şöyledir: Edison, Sokrat, Seneca, Arşimed, Vasco Da Gama, Lavoisier, Michel Angelo, Demostenes, Denis Papin, Corneille, David Livingstone (11-13. nüshalar), Jeanne d'Arc.

Yukarıda tanıtılan kişilerin hepsi de buluşlarıyla, çalışma azimleri ve kararlılıklarıyla, cesaretleriyle tarihte yer edinmişlerdir. Ancak bu bölümde bir tane bile vatanımızın yetiştirdiği, kültürümüzün bir parçası olan mucit, yazar, asker vb. göremiyor olmak derginin Batılı şahsiyetlere daha çok önem verdiğini gösteriyor.

4.5.12. Müntahabât-ı Nefise

Güzel seçmeler, en güzel seçmeler gibi anlamları olan Müntahabât-ı Nefise bölümü hakkında dergide şu ifadeler kullanılır: “Bu ser-levha altında bütün üdebâ ve şu'arâımızın âsâr-ı mensûre ve manzûmelerinin en güzelleri neşrolacaktır” (Ark, 1910: 17).

İmzasız olarak hazırlanmış olan bu bölümde yer verilen eserlerin yazar ve şairleri şöyledir: Vatan: Kemâl, Elhân-ı Şitâ: Cenâb Şehâbeddîn, Askerlik: Şinâsî, Yarın: Tevfik Fikret, Ziyâ Paşa'nın Defter-i A'mâl'inden, Nev-bahâr: Recâ'i-zâde Ekrem, Târik bin Ziyâd (Yalnız): Abdülhak Hâmid, Kamere Hitâb: İsmâ'il Safâ, Harbiyye'ye Bir Selâm: Uşâkî-zâde Hâlid Ziyâ, Zevcemin Mezârında: Hüseyin Su'ad, Berlin Mektûbu: Sadullah Paşa, Nevâ-yı Hicrân: Hüseyin Sîret, Hac Yolunda: Cenâb Şehâbeddîn.

4.5.13. Kitâb-ı Tabî'at

Kitâb-ı Tabî'at bölümünde tabiatı doğal olarak bulunan veya insanların inşa ettiği yapılardan, bu yerlere yapılan seyahatlerden ve keşiflerden bahsedilmektedir. İlk nüshada Seyyâh imzasıyla ve diğer nüshalarda Celâl Ferdî imzasıyla yayımlanan bu bölümde işlenen konular şöyledir: Dağlar, Seyâhât-ı Havâ'iyye, Mağaralar (2-4), Shackleton'un Kutb-ı Cenûbî Seyâhati (5-11).

4.5.14. Hikâye

Dergide “Küçük Hikâye” başlığı altında yer alan hikâyelerle çocuklara verilmek istenen güzel ahlak, çalışkan olmak vb. gibi değerler sezdirilmeye çalışılmıştır. Bu bölüm içinde yer alan hikâyeler şöyledir:

Alın Teri: Osmân Fahrî, Âfiyet Olsun, Barrett ve Rudolph: Alfonso Cuar, Bir Levha-i Fedâ-kârî (Aldo Heina), Pascal: Mehmed Sa'dî, Sâ'atçi Tavuk, Hizmetçi, Mavi Mendil, İhtiyâr Kadın, Yol Üstünde, Köy Postacısı, Beyâz Şapka Vak'ası, Son Ders: Alfons Dode.

Bu hikâyelerin dışında “Yeni Bir Sîmâ-yı Edebî (Zavallı Refîkam!)” adıyla Mustafa Câvîd Bey tarafından kaleme alınan hikâye türü içerisinde

değerlendirilebilecek bir yazıya daha yer verilmiştir. Derginin on ikinci nüshasında Mustafa Câvîd Bey hakkında övgü dolu şu ifadeler yer verilmiştir:

Bugün [Arkadaş], bütün kâri'lerine, husûsiyle bütün edebiyât âlemine yeni bir sîmâ-yı şî'r ve dehâyı takdîm ile iftihâr ediyor, Mustafa Câvîd Bey, genç bir süvâri zâbıtı.

Hiçbir zamân kıymet-i hâriku'l-âdesini gâ'ib etmeyen eserlere nâdiren tesâdüf edersiniz, öyle değil mi? İşte, bu tesâdüf sırasında, elinize “Zavallı Refikim!” de geçecek. Siz bunu, ağlaya ağlaya dâ'imâ okuyacaksınız.

Pek ufak tefek hatlarla çizilmiş şu büyük levha-i elem, hiç şüphe yok ki edebiyâtımızı ihyâ eden bir sahîfe-i rûhânîdir (*Ark*, 1910: 362).

4.5.15. Roman

Dergide iki tane tefrika romana yer verilmiştir. Bunlar “Bir Eşegin Hâtırâtı” ve “Mâder-i Elem” romanlarıdır.

“Bir Eşegin Hâtırâtı” adlı roman ilk nüshadan itibaren başlamaktadır. On dördüncü nüshada derginin kapatılacağına duyurulmasıyla tebşîr (müjde) başlığı altında en yakın zaman içinde romanın forma forma neşrolunacağı duyurulur.

İlk nüshada romanın kahramanı olan Kadişon isimli eşek okurlara seslenerek şu ifadeleri kullanır ve çocukken kendisi gibi olmamalarını temenni eder:

Benim küçük kârim,

Bana ne kadar hoş mu'âmele etseniz, arkadaşlarım olan diğer eşekler hakkında büsbütün mahkur-âne bahsediyorsunuz. Zâten hâtırâtımı takdîme en birinci sebepte bu oldu ya. Eğer yazdıklarımı tamamıyla okursanız, benim, yavrularımın ve bütün ta'likâtımın insânlar tarafından haksız mu'âmelelere dûcâr olduklarını göreceksiniz ve bizim ne kadar akıllı ve ne kadar iyi hûylu olduğumuzu o vakit öğreneceksiniz.

Burada şunu i'tirâfa mecbûrum ki, ben gençliğimde biraz haşarı idim. Lâkin bunun cezâsını çektim ve bu nedâmet sebebiyle, biraz sonra da arkadaşlarım ve efendilerimin hüsn-i teveccühünü kazandım.

Siz bu kitâbı ba'de-l-mütâlâ'a, emînim ki artık herkese “Eşek gibi cîvân, eşek gibi câhil, eşek gibi inâdcı” yerine “Eşek gibi akıllı, eşek gibi âlim, eşek gibi halîm” diyeceksiniz ve herkeste bize â'id olan bu methiyelerden memnûn kalacaklardır.

Bâkî, sizden ricâ edeceğim şey: çocuk iken sakın bana benzememenizdir (*Ark*, 1910: 32).

Kadişon adlı eşegin hayatının anlatıldığı bu roman, onun aracılığıyla çocuklara öğütler vermeyi, güzel ahlaklı olmayı vb. değerleri sezdirmeyi amaçlamıştır. Roman hakkında Cüneyd Okay şu ifadeleri kullanmıştır:

Cumhuriyet döneminde latin harfleriyle yayınlanan Comtesse de Ségur'ün Bir Eşegin Hatıratı isimli romanının tefrika olarak tercümesi de gene bu dergide

“Hımâr-ı Âkıl: Kadişon” adıyla yayınlanır. Burada, bir çocuk dergisinde üstelik ‘yeni lisan’ akımının yaygınlaştığı meşrutiyetten sonra akıllı eşek yerine kullanılan bu Osmanlıca tamlama ‘hımâr-ı âkıl’ dikkat çekicidir (Okay, 1999: 102).

Dergide yayımlanan diğer bir roman ise “Mâder-i Elem” adlı romandır. Romanın dergiye gelecek hafta ilave olacağı ikinci nüshada duyurulmuştur. Ancak roman beşinci nüshada ilave olunmuştur.

Dergide roman hakkında şu ifadelere yer verilmiştir: “...hanımlara mahsûs gâyet latîf, gâyet hazîn bir roman...“Mâder-i Elem”i okurken kemâl-i te’essürle ağlamamak, derin derin düşünmemek, en gamlı bir vâlide şefkati hissetmemek mümkün değildir” (Ark, 1910: 64).

4.5.16. Kırâ`at

Kırâ`at bölümü Ali Nusret Beyefendi tarafından “İbtidâ’î, rüşdî ve i’dâdî” başlıkları altında “hikâye” şeklinde hazırlanmıştır. Sadece derginin dokuzuncu nüshasında yer alan kırâ`at kısmındaki i’dâdî bölümü için hazırlanan “Plevne Muhârebesi” adlı yazı Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi i’dâdî birinci sınıf talebesi Ahmed Fethî tarafından kaleme alınmıştır.

Bu bölümde öğrencilerin seviyelerine göre hikâyelere yer verilmekle berâber aynı zamanda onlara öğütler de verilmiştir. Diğer dikkat çeken önemli bir nokta ise hikâyelerin, öğrenci seviyesine göre puntolandırılmış olmasıdır.

“Arkadaş” dergisi kırâ`at bölümünde verdiği derslerle okurlarına okuma kültürünü aşılama çalışmaktadır.

4.5.17. Kitâbet Dersleri

Kitâbet Dersleri bölümü de Ali Nusret Beyefendi tarafından hazırlanmıştır. Derginin ilk nüshasında okurlara kitâbet vazifesinin verileceği ifade edilmiştir.

Derginin dördüncü nüshasına yetişebilen Kitâbet Dersleri hakkında Ali Nusret okurlarına bir mukaddime ile açıklamalarda bulunur.

Ayrıca Osmân Fahrî’nin ağabeyi Ali Nusret’e 26 Şubat 1327/ 10 Nisan 1912 tarihinde Aydın’dan gönderdiği mektupta kitâbet bölümündeki yazıları için şu ifadeleri kullanmıştır: “Tedrisat-ı ibtidaiye ve tâliye’nin intişarına pek memnun

oldum. Bunlar benim işime pek yarıyor. Üçüncü sınıfın kitabını **Arkadaş**'taki lutfunuz deruhte etti" (Kerman, 1988, 11).

Kitâbet Dersleri bölümü de Kırâ`at bölümünde olduğu gibi "İbtidâ`î, rüşdî ve i`dâdî" seviyelerine göre hazırlanmıştır. Her seviye için derse başlanırken "Tavsiyeler" kısmı ile giriş yapılmış ve "Misâller" kısmı ile öğrencilere örnek verilmiş, örnek hakkında sorular sorulmuştur. Daha sonra "Tevsî" kısmında sorulan sorular cevaplanarak öğrencilere model olunmuştur. En son kısımda ise gelecek nüshaya kadar öğrencilere vazife verilmiştir.

[Gelecek nüshaya kadar tevsî' olunacak misâl:

1 — "Dikensiz gül olmaz." meselinin tevsî'i.

Su`âller (Plan. — 1) Bu meselin sebep-i îrâd ve darbî? 2) Ma'nâ-yı mecâziyyesi: ârzû edilen herhangi bir neticeye ve soldaki müşkülât. — 3) Mekteb şâkirdlerine tatbîkî: bir imtihânda muvaffakiyyet, mübâreze-i hayâtta mukaddime-i gâlibiyyet. — 4) Azim ve karâr.] (Ark, 1910: 174).

Bu bölümde yer alan dikkat çekici bir nokta vardır. Tavsiyeler, Misâller veya Tevsî' kısmında geçen bazı sözcükler hakkında okurlara dipnot düşülerek bilgi verilmesidir.

"[1] "Çuha" fârsî bir kelimedir ve böyle yazılır (Çoka, çuhe) yazmamalıdır. [2] Aslı Fârsî (derzi) dir. Biz (Terzi) diyoruz; böyle de yazabiliriz" (Ark, 1910: 243).

"[1] "Azze Nasruhu" zarf ve galebesi mübârek olsun ma'nâsına olarak tuğrâ sâhibi pâdişâha du`âdır. "Daribe fi Kostantiniyye" bu para İstanbul'da basıldı demektir" (Ark, 1910: 371).

Tüfenk sözcüğünü ise şöyle açıklıyor: "[1] Bu, kelime fârsîdir ve böyle nûnsuzdur. Bizde nûnsuz telaffuz ediyoruz. Artık nûn ile yazmamakta ma'nî yoktur" (Ark, 1910: 373).

"Arkadaş" dergisi okurlarına yazma kültürünü aşlamak için "Kitâbet Dersleri" adlı bölümü kaleme almıştır. Yazmanın sanıldığı gibi zor olmadığını Ali Nusret Beyefendi şu sözleriyle ifade etmektedir:

...Mâdemki ana lisânını bütün çocuklar biliyor, bu güzel lisân ile her işittiklerini anlatabiliyorlar, bunları kâğıt üzerine niçin nakl edemesinler? Bu, o kadar büyük bir ma'rifet mi? Söyleme lisânı ile yazma lisânını birbirinden pek farklı zannetmek ne büyük gaflettir?

İşte, sevgili kâri'ler, sizi şimdiye kadar ufak ufak hikâyeler, ta'rîfler, tasvîrler, mektûblar kaleme almadan men' etmiş olan şey' hep yazmayı söylemekten başka bir şey' zannetmeniz olmuştur... Program şudur: az kâ'ide, çok tatbîkât (*Ark*, 1910: 121).

4.5.18. Ezber

Bu bölümde ezber başlığı altında öğrencilere kısa şarkı ve şiir tarzında yazılar sunulmaktadır. Sadece dördüncü, altıncı ve yedinci nüshalarda bu bölüme yer verilmiştir. Dergide verilen ezber çalışmaları şu şekildedir: “Yapma Bebeğin Kalbi: Sirâceddîn, İstikbâlin Vatan Şarkısı: Osmân Fahrî, Altın Yumurtalı Tavuk (La Fontaine'den Tercüme): Ali Nusret.”

4.5.19. Ma'lûmât-ı Medeniyye

Vatandaşlık dersleri diyebileceğimiz bu bölüm “Mekteb Dersleri” başlığı altında Midhat Sadullah tarafından verilmiştir. Ders işlenirken bir sohbet havası içinde soru-cevap yöntemi uygulanarak okurlar bilgilendirilmeye çalışılmıştır.

“Sin. — Münâsebât-ı ictimâ'îyye nedir?”

Cim. — İnsânların müddet-i hayâtında tesâdüf ettikleri ahvâl ve mu'âmelâtın kâffesi birer münâsebât-ı ictimâ'îyyedir” (*Ark*, 1910: 20).

“Sin. — Hakk-ı tasarruf ne demektir?”

Cim. — Bir kimsenin bir şey'e mâlik ve sâhib olmak hakkıdır” (*Ark*, 1910: 213).

“Sin. — Ordu nedir?”

Cim. — İdâre-i askerîyyeyi kolaylaştırmak için kuvve-i askerîyyenin ayrıldığı şu'belere “Ordu” denir.

Kuvve-i askerîyyemiz; her biri bir merkeze tâbi' olmak üzere yedi orduya taksîm olunmuştur. “1” İstanbul, “2” Edirne, “3” Selânik, “4” Erzincan, “5” Şam, “6” Bağdat, “7” San'â'dır” (*Ark*, 1910: 435).

4.5.20. Gezi Yazısı

Bu bölüm, doğrudan gezi yazısı başlığı altında verilmeyip “Ta'tîl Gezmelerinden: Manastır'a Kadar” başlığı altında on ikinci, on üçüncü ve on

dördüncü nüshalarda işlenmiştir. Bunun dışında gezi yazısı olarak verilebilecek Terâcim-i Ahvâl bölümünde ünlü şahsiyetlerin hayatları anlatılırken yaptıkları coğrafi keşiflerden bahsedilmesi, Kitâb-ı Tabî'at bölümündeki “Shackleton’un Kutb-ı Cenûbî Seyâhati” ve Cenâb Şehâbeddîn’in “Hac Yolunda” adlı eseri sayılabilir.

4.5.21. Hanımlara Mahsûs Kısımda (Â`ile)

Bölüm hakkında derginin ilk nüshasında “Gelecek nüshadan i'tibâren muhterem hanımlara ayrıca sahîfeler tahsîs edilecek ve â`ile ser-nâme-i umûmiyyesi altında gâyet mühim-i mebâhis derc olunacaktır.” ifadeleri kullanılmıştır. Osmân Fahrî tarafından kaleme alınan bölümün her girişinde “Kadın, erkek bütün gençlere” ifadesinin yer alması erkekleri de ilgilendirdiğini gösteriyor.

Osmân Fahrî'nin aile hakkında bütün gençlerimize bilgi verdiği, kadının ve erkeğin birbirlerine ve ailelerine karşı olan sorumluluklarını anlattığı, mutlu bir aile tablosunun nasıl olacağını en ince ayrıntısına kadar açıkladığı bir bölümdür. Bunların yanında zamanımızda yapılan yanlışlıklardan dolayı ailelerin nasıl yıkıldığını, boşanan ebeveynlerin ortada bıraktıkları yavruların durumlarına varasıya kadar birçok konudan da bahsedilmiştir.

Bu bölümle benzer niteliklere sahip konu başlıkları da şöyledir: “İdâre-i Beytiyye, Terbiye-i Benât ve Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr.” Ev idaresi, genç kızların terbiyesi ve genç kızlar hakkında ünlü kişilerin değerlendirmeleri anlamlarına gelen bu kısımlar da derginin okurları açısından çok faydalı bilgiler içermektedir.

4.5.22. Nutuk

Dergide nutuk türünde iki yazı mevcuttur. Bu nutuklar şöyledir:

Bir Nutuk (Hadika-i Meşveret'te): Derginin birinci nüshasında yayımlanan bu nutuk Hadika-i Meşveret mektebinin tevzî-i mükâfâtında okunmuştur. “**İşte Hâzîrûnu Ağlatan Nutuk**” başlığı altında verilmiştir.

Meşhûr Bir Nutk-ı Medenîyyet (Kanatlar): E'âzîm-i Müverrihînden Ernest Lavisse: Derginin on ikinci ve on üçüncü nüshalarında yayımlanmış bu nutuk hakkında şu ifadelere yer verilmiştir “Târîh terakkîyât-ı beşeriyyenin pek parlak bir

sahîfesi olan şu nutuk: Fransa müverrihîn hâzırasından meşhûr (Ernest Lavis) tarafından bir köy mektebi tevzî' mükâfâtında îrâd edilmiştir. Mütâla'ası fevka'l-âde fâ'ide bahş olduğu için [Arkadaş] dercini bir vazîfe addeder" (Ark, 1910: 379).

4.5.23. Görsel Materyaller

Dergide toplam 92 farklı resim kullanılmıştır. Bu resimlerde, 112. sayfada Aldo Heina adlı yazısız bir karikatür mevcuttur. 207. sayfada ise "Drama Redif-i Tâlî Tabûru Binbaşısı Osmân Şehâbeddîn Efendi Merhûm" üst tarafta portresi ve alt kısımda sağda Cenâb Bey'in, solda ise Ali Nusret Bey'in portrelerine yer verilmiştir. Bu resimlerden iki tanesinde aşağıda açıkladığımız "Yumak ve Kedi" ve "Ses Borusu" çizimleridir.

Yumak ve Kedi: Derginin ikinci nüshasının ellinci sayfasında yer alan ve yumakla oynamak isterken tamamen ipe dolanan bir kedinin on beş bölümden oluşan yazısız bir çizimdir.

Ses Borusu: Derginin sekizinci nüshasının iki yüz otuz birinci sayfasında yer alan ve iki adamın ses borusuyla konuşmasını gösteren ve yazıyla anlatan komik bir çizimdir.

Yukarıda saydığımız görsel materyaller dışında dergide yer alan Bilmeceler ve Su'âller, Bir Eşeğin Hâtırâtı, Büyük Sözler, Handeler, Â'ile ve Mâder-i Elem bölümlerinin başlıklarını süslemek için her nüshada aynı olarak kullanılmış görseller ve dergi kapaklarında her nüshada aynı olarak yer alan meşale resimleri mevcuttur. Bunların yanında sayfa kenarlarını, yazıların ilk harflerini ve başlıkları süsleyen motiflere de rastlanmaktadır.

4.5.24. Dergide Yer Alan Diğer Ürünler

Târîh: Bu yazı Ali Nusret tarafından "Târîh Dersleri" adı altında derginin birinci nüshasında kaleme alınmıştır.

Târîh-i Muhtere'ât (gazeteler): Derginin birinci nüshasında yer alan gazetelerin tarihinin anlatıldığı bu yazıyı kimin kaleme aldığı dergide zikredilmemiştir.

Târîh (Osmânîlular): Derginin üçüncü nüshasında “Bu nüshamızda fâzıl muhterem Ahmed Midhat Efendi hazretlerinin makâle-i târîhiyyeleri.” ifadeleriyle işaret edilen bu yazı “Osmânîluların İyi Ahlâkı Nereden Geldi?” başlığıyla Osmanlı Devleti’ndeki iyi ahlâkı anlatan makale türünde bir yazıdır. Ahmet Midhat tarafından kaleme alınan makale okurlarına öğüt verilerek sonlandırılmıştır:

Osmânîlû târîhini okuduğumuz zamân yalnız vukû’ât ve havâdisi öğrenmek için okumayacağız. O vukû’âtın bize ne gibi hikmetler göstereceğini anlamak için okuyacağız. O hikmetleri görüp kabûl eder isek her birimiz herkesin beğeneceği, seveceği, yanına sokulacağı adamlar olacağız. Cümlemiz böyle güzel tabî’atlı, iyi hûylu olduğumuz hâlde ise milletçe dahi “İyi ahlâklı bir millet” olacağımızdan başka milletler dahi bizi beğenecekler, sevecekler, bizimle ittifâka cân atacaklardır (*Ark*, 1910: 68).

Bir Makâle-i Ahlâkıyye: Derginin dördüncü nüshasında Mekteb-i Sultânî Lisân-ı Osmânî Mu’allimlerinden Ahmed Şem’î tarafından kaleme alınan makale türünde bir yazıdır.

Târîh-i Eşyâ ve Muhtere’ât (Tabâ’at): Derginin onuncu nüshasında Ali Nusret tarafından kaleme alınan bu yazıda Osmânîlûdaki matba’adan bahsedilir.

Tabâ’at, memâlik-i osmâniyyeye, o zamânlar Avrupa ile olan münâsebet ve ihtilâtın killet ve mahdûdiyyetine mebnâ, târîh-i ihtirâ’ından ancak üç asır sonra, ya’nî sultân Ahmed sâlis hazretlerinin devr-i sultâniyyetinde 1740 sene-i mîlâdiyyesine doğru dâhil olmuş ve (Basmacı İbrâhîm) nâmında bir zâtın ehemmiyyetle açılan ilk matba’ada (Vankulu) nâmındaki Lûgat-i Arabiyye ile (Nü’mâ), (Raşid) târîhleri ve Kitâb-ı Çelebi, Nazmî-zâde, Sehîl gibi meşâhîr-i irfânın âsâr-ı mu’teberesi sûret-pezîr temsîl olmuştur (*Ark*, 1910: 310).

Dârü’l-fünûn-ı Osmânî Edebiyât Şu’besinin Feryâd-ı Vicdânı Alçaklar: Derginin dokuzuncu nüshasında yer alan ve Dârü’l-fünûn-ı Osmânî Edebiyât Şu’besi öğrencileri tarafından gönderilen bir yazıdır. Nüshanın kapak sayfasında şu ifadeler yer almaktadır: “Bu nüshamız: Dârü’l-fünûn-ı Osmânî edebiyât şu’besi tarafından gönderilen varakayı muhtevîdir.”

(Fenelon)’un meşhûr bir eserinden: Kızların Adem-i Terbiyesinden Münba’is Sû’i Ahvâl: Mühîbe Piraye tarafından derginin beşinci nüshasında yayımlanan, genç kızların terbiyesinden bahseden bir yazıdır.

Dergide her nüshanın sonunda yer alan “Bilmeceler ve Su’âller, Doğru Halledenler, Müsâbakalar, İ’lân, Tebrîk vb.” gibi yazı türleri mevcuttur.

“Darb-ı Mesellerimiz” başlığı ise mündericât kısmında verilip derginin içinde yer verilmemiş bir bölümdür. “Büyük Sözler” bölümünde bazı atasözlerine rastlamaktayız. Bunun dışında ise derginin her sayfasının altında atasözleri ve özlü sözler yer almaktadır. Her sayfanın altında yer alan bu sözleri sırasına göre tablolaştırarak vermeyi uygun gördük:

Tablo 3. Atasözleri ve Özlü Sözler

1. Atalar sözünü tutmayanı yabana atarlar.	2. Er olan ekmeğini taştan çıkarır
3. Baba oğlunun fenâlığını istemez.	4. Pâdişâh olsan da “Er kişi niyetine” derler.
5. Tazısız ava çıkan tavşansız eve gelir.	6. Sâbit olan nâbit olur.
7. Câmî' ne kadar büyük olsa yine imâm bildiğini okur.	8. Çabuk parlayan çabuk söner.
9. Hanım kırarsa kazâ, halâyık kırarsa cezâ.	10. Dadanmış kudurmuştan beterdir.
11. Zahîrenin enbârı sapanın ucundadır.	12. Râhat isteyen: sağır, kör, dilsiz olmalı.
13. Hekîm kimdir? Başına gelen.	14. Zahmetsiz bal yenmez.
15. Saza saz ile söze söz ile mukâbele gerek.	16. Şâ'ire lâzım olan biz söz; bir de sazdır.
17. Sadık dost akrabadan yeğdir.	18. Zâyi' olan koyunun kuyruğu büyük olur.
19. Zâlim ettiğini bulur.	20. Tatlı dîl yılanı yerden çıkarır.
21. Zâlim ettiğini bulur.	22. Gâ'ibe hüküm olunmaz.
23. Fâ'ide zararın kardaşıdır.	24. Kâbiliyyetin mektebi yoktur.
25. Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-i endîşe gerek.	26. Lâfa gümrük alınmaz.
27. Mâr-ı sermâ dîdeye mevlâ güneş göstermesin.	28. Nâ-dân elinden su içme, âb-ı hayât olsa da.
29. Var evi, kerem evi.	30. Hepsinden bahtlı beşikte olan.
31. Yalancının mumu yatsıya kadar yanar.	32. Yuvarlanan taş yosun tutmaz.
33. Âteş kenârı kış gününün lâle-zârıdır.	34. Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefâ gelmez.
35. Pâdişâhlar mülkünü elbette vîrân istemez.	36. Tedbîrde kusûr ettiğini düşünmez de takdîre bahâne bulur.
37. Sübût bulmayan söz hakkında ağız açma.	38. Cân çıkmayınca hûy çıkmaz.
39. Çalışmak ibâdetin yarısıdır.	40. Hâkimsiz, hekîmsiz memlekette durma.
41. Hevâcenin vurduğu yerde gül giter.	42. Baba mîrâsı yanan mûm gibidir.
43. Derd gider ama yeri boş kalmaz.	44. Zâtı memdûh olanın safâta ihtiyâcı yoktur.

45.Rüzgârın önüne düşen yanılır.	46.Zenginin malı züğürdün çenesini yorar.
47.Sebebsiz düşman peydâ eden ya ahmaktır ya geveze.	48.Şâhîn ile deve avlanmaz.
49.Sağır için iki kere kâmet olmaz.	50.Zarûret insâna her şey`i yaptırır.
51.Dalga ne kadar çok olsa iş geminin kaptanındadır.	52.Zulüm ile dünyâ harâb olur.
53.Acabânın sırası değil, acele lâzım.	54.Gammâz olmasa tilki pazarda gezer.
55.Fakîrlik ayıp değildir, tembellik ayıptır.	56.Karınca karârınca.
57.Karincadan ibret al, yazdan kışı karşılar.	58.Görmez kibârın fık râdan ne farkı var.
59.Lâle bin altına ise nâle pâd-ı havâdır.	60.Mal insânı zengin etmez, idâre lâzım.
61.Nefs ile mücâdele dünyâ ile muhârebeden güçtür.	62.Vakitsiz öten horozun başını keserler.
63.Her eğri ağaçtan yay olmaz.	64.Yapmak güç, yıkmak kolay.
65.Atılan ok geri dönmez.	66.Eskiye i'tibâr olaydı bitpazarına nûr yağardı.
67.Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ imiş.	68.Parasını azîz eden kendisini zelîl eder.
69.Tiz-i refât olanın pâyine dâmen dolaşır.	70.Sevâbdan kaç ki günâha girmeyesin.
71.Cezâsız cürmün sâhibi çok olur.	72.Çok bilen çok yanılır.
73.Hakk'a tevekkül eden açıkta kalmaz.	74.Hâ`in olan korkak olur.
75.Deli ağlamaz, akıllı gülmez.	76.Zemîmin zemi medh yerine geçer.
77.Rü`yâ ile hulyâ olmasa züğürtlerin cânı çıkar.	78.Züğürtlüğün adını zarîflik koymuşlar.
79.Selâmet-i insân hıfz-ı lisân iledir.	80.Şer`atın kestiği parmak acımaz.
81.Sağ elinin verdiği sol elin görmesin.	82.Zarûrette teyemmüm câ`izdir.
83.Tama'-kârın gözünü toprak doyurur.	84.Zulüm ile yapılan çabuk yıkılır.
85.Âsî yâre ile kâzî pareyle avlanır.	86.Osmânî kılıcı nânkörlükle çekilmez.
87.Gazab gelince akıl gider.	88.Fırsatı ganîmet bilmeli.
89.Korkulu rü`yâ görmektense uyanık yatma hayırlıdır.	90.Gemisini batıran sandalını aramaz.
91.Misâfîrin akılsızı ev sâhibini ağırılar.	92.Hazsız âdem meyvesiz ağaca benzer.
93.Yolundan giden yorulmaz.	94.Yetim malı âteşten gömlektir.
95.Altın âteşte, insân muhabbetinde belli olur.	96.Efendinin nazarı ata tîmârdır.
97.Bir insânı tanımak için kendisiyle yol arkadaşlığı et.	98.Para adama akıl öğretir.
99.Tilkiyi kovalarken kurdu uyandırdı.	100.Çeşm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz.

101.Hakk'ı tanıyan halka baş eğmez.	102.Cehenneme girse yüzü kızarmaz.
103.Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir.	104.Devlet adama ayağıyla gelmez.
105.Zelîl adam tama'-kâr olur.	106.Rüzgâra tüküren yüzüne tükürür.
107.Sırrını dostuna, dostunu düşmanına açma.	108.Sabrın sonu selâmettir.
109.Şifâsı olmayan bî-mâre sıhhattir helâk olmak.	110.San'at altın bileziktir.
111.Zarara gülücü olma.	112.Tabancasının taşı yok, okkayla barut taşır.
113.Zâlim kadıdan munsıf subaşı yeğdir.	114.Akıllı, köprüyü arayınca kadar deli suyu geçer.
115.Gavgâda kılınç ödünç verilmez.	116.Fakîrin tesellisi ölümdür.
117.Karga karganın gözünü oymaz.	118.Kâh olur gurbet vatan, kâh vatan gurbetlenir.
119.Leyleğin ömrü laklakla geçer.	120.Mirâs helâl, hele ele al, demişler.
121.Nefsinde tecrübe ettiğin şey'i halka tavsiye etme.	122.Her sakaldan bir tel çekseler köseye sakal olur.
123.Vakit geçer, sular durulur.	124.Yüklü eşek anırmaz.
125.Yıldızı düşkün olur pâdişâh-ı ma'zûlün.	126.Ağrısız baş mezârda gerek.
127.İstedliğini söyleyen, istemediğini iştir.	128.Baba himmet, oğul hizmet.
129.Pâdişâh konmaz sarâya hâne ma'mûr olmadan.	130.Takdîr-i hudâ kuvve-i bâzû ile dönmez.
131.Sa'lebci güğümü gibi içinden kaynar.	132.Cümlenin maksûdu bir am mâ rivâyet muhtelif.
133.Çok süren ikbâl beyâz kargaya benzer.	134.Hesâbı temîz olanın yüzü ak olur.
135.Rüzgâr esmeyince yaprak kımıldamaz.	136.Halka gönül bağlayan sonra pişman olur.
137.Derdini veren dermânını da verir.	138.Zevki hummârına değmez.
139.Selâmet isteyen dilini tutsun.	140.Yüz verdikçe yüz daha ister.
141.Zengine mal veren denize su götürür.	142.Sabır necâtın anahtarıdır.
143.Zarar fâ'idenin kardaşıdır.	144.Tavuk bile su içerken göğe bakar.
145.Zulm ile Bağdâd vîrân olur.	146.Ârife ta'rîf ne lâzım.
147.Garîb kuşun yuvasını Allah yapar.	148.Karga kekliği taklîd ederken yürüyüşünü şaşırmış.
149.Fırsatı fevt etme.	150.Her işin âkıbeti âkile der-pîş gerek.
151.Lafla dükkân açılmaz.	152.Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.
153.Malımız yoksa ise arzımız var	154.Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur, kim

olsun.	dinler.
155.Ağır otur ki okka çekesin.	156.Güvendiğimiz dağlara karlar yağdı.
157.Ya düdüğü çalmalı ya mandırada kalmalı.	158.Ağaca balta vurmuşlar sapı bendendir demiş.
159.İki arslan bir posta sığmaz.	160.Bed-du'âdan korkmayan belâsına uğrar.
161.Bıçak kendi kıyınını kesmez.	162.Takdîrde yazılan, tedbîrle bozulmaz.
163.Cân cömertliği lakırdı ile olmaz.	164.Çömlek hesâbına bakılırsa ayın kırk beşi.
165.Hîle ile iş gören mihnet ile cân verir.	166.Hizmet öğrenmeyen efendilik edemez.
167.Deniz bir pâdişâhtır ki söz dinlemez.	168.Zihnine turp sıkayım.
169.Züğürtlük zâdeliği bozar.	170.Sel gider kum kalır.
171.Şeytânın dostluğu dâr ağacına kadardır.	172.Sonra gelen kapıyı kapar.
173.Zâyî' olmaz mîrî mâliyedir.	174.Su uyur, düşman uyumaz.
175.Topal ile gezen aksamağı öğrenir.	176.Zuhûrâta tâbi'.
177.Azrâ' ile bahâne bulunmaz.	178.Gayret îmandandır.
179.Feleğin çemberinden geçmiş.	180.Karınca kanatlanması zevâline işârettir.
181.Kelâmından olur ma'lûm kişinin kendi mikdârı.	182.Lakırdı kıtlığında asmalar budanır.
183.Misâfir umduğunu yemez, bulduğunu yer.	184.Ne ölüye ağlar ne diriye güler.
185.Veresiye verenin kesesi boş kalmaz.	186.Her damardan kan alınmaz.
187.Yarının sâhibi var.	188.Yerdeki yüze basılmaz.
189.Altın anahtar, kal'a kapılarını açar.	190.Onmadık hacıyı devede yılan sokar.
191.Bâğ du'â değil çapa ister.	192.Paşalığın düşkünü aklar giyer kış günü.
193.Terâzü var, tartı var, her bir şey'in vakti var.	194.Cennet cânıma minnet.
195.Çivi çiviye söker.	196.Helâl mal zâyî' olmaz.
197.Horoz kendi çöplüğünde eşinir.	198.Denizden göçüp çayda boğuldu.
199.Rüzgâra i'timâd olunmaz.	200.Zamâna uymak gerek.
201.Sinek pekmezciyi tanır.	202.Şecâ'at kıyâfetle değildir.
203.Sabır necâtın anahtarıdır.	204.Zarûrî yâ Mûsâ.
205.Tutamadığı kuşu âzâd eder.	206.Âr, yiğidin kamçısıdır.
207.Galat-ı meşhûr lafz-ı fasîhten yeğdir.	208.Fırsat yoksulu.
209.Kabâhat olduranda değil olandadır.	210.Kem söz, geçmez akçe sâhibinindir.
211.Lala pâşâ eğlendiriyoruz.	212.Malı kadar zekâtı artsın.
213.Meyvesiz ağaca taş atılmaz.	214.Niyetim çok, hele çıksın Ramazân.
215.Ne dost belli ne düşman.	216.Varını veren utanmaz.

217.Felek ile yıldızı barışık.	218.Her cefânın bir sefâsı var.
219.Her şey'in yenisi dostun eskisi.	220.Yolundan giden yorulmaz.
221.Altın pas tutmaz.	222.Eski ağza yeni ta'âm.
223.Bastığı yerde ot bitmez.	224.Para parayı kazanır.
225.Demir yalayıp âteş püskürür.	226.Cânı yanan eşek, attan yörük olur.
227.Çekirdekten yetişme.	228.Hammâla semeri yük değildir.
229.Hasmın karıncada olsa kendini merd-âne tut.	230.Rü'yâ ise hayırdır inşâ'-Allah!
231.Zamâne hâcısı adama armağan vermez.	232.Tabla-kâr başındakini satar.
233.Âsî yâre ile kâdı para ile avlanır.	234.Düstûrsuz, bâğa girilmez.
235.Şeytân ile ortak iken buğdayın samânını alır.	236. Sabâh ola, hayrı gele.
237.Kemâle eren meyve yere düşer.	238.Felek ile yıldızı barışmaz.
239.Yemîn Hakk'ın keskin kılıcıdır.	240.Her şey` yerinde yakışır.
241.Ne istersen Allah'tan iste.	242.Dostu görmekle düşman ezilmez.
243.Vakf-ı lakırdı para etmez.	244.Çok koyunun çok kuzusu olur.
245.isâfir on kısmetle gelir; birini yer, dokuzunu bırakır.	246. Mal ile insân, insân olmaz.
247.Sen ağa, ben ağa; bu ineği kim sağa?	248.Kervân göçtü ise kervân-sarây yerinde.
249.Kedi tavşan tutmaz.	250.Kaynım olsun da kardaşım olsun.
251.Gavgânın iyisi olmaz.	252.Kurt dumanlı havâyı sever.
253.Âdemin kıymetini âdem bilir.	254.Elden vefâ, zehirden şifâ.
255.O hacı, bu hacı kim olacak boyacı.	256.Bâr-gîrin iyisi yolu kısaltır.
257.Tilki iki defa tuzağa düşmez.	258.Cehd ile sıçan tahtayı deler.
259.Çoban armağanı çam sakızı.	260.Hayvânın alacası dışında, insânın alacası içinde olur.
261.Hastaya döşek sorulmaz.	262.Da'vâcın kâdı olursa yardımcın Allah olsun.
263.Dost bir ise azdır, düşman bir ise çoktur.	264.Rü'yâ gibi geldi geçti.
265.Zenginin horozu da yumurtlar.	266.Sel önünden kütük kaptı.
267.Sükûti mûsikî yerine geçer.	268.Şeytânlar kendi içlerinden.
269.Söyleyeceği varsa işiteceği de var.	270.Gayret dayıya düştü.
271.Şeytâna çarığı ters giydirir.	272.Sağlık varlıktan yeğdir.
273.Tavşan derisine katlanır.	274.Âlim ağyârdan hâlli değildir.
275.Feleğin nazarında kelek bile değil.	276.Kar helvâsı gibi lezzeti yok.
277.Kul kulluğunda gerek.	278.Kebapçı kedisi gibi yüzüme bakar.
279.Gökten ne yağar ki yer kabûl etmez.	280.Lakırdı lakırdıyı açar.
281.Mal cânın yongasıdır.	282.Ne alandanım ne satandan.
283.Var yeniçeri ağasına anlat.	284.Yavuz köpek ne yer ne yedirir.
285.Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.	286.El elin aynasıdır.

287.Öksüze acır çok ama ekmek verir yok.	288.Baş sallamaktan kavuk eskidi.
289.Bana fâ`idesi olmayan göz, çıksın.	290.Pabuç bulursa bayram eder.
291.Tazının topal olduğu tavşanın kulağına denmiş.	292.Cebi delik, yordamından geçilmez.
293.Çeneye kuvvet, kîseye bereket.	294.Hazarî bulsa külâhını kapar.
295.Hâ`in ber-hûrdâr olmaz, ber-dâr olur.	296.Şeyhin kerâmâtı kendinden menkûl.
297.Deliden uslu haber.	298.Zamânede bin hüner bir aferine.
299.Rü`yâ görmüşe döndü.	300.Sazına bülbül konar.
301.Sabırlı kulunu Allah sever.	302.Taş taş üstüne kalmasın.
303.Tûtî söyler ama insân olamaz.	304.Zulmî kendine.
305.Akıldan hâric iş tutma.	306.Mîrî malı balık kılçığıdır, yutulmaz.
307.Her Mûsâ'nın bir Fir'avnî var.	308.Gâsbın malı zâlime yarar.
309.Fesâd kumkuması.	310.Kan etme kânûn eyle.
311.Kuvvet-i tâli'a bak, istemez isti'dâdı.	312.Gül dikensiz, sünbül şikensiz olmaz.
313.Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.	314.Ne beytü'l-harâb ne beytü'l-ma'mûr.
315.Venedik'ten tiryâk gelinceye kadar Mısır'da insânı yılan helâk eder.	316.Yularsız deve yedilmez.
317.Attan düşene tımâr, deveden düşene mezâr gerektir.	318.Âteş ile pamuğun oyunu olmaz.
319.Erlık on ise, dokuzu hîledir.	320.Bezir yağından pilav olur, ama yenmez.
321.Paranın yüzü sıcaktır.	322.Pîr ü pâk oldu.
323.Tecrübeyi göğ'e çıkmamışlar ya.	324.Câmi' yıkılmışsa mihrâb yerinde.
325.Çalgı; düğün, oyuna yakışır.	326.Hekîmden sorma, çekenden sor.
327.Hâne alma kendine hem-sâye al.	328.Destiği kıranda bir, suyu getiren de...
329.Rüzgâra i'timâd olunmaz.	330.Zeytûn yağı gibi suyun üstüne çıkar.
331.Söz ayağa düştü.	332.Şeytâna çarığı ters giydirir.
333.Sabır, maksadın en kestirme yoludur.	334.Darısı başına.
335.Dolu bardak su almaz.	336.Âr çekmekten, bâr çekmek evlâdır.
337.Akla yelken etti.	338.Gayret komuyor der de eder gıybet-i ahab.
339.Felek nazarında kelek bile değil.	340.Kaplumbağa kabuğunda, ne büyük sarâyım vardır, demiş.
341.Kırk yıl günâh-kâr, bir gün tevbe-kâr.	342.Keçesini sudan çıkardı.
343.Lakırdı ile peynir gemisi yürümez.	344.Mezâr taşı ki alnında Hüve'l-bâkî eksik.
345.Nefsimde tecrübemle inan, söylerim sana.	346.Sûy köpek dişleri dökülse de saldırır.
347.Her usrun bir yüsürü var.	348.Yoldan kal, yoldaştan kalma.
349.Akıntıya kürek çeker.	350.Âlet işler, el övünür.

351.Edâniyyenin cefâsı güç çekilir.	352.Ettiği hayır ürküttüğü kurbağaya değmez.
353.Bir ayak üstünde bin yalanın belini bükür.	354.Bir günlük rızık için iki gün çabalamalıdır.
355.Tahta sakal, sahte vakâr.	356.Cin ile şeytân bir değildir.
357.Çanağın çömleğin lakırdısı olmaz.	358.Habbeyi kubbe eder.
359.Hevâce Nasreddîn'in türbesi gibi.	360.Derviş olan dil-rîş olur.
361.Rafta şeker var o sana göre değil.	362.Zor oyunu bozar.
363.Söyleye söyleye dilimde tüy bitti.	364.Şimdi maymun onun kapısında oynar.
365.Yangın bacayı sarmadan çâre bulmalı.	366.Her kadın evinin hem hanımı, hem halâyıkıdır.
367.Vakitsiz açılan gül, tez solar.	368.Nerde hareket, orada bereket.
369.Minnet kadar ağır yük olmaz.	370.Leyleğin ömrü laklaka ile geçer.
371.Kişi kendi izzetini kendi artırır.	372.Katrardan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker.
373.Kara yıkamakla ağarmaz.	374.Feleğin meşrebi dönektir.
375.Garîb yiğitin dili kısa, boynu eğri olur.	376.İmâret yapılmadan dilenciler kapıyı aldılar.
377.Afv husûmetin kılıcıdır.	378.Tama'-kârın gözünü toprak doyurur.
379.Sabır ile koruk helvâ olur, dut yaprağı atlas.	380.Ak akçe kara gün içindir.
381.Akçeli adamdan dağlar korkar.	382.Eski un çuvalıdır, vurdukça tozar.
383.İkisini bir kazgana koysalar kaynamazlar.	384.Baş gidince ayak pâydâr olmaz.
385.Hırsız anahtar istemez.	386.Bir gemide iki kaptan olmaz.
387.Pabuçlarını çevirdiler.	388.Tilkiler kürkçü dükkânında buluşurlar.
389.Cemre kömürlüğe düşmüş.	390.Çıkmadık cânda ümîd vardır.
391.Haleb orada ise arşın burada.	392.Da'vâcın Bursa'ya gitti.
393.Dimyat'a pirince giderken evdeki bulgurdan oldu.	394.Raftan sünger düşmez.
395.Zengîn arabasını dağdan aşırır, züğürdüz ovada yolunu şaşırır.	396.Su, eğersiz arslan gibidir.
397.Taşıma su ile değirmen ne kadar döner.	398.Tutalım cennet etmiş âdem yok.
399.Âfiyet ola demekle deniz içilmez.	400.Gazab gelince akıl gider.
401.Fermânsızdır, söz dinlemez.	402.Kapıdan kovsak, bacadan düşer.
403.Kuş var eti yenir, kuş var et yedirirler.	404.Kendi ekmeğini kendi kırar.
405.Gelecek deveden, gelen tavuk yeğdir.	406.Lakırdı torbaya girmez.
407.Mum yanmayınca pervâne yanmaz.	408.Nâ-dân nasîhati çiğ et gibidir.
409.Verince kırkı, gider korku.	410.Hezâr-ahbab olan ehl-i televvünden vefâ gelmez.

411.Yol bilen kervâna katılmaz.	412.Ağustosta suya girse, balta kesmez buz olur.
413.Ayaklı canavar hapsolur mu?	414.Eldeki fırsatı kaçırma, bir daha geçmez ele.
415.İmâma uygun cemâ'at.	416.Bakalım âyîne-i devrân ne sûret gösterir.
417.Böyle kalmaz, bir gün olur baht uyanır.	418.Pabuç hırsız gibi yalınayak kaçır.
419.Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.	420.Cihânda yâr ol, bâr olma.
421.Çay kenârında kuyu kazar.	422.Hüküm gâlibindir.
423.Hancının horozu ölmüş, yolcuya ne?	424.Deli ile devletli, ikisi de bildiğini işler.
425.Deve boynuz ararken kulaktan olmuş.	426.Ramazân bereketli aydır, ama duvardan giden kılıca sor, demiş.
427.Züğürtlük, zâdeliği bozar.	428.Suya sabuna dokunmadan.
429.Dağdan gelen dağa gider.	430.Tavuk bile su içerken göğe bakar.
431.Âkıl düşer mi düştüğü zindâna bir daha.	432.Misâfir misâfiri sevmez, ev sâhibi ikisini de.
433.Lokma karın doyurmaz, hâtır hoşluğudur.	434.Kerîm olan varını saklamaz.
435.Kazanmayınca kazan kaynamaz.	436.Vakit insâna her şey`i öğretir.
437.Yazın serçeye kim olsa yem verir.	438.Her yorulan için bir hân yapılmaz.
439.Ne selâmun aleykum, ne aleykum selâm.	440.Felekle döğüşen âkıbet yenilir.
441.Gavga sen, ben demekle çıkar.	442.Adûdan intikâm almak gibi dünyâda kâm olmaz.
443.Kabâhat: samur kürk olsa kimse sırtına almaz.	

İKİNCİ BÖLÜM

ARKADAŞ ADLI ÇOCUK DERGİSİNİN ÇEVİRİSİ

1. ARKADAŞ, C: 1, NU. 1

On Beş Günde Bir

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın eccl-i lütf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

MÜNDERİCÂT

Resm-i takdîm— Târîh: Ali Nusret —

Bir Manzûme — Târîh-i Muhtere'ât (gazeteler)

— Şi'ir (Görölmeyenler): Osmân Fahrî

—Büyük Sözler — Hıfzû's-sihha —

Terbiye-i Bedeniyye—Mütenevvi'a—Handeler

—Terâcim-i Ahvâl (Edison) — Müntahabât-ı

Nefîse (Vatan): Kemâl Bey —Bir Nutuk

(Hadika-i Meşveret'te) — Kitâb-ı Tabî'at

(Dağlar) — Küçük Hikâye (Alın Teri):

O. F. —Kırâ'at (İbtidâ'î, Rüşdî,

İ'dâdî) — Mekteb Dersleri (Ma'lûmât-ı

Medeniyye): Midhat Sadullah — (Roman)

(Bir Eşegin Hâtırâtı). Mes'eleler, Bilmeceler.

Numara 1

Cild 1

Mahall-i İdâre

Abone Şerâ'iti

İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
“Rûşen” Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsa vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
Müdîr-i Mes'ûl: Mehmed Fâ'ik seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Her husûs için müdîr-i mes'ûle mürâca'at olunur.

İki Aylık Takvîm

	Kânûn-ı Sâni	Şubat
Cum'a	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Cum'a-irtesi	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Pazar	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Pazar-irtesi	4 11 18 25	1 8 15 22
Salı	5 12 19 26	2 9 16 23
Çehârşenbe	6 13 20 27	3 10 17 24
Pencşenbe	7 14 21 28	4 11 18 25

Gelecek nüshadan i'tibâren muhterem hanımlara ayrıca sahîfeler tahsîs edilecek ve

Â ile

Ser-nâme-i umûmiyyesi altında gâyet mühim-i mebâhis derc olunacaktır.

kitâbet vazîfesi. Ertesi ziyârette elimde birçok hediyeler; bilmeceyi, mes`eleyi bilmiş iseniz bunlar size takdîm edilecek. El-hâsıl sevimli bir arkadaşınız olmak için ne lâzım ise yapacağım.

Arkadaş

Târîh Dersleri

Sevgili vatandaşlarım! “Târîh” nedir biliyor musunuz? Bir rû`yâ, bir masal! Fakat bu rû`yâyı bizim eski babalarımız, atalarımız uyanık iken kurmuşlar, bu masalı kendileri vücûda getirmişler.

Rû`yâların, masalların ba'zı tatlı, eğlenceli, sevinecek tarafları olduğu gibi esef olunacak, ağlanacak, korkulacak tarafları da vardır. İşte eski babalarımız da bu rû`yâlar, bu masallar içinde kâh gülmüşler kâh ağlamışlar! Fakat beyhûde yere gülmemişler, boş yere ağlamamışlardır! Hepsinin sebepleri vardır.

Sonra düşmanlar: “Biz bu dünyâda bâkî değiliz; ölüp gideceğiz ama bizim çocuklarımız, torunlarımız kalacak. Tabiki bizim gibi yaşayacak; onların da dostları, düşmanları olacak. Haydi, bizim başımızdan geçerek kâh

güldürmüş kâh ağlatmış olan şi'irleri yazalım; onlara yadigâr edelim;

Çocuklara

Ey çocuklar, sizsiniz: ümîd istikbâlimiz!

Bekliyor sizden vatan ikbâl pür-envârını;

Nakleden âtîlere halk bütün efkârını;

Ey çocuklar, sizsiniz: ümîd-i istikbâlimiz!

Kurtarın bir milleti bâr-ı cehâletinden bugün,

Terleyin, lâkin sizi cevri-ü meşakkat yormasın:

Kimse, sizden haksız iş, zâlim ve fezâhat soramasın.

Kurtarın bir milleti bâr-ı cehâletinden bugün.

Dâ'imâ sizden vatan feyz-i selâmet bekliyor.

Dâ'imâ sizler verin: rû-yı necâbet millete,

Ser-fürû, asla yakışmaz sâhib-i haysiyyete,

Dâ'imâ sizden vatan feyz-i selâmet bekliyor...

Ey çocuklar, haydi kalkın, el ele sa'y

eyleyin;
Gâ'ib etsin şu'le-i irfân, zalâm-ı
nekbeti.
Her zamân tel'în edin nefretle an
gafleti
Ey çocuklar, sa'yınızdan hep sa'âdet
bekleyin...

eğer akılları başlarında ise bunları
okurlar; ibret

Er olan ekmeğini taştan çıkarır.

(s.3) alırlar. Bizi ağlatmış, felâketi-
mizi mûcip olmuş bulunan şey'lerden
kaçarlar. Bi'l-akis güldürmüş, eğlen-
dirmiş, râhat ettirmiş bulunan
sebepleri ararlar. Üç günlük ömürlerini
râhatla, sa'âdetle, şân-ı şerefle
geçirmeğe çalışırlar.” diye başlarından
geçmiş olan bütün vak'aları yazmışlar.
Hem eğlenceli, hem fâ'ideli bir nasihat
ve ibret kitâbı olarak bizlere terk
etmişler... İşte “Târîh” budur.

Eğer târîhi okumaz isen, biz
kimleriz? Bizim ecdâdımız kimlerdir?
Nereden gelmişiz? Şu bulunduğumuz
memleketleri nasıl ve kimlerden
almışız? Buraların her karış toprağını
almak için şimdi mezârlıklarda
kemikler neden başka emâre-i
hayâtları kalmamış olan analarımız,
babalarımız nasıl çalışmışlar? Nasıl

kan döküp vücûd telef etmişler?
Bunları bilemediğimiz gibi hâlâ
dostumuz kimdir, düşmanımız kimdir
bunu da anlayamayız. Dostumuzu,
düşmanımızı fark edemediğimiz hâlde
ise kimlerle el ele verip çalışacağımızı
ve kimlerden ihtirâz ve tevakkî üzere
bulunacağımızı kestiremeyiz. Sonra
hiç ummadığımız zamânda bakarız ki
başımıza bir kıyâmet kopar; eğer
ihtiyâtsiz isen, Allah esirgesin
vatanımıza türlü türlü derdler açılır;
yok, târîh okuyarak geçmiş zamânlar-
daki ahvâlimizi iyice öğrenmiş isen
gelecek zamânlar için tedbirli, ihtiyâtlı
bulunuruz. Sonradan korkulu rü'ya
görmemek için vaktiyle uyanık
dururuz.

İşte, bahtiyâr vatandaşlarım,
dünyâya bizden evvel gelip gitmiş ve
tabiki bizim gibi emeller, ümîdler,
arzular, hayâller, hırslar beslemiş olan
insânların ahvâlini iyice öğrenirsek
artık pusulasız denize çıkmış ve koca
deryânın ortasında şaşırıp kalmış olan
gâfil kaptana benzemeyiz. Bi'l-akis
gideceği istikâmeti, rüzgârın hâlini,
fırtınanın ihtimâlini bildiren mükem-
mel âletleri gözünün önünde tutarak
semt-i maksûda doğru râhat râhat
ilerleyip âkil kaptana benzeriz.

İnsânları bu sa'âdete mazhar eden derslerin en ehemmiyetlisi “Târîh” ve sonra onun kardeşi olan “Ahlâk”tır. Târîhi okuyunca tabîî dînlerine, vatanlarına fenâlık etmiş olan zâlimleri ve bu zâlimlerin pençelerinde inlemiş bulunan mazlûmları görürsünüz. Evvelkilerinden nefret, ikincilerine merhamet edersiniz.

Dünyânın ârızî kuvvetine, muvakkat azametine aldanıp da benî nev'ilerine cevır ve cefâ etmiş olan o zâlimlerin sonra nasıl zelîl ve makhûr olduklarını görerek titrer, nâmlarını la'netle yâd edersiniz. Nice emekler, zahmetlerle ele geçirilen kıymetli vatanın kadrini bilmemiş. Hâ`inlikleri, hamıyyetsizlikleri ile güzel vatanın düşman atları altında çiğnenmesine sebebiyyet vermiş bulunan nankörleri görürseniz; tabîî bunların da nâmlarını la'netle yâd edersiniz. Bu siyâh, bu çirkin sahîfeler sizi ne kadar üzer, mahzûn eder, ağlatırsa diğér cihetten azîz vatanın hudûdunu ellerinden geldiğí, kuvvetlerinin yettiğí kadar tevsî'e çalışıp bu vatanın sevgili evlâdını şanlı, şerefli, kudretli, bahtiyâr etmeğè çalışmış. Bu uğurda her fedâ-kârlığí göze aldırarak hatta cânını fedâ etmiş bulunan büyük

büyük adamların menâkıp hamıyyet ve şecâ'atini görünce dahi o kadar sevinir, mes'ûd olur iftihâr edersiniz ve bunların, vatanlarına cândan baştan hizmet ederek kıyâmete kadar unutulmayacak iyi nâmlar bırakmış olan bu büyük adamların evlâdı olduğunuzu düşünüp onların izini ta'kîbe, onlar gibi vatana büyük hizmetler etmeğè heveslenirsiniz. Çünkü zamân her şey'i mahveder. Kardaşcıklarım! İnsân pûlâd dahi olsa rüzgârın pençesinden kurtulamaz; bir hazân yaprağí gibi solar, çürür, toprak olur. Mahvolmayan yalnız nâm, hem de iyi nâmdır. İşte “Târîh” sizi dînine, vatanına, milletine sâdık iyi bir adam ederek iyi bir nâm kazandıracak en emîn kılavuzdur! Onun dediklerine iyice dikkat ederseniz hak nedir? Vazîfe nedir? Zulüm nedir? Adl nedir? Bunları bir bir, hem de hakîkatte

Baba oğlunun fenâlığını istemez.

(s.4) vâkı' olmuş hikâyelerden ibret alarak eğlene eğlene öğrenmek için zahmet ve meşakkat çekmeksizin görür anlarsınız!

Bir vakitler nice gâfil insânları âdetâ koyun sürüsü imiş gibi istihdâm ve idâre etmiş bulunan zâlimlerin zulümleri yavaş yavaş anlaşılacak,

şimdi mekteplerinizde hevâcelerinizin size nefes tüketerek okutmakta oldukları ilimler, fenler sayesinde insânların gözleri yavaş yavaş açılarak insânlıklarını nasıl anladıklarını ve boyunlarına geçirilmiş olan esâret boyunduruklarını nasıl parça parça ettiklerini “Târîh”ten başka hiçbir yerde okuyamaz, göremezsiniz. Hâlbuki bunu, bu “Hürriyyet” gavgasını görmek, anlamak istemez misiniz ki Allah esirgeye, bundan sonra da gelmek ihtimâli olan öyle zâlimler sizin boyunlarınıza da öyle esâret zincirleri takmasınlar? Bu zâlimliğe cesâret edemesinler?

Oh! Mu'azzez vatandaşlarım, siz ne kadar bahtiyârsınız ki şimdi, şu mes'ûd zamânda, hayât-ı ictimâ'iyemizin en parlak devr-i istiklâline, vatanın ümîd-i istikbâli birer sabî-i ma'sûm olarak rahle-i nişîn tahsîl bulunuyorsunuz. Bizi ezmiş, hırpalamış, kalblerimizin şecâ'atlerini yıldırmağa, fikirlerimizin nevrini söndürmeğe kudurmuşçasına bir hırs ile çalışmış bulunan istibdâdın pençe-i tahkîr ve tecâvüzünden masûn olarak mâzînin yaralarını, milletin derdlerini, vatanın ihtiyaçlarını size açıktan açığa teşrîh edebilecek kitâblarla terbiye-i

fikriyyenizi te'mîne muvaffak oluyorsunuz. Biz tehlike içinde yaşadık. Milletimizi, vatanımızı sevmekten bile men' olunduk. Bir yanda vatan kardeşlerimiz zâlimlerin pençe-i kahrında inlerken biz bunları için için ağlayarak temâşâ edip, fakat sesimizi çıkarmamağa mahkûm olduk. Siz, ey mes'ûd vatan yavrucakları, siz bu işkencelerden masûnsunuz. Râhat râhat çalışınız, okuyunuz, uyanınız. Dîn ve vatan düşmanlarına karşı silâhlanınız; bu silâhların en âteşini “Târîh” olduğunu asla unutmayınız. Artık vatan, ma'a'l-esef asırlardan beri irtikâb edilmiş olan hatâlardan dolayı biraz hasta, za'îf... Fakat her zamândan ziyade ümîd zindegî ile mağrûr olan sevgili vatan sizlere emanettir! Hastalığının sebeplerini sâf nâzırlarınız, pâk-u âsûde vicdânlarınız ile iyice tedkîk ediniz demektir, bir isnâdın hâzık bir milletin... Senelerden beri hayâtı neşr-i ma'rifete hasr etmiş bulunan büyük bir sâhib-i kalemin, Ahmed Midhat Efendi'nin delâleti ile emîn, metîn, ebedî çâreler bulunuz. Bu asr-ı hürriyyetin nev-resîde meyveleri olduğunuz için sizlere rûhumun bütün iştiyâkı ile gıpta ederim, ey hür vatanın hür çocukları!

Ali Nusret

Târîh-i Eşyâ ve Muhtere'ât

Gazeteler

İnsânların başlıca iki ihtiyâcı vardır: ihtiyâc-ı tabîî, ihtiyâc-ı medenî.

İhtiyâc-ı tabîî; yemek, içmek, giyinmek... Gibi şey'lerdir.

İhtiyâc-ı medenî ise; okumak, yazmak, mûsikî, tiyatro ve emsâlidir.

Ser-levhamızı teşkîl eden "Gazeteler" beşerin ikinci nev'i ihtiyâcındandır.

Bugün, gazetesi olmayan, ahâlîsi gazete okumayan hiçbir medenî memleket, hiçbir medenî millet yoktur. İhtiyâcât-ı medeniyye, derece-i medeniyyet ile mütenâsiben arttığı için hangi memlekette medeniyyet ilerlemiş, ma'ârif terakkî

Pâdisâh olsan da "Er kişi niyetine"

derler.

(s.5) etmiş ise orada diğerlerine nazaran daha çok gazete intişâr eder, ma'ârifî mütedennî olan, ahâlîsi okumaktan mahrûm bulunan yerlerde ise gazeteye lüzûm bile görülmez.

Matbû'ât her memlekette, mühim bir kuvvet teşkîl eder. Cerâ'id, efkâr-ı umûmiyyeyi hem terbiye hem

de idâre eyler, bu cihetle gazetecilik ehemmiyetli, güç bir meslektir. Matbû'âtın derece-i ehemmiyyetini irâ'e için; bütün dünyâda, bir sene zarfında iki milyar beş yüz milyon adet gazete tab' ve neşredildiğini ve mikdârın gittikçe artmakta olduğunu söylemek kifâyet eder.

Matbû'ât iki kısımdır: matbû'ât-ı mevkûte ve gayr-i mevkûte, matbû'ât-ı gayr-i mevkûte vakt-i intişârları mu'în olmayan her nev'i kitâbları matbû'ât-ı mevkûte mu'în günlerde çıkan cerîde ve risâlelerdir.

Matbû'ât-ı mevkûte; bunun bir kısmı yevmîdir. Yevmî gazeteler hemen ekseriyyetle siyâsiyyâtta bahseder. İki günde bir, haftada bir, on beş günde bir, ayda bir... Neşredilen risâ'il; siyâsî, ticârî, fennî, sanâî, zirâî... El-hâsıl her san'ata, her mesleğe dâ'ir olabilir.

Matbû'âtın târîhine başlamak için pek eski zamânlara, kurûn-ı evvelâyâ kadar gitmeğe lüzûm yoktur. Şöyle, iki buçuk asır evvele ircâ'-i nazar etmek kâfidir.

Amerika, İngiltere ve Fransa matbû'âtı arasında bir mukâyese:

- 1- Amerika gazetecisi (Küre-i arzda çıkan tekmîl gazetelerin bir sülûsü yalnız hükûmât-ı müttehede-i Amerika'ya â'idir.)
- 2- İngiliz gazetecisi (ikinci dereceyi İngiltere ihrâz eder.)
- 3- Fransız gazetecisi (Fransa üçüncü derecede kalmıştır.)

Ba'zı âsâr-ı atîka ulemâsının rivâyetine göre eski Mısırlılara, kadîm Romalılara â'id bugünkü cerâ'id-i resmîyyeye müşâbih ba'zı evrâk bulunmuş ise de bunlara gazete nâmı verilmez.

On altıncı asırda "Venedik"te o sıralarda Türklerle Venedikliler arasında vukû'â gelen muhârebenin netâyici, umûmî mahallerde okutulur ve dinleyenlerden bir "Gazzetta"

ücret alınırdı. (Gazzetta, Venedik'te o zamânlar mütedâvil bir akçe idi. Bugün hemen her lisânda cerâ'id-e verilen gazete ismi bundan alınmıştır.)

Tazısız ava çıkan tavşansız eve gelir.

(s.6) Yine bu sıralarda Almanya'da ba'zı tüccâr, sarf umûr-ı ticâriyyeden bahsolmak üzere "Ordinary Chaitongon" nâmında evrâk neşrederlerdi, fakat bunların hiç biri şimdiki cerâ'idin ciddî addolunamaz.

Gazete nâmı verilebilecek ilk cerîde 1605 sene-i milâdiyesinde "Anvers" de neşredilen "Nieuwe Tijdingen"dır. Bu küçük kıt'ada dörtten on altı sahîfeye kadar çıkar, bazen resim ve mûsikî ilâveleri de bulunurdu, fiyatı iki "Sou"¹ ya'nî takriben yirmi para eder.

1615'de "Frankfurt Gazetesi" intişâra başlamıştır.

İngilizler, ilk İngiliz gazetesinin 1622'de çıktığını iddi'â ediyorlar. Bu da "Weekly News" — Haftalık Havâdis" olup bugün İngiliz lisânıyla

¹ Fransa'da devrimden önce kullanılan para birimidir. Çoğul hali "sous" tur. Türkçede metelik anlamına gelmektedir.

müntezir on bin gazetenin — ki bunlar yan yana dizilse küre-i arzın tekâmîl yollarını örtebilir.—ciddî addediliyor.

İlk Fransız gazetesi olan “Gazette de France” Théophraste Renaudot isminde bir zât tarafından 1631 târîhinde Paris’te neşredilmiştir.

Bu gazete cum'a-irtesi dört küçük sahîfeden ibâret olmak üzere çıkardı. Bir sene sonra iki mislî büyüklükte intişâra başlamış, fiyatı bir “Sou” “Takrîben on para” idi. O zamândan şimdiye kadar bilâ-fâsıla çıkmıştır, ya'nî zamânımızda çıkan gazetelerin en eskisi Fransa hükûmetinin cerîde-i resmîyyesi olan “Gazette de France” ikinci derecede İngiltere’nin resmî gazetesi olan “London Gazette”dir. Fakat gazetecilik husûsunda hakk-ı takaddümü Çinliler Fransızlara bırakmak istemezler. “King-Çu” denilen Pekin gazetesinin 911 sene-i milâdiyyesinden beri çıkmakta olduğunu, binâ`enaleyh en eski gazeteye mâlikîyyet şerefînin kendilerine aidiyyetini iddi`â ediyorlar. “King-Çu” imparatorun irâdât ve fermânları ile ba'zı evâmir-i hükûmeti neşreder. Kibâra mahsûs nüshaları sûret-i mahsûsada ayrıca tab' edilir. “Gazette de France”ı “Gazette

de Sud — İsveç gazetesi” bunu da “Gazette de Leipzig — Leipzig gazetesi” ta'kîb etmiştir.

İngiltere gazetelerinin en eskisi “London Gazette”dir demiş idik, bundan sonra “Morning Post” ve “Times” gelir. Times gazetesi 120 seneden beri dâ`imâ büyük bir şehvetle sâha-i matbû`atta çıkmaktadır. Buharla müteharrik matbâ'a makinesi ile basılan ilk gazete Times'dir.

İngiliz akşam gazetelerinin en eskisi 1803'te intişâra başlayan “Globe”dur.

Gazete i'lânları:

i'lânlar en evvel İngiliz gazetelerinde görülmüştür. İlk i'lân neşreden gazete “İmperchal Intelligences”dir. Bu i'lân Kandiş asil-zâdelerinden birinin gâ`ib olan iki

Sâbit olan nâbit olur.

(s.7) beygirine â`id idi. Bunu da kitâb ve eczâ-yı tıbbiyye i'lânları ta'kîb etmiştir.

İngiltere kralı ikinci Charles, gâ`ib olan köpeğini kim bulup getirirse minnet-dâr olacağını “London Gazette” ile i'lân ettirmiştir.

Fransa da i'lân ve tefrika usûlünü Émile de Girardin tatbîk etmiştir. İ'lâncılık gazete fiyatını indirmiş, tefrika usûlü de satışını çoğaltmış, bundan sonra cerâ'id terkîbi başlamıştır. İlk tefrika "Eugène Sue" nun "Paris Esrârı" unvânlı romanıdır.

Gazetelerin Adedi

Fransa ve müstemlekâtında 9857 gazete tab' olunuyor ki bunlardan 4678'i Paris'te intişâr eder.

Tekmîl dünyâda 50000 ile 70000 cerîde neşredilir. Bunun da bir sülûsî yalnız Amerika hükûmat-ı müttehidesinde çıkar. Amerika matbû'âtının adedi 21,950'yi buluyor. Tekmîl Amerika cerâ'idinin nısfı Newyork hükûmeti dâhilinde çıkar. Amerika yevmî gazeteleri 2200 adettir. Hepsinin birden aded-i tab'ları senevî 10.325.000'dir. Kâri'lerin her gün verdikleri paranın yekûn-ı senevîsi 496 milyon dolara, ya'nî takrîben bir milyon Osmânî lirasına bâliğ olur. Yalnız Pazar günleri çıkarılan gazete ve ilâvelerin kâğıdı dörder yüz sahîfelik 5.900.999 cild kitâbı tab'a kâfidir!

İlk Amerika gazetesi 1690'da "Boston" şehrinde çıkan "Public Occurrences"dir. Ayda bir intişâr eden

bu gazetenin her nüshasında evvelki nüshaların yanlış havâdislerine â'id birçok tashîhât bulunuyordu. Bir bu gazete, bir de şimdiki Amerika cerâ'idi düşünülürse yeni dünyâ matbû'âtının sür'at-i terakkîsi insânı hayretler içinde bırakır.

Amerika cerâ'idinin makineleri de pek mükemmeldir. Newyork'ta çıkan "Zi World" gazetesinin makinesi sekiz büyük sahîfelik 250.000 nüshayı bir sâ'atte tab' eder.

"Gordon Bennett" nâmında bir milyoner tarafından neşredilen "Newyork Herald" gazetesinin yalnız idâre-hânesi bir insânı mütehayyir etmeğe kâfidir. 16 katlı olan bu idâre-hâne Newyork'un en büyük emâkinindendir. Kıymeti ancak milyonlarla takdîr edilebilen bu gazetenin imtiyâzını — rivâyete nazaran — Bennett parasından bir dolara (yirmi beş kuruş) satın almış idi.

Cenûbî Amerika'da çıkan "La Perenca" dünyânın hiçbir yerinde, hatta şimâlî Amerika'da bile meseli bulunmayan bir gazetedir.

Bu, büyük gazete 18, 20 bazen de 30 sahîfe olarak çıkar. Fiyatı takrîben 30 paradır. Avrupa'dan, Asya'dan havâdisin tedâriğinin gâyet

pahalı olmasına rağmen, her gün, hemen 10000 kelimelik telgraf havâdisi neşreder. “Buenos Aires”te bulunan idâre-hânesi eşyâ ve mefrûşâtıyla berâber 13.000.000 frank kıymetinde tahmîn ediliyor. İdâre-hânede kârî'lere meccânen hizmet etmek üzere müstahdem hukûk, tıp, fen, zirâ'at... Mütahassıs ve müşâvirleri bulunur. Gâyet mükemmel ve büyük bir de kütüb-hânesi vardır.

Câmi' ne kadar büyük olsa yine imâm bildiğini okur.

(s.8) **Görölmeyenler**

Mu'allim muhterem Mehmet Akif

Beyefendiye

Karda, yağmurda bî-mecâl ve zebûn:
Koşuyor arkasında, kendinden
Pek büyük bir küfeyle, bî-çâre.
Küfe: Ümîd-i ömrüdür, işte!
Bu zukâklarda haykıran çocuğun,
Kimse farkında olmuyor, eyvâh...
Hep çamurlar içinde kalb-i siyâh:
Didinir, çırpınır, yürür, yorulur;
Tâ nihâyette, kim bilir, ne bulur?
— Beyefendi...

— Def' ol, sokulma...

— Kuzum,

... Bütün eşyâyı yükletin, taşıyım...

— İstemez, şimdi tekme...

— Ben hammâlim.

Bu ricâyâ mukâbeleydi şütûm!
Bir tek onluk: onun sa'âdedidir,
Bir tek onlukla yer, içer; giyinir!
Ba'zı günlerde, âh, hiçbir şey'...
Dâ'imâ iğnesiyle pey-der-pey
Onu tesmîm eden; delip, bitiren:
Kar, güneş, ıztırâb-ı meşy ve ta'ab.
Bu ne tâkat-güdâzdır, yâ-Rabb!

Ne geçenlerde nazar-i şefkat,
Ne gönüllerde şemme-i rikkat;
Her geçen bakmadan, döner, kaçar.
Yalnız âğûş-hâb olan taşlar;
Ona bir me'men-i huzûr oluyor;
Ser-nüvişt yetîm ile doluyor...

Kimsesiz kalmış arzın üstünde,
Mihe-n-i ömrüne nihâyet yok;
Onu ağlarken okşayıp, öperek;
Ona — Oğlum — deyip,
Gülümseyecek
Bir dudak, bir leb-i muhabbet yok...

O zamân, ihtizâza, gönlünde
Başlıyor bir te'essür-i mahzûn,
Bunu hiç duymamak için, artık
Küfe sırtında, el, ayak yırtık
Koşuyor şimdi bî-mecâl ve zebûn...

Osmân Fahrî

Çabuk parlayan çabuk söner.

(s.9) **Büyük Sözler**

Bir ser-in muhâfızları çoğaldıkça; intişârı artar.

İbnü'l-mu'tez

Câhilin kalbi ağzında, aklın lisânı kalbindedir.

Ahmed Rifâî

Çocuk, küçük adam; adam, bir büyük çocuktur.

Lamartine

Hakikat: Küre-i efkârı tenvîr eden bir güneştir.

Dumarce

Budalalar için en büyük muvaffakiyyet akıllı bir adamı himâyedir.

Émile Saigonî

İyiliği yapmadan evvel, sû-i efâlden ictinâb edilmelidir.

Tolstoy

İnsânı müte'essir eden fakr değil, ârzûdur.

Epictet

Reddedemeyeceğiniz şey'i: memnûnen kabûl ediniz.

Severine Eicher

“Yarın” ismindeki zukâk “hiçbir vakit” denilen meydâna çıkar.

İspanyol Darb-ı Meseli

Hürriyyet âsâr-ı beşeriyyeye metîn ve dâ'imî bir esâs teşkîl eyleyebilmek için: nûr-ı ma'rifet ve hikmet ve hakikatle tezyîn ve ikmâl edilmelidir.

Leon Denny

Hürriyyet-i umûmiyyenin tehlikeden masûniyyeti için her fert kuvvâsından bir kısmını her ân fedâyâ âmâde bulunmalıdır.

Mersiye

Hıfz-ı Sıhhat

Hastalıkları tehiyye eden sebebler — Bir meşe ormanını

gezerken, etrâfa dikkat ederseniz ba'zı palamut tanelerinin birer fidân şekli aldığını, ba'zılarının da mahv olup gittiğini görürsünüz.

Tahmînen hepsi bir. Fakat toprakta fark var. İşte hastalıklar için de aynı hâl vâkı'dır. Bir adam yağmur yağarken tamamıyla vücudunu koruyacak bir siper bulamazsa ya nezle-i sadriyeye ya bir akciğer iltihâbına yâhûd da bir romatizmaya tutulur. Hâlbuki bir diğeri yine bu hâle ma'rûz kalır da hiçbir şey' olmaz, sıhhatini muhâfaza eder.

Havâsı gâyet ufak civâncıklar-la, ya'nî mikroplarla ifsâd olunmuş kalabalık şehirlerin ahâlîsi beyninde de bu, böyledir. Emrâz-ı sâriyye ba'zılarını yatırır, ba'zılarını hiç müte'essir etmez. Demek ki tabî'at bazen müsta'id bazen gayr-i müsta'id oluyor. Aynı hastalık birinde hiçbir eser tevlîd etmiyor, diğesinde uzun ve tehlikeli sürüyor.

Vücûd-ı beşer, âdetâ toprak gibi muzır-ı tahammüllerin nümûvîne ya karşı gelir ya müsâ'id...

Hanım kırarsa kazâ, halâyık kırarsa cezâ.

(s.10) Hastalığın bir şekil mühlik almasına nasıl oluyor da biz hazırlanmış bulunuyoruz? İsti'dâd marazının esbâbı nedir? Emrâza nasıl karşı geleceğiz; bütün bu su'âllere tek bir cevâb verilebilir: "Cereyân edip giden tarz-ı hayât ekseriyâ bir hastalığın zuhûr ve tevessü'ne hizmet eder." Evet, bozuk havâlı bir yerde çalışmaya mahkûmiyyet, noksân idmân, münâsebetiniz ve kâfi gelmeyen yemek, işret bir zavâllıyı en müthiş aletlerin dest-i kadrine bırakır. "Deverân-ı dem, teneffüs, hareket, hazım" icrâ eden bütün a'zâ-yı hayâtiyyesini iyi besleyen ise her hücûma karşı durur.

Def ve ictinâbı mümkün hastalıklar: Bugün birçok hastalıkların esbâbı ta'yîn edilmiştir. Biliyoruz ki fenâ, acı su içince, mutlakâ hummâ-yı tifo'îdî; bataklıklar civârında otursak nöbetli hummâ; terli iken soğuk su içerse daimâ tehlikeli olan, hatta bazen mevte sebebiyyet veren terâkum-ı dem baş gösterir.

İnsân hüsn-i sûretle hareket edecek olursa şu saydığımız hastalıklardan ictinâb çârelerini bulur.

Ba'zı hastalıkların kable'l-vukû' devâsı da keşfolunmuştur.

Meselâ: “aşı” gibi ki çiçeği def' eder. Temizlik ve hânelerin dâ'imâ teceddüd-i havâsı, zukâkların nezâfeti vebâyı, kolerayı men' eyler.

Hıfz-ı sıhhatin vazîfesi: Cereyân-ı mevcûdiyyetimizde bütün hastalıklara karşı tedâbîr-i mâni'a mâlik bulunmak kâfi olmuyor, maksad hayât-ı cism ve rûhu gâye-i kemâle usûl-i esbâbına teşebbüstür.

İşte, hıfz-ı sıhha, ya'nî “Fenn-i âfiyet” bu iki neticeyi elde etmek çârelerini ta'lîm eder. Tembîhâtı basit, pek kolay olmakla berâber, onları mütemâdiyen icrâdan çekinmemekliği tavsiyeden de bir ân hâli kalmaz; çünkü ciğerlerin, kalbin, ev'iyenin, cildin, kemiklerin, a'sabın hüsn-i ifâyı vazîfeleri tedâbîr-i sıhhiyyeyi harfî harfine tatbîke mütevakkıftır.

Muntazamân devâm edeceğimiz derslerde, bu uzuvların vazîfelerinden, onların intizâm-ı harekâtını te'mîn, yâhûd sekte-dâr eyleyen ahvâlden bahsedeceğiz.

Refik Suphi

Terbiye-i Bedeniyye

Mukaddime

“Sağlam vücûdda sâlim fikir.”

Terbiye-i Bedeniyye — Mübâreze-i hayâtta muvaffak olmak, gerek cismen ve gerek fikren kuvvetli, zinde bulunmağa mütevakkıftır. Bunlardan birinin, bâ-husûs cisme â'id olanının noksânı dâ'imâ adem-i muvaffakiyyeti intâc eder.

Dadanmış kudurmuştan beterdir.

(s.11) Te'mîn-i ma'îşetinin esâsını teşebbüs ve fa'âliyyet teşkîl eder; bu iki esasta cesâret ve kuvvet ile hâsıl olur. Sağlam vücûdlu az ma'lûmâtlı bir adam, tahsîl görmüş fakat marîz bir adamdan ziyâde sâha-i hayâtta muvaffakiyyete nâil olabilir. İşte bu hakîkat; bizi risâlemizde terbiye-i bedeniyye ve teferru'âtı olan jimnastik ve oyunlara mahsûs bir kısım açmağa mecbûr eder.

Yaşamağı en iyi bilen kavim İngilizlerdir. Bunların tâ mektebden, çocukluktan i'tibâren ihtiyârlayıncaya kadar en mühim meşgalelerinden birisi riyâzât-ı bedeniyye, bilhassa futbol, tenis, kraket gibi oyunlar teşkîl eder. İhtiyâr bir parlamento a'zâsı, bir lord, bir nâzır meşâğıl-ı resmiyyesini ikmâlden sonra kıra çıkar, top oynar, at ile gezer... İşte bu hâl, bu riyâzat; İngilizlerin ekseriyyetle sağlam, kuvvetli olmasına başlıca bir sebebidir.

İngiliz delikanlıları bir taraftan riyâzat-ı bedeniyeye ile vücûdlarını diğer taraftan en fâ'ideli, en amelî ma'lûmât ile fikirlerini terbiye ederek kendilerini cidâl-i hayâta atılmağa ve muvaffak olmağa müheyyâ bir hâle îsâl ederler. Bunun içindir ki bugünkü akvâmın en müteşebbisi, en çalışkanı İngilizler ve tabî'at ve âdetçe İngilizlerden pek az farklı olan Amerikalılardır.

Aşağıki satırlar terbiye-i bedeniyenin İlm-i ahvâl-i rûh nokta-i nazarından derece-i ehemmiyyetini isbât edecektir:

İnsânın vücûd-ı mâddiyyesi (cismî) ile vücûd-ı ma'nevîsi (rûhî) arasında samîmî, sıkı bir râbîta vardır; vücûd-ı mâddiyyenin sıhhatini halel-dâr eden her şey` rûhda da aynı te`sîri hâsıl eder. İnsânda rûh, emir etmekle; vücûd itâ'at etmekle muvazzaftır. Vücûdun rûha itâ'ati ise derece-i kuvveti ile mütenâsibtir.

Terbiye-i bedeniyeye, yalnız sanâyi-i mâddiyye, el işleriyle iştigâl edenler için değil, belki herkes için siyyânen elzemdir. Zîrâ vücûd çocuklukta, daha körpe iken, ta'lîmlerle mûmâresât ile yumuşatılmış, terbiye edilmiş, rûha karşı mecbûr

olduğu vazîfe-i itâ'ati daha kolay ve daha emîn bir sûrette îfâ eder.

Sıhhatte ten-dürüst, bir ta'bîr-i mahsûsumuzla “Eli, ayağı tutar” olmak için terbiye-i bedeniyenin en birinci nasîhati: A'zanın, hep birden, hem âheng bir sûrette ta'lîm görmesi neşv ü nemâ bulması; yalnız birinin diğerleri zararına olarak tevessü' ve tekmîl etmemesidir.

Terbiye-i bedeniyenin tefer-ru'ât ve aksâmını; hıfz-ı sıhhat, sıhhi oyunlar, spor, jimnastik ve terbiye-i hissiyyât teşkîl eder.

Hıfz-ı sıhhat “Vücûdun sıhhatini, selâmetini muhâfaza etmeği öğreten bir fendir.” diye ta'rîf edilebildiği gibi, vücûdun sûret-i neşv ü nemâsını bildiren bir ilimde addolunabiliyor; zîrâ bu ilim sayesinde biz, hem vücûdumuza muzır

Zahîrenin enbârı sapanın ucundadır.

(s.12) olan şey`lerden ihtirâzı, hem de kuvvâ-yı tabî'iyemizi tezyîd edecek vesâ'iti öğreniriz.

Hıfz-ı sıhhatin üssü'l-esâsı nezâfettir. Gerek vücûdumuz gerek elbisemiz dâ'imâ temiz bulunmalı adem-i nezâfet; cildin vazîfe-i hayâtiyyesinin halel-dâr olmasını, bu

da birçok hastalıkları intâc eder. Cild dâ'imâ kâbil-i nüfûz bir hâlde bulunmalı; zîrâ devâm-ı hayâtımız için teneffüse muhtâcız. Teneffüs; biri ağız ve burun vâsıtasıyla diğeri cild (deri) vâsıtasıyla olmak üzere iki nev'idir. Mesâmmâtın kirle örtülmesi, cildin kâbiliyyet-i nüfûziyyesini gâ'ib etmesi teneffüs-i cildiyyenin inkıtâ'ını mûciptir ki bu da sıhhatimiz için pek fenâdır.

Oyunlar, en tabîî jimnastik idâdına dâhildir. Zîrâ açık havâda koşmak, sıçramak bir kere bol bol sâf havâ teneffüs etmemize, sâniyen vücûdumuzun idmânına hizmet eder, bunların ikisi de nâfi'dir.

Fakat tedâbir-i sıhhiyyeye ri'âyeti asla unutmamalıdır. Pek yorulmamalı, terli iken rüzgâra, cereyân-ı havâyâ ma'rûz bulunmamalı, su içmemeli, güneş çarpmasından sakınmalı, bir de yemekten sonra lâ-akal bir buçuk saat geçmeyince ne jimnastik yapmalı ne de oynamalı, bu zamânı istirahatle geçirmelidir.

Terbiye-i bedeniyye ve tefer-ru'âtı ile derece-i ehemmiyyeti hakkında bu kadar bir mukaddime kifâyet eder. Gelecek nüshadan itibâren jimnastik ve oyunlar hakkında en

sıhhi ve en ameli mebâhisi sırasıyla derc edeceğiz.

Mütenevvi'a

Londra'nın nüfûsu, senede vasatî olarak (70,000) kadar tezâyüd ediyormuş.

En derin altın ma'deni Avustralya'daki "Bendigo" şehrinde-dir.

Bir metre mik'abî su hâsıl etmek için sekiz metre mik'abî kar yağmalıdır.

Örümcek, hiçbir şey' yemeden, bir sene yaşayabilir.

Rüzgârın sür'at-i cereyânı hübûb ederken his olunandan ziyâdedir. Hafif bir rüzgâr sâ'atte (7), biraz şiddetlicesi (12) kilometre kat' eder, fırtınaya gelince sâ'atte (60) kilometre, kasırga ise sâatte (120) den (125) kilometrelik bir sür'atle giderek, rast geldiği şey'i devirir, geçer...

Hind'deki büyük arılar (5) metre (40) santimetre irtifâ'ında petek yaparlar.

Küre-i arzda darb olunan sikkeler insânlar beyrinde mütesâviyen taksîm olunsa herkese (170) karış kadar bir para düşer.

**Râhat isteyen: sağır, kör, dilsiz
olmalı.**

(s.13) **Handeler**

Bir gün Hüseyin büyük vâlidesinin kucağına oturup dedi ki:

— Büyük anne! Sen neden gözlük takıyorsun?

— Bu, her şey'i büyütür de ondan, oğlum!

— Öyle ise, bana yiyecek verirken onları çıkar.

Eczâ-hâneye gelen bir müşteri:

— Şu küçük şişeyi kaç veriyorsunuz?

— Bir kuruşa; eğer başka şey`de alırsanız tabîî bunu saymam...

— O hâlde, bir de tıpa.

Aman, yeni kundura mı? Üç gün zahmet çekmeli!

— Siz de dördüncü günü giyin...

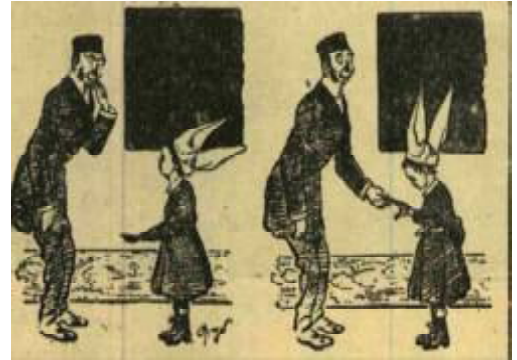
Tahsin, mekteb kenârlarında sirâyet eden makrûbeleri işitir, akşam, pederini te`mîn için der ki:

Müsterîh ol baba, ben zâten onları hiç açmıyorum ki...

Bir hanım — Aman kızım, sakın bir daha ağlama, bilsen ne kadar çirkin oluyorsun?

Seniha — Gâlibâ siz küçükken çok ağlamışsınız!

[1] Mu'allim Merrer... Elleri-
nin kiri ne? Bana sınıfta bu kadar pis
bir el daha gösterirsen cezânı affet-
mem.

[2] Şâkird — (Arkasında sakladığı öteki elini uzatarak) işte efendim.

Çocuk (Mürebbiyesine) — Kuşların yumurtalarına, yavrularına ilişme dediğinizdeki sebebi anladım.

Mu'allim — Ne anladın bakalım?

Çocuk — Yumurtadan çıkan yavrular büyüsünler de şapkanıza takasınız, diye değil mi?

Nihâd — Anne, deminden verdiğin şekerleri gâ'ib ettim; bir daha ver.

Vâlidesi — Nereye düşürdün, oğlum?

Nihâd — Karnıma.

Hekîm kimdir? Başına gelen.

(s.14) **Terâcim-i Ahvâl**

Elektrik Krah

— Edison —

Edison'u tanıyor musunuz? Sormaya ne hâcet; fonografi işitmeyen var mı ki, Edison'u tanımayan bulunsun; fakat burada arz edeceği-

miz, onun hayât-ı husûsiyyesi ile çocukluğudur:

Edison mahalle mektebinde iken bir gün hevâcesi darılarak:

Edison'un Hücre-i İştigâli

— Thomas, sen budalalar kadar da olamayacaksın... Diye bağırınca, zavallı çocuk boynunu bükerek ağlamaya başlamış ve akşamüstü kendisini bu hâlde gören vâlidesine hevâcenin tevbîhini anlatmıştı.

Azamet-i mâder-ânesinin mec-rûhiyyetini hisseden kadın ertesi gün hemen mektebe koşup, mu'allimin yüzüne karşı:

— Efendi siz oğlumdan budalasınız. Artık onu ben terbiye edeceğim. Bakalım, biraz sonra kim kimi okutur... Demekten men'-i nefis edememişti.

Bu vak'a 1800'de Michigan eyâletinden Port Huron karyelerinin birinde cereyân ediyordu.

Thomas Alva Edison 1847 senesi Şubat'ının 11'inci günü burada dünyâya gelmiştir. Pederi işten el çekmiş bir ihtiyâr, vâlidesi de Kanada'da mürebbiyelikle geçinen fakîr bir kadındır.

Köyde: "Haylaz, yaramaz" diye herkes Edison'la eğlenirken, vâlidesi oğlunun zekâsını, itâ'atini, hele fennî şey'lere merâkını son derece takdîr ediyordu.

O, her gün sabâhtan akşama kadar zukâklarda, rıhtımlarda gezer, koşar,

Zahmetsiz bal yenmez.

(s.15) râst geldiği ameleye, fâ'idesiz görünen bir âlâ-yı su'âl sorar; işlerini, aletlerinin neye yaradığını anlamak isterken, bu zekâ-yı tahlîl ve tedkîkin tecessüsât-ı tıfl-ânesine karşı istihfâ-i fukârâne: "Hay budala, yaramaz hay..." cevâbından başka bir şey'e nâ'îl olamazdı.

Daha pek küçük iken, ya'nî on, on bir yaşında para kazanmak emeline düşerek şimendüferlerde gazete müvezziliğine başladı. "1860" muhâ-

rebesi esnâsında gazete satışından kazandığı "2000" doları vâlidesine göndermişti.

Biraz sonra, küçük bir el makinesi tedârik ederek kendisi gazete neşrine çalıştı. Bunda imlâ hatâları olmakla beraber yine herkes alır, okur, istasyonlarda cereyân eden vâkı'âtın haber-dâr olurdu. "1862 Şubat, 3" târîhli bir nüshasını madam Edison, gâyet kıymet-dâr bir eser gibi hâlâ kemâl-i ehemmiyyetle saklar.

Bir gün bulunduğu vagona pilleriyle oynarken nasılsa hâmızlardan birinin parlayıvermesi kondük-törleri kızdırmış, zavallıyı kolundan tutunca dışarı attırmıştı.

Lisânı pek latîfedir. Bazen dolaşır, çabucak istihzâ-âmîz bir edâyâ dökülür. Kalbi o kadar sâf, o kadar şendir ki... Hiddet nedir bilmez; amelelerine dâ'imâ hüsn-i mu'âmele eder, onlarla senli benli konuşur, hatta en küçük işçilerin bile yanına giderek şakalaşır.

Hele kıyâfetini görseniz, şaşar kalırsınız. Önünde lekeli, ötesi berisi yanmış bir eczâcî önlüğü; bu yanında dâ'imâ beyaz duran uzun, geniş bir kravat, işte bu kadar. Çünkü tuvalet koca âlimin en son meşgûliyyeti.

Bu dâhi-i ilim ve fennin refika-
i hayâtı olan muhterem zevcesi
â'ilenin bütün intizâm ve sa'âdetini
der-uhde etmiştir. Zevcine kemâl-i
ta'zîmle bakar, sıhhatinin muhtel
olması için elinden gelen fedâ-
kârlıktan çekinmez.

Edison mi'de râhatsızlığından
nâşî pek az şey` yer: bir parça ekmek,
biraz balık, peynir ve her gün bu
râhatsızlığı def` için köşkünden
fabrikasına kadar olan yolu yaya
yürür.

Onu müdebdeb kâşânesinde
pek samîmî bulursunuz. Yirmi
yaşındaki büyük kerîmesini denize pek
merâklı görünen mektebli oğluyla
kendisinde daha şimdiden bir fikr-i
san'at ve ihtirâ' bulunan en küçük
yavrusunu o kadar şefik bir baba
muhabbetiyle sever, kucaklar ki...

Edison Neler İcâd etmiş?

Edison'un en meşhûr ihti-
râ'âtından ba'zıları şunlardır: Evvelâ
"Graham Bell"ın icâd-ı kerdesi olan
telefona daha muvâfık bir şekil
vermek. Sonra nâr-ı ebyadda derecede
kızartılmış lamba (1880)de; daha
sonra fonograf ve artık umûmî bir
eğlence olan sinematograf (1886)da.
Edison

Saza saz ile, söze söz ile mukâbele **gerek.**

(s.16) bir de "İki günde inşâsı kâbil
hâneler" icâd etmiştir. Bunlara
mümâsil daha birçok ihtirâ'ât...

Edison'un gençliğinde başına
gelen vakâyi'den biri: Bir gün
şimendüfer yolunda gezinirken,
lokomotifin ateşler saçarak yaklaştı-
ğını ve rayların üzerinde küçük bir
çocuğun oynadığını görür görmez
hemen atılarak onu, çiğnenmekten
kurtarmıştı. İstasyon telgrafçıla-
rından olan çocuğun pederi, Edison'un
bu iyiliğine karşı ne türlü teşekkür
edeceğini sorarken, o: "Gâyet basit...
Telgraf hakkında bana biraz ders
vermen sûretiyle..." demiş ve iki ayda
mu'alliminden ziyâde öğrenmişti.

İşte Edison bu güden i'tibâren
ihtirâ'âta başlar.

Edison gâyet çalışkandır. Hatta
bir hikmet tecrübesine dalarak, yevm-i
izdivâcını unuttuğu rivâyet olunuyor.
Ekseriyâ şu sözü söyler: "Bir şey'e
muvaffak olmak isterseniz asla sâ'ate
bakmayınız." Edison'un yanına,
meşgûl iken girerseniz başını bile
çevirmez eğer vakti boşa size doğru
mütebessim-âne gelerek elini uzatır.
Konuşurken sözlerinizi anlamak için

enzârı dudaklarınıza ma'tûf ve bir eli sol kulağındadır. Çünkü sağ kulağı hiç işitmez.

*Bir Sîmâ-yı Sa'y ve Dehâ
Edison Ameliyyât-hânesinde*

Bu büyük muhterî'an hayâtı bizim her ârzû-yı sa'y ve sebâtımıza bir numûne-i misâl olmalıdır ve hergün bütün dünyâyâ fâ'ide te'mîn edecek vesâ'iti taharrî ile meşgûl; bunun için vücûdu insâniyyetin en yüksek tabakalarını işgâl ediyor. Biz de daha fikr-i îcâd başlamadı. Zîrâ başlaması için nelerin îcâb ettiğinden bî-haberiz. O hâlde ne yapalım, evvelâ çalışmanın yolunu öğrenelim sonra çalışalım...

*Şâ'ire lâzım olan biz söz; bir de
sazdır.*

(s.17) **Müntahabât-ı Nefise**

Bu ser-levha altında bütün üdebâ ve şu'arâmızın âsâr-ı mensûre ve manzûmelerinin en güzelleri neşrolacaktır.

İlk hafta teberrûken, şehîd-i hürriyyet ve hamîyyet “Kemâl”imizin makâle-i belîgiyle başlıyoruz, pey-der-pey Avrupa e'âzim hükemâsının vatan, bu yeni kavuştuğumuz mâder-i umûmî hakkındaki fikirlerini nakl eyleyeceğiz.

Vatan

Şîr-hârlar beşiğini, çocuklar eğlendiği yeri, gençler ma'îşet-gâhını, ihtiyârlar gûşe-i ferâgati: evvelâ vâlidesini, peder â'ilesini ne türlü hissiyyât ile severse insânda vatani o türlü hissiyyât ile sever.

Bu hissiyyât ise sırf sebebsiz bir meyl-i tabîîden ibâret değildir. İnsân vatanını sever. Çünkü mevâhib-i kudretin en azîzi olan hayât, havâ-yı vatani teneffüsle başlar. İnsân vatanını sever, çünkü atâyâ-yı tabî'atın en revnaklısı olan nazar, lemha-i iftitâhında hâk-i vatan eder.

İnsân vatanını sever, çünkü mâdde-i vücûdu vatanın bir cüz'üdür. İnsân vatanını sever, çünkü etrâfına baktıkça, her köşesinde ömr-ü güzêştesinin bir yâd-ı hazînini tahaccür etmiş gibi görür. İnsân vatanını sever, çünkü hürriyeti, râhatı, hakkı, menfa'ati vatan sayesinde kâ'imdir. İnsân vatanını sever, çünkü sebep-i vücûdu olan ecdâdının makbere-i sükûnu ve netice-i hayâtı olacak evlâdının cilve-gâh zuhûru vatandır. İnsân vatanını sever, çünkü ebnâ-yı vatan arasında istirâk-ı lisân ve ittihâd-ı menfa'at ve kesret-i muvâneset cihetiyle bir karâbet-i kalb ve uhuvvet-i efkâr hâsıl olmuştur. O sayede bir âdeme dünyâya nisbet vatan, oturduğu şehre nisbet kendi hânesi hükmünde görünür. İnsân vatanını sever, çünkü vatanında

mevcûd olan hâkimiyyetin bir cüz'üne tasarrûf-u hakîkî ile mutasarrıftır. İnsân vatanını sever, çünkü vatan öyle bir gâlibin şemşîri veya bir kâtibin kalemiyle çizilen mevhûm hatlardan ibâret değil, millet, hürriyet, menfa'at, uhuvvet, tasarruf, hâkimiyyet, ecdâd-ı muharremât, â'ileye muhabbet, yâd-ı şebâb gibi birçok hissiyyât-ı ulviyyenin ictimâ'ından hâsıl olmuş bir fikr-i mukaddestir.

Bundan dolayıdır ki târîh-i insâniyyatın hangi sahîfesine atf-ı efkâr olursa, her millet de zuhûr eden, efkâr-ı ulviyye ve ahlâk fazla eshâbının cümlesi vatan mühebbetini umûr-ı dünyeviyyenin kâffesine müreccih tutmuş ve pek çoğu vatan yoluna fedâ-yı cân etmiş görünür. Terbiyede, her mezhebde, hep vatan en büyük fazîletlerden, en mukaddes vazîfelerdendir.

Kemâl

Sadık dost akrabadan veğdir.

(s.18) **Tevzî'-i Mükâfât**

Bâyezîd'de kâ'in "Hadika-i Meşveret" mektebinin dünkü gün tevzî'-i mükâfâtı icrâ edilmiştir. Talebe, mu'allimîn ile birlikte öğle namazını Şeh-zâde Câmi'inde ba'de'l-

edâ mektebe gelmiştir. Evvelâ mevlid-i nebî-i zîşân kırâ`at edilmiş ba'de müdür-i mekteb Abdi Bey nâmına mekâtib müfettişlerinden Ziyâ Bey tarafından îrâd-ı nutuk olunmuş, daha sonra i'dâdî ikinci sene talebesinden (113) numaralı Nâşid efendinin bir vaz'-ı ma'sûm-âne ile söylediği nutuk hâzîrûnu ağlatmıştır. Rüşdiyye üçüncü sınıf talebesinden (133) numaralı Vedad efendi tarafından Tevfik Fikret Bey'in "Seyîs" unvânlı manzûmesi inşâd olunmuş, ba'de (11) numaralı Semîh efendi tarafından mâ-ba'dı olan "Rücû" manzûmesi okunmuştur. Fransızca îrâd-ı kelâm eyleyen (138) numaralı Münir efendiden sonra ders nâzırı İstanbul meb'ûsu Mustafa Âsım Efendi tarafından mektebin ta'kîb ettiği meslek îzâh edilmiştir.

Tasvîr-i Efkar numara 211

İşte Hâzîrûnu Ağlatan Nutuk

Sevgili arkadaşlarım, muhterem vatandaşlarım! Elbette dikkat etmişsinizdir ki büyüklerimiz, ebeveynimiz ne vakit çocukluk devirlerinden bahsedecek olsalar pek mütehassir-âne bir âh-ı derûnî ile söze başlar ve ekseriyâ gözleri yaşarmaksızın bu devr-i latîfin "Çocukluk" denilen hengâme-i safvet ve sa'âdetin

menâkıb-ı şâ'ir-ânesine hitâm veremezler... Hatta şâ'irler çocukluğu fusûl-ü hayâtın nev-bahârına teşbîh ederler... Hiç şüphe yok ki bütün i'zâz ve iştîyâkın sebebi devre-i sabâvetin kendine hâs, bir daha i'âdesi gayr-i mümkün mes'ûdiyyetleri, şetâretleri, neşeleri bulunmaktan mütevelliddir. Bilhâssa bizim pederlerimiz, büyüklerimiz edvâr-ı sabâretlerinin pek gamlı, pek kasvetli geçtiğinden müştekîdirler... Evet, takrîben yarım asra karîb bir kahr-ı idârenin zebûn i'tisâfâtı olan büyüklerimiz, hâtırât-ı mâzilerine ircâ-î nazar ettikçe pek siyehrenk levhalar, pek dil-sûz fec'î'alar görmekte ma'zûrdurlar. Daha yakın, pek yakın zamâna kadar hepsinin cibâh-ı te'ellümü –Mâder-i vatanın nâsiye-i mâtem-zede gibi– bir lifâfe-i ye'is ile mestûr idi. Hepsi için için ağlıyor... Mihnetler, meşakkatler, zulümler, kahrın içinde tebâh olan ömürlerini göz önüne getirdikçe bizlerin, kendi evlâdlarının da aynı hayât-ı esir-âneye doğru sürüklenmekte bulunduğunu düşünerek buna bir türlü katlanmak istemiyor, katlanamıyor. Hiç olmazsa kendi mahrûmiyetlerini bizim mazhariyetimizle telâfi etmek için son çâreleri, son fedâ-kârlıkları tecrübe etmek. Nezr-i

muvaffakiyyeti ölüm dahi olsa onu bî-mehâbâ ihtiyâr ederek nâsiye-i vatandan o siyâh sargıyı çıkarmak... Gerden-i mazlûmiyyetlerindeki zincir esâreti... Kendilerinden bize intikâl edecek olan kılâde-i mezilleti parça parça etmek... Hür vatana hür evlâdlar yetiştirmek istiyorlardı. 334 senesi Temmuz'unun onuncu günü... Şân-ı ebedî ile mübeccel olan o rûz-ı mukaddeste bu hârika-yı vücûda

Zâyi' olan koyunun kuyruğu büyük olur.

(s.19) getirdiler. Ooh! Biz ne kadar bahtiyâriz ki nev-bahâr ömrümüzü târîh-i Osmâniyye'nin en parlak sahîfe-i iclâlinden yaşamağa başlıyoruz.

Yakın zamândan beri istikbâlin ağûş-ı kemâline atılmak emeliyle fırtınalar, karlar, çamurlar içinde mekteplere koşuşan küçük, nev-infilâk... Ma'a-mâ-fîh ateşîn, parlak zekâlar oralarda za'îfler, erir, kurur, sönerdi. Âfâk-ı vatana sarmış olan sehâb-ı kesîf zulmet onların serâçe-i nûrânî dimâğına kadar nüfûz etmek isterdi! Hükûmet zâlîme değil büyüklere... Bu bî-günâh yavrulara bile bir zerre-i merhamet bahşetmezdi... Onları doğmadan öldürmek,

yaşatmadan boğmak isterdi. Dimâğlar muhîtin havâ-yı mülevvesiyle büyür, vicdânlara bir elem-i mütevâris intikâl ederdi. Hevâcelerimizin, pederlerimizin, vâlidelerimizin çehrelerindeki mahzûniyyete baktıkça biz de mahzûn olur... Sebebini tam anlayamamakla berâber. Çünkü hayâtımızın bugünkü şekl-i mes'ûdiyyetini o zamânlar tasavvur etmeğe kudretimiz kâfi değil idi. Evet, hiçbir şey'e akıl erdirememekle berâber biz de ağlardık...

Sonra, bir gün bilmem nasıl oldu da bütün bu mevcûdiyyet-i makhûre birdenbire değişti. Eskiden ağlayan sîmâlar güldü... Bir nefha-i hayât... Bir nesîm-i rûh-perver kurumuş zannolunan yürekleri nev-civân-âne bir tarâvet ile canlandırdı. Artık mâder elem-zede-i vatan gülüyor ve onun tebessüm âsûdesi huzûrunda bütün yavruları da şûrîde-i zevk ve safâ oluyordu. Artık adâlet, meskenet devirleri bir daha avdet etmemek üzere geçmişti.

Bütün Osmânlıların... Hele bizlerin... Hele bizlerin piş-gâh mes'ûdiyyetinde bir bâl-i sa'y ve ikbâl açılmıştı: Çalışmak! Evet, artık vazîfemiz, borcumuz her türlü gam ve endişeden âzâde olarak çalışmak idi.

Lâkin nasıl ve nerede? Biz de rehberler, samîmî, müstakîm ciddî rehberler... Mu'azzez ve muhterem mu'allimler... Böyle rehberlerin, böyle mu'allimlerin gelişen irfânı olan pâk ve sâf muhîtlar lâzım idi.

Meşrûtiyyet-i mukaddesenin sihr-i feyzî ile bu da hâsıl oldu. Eski vîrâne ma'ârif üstünde câ-be-câ birer hadîka-i ilim ve edep çiçeklendi. Sevgili mektebimiz, bu güzel "Hadîka-i Meşveret'imiz" onların pişvâsı ve meşrûtiyyetin ilk zâde-i feyzîdir. Biz bunun bu gül-zâr-ı himmetin sîne-i lûtfuna şitâb etmekle ne kadar âkıl-âne hareket etmiş bulunduğumuzun en parlak, en ebediyyu's-şeref âsârını işte bugün idrâk etmekle bi-hakkın müftehir ve bahtiyâriz. Şimdi eydî-i iftihâr ve iclâlimize zînet veren bu mükâfatları en mu'azzez ve mukaddes hâtîrât-ı sabâvetimiz olarak dem-i vâ-pesîn hayâtımıza kadar muhâfaza ettikçe bi't-tab' yüreklerimizde muhterem mu'allimlerimize bize birer peder-i eşfâk olan sevgili mürebbiyelerimize karşı en samîmî hissiyyât-ı minnet ve ta'zîm-i darabân edecektir. Biz bu latîf günü, bu ilk "Tevzî-i Mükâfât" hâtîra-i nezîhesini hiç unutmayacağız ve her def'a yâdımızda, sâhe-i vatanın hangi

köşesinde bulunursak bulunalım, hevâcelerimize, mürebbiyelerimize mutlak bir tuhfe-i şükrân gönderecek... Bize hayâtın şehrah-ı feyzini açmış olan öbür güzîde ellere birer bûse-i ihtirâm tevdi' edeceğiz.

Ooh, sevgili arkadaşlar! (10 Temmuz) târîhi müstesnâsına kadar yetîm-âne bir vaz'-ı melûl ile dudaklarını bükmüş, hûnîn-giryeleri içinde boğulmakta olan mâder-i vatani firâş-ı ihtîzârından kurtaranlar hürriyyet kahramânları artık bu mâder-i mihrîbânın i'zâz ve ibcâlini bizden bekliyorlar. Hâlbuki bizi onun kıymet-dâr müfid bir uzv-u bî-dârı... Zulüm ve ihânete karşı dâ'imâ uyanık, dâ'imâ fedâ-kâr, dâ'imâ cân-fedâ birer hâddimizi iktidâr edecek olanlar işte bunlar, bu kitâblardı inşâ'-Allah edvâr-ı muhtelif-i hayâtımızda sık sık nâ'il olacağımız şereflerin, sa'âdetlerin müsebbibi hep bunlar... Sevgili hevâcelerimizin delâlet ve irşâdı ile kıskanç olmamıza intikâl eden bu namûs ve hamîyyet gencîneleri olacaktır! Bunların kıymetini bilelim ve ân-be-ân adedlerini çoğaltmağa çalışalım!

Yaşasın (Hadîka-i Meşveret) Mektebi... Yaşasın hür vatanın mes'ûd

evlâdları... Yaşasın Osmânîlik...
Yaşasın Osmânîlilerin ittihâdı yaşasın,
yaşasın!

Zâlim ettiğini bulur.

(s.20) **Ma'lûmât-ı Medeniyye**

–Birinci Kısım–

Sin. — Ma'lûmât-ı Medeniyye
neden bahsediyor?

Cim. — Eşhâs-ı medeniyyenin
münâsebât-ı ictimâ'iyelerine ta'alluk
eden en mühim mübâhissi bildirir.

Sin. — Medenî kime derler?

Cim. — Cem'iyyet hâlinde
yaşamakta olan ve ma'nen, mâddeten
terakkî eden insânlara derler.

Sin. — Münâsebât-ı ictimâ'iy-
ye nedir?

Cim. — İnsânların müddet-i
hayâtında tesâdüf ettikleri ahvâl ve
mu'âmelâtın kâffesi birer münâsebât-ı
ictimâ'iyedir.

Sin. — İnsânlar niçin cem'iyyet
hâlinde yaşamağa mecbûr olmuşlar?

Cim. — Çünkü ihtiyâc hisset-
mişlerdir.

Sin. — Bu ihtiyâc neden hâsıl
olmuştur?

Cim. — İnsânlarda bu
ihtiyâc; bekâ-yı zâtî ve bekâ-yı
nev'îlerini te'mîn etmek sevk-i
tabî'îsinden hâsıl olmuştur.

Sin. — Bekâ-yı zâtî ne sûretle
te'mîn edilir?

Cim. — Yemek, içmek ve
te'sîrât-ı hâriciyyeye karşı nefsinin
muhâfaza etmekle te'mîn edilir.

Sin. — Te'sîrât-ı hâriciyye ne
gibi şey'lerdir?

Cim. — Soğuk, sıcak,
rüzgârlar, kar, yağmur ve düşmanların
tecâvüzü gibi şey'lerdir.

Sin. — İnsân bu te'sîrâta ne
sûretle mukâbele eder?

Cim. — Soğuk ve sıcağa
karşı elbise giymek; düşmanların
ta'arruzuna karşı da mesken yapmak
ve birtakım âlât-ı müdâfa'a tedârik
etmek sûretiyle mukâbele eder.

Sin. — Bekâ-yı nev'î nedir?

Cim. — İnsânların nesillerinin
idâmesi için çocuk yetiştirmeleridir.

Sin. — İhtiyâc ne demektir?

Cim. — Ârzû olunan veya
tedâriği zarûrî olan bir şey'in
bulunmamasına ihtiyâc derler.

Meselâ: karnımız acıktığı zamân yemek ârzû ederiz; işte bu ârzû, bir ihtiyâcdan münba'istir. O yemeğin tedârîği zarûrîdir, çünkü yemek yemezsen yaşayamazsın.

İnsânlar birçok ihtiyâcâtın taht-ı te`sîrindedirler.

Sin. — Bir insân bütün ihtiyâcâtını kendi kendine def edebilir mi?

Cim. — Edemez, çünkü muhtâc olduğumuz şey'ler pek çoktur. İşte insânlar münferiden her ihtiyâclarını istîfâ edemeyeceklerini anlayarak cem'iyet hâlinde yaşamağa başlamışlardır.

Sin. — Cem'iyât-ı beşeriyyenin hücre-i ibridâ`iyyesi â`iledir. Şöyleki: evvelâ, zevc ve zevce, bir de yavrudan ibâret olan â`ileler gitgide

Tatlı dîl yılanı yerden çıkarır.

(s.21) çoğalmış ve sonra bunlar bir arada yaşamanın lüzûmunu takdîr ile birleşerek kabîleleri teşkîl etmişlerdir. Bi'l-âhere muhtelif kabîlelerin birleşmesinden milel ve akvâm husûle gelmiştir.

İşte bu ittihâd eden akvâm yavaş yavaş köyleri, kasabaları, daha

sonra şehirleri te`sîs ederek cem'iyât-ı hâzırânın esâsını kurmuşlardır.

Sin. — Bu kabîleler nasıl idâre edilirdi?

Cim. — Â`ileleri peder idâre ettiği gibi kabîlelerde re`îsler tarafından idâre olunurdu.

Sin. — Bu re`îsler nasıl meydana çıkmıştır?

Cim. — Cem'iyât-ı beşeriyyede re`îslerin zuhûru hakkında iki mütâla'a vârid olur:

(1) Cem'iyât-ı ibtidâ`iyyenin en büyük ihtiyâcı düşmana karşı mukâvemet edebilmek idi. Bunun için cem'iyeti terkîb eden efrâd arasında inzibât-ı tam bulunması şart olduğundan ba'zı memleketlerde kabîle halkı birçok tecrübelerden sonra başlarında bir re`îs bulunmadıkça muntazam sûrette harb etmek kâbil olamayacağını anlayarak içlerinden en akıllı ve en kuvvetli bir zâtı kendilerine re`îs intihâb ettiler.

(2) Ba'zı yerlerde ise cesûr ve kuvvetli bir adam ortaya çıkıp iddi'â-yı hâkimiyyetle efrâdı kendisine itâ'ate mecbûr eylemiştir.

Zavallı efrâd-ı millet — Cehâletlerinden nâşî — bunu tabîî

gibi telakkî ederek asırlarca böyle adamların evâmir-i hûd-ser-ânesi altında yaşamışlardır. Bu re'îsler muhtelif memleketlerde muhtelif nâmlar almışlardır. Meselâ: ser-dâr, emîr, bey, hân, prens, kral, imparator, pâdişâh ve ilâ âhirihi...

—Mâ-ba'dı var—

Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi

Ma'lûmât-ı Medeniyye ve Türkçe

Mu'allimi

Midhat Sadullah

Küçük Hâtib

Millî

Alın Teri

Bey bilet gişesinden ayrıldığı zamân “Şükrân” hareket düdüğünü öttürüyor; iskeleden vapura vâsita-i mürûr olan merdiven çekiliyordu... Fakat nihâyet yetişebilmiş, “Vapuru kaçırmak” gibi gayr-i kâbil telâfi bir tehlikeyi atlatmıştı. Birinci mevki' kanepelerinden birine yaslandığı zamân bu muvaffakiyyetini dar pantolonla sivri potinlerin bahş ettiği çevikliğe haml ederek, modanın şu terakkî-i hâzırını kendi kendine alkışladı.

Lâkin çehresinde — Metâ'ib-i hayâtiyye altında ezilen bir vücûdun yüzüne aks eden alâ'im-i nâ-hoşnûdiye müşâbih — çizgiler peydâ oldu... Niçin yorulmuştu? “Yorulmak” bir eser-i sefâlet, bir netice-i meşakkat değil midir? Âdetâ kızdı, vapurların: tuvalet gibi bir meşgûliyyet-i mübremeye dalarak geçinen yolcuları beklemeyip, sâ'at-i azîmetlerini bu kadar ta'cîleye sebep ne idi?

Boğazın, sâf ve latîf havâsı dimâğın okşayarak zihninde deverân eden bu müz'ic mülâhazâtı silip götürmüştü. Şimdi hiçbir şey düşünmüyor.

Zâlim ettiğini bulur.

(s.22) Kendini bir âlem-i sefâhete doğru ilerleten vapurun çarhından sıçrayan sulara bakıyordu... Biraz sonra seyfâresini altın kakmalı ağızlığına takıp dişlerinin arasına sıkıştırarak “Petti Jurnal”e tab'ana pek muvâfık bulunduğu “Bir Zevk-perestin Sergüzeşti” nâmındaki hikâyenin mâ-ba'dını ta'kîbe başladı. Ara sıra dönüyor, şüphesiz birer lâne-i sa'âdet olan yalılara, koruların âğûş-ı sükûnetine gömülmüş nazar-rübâ köşklere bakıyor... Sonra gazeteyi büsbütün unutarak dalıp gidiyordu...

Bu dakikalarda zihni başka şey'lerle meşgûldü. Hayır, Emîrkân'daki yalı iskeleye pek yakın! O yek-nesak velvele-i rûz-merre hakîkten hoşta gider birisi değil... Bu kuşlar, işte bütün ârzûsu...

Vapurun diğer bir iskeleye yanaşmasıyla hâsıl ettiği gürültü Nihâd Bey'in daldığı hulyâyı tenhâ-î ihlâl etmişti, sivri potinlerini önünde gelip geçen halkın pâ-yı lâ-kayd-ânelerinden muhâfaza etmek için kendini topladı.

O aralık, vapurun makine dâ'iresinden bir adam güverteye çıkıyordu. Bu ocağın yüreğini dolduran zerrât-ı hârını püskürmek fikriyle boğazın serin; rûh-efzâ havâsını bir müddetçek olsun teneffüse ihtiyâc gören ateşçi idi. Zavallı adam kömürle mülevves ellerini yorgun sîmâsında dolaştırarak, alnından damlayan terleri sıyırdı, uzun bir “Öff!” çekti. Vücûdunu parça parça mâvî bir mintânla, dizlerini yamalı pantolondan başka bir şey' setr etmeyen bu timsâl-i sefâlete Nihâd Bey bir nazar-ı nefret atfindan gözlerini men' edememişti. Şimdi ona mütecessis-âne bakarak düşünüyordu.

Telzizât-ı hayâtıyyeden bu kadar bî-nasîb bir adam tasavvur olunur mu?

Hâlbuki o adam gülüyor, sönük nazarına çarpan dostlarıyla mütebes-sim-âne selâmlaşıyordu. Demek ki bu tebessüm hissetmekte olduğu bir zevkin eseri. O zevk... O zevk? Nihâd Bey işte burasını düşündüğü hâlde bir türlü bulamıyor yâhûd bulmak istemiyordu. Çünkü o zevk sa'y ve ameldi.

Kendi kendine:

— Tuhaf şey'! Dedi. Gülmek bir nev'i tuğyân-ı sa'âdet değil midir? Bu adamın sa'âdetle ne râbitası olabilir? Bi'l-akis ağlamalı; yaz, kış bir harâret-i tahammül-güdâz içinde geçen ömr-ü serserisine ağlamalı...

Köprü, vapur dumanlarının muhît-i siyâhı içinde seçilmeğe başladığı zamân, Nihâd Bey bugünkü meşgûliyyetini tanzîm etti:

Evvelâ, Beyoğlu'nu bir dolaşacak ve gece “Odeon”da oynayan dramı anlayacaktı.

-2-

Bir sene geçti.

Bu bir sene zarfında Nihâd Bey, tam üç def'a araba değiştirmiş, iki

velespit satın almış, otomobil getirtemediğine te'essüf etmekte bulunmuştu.

Teşrîn-i sâinde, bütün â ile dîvân yoldaki konağa naklettikleri zamân, Nihâd Bey, Beyoğlu'nda istîcâr ettiği aptmanda kalmıştı.

Balolarda, tiyatrolarda, klüplerde mürûr eden bu kış Nihâd Bey parayı âdetâ avuç avuç sarf ederken menba'-ı servetin yavaş yavaş kurduğunu hiç hâtrına getirmiyor, istikbâle yığılan zarûret ve ihtiyâcî rû'yâ-yı gafletin muğfil handeleri karşısında unutuyordu...

-3-

— Vay, siz hâ! Nihâd Bey?

— Evet, Hüseyin Ağa, ben...

— Çoktan beri beyimizi gâ'ib ettik...

— Öyle oluyor, ne yapalım. İşimin îcâbı idi. Fakat şimdi boştayım. Oradan da çıktım.

— Yâ, vah vah...

Bu muhâvere, dört sene sonra, yine “Şükrân” vapurunun güvertesinde cereyân ediyordu. Nihâd Bey! İnanmıyor musunuz? Evet! Bed-baht

delikanlı, artık ka'r-ı sefâlete bir daha hiç çıkmamak üzere düşmüştü.

Yirmi yedi sene devâm eden devr-i sefih-âne birden bire

Gâ'ibe hüküm olunmaz.

(s.23) bir hareket-i ma'kûseye mübeddel olmuş, bugün artık ne arabalardan ne velespitlerden; hatta o muhteşem yalıdan bile eser kalmamış, bütün bu vesâ'it bahtiyârı yerine... Yorgun bir müfekkire, işe alışmamış bir vücûd, serseri-yâne bir hayât ve şimdi pek elîm gelen bir âlâ-yı hâtırât-ı mâziyye kâ'im olmuştu.

Dört sene evvel, birinci mevki' kanepelerinin râhatsızlığından şikâyet eden Nihâd Bey bugün ayakta duruyordu.

Eskiden, nazar-ı hakâretle bakarak, mahrûm-u zevk-i hayât farz ettiği ateşçi bugün onun bir dostu, mahrem-i esrârı olmuştu... Fakat o hâlâ arak-ı cebîni sâyesinde mes'ûd bir hayât geçiriyor, nisbeten pek az ma'a-mâ-fih, dâ'imâ olan ezvâk-ı ömrünü ateşler saçan fırın karşısında tedârik ediyordu.

Hüseyin Ağa'nın:

— Ey; beyim! Bugün böyle nereye; Su'âli Nihâd Bey'i dalgınlığından ayırdı:

— Hisâr kabristânına! Zavallı vâlidem... Dedi ve cebinden çıkardığı kırmızı yazma mendîliyle gözyaşlarını silerek ilâve etti:

— Hüseyin Ağa, artık ben ma'nen olduğum gibi mâddeten de mahvoldum. Bugünkü hâlim, istikbâlini düşünmeyenlere bir derstir. Onlara acırım...

Bir müddet sustu...

Hisâr iskelesi gözüne ilişince sanki fevka'l-âde ehemmiyetli bir sır tevdi' eder gibi arkadaşının kulağına eğilerek:

— Bugün, avdet için iktizâ eden param da yok, dedi. Bir iki güne kadar ödemen şartıyla bir çarığa olan ihtiyâcımı is'âf edersen memnûn olacağım.

Âlî-cenâb ateşçi, alının teriyle kazanmakta olduğu para kesesini açtı ve şimdi bütün ârzûsu bu bir çarığa münhasır kalan Nihâd'a onu uzattı...

O. F.

Kitâb-ı Tabî'at

Dağlar, Seyâhât-ı Havâ'iyye

İnsânlar, ma'nen birbirlerine tefevvukî sevdikleri gibi; mâddeten de yek-diğerinden yüksek mevki'lerde bulunmaktan hoşlanırlar. Hepimiz, meselâ; mürtefi' bir dağa, yüksek bir kaleye çıkarak etrâfı kuş bakışı seyreylemeği, diğer insânları, karıncalar gibi ayağımızın altında görmeği bir zevk bir eğlence addederiz.

Beşerin bu hâli yeni değildir, ezmine-i kadîmeden başlar.

Buna en büyük delîl, hâlâ pâydâr ba'zı mebânî, bilhâssa ehrâmlardır ki en mürtefi'î 142 metre yüksekliğinde olup “Keops” ismindeki Fir'avne mezâr olmak üzere inşâ edilmiştir.

Kurûn-ı vustaya ircâ'-i nazar edersek yine birçok yüksek mebânî görürüz, meselâ Colonia Kilîsâsı'nın çân kulesi 156 metre irtifâ'ındadır.

Zamânımızda inşâ edilen, Newyork'un kırk katlı evleri, Eyfel Kulesi... Bu modanın hâlâ eskime-diğine delâlet eder. Eyfel Kulesi şimdiki hâlde birinciliği muhâfaza ediyor. 300 metre irtifâ'a mâlik olan bu kulenin en

Fâ'ide zararın kardasıdır.

(s.24) üst katına 1876 ayak merdivenle çıkılır. Ma'a-mâ-fih yed-i kudretle vücûda gelmiş olan dağlara nisbet edilirse bu irtifâ'alar hiç mesabesinde kalır.

Arz Üzerinde En Yüksek Mevkî'ler

Fransa'nın en yüksek köyü, Pirene Dağları civârında “نه آس” ismindeki küçük karye olup deniz sathından 1500 metre irtifâ'ındadır. Cenûbî Amerika'da Bolivya hükûmeti dâhilinde bulunan bir köy seviye-i bahrdan 4792 metre ve âsiyâde “Tibet”te bulunan diğer bir karyede 4650 metre yüksektir.

Asıl mevâkı' mürtefi-i tabî'ye gelince: Avrupa'nın en yüksek noktası Mont Blanc (Akdağ) -4810 metre- dir. Bu dağa ilk def'a, 1786 sene-i mîlâdiyesi Ağustos'unun dokuzuncu günü “Doktor Pakar” ile rehberi “Jack Balma” çıkmışlardır. O târîhten evvel 1860'da “Horace de Saussure” nâmında bir zât Mont Blanc zirvesine vâsıl olabilecek adama büyük bir mükâfât va'ad etmiştir. Zîrâ böyle bir muvaffakiyyet imkânın hâricinde addediliyordu.

Pafar ile rehberi Balma'nın seyâhatlerini ta'kîb edelim:

Mont Blanc'a İlk Su'ûd

1500 metre irtifâ'a yaklaşıncı seyyâhlar büyük bir bulut kütlesi içine girerler. Bu bulutun uzaktan manzarası cismi bir pamuk yığınının andırır. Pek kesîf olduğundan birkaç metreden ilerisini görmek kâbil değildir. Bunlar, fırtınalı havâlarda görünen beyâz ve parlak bulutlar olup rebâb-ı fenn “Kümülüs” nâmını verirler. 2200 metreye vâsıl olunca artık bulut aşağıda kalır, şems tekâmîl-i şa'sa'sıyla meydâna çıkar, gözler kamaşır. Güneşin zîyâ-yı hârına rağmen etrâf kâmilten karla mestûrdur. Zîrâ buraları dâ'imâ karlarla muhât bir mıntıkadır. Bu gibi nikât-ı mürtefi'ide yağan karlar erimeğe vakit bulmadan tekrâr yağar, bu sûretle sath-ı zemîn her vakit beyâz, kalın bir tabaka-i berf ile örtülü kalır.

Dağ Seyâhatindeki Müşkilât

Yüksek dağlarda havâ-yı nesîmî gâyet sâf, etrâfta dâ'imâ karla mestûr olduğundan su'ûdun ertesi günü gözler kamaşmağa, göz kapakları şişmeğe, acımağa başlar. “Pafar” vâdiye avdet ettiği zamân âdetâ kör olmuş ve refîkine “Tuhaf şey’, kuşların cıvıltısını işitiyorum; fakat hâlâ sabâh olmadı.” demişti,

bilâharede büsbütün ni'met-i basardan mahrûm kalmıştır. Jack Balma'ya gelince: bî-çârenin dudaklarından kan fışkırmış,

Kâbiliyyetin mektebi yoktur.

(s.25) yüzü şişmişti. Şimdiki seyyâhlar siyâh gözlük takarlar, güneş çarpmasından, te'sîrât-ı havâ'ıyyeden tahaffuz için de yüzlerine yağ sürerler. Birçok aksilikler, fenâlıklar daha var: Seyyâhlar yürürler, yorulurlar, tırmanırlar... Nihâyet yorulup oturmağa mecbûr olurlar. Geldikleri, ilk hareket ettikleri tarafa bakınca pek az bir mesâfe kat' etmiş olduklarını görürler; harâretleri artar, iştahları kesilir, kulakları çınlamağa başlar, çeneler çarpar, vücûdda sıtmalar hissedilir... İşte bütün bunlar "Dağ tutması" denilen hastalıktır.

Bu hastalık şundan neş'et eder:

Evvelâ: ma'lûmdur ki vücûda havâ hâricen bir tazyîk icrâ eder; fakat bu tazyîk vücûdumuzdaki seyyâlâtın dâhilen tazyîk ile tekâbil ve tevâzün hâsıl ettiği için hissetmeyiz. Tabakât-ı âliyye doğru yükseldikçe tazyîk-i nesîmî azalır, tazyîk dâhili kendisini hissettirmeye başlar, baş donması, kulak çınlaması, dudaklardan kan fışkırması bundandır.

Sâniyen havâ yüzde yetmiş azot ve otuz müvellidü'l-humûzadan müteşekkil bir gazdır. Bu nisbet her yerde sâbittir. Epeyce yüksek havâ tabakaları tahlîl edilse yine yüzde yetmiş azot, otuz müvellidü'l-humûza bulunur; lâkin tabakât-ı âliyyede havânın kesâfeti aşağılara nisbeten daha az olduğu cihetle bir santimetre mik'abına isâbet eden müvellidü'l-humûza ve azotun miktârı sathı zemîn üzerinde bir santimete mik'abına isâbet edecek mikdârdan daha aşağıdır. Hâlbuki teneffüsümüz müvellidü'l-humûza ile kâ'imdir. Boğazın hâl-i âdîdeki mikdârına alışık olduğumuzdan havânın kesâfet-i âdiyesi azaldıkça müvellidü'l-humûzada azalmağa başlar ve teneffüsümüz sıklaşır. Gittikçe güçleşir; işte bir taraftan, tazyîkin, diğer taraftan kesâfetin hâl-i âdiyeden noksânlığı dağ tutması hastalığını intâc eder.

Su'ûd, ne kadar serî' olursa bu avârızda o kadar şiddetli zuhûr eder.

Yüksek Dağlarda Ba'zı Hâdisât-ı Garîbe

Seyyâhlar tevakkuf ederler... Yorgunluklarını gidermek için kahve içmek isterler... Kahveyi pişirmek için âteş yakmağa başlarlar, müvellidü'l-

humûzanın azaldığından âteş güçlkle yanar, tazyîkin azlığından da su hâl-i âdîden (Hâl-i âdîde 100 santigrat derecesinde galeyân eder.) aşağı bir derecede kaynamaya başlar. (Meselâ, 4000 metrede 85 derecede kaynar.) yine su'ûda başlanır. İkinci bir bulut seyyâhları ihâta eder. Fransızca “Alto Kümülüs” denilen bu bulutlara 3170 metre irtifâ'ında tesâdüf edilir... Nihâyet gâye-i seyâhate yaklaşırlar. Son bir hatve. İşte Mont Blanc zirvesi.

Kâr-ı evvelde kişi âkıbet-i endîşe

gerek.

(s.26) Seviye-i bahrdan 4810 metre irtifâ'... Burada havânın kesâfeti; kesâfet-i âdîyesinin nısfı kadardır. Nefes borularında, ciğerlerde iltihâblar hâsıl olur; sık sık teneffüse başlanır. Fakat bütün bu ızdırâbâta mukâbil seyyâhlar son derece latîf, dil-nişîn menâzır karşısında bulunurlar ki temâşası insâna her meşakkati, her kederi, hatta insânlığını bile unutturur. Aşağıya, etrâfa bakılır; cümûdîlerle mestûr “Alp” silsile-i latîfesi... İsviçre'nin zümrüdü tepeleri... Ziyâ-yı şemse ma'kes olan zarîf ve dil-rübâ gülleri... Yukarıya atf-ı nazar edilir; sâf, gâyet şeffâf bir havâ... Koyu mâvi bir semâ...

Bu mâviliğin derecesini ta'yîn için ba'zı erbâb-ı fenn bir vâsıta bulmuşlardır: en açık mâviden, en koyu laciverdiyye kadar bu rengin 16 muhtelif derecesi ile mülevven birtakım kâğıtlar almışlar, bunlarla semânın rengini mu'âyene etmişler... Mont Blanc'da öğle vakti 2, Chamonix'de 2 (Chamonix, Mont Blanc etekliğinde bir vâdînin ismidir.) Cenova'da 7 dereceyi bulmuştur.

Alp seyyâhları, bu son zamânlarda, Mont Blanc zirvesinde bir küçük binâ görürler ki bu ahîren vefât eden Johnson isminde bir müte-fenninin rasad-hânesidir.

Küre-i arz üzerinde en yüksek rasad-hâne budur.

1902 Senesinde Uçurulan Sonda Balonu

Arzımızın en mürtefi' tepesi, Asya'da Himalaya (Hindistan'ın şimâlinde) silsile-i cibâlindeki "Everest"tir ki 8840 metre irtifâ'a mâliktir. (Her ne kadar en yüksek tepe eskiden beri "(?)" itibâr edilmişse de doğru değildir.)

Bu dağa şimdiye kadar birçok seyyâhlar su'ûd teşebbüsünde bulundukları hâlde hiç kimse zirvesine vusûle muvaffak olamamıştır. Her ne kadar bazı Hindular "Everest"e çıkmağa muvaffak olduklarını ve orada kâ'in "Nirvana"yı (Hinduların

Lâfa gümrük alınmaz.

(s.27) cenneti) gördüklerini iddi'â ederlerse de bu iddi'âları bir hayâldir. Hiçbir vakit şâyân-ı kabul değildir.

Himalaya'ya çıkmağa uğraşanlar arasında birinciliği, 1855'te 6786 metre irtifâ'a yükselebilen Bavyera'lı ile meşhûr Schlagintweit birâderler ihrâz etmiştir.

Bunlardan sonra, Doktor Jacot Guillarmod tarafından teşkîl edilen beyne'l-milel bir hey'et-i seferiyye, 1902'de, 6400 metreye kadar vâsıl olmuş, orada beş hafta kalmıştır. Hey'et-i seferiyyeyi teşkîl eden kârbân ıztrâbât-ı şedîde içinde idi. Zâtü'r-ri'e,

hanâk-ı sadrî, enfülüenza, malarya gibi hastalıklar bir taraftan, tahtu's-sıfır 20 derece harâret... Fırtına, bora diğer taraftan... Ufak bir çadır içinde, bütün bu mehâlike ma'rûz olan seyyâhlar o kadar za'îf düşmüşler idi ki avdetlerinde içlerinden biri tartılmış ve azîmetinden evvelki sıkletine nisbeten vücûdundan on beş kilogram zâyî ettiğini anlamıştı.

Ma'a-hazâ daha yükseklerle çıkanlar görülmüştür, hem de garîbi bunlardan birisin Amerikalı bir kadın olmasıdır. Evet, Bullock Workmann nâmındaki bu madam 6680 metre irtifâ'a kadar çıkabilmiş fakat o noktadan ileri geçememişti. Zevci mösyö Bullock Workmann ise seyâhatine devâm ederek 7132 metreye kadar yükselmiştir. (Alp Gazetesi) unvânlı risâlenin

1. Eyfel Kulesi; 2. Jhanson Rasad-hânesi; 3. Mont Blanc; 4. Sonda Uçurtması; 5. (Madame Bullock Workmann) ; 6. (Mösyö Bullock Workmann); 7. Müvellidü'l-humûza-nın nedret peydâ ettiği mıntıka; 8.(Chars Spinelli) ve (Chevel); 9. Everest Tepesi; 10. Kar bulutları; 11. (Berson); 12 Mıntıka-i Mütêsâvî ilâ

ahirihi, 1902 Sonda balonu (11) ile (12) arasındaki mesâfenin birçok meselî nisbetinde daha yükseğe kadar çıkabilmiştir.

Mu'terize içindeki isimler seyyâh ve balonculara â`iddir.

Mâr-ı sermâ dîdeye mevlâ günes göstermesin.

(s.28) rivâyetine bakılırsa daha 1883 senesinde “Kamerun” tepesine su’ûd eden Graham isimindeki zât ile kılavuzları Bosca Wofman sath-ı bahrdan 7300 metre irtifâ'a kadar çıkabilmişlerdir. Demek ki şimdiki hâlde en ileri giden bu zâtlar, fakat beşeriyet bu kadarla kanâ'at edebilir mi? Ayak ile çıkamayınca başka vâsıtalara düşünmeğe başlamış. Kuşlara taklîd-i hareket etmek aklına gelmiş, balonlara binmek sûretiyle yükselmeği tasavvur etmiş, bunda da kısmen muvaffak olmuştur.

Balon ile ilk su’ûd 1783 senesi Haziran’ının 4’üncü günü vâkı’ olmuştur. Bu balon iki tarafı kâğıtlanmış kalın bir yeleğin bezinden i’âm edilmiş idi. Alt tarafında bulunan mangâl gibi bir şey’in içinde samânı tahassül eden sıcak havâ, duman balonu doldurarak uçmasına sebep

oluyordu. İşte bu, Fransa’da “Aron” şehrinde bir kâğıt fabrikatörünün oğulları Joseph ve Etienne Montgolfier ihtirâ' eyledikleri balon idi. Havâda uçmak usûlü bulunmuştu... Yalnız bunu tekemmül ettirmek iktizâ ediyordu.

Sıcak havâ balonlarının tehlikesi pek çoktur. Bu yüzden telef olanlar da az değildir. Bu yolda kazâlar içinde en fecî’i olan Kont Zabekari’nin sûret-i vefâtını zikrederim: Bu adam zevce ve çocuklarının gözü önünde bir Montgolfier’e binip su’ûda başlar. Biraz yükseldikten sonra nasılsa ispiroto lambası devrilir... Parlayan ispiroto kontun elbisesine, vücûduna bulaşmış olduğundan adamcağız alevler içinde kalır... Böylece kendi balonuna kendisi mahrûkât-ı hıdmetini görerek, â`ilesinin gözü önünde, cevî-i havâda yükselir, nihân olur...

Ba'zı Mühim Balon Seyâhatleri

En hafîf gazın, ya'nî müvellidü'l-mâ`nın keşfi balonculukta yeni bir çığır açtı. Müvellidü'l-mâ` havâdan hafîf olduğu için balonlar bununla doldurulur, bu sûretle kolayca su'ûd edilebilirdi. Bu usûl, birçok

kazâlara sebebiyyet veren “Sıcak havâ” usûlünü ortadan kaldırdı.

Fakat müvellidü’l-mâ` balonlarının da bir mahzûru vardı, gazların kesâfeti ne kadar az olursa kâbiliyyet-i nüfûziyyeleri (Balon zarfının mesâm-mâtından küçük havâya çıkabilmeleri) o kadar ziyâde olduğu için müvellidü’l-mâ` pek elverişli değildir. Havâ gazı dediğimiz “Karbonlu müvellidü’l-mâ`” hem havâdan hafif hem de kâbiliyyet-i nüfûziyyesi müvellidü’l-mâ`dan az olduğundan balonlara pek muvâfık bir gaz idi. Bu, isti’mâl edilmeğe başlandı. Elyevm balonlar havâ gazı ile imlâ` edilir. Ma’a-hazâ havâ seyâhatleri hâlâ güç ve tehlikelidir. Bu tehlikenin en mühimi 8000 metre irtifâ’a takrîb edince başlayan inkıtâ’-ı teneffüstür. Eğer baloncu evvelce yanına husûsî kaplar derûnunda

Nâ-dân elinden su içme, âb-ı hayât

olsa da.

(s.29) sâf müvellidü’l-humûza almamış ise mevt muhakkaktır. 1875 senesinin 15’inci günü sath-ı bahrdan 8000 metre yükseklikte Croce Spinelli ile Sivel bu sûretle vefât ettiler. Diğer arkadaşları Tissandier hâriku’l-âde

olarak bu âkıbet-i müdhişeden kurtuldu.

Balonlarda inkıtâ’-ı teneffüs dağ seyâhatlerindeki daha şiddetlidir, zîrâ balonun su’ûdu seri ve tazyîk-i nesîmînin tenezzülüne o nisbette ziyâdedir. Bu güne kadar, balonla, insânların vâsıl olabildiği en yüksek nokta 1901 senesi Temmuz’unun 31’inde bir Berson ve Cerinog nâmındaki baloncuların muntehâ-yı su’ûdlarıdır. Bunlar simos denilen kar bulutlarını geçerek 10800 metre irtifâ’a kadar yükselmişlerdir. İşte bu, şimdilik, beşeriyyetin istikşâfât-ı havâ’iyyede nâ’il olduğu en büyük muvaffakiyyettir.

Sonda (İskandil) Balonları

Prusya’da “Ladenburg” şehri seyâhât-ı Havâ’iyye rasad-hânesi tarafından tecrübe için salıverilen bir uçurtma 6403 metreye kadar çıkabilmiştir. Bu uçurtmanın sathı 27 metre murabba’ idi. Bu kadar yükseklikte durabilmesi için 11 kilometre tûlünde bir ip isti’mâl edilmiştir.

Sath-ı arzdan 11000 metre irtifâ’adan yukarısına “Mıntıka-i mütesâvî el-harâre” nâmı verilir. Zîrâ birçok mütefenninler, bâ-husûs

Teceran de Bauer tarafından 11000 ile 15000 metre arasında sonda balonlarıyla icrâ edilen tecrübeler göstermiştir ki oralarda dâ'imâ sâbit olmak üzere harâret, tahtu's-sıfır 50 derece ya'nî müthiş bir soğuk oluyor. İşte bu mıntika, havâ-yı nesîmînin müntehâsı ve fezâ-yı nâ-mütenâhînin başlangıcıdır.

Sonda balonları; “Mukayyed-i barometre” (İrtifâ'atı bir alt mahsûsa ile kayd eden) ve “A'zamî asgarî termometre” (A'zamî harâretin a'zamî ve asgarîsini işâret eden) ler ve diğer ba'zı aletler mücehhez küçük kı'ada balonlardır. Bunlarda insân bulunmaz.

4 teşrîn-i evvel, 1902'de 1 Metre 90 santimetre kutründe lastikten ma'mûl küçük bir sonda balonu “Strasbourg” rasad-hânesinden uçurulmuş ve yere indiği zamân barometre mu'âyene edilerek 23000 metreye çıkmış olduğu anlaşılmıştır.

İnsânların tecrübesi de şimdilik bu kadarla kalır. Fakat i'timâd tamda bulmağa mecbûr olduğumuz terfî'-i fen, âtî için bize pek büyük ümîdler vermektedir.

Havâdan hafif balonlar hiçbir vakit tamamıyla istifâde bahş ve tehlikeden sâlim değildir. Lâkin bir

gün gelecek ki havâdan ağır vesâ'itle müteharrik edecek. Bu sâyede kim bilir, ne türlü, ne mükemmel alât ile motorlarla mücehhez olan bu sefâ'in sayesinde

Var evi, kerem evi.

(s.30) beşeriyet, kuşlar gibi, havâda dolaşacak, gezecek, yaşayacak... Daha birçok şey'ler keşfedecek. Hatavât-ı gûl-âne ile ilerleyen terakkıyâtın, bunların mutlakâ kuvveden fi'ile geleceğine hüküm edebiliriz. Fakat ne olsa be-heme-hâl bunun da bir haddi vardır, fennin terakkîsi, insânların sa'y-i mütemâdîsi mukâbilindeki azamet-i kâ'inâtı da unutmayalım. Hâliku'l-mükevvenâtın masnû'âtı o derece vâsi', o rütbe büyüktür ki meselâ, küre-i arza seyyârâta, şemse nisbetle en yakın âdetâ komşu olan kamere gitmek için 98000 fersah mesâfe kat' etmek lâzımdır. Bu en ehemmiyetsizi! Kevâkibden en yakınının ziyâsı – ziyâ sâniyede 311,080 kilometre kat' ettiği hâlde – 4 senede arza vâsıl olabiliyor, artık aradaki mesâfenin kaç kilometre olduğunu siz hesâb edin.

Seyyâh

Kırâ`at

İbtidâ`î:

Hikâye

Bir gün bir arı, kovanının yanında bir sinek kördü; hiddet ile bağırarak:

— Burada ne işin var, murdâr hayvân!

Ben bal yapan bir arıyım. Sen vızlamaktan başka bir şey` yapmayan bir hayvânsın! Haydi, def ol! Dedi. Sinekte şu cevâbı verdi:

— Ben kendi hâlimde yaşar bir zavallıyım; fukarâlık ayıp değildir. Ama kendini medhetmek ve hiddetle bağırıp çağırmak ayıptır!

Rüşdî:

Hikâye

Bir ikinci, serçe kuşu sürülerine ekinlerini harâb etmekte olduğunu görerek bu uğursuz mahlûkları yakalayıp mahvetmeğe karâr verdi. İnce telden tuzaklar kurdu. Serçeler bunların içine girip bir daha çıkamadılar. Bu esir kuşların arasında nasılsa bir de saka kuşu bulunuyordu. İkinciye yalvarmaya başladı:

— Ricâ ederim, beni salıver. Ben senin ekinlerine hiçbir zarar ve ziyân vermedim. Bi'l-akis ekinleri harâb etmekte olan böcekleri yiyerek sana iyilik bile ettim. Bilirsin ki ben böyle nebâtâta muzır böcekleri yemekle ta'yîş ederim. Bundan başka alnından terler akarak çalıştığın, yorulduğun zamânlar ekseriyâ

Hepsinden bahıtlı besikte olan.

(s.31) keyifli keyifli öterek seni eğlendirdiğimi unutma hiç olmazsa o güzel terâneler için beni salıver! Dedi. İkinci de şu cevâbı verdi:

Bütün bu söylediklerin doğrudur. İnanırım. Lâkin bugün seni fenâ arkadaşlarla buldum. Hırsızlarla berâber yakalandın. Onlar gibi cezâ görüp öleceksin!

Fenâlarla düşüp kalkanlar fenâlar gibi mu'âmele görürler.

Vicdân-ı Sâfın Ma'âdini

İ'dâdî:

“Kalbü'l-mü`min arşü'l-rahman”

Hadîs-i Şerîf

Hüsn-i ahlâkıdan dolayı şâyân-ı hürmet ihtiyâr bir balıkçı bir akşam oğluyla berâber kayığına

binerek, ağlarını civâr adalar etrafındaki sazlıklar arasına atmak için ilerileyiverdi. Ufuktan sîne-i bahra gömülen güneş, gittikçe bir reng-i âteşin alan dalgalarla semâ delikanlıyı lâl ve hayrân bırakmıştı. Ah ne güzel bir levha-i gurûb! Dedi; bir tarafta kuğular yavrularıyla semânın aks-i mezhebî içinde çırpınıyor, yüzüyor; sâhili der-âgûş eden yeşillikler, yüksek ağaçların refref latîfini tanzîr ediyormuş gibi fısıldıyor. Hele şu adanın daha sararmamış başakları akşam rüzgârının nevâziş samîmîyeti altında ne hoş temevvüc ediyor. Oh! Acabâ tabî'at kadar mücessem bir hüsn-i dil-fürûz var mı? Onun yalnız temâşâsı bile bizi mes'ûd ve mütelleziz eder.

Pederi cevâb verdi:

Evet, oğlum... Tabî'at bize o kadar sâf mahzûziyyetleri bahşeyler... Eğer sen iyi bir adam olursan bu mahzûziyyetleri her zamân hisseder-sin. Hayâtın, hiçbir vakit ihtirâsât-ı müdhişenin dest-i tahrîbinde didiklenmez.

Evet, azîz çocuk! Dünyânın en kıymetli hazînesi âsûde bir vicdândır.

İşte ben bu kâ'ideye ri'âyet ettiğim için sen bugün bahtiyâr yaşıyorsun.

Doğduğum günden beri, şu yanımızdaki orman belki altmış nev-bahâr geçirdi. Kalbimizi çiçeklerle donattı. Emîn ol ki ömrüm bu sâf ve sâkin mahzûziyyetler arasında dâ'imâ bir ilkbahar günü gibi geçmiştir. Şimdiye kadar mesâ'ib-i hayâtiyye ile giriftâr-ı âlâm olmadım.

Bazen bu kayığa biner, çıkar, fırtınaya tutulurdum. Kayık âdetâ cibâl-i emvâc üzerinde uçurumlara atılırdı. Berk ve ra'd te'sîriyle kaçışan balıklar derinliklere sokulurdu. Ben, her dakika bir mezâr açan bu sarsar hevl-engîz içinde sâ'atlerce kalırdım.

Fakat biraz sonra fırtınanın hiddeti geçer, havâ açılır, âsmânın mâ'î rengi denize aksederdi. O ânda, sanki güneş seyir etmek için çıkan balıkları, ben de birer birer avlarken artık her şey'i unutturdum.

İşte evlâdım! Sana fırsat düştükçe tekrâr ettiğim nasîhatlerin hiçbirini ferâmûş etme. Onları dâ'imâ ta'kîb et. Şüphe yok ki benim gibi mes'ûd olur ve tabî'atı dâ'imâ güzel görürsün.

Netice-i Ahlâkîye — Bir vicdân-ı sâf, üstünde yalnız hüsn-i ahlâk erbâbının istirâhat edebileceği bir bâlın latîftir.

Kendi hayâtından memnûn olmak, hüsn-i harekâtın mükâfâtıdır.

Pâk-ı vicdân olanlar kendilerini ihâta eden bütün eşyâyı güzel görürler.

Bir kalb-i sâf, ahsen ma'âbiddir.

A. N.

Yalancının mumu yatsıya kadar

yanar.

(s.32) Bir Eşeğin Hâtırâtı

Benim küçük kârîm,

Bana ne kadar hoş mu'âmele etseniz, arkadaşlarım olan diğer eşekler hakkında büsbütün mahkur-âne bahsediyorsunuz. Zâten hâtırâtımı takdîme en birinci sebebe bu oldu ya. Eğer yazdıklarımı tamamıyla okursanız, benim, yavrularımın ve bütün ta'lîkâtımın insânlar tarafından haksız mu'âmelelere dûçar olduklarını göreceksiniz ve bizim ne kadar akıllı ve ne kadar iyi hûylu olduğumuzu o vakit öğreneceksiniz.

Burada şunu i'tirâfa mecbûrum ki, ben gençliğimde biraz haşarı idim.

Lâkin bunun cezâsını çektim ve bu nedâmet sebebiyle, biraz sonra da arkadaşlarım ve efendilerimin hüsn-i teveccühünü kazandım.

Siz bu kitâbı ba'de-l-mütâlâ'a, emînim ki artık herkese “Eşek gibi cîvân, eşek gibi câhil, eşek gibi inâdcı” yerine “Eşek gibi akıllı, eşek gibi âlim, eşek gibi halîm” diyeceksiniz ve herkeste bize â'id olan bu methiyelerden memnûn kalacaklardır.

Bâkî, sizden ricâ edeceğim şey': çocuk iken sakın bana benzememenizdir.

Himâr-ı âkıl

Kadişon

Pek küçük yaşıma der-hâtır edemiyorsam da birçok eşek yavruları gibi: güzel, sevimli fakat bed-baht olduğum, pek pekâlâ hâtırında. Zekâma, bu ihtiyâr yaşımda arkadaşlarımdan ziyâde ma'lûmâtım bulunması delâlet eder.

İnsân olan efendilerimi birkaç defa aldattım. Lâkin onların bir eşek kadar dirâyetli olmadıklarına da hâlâ şaşar kalırım.

İşte, çocukluğumda kendilerine ettiğim dolaplardan bir tanesi:

-1-

Çarşı

İnsânların bazen eşekler kadar
ma'lûmâtı yoktur. Belki siz de bu
kitâbı okurken bizim bildiklerimizin
bir kısmından bî-habersiniz:

Mâ-ba'dı var.

Yuvarlanan taş yosun tutmaz.

Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz

1

Bu parçaları yek-diğeriyle
birleştirirseniz birçok defa ismini
işittiğiniz, tanıdığınız bir sîmâ
çıkacak...

Bu bilmeceyi, bilenlere birinci-
den üçüncüye kadar, münâsib birer
hediye takdîm edilecektir.

2

Bu sahîfedeki başlıkların
buraya konuşundaki sebep nedir?

Bu su`âle de münâsib cevâb
verenlere birinciden üçüncüye kadar
birer hediye takdîm olunacaktır.

Cevâblar kânûn-ı sânînin
yirmisine kadar gönderilmelidir.

Su`âl-1

Su`âl-2

Beşiktaş'ta Gece Dersleri

Mekâtib-i husûsîyye miyânında bir mevkı'-i mümtâz ihrâz eden Beşiktaş'ta kâ'in (Âfitâb-ı Ma'ârif) mektebinde evlâd ve efrâd-ı vatanın ni'met-i ma'âriften bir kat daha müstefid olmaları maksadıyla gece dersleri açılmıştır. Vazîfe-i tadrîsiyye Dârü'l-mu'allimîn âliyye-i fûnûn ve edebiyât şu'beleri me'zûnlarından mürekkeb bir hey'et-i tadrîsiyye tarafından îfâ edilmektedir. Gece dersleri şimdilik üç sınıftan ibârettir. Birinci sınıfta hiçbir şey yapamayanlar elifbâdan başlatılır ve yazı, imlâ, kırâ'at, hesâb, târîh, coğrafya, muhtasar sarf-ı osmânî ve hüsni-hatt dersleri okutulmaktadır. Üçüncü sınıfta okutulan dersler de şunlardır: [Hesâb, sarf ve nahiv, fârisî, hendese, usûl defteri, ma'lûmât-ı fenniyye ve medeniyye, usûl-i tahrîr ve kitâbet, Fransızca, coğrafya, târîh].

Bu dersler daha ziyâde gündüzleri meşgûliyyetleri olan büyük yaşlı zevâta mahsûstur. Ma'a-mâ-fih sâ'ir mektebler talebesine de istedikleri dersler husûsî sûrette gösterilir.

Gece derslerine devâm eden talebeye işbu derslerden ayrı olarak

münâsib mevzû'lar dâhilinde konferanslar dahi verilmekte ve bu sûretle onların bir kat daha tenevvür-i efkârlarına çalışılmaktadır. Ârzû-yı umûmî üzerine Fransızca dersleri üç sâ'ate iblâğ edilmiştir. Muktedir bir mu'allim tarafından lektör, tercüme, mukâleme ve gramer gösterilmektedir.

Gece derslerinden istifâde etmek isteyen vatandaşlarımız gece gündüz mekteb-i mezkûr hey'et idâresine mürâca'at etmelidirler.

Beşiktaş Akaretler'de: Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi.

RÛŞEN MATBA'ASI

Kitâb, gazete ve her nev' evrâk-ı ticâriyyeyi gâyet ehven fiyatla tab' eder. (Arkadaş) mecmû'ası nefâset-i tab'iyyesinin en celî bürhânıdır. Taşradan vukû' bulacak sipârişâtı musahhihlikle berâber kabûl eder.

2. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 2

On Beş Günde Bir

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lütf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

MÜNDERİCÂT

Ahlâkî Musâhabe — Müntahabât-ı Nefîse

(Elhân-ı Şitâ): Cenab Şehâbeddin— Kitâb-ı

Tabî'at — (Mağaralar) — Hıfzû's-sıhha

— Terbiye-i Bedeniyye — Şi'ir (Yıldız):

Osmân Fahri, (Sefîh) : Şekîb

Âkif — Handeler — Mütenevvi'a —

Terâcim-i Ahvâl (Sokrat) — Urûk-ı

Beşeriyye — Ma'lûmât-ı Medeniyye: Midhat Sadullah

— Büyük Sözler — Küçük Hikâye (Afîyet

Olsun) — Kırâ'at (İbtidâ'î, Rüşdî,

İ'dâdî): Ali Nusret — Roman (Bir Eşğin

Hâtırâtı) — Darb-ı Mesellerimiz — Hanımlar

Kısmında: (Â'ile): O. F. — Terbiye-i

Benât — İdâre-i Beytiyye — Bilmeceler.

Numara: 2

Cild: 1

Mahall-i İdâre

Abone Şerâ'iti

İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
“Rûşen” Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsa vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
Müdîr-i Mes'ûl: Mehmed Fâ'ik seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Her husûs için müdîr-i mes'ûle mürâca'at olunur.

Herkes'e Lâzımdır
İki Aylık Takvîm

	Kânûn-ı sâni	Şubat
Cum'a	1 8 15 22 29	5 12 19 26
Cum'a-irtesi	2 9 16 23 30	6 13 20 27
Pazar	3 10 17 24 31	7 14 21 28
Pazar-irtesi	4 11 18 25	1 8 15 22
Salı	5 12 19 26	2 9 16 23
Çehârşenbe	6 13 20 27	3 10 17 24
Pencşenbe	7 14 21 28	4 11 18 25

Muhtasar Posta Ta'rifesi

Mektûblar:

Sâhil için beher on beş gramı kırk para, dâhil için kırk paradır.

Gazete ve evrâk-ı matbû'a ve mesâlih:

Sâhil için 30 grama kadar 5 para 30'dan yetmiş beş grama kadar 10 para bundan sonrası için beher yetmiş gramda 10 para zam olunur.

Dâhil için 30 gram beş para, 50 gram 10 para daha yukarısı için beher 50 gramda 10 para zam olunur.

Paralar

Râyic

Frank = 4,75

Mark = 6

Şilin = 6

Kurun = 5,5

Dolar = 24,5

Ruble = 29

Rupi (Hint) = 11,25

Lira (İtalyan), Leyi (Romanya), Lev (Bulgar), Dinar (Sırp), Peseta (İspanya), Drahmi (Yunan); bunların cümlesi bir Frank kıymetindedir.

(s.33) Cild ARKADAŞ Numara
1 2

Sevgili vatan evlâdlarının tenvîr-i
efkârına hâdim on beş günde bir
neşrolunur; fennî, edebî, ahlâkî
mecmû'a.

20 21
Kânûn-ı Çehârşenbe Muharrem
sânî 1328
1325

Musâhabe

Ahlâkî

—1—

Ahlâk Nedir?

Musâhabeden maksad ne olduğunu herkes biliyor; fakat (Ahlâkî Musâhabe) den maksad nedir? Bunun için, evvelâ biraz ahlâktan bahsedelim:

Düşünürsek, teslîm ederiz ki, insânları tarîk-i hakîkatte gâye-i kemâle doğru sevk eden kuvvetlerden en büyüğü, en kıymetlisi ve en muhteremi, terakkî-i ma'nevîyi icâb ettiren ahlâktır. Ahlâk olmazsa medeniyet-i mâddiyye, yüksek binâlar, elektrikli tramvaylar, uçar gibi giden şimendüferler, fabrikalar, makineler, bu kabîlden daha neler hâtırınıza geliyorsa; bunların hiçbirisi te'âlî

insâniyeti asla tekeffül eylemez. Pek metîn görünen taşlar, demirler arasında, onları hareket ettiren bir rûh-ı sâbit, bir vicdân-ı ekmel bulunmazsa; evet, bütün bu cemâdât arasında şefkat, merhamet, sadâkat, meveddet, iffet gibi kemâlât-ı rûhiyyeden eser görülmezse, medeniyet, mahkûm-ı inkırâzdır. Bu sözlere â'id bürhânlara, târîhin belki her sahîfesinde tesâdüf edersiniz.

Demek ki dünyâda ahlâk denilen pek ulvî, âdetâ tasavvurların fevkinde sâf, her levs-i şerden münezzeh bir hâkim-i insâniyet var ve o hâkim bütün harekât-ı beşeriyyeyi en küçüklerinden, en büyüklerine kadar ta'kîb ediyor. İnsânlara ancak vicdânen düşündükleri zamân işitebilecekleri hükm-i kat'îyi veriyor:

Âtes kenârı kıs gününün lâle-zârıdır.

(s.34) — “Şu mu'âmele iyidir, mükâfatını al, Şu mu'âmele fenâdır cezânı çek...”

Acabâ, insânlar bu hükm-i ahlâkıyyeyi dinliyorlar mı? Bir kısmı, yalnız ahkâm-ı ahlâkıyyeye tevîk-i i'mâl eyledikleri için dünyânın en muhterem, en unutulmaz sîmâları, sîmâ-yı vicdâniyyedir. Bir kısmı ise, rûhlarından akseden bu sadâ-yı

mürşide kulak bile asmayarak didinir, dururlar. Onlar yalancıdır, onlar riyâkârdır, onlar zâlimdir; benî nev'ana muhabbeti, merhameti bilmeyen, hiçbir fenâlıktan çekinmeyerek bütün musîbetlere sebebiyet veren onlardır.

Yâ, bunlar cezâsız mı kalıyor? Hayır, iyi adam, nasıl dünyâda da, ahrette de sa'âdet-i ebedîyyeye mazhar olursa, bunlarda evvelâ nazar-ı ilâhîde menfûr, merdûd kalırlar. Sâniyen, (İnsâniyyet) onları dâ'imâ la'netle yâd eder... Fakat insâniyyetin la'netinden, yalnız târîhin işâret ettiği büyük zâlimleri kastediyotum, zannında bulunmayınız. Hayır... Hiç ismi işitilmemiş dünyâyâ gelip gittiğinin kimse farkında olmamış en âciz adamların bile kendi muhîtləri nisbetinde, hatta kendi kendilerine îrâs-ı mazarrat eden ahlâksızlıkları menfûr-ı vicdândır, hükm-i ahlâk karşısında mes'ûldür. Harekâtı insânlara göre değil, hayır ve şer nokta-i nazarından mütâla'a edeceğiz.

O hâlde, bizim öğreneceğimiz şey "Kavânîn-i amelîyye-i ahlâkiyye" dir. Niçin (Amelîyye) kaydını sıkıştırıyorum. Zîrâ sırf ma'lûmâtın, dimâğlarda amelden sâkat bir hâlde bulunan ma'lûmâtının hiçbir faydası yoktur.

Hatta bazen o ma'lûmât sû'i ef'âlin delîl-i hîle-kârı olur. İnsân fenâlığı, ma'lûmâtıyla daha entrikalı, daha vâsi' bir sûrette tertîb eyler. Evet, insân vicdânından, kavânîn-i ahlâkiyyeden korkmazsa hiçbir şey'den ibret almaz. Târîhteki zâlimleri, denîleri kendisine birer numûne-i şân ve şöhret ittihâz eder, Fir'avn gibi zâlim olur, Timurleng gibi yakar yıkar...

Aksini düşünelim. Kâ'inâtın kendilerine ebedîyyen minnet-dâr kaldığı büyük adamlara benzemek isteyenler ise, onların irşâdâtından, irşâdât-ı ahlâkiyyesinden ayrılmayanlardır.

El-hâsıl, iyi olmak için iyiliği bilmeli ve harekâtımızı ona göre idâre eyleyerek fikr-i hayrın kalbimizde açtığı derin izlerden ayrılmamalıyız.

Vazâ'if-i hayâtiyyeyi, maksad-ı mevcûdiyyeti bize öğreten, ancak ahlâktır ve onun mevzû' ve gâyeti de iyilikten ibârettir.

Arkadaşınız

Eski dost düşman olmaz, yenisinden vefâ gelmez.

(s.35) **Hıfz-ı Sıhhat**

İkinci Ders

Nasıl havâ teneffüs edelim?

Havânın hayâta ve ihtirâka te`sîri. Eğer bir masanın üstüne camdan ma'mûl üç tane küçük kâse ve iri kapak koyar ve bunlardan birincisinin altına “Bir fare” ikincisinin altına “Yanar bir mum” üçüncüsünün altına da “Bir parça âteş” vaz'ı edersek netice-i tecrübede görürüz ki: Pek az bir zamân sonra hayvân sersemleşmeğe başlar, câmin içine girmez firâr için öteye beriye baş vurmadan vâz geçer. Nihâyet uyuşup kalır; ya'nî, ölür.

Mum, kezâlik, fıkdan-ı havâdan müte`essir olur. Mühtez alevi bir müddet akabinde büsbütün ziyâsını gâ'ib ederek söner ve üçüncü de kalan “Kor” evvelâ mevcûd iken, derhâl kararır.

Âteş parçasına gelince câmin altına kapanmadan evvelki parlak rengi birden bire mahvolur. Eğer dokunulacak olursa soğuduğunu hissederiz.

Zevî'l-hâyata, kâbil ihtirâk mevâda havâ “Lâzım gayr-i müfârik” kabîlinden olup, bunları havâdan

mahrûm bırakmak, fa'âliyyet-i hayâtiyyelerini ihlâl ve men' etmek, onları öldürmektir. İşte bundan dolayı sönmekle, ölmek kelimât-ı müterâdife-den sayılır.

Havânın nelerden mürekkebe? Muhîtimizdeki havâ-yı nesîmî “Azot” ve “Müvellidü'l-humûza” denilen iki nev' gaz imtizâcından teşekkül etmiştir.

Azot, müvellidü'l-humûzanın te`sîrini tahfiften mâ'adâ, fi'l-i ihtirâkla, teneffüse yarar.

Teneffüs etmek yâhûd yanmak, — İleride arz edeceğimiz vechile. — Yek-diğerine pek müşâbihtir. Hayvânlarla, insânların etinden büyük bir kısmı kömürdür.

Bir et parçasını yakarsanız: neticede kömür elde edersiniz. Büsbütün “Teneffüs, gâyet batî bir ihtirâktır.” diye bir ta'rîf var.

El-hâsıl: Teneffüsle ihtirâk fi'llerinin te`sîri tamamıyla bir birinin aynıdır.

Âdî kömürle, müvellidü'l-humûzal kömürün ihtirâkından “Hâmız-ı karbon” denilen gaz hâsıl olur ki teneffüse fevka'l-âde muzırdır.

Bilmem hiç gördünüz mü? Bazen fırınları söndürmek için “Hâmız-ı karbon neşrî” usûlüne mürâca'at ediyorlar. Kömür, üstü delikli bir kap derinine konup yakılır, biraz sonra deliklerden çıkan hâmız-ı karbon fırınlardaki odunları ve âteşi kâmilten söndürüyor.

Vücûdunuza havânın duhûlünü men' ediniz ve meselâ, ellerinizle yüzünüzü, ağzınızı kapayınız. Göreceksiniz ki buna devâm ne kadar müşkil, ne kadar imkânsız, âdetâ muhâl... Sâ'atlerce, hatta günlerce aç durmak kâbil olur da birkaç dakika teneffüs etmemek mümkün olamaz.

**Pâdişâhlar mülkünü elbette vîrân
istemez.**

(s.36) Terbiye-i Bedeniyye

-İsveç Jimnastiği-

Geçen nüshadaki mukaddime-
de jimnastikten maksad, tekmîl-i
a'zânın birden ve hem âheng bir
sûrette neşv ü nemâ bulmasına,
idmânına yardım etmek demek
olduğunu söylemiştik. İşte bu neticeye
vusûl için ta'kîb edilecek en iyi usûlü
“İsveç Jimnastiği” teşkîl eder. Bu
jimnastik için ne haltere, ne trapeze,
ne de bir âlete ihtiyâc vardır. Eskice

âdî bir pantolon ile bir çift terlikten
başka bir kostüme de lüzûm yoktur.
Me'âhizimiz Doktor “Cumillien”in
“Herkes İçin Jimnastik” unvânlı
kitâbıdır. Bu kitâbın derece-i
ehemmiyyeti Fransa ma'ârif nezâretin-
ce umûm mekteblere kabûl edilmiş
bulunmasıyla ta'ayyün eder. Mü'ellifin
kitâbın yarısından ziyâde olan
mukaddimesinden sırf nazar ediyoruz,
(Fransızca bilen kârî'lerimiz aslına
mürâca'at edebilirler.) yalnız sıra ile
yapılacak harekâtı ta'rîf ile iktifâ
edeceğiz.

Başlangıç Vaz'iyeti Yâhûd

Vaz'iyet-i Esâsiyye

Ta'lîmlere başlamadan evvel
vaz'iyet-i esâsiyyeyi ve muhtelif
ta'lîmlerin başlangıç vaz'iyetini öğret-
mek lâzımdır.

İhtisâren “1” vaz'iyeti nâmını
vereceğimiz, vaz'iyet-i esâsiyye şu
sûretle ta'rîf edilebilir:

Ayakta durulacak, ayaklar;
topuklar mülâsık, burun mu'tedil
derecede açık olacak; kollar hâl-i tabîî
de olmak üzere kalçalar hizâsına kadar
sarkıtılacak. Parmaklar uzatılmış
olarak kalçalara temâs ettirilecek,
ellerin âyası pantolona yakın tutulacak
havza nâmı verilen vücûdun iki kalça

kemiği arasında kısmî vaz'iyeti değiştirmeksizin karın içeri; arka taraf vaz'iyeti değiştirmeden omuzlar geriye çekilerek göğüs ileri olacak. Baş yüksek ve düz tutulacak, çene hafifçe içeri çekilecek şu ta'rîf şekil (1) de görüleceği üzere asker ta'lîminin vaz'iyet-i esâsiyyesidir.

Mülâhazât: Çenenin içeri çekilmesi amûd-ı fekarî (Bel kemiği) nin kısm-ı rakabe (Beyne yakın olan kısım) sini uzatmak ve bu sûretle başı dik ve doğru tutmağa alışmak içindir.

Çeneyi içeri çekmek, (Çene altında bir çene daha göstermek) sîmâya bir sertlik

Tedbîrde kusûr ettiğini düşünmez de takdîre bahâne bulur.

(s.37) verir. Fakat baş hâl-i âdîyesine i'âde edilince bu, derhâl zâ'il olur. Amûd-ı fekarî doğru ve tabîî bir vaz'iyette bulundurmağa alışmalıdır. Vaz'iyet-i esâsiyye bunu te'mîn eder, ancak dikkat ile yapılmalıdır. Buna kolayca alışabilmek için şu usûl-i şâyân tavsîyedir. Topuklar, arka, omuzlar ve kafa tamamıyla temâs etmek üzere sırtı bir duvara dayamak ve bu sûretle birkaç dakika durmak sûretiyle bu vaz'iyeti muntazamân icrâya alışmak mümkündür.

Vaz'iyet-i Esâsiyyeye Â'id Diğer Ba'zı Mülâhazât:

Karnı içeriye doğru çekmek arkanın ziyâde inhinâ peydâ etmesine mâni' olmak içindir.

Omuzların geri alınması da kürek kemiklerinin içeriye çekilmesine ve bu sûretle göğsün tevessü'ne sebebiyyet verir.

Vaz'iyet-i esâsiyyede vücûdu doğru tutmağa hâdim olan tekmîl-i a'zâ fa'âliyyette bulunur.

Bir müddet yalnız bu vaz'iyete devâm etmek bile vücûd için, vücûdun intizâmı için bir te'sîr tashîh-kârîyi hâ'iz ve pek müffî, pek ma'kûl bir ta'lîmdir.

Vaz'iyet-i esâsiyye sayesinde vücûda kâbiliyyeti derecesinde muntazam ve doğru bir vaz'iyet, bir manzara vermeğe alışılır.

İsveç usûlünün her vaz'iyette, vücûdun bir kısmı yâhûd ba'zı aksâmı ile bir hareket icrâ edilirken diğer aksâmın vaz'iyet-i esâsiyyeyi muhâfaza etmesine mümkün olduğu kadar i'tinâ etmelidir.

Meselâ sağa veya sola doğru eğilmek hareketi icrâ olunurken başın

omuza doğru temâyül eylememesine dikkat etmelidir.

Diğer vaz'iyetler sırasıyla gelecek nüshalarımıza şekilleriyle berâber derc edilecektir.

Hakkâkın vaktiyle yetiştirememesi bu makâleye â'id resminde gelecek nüshaya konmasına bizi mecbûr etti. Beyân-ı i'tizâr ederiz.

Handeler:

— Kaç yaşındasınız?

— Aman, aman birâder, hiç sorma! Ne kadar görünüyorsam, o kadar...

— Ay, ben seni görünüşünden daha genç zannederim...

Peder. — Bak, oğlum! Mantarlar dâ'imâ rutûbetli yerlerde yetişir.

Çocuk. — Gâlibâ, bunun için şemsiyeye benziyorlar.

Köylünün biri sabâhleyin komşusunun kapısını şiddetle çalarak:

— Hüseyin ağa, uyuyormusun? Diye bağırdı.

— Ne için sordun?

— Bir çarık ödünç isteyecektim.

— Öyle ise uyuyorum.

Sübût bulmayan söz hakkında ağız açma.

(s.38) **Mekteb Dersleri:**

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — İnsânlar kaç hâl üzere bulunurlar?

Cim. — Üç hâl üzere bulunurlar: vahşet, bedeviyyet, medeniyyet.

Sin. — Vahşet nedir?

Cim. — Beşeriyyetin en ibtidâ'î bir hâlidir. Hâl-i vahşetteki insânlar mağaralarda, ağaç kovuklarında yaşarlar. Kendi kendine yetişen ağaçların meyvelerini, avlayabildikleri hayvânâtın etlerini yerler ve derilerini giyerler.

Sin. — Bedeviyyet ne demektir?

Cim. — Bedeviyyet; vahşetin biraz daha yüksek derecesidir.

İnsânlar av, avlayamadıkları zamânlar aç ve çıplak kalacaklarını düşünerek hayvânâtı besleyip teksîr etmek çarelerini taharrî eylemişlerdir

ve bu fikir onları göçebeliğe sevk etmiştir.

Hâl-i bedâvitteki insânlar bir müddet bir yerde bulunarak oranın arâzîsinden istifâde ettikten sonra başka bir yere giderler. Çünkü hayvânâtı beslemek için nebâtâtı ihtiyâc vardır. Hâlbuki bu adamlar usûl-i zirâ'atı bilmediklerinden her mevsimde kâfi derecede nebâtât elde edebilmek için müsâ'id arâzî aramağa mecbûrdurlar.

Sin. — Vahşet ve bedâvet hâlindeki insânların muntazam kânûnları, hükûmetleri var mıdır?

Cim. — Hayır; vahşet ve bedâvet hâlindeki insânlar ulûm ve ma'âriften bî-behre olduklarından bil-tabî' muntazam kânûnları, hükûmetleri yoktur. Bunlar birtakım müteferrik â'ilelerden ibârettirler.

Sin. — Medeniyet nedir?

Cim.— Bir hey`et-i ictimâ'iyenin ma'nen, mâddeten terakkî etmesidir.

Akvâm-ı medeniyenin muntazam kânûnları, hükûmetleri mevcûd olup sâhib oldukları yerlerde, şehirler de ikâmet ederler.

İşte beşeriyyetin geçirdiği şu üç hâl bize insânların terakkîyyâtına ihtiyâcâtın rehber olduğunu gösterir.

Sin. — Medeniyet terakkî ettikçe ihtiyâcât azalır mı?

Cim. — Hayır, bi'l-akıs medeniyet terakkî ettikçe ihtiyâcât çoğalır ve ihtiyâcât çoğaldıkça medeniyet terakkî eder.

Sin. — İhtiyâcın tezâyüdü; ne sûretle medeniyetin terakkîsine hizmet ediyor?

Cim. — İhtiyâcın tezâyüdü; medeniyetin terakkîsine hizmet eder. Çünkü insânlar her ihtiyâcın izâlesi için ayrı ayrı çalışmağa mecbûr olduklarından ihtiyâcât çoğaldıkça çalışmakta çoğalıyor ve bu çalışmaklık neticesinde medeniyet terakkî ediyor.

Cân çıkmayınca hûy çıkmaz.

(s.39) Şüphesiz ki bir milletin efrâdı ne kadar çalışkan, ne kadar âlim olursa o millet; sâha-i medeniyette o kadar mühim, o kadar vâsi' bir mevkı' ihrâz eder.

Sin. — Cem'îyyât-ı beşeriyyede ilk re`îsler kimler olmuştur?

Cim. — Cem'îyyât-ı beşeriyyede ilk re`îsler peygâmbەرler olduğu

gibi, insânları idâre eden ilk kânûnlar da kavânîn-i dîniyyedir.

Sin. — Hükûmetler nasıl teşekkül etmiştir?

Cim. — Kabîle halkı teksir ederek akvâm teşekkül edince bunların bütün umûr ve münâsebâtını bir re'îs idâre edememeğe başlamıştır. Bunun üzerine birkaç kişiden mürekkeb bir hey'et teşkîl edilerek re'îsin ma'iyetine verilmiştir.

İşte bu hey'et müzâherenin yavaş yavaş tekâmülü neticesinde hükûmetler teşekkül etmiştir.

Sin. — Bu sûretle hükûmetlerin teşekkülü iyi bir şey` midir?

Cim. — Evet; hadd-i zâtında hükûmetlerin teşekkülü cem'iyet-i beşeriyye için pek müfiddir. Çünkü bu sûretle herkesin vazîfesi ayrılmış olur. İhtiyâcâtın istîfâsı kolaylaşır ve ahâlînin hukûku, cem'iyetin intizâmı te'mîn edilir.

Sin. — Cem'iyet-i beşeriyyeyi idâre eden re'îsler sonraları ne yapmağa başladılar?

Cim. — Bu re'îsler sonraları kendilerini büyük görmeğe ve ahâlîye cebr ve tehekküme başladılar. Bi't-tab' yanlarındaki hey'et müzâherede

bunlara yardım ediyordu. Bunlar ahâlînin hukûkunu, cem'iyetin intizâmını te'mîn etmek vazîfesiyle mükellef olduklarını unutarak o hukûku ayaklar altına aldılar. Bu sûretle efrâd-ı ahâlîyi esîr mertebesine indirerek âmir-i mutlak kesildiler. Hatta bu re'îsler içinde kendilerine ulûhiyyet pâyesi verenler de oldu!

En ziyâde muhârebe olan yerlerde re'îsin mevkı'î kesb-i kuvvet ediyor, nüfûzu ziyâdeleşiyordu. Artık bu, insândan başka bir şey` oluyordu!

İşte istibdât bu sûretle te'sis etmiştir.

Mâ-ba'dı var.

Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi

Mu'allimlerinden

Midhat Sadullah

Handelerden:

Küçük Nâhîd babasına dersini dinletiyordu:

Peder — Ey bakalım, anâsır-ı erba'ayı söyle.

Nâhîd — Su, toprak, havâ, ...

— Sonra?

— Bilmiyorum.

— Bilmiyorum ne demek?
Hani birçok kazâlara sebebiyet
veriyor.

— Aaa, evet, Haliç'teki
istimpotlar.

— Baba, sen niçin akşam
olunca, sakalını çıkarmıyorsun.

— Bu nasıl olur; oğlum!

— Nasıl olacak! Annem
saçlarını çıkarıyor ya!

Çalışmak ibâdetin yarısıdır.

(s.40) **Urûk-ı Beşeriyye**

Birkaç Söz

İnsâniyyet, mâzî ve istikbâl
gibi akıllara hayret veren iki
mu'ammâ-yı mevcûdiyyet arasında
yuvarlanıyor. Tâ evvellerini düşünür-
sek, önümüze dumanlı bir mechûliyyet
çıkartır. İnsân nereden gelmiş? Sonra
fikir ve hayâlimizi ilerilere sevk
edelim: İnsân nereye gidiyor?

Görüyoruz ki yeryüzünde her
şey` doğup, ölüyor; acabâ dünyâ
doğmamış mı? Acabâ ölmeyecek mi?
Bu su'âller, hiç şüphe yok ki dimâğ-ı
beşer hakikat nâmına hareket edeliden
beri yüz binlerce defa soruldu. Fakat

eyvâh ki, henüz hiçbir i'tirâza mahal
bırakmayan cevâb-ı kat'î yok!

Bugün beşeriyyetin bize söz
ettiği manzara-i garâbet-âlûd nedir?

Irk-ı esved

Irk-ı asfer

Bütün insânların sîmâsı başka
şekilde, başka renkte! Rûhlar,
vicdânlar yek-diğerine asla benzemi-
yor; zekâlar, isti'dâdlar, i'tiyâdlar,
hâdisât-ı ictimâ'iyyenin kâffesi birbiri-
ne muhâlif; sonra hepsinin bir gâye-i
umûmîyyesi var: medeniyyet...

Düzgün bir çehreye, mütenâsib a'zâya mülk bulunan ırk-ı ebyaz ki küre-i arzda 800 milyon kadar olup nüfûs-u umûmîyyenin hemen hemen nısfı demektir. Bir fa'âliyyet-i hârik'ül-âde ile dâ'imâ çalışıyor, dâ'imâ terakkî ediyor, sanâyi' ve fûnûnda âdetâ mahall görünen silsile-i hakâyıkî keşf ve feth eylemiyor.

Ötede ırk-ı asfer ki Asya'da "640 milyon"dur. Sanki artık eski medeniyetin eski hükûmetlerinin bâr-ı hâtırâtını taşımaktan durgun, za'îf düşmüş gibi afyon dumanları içinde bayılıyor, uyuyor...

Hâkimsiz, hekîmsiz memlekette
durma.

(s.41) "10 milyon"dan fazla olmayan ırk-ı ahmer ise ispirtonun te'sîr-i muharribi altında gittikçe inkırâzına yüz tutmuş, fakat hâlâ vahşi, hâlâ güneşten korkup kaçan gece kuşları gibi bizden uzaklaşmakta; ormanlar derûnunda izini gâ'ib etmekle meşgûl...

"105 milyon" dan ibâret bulunan ve muhâceret ve esâret tarîkleriyle tâ Amerika'lara kadar sürüklenen ırk-ı esved, bu tabî'atın en yakın komşusu, dâ'imâ sert, metîn, memleketlerini tadrîcen istilâ eyleye-

rek haritalarını gasb eden beyâzlara karşı dâ'imâ kîn-dâr...

Hâsılı, dünyâyı dolduran bu dert ırkla, efrâdı beyninde güneherine vâkıf olunamayan cismânî, rûhanî türlü türlü farklar mevcûd.

İrk-ı ahmer

İrk-ı ebyaz

Başımızı bir de âtîye çevirelim, oralarda neler olacak? Acabâ yeni ve umûmî bir ırk türeyecek mi? Yâhûd, bi'l-akis bugün ki mechûliyyet ve garâbet-i ırkıyye o zamânlarda kendini muhâfaza eyleyecek mi? Daha

sonraları hangi ırk gâlib gelecek? Bu kıssa, şimdilik seviye-i insâniyetten alçalan ırk-ı asfer, günün birinde yine bütün azamet ve şevketiyle başını kaldırarak hâkim-i âlem mi olacak? Mechûl, mechûl, mechûl...

Ey muhterem kâri`! İşte siz “Urûk-ı beşeriyye” ser-nâmesi altındaki sahîfeleri okurken bütün bu garîb mes’eleleri birer birer hâtırlayacak ve insâniyetin sîmâ-yı rengârengini hayretle temâşâ edeceksiniz.

Hevâcenin vurduğu yerde gül giter.

(s.42) **Yıldız**

Akşam oldu, semâ-yı şeffâfın
Arasından göründü bir yıldız:
Muhteriz, pür-sükût, yapayalnız...

Revzen-i şebde parlayan bir göz,
Dehen-i leyl içinde bir tek söz
Gibi dünyâya arz-ı hande eden
Bu münevver sitâre-i sâfın
Karşısında hayâle daldım, ben:

Muzlim ufkun siyâh göğsünde
Titreyen, ey şükûfe-i sîmin!
Kim bilir, kim bilir? Cihânda sana
Ne kadar rûh-ı dil-figâr-ı cefâ
Ma'bed-i hüzn ü âh ü ye`sinde

Gece, gündüz perestiş etmiştir!
O perestişle, çünkü: sâf ve mübîn
Ebediyyet ümîdi kalbe gelir...

Senin arkanda hangi âlemler
Yaşıyor? Söyle, necm-i dûr-â-dûr!
Saklanır, belki orda cennet-i hûr,
Yâhûd âteş-feşân cehennemler...

Lahza-i vecd içinde nağme-i şûh
Sana doğru uçar, gider: meftûn
Gibi fevvâre-i figân-ı derûn...

Sana pervâz eder sa'âdet ve gam,
Sana pervâz eder ümîd-i necât,
Sana pervâz eder bütün hevesât,
Sana pervâz eder enîn-i garâm,
Sana pervâz eder terâne-i rûh

Ey uzaklarda parlayan yıldız!
Bu çorak, kimsesiz ve pek ıssız
Yerde, pür-şehka ağlayan diller
Senden âvâz-ı tesliyet bekler...

Osmân Fahrî

Baba mîrâsı yanan mûm gibidir.

(s.43) **Kırâ`at**

İbtidâ`î:

Hikâye

Bir gün bir çocuk elinde bir
parça ekmek ile bağçede dolaşıyordu.

Bir kedi yaklaştı. Miyavlayarak etrafında dönmeğe, oyunlar yapmağa başladı. Çocuk acıdı. Ekmekten bir ufak parça koparıp ona attı. Kedi bunu kapar kapmaz kaçtı. Çocuk arkasından bakakaldı.

Yalandan yüze gülenler hep bu kediye benzerler.

Rüşdî:

Hikâye

Münîr, zukâka nâzır bir odada pederi ile birlikte oturuyor, geleni geçeni seyrediyordu. Bir aralık amele kıyâfetli, yüzü gözü toz toprak içinde, kara benizli, ak saçlı bir ihtiyâr geçti. Münîr onu babasına göstererek:

— Babacığım, bak ne kadar çirkin bir adam! Dedi. Pederi geçen ihtiyâr adamı gördükten sonra şu cevâbı verdi:

— Aldanıyorsun, oğlum, iş güç sâhibi, nâmûslu olup çoluk çocuk besleyen, memleketine hizmet eden adam hiçbir vakit çirkin olmaz. Vazîfe insânı ihtiyâr eder, yüzünü, gözünü buruşturur, saçlarını ağartır, belini bükür, fakat asla çirkin etmez. Şu gördüğümüz adamın kıyâfetinden fabrikalarda yâhûd vapurların birinde

âteşçi olduğu anlaşılıyor. İfâ ettiği işin ne kadar güç, lâkin insânlara ne kadar fâ'ideli olduğunu daha şimdi anlayamazsın. İnşâ'-Allah büyüdüğü zamân buralarına daha ziyâde aklın erer... Emîn ol ki adamın sana çirkin görünen hâl ve kıyâfeti benim kalbimi kendisi hakkında muhabbet ve hürmet ile dolduruyor. Cenâb-ı haktan senin için bir şey' temennî ederim ki o da ileride böyle adamlar gördüğün zamân bugünkü gibi: “Ne çirkin adam!” değil, belki “Ne çalışkan, ne güzel adam!” diyecek bir kalb-i pâk sâhibi olmaklığıdır. Bu tür erbâb gayrette sana çirkin gibi görünen neyi varsa hepsinin sa'y ve nâmûs emâreleri olduğunu hiçbir vakit hâtrından çıkarmamalısın.

“Dünyâda fenâlardan ve işe yaramaz tembellerden başka çirkin yoktur!”

Derd gider ama veri boş kalmaz.

(s.44) **İ'dâdî:**

-Ni'met ve Şükrân-ı Ni'met-

Bir peri kralı bir gün memleketinde bulunan perilerin büyüklerine kendi sarâyında büyük bir ziyâfet çekiyordu. Kral, misâfirlerini memnûn etmek üzere her türlü esbâb zevk-ü

sefâyı hâzır ettirmiş olduğu gibi dünyâda büyük küçük ne kadar iyi hûylar, âlî fazîletler var ise hepsini bir güzel kadın kıyâfetine girmiş oldukları hâlde cem' etmiş idi. Ma'lûm ya, periler insânlar gibi değildir. Ne isterlerse yaparlar. İyi hûylardan, âlî fazîletlerden vücûda gelmiş olan bu güzel kadınlar şu ziyâfeti hakîkaten pek ziyâde şenlendiriyordu. Bunların birbirleriyle görüşmeleri, gülüşmeleri misâfirleri son derece eğlendiriyordu. Kral bunların hepsine ayrı ayrı libâslar, ayrı ayrı zînetler tertîb etmiş olduğundan her birinin hangi iyi hûyun, hangi fazîletin timsâli olduğu bir bakışta anlaşılıyordu ve onlarda birbirlerini çabucak tanıyarak tıpkı bir mecliste, bir ziyâfette yek-diğerine tesâdüf etmiş olan nâzik, terbiyeli insânların yaptıkları gibi ülfet ve musâhabet ediyorlardı.

Bir aralık kral bu süslü kadınlardan iki tanesinin gûyâ hiç tanışmıyorlarmış gibi birbirlerine yabancı nazarıyla bakarak soğuk durduklarına dikkat etti. Ziyâfetine kimsenin râhatsız olmasını istemediği için hemen birinin yanına giderek elinden tuttu, çekerek diğerinin yanına götürdü. “Bu güzel hanımı tanıyor

musunuz? Buna ni'met derler.” dedi; sonra diğerini ni'mete takdîm ederek: “Bu güzel hanımında ismi Şükrân-ı Ni'met'tir. Birbirinize böyle düşman gibi bakmanızı asla ârzû etmem!” dedi. Zavallı Ni'met, zavallı Şükrân-ı Ni'met! Birbirlerine hakîkaten yabancı ve düşman idiler. Zîrâ dünyâ yaratılalıdan beri ilk defa olarak bir araya gelmişler ve dost gibi el ele tutuşmuşlar idi.

Ali Nusret

Handelerden:

Küçük oğlumun felsefesi:

— Bugün yapacağın şey'i sakın yarına bırakma.

— Öyle ise, anne, bana öteki kurabiyelerden ver, hepsini bugün bitireyim

Sözden istifâde:

— Sır saklayabilir misin?

— Mâşâallah, âdetâ bir mezâr gibi.

— O hâlde, bana bir lira ver, ihtiyâcım var.

— Hiç işitmemiş gibiyim.

Küçük Fu'ad mektepte daha ilk coğrafya dersine kaldırılıyor:

Mu'allim. — (Haritanın bir yerine parmağını dayayarak) Bu nedir?

Fu'ad. — (Bilâ-tereddüd) Kirli bir parmak.

Sofrada Hüsniye Hanım oğlu Tahsîn'e şu sözleri söyleyerek bir portakal verir:

— Haydi, bakalım Tahsîn, bu portakalı küçük kardaşınla kardeş gibi pay et.

Tahsîn — Anne, kardaş gibi pay etmek ne demek?

Vâlidesi — Ya'nî, ona daha büyük parçasını ver.

Tahsîn hemen portakalı küçük hemşerisine uzatarak:

— Öyle ise kardaşım pay etsin.

Zâtı memdûh olanın safâta ihtiyâcı

yoktur.

(s.45) **Büyük Sözler**

İnsânın şâyân-ı hürmet olması benî nev'inin sa'âdetine çalışmasıyla kâ'imdir.

Dumarce

Tahayyül: Muhib-i istikbâldir.

Rivarol

İnsânların hatâ-yı ebedîsi, ârzû ettikleri şey'den lüzûm-ı hakîkiyesine kâni' olmalarıdır.

Émile Saigoni

Tecrübe: Bizi mecrûh eden silahlardan mürekkebi bir ganîmettir.

Filip Grego

Her sa'âdet yek-diğerine benzer. Fakat dūçâr-ı idbâr olanların birer sîmâyı husûsiyesi vardır.

Tolstoy

Bir kadına karşı edilecek en güzel methiye: Vefâ-kâr bir zevce mâlikîyyetinden bahseder.

Severine Eicher

Her düşündüğün şey'i dâ'imâ söyleme; fakat söylediklerini dâ'imâ düşün.

Edmond Abou

Ahlâk: menâfi'-i beşeriyye ve siyâset: ihtiyâcât-ı ictimâ'îyye üzerine mü'essidir.

Dumarce

İnsân en büyük muvafakiyyâta, en küçük şey'leri tedkîk ederek dest-res olur.

Thacit

İnsânın ahlâkını kendisine gösteren âyîne âlimdir; mahâsin efâlî dostlarından, mesâvî ahvâlî de düşmanlarından anlaşılır.

Eflâtûn

Mütenevvi'a

İnsânda ne var?

İnsânda ne var? Hiç şüphe yok ki tavuk yumurtasında bulunanlar.

Evet, (68) kiloluk bir insânı teşkîl eden mevâd (1,200) yumurtanın beyâz ve sarısız hey'et-i mecmû'a-sından ibârettir. Eğer 68 kilo gelen bir adam mâya' hâline konsa (98) metre mik'abî gazı ve mecmû'ayla (7) tane büyük çivi yapılacak kadar demiri, (6)

kilo (500) gramdan fazla mûm olacak kadar yağı ve (65) düzine kurşun kalem i'mâl edilebilecek derecede kömürü ve (820,000) kibrit başı vücûda getirecek kadar fosforu ihtivâ eylediği görülür. Bu terkîbâta bir de (20) kahve kaşığı tuz; (50) parça şeker ve (42) litre su ilâve ederseniz cism-i insânı tamam olmuş olur.

Rüzgârın önüne düşen yanılır.

(s.46) Mendîl

Avrupa'da ilk cep mendîli bundan (360) sene evvel kullanılmış ve medenîyyete atılan bu hatveye de bir Venedikli kadın muvaffak olmuştur. Bunun için İtalya cepte taşınan mendîllerin menşe'î sayılır. Sonra Alp cihetine ve biraz sonra da Fransa'ya yayılarak ikinci Henry'nin nüdemâsı tarafından hüsn-i kabûl görmüştü. O zamânın mendîlleri gâyet şık örülmüş ipekten yapılırlar ve kıymet-dâr oyalarla tezyîn edilirdi.

(1580) de Almanya'ya geçerek prenlere ve zenginlere hâs oldu ve pek meşhûr gelinlere hediye edilmeğe başladı.

(1595)te (Dresden)de neşrolunan bir kânûn mendîlin umûmîyetle isti'mâline cevâz verdi ki işte o

vakitten beri mendîl ta'mîm ede
gelmiştir.

Bâr-gîr insânın yedi misli
kuvvete mâliktir.

Rusya'da me'mûrîn â'idesin-
den ruhsat almadıkça fotoğraf
çıkartmak memnû' imiş.

Zürafanın dili (70) santimetre
kadar uzundur.

Hindistan İngilizî'de bugün
(400,000) kadar dilenci mevcûdmuş.

Rusya çârına â'id mâlikânele-
rin mecmû'i Fransa'nın altmış eyâleti
vüs'atindedir.

Fünûnun en kadîmi "Fenn-i
hey'et"tir. Bu fenn âdetâ ibtidâ-yı
beşerîyyetle başlamıştır. Daha yazı
îcâd olmadan evvel çobanlar yıldızları
temâşâ ederek safahât-ı kamere dikkat
ederlerdi.

İsveç'teki şimendüfer vagonla-
rının kâffesinde gâyet temiz sürâhiler,
derûnunda pek taze sular ve her
yolcuya mahsûs bardaklar varmış.

Bir kırlangıç günde (6,000)'e
karfîb sinek yutar.

Maymunlar hiddetlendikleri
zamân esnerlermiş.

Fare ancak üç sene yaşar.

Londra'da her hafta, fiyatı
yirmi para olmak üzere iki yüz çeşit
oyuncak i'mâl olunmaktadır.

Sâ'ika, her sene vustâ olarak
İngiltere'de (23), Fransa'da (96) ve
Almanya'da (165) kişinin mevtine
sebebiyyet verir.

Tâbî'ıyyûndan bir zât:
"Dünyâda kuşlar olmasa insânlar
ancak dokuz sene yaşayabilir, çünkü
kurtları her şey'i mahvediyor." diyor.

**Zenginin malı züğürdün çenesini
yorar.**

(s.47) **Terâcim-i Ahvâl**

-Sokrat-

Sokrat, mîlâd-ı Îsâ'dan (470) sene evvel Atina'da tevellüd etmiştir. Evvelâ heykeltıraşı ile meşgûl oldu ise de biraz sonra onu terk edip, ulûm ve fûnûna vakf-ı nefes eyledi. Bu mesâ'î arasında bile hükûmetin kendisinden beklediği vezâ'îf-i medenîyyeyi hüsn-i îfâya çalışırdı. Meselâ, Atinalıların Lasedemonlularla muhârebeleri esnâsında o, ilk saf-ı harbede bulunmuş ve fevka'l-âde yararlık göstermesinden dolayı mecrûh olmuştu. Sokrat, bir insânın yalnız nâmûs ve fazîlet sâhibi olmasını kâfi görmeyip, onun mutlakâ vatanını müdâfa'aya her ân âmâde bir hiss-i hamîyyet perverde eylemesi de lâzım geleceği fikrinde idi ki pek doğrudur.

Muhârebe nihâyet bulunca, Sokrat Atina'ya dönerek, inkıtâ'a uğrayarak derslerine tekrâr başladı. En ziyâde hoşuna giden şey': zukâkları dolaşarak, umûmî meydânlarda etrâfına birçok gençleri toplayıp, onlara mekârim-i ahlâk ve vezâ'îf-i insânîyye hakkında nasîhatler vermekti. Herkes onun fesâhat-i lisânına hayrân olur, sözleri kemâl-i hürmetle dinlenir ve ondan çıkar çıkmaz hemen

etrâfına bir yığın halk birikirdi. İlim ve hikmetin hüsnâtımızı tevsî' ve teksîr ve seyyi'âtımızı birer birer mahveylemek kuvvetini hâ'iz olduğunu her zamân der-hâtır ettirirdi. "Kendi kendini bil." sözü onun nazarında en ma'nîdâr bir cümle olmuş ve kendi kendini tanımak ona her şey'den, bütün mesâ'il mağluka'î âlemden daha kıymetli, daha şerefli gelmişti.

Sokrat, bütün bunlardan başka, tâ o vakitleri vahdâniyyet-i ilâhîyyeyi, ebediyyet-i rûhu sîmâyı asra haykırarak, herkese en büyük, en ulvî fikirleri bahşetmiştir.

Fakat onun bu kadar te'âlîsini rakîbleri olan safsata gûyân çekemediler: "Sokrat genç fikirleri iğfâl ediyor, onlara Jüpiter, Mars, Venüs, Minro gibi ilâhlara ta'abbüdün beyhûde olduğundan bahsediyor." dediler ve bu sûretle Sokrat'ı, bâtıl i'tikâdlar içinde didinen müte'assıb hükûmetin kararıyla mahkûm etmeğe uğraştılar, muvaffakta oldular.

Sokrat memleketinin hâkimleri huzuruna dinsizlikle ithâm olunarak çıkarıldı. O büyük adam kendini hiç müdâfa'a etmedi ve biraz olsun müdâfa'a-i nefis etmesi kendisine teklîf olunduğu zamân: "Ben şimdiye kadar

birçok genç dimâğlara tarîk-i hakkı göstermeğe hasr-ı hayât ettim. Bugün mâ-dâm ki son günümdür, ne zararı var, vazîfemi ikmâl ettim ya...” cevâbını verdi.

**Sebebsiz düşman peydâ eden ya
ahmaktır ya geveze.**

(s.48) Sokrat'ın Vefâtı

İşte böylece mahkûm olduktan sonra Sokrat'ın, ân-ı memâtına kadar arkadaşlarıyla görüşmesi için, bir müddet habs-hânedede kalmasına müsâ'ade eylediler. Rüfekâsından biri ona firâr çârelerini tehyî'e ettiğini söyleyince, Sokrat şiddetle reddetmiş ve “İnsân memleketinde cârî olan kavânîne itâ'ate mecbûrdur.” demiştir.

Son sâ'ate kadar sükûnetini, soğukkanlılığını muhâfaza eylemesi habs-hâne bekçilerinin bile nazar-ı dikkatini celb edip dururken Sokrat, o aralıkta bile hayât-ı uhrevînin râhat ve âsûdegîsinden bahsediyor ve teselliyet veriyordu.

Nihâyet, zindâncılar ona, – Atina'da ölüme mahkûm olanlara içirilen– zehirli şurubu getirdiler. Sokrat, bardağı eline alarak bir hamlede, bilâ-tereddüd hepsini içti ve sonra yatağına uzanarak rûh-ı pâkini dest-i ilâhîye teslim eyledi.

Bu büyük hekîmin verdiği dersler gâ'ib olmamıştır. En meşhûr şâkirdânından “Ksenofon”la “Eflâtun” onun her sözünü zabt ve kaydetmişlerdir ki yalnız o kuyûdât, bugün bütün dünyânın enfes âsârından ma'dûddur ve kâffesinin ihtivâ ettiği sözler kemâlât-ı insâniyyenin en yüksek tabakalarına â'iddir.

Sâhîn ile deve avlanmaz.

(s.49) Müntahabât-ı Nefise

Elhân-ı Şitâ

Bir beyâz lerze, bir dumanlı uçuş,
Eşini gâ'ib eyleyen bir kuş
Gibi kar.

Geçen eyyâm-ı nev-bahârı arar.

Ey kulûbün sürûd-i şeydâsı

Ey kebûretlerin neşîdeleri,

O bahârın bu işte ferdâsı:

Kapladı bir derin sükûta yeri
Karlar

Ki hamûş-âne dem-be-dem ağlar!
Ey uçarken düşüp ölen kelebek,
Bir beyâz rîşe-i cenâh-ı melek
Gibi kar

Seni solgun hadîkalarda arar;
Sen açarken çiçekler üstünde
Ufacık bir çiçekli yelpâze,
Nâ'shun üstünde şimdi ey mürde
Başladı parça parça pervâze
Karlar

Ki semâdan düşer düşer ağlar!
Uçtunuz, gittiniz siz ey kuşlar;
Küçücük, ser-sefid baykuşlar
Gibi kar

Sizi dallarda, lânelerde arar.
Gittiniz, gittiniz siz ey mürgân,
Şimdi boş kaldı serteser yuvalar:
Yuvalarda — yetîm-i bî-efgân! —
Son kalan mâi tüyleri kovalar
Karlar

Ki havada uçar uçar ağlar!

Destinde ey semâ-yı şitâ tûde tûdedir
Berk-i semen, cenâh-ı kebûter, sehâb-ı
ter...

Dök ey semâ -revân-ı tabiat
gunûdedir;

Hâk-i siyâhın üstüne sâfi şükûfeler!

Her şahsâr şimdi -ne yaprak, ne bir
çiçek!-

Bir tûde-i zılâl ü siyeh-reng ü nâ-
ümîd...

Ey dest-i âsmân-ı şitâ, durma, durma
çek.

Her şahsârın üstüne bir sût-re-i sefid!
Göklerden emeller gibi rîzân oluyor
kar,

Her sûde hayâlim gibi pûyân oluyor
kar.

Bir bâd-ı hamûşun per-i sâfında
uyuklar

Tarzında durur bir aralık, sonra
uçarlar.

Soldan sağa, sağdan sola lerzân ü
girîzân,

Kâh uçmada tüyler gibi, kâh olmada
rîzân,

Karlar, bütün elhânı mezâmîr-i
sükûtun,

Karlar, bütün ezhârı riyâz-ı
melekûtun...

Dök hâk-i siyâh üstüne, ey dest-i semâ
dök:

Ey dest-i semâ, dest-i kerem, dest-i
şitâ dök:

Ezhâr-ı bahârın yerine berf-i sefîdi;
Elhân-ı tuyûrun yerine samt-ı ümîdi...

Cenâb Şehâbeddîn

Sağır için iki kere kâmet olmaz.

(s.50) **Yumak ve Kedi**

Zarûret insâna her şey'i yaptırır.

(s.51) **Âfiyet Olsun**

Tam öğle yemeği sâ'ati...
Genç, şık bir kadın lokantaya girerek
salonun kuytu, sıcak bir köşesini
intihâb edip, oturur. Hafîf bir yemek
kokuşu acıkmış mi'deleri sızlatıyor.
Tabakların, çatalların revnağı, hele
sofranın bembeyâz örtüsü bu yeni
gelen müşteri için bir menba'ı iştihâ.

Genç kadının oturduğu
masanın yanında ak saçlı, beyâz
kravatlı iki ihtiyâr doktor ahz-ı mevki'
etmişler. Biraz sonra, garson yerlere
kadar eğilerek gelir, madmazelin

emrine âmâde bir vaz'iiyyet alır. —
İstiridyeler hazırlayınız. — Ooh, ne latîf
şey'... Pembe, yumuşak, sâfi et...

Garsonun getirdiği istiridyelere
dalgın dalgın bakan doktorlardan
birisi, bu aralık tagazzîye dâ'ir bir
münâkaşa-i fenniye açmak fikriyle
refikine der ki:

— İşte, azîzim, meselâ
istiridyeler! Emîn olunuz ki. On bir
kişiden mürekkeb koca bir â'ile
bundan zehirleneli daha bir ay bile
olmadı.

(İstiridyelerden ilk lokmayı
ağızına götürmekte olan genç kadın
ansızın yerinde sıçrayarak önündeki
küçük hayvânları müdekkik-âne
gözden geçirir.)

İkinci doktor. — Hummâ-yı
tifo'îdi öyle mi?

Birinci doktor. — Dâ'imâ dal-
gın ve yandaki masanın üzerinde
duran istiridyelere müteneffir-âne
bakarak öyle yâ! Bu hayvânlar
denizde ne kadar murdâr şey' varsa
hepsini mass ediyorlar! Âdetâ birer
cânlı sünger. Asıl garîbide yıkanma-
dan pişirilmesi.

(Artık yememeğe karâr veren genç kadın elindeki istiridyeyi hemen tabağına bırakır.)

İkinci doktor. — (Tabaktaki istiridyelere bakarak) güzel görüldüğü kadar mühlik.

Birinci doktor. — Zâhiren pek temiz, pek nâfi' görünen şey'ler...

İkinci doktor. — Hakkında tifo mikroplarıyla mâlîdir.

Birinci doktor. — Ve vebâ mikroplarıyla...

İkinci doktor. Yâhûd — En müthiş kolera ithamlarıyla...

Genç kadın, (Garsonu çağırıp önündeki Zelanda istiridyelerini iterek) — Hadi, bana çabuk şiş kebabı...

Garson. — (Mütehayyir) Nasıl, madam istiridyelerden hoşlanmadınız mı? Hepsi taze!

Genç kadın. — Sizin nenize lâzım! Yemeyeceğim, ve's-selâm...

Garson istiridyeleri götürür; iki dalgın doktor önlerindeki yemekleriyle meşgûl olurken, garsonun koşarak kebabları getirmesi, sonra bıçak şıkırtıları onları yine mes'ele-i fenniye üzerine ihâle-i fikr ettirir.

Birinci doktor. — Lokantada pişirilen kebablar içinde yeni keşfolunan mevâd-ı semmîyeyi biliyor musunuz?

İkinci doktor. — (Gülerek) Oo: evet, lokantaların hıfzû's-sihha kavâ'idine tevfiân etleri evvelâ çürütüp, sonra da petrolle yıkadıklarını bilmez miyim ya? Doğrusu bu tuhaf bir mes'eledir.

Dalga ne kadar çok olsa iş geminin kaptanındadır.

(s.52) Bunda hiçbir tuhafılık bulmayan genç kadın, ağzına götürmekte olduğu kebabı, müte-reddid-âne tabağın kenârına bırakır.

Birinci doktor. — Yâ-Rabbî! Tefessuh edince sıhhate pekte muzır olmaz da sonra...

İkinci doktor. — Fakat farkı bulalım... Eğer tefessuh havâyâ ma'rûz olarak vukû' bulursa haydi ehemmiyyetsiz diyelim; lâkin havâsız bir yerde dehşetli toksin hâsıl ediyor.

Birinci doktor. — Bunun için gayr-i sâfi bir gazla çürütmekten mütehassıl semm, bana diğer türlü tefessuh tehlikesinden daha ehven geliyor.

Genç kadın kebabı kat'iyen yememeğe karâr vererek, garsonu çağırır.

Garson mebhût; müşteri biraz peynir ister. Peynire intizâr eden zavâllı kadın açlıktan bayılma derecelerine gelmiş olduğundan hemen sofradaki üzeri yağlı ekmeklerden birini kapar. Bu serî hareket doktorların nazar-ı dikkatlerini celb ettiğinden:

İkinci doktor. — Ah, geçen gün, rûfekâdan birinin ticâret maksadıyla satmakta olduğu tereyağlarını o kadar beğendim ki... Hâlâ tadı damağımda.

Birinci doktor. — (Birden bire) Pekâlâ ama acabâ ne ile yapılıyor?

İkinci doktor. — Tabîî dana yağıyla. Ekmeği dişleri arasına koyan kadın, şüphesiz mu'tâdından başka bir lezzet hissetmiş olmalı ki hemen ağzından uzaklaştırarak tabağın çiçeklerine dalar.

İkinci doktor. — (Yağın sûret-i i'mâlindeki teferru'âtı hâtırladığından dolayı memnûn) içine biraz karbonatla, biraz da kurşun sirkesi karıştırıyorlar, zâten bunu bu kadar lezîz bir hâle koyan da onlar...

Birinci doktor. — Genç kadının bira bardağını dudaklarına götürdüğünü görür görmez en garîb, en şâyân-ı hayret i'mâlattan biri de şu biralar. Biralarının içine birazda şerbetçi otu karıştıran lokantaya hiç gittiniz mi?

İkinci doktor. — Gittim. Şerbetçi otu karışık biralarda fenâ olmuyor.

Birinci doktor. — Fakat diğer bira-hânelerde ya şimşir kabuğu, ya baladon, ya karamuk yâhûd da kibritit nuhâsla ceviz mukayyi` koyuyorlar.

Genç kadın derûnî bu kadar mevâd-ı semmiyye ile memlû bardağı yavaşça masanın üstüne koyarak, mi'desindeki veca'lara tahammül edemeyecek bir hâlde iki tarafa sallanır.

Bu esnâda peynir gelir. Yeni sâdık garson getirir.

Garson. — (Uzatarak) A'lâ (Ponlevik) peyniri.

Birinci doktor. — Vay "Ponlevik" peyniri mi! Biliyor musunuz, orada bu peyniri böceklerden nasıl muhâfaza ediyorlar? Pek basit bir tarzda sinek öldüren otuyla yıkayarak...

Genç kadın. — (Şiddetle garsona) Hayır, hayır! “Ponlevik” olmasın.

Garson. — O halde, madam, Fransa’nın en nefis peyniri olan “Brie” peynirini getirelim.

Zulüm ile dünyâ harâb olur.

(s.53) Genç kadın. — (Pek ziyâde iştahlananak) evet, evet o âdetâ kaymak gibidir!

Garson peyniri getirir; kadın hemân bir parça keser.

İkinci doktor. — (Yavaşça refikine) “Brie” peyniri hakkında ne dersin? Köylülerin ona şu latîf (?) nasıl verdiklerini biliyorsun ya?

Birinci doktor. — (Müdekkikâne) Hayır!

İkinci doktor. — (Mütebesüm) Heriflerin bazen zekâları pek de yabana atılmaz! Evet, inek gübresi içinde bulundurarak...

(Kadın bu murdâr kelimeyi işitir işitmez bir feryâd koparır. Lokantada gürültü... Her taraftan imdâda koşulur. İki doktor bu gürültüden râhatsız olmuş, görünürler.)

Garson. — (Mütelâşî) lâkin ne oldu? Madame ne oldu?

Birinci doktor. — Zannederssem, bir sût’i hazm!

İkinci doktor. — (Kısa, fakat mu’ayyin-dâr bir söz söylemek tavrı takınıp) Ne olacak insân yediği şey’e dikkat etmezse, tabîî böyle olur.

Şi’ir:

Sefih

Gidiyor... İşte muzmahill, serhoş
Şu hayât-ı sefil muhretisin
Şûrezârında müfteris, şaşkın...
Pîş-gâhında hep siyâh, hep boş
Bî-tenâhî, muhavvif bir uçurum
Açmış âğûşunu... Harîs şitâb
Oraya hep sürüklüyor, bî-tâb
Cisini, muttasıl saçıp da şütûm.

Rûhî zevk-i sefâhatın iğrenç
Levs-i süfliyyetiyle âlûde;
Arıyor neşe hâl-i mestîde.

Belki kalbinde duymuyor hiç renc
İnhilâl-i hayât ve hüsnden
O muhîtin havâ-yı ye`sinden.

Şekîb Âkif

Handelerden:

Köylü — (Otomobilin her tarafını hayretle gözden geçirdikten sonra) Ey buraya bağlı olan bu beşinci tekerlek ne olacak?

Otomobilin sâhibi — İhtiyât tekerleği. Asıl tekerleklerden biri bir kazâyâ uğrarsa onu takarım.

Köylü — Acâyib! Kırk sene-den beri öküz kullanıyorum, hiçbir vakit arabanın yanına ihtiyât için bir öküz bacağı asmamıştım.

Acabânın sırası değil, acele lâzım.

(s.54) **Kitâb-ı Tabî'at**

Mağaralar

İstikşâfât-ı fenniyye yekûnu hergün büyüyor. Havânın fethinden sonra cesûr seyyâhlar şimdide yerin dibindeki esrârı meydâna çıkarmağa uğraşıyorlar, bunların teşebbüsleri, bu teşebbüslerin neticesi makâlemizin mevzû'unu teşkîl edecektir.

Mechûl olan şey'ler bizi hem cezb eder hem korkutur. Tabî'atın ba'zı menâzırı, gece, deniz, mağara gibi şey'ler karşısında aynı zamânda merâk ve korku hisleri ile mütehassis oluruz. İnsânlar, cehâletlerini gizlemek için, anlamadıkları şey'leri bir setre-i ısrar

ile örtmeği; fennin îzâh edemediğini masallarla tefsîr etmeği i'tiyâd etmişlerdir.

Bunun içindir ki tahtü'l-arz mağaraları, uçurumları insânlar, birçok zamân, havf ve dehşet menba'ı olmak üzere telakkî etmişlerdi. Eski mü'elliflerin âsârı okunursa bu i'tikâd-ı bâtılın dimâğlarda ne kadar kökleşmiş olduğu görülür. Meselâ İsviçre ulûm-ı tabî'yye almasından “شويچرك” bir eserinde Alp Dağları'nın nebâtât ve hayvânâtı gâyet doğru, gâyet dakîk bir ifâde ile tavsîf ederken, mağaralar bahsine gelince, kendisinden hiç umulmayan bir sâflıkla bunların derûnunda ejderlerin yaşadığını yazmıştır. Diğer ba'zı mü'elliflerde davy lambasının îcâdından evvel kömür ma'denlerinin nâgeh-zuhûr ve müdhiş bir düşmanı olan grizu gazını şöyle îzâh etmişler: Tahtü'l-arz tabîî tünellerde div cisâmetinde âteş vücûdlu birtakım atlar dolaşmış tünellerin mu'avveciyyeti bazen bu acâyib mahlukâtı iğzâb eder. Dört nala koşmasına, çifte atmasına, şâha kalkmasına sebebiyyet verirmiş. İşte bu sırada tahaddüs eden rüzgâr-ı âlûdün olan yelelerini

dalgalandırırımı ki grizu bundan ibâretmiş...

Alman ma'den ulemâ-yı kadîmesinden Agricola ve Jayden, yer altına küçük çalışan birtakım cinler iskân etmişlerdir. Bu cinler gâyet büyük ocaklarda altın ve ahcâr-ı kıymet-dâr i'mâliyle iştigâl ederler. Ocakların bacası ise volkanlardır... Tahtü'l-arz ba'zı mahallerdeki boğucu gazlarda ba'zı devlerin nefesi olmak üzere telakkî edilmişti...

El-hâsıl bu, uçsuz bucaksız mağaraların sükût-ı amîki, şekl-i garîbi, amme âlûd-ı aks savtları, ebedî gecesi, zehirli havâsı mahûf hayâlâta sebebiyyet vermişti.

Bunların biri içine atılan bir taşın ancak birkaç dakika sonra dibine vâsıl olması ya'nî ölçülemez bir derecede büyük olmaları o zamânın insânlarını içerlerine girmekten ve ulemâsını da -tedkîk ve tettebbu'da bulunamadıkları için- doğru bir tavsîf yazmaktan men' etmiştir.

Gammâz olmasa tilki pazarda gezer.

(s.55) Bununla berâber, her zamân âyîn-i mahsûslarını cem'iyetten gizli yapmak mecbûriyyetinde olanlar için bu mevkî'ler ta'rîzden

masûn bir melce' olmuştu. İlk Hristiyanlar mağaralara saklanırlar idi.

Hindistan'da "Ellora" da "Elephanta"da mağaralar derûnunda esrârengiz merâsim-i diniye icrâ edilir. On dördüncü Lui zamânında kralın dragon âlâylarının ta'kîbâtından kaçan Protestanlar da tahribâtta bulunmayacağı anladıkları için sîne-i arza ilticâyâ mecbûr olmuşlardı. Fakat târîhçe mukayyid, herkesçe ma'lûm olan bu vak'alar mağaralar hakkındaki adem ma'lûmatı izâleye hiç de yardım etmemişti. Ancak zamânımızda der ki fenn bu uçurumlara nüfûza, bu azametli derinlikleri keşfe cerâ'ıyyât olabilmıştır. Kısaca ifâde edilmek istenirse cehâlet beşerin senelerce mesdûd bıraktığı bu kuyulardan ilim, âb-ı hakîkati bulup çıkarmıştır.

İstikşâfât-ı kehfiyyeden bahsedilirken derhâl akla bir isim gelir: Mösyö (E. A Martel). İşte bu cesûr müteharrî, mütemeyyiz âlim, yanaşılması imkân dâhilinde olan son hudûda kadar yer altında dolaştı. O zamâna kadar pek ehemmiyetsiz bir ilim olan "Speleoloji" (Mebhas kühûf)e büyük bir vüs'at verdi. Bu zâtın mesâ'ıyyesinin verdiği ma'lûmâtın netâyici şu makâlemizin birçok

kısımları için başlıca bir mürâca'at-gâh olacaktır.

Mağara seyyâhlığı dağ seyyâhlığının aksidir. Birincide inilir, ikincide çıkılır. Lâkin çıkmak için hangi tarz, hangi usûl ta'kîb ediliyorsa inmek için de o usûl yâhûd pek cüz'î farklı bir (?) ta'kîb edilir. Dağ seyâhatinde müsta'mel levâzım-ı seferiyyenin büyük bir kısmına mağara seyâhatinde de musâdif olacağız, vücûdu sıcak tutmak için kalın yünden ma'mûl elbise, halatlar, kazmalar ve âlât-ı hafriye, çadır, muşambadan sandal vesâ'ire... En ziyâde unutulmaması îcâb eden bir şey` daha var: Vesâ'it-i tenvîriyye.

Mağaralara Nasıl İnilir?

En amelî vâsıta-i nüzûl olmak üzere mösyö "Martel"ın mübâlağakâr-âne meth ettiği şudur: Evvel emirde bir avcı uçurumun ağız tarafına koyan merbût olmak üzere ipin bir merdiven aşağıya doğru uzatılır. Ba'de bir ip vücûdun etrâfindan geçirilerek bağlanır, fakat bu da en iyi olmak üzere şu sûretle yapılmalıdır: taze ağaçtan sağlam bir sopanın ortasına bir ip bağlanarak seyyâh bu sopanın üzerine oturur ve göğsünün etrâfindan geçirdiği diğer bir ipi sopaya merbût

ipe rabt eder. Bu, seyyâhı sukûtta men' ettiği gibi, mecrûh olduğu veya bayıldığı zamân, ip merdivene lüzûm olmadan suhûletle yukarı çıkılmasını da teshîl eder.

Fakîrlik ayıp değildir, tembellik ayıptır.

(s.56)

Bir stalâgmit ormanı

Stalâgmitler, yed-i kudretin uçurumlu mağaralarda âheste âheste ördüğü tentenelerdir.

Tahtü'l-arza Seyâhatin Tehlikeleri ve Tedâbîr-i Mukteziyye

Vâsıta-i sukût böylece hazırlandıktan sonra seyyâh yavaş yavaş aşağıya doğru inmeğe başlar, mevki'ne göre bazen ip merdiveni de isti'mâl eder. Beş altı kişi uçurum medhalinin ağzında ipin ucunu tutarlar. İpin çekilme veya bırakılması husûsunda çıkırık gibi şey'ler tehlikeli olduğundan doğrudan doğruya insânlar tarafından çekilip koyuverilmesi müreccihdir.

Mösyö Martel'in 1899'da "غران وه رن" mağarasının ka'rine düşerek helâk olmasına ramak kalmıştı; zîrâ bir çıkırığa merût olan ip çıkırığın bir kısmına dolaşmış ve hızla vukû'a gelen devir kopmasına sebebiyyet vermiş idi. Bu sırada mösyö Martel tahtü'l-arz yüz metre aşağıda bulunuyordu. Bereket versin ki seyyâh ip kopmadan evvel ayağını sivri bir kayaya atarak vartadan kurtulmuştu. Fakat rüfekâsından biri inip de kendisini tahlîs edinceye kadar engizisyon iskemlesinde oturmağa, beklemeğe mecbûr olmuştu. Büyük tehlikeden diğer biri de sukût esnâsında kenârlara temâs eden ipin düşürdüğü taşlardır. Bundan tahaffuz için de seyyâhlar, başlarına ma'denci şapkası nâmi verilen bir nev' serpûş giyerler. Bu, itfâ'î başlıkları gibi kalın köseleden i'mâl edilmiş olup seyyâhı birçok tehlikeden masûn bırakır. Vesâ'it-i tenvîriyyeye gelince, dumanlı, isli meş'alelerin bu husûsta kullanılamayacağı bedîhîdir. Elektrik lambaları da kolaylıkla taşınmadığından magnezyum, asetilen yâhûd âdî ispermeçet mûmu en elverişli vesâ'ittendir.

Mâ-ba'dı var.

Karınca karârinca.

(s.57) —Geçen nüshamızdan mâba'd—

Bir Eşegin Hâtırâtı

Her çehârşenbe "له غل" şehrinde pazar kurularak sebzevât, yağ, yumurta, peynir, yemiş ve diğer öteberi şey'ler satılırdı. Ah, bu çehârşenbelerin benim gibiler için nasıl bir yevm-i cezâsı olduğunu, bilemezsiniz. Sizin büyük vâlideniz tarafından satın alınmadan evvel ben de bu cezâlara giriftâr olurdum. O zamân müşkil-pesend, fenâ bir çiftçi kadının yanında bulunuyordum. Tasavvur ediniz ki küçük dostum, bu kadın benim sırtıma yük astığı sepetleri doldurmak için ne tavuklarda yumurta ne ineklerde süt ne de bâğçede ki ağaçlarda meyve bırakırdı.

Ben güç hâl ile bunları taşımağa çalışırken, bir de o gelir, üstüme çıkar beni, çiftliğe tam bir mil mesâfe uzak bulunan "له غل" çarşısına kadar bî-tâb ve tûvân sürükletir, kamçılardı. Bazen o kadar hiddetlenirdi ki... Fakat izhâr etmek ne mümkün! Bacaklarıma değnek hazır. Sâhibemin kalın, dokumalı kamçısını hâtrıma getirdikçe hâlâ vücûdum sızlar!

Çarşıya gideceğimi hisseder hissetmez içimi çeker, inler, hatta efendilerimin hâlime acıyacaklarını ümîd eder, dururdum. Heyhât o aralık beni aramaya gelenlerin sesi işitilirdi:

“Haydi, bakalım koca tembel; ialara başla! Bu âhenginle bizi pek de eğlendirmiyorsun değil. Julius, haydi evlâdım! Kapının yanında duran tembele yaklaş annende gelsin, ne varsa yükletsin! İşte! Bir yumurta sepeti... Bir daha... Peynirler, yağ tulumu... Şimdi sıra sebzevâta geldi! Pekâlâ! Bize elli kuruş hâsılât verecek bir yük. Mariette, kızım sen de bir iskemle koy ki annen üstüne otursun! Hah, oldu! Şimdi iş bu tembel eşeği yürütmeğe kaldı. Haydi, uğurlar olsun. İşte sopa, vuruver.

Karıncadan ibret al, yazdan kısı

karsılar.

(s.58) — Pat! Pat...

— Pat, ne iyi; bir iki defa daha okşarsan, koşar bile.

— Pat! Pat.

Sopa, muttasıl bacaklarıma, karnıma, boynuma iniyor ben de, âdetâ koşuyordum. Koştukça da çiftçi karı sopayı, rastgele indiriyordu. Bu kadar

zulme, bu kadar haksızlığa neden müstahaktım, bilmem?

Ekseriyâ onu üstümden atmak için ayağımı kaydırmak isterdim. Lâkin yük çok olduğundan sağa, sola sıçrar, sallanırdım. Hele tekerlenme pek hoşuma giderdi. O anda bir ses bağırır: “Murdâr eşek. Budala hayvân, mu'annid sopayı yiyince uslanırsın!” Sonra o kadar dökülürdüm ki şehre kadar gidecek hâlîm kalmazdı. Oraya güç bela gelince üzerimden sepetler atılır, sâhibemde beni bir sırığa bağlayarak yemek yemeğe giderdi. Aç, susuz kalan ben bî-çâreye ise bir parça kuru otlâ, bir damla su bile vermezlerdi.

Lâkin bir gün, madamın adem-i mevcûdiyyetinden bil-istifâde sebzevâtlara yaklaşarak mi'demi salata, lahana ile doturmak, dilimi de ıslatmak çâresini buldum. Ömrümde bu kadar lezzetli yemek yemedim, desem, câ'iz! Fakat tam son lokmayı çiğnerken, kadın gelivermesin mi? Aman yâ-Rabbî... Sepeti boş görünce çığlığı kopardı. Gözlerimin ona pek küstâh-âne bir memnûniyyetle bakması, cinâyetin fâ'ili olduğumu meydâna çıkarmıştı. Beni cevâbtan âciz bırakan şetim ve tahkîrini size

tekrâr edemeyeceğim. Hiddetlendiği zamân o kadar kaba bir tavır takınırdı ki...

Şimdi ağzına geleni, eşek olmakla berâber beni mahcûb eden sözleri nefes söylüyordu. En muhakkar isnâdâtına karşı cevâb olarak yalnız dudaklarımda dilimi gezdirmek ve arkamı dönmekle iktifâ ettim. Bunun üzerine sopasına sarılarak beni döğmeğe başladı. Sabır ve tahammülün fevkinde kalan bu dayağın te'sîri ile ben de üç tekme fırlattım ki bunlardan biri muhterem madamın burnunu kırdı, diğeri elini zedeledi, üçüncüsü de karnına gelerek onu yere yuvarladı. O anda yirmi kişi üzerime hücûm ile beni döğüp sürümeğe başladılar...

Kadını bilmem nereye götürdüler? Ben bağlı bulunduğum ve üzerinde yiyecekler asılı direğin yanında uzun müddet kaldım. Biraz sonra kimsenin beni arayıp, sormadığını hisseder etmez a'lâ sebzevâtla dolu ikinci sepeti de yiyip bitirerek dişlerimle ipi de kopardım. Artık çiftlik yoluna âhesterev durulmuş-tum...

Görmez kibârın fikrâdan ne farkı var.

(s.59) Yolda tesâdüf ettiğim adamlar, beni böyle yapıyınız görünce mütehayyir-âne bakmıyorlardı.

İçlerinden biri dedi ki:

— Bak, bu eşek kayışını koparıp kaçmış!

Bir diğeri:

— Desene, körükten kurtulmuş. Hepsî birden gülmeğe başladılar.

Bir üçüncü:

— Arkasında yükte yok!

Bir dördüncü:

— Doğru, mutlakâ çiftmeyi atmış!

Bir kadın:

— Bari tut da semerin üstüne çocuğu oturtalım. Kocası cevâb verdi:

— Bu, çocukla berâber seni de taşır. Onlara hilmiyyet ve mülâyetim hakkında hüsn-i zann vermek fikriyle yavaşça köylü kadına yaklaşarak üstüme çıkması için durdum.

Herif, karısına yardım ederek: “Eşek pek de fenâ hûylu değil...” diyordu.

“Fenâ hûylu” sözünü işitince, kendi kendime acımamak kâbil

değildi! Eşeklere sû'i mu'âmele edilmezse hiç fenâ olurlar mı? Bizi döğüp, tahkîr etmedikçe ne kızar, ne adem-i itâ'at gösterir, ne de inâd ederiz. Ne vakit bizi hoşnut ederlerse, iyi olur, öteki hayvânlar gibi hüsn-i hâl kesb eyleriz.

El-hâsıl, genç kadınla iki yaşındaki sevimli ve beni ara sıra okşayan küçük oğlunu evlerine kadar götürdüm.

Onlar beni alıkoymak istiyorlardı. Lâkin benim kalmam nâmûs-kâr-âne bir hareket değil. Çünkü ben sâhiblerime â idim. Biraz evvel, madamın burnunu kırmak, mi'desini harâb etmekle berâber, ne zararı var, intikâmımda pekâlâ alındı.

Kadın, çocuğu ne derse râzı oluyor, onu muttasıl şımartıyordu. Beni alakoyacaklarını aklım keser kesmez, yularımdan tekrâr yakalanmadan sıçrayarak, dörtne, eve geldim.

İlk önce beni, efendinin kerîmesi “Mariette” gördü:

— Ah, işte, Kadişon ne erken geldi! Julius, gel semerini çıkaralım.

Julius, sert bir sadâ ile:

— Hay, koca eşek, hay! Her zamân kendisiyle mi uğraşmalı. Neden

tek başına geldi? Mutlakâ kaçmış, pis hayvân!

Diyerek, ayağıyla bacaklarıma bir de tekme indirdi;

— Eğer, kaçtığını iyice bilsem, sopayı temizce yersin!

Mâ-ba'dı var.

Lâle bin altına ise nâle pâd-ı havâdır.

(s.60) Â ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

Mukaddime

Â ile ism-i mübecceli zıkr olunurken, gözlerinizin önüne şu sevimli levhayı getiriniz. Bir tarafında kuşlar gibi cıvıldaşan şefik ve mutî sarı saçlı yavrular; bir taraftan rişte-i samîmîyetle yek-diğerine bend-i mevcûdiyyet etmiş genç, şen ve şuh iki kalb-i nezîh; ötede geçen â ilenin bakıyye-i hayâtından olup, pîş-i şeyhû hattındaki manzara-i şebâb güzelliğinin kenârından mütebessim-âne süzen ihtiyâr bir vâlîde biri de kendini unutarak çocukların oyununa dalmış muhterem bir büyükbaba. Herkes yek-vücûd, herkesin hayâtı aynı gâye-i emele doğru akıp gidiyor. Herkes aynı elem, aynı zevk ile mütehassis tâ hizmetçilere varıncaya kadar herkesin

arasında bir mes'ûliyyet-i müştereke mevcûd.

Mes'ûd olmak: işte, bütün rûhların yegâne ârzûsu. Yavruların bir kahkahası büyük annenin bir masalı, büyük pederin tombul yanaklara konan muhteriz bir bûsesi... Hepsi için birer vesile-i şevk ve sürûr oluyor.

Bu sa'âdete gıpta etmez misiniz? Ooh, tabî'î... Keşke her â'ile böyle olsa, her â'ileyi bir hâle-i sâfiyyet ve sa'âdet ihâta etse.

Acabâ bunun imkânı var mı? Acabâ her â'ile bahtiyâr olabilir mi?

Evet, şu sahîfeleri ta'kîb ederken tamamıyla teslîm eyleyeceksiniz ki arz olunan kuvvânın ahlâkıyye ve ictimâ'îyyeyi â'ile teşkilinde tatbîk edenlerin, —Hemen hiç müstesnâsı bulunmadan— cümlesi mes'ûd olacak.

Ma'a-t-teessüf, bizde şu kavâ'ide ri'âyetle teşekkül etmiş bir â'ile yok. Hepimiz izdivâcî âdet gibi telakkî ederek hiçbir şey' düşünmeden bilâ-tereddüd olunuyor, çocuklar vücûda getiriyor, ya'nî istikbâle vücûd veriyoruz. Lâkin emîn olalım ki bu gözü kapalı âdemlerimizden yalnız biz mes'ûlüz.

Mal insânı zengin etmez, idâre lâzım.

(s.61) Â'ile bir âdet, bir eğlence değildir. Â'ile insâniyyet demektir. Â'ile beşeriyyetin bir şekli hurde binişidir. Â'ile ne ise millet odur. Biz, bugün yürümeyen, hay huy gavâ'il içinde didinip duran milletin terbiyesinden evvel, beşiğini hazırladığımız millet-i müstakbeleyi karşılamak için ne lâzım ise onları arayalım, onları bulalım... Muhakkak ki, dün, bugün düçâr olduğumuz ve belki yarında giriftâr olacağımız mesâ'ib-i ictimâ'îyyenin kâffesine sebep-i umûmî: â'iledir. Bu en ziyâde şâyân-ı dikkat bir nokta iken, öyle ki hiç kimsenin nazar-ı ehemmiyyetine ilişmemiş, hâlâ da ilişmiyor. Hepimiz, bir “Adam sen de... Ben mi kaldım...” fikriyle yaşıyoruz. Fakat bu söz, yâhûd bu sözün delâlet ettiği tarz-ı hayât bir mebd-i inhitâtır.

Günden güne eriyoruz, za'îfliyoruz, küçülüyoruz, milliyetimiz başka milliyetlere karışıyor. Hâlbuki bir millet ancak milliyetiyle kâ'imdir. Milliyetsiz millet pâ-y-dâr olamaz. Bundan neş'et ediyor?

Çünkü tufûliyyetten i'tibâren verilen terbiye, gösterili masallar, âdetler, i'tiyâdlar, fikirler dâ'imâ bize Osmânlılığı, bâhusus Müslümanlığı,

el-hâsıl milliyeti unutturuyor. Milliyetimizi unutmakla berâber acabâ başka bir millet, medenî bir millet olabiliyor muyuz? Hayır hayır... Asla! Bu hâl devâm ederse şüphe yok ki sarsar-ı edvâr içinde dağılıp, gideceğiz. Yazık değil mi? İnsân muhâdaza-i mevcûdiyyet etmezse, bekâ-yı nâmına çalışmazsa neye yarar?

Müsâ'adenizle bir daha tekrâr edeyim. Bizim her nokta-i nazardan za'afımızı îcâb ettiren şey` yalnız â`iledir. Â`ilelerin sû`i teşekkülüdür, başka hiçbir şey` değil ve olamaz.

Bugün hepimizin burcu, her şey`den evvel â`ileyi, bu muhterem, bu mukaddes sîne-i tekâmülü düşünmek-tir. Orada muhabbet-i tasaffî eder; fikr-i ebediyet orada neşv ve nemâ bulur; orada kadın mevki' ictimâ'iyyesini tahkîm eyler; orada çocuk şefkat ve itâ'ati, sadâkat ve fedâ-kâriyyeyi, himmeti, milliyeti, dîni hâsılı bütün hayâtı öğrenir. Orada herkes kendini doğru yolda, nizâm ve intizâm dâhilinde, hayır ve sa'âdet içinde bulur.

Teşekkül-i â`ile de tabî'atın yardımı kat'iiyen kifâyet etmez. Oraya kânûn, şerî'at girmeli; orada zevc ve

zevce baş başa verip du'â etmeli ümîd-gâh hakka baş başa dayanmalı, te'essürât-ı necîbe-i kalbiyyeyi Rahmetullah'tan ayırmamalıyız. Böyle olduğu takdîrde, rûhun bütün ihtiyâcâtı ref' olunur. Sa'âdet rû-yı câzibe-dârını gösterir. Meserretler, şetâretler teselsül eder, kıymet-i hayât artar, vazîfenin kudsiyeti her şey`de tezâhür eder, muhabbet bir câme-i nezâhete bürünür.

**Nefs ile mücâdele dünyâ ile
muhârebeden güçtür.**

(s.62) Evet, nerede â`ile bütün hüsn ve letâfetini etrâfa neşrediyorsa; nerede sıhhat-i ahlâkiyye takvîye edilmişse, nerede mevcûdiyyet-i şahsiyye zindegî-i fazîlet ibrâz eyliyorsa, nerede terakkî, mücâdelât-ı fikriyye, merhamet, fa'âliyyet, meserret-i tesellîyyet ve her devreye â`id sa'âdet i'tilâya başlamışsa, orada yek-diğerine mu'â-venetten geri durmayan adamlar beyninde bir müddet mütekâbile göze çarpar. Onlar huzûr-ı Hakk'ta hep birden, aynı hürmet ve huşû' ile dururlar. Onların cebîn-i sa'yında bir beşâset-i sükûnet görünür. Onlar mes'ûddur ve ancak onlar mes'ûddur.

Haydi, azîz kardeşlerim!
Â`ileyi kemâl-i ciddiyetle, âsûdegi

vicdânla düşünelim. Ona â'id hakikatleri berâber bulalım, berâber neticeler çıkaralım. Dâ'imâ cereyânı mütehavvil hayâtta sâbit kalan şerâ'it-i mes'ûdiyyet nelerden ibârettir, öğrenelim.

Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

**“Fenelon”un meşhûr eserinden:
Terbiye-i Benâtın Ehemmiyeti**

Bugün, diyebiliriz ki kızların terbiyesi kadar ihmâl edilmiş hiçbir şey` yoktur. Vâlidelerin i'tiyâdât ve hevesâtı, kızlarını pek az ta'lîm ve terbiye etmekle neticeleniyor. Gerçi erkek çocukların terbiyesi menfa'at-ı umûmîyye nokta-i nazarından daha mühim vazîfedir. Lâkin kızlarınkı de bundan aşağı kalmaz. Ne çâre ki, zavallılar büsbütün mahrûm-ı terbiye bırakılıyor. Bundan başka onların tahsîl ve terbiyesi diğerlerine nisbeten daha büyük bir ikdâm ve iktidâra vâbestedir. “Genç kız âlim olmamalı” diyor evet, bu doğru; tecessüs ilmî o sâf fikirleri beyhûde yere işgâl etmemelidir. Onların hüsn-i sûrette itâ'at eylemesi kâfidir. Hatta tecrübenin de pek o kadar lüzûmu

yoktur. Ba'zı kadınlar görülüyor ki birçok tecrübe geçirdikleri hâlde yine kızlarına karşı âdetâ câhil ve ihtiyâtsiz vâlideler gibi davranıyorlar.

Kadın âlim olmamalı; çünkü onların teşekkülât dimâğiyeleri erkeğe nazaran daha za'iftir: Ta'ab-âver tedrisât ve mütâla'ât onları çabucak sıkır, usandırır. Hem bunların da ne lüzûmu var? Hükûmet idâre edecek, muhârebeye gidecek, yâhûd nezâretlerden birini der-uhde eyleyecek değiller ya? Siyâsiyâta, askerliğe, hukûka, felsefeye â'id ma'lûmât onlar için bî-lüzûmdur.

Sâniyen vücûdları da tıpkı dimâğları gibi erkeklere nisbetle daha az kuvvetli, daha az sağlamdır.

Vakitsiz öten horozun başını keserler.

(s.63) Fakat buna mukâbil tabî'at onlara, evlerinde sükûnet-i tâmmе içinde vakit geçirmelerini te'mîn eden nezâfet ve nezâketi bahşeylemiştir. Onlar pîş-i mevcûdiyyetlerinde yalnız kendilerine hâs meşgaleler bulurlar.

Acabâ, kadınların bu aciz tabî'yyelerinin neticesi nedir? Onların za'afına galebe etmek çârelerine teşebbüs icâb etmez mi? Zîrâ

kendilerine tertîb eden ve hayât-ı beşerîyyetin esâsını teşkîl eden birtakım vezâ'if mevcûd. Evet, işte bu vezâ'ife bakılırsa, âdât-ı hüsne ve seyyi`enin bir kısmından onlarda mes`ûldür. Lâkin şuna da emîn olalım ki: muhâkemeli işgüzâr ve mütediyyin bir kadın evin rûh-ı a'zamıdır. Böyle bir kadın ayağını bastığı yere nizâm ve intizâm ferş eyler. Hatta beyn-el-halk kuvve-i hâkimelerini muhâfaza eyleyen erkekler kadınların mu'âve-netine her zamân arz-ı iftikâr eylerler.

Bu dünyâ bir hayâlden ibâret değildir, birçok hakâyıkın ictimâ'inden vücûda gelmiştir. En muhterem hakikat ise â'iledir. Bütün bu â'ileleri bî-hadd ve hesâb hissiyyât-ı necîbe taht-ı te`sîrinde büyüten, erkeklere hukûk-ı tabî'iyelerini bahşederek, her sa'iddin bir semere iktitâfına yardım eyleyen kadınlardan başka kim olabilir? İzdivâc olmasa en küçük bir cem'iyet bile telhî-i ebedî içinde çırpırır, durur... Sonra çocuklar, bu insâniyyetin bekâsını te'mîn eden yavrular doğar doğmaz annesiz kalsalar ne hâle gelirler?

Anlaşıyor ki erkeklerin hâricindeki ehemmiyetleri kadar, kadınların da hâne dâhilinde, idâre

etmek zevcini mes'ûd ve yavrularını hüsn-i terbiye eylemek gibi pek büyük vazîfeleri vardır ve mükârrem ahlâk erkek için ne ise kadın için de odur. Sebeb oldukları hayır ve şerden kat'-i nazar vücûd-ı beşerîyyetin nısfı onlardır.

El-hâsıl, kadınların terbiye neticesi cem'iyete lûtf ettikleri fâ'ideden ziyâde, îrâs ettikleri mazar-ratı dâ'îdir. Zîrâ erkeklerin hemen cümlesi onların dest-i terbiyesinde perverişyâb olurlar. Sû'i misâli onlardan görürler, ihtirâsâtı onlardan öğrenirler.

Bütün şu söylediklerimizden kızları terbiye etmenin ne kadar mühim bir mes'ele olduğu teslîm edildi, zann ederiz. Artık, bu mühim mes'eleyi halledecek vesâ'it-i müstahseneyi taharrî eyleyelim.

Her eğri ağactan yay olmaz.

(s.64) **İdâre-i Beytiyye**

İdâre-i beytiyye â'ileler için o kadar lüzûmludur ki ta'rîf edilemez. Düşünelim, bir milletin serveti neden ibârettir? Tabîî efrâdının servet-i zâtiyyelerinden. O hâlde terakkî, milletin zengin olmasına ve servetini hüsn-i idâre eylemesine menûttur.

Eğer bir cem'iyet dâhilinde herkes ayrı ayrı idâresini yoluna koymuşsa, idâre için îcâb eden şerâ'ite tatbîk-i harekât ediyorsa, o cem'iyet umûmîyetle zengindir, bahtiyârdır ve terakkî eder.

Biz, hepimiz bu şerâ'iti bilmeliyiz, zîrâ evimizi ancak bu şerâ'ite ri'âyetle geçindirirsek râhat edebiliriz. Aksi takdirde huzûrumuz münselib olur, imtizâcsızlık baş gösterir, dedikodu eksilmez. Yalnız hayât için elzem olan şey'leri hâsıl etmek kifâyet etmez. Bu fa'âliyyet müvellede gâyet ma'kûl bir sûrette hüküm-fermâ olmalı; efkâr-ı sâlime bütün mesâ'îyyi tertîb ve tanzîm eylemeli. Zâten, idâre-i beytiyyenin esâsı da mahsûl-i sa'y ne olursa olsun onu adâlet ve ihtiyâtla temyîz ve taksîm etmektir ki işte biz de bundan bahsedeceğiz.

Eğer muhterem kâri` ve kâri`elerimiz bu fikirleri dikkatle ta'kîb ederlerse, görecekler ki idâre-i beytiyye hakkındaki su'âllerimiz zâhiren pek basit olduğu hâlde, aslen pek mühim mesâ'il-i ictimâ'iyedendir ve bu misâl, hiç şüphesiz yok ki vezâ'if-i medeniyyenin hüsn-i îfâsını ihzâr eden bir rehber-i mürşiddir.

Her evin masraf defteri hükûmet bütçesi gibi muntazam olursa menfa'at-i umûmîyye te'mîn edilmiş sayılır ve her â'ilenin sa'âdet ve âsâyişi, çocukların tâ meydân-ı hayâta atılacakları güne kadar muhâfaza ve terbiyesi, gençlik kuvvetini gâ'ib etmiş olan ihtiyârların râhatı, hep îrâd ve masrafını bilmeğe ve hayâtını ona göre taht-ı intizâma almaya mütevakkıftır.

Handelerden:

Hâkim: — Bu üçüncü defaki mahbûsiyyetin, bildiklerine ne yüzle bakıyorsun, utanmıyor musun?

Mahkûm: — Nasıl utanmıyorum efendim, habs-hâne dar, fenâ. Ziyârete gelenler için muntazam bir oda, iyi mefrûşât yok. İkrâm için her türlü vesâ'it mefkûd, doğrusu pek mahcûb oluyorum, fakat ne yaparım, elimden bir şey` gelmiyor ki...

İhtâr

Bilmece kısmımızda münderic su'âllerin her ikisini de halledenler miyânında kur'a keşidesiyle birinci çıkana zarîf bir mürekkebli kalem, ikinciden üçüncüye kadar münâsib hediyeler verilecektir.

Yapmak güç, yıkmak kolay.

Kupon: Numara 2

Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz

Su`âl

1

Bir adet bulunuz ki beşte ikisiyle beşte üçü elli etsin?

2

A'zâ-yı insâniyyeden biriyle, o zamâna delâlet eden bir kelimeyi birleştirerek bu nüshamızdaki ser-levhalardan birini bulacaksınız...

Dikkat

Abonelerimizden önümüzdeki umûmî imtihândan sınıflarında birinci ve ikinci çıkanların muvâcehelerinde kur'a keşide edilip isâbet eden hanım veya efendiye âtîde esâmîsi gösterilen hediyelerden ârzû edileni takdîm edilecektir: Güzel bir yazı hâne — Kamûsü'l-a'lâm-ı tekâmîl.

Kütüb-hâne — Târîh-i Cevdet, Altın sâ'at — Edebiyât-ı Cedîde koleksiyonu

Sevgili Kâri` ve Kâri`elere

“Arkadaş”ınıza gelecek haftadan i'tibâren yeni ser-levhalar; bâ-husûs “Mâder-i Elem” nâmında hanımlara mahsûs gâyet latîf, gâyet hazîn bir roman ve “Hayâtı Öğrenelim” ser-nâmesi altında pek eğlenceli yazılmış, son derece müfid makâleler ilâve olunacaktır.

“Mâder-i Elem”i okurken kemâl-i te`essürle ağlamamak, derin derin düşünmemek, en gamlı bir vâlîde şefkati hissetmemek mümkün değildir.

Hele “Hayâtı Öğrenelim” o kadar istifâde bahş ki... Oradan herkes kendine â'id ders-i ahlâkıyyeyi alacak; bütün eşya, bütün insânlar birer birer tedkîk olunacak; kuşlardan, ağaçlardan, çiçeklerden, taşlardan, yıldızlardan gelen bütün hakâyık-ı hayâtiyye, bütün hakâyık-ı ahlâkıyye pek tatlı bir tarz-ı beyânla tefsîr edilecektir.

Yine gelecek haftadan i'tibâren mu'allim muhterem **Ali Nusret** Beyefendi tarafından kitâbet derslerine başlanılacak ve **Hadika-i Meşveret**

Mektebi derslerinden de ba'zılarına sahîfeler tahsîs olunacaktır.

Teşekkür

Sevgili vatandaşlarımızın fikren ve ahlâken terakkîsine, – Gerçi pek nâcîz, – hizmet edebilmek emeliyle neşrine teşebbüs ettiğimiz şu mecmû'ayı fevkâ'l-âde kadirşinâs bir nazarla gözden geçirerek tebrîk eyleyen muhterem “**Yeni Gazete**” İle muhterem “**Sabâh**” ve “**Tanîn**”e en samîmî teşekkürlerimizi takdîm ile kesb-i fahr eyler ve hakkımızda ki takdîrleri gayretimizi taz'îf ettiği için kendilerine minnet-dârlığımızın arzını vecîbeden addederiz.

Arkadaş Hey'et-i Tahrîriyesi

Fındıklı'da Kâ'in Leylî ve Nehârî

Şemsü'l-Mekâtib

Osmânî ittihâd ve terakkî cem'iyyeti Fındıklı kulübünün taht-ı himâyesinde bulunan ve ibtidâ-yı te'essüs olan 307 senesinden beri emsâline fâ'ik bir derecede muhâfaza-i intizâm ve ciddiyetle ibtidâ'î ve rüşdî kısımlarından, zükûr ve inâs, ma'lûmât-ı kâfiyyeyi hâ'iz bir hayli şâkird yetiştirmek sûretiyle vazîfe'î vataniyyesini îfâdan geri durmayan

Şemsü'l-Mekâtib'in tarz-ı idâre ve tedrîsâtı bir kat daha taht-ı intizâma alınmış ve birçok fedâ-kârlıklar ihtiyâr edilerek bilmüsâbaka Mekâtib-i Âliyye me'zûnla-rından ve senelerce tahsîl ve tecrübe görmüş zevâtan mürekkeb bir hey'et-i ta'lîmiyye teşkîl edilmiştir. Çocuklarının ciddi bir sûrette tahsîl ve terbiye görmesini ârzû eden evliyâ-yı etfâl mekteb-i mezkûre mürâca'at etmelidirler.

RÛŞEN MATBA'ASI

Kitâb, gazete ve her nev' evrâk-ı ticâriyyeyi gâyet ehven fiyatla tab' eder. (Arkadaş) mecmû'ası nefâset-i tab'iyyesinin en celî bürhânıdır. Taşradan vukû' bulacak sipârîşâtı musahhihlikle berâber kabûl eder.

3. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 3

On Beş Günde Bir

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın eccl-i lütf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

Donanmamızı Unutmayalım!

5 Şubat 320

Cum'a

7 Safer 328

MÜNDERİCÂT

Ahlâkî Musâhabe — Târîh (Osmânlılar):

Ahmed Midhat— Hayâtı Öğrenelim (Yumurta
ve Taş) — Şi'ir (Napolyon): Osmân Fahri,

(Bir Zavallıya): Şekîb Âkif— Urûk-ı

Beşeriyye — Terâcim-i Ahvâl (Seneca) — Küçük Hikâye
(Barrett ve Rudolph) — Fenn Âleminde

(Kuyruklu Yıldızlar), (Necm-i Gîsû-dâr):

Mehmed Fâ'ik — Müntahabât-ı Nefise (Askerlik):

Şinâsî — Hıfzû's-sıhha — Terbiye-i Bedeniyye —

Ma'lûmât-ı Medeniyye: Midhat Sadullah — Kitâb-ı

Tabî'at (Mağaralar) — Roman (Bir Eşeğin

Hâtırâtı) — Büyük Sözler — Handeler —

Mütenevvi'a — Hanımlar Kısımında : (Â'ile) Osmân

Fahrî — İdâre-i Beytiyye — Bilmececeler; Müsâbakalar.

Numara 3

Cild 1

Bu nüshamızda fâzıl muhterem Ahmed Midhat

Efendi hazretlerinin makâle-i târîhiyyeleri.

Mahall-i İdâre

İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında
“Rûşen” Matba'ası'nda dâ`ire-i mahsûsa
Müdür-i Mes`ûl: Mehmed Fâ`ik

Abone Şerâ`iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Her husûs için müdür-i mes`ûle mürâca'at olunur.

**Herkese Lâzımdır
Bir Aylık Takvîm**

Şubat

Pazar-irtesi	1 8 15 22
Salı	2 9 15 23
Çehârşenbe	3 10 17 24
Pencşenbe	4 11 18 25
Cum'a	5 12 19 26
Cum'a-irtesi	6 13 20 27
Pazar	7 14 21 28

Muhtasar Posta Ta'rifesi

Mektûblar:

Sâhil için beher on beş gramı
30 para, dâhil için kırk paradır.

**Gazete ve evrâk-ı matbû'a ve
mesâlih:**

Sâhil için 30 grama kadar 5
para 30'dan yetmiş beş grama kadar
10 para bundan sonrası için beher
yetmiş gramda 10 para zam olunur.

Dâhil için 30 gram beş para, 50
gram 10 para, daha yukarısı için beher
50 gramda 10 para zam olunur.

Paralar	Râyic
Frank	= 4,75
Mark	= 6
Şilin	= 6

Kurun	= 5,5
Dolar	= 24,5
Ruble	= 29
Rupi (Hint)	= 11,25

Lira (İtalyan), Leyi (Romanya),
Lev (Bulgar), Dinar (Sırp), Peseta
(İspanya), Drahmi (Yunan); bunların
cümlesi bir Frank kıymetindedir.

Muhâbere Kuponu

İdâre-hânemize göndereceği-
niz;

Derslerinize, öğrenmek istedi-
ğiniz husûsâta â'id mektûba bu
kuponu yapıştırınız.

Bu husûsa â'id cevâblar
“Cevâblarımız” ismiyle tahsîs edilecek
sahîfeye derc edilecek, tafsîlât vermek
îcâb ederse husûsu mektûbla cevâb
verilecektir. Su'âl varakalarında adres
okunaklı yazılmalı ve zarfın üzerine
“Su'âl” kelimesi konulmalıdır.

Muhâberât-ı Alenîyye:

“E. V.” imzalı mektûb sâhib-i
muhteremine teşebbüsümüzü takdîr ve
tebriğimize teşekkürler ederiz. Fikir ve
mesleğimize muvâfık eserlerinizi
ma'a'l-memnûniyye derc ile iftihâr
eyleriz.

Fâhire Hanımefendi'ye —
Teveccühâtınıza teşekkürler ederiz.

Sâde yazmağa mümkün olduğu kadar
gayret ediyoruz. Ârzûlarınız nazar-ı
dikkate alınacaktır.

Cevdet Fahri Bey'e —
Eserlerinize minnet-dârız.

İstanbul Leylî İ'dâdîsi'nde
(572) numaralı (Yannie) ve Mercan
İ'dâdîsi müdâvimlerinden (M. H.) ve
(İbrâhim A.) beylere. — Hakkımız-
daki teveccühâtınıza pek samîmî
teşekkürâtımızı takdîm eyleriz.

Boğaziçi'nde S. Şem'î
Efendi'ye: tebrîkinize teşekkür ederiz.
(Zamân)ın cem'î ezmine geldiği gibi
[Ef'âl] vezninde (Ezmân) dahi gelir.

Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.

5 Şubat, 1325

Çehârşenbe

7 Safer, 1328

Donanmamızı Unutmayalım!

Musâhabe

—2—

İlk ahlâk dersleri: Â`ile ve Mekteb

Ahlâkın insâniyyet ve medeniyyet için bir şehbâl-i te'âlî olduğunu geçen musâhabemizde arz eylemiştik. Bugün ilk hissiyyât-ı ahlâkıyyenin nerelerden başladığını düşüneceğiz:

Hiç şüphe yok ki bize ilk ahlâk dersi veren kürsî-i samîmî vâlidemizin sîne-i şefkatidir. Biz onun kolları arasında terâne-i hâbî dinlerken, kalbimizde güzelliğe, iyiliğe doğru bir meyl-i sâf uyanır... Ninniler rûh ve vicdânımızı âheng-i nevâziş-gâriyle sâkit-âne uyutur... Biz, o seslerden, o nevâzişlerden ayrı düşünce haykırırız, korkarız. Ebeveyn nigâh-bân hayâtımızdır. Her â`ile bu mühim vazîfe ile mükelleftir ve vazîfede tekâsül, cezâsı evvelden ta'yin etmiş, afv olunmaz bir hatâdır. Çocukların hissiyyât ve efkârı tâ küçük yaştan, hatta beşikten terbiyeye başlanmazsa biraz sonra onlardan görülecek münâsebetsizliklerin, itâ'atsizliklerin ilk mes`ûliyyeti peder ve vâlideden başka kime râci' olabilir? Yavrularımıza evvel-be-evvel fikr-i vazîfeyi telkîn edip hayâtlarının intizâm-ı cereyânını te`mîn eylemeliyiz.

Atılan ok geri dönmez.

(s.66) Emîn olalım ki bizim fikren ve ahlâken tedennîmizi îcâb eden şey`lerin mühimi, en şâyân-ı dikkati sa'yın adem-i intizâmıdır. Gelecek neslin fikr-i vazîfe, fikr-i intizâm ile perveriş-yâb olmasını ârzû ediyorsak nesl-i hâzırın vazîfe şinâs ve mukaddem bulunmasına çalışalım.

Her şey`i tadrîci vücûd bulur, muvaffak olmak için başlamak ve sebât etmek lâzımdır. İstikbâli terbiye edecek biziz, fakat biz bu terbiyeye bugünden bede'e

etmeli ve bu teşebbüse kemâl-i ciddiyetle devâm edeceğimize azim eylemeliyiz. Yavrularımızı seviyorsak, en küçük şey'ler hakkında onları her zamân nazar-ı dikkatlerini celb edelim, dimâğlarını ma'kûl hareket eden be netice-i hareketinde semereler hâsıl eyleyen bir âlet-i hayr hâline getirelim. Bugün mekteblere koşuşan sevgili, mini mini ümîdlerimizden dâ'imâ gayretimiz sayesinde âtiyen büyüklükler bekleyelim.

Mekteb, â'ilenin başladığı vazîfe-i ta'lîm ve terbiyeye ikinci derecede devâm eden bir âğûş-ı terakkîdir. Mu'allim, peder ve vâlidenin yavrularının rûhuna nakşettiği izleri ta'kîben yürüyecektir. Fakat ma'a-t-teessûf i'tirâfa mecbûruz ki birçok â'ilelerde terbiye-i ibtidâ'îye âdetâ mevcûd değil. Zavallı çocuk yedi, sekiz yaşında fikir ve vicdânî her şey'den bî-haber olarak, mektebe gider gitmez o zamâna kadar hayâlinde tasavvur edemediği bir levha karşısında bulunuyor. Ona her şey'i karmakarışık, gayr-i tabîî, i'tiyâdî hâricinde geliyor. Bunun için mu'allim yalnız yapılmayanı yapmak değil, ba'zı kere, hatta ekseriyâ yapılanı değiştirmek mecbûriyyetinde...

Bir de hiçbir vakit çocuk â'ilesi arasına dönünce mektebde gördüğü terbiyenin aksini görmemeli, orada okuyup, öğrendikten muhâlif hareket sevk etmemelidir. Bu, yapılanı yıkmaktan başka bir şey` değildir. Bir taraftan hevâce şâkirdinin rûhunu tenzîhe sarf-ı mesâ'î eder, diğer taraftan peder ve vâlidesi onun ahlâkını sû'î misâllerle ifsâd eyleyse evdeki te'sîr mektebdeki te'sîri mahvetmez mi?

Mu'allimin vazîfesi talebesinin i'tiyâdât-ı hasenesini takviyye ile i'tiyâdât-ı sakîmesine mâni' olmak, ona her şey'den evvel vazîfesini düşünmeği öğretmektir.

Arkadaş

Eskiye i'tibâr olaydı bit pazarına nûr yağardı.

(s.67) **Târîh Dersi**

Osmânlıların

İyi Ahlâkı Nereden Geldi?

Bir adam osmânlı târîhini ibtidâsından sonuna kadar okur, ama

dikkatli ve anlayarak muhâkeme ederek okur ise görür ki milletimizin başlangıcından Osmânlıların ahlâkı pekiyi imiş. Daha bir millet hâlinde değil iken, henüz çadırlar altında göçebe bir aşîret iken Süleymân Şâh,

Ertuğrul Bey gibi re'îsler zamânında bu aşîret o kadar güzel hûylu imiş ki yalancılık, hîle-kârlık, hırsızlık, kancıklık gibi fenâ hûyların hiçbirisini bunlar bilmezler imiş bile. Sözlerinde sebât etmek, kendilerinden âciz olanlara acımak, cömertlik, çalışkanlık, az şey'e kanâ'at etmek gibi her türlü iyi hûylar bu kahramân adamlarda mevcûd imiş.

Sonra bunlar Selçukî pâdişâhlarının verdikleri yerlerde evler yaparak, köyler kurarak yerleştikleri zamânlar dahi bu iyi ahlâkı muhâfaza etmişler. Osmân Gâzî, Orhân Gâzî, Hüdâvendigâr Murad Gâzî gibi ilk pâdişâhlarımız zamânlarında bu güzel hûylar gittikçe artmışlar.

Osmân Gâzî ilk pâdişâhımızdır ki biz onun ismiyle anılmışız. Bize “Osmânî” nâmı onun isminden alınarak verilmiştir. Gâzî Orhân onun oğlu, Gâzî Hüdâvendigâr dahi Orhân'ın oğludur.

Bunların zamânlarında Şeyh Edebâlî, Akçakoca, Gâzî Mîhâl gibi adamlar var idi ki her biri yiğit, nâmûslu, Osmânlılık için sâdik ve fedâ-kâr adamlar idi.

Evet, bunlar arasında Gâzî Mîhâl Bey nâmında bir rûm, bir

Hıristiyan da var idi. Hatta yalnız Mîhâl Bey değil Evranos Bey gibi daha birçok Hıristiyanlar da var idi. Çünkü Osmânlılık yalnız Müslümânlara mahsûs değildir. Osmânî bayrağına tâbi' olan, Osmânî kânûnuna itâ'at eden herkes Osmânî olur. Bu memleketlerde oturup yaşamak her türlü dîn sâhibleri için bir “hak”tır. O hakkı Hıristiyan ve Yahûdî hemşehrilerimize şer'î'at vermiştir. “Şer'î'at” diye Müslümânlık dînimizin koymuş olduğu kânûna derler. Bu memlekette her türlü emniyyet ile yaşamak Müslümânların ne kadar hakkı ise Müslümândan başka her milletin de o kadar hakkıdır.

Şu ilk Osmânîlilerin iyi hûylularını, komşuları olan her türlü halk ile güzel geçinmelerini ne kadar methetsek azdır. Bunlar bu güzel ahlâkı tâ Asya'nın içlerinden

Bâkî kalan bu kubbede bir hoş sadâ

imiş.

(s.68) getirmişlerdir. Hani ya şu çöl, beyâbân sandığımız yerler yok mu? İşte oralardan getirmişlerdir. Ama zihnimizi açalım. Her şey'in doğrusunu düşünelim ki muhâkememizde, hükmümüzde yanlışlık etmeyelim. Hemân her milletin ibtidâlarında

ahlâkları güzel idi. Bu güzel ahlâkların da işte hepsi “Beyâbân” dediğimiz o tenhâlık ve sâdelik âlemlerinden getirilmişler idi. Romalılarda böyle idi, Araplarda, hepsi böyle idi. Sonraları medeniyetin terakkîsi bu güzel ahlâkları bir yandan daha ziyâde zînetleyip süsledi ise de bir yandan da bozdu. İnsânlar ilk sâdeliklerini bırakıp yaşamakça külfetlere, güçlük-
lere daldılar. Az şey`lere kanâ`at etmez oldular. Bu hâlde daha ziyâde, hem de pek çok çalışmak lâzım iken bir de tembelliğe dûçâr oldular. Çok çalışmadıkça öyle bol bol yaşamakta mümkün olamadığından vardılar türlü ahlâksızlıklara dûçâr oldular.

Bahsin buraları şurada bize lâzım değildir. Bizim burada konuşacağımız şey` Osmânlıların ilk iyi ahlâkı nereden geldiği mes`elesidir. İşte gördük ki Osmânlılar daha “Osmânlı” adını takınmadıkları zamânlarda “Kayihânlılar” nâmıyla anıldıkları vakitlerde, çadırlar altında yaşar iken böyle bedevîlik âlemine mahsûs olan iyi ahlâklılığa nâ`il idiler.

Bu ahlâkın temelleri yiğitlik, çalışkanlık, zahmetlere katlanmak, yaşamak için yiyecek, içecek, giyecek, oturacak gibi şeylerce aza kanâ`at

etmek, ırz ve nâmûsa ri`âyet eylemek, kimsenin elindeki mala göz koymamak, zulmetmemek ya`nî kimseye haksız yerde hiçbir ta'arruzda bulunmamak, yalan ve dolan ile kimseyi aldatmamak, başkalarına ta'arruz şöyle dursun ta'arruz edenleri görür ise kendisi men' etmek, herkesi sevmek ve kendisini herkese sevdirmek gibi şey`lerdir.

İşte Osmânlıların her biri ve hûylar ile zînetlenmiş adamlar oldukları gibi bir hükûmet kurdukları zamân bu hûylar onların ahlâk-ı umûmiyyesini de teşkil etmişler idi. Ahlâkı böyle düzgün olanlardan kimse korkup kaçmaz. Bi`l-akıs herkes bunların yanına sokulup sayelerinde râhat yaşarlar. Cem'iyetleri, milliyetleri, devletleri büyüdükçe büyür. Bu bir hakîkattir ki cihânda her milletin nezdinde böyle görülmüştür. En parlak bir misâlide biz Osmânlılar da meydâna çıkmıştır.

Osmânlı târîhini okuduğumuz zamân yalnız vukû`ât ve havâdisi öğrenmek için okumayacağız. O vukû`âtın bize ne gibi hikmetler göstereceğini anlamak için okuyacağız. O hikmetleri görüp kabûl eder isek her birimiz herkesin beğeneceği,

seveceği, yanına sokulacağı adamlar olacağız. Cümlemiz böyle güzel tabî'atlı, iyi hûylu olduğumuz hâlde ise milletçe dahi “İyi ahlâklı bir millet” olacağımızdan başka milletler dahi bizi beğenecekler, sevecekler, bizimle ittifâka cân atacaklardır.

Ahmed Midhat

Parasını azîz eden kendisini zelîl eder.

(s.69) Hayâtı Öğrenelim

Fâ'ide-i umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinden ve tabî'î bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

Yumurta ve Taş

İşte masanın üzerinde bir yumurta var. Mutlakâ içinizden birçokları bunun niçin burada bulunduğunu soruyor; bir kısmı da nasıl yeneceğini düşünüyor...

Yumurtanın yanına bir de taş koyalım. Ben bunu cebimden daha çıkarırken siz ta'accübe başladınız! Acabâ taşın ne lüzûmu var? Yoksa hevâce bize mi atacak? Hayır, hayır...

Müsterîh olunuz, taşla hiç kimseyi tehdîd etmeyeceğim, o bize ders verecek. Evet, taşlar bile lisânından anlayana söz söyler.

Yalnız taş değil, bütün mevcûdât da böyledir. Hatta insân, eğer dinlerse, bir fidânın bile âheng-i neşvini işitir. Ya'nî, bir fidânın büyümesi bize dersler verir, hakâyık-ı tabî'yyeden bahisler açar. El-hâsıl, dinlemeyi bilene bütün kâ'inâttan sesler gelir.

Haydi, yumurta! Haydi, taş! Bize bir şey'ler söyleyiniz. Fakat ricâ ederim, ikiniz birden söylemeyiniz, çünkü o zamân hiçbir şey'i anlayamayız.

Taş bize, “İlmü'l-arz” dersi veriyor. İşte, bahr-ı sefid sâhilindeki kumlu çakıl taşlarından bir parça.

Bakalım, şimdi siz söyleyiniz, efendiler! Bunun yumurtadan farkı nedir?

Taş serttir, yumurta rakîktir, kolay kırılır; taşın rengi kırmızı, yumurtaninki beyaz; taş eski, yumurta daha bu sabâh yumurtlanmış. Bütün bunlar hakikat; lâkin asıl fark nerede? Acabâ şu taşı bir tavuğun altına koysam ne çıkar? — Hiçbir şey'... —

Ya bu yumurtayı kuluçkaya kursam?
— Şüphe yok ki üç hafta sonra bir civciv — gördünüz mü ikisi *beyninde* büyük, mühim fark. Demek ki bu yumurtanın içinde, ba'zı şerâ'it-i ihtimâm-kâr-âne neticesi neşv ve nemâya kâbiliyyetli bir tohum-ı hayât var. Sonra bu civcivde de bir tevellüd-i hâssası mevcûd. Tavuk olunca o da yumurtlar, bunlardan da civcivler çıkar ve sebât sayesinde bu yumurta ile koca bir kümes doldurulur. Hâsıl olan fazla yumurtaların kimisi satılır, kimisi yenir... İşte, bakın bize bu taşla, bu yumurta neler söylüyor. Bu sözleri insânların hayâtında tatbîk edebiliriz.

Tiz-i reftâr olanın pâvine dâmen
dolasır.

(s.70) Ta'lîm ve terbiyeden maksad vücûd-ı beşerdeki filizlerin neşv ve nemâsını te'mîn etmektir. Taş, kendisiyle meşgûl olunmadıkça taş kalır; kezâlik, yumurta kimsenin nazar-ı ihtimâmını celb etmedikçe bozulur, çürür, tamamıyla ta'affûn eder. Sizin rûhunuzda da azîz yavrularım, şimdilik uyuyan tohum-ı hayât, pek kıymetli tohum-ı isti'dâdât var. Onları çürümeden men' etmek için dâ'imâ dikkat etmeli, onları beslemeli, hatta diyebilirim ki onları da bir

yumurta gibi kuluçkaya yatırmalı ki bütün hâssaları, bütün kâbiliyyetleri meydâna çıksın. Ebeveyniniz, hevâcelerinizi bu bâbta size yardım ediyorlar. Mekteb, sizin rûhunuzda mevcûd (filizler) yavaş yavaş büyüsün, çiçeklensin, yaşasın, sâyeler salsın diye açılmış bir bâğçedir.

Bir yumurta bize neleri düşündürüyor, bunları kayd ve hıfz eyleyiniz.

Şimdi taşla gelelim:

Biraz hîle-i san'at-kâr-âne ile bu taşla da yumurta şekli verilebilir. Fakat yumurtanın derûnunda âdetâ bir âlem var. Onu meydâna çıkarmak için de sabır ve sebât lâzım. Eğer kuluçkada birkaç gün bırakılırsa hiçbir netice elde edilemez, görüldüğü gibi kalır, hatta on beş gün bile kifâyet etmez; çünkü tahavvül-i sûret gizli ve sarf-ı derûnî cereyân eder. Bunun için görüne aldandmamalı. Bazen bir çocukta sanki peder ve vâlidesinin, mu'allimlerinin, onun vicdân ve zekâsını terbiyede gösterdikleri gayret ve dikkatten zerre kadar istifâde etmemiş gibi görünür. Hayır, sabre-delim. Hareket sarf-ı dâhilî, kalbîdir. Neticeye belki biraz daha geç vâsıl olunacak. Her şey için bir zamân

beklemek îcâb eder. Ân-ı inkişâd gelir gelmez çekilen zahmetlerin en acı yaraları birden bire sürûra münkalib olur.

İşte yavrularım! Yumurta ile taşın bize verdiği ders-i ahlâkî. Sakın, kendinizi bir taş gibi farz ederek ondan hiçbir şey'in tevellüd edemeyeceğini düşünüp de mecbûr olduğunuz vezâ'ifte ihmâl göstermeyiniz. Emîn olunuz ki hepinizin kalbinde uyanmak, açılmak, yaşamak ve büyümek isteyen kanatlı bir murg vardır. Semâların mâ'îlikleri arasında oynayan kırlangıçlara bakınız; bülbüllerin, kanaryaların nagamât-ı neş'e-dârını dinleyiniz. Sonra bu hayât-ı pür-şevk ve şetâreti yuvalar içinde bî-hareket duran mini mini yumurtalarla mukâyese ediniz. Bu inkişâf-ı şâ'ik-âne ile bu bî-hareket yavrular *beyninde* ne büyük bir fark, ne büyük bir mesâfe göreceksiniz...

Sevâbdan kaç ki günâha girmeyesin.

(s.71) İnsânların hayâtı da tıpkı böyledir. Bizim rûh ve fikrimizde de ne gizli, ne mechûl hazîneler duruyor. Belki hepinizde ayrı ayrı bir san'at-kâr, yorulmak bilmez bir kâşif, bir muhteri', bir şâ'ir, bir kahramân isti'dâdı uyuyor... İhtimâl ki

kalblerinizde bütün mekârim-i ahlâk: ulüvv-i cenâb, safvet-i kalb, şecâ'at, şefkat, hiç usanmayan ümîd, lütuf ve i'nâyet filizlenmek üzere... Eğer ihmâl olunur, unutulursa, bütün bu yaşamak ârzû eden hissiyyât-ı necîbe gâ'ib olur, gider. Bir yumurtanın muhtevî olduğu hazâ'in-i hayâtiyyenin çürümesi gibi rûhunuzda doğan bütün mekârim ve fezâ'il de sût-i misâllerden, noksân-ı dikkatten dolayı bozulur, kurur... Fakat büyük bir teyakkuz sayesinde bütün melekât-ı akliyye ve rûhiyyenizden kıymetleri dünyâlar değin büyüklükler vücûda gelir ve siz fedâkar, benî nev'anın hukûkuna ri'âyet eden vazîfe şinâs, ulvîyyet, vicdân sâhibi bir adam olursunuz...

Bugün şu yumurta ile taşın verdiği ders kifâyet eder. Artık çalışınız, netice-i sa'yınızdan dâ'imâ semereler bekleyiniz.

İnşâ'-Allah, gelecek hafta bundan daha eğlenceli, daha müfid bir bahis hazırlayacağız.

Handelerden:

İlk su`âl.

Vâlîde — (Uykuda bulunan oğlanı uyandırarak) Kalk kalk mekteb yanıyormuş...

Çocuk — (Gözlerini açarak) Hevâce yanmamış mı?

Bir Zavallıya

Muhteriz, gamlı, hatvellerle seni
Götürürken mezâr-ı nisyâna
Pür-fecâyî-i hayât mâzîni
Görüyordum; havâ-yı zindâna

Benzeyen bir bahâr hülyâda...
Sımâhımda inleyen bir ses
Sanki gerinde bir çocuk, bî-kes
Çektiğin ızdırâb-ı dünyâda

An'anâtıyla söylüyordu bana...
Seni eyvâh! Gömdüler hâka;
Bakışırken çıkarmak eflâka!

Ne zamân gelse yâdıma menfâ
Okurum, ey şehîd-i hürriyyet,
Sana rahmet... Denâ`ete la'net...
—Haydar Paşa: 2, Teşrîn-i sâni, 1324—

Şekîb Âkif

Cezâsız cürmün sâhibi çok olur.

(s.72) Urûk-ı Beşeriyye

Birinci Bâb

Polenezyalılar ve Fijiler

Taringa cezâ`ir müctemi'ası —
Samoa Adaları — Tahiti cezâ`iri —
Markiz Adaları — Havâ`î nâm-ı diğerk
Sandviç cezâ`ir müctemi'ası — Fiji
adaları.

Okyanusya, şarken Amerika ve
garben Asya kıt'aları arasındaki bahr-ı
muhît-i kebîr üzerinde birtakım
adaların hey`et-i mecmû'asından ibâret
olup, mesâhe-i sathıyyesi takriben (11)
milyon kilometre murabba`î nüfûsu
(52) milyon kadardır. Başlıca
taksîmâtı: Polenezya, Malezya olup
Avustralya, Polenezya, Lâ-yu'ad
cezâ`ir-i sagîre mürekkebdır.
Polenezyalılar diğerk kabâ`il ile imtizâc
etmekle berâber vechen ve tab'an
müşâbehet-i asliyyelerini ve lisân ve
şivelerini gâ`ib etmemişlerdir.
Polenezyalıları dünyânın en güzel
adamları arasında zikretmek mümkün-
dür, çünkü kabâ`il-i ibtidâ`iyyenin pek
azında tesâdüf olunan nezâfet ve
intizâm ve hüsn-i tabi'at ashâbında-
dırlar. Sîmâları ırk-ı ebyazı andırır,
saçları ya koyu kestane veya siyâh
renkte sık, kıvrıkcık, sakalları seyrek ve
boyları hemen hemen Avrupalı-

larinkine yakındır. Şen ve şâtır tabî'atları onları daha çalgıya, oyuna, bâ-husûs terbiye-i bedeniyye ile iştigâle alıştırmıştır.

Polonezyalıların dîni her şey'e rûh isnâd eden “Animizm” itikâdıdır. Fakat rûhu bizim bildiğimiz gibi telakkî etmeyeceğiz. Onların rûh dediği şey` (Hayâlet) den, ya'nî her şeyi canlı farz etmekten başka bir şey` değildir. Hatta (Tahiti) de rûhu kuşların civıltılarına, uyuyan çocuğun mışıltilarına kadar ta'mîm ederler. Evet, onların nazarında her şey'in meselâ bir ağacın, bir taşın, bir âletin, bir hayvânın rûhu vardır. Bu itikâd ekseriyâ hayvânata perestiş şekl-i ibtidâ'iiyesini de ahiz eder: (Murtluk) cezâ'irelerinde olduğu gibi ki orada bir nev' uskumru balıklarına (Harb İlâhı) nâmı verilmiştir.

“Tonga” ahâlîsinden genç bir kız

İhtiyâr rü'esânın rûhları da ba'de'l-vefât ilâhlar i'dâdına dâhil olduğu için bütün tevabî'i tarafından kendilerine du'â edilir, adaklar adanır, kurbanlar kesilir.

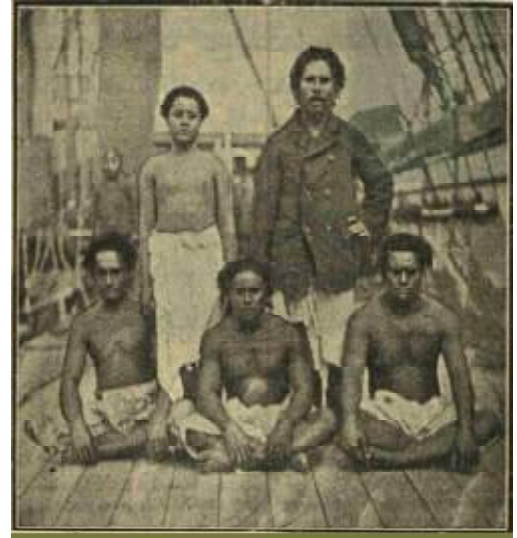
“Tonga” Cezâ'ir-i Müctemi'ası

Tonga cezâ'ir müctemi'ası 26,000 kadar nüfûsu câmi' olan (1,000) kilometre murabba'î arâzî

Cok bilen çok yanılır.

(s.73) olup (1899) da İngiliz — Alman mukâvelesiyle İngilizlerin taht-ı himâyesine geçmiştir.

Seyyâh Couch (1777)de oradan geçerken mazhar olduğu hüsn-i kabûl ve mihmân-nüvâziden dolayı bu adalara “Cezâ'ir-i Meveddet” tesmîye eylemiştir.

“Tonga” ahâlîsinden bir â'ile

İngiliz bahriyye zâbitânından seyyâh-ı şehir Lord George Campbell'de bunlar hakkında şu fikirde bulunur: “Tonga adası sükkânı kadar dünyâda ilk görüşte insânın üzerinde te'sîr hâsıl eden hiçbir millet yoktur. Biraz bakırımı, parlak cildleri, kıvrık saçları, nazar-ı rübâ ve şûh simâları cins-i beşerin en güzellerinden biri olduklarını bilâ-tereddüd teslîm ettirir. Hele vücûd itibârıyla beyâzlara tevaffuk ettikleri inkâr olunamaz.” Dâ'imâ boks oyunu oynarlar ve güreşirler. Hele bir kere 1500 kadın meydân-ı mübârezeye çıkmışlardı.

İçlerinden mühim bir zât vefât edince evvelâ yıkanır, tedhîn edilir, elbisesiyle, kıymetli eşyasıyla ba'de-t-tedennîn, gürültülü ni'melerle deniz kenârına gidilip, hurma dallarından yapılmış sepetler derûnuna mezâra dökülmek üzere kum toplanır. Sonra, müteveffâtın hânesi etrâfında yapılmış kulübelerde, yirmi gün mâtem tutulur, kadınlar evlerinde ağlarlar. Tam yirmi gün hitâm bulunca yine nehre gidilir. Bu sepetler beyâz ve siyâh çakıl taşlarıyla doldurularak mâtem sandığının mevzû' bulunduğu toprağa atılır.

Tongalılar “Finvu” nâmındaki krallarının vefâtı üzerine fevka'l-âde bir sûrette mâtem tutmuşlardı. Bütün rû'esâ ve bütün halk bu kederin kendilerine verdiği te'essür hasebiyle vücûdlarını keskin taşlarla cerîha-dâr etmişler, âyînlerine ıztırâb çeke çeke devâm eylemişlerdir. Kralın ansızın vefâtı bir eser-i hıyânete hamledildiği için ahâlî şu sûretle feryâd etmiştir: “Ey Finvu! Senin fikrini şimdi anladık. İçimizden ben yâhûd bir diğerrinin sana karşı sadâkatsizliği yüzünden sen semâlara çekildin, fakat bu denâ'ete kim cür'et etti? Sana ihtirâm olunmadık zamân var mıydı? Bu hürmet bizim sadâkatimize şâhid değil midir? (Bu esnâda kurha-gir, kendi başına taşlarla vuruyordu.) Bütün bunlar bizim senin hakkındaki sadâkatimizi isbât etmez mi?

O vakte kadar hiçbir kral böyle bir sûret âyîne nâ'îl olamamıştı.

Bugün, Tongalılar, Avrupalı misyonerlerin gayretiyle Hristiyan olmuşlar ve okuyup yazmayı öğrenmişlerdir.

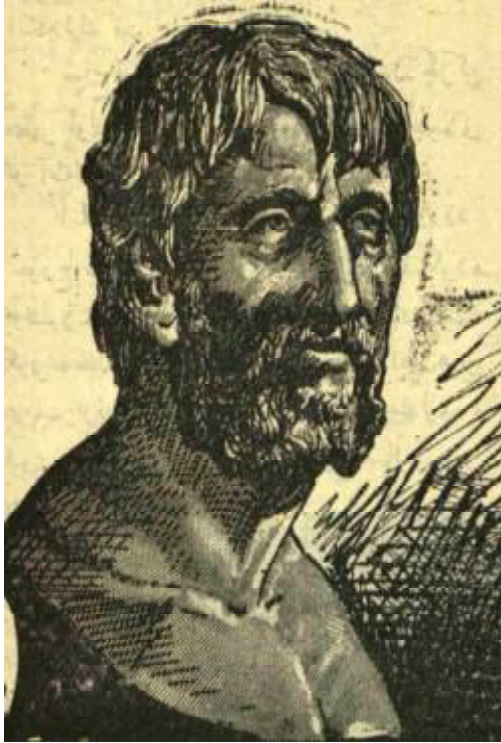
Mâ-ba'dı var.

Hakk'a tevekkül eden açıkta kalmaz.

(s.74) **Terâcim-i Ahvâl**

Seneca (Ba'de'l-mîlâd 3 — 65)

“Seneca” mîlâd-ı Îsâ'nın ilk senelerinde dünyâyâ gelmiştir. Kendisi aslen İspanyol olmakla berâber, pek genç yaşında, o zamânlar İspanya'ya, Fransa'ya, İtalya'ya, Yunanistan'a ve Asya ile Afrika'nın bir kısmına hâkim olan Roma'ya gelerek avukatlık mesleğini ta'kîbe koyulmuştu. Fakat pek az zamân sonra talâkat lisânıyla kesb-i iştihâr etmesi Roma imparatoru “Caligula”nın nazar-ı hasûd-ânesine eylemiş ve “Caligula” memleketinde hürriyete taraf-dâr, istibdâda düşman bir büyük adam yetişeceğinden korkmağa başlamıştı.

“Seneca” bunu anlayınca zâlim hüküm-dârı alenen tahkîre pek de cesâret edemeyerek gûşe-i mütâla'aya çekildi ve ahlâkıyyûndan bir filozof olan “Zenon”un efkârını kendisine rehber-i tefekkür ittihâz eyledi. Şâkirdânına, bütün ihtirâslarını yene-rek, huzûz ve ekdâr-ı dünyeviyyeye aldanmamak çârelerini ta'lîme hasr-ı sa'y ediyordu.

Nâmı âfâk-ı şöhrete gittikçe yayılırken, dest-i terbiyesine “Neron” isminde küçük bir prensi tevdi' ettiler: “Seneca” en ulvî ümîdlerini bundan bekledi. Heyhât! “Neron” imparator olur olmaz bütün dünyâyâ bir zulm ve denâ'et kesilmiş, mu'alliminden aldığı derslerin tamamıyla aksini, hem en müthiş bir sûrette aksini icrâyâ ibtidâr eylemişti.

Bir ziyâfette Neron birâderini zehirliyor, onun akabinde vâlikesini öldürüyor ve büyük bir yangın temâşâ etmek ârzûsuyla Roma'yı yakıyor. En ufak zevkini insânlarla, kaplanları boğuş-turmak teşkîl eyliyordu.

Hâ'in olan korkak olur.

(s.75) “Seneca” bütün bu fecâyî'e karşı te'essüfler ederek, imparator aleyhinde kurulan bir cem'iyet-i ihtilâliyye idâre teşebbü-

sünde bulunmuşsa da eyvâh ki cem'iyet-i hafîyye keşfolununca bütün taraf-dârânı yakalanıp cezâyâ çarpılmış ve “Seneca” dahi eski şâkirdinden (Kendi kendini öldürmesi) hakkında emir almıştı!

“Seneca”nın sûret-i vefâtı pek kahramân-ânedir. Bir sabâh hamâma girdi ve banyosuna uzanarak, bilâ-tereddüd, hiçbir âvâz-ı haşyet çıkarmaksızın iki kolunun damarlarını açtı. Birkaç saniye sonra vücûdu kanlarla mülemma' bir hâlde, hayâtı terk ediyordu.

“Seneca” üslûbunun letâfetinden başka, fıkren dahi pek parlak olan birçok eser bırakmıştır. O eserlerde mevte ehemmiyet verilmemesini, onun hayât için lüzûm-ı kat'iyyesine i'tikâd olunmasını ve sadelikten, kanâ'atten, uhuvvetten ve benî nev'amız hakkında şefkat ve merhametten ayrılmamaklığımızı tavsiye eyler.

Zavallı, muhîtinden kat'iyyen şefkat ve meveddet görmediği hâlde, insânların yek-diğeriyle kardaş olduğundan binlerce def'a bahsetmiştir.

Tahsîn — Ah, keşke birinci pâdişâhımız Osmân Gâzî'den evvel dünyâyâ geleydim!

Pederi — Niçin, evlâdım?

Tahsîn — O zamândan beri geçen şey'leri bugün ezberlemek zahmetini çekmeyecektim de ondan.

Küçük Hâtib

“Alfonso Cuar”ın hazîn bir

hikâyesi:

Barrett ile Rudolph

Genç mûsikî-şinâs (Rudolph Arnheim) ile “Mayans”ın en güzel kızlardan olan (Barrett) bir akşam yalnız kalmışlardı. İki birbire nişanlı oldukları hâlde, ertesi günü ayrılmak lâzım geliyordu. Rudolph uzak vilâyetlerden birine gidip iki sene muktedir bir mu'allimden ders almağa mecbûrdu. Avdetinde “Barrett”ın pederi ibâdet-hânenin imtiyâzını ona terk ederek kızını da verecekti.

Rudolph:

Barrett! Dedi. Senin pek sevdiğin havâyı, haydi birlikte bir kere daha çalalım akşamüstü, ayrılıp gittikten sonra sevdiğimiz şarkıyı tagannî edersek birbirimize yaklaşmış oluruz.

Barrett, orgunu aldı. Rudolph, flavtasını ona terfîk etti. Beğendikleri havâyı birçok def'a çaldılar. Sonra ağlayarak ayrıldılar Rudolph azîmet etmişti.

İkisi de va'adlerinde durdular. Her akşam birbirlerini son gördükleri sâ'atte, Barrett orgunun başına oturur, Rudolph flavtasını alır, her biri tâ uzaklarda, ayrı

Deli ağlamaz, akıllı gülmez.

(s.76) ayrı çaldı. Akşamın bu sâ'ati husûsî ve esrârengizdir... İnsânı nâ-kâbil mukâvemet bir sûrette meshûr-ı hulyâ eyler; ufuktan yükselen bahar âteş-efşân içinde sanki bütün hâtırât, cânlanır, oynar...

Geçen günlerden, sâ'atlerden ba'zıları leb-i hayâlimize handeler serper, ba'zısı solgun siyâh bir tülle mestûr görünür...

Bu ânda, rüzgârın yapraklar arasındaki son ra'şeleri sanki latîf ve mü'ellim hâtıralarımızı telhîn eder. Mûsikî, sadâyı rûhtur.

Rudolph, ara sıra durur:

Kulağına, flavtasının sesi "Barrett" in orgunun ihtirâzâtına karışır gibi gelerek dinler, dinler. Gaşy olurdu...

Böylece, iki sene mürûr etti.

Bir akşam (Barrett), babasıyla, bâğçelerindeki çardağın altında bulunuyordu.

Bu çardak, dalları tâ yukarılara kadar doğru uzanıp giden beyâz, mu'attar dallı akasya ağaçlarıyla muhâtadı, bunların arasındaki aralıkları da koyu yeşil leylak yaprakları kapıyor. Bir iki hanımeli akasyalara sarılmış, uzun bir iklîl-i mezher şeklinde sarkıyordu...

Onlar çardağa girilecek kapıdan, ufukta güneşin aks-i nûrânîyyesiyle hâsıl olan bir nitâk-ı ergûvânîyi temâşâ ediyorlardı. (Barrett) bir aralık orgunu alarak sevdiği havâyı tagannîye başlar başlamaz, (Rudolph) un flavtasının da sesini işitmişti.

Evet, bu Rudolph idi.

İki sene sonra (Rudolph) ile (Barrett) in semere-i izdivâcî olarak bir kızları dünyâyâ geldi.

O, ibadet-hânenin mu'allimi olmuş ve oradaki îrâdî sayesinde zevcesiyle yavrusunu nâ'il-i sa'âdet hâl eylemişti.

Arka etrâfı ıhlamur ağaçlarıyla muhât bir küçük ev satın almış,

önündeki çayırılıkta çocuk yürüyor,
koşuyor, düşüyordu... Bağçenin beyâz
boyalı duvarlarını gül dalları sarmış,
her taraf mesdûd, yabancı bir nazarın
girebileceği hiçbir aralık yoktu. Eyvâh
ki, bir gün yavru vefât etti. Birkaç ay
sonrada (Barrett) kederinden teslîm-i
rûh eylemişti.

Genç kadın ân-ı memâtının
takrîbini hissedince Rudolph'a hitâben
dedi ki:

Beyhûde yere, du'âlarımle
hayâta rabt-ı kalb etmek isterdim. İşte
artık yavruma ben de kavuşacak ve
seni orada bekleyeceğim... Kudret-i
ilâhiye onları dünyâyâ tekrâr
getirmemekle berâber sen beni yine
göreceksin, çünkü hayâlim dâ'imâ
senin etrâfında dolaşacak. Evet,
Rudolph'um, benim cennetim senin
bulunduğun yerdir. Bizi yek-
diğerimize büsbütün birleştirecek bir
gün gelirse, ben seni arar, bulurum. O
zamân rûhlarımız birbirine karışarak

Zemîmin zemi medh yerine geçer.

(s.77) bir daha hiçbir alâkamız
kalmayan bu arzdan uzaklaşıp
gideriz... Her sene; iyi olsun, fenâ
olsun, mahzûn yâhûd şen ve şâtır
bulduğum vakit olsun, ne olursa
olsun, benim yevm-i tevellüdümde,

güneş gurûb ederken, bütün münâcât-
ların âsmâneye yükseldiği, çiçeklerin
yapraklarını kaparken neşrettikleri son
râyihaların serpildiği ânda sen buraya
otur, bize iki senelik iftirâkımızın
azâbını unutturan, bu uzun zamânda
teselliler veren şarkıyı tagannî et. Bu
âheng benim rûhumu bilsen ne kadar
ta'zîz edecek...

Sonra zevcini kucaklayarak,
gözlerini ebediyen kapamıştı.

Rudolph tecennün etti. Bir
müddet seyâhate çıkardılar. Avdetin-
de, sükûnet bulmuş, fakat pek fenâ bir
mâlihulyâyâ giriftâr olmuştu.

Artık o küçük eve kapandı.
(Barrett)inin odasını, olduğu zamân ne
hâlde ise öylece bıraktı.

Nihâyet (Barrett)in yevm-i
tevellüdü gelince kendi, zevcesinin
odasını çiçeklerle tezyîn etti ve akşam
olur olmaz oraya kapanarak, birçok
defalar birlikte çaldıkları şarkıyı
flavtasıyla tagannîye başladı. O esnâda
bir dest hafî-i rûhânide orgunun
tellerini ihtirâz ettiriyordu.

Ertesi sabah, onu döşemeler
üzerine düşmüş, buz gibi bir hâlde
buldular...

Fenn Âleminde Kuyruklu Yıldızlar

Birkaç akşamdan beri, gurûb-ı şemsi müte'âkîb bir sâ'at geçinceye kadar, gurûb-ı şemâli cihetinde ve Zühre seyyâresine (Semânın en parlak yıldızıdır. Güneş battıktan biraz sonra gurûbu doğmazdan biraz evvel de şark cihetlerinde görünür.) garîb bir mevkî'de bir kuyruklu yıldız görünüyor.

Şöyle bir hâl elli altmış sene evvel vâkı' olunca avâm ve hatta havâs arasında bile derhâl bir alâmet şe'âmet, bir nişâne-i felâket addedilirdi. Bugün lehe'l-hamd bu fikirde bulunanlarımız iyice azaldı. Az çok tahsîl görmüş olanlar, böyle kevâkib ve seyyârâtın dünyâ üzerindeki ahvâl ile alâka-dâr olabilmesi hayâline gülmekten başka sûrette mukâbele etmez.

Bu münâsebetle kuyruklu yıldız hakkında kâri'lerimizle ufak bir musâhebede bulunmak istiyoruz.

Evvel emirde şunu bilmeliyiz ki Utârid, Zühre, Arz, Merîh, Seyyârât, Sagîre, Müşterî, Urânüs ve Neptünden mürekkeb olan manzûme-i şemsiyeye mensûb seyyârelerdir.

Diğerlerinden bir şekl-i hâricîlerince, bir de mahreklerince farklıdırlar. Ale'l-umûm seyyârâtın mahreki dâ'ireye karîb bir kat'-ı nâkısıdır. (Mahrek hareketin mahallî demektir. Meselâ bir şimendüfer treninin mahreki demir yollar ve vapurunki deniz üzerinde ta'kîb ettiği hattır.)

Rü'yâ ile hulyâ olmasa züğürtlerin cânı çıkar.

(s.78) (Kat'-ı nâkıs, bunu da mübhem sûrette ta'rîf edeceğimiz yerde bir masâl ile anlatalım, kayık tabak denilen tabakların kenârlarından geçen münhanî bir kat'-ı nâkısıdır.) Kuyruklu yıldızların mahreki ise daha uzun bir kat'-ı nâkısıdır.

Kat'-i nâkıs münhanîyyesinin iki mihrâkı vardır. Şems-i seyyârenin çizdiği münhanîler mihrâkından birinde bulunur. Bunların münhanîleri dâ'ireye yakın olduğu cihetle güneşten en uzak ve güneşe en yakın bulundukları mesâfe yek-diğerine nisbeten pek farklı değildir. Fakat zu'z-zeneblerin iki mihrâkı arası gâyet uzun olduğundan güneşe en yakın bulundukları noktadan, ta'bîr-i mahsûsiyle uç noktasından güneşe kadar olan mesâfe; güneşten en uzak

oldukları noktadan, ya'nî hazîz noktasından şemse kadar olan mesâfeye nisbetle pek ehemmiyetsizdir. Kuyruklu yıldızlar seyyârâta nisbeten şemse daha ziyâde yaklaşırlar. Meselâ 1680 sene-i milâdiyyesinde görülen zu'z-zeneb — ki bir devrini otuz bin senede ikmâl edebildiği hesâb olunmuştur. — Güneşe 75,500 fersah kadar takarrub etmiştir. (Bu mesâfe ise arzımızdan kamere kadar olan mesâfeden takrîben 38,000 fersah daha azdır.) Güneşten en uzak bulunduğu mesâfe ise 32 milyar 500 milyon fersaktır. (Bu da dünyâ ile güneş arasındaki bu'udun 853 mislîdir. 1680 târîhinden şimdiye kadar hâlâ hazîz noktasına vâsıl olamamıştır, daha birçok asırlarda olamayacak!

Güneşe en uzak seyyâre Neptün'dür. Bi't-tab' mahreki en büyük olanda budur. Ba'zı kuyruklu yıldızların mahreki Neptün'ün mahrekinden beri taraftadır. “Encke” ve “Biela” zu'z-zenebleri bu cümledendir. Fakat çoğunun daha ötededir.

Meşhûr kuyruklu yıldızlardan biri “Halley”dir. Bu, önümüzdeki nîsân içinde görülecek ve hatta erbâb-ı fennin tedkîkâtına göre kuyruğu küre-i

arzla temâsta bulunacak imiş... Oh, bizim için güzel, semâvî bir şenlik! Halley'i, 72 senede devrini ikmâl eder. Şimdi görülen yıldız büsbütün yeni imiş.

Bu sene zu'z-zeneblerin bol zamânı. Bu yıldız ve nîsânda görülecek Halley'den, başka hâl-i hâzırda, semâda üç zu'z-zeneb daha mer'îmiş. Fakat bunlar gözle, hatta âdî dürbünle görülemiyor, teleskoplarla rü'yet edilebiliyormuş.

Birazda kuyruklu yıldızların birçok zamân, birçok dedikodulara sebep olan kuyruklarından bahsedelim. Bu husûsta İngilizce “Tir Bits” unvânlı mecmû'a şöyle diyor: “Her ne kadar ilm-i hey'et ulemâsı bir kuyruklu yıldızın neden müteşekkil olduğunu tamamıyla anlayamamışlar ise de icrâ ettikleri rasadâttan şâyân-ı dikkat ba'zı netâyic istihsâl olunmuştur. Erbâb-ı fennin efkâr-ı umûmiyyesi hulâsa edilirse anlaşılır ki “Kuyruklu yıldız sulb veya az çok mütekâ'if bir nevât (Yıldızın baş tarafındaki parlak nokta.) ile gazdan bir taraf içinde

**Züğürtlüğün adını zarîflik
koymuşlar.**

(s.79) sâbih milyarlarca ecsâm-ı sagîreden teşekkül eden kuyruktan tereküb etmiştir.” Ba'zılarının sür'at devirleri, bâ-husûs güneşe yaklaştıkları zamân saniyede 380 mili bulur. (Bir mil 1609 metredir.)

Evvelce görülenlere nisbeten bu seneki zu'z-zeneb pek küçüktür. Kuyruğu 26,000 mil tûlünde imiş. 1782'de görülen yıldızın kuyruğu ise 200 milyon mil tûlünde tahmîn edilmiştir.

“İngiltere hey'et-şinâslarından Sir Cristian'ın tedkîkâtına nazaran 1761 yıldızının 60 milyon; 1711 yıldızının (Ki on yedi ay mütemâdiyen görül-müştür.) 100 milyondan ziyâde ve 1743'de rü'yet olunan yıldızın 200 milyon mil imiş, bu son yıldız geceleri fecr derecesinde aydınlatırmış.

“1743 yıldızının uç noktasındaki sür'ati saniyede 380 mil imiş, arzın sür'ati ise saniyede 18 buçuk milden ibârettir.

Sir Cristian zu'z-zeneblerin arzla musâdemesinin her zamân tehlikeli olmayacağını söylüyor. Hatta arz, hesâbâta nazaran, birçok defa bunlara temâs etmiştir. Meselâ 1761 senesinde küremiz bir kuyruklu yıldızın kuyruk kısmına çarpmış ve

aksâm-ı sagîresinin havâ-yı nesîmî de lâ-yu'ad şahâblar hâsıl etmesinden başka bir netice vermemiş. “Biela” isminde olan bu yıldız bir defa daha rü'yet edilmiş, kuyruğu vâkı'adan evvelki hâline nisbeten daha küçük imiş.”

Nesir

Necm-i Gîsû-dâr

Güneş gurûb ediyor, son huzemâtıyla bize vedâ' bûselerini yollayarak, ziyâ-yı zerrininden birazını sitârelere bırakarak, başka bir âlemi tenvîre koşuyordu. Azametli, pürvakâr güneşin altın saçlarından kurtulan zulemât, yavaş yavaş etrâfa yayılmağa başlamıştı.

Yoldan gelip geçenlerin nazarlarını, sanki mîknâtisî bir kuvvet, semâya doğru cezbe ediyor, bu müdekkik, mütecessis nazarlar berkî bir sür'atle semâyı devir ediyor. Zühre'ye, o eski pek eski âşinâyâ bir selâm-ı in'itâf yollayarak civârında tevakkuf ediyordu...

Gözleri dalgınlıştıran, müfekkireyi düşündüren, kalbe garîb bir his tefe'ül veren, bir endâm-ı nûrânî, bir manzara-i nevîn uzaklardan, pek

uzaklardan hafif bir sûrette nazarlara
çarpyordu.

Zühre mahzûn... Bütün
dünyâyı hüsn-i zâhirine meclûb eden,
kendisini tehâlûkle aratan, tedkîk
ettiren, buhrân ve heyecâna düşüren
bu yeni “Refîka-i gîsû-dârını” âdetâ
kıskanıyor. Fakat yine ziyâ-dâr,
müstehzî tebessümleriyle sanki bize:

O kadar tehâlûk göstermeyin
bu nevzâd-ı münevver pek çabuk
gurûb edecek ve ben onu pek uzaklara
yollayacağım... Demek istiyor.

Ben de kendi kendime
düşünüyordum: iki sene evvelki
refîkan bize bir beşâret-i hürriyyet
olmuştu. Senden de parlak bir peyâm-ı
muzafferiyet bekleriz.

M. Fâ`ik

Selâmet-i insân hıfz-ı lisân ile dir.

(s.80)

Napolyon

Bir fîkr-i âhenîn ona rehberdi dâ`imâ:
Feth eylemek cihânları tîg-ı inâd ile
Kâfî değildi destine berk-i kazâ bile,
Eylerdi geçtiği bütün ıklîmi: kerbelâ...

Titrerdi karşısında onun: dehşet-i
leyâl!

Zulmet olurdu âteş-i rûhuyla çâk çâk,
Hayrân kalırdı satveti pîşinde rû-yı
hâk,
Teşkil ederdi sâyesi: pek kanlı bir
hayâl...

Ekrem Beye

Bir zerre nâr-ı cevır idi, dünyâya
fırladı;
Ta`kîb ederdi bir zafer-i nâ-mukadderi,
Her darbe-i sefâlete âşıktı askeri...

Lâkin zamân Napolyon’u da etti pây-
mâl:

Bir gün, zavallı kimsesiz, âvâre, bî-
mecâl

Destiyle kendi kabrini kendi
hazırladı...

Osmân Fahrî

Serî’atın kestiği parmak acımaz.

(s.81) **Müntahabât-ı Nefise**

Askerlik

Bir millet ki insâniyyetin tenvîr ve tehzîbine me'mûr olmak i'tikâdında bulunur. Efrâdı dünyâyâ askerlik için gelir ve askerlik yolunca fedâ-yı cân eder.

İşte bu da'vayı sûret-i tevâtürde isbâta kâfi olacak millet-i Osmâniyye'dir, ki avâmından her biri ceng-âver ve zâten asker oğlu asker olup, fezâ'il kahramânı ile müsellaah ve akâ'id-i râsiha ile muvaşşah oldukları için, muzafferiyetin esbâb-ı zâhiriyyesi olan levâzım ve ma'ârif-i harbiyyeleri mükessir oldukça kendilerine âlemin baştan başa askeri denilebiliyor ki bu kazıyyeyi dost ve düşman i'tirâfa mecbûrdur.

Bu mücâhid millete askerlik ecdâdı olan kahramânlardan mevrûstur ki dest-i adâletle sel ettikleri seyf sayesinde tevsî'i mülk eyledikleri misillü, lem'a-i şemşîrleri bir ıklîme pertev-bahş olmadan evvel âvâze-i şöhret-i gâlibiyetleri müntesir oldukça, semi'nâ ve eta'nâ cevâbıyla telakkî olurdu. Bunlara ise meziyyet-i askeriyyenin meydân-ı imtihânı denilen mu'ârekelerde âli Osmân pâdişâhları beyyinde [aşere-i

mübeşşere] itlâkına şâyeste olan Osmân Gâzî'den Süleymân-ı Kânûnî'ye kadar geçen mülûk ile Murâd-ı Râbi' gibi cihângirler refik-i cihâd olurlardı ki seferleri cihetle unvân-ı sultânetleri nisbetinde şân-ı muzafferiyet iğtinâm etmişlerdir.

Ecdâdımızın mü'esser himmetlerinden bize bâkî kalan mülk Avrupa ve Asya ve Afrika kıt'alarının mültekâyı hudûdunda ve rub'-i meskûnun en güzel bir cihetinde bir devlet vâsi'a teşkîl eder ki te'sîsi şerefi onlara â'id ise milel-i ecnebiyyenin kemâl-i intizâmı ve katında muhâfazası şânı dahi bize râci' olmak lâzım gelir.

Böyle bir vazîfe-i mukaddeseyi cümleden evvel îfâyâ me'mûr olan hey'et-i müsellehe hakkında her ne kadar ihtimâm olunsa şâyândır. Binâ'en alîyye devletçe nizâm-ı askeriyyenin te'sisinden berü usûllerinin başlıca ta'dîlatına muvaffak olunarak, tensikât-ı askeriyye nâmını almış ve bunun üzerine küllî ve cüz'î teferru'âtının ikmâline i'tinâ olunmakta bulunmuştur.

Şinâsî

Sağ elinin verdiği sol elin görmesin.

(s.82) **Hıfz-ı Sıhhat**

Üçüncü Ders

A'zâ-yı teneffüsiyye. — Vücûd insânın her şey'den ziyâde muhtâc olduğu havâyı biz başlıca ciğerlerimizle alırız. Başlıca dediğimizin sebebi, cildin de teneffüsünden bahs olunurken anlaşılacaktır.

Havâ, göğsümüz inbisât edince burnumuzdan içeriye girer. Buna “Şehîk” derler. Sonra küçük elastikî kîselerden mürekkeb olan ciğere dâhil olur. “Fuseys” denilen kîselerin üçte iki kısmı ev'iye-i demeviyyelerden müteşekkildir ki bu ev'iyenin ihtivâ ettiği kân vücûd-ı insânın muhtevî olduğu kanın tamâm üçte birine mesâvîdir.

Teneffüsün neticesi. — Havâdaki müvellidü'l-humûzanın bir kısmı ev'iye-i demeviyyeden ba'de-l-mürûr müvellidü'l-humûzayı vücûdumuzun her tarafına yayan kana vâsıl olur olmaz, müvellidü'l-humûza vücûdumuzda tesâdüf ettiği karbonla birleşerek hâımız-ı karbonu tıbık teşkîl eder ve uçaklarda olduğu gibi biz de harâret vücûda getirir.

Bu ihtirâk sebebiyle vücûdumuzun harâreti mu'tedil, fakat dâ'imîdir.

Bedenimizin her noktasında cereyân eden hâımız-ı karbon yine kan ile ciğerlere gelip oradan göğsün darlaşması vâsıtasıyla hârice çıkar, buna da (Zefîr) ta'bîr olunur.

Demek ki biz havâdan müvellidü'l-humûza alıyor ve hâımız-ı karbon i'ade ediyoruz.

Şunu da unutmayalım ki aynı zamân da hâımız-ı karbonla berâber, her teneffüste “300” gram su buhârı def' ediyoruz. Bu buhâr kışın te'sîr-i bürûdetle âdetâ su damlası hâline gelir. Bu su da vücûdumuzu teşkîl eden anâsırdan biri olan müvellidü'l-ma' ile esnâ-yı teneffüste bize dâhil olan müvellidü'l-humûzanın ittihâdından hâsıl olur.

Teneffüs için îcâb eden havâ mikdârı. — Acabâ yaşayabilmek için ne mikdâr havâyı muhtâcız?

Biltecrübe hesâb ve ta'yîn olunmuştur ki gençler dakikada (16 ile 14) def'a teneffüs ederler. Bu, günde (10,000) kere demektir. Her göğüs kabarmasında da içermize yarım litre

havâ girer. Ya'nî (24) sâ'atte (10,000) litre havâ...

Zannedilir ki teneffüs için bu kadar havâ kâfidir? Hayır, asla... Bakınız neden?

Çünkü havâ daha teneffüs edilmeden evvel hâmız-ı karbonu hâvîdir. Bu nisbet iki misli olunca havâ bozulmağa başlar. Hâmız-ı karbon gayr-i kâbil teneffüs olduktan mâ'adâ havâdaki mikdârı çoğaldıkça kanımızda biriken hâmız-ı karbonun hârice çıkmasına mâni' olur ve bu cihetle teneffüs kesb-i su'ûbet eder. Biz her sâ'atte (10,000) litre havâyı ifsâd edecek hâmız-ı karbon neşrediyoruz, evet bir günde değil, bir sâ'atte bu kadar.

Zarûrette teyemmüm câ'izdir.

(s.83) **Terbiye-i Bedeniyye**

İsveç Jimnastiği

(Şekil 1) Ayakları Kapayıp Açmak

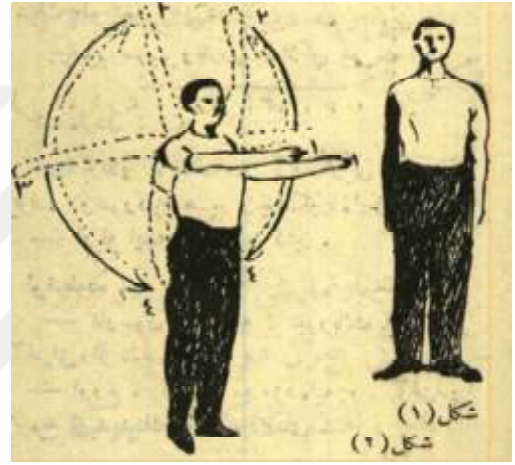
Hareket — Kolları ileri doğru olmak üzere baştan yukarıya kaldırmak ve cânibi olarak indirerek eski vaz'iyetine getirmek.

Kolları kaldırırken bir nefes almalı ve indirirken nefes vermelidir.

İndirme hareketi kaldırmadan daha yavaş olmalıdır.

Kollar kaldırılırken, omuz hizâsına gelince el âyaları yukarı getirilmedir.

İndirilirken omuz hizâsında bi'l-akis âyalar aşağıya müteveccih olmalıdır.

Şekil (2) de gösterilen ta'lîm kolların kısm-ı ulvîsi adalâtı ile omuz adalâtını çalıştırır. Bu aynı zamânda bir hareket-i teneffüsüye de olduğundan kollar kaldırılırken göğüs nefeste tevsî' eder.

Şekil 3 — Eller kalçaya (Parmaklar mülâsık ve ileri müteveccih başparmak arka tarafta olmak üzere eller kalça kemiğine konur. Omuzlar ve dirsekler hafîfçe inhinâ peydâ etmelidir.)

Hareket — Ayakuçlarına basılarak dizleri bükmek.

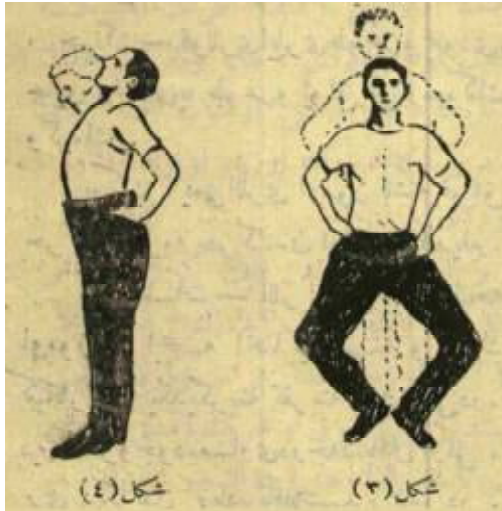
Bu hareket 4 zamânda icrâ edilir.

1. Ayakuçları yere temâs etmek üzere yükselmek.
2. Bacakları bükmek.
3. Bacakları germek.
4. Vaz'iyet-i ibtidâ'iyeye avdet.

Mülâhazât: — Vücûdu doğru tutmağa ve ileriye, geriye temâyül etmemeğe pek dikkat etmelidir.

Bu ta'lîm bacak ve baldır adalâtını hareketlendirir.

Şekil 4 — Eller kalçaya.

Hareket — Boynun geriye ve ileriye doğru bükülmesi.

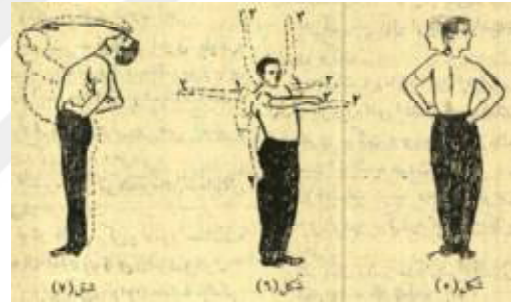
Bu ta'lîm boyun adalâtını hareketlendirir. Boyun mümkün olduğu kadar uzatılmalıdır. Bu hareket başın muntazam tutulması için pek müfiddir.

Tama'-kârın gözünü toprak doyurur.

(S.84) Şekil 5 — Eller kalçaya.

Hareket — Başı sağa ve sola döndürmek.

Bu ta'lîm her iki taraftaki adalât-ı re'îsiyyeyi hareketlendirir.

Şekil 6 — Vaz'iyet-i esâsiyyeden başlayarak.

Hareket — Kolları ileri doğru amûdî, cânibi ve aşağıya doğru olmak üzere bükmek ve germek.

Bükmek, ya'nî elleri omuz başına koymak hareketi her germe hareketinden evvel icrâ edilir.

Mülâhazât — Eller omuza konulunca omuzların iyice inhinâ etmesine ve kürek kemiklerinin yekdiğerine takrîbine dikkat etmelidir.

Dirsekler vücûda mesâvî derecede yakın olmalı, biri diğerinden ziyâde yaklaştırılmamalıdır.

Eller dış cihette bükük olduğu hâlde omuza temâs ettirilmelidir.

Şekil 6'da gösterilen ta'lîm kollar ve omuzlar adalâtını ve mefâsılını hareketlendirir.

Şekil 7 — Bacakları birbirinden ayırarak eller kalçaya.

Hareket — Vücûdun ileriye ve geriye bükülmesi.

Mülâhazât — Dizleri kırmamağa ve başı dik tutmağa dikkat etmelidir.

Bu ta'lîm sırt ve karın adalâtını tahrîk eder.

Handelerden:

Birâder! Kasanın anahtarını şimdi yolda düşürdüm, hiçbir çilingir de onu açamaz.

Öyle ise bir hırsız getir.

Lokantada:

Garson... Bu ne! Çorbanın içinde bir ağızlık var.

Ooh, ustama müjdeleyeyim. Ağızlığını nereye koyduğunun farkında değildi.

Vay! Sütanne siz misiniz? Boyunuz pek kısa...

Daha iyi ya, efendim... Çocuğu kucağımdan düşürdüğüm vakit, bir yeri incilmez.

Zulüm ile yapılan çabuk yıkılır.

(s.85) Kırâ`at

İbtidâ`î:

İyi Bir Çocuk

Bir gün tenhâ zükâktan geçiyordum. Küçük bir çocuğun kendinden daha büyük ve daha yaşlı olan diğer bir çocuğu döğmekte olduğunu gördüm. Büyük çocuk yalnız küçük çocuğun tokatlarını ve tepmelerini yememek için siper alıyordu. Yanlarına yaklaşarak büyüğe:

Seni öyle döğen bu çocuk kardaşın mı? Diye sordum:

Hayır, efendim, bir komşu çocuğu! Dedi.

Çok yaramaz şey'! O seni döğüyor, sen de onu niçin döğmüyorsun?

Hayır, efendim, döğemem. Çünkü ben ondan büyük ve daha kuvvetliyim!

İşte bu sözden şu çocuğun iyi bir kalbe mâlik olup ileride büyük bir adam olacağını anladım.

Kendinden küçüğüne afv ile muâ'mele etmek cezâ ile mukâbele etmekten daha iyidir.

Rüşdî:

İri cüsseli, kuvvetli bir atın üzerine küçük bir çocuk binmiş bir tarlada dolaşıyor, at bu çocuğun kumandasına tâbi' olarak kâh boynunu eğip otluyor kâh çocuğu eğlendirecek sûrette sıcıyor, sağa sola dönerek, oynuyordu. Atın evzâ' harekâtına bakan, mâhir bir süvârinin idâresi altında hareket ettiğine zâhib olabilirdi. Hâlbuki çocuğun bundan zerre kadar dahli olmayıp at kendi kendine eğlendirmek üzere o yolda davranıyordu.

Bir aralık hiddetten gâyet kükremiş bir boğa atın yanına takrîb ederek: — Yazık sana! Böyle bacak kadar bir süvârinin seni istediği gibi sevk ve tahrîk etmesi doğrusu te'essüf olunacak ahvâldendir. Ben olsam bunu

nefsim için pek büyük bir hakâret addederek bir dakika tahammül edemezdim. Hadi sen de şu çocuğu yere çarpıp ta senin gibi kutlu bir hayvâna kumanda etmek ârzûsunun

Âsî yâre ile kâzî pareyle avlanır.

(s.86) neye müncer olacağını kendisine anlat! Dedi. Tab'an asîl ve âlî-cenâb olan at mağrûr boğanın bu teşvîkâtını dinledikten sonra: — Ben bu zavallı, bu âciz çocuğu sırtımdan yere atayım öyle mi? Doğrusu bu, şâyâna takdîr bir hareket, pek şân-âver bir gâlibiyyet olur! Emîn ol ki ben kuvvet ve iktidâr cihetiyle kendimden kat kat dûn olan bu çocuğu yere düşürmek, ayağım altında ezmek sûretiyle iftihâr edecek kadar denî değilim. Emsâlime karşı hukûk-ı tabî'iyemi müdâfa'adan başka bir sebeble kuvvetimi isti'mâle lüzûm görmem. Hele benden zebûn ve âciz olanlara karşı mesleğim hakâret ve şiddet değil, bi'l-akis himâyet ve sahâbettir! Cevâbını vererek hûd-pesend boğayı mahcûb eyledi.

Saka Kuşu

İ'dâdî:

Zemîn kar ile mestûr idi. Bî-çâre bir saka kuşu ormanın kenârında soğuktan, açlıktan helâk olmak üzere bulunduğunu hissediyordu. Nâ-gehân, fasl-ı sayfa latîf latîf terennümâtıyla kendisini tenşît etmiş olduğu muhib-i azîzi oduncuyu der-hâtır eyledi. Kendi kendine dedi ki: — Oduncu beni cân-ü dilden sever. Neşeli nağmelerim kendisine şevk getirerek yorgunluğunu unutturuyor, onu server-i kalb ile çalışmağa, çoluk çocuğunun nafakasını tedârik için kûtlarını taz'îf ederek çalışmağa teşvîk eyliyordu. Zannedirim ki ikâmet-gâhına gitsem beni âteşinin civârına kemâl-i mem-nûniyyetle kabûl eder ve sofranın bakayâ-yı nân ve nemeği ile beslemekte kusûr etmez.

Kuşçağız bu hasbihâlden cesâret alarak oduncunun kulübesine doğru uçu ve gagası ile penceresinin camını urmağa başladı. Oduncu derakab pencereyi açtı... Bu sevgili misâfiri kabûlden fevka'l-âde bir hazz-ı vicdânî hissediyordu. Kuşta nâz ve niyâza hâcet bırakmaksızın girdi ve kış gününün lâlezârı olan âteş kenârına büzüldü. Oduncu tenhâ, yorgun

zamânlarında kendisine bir nedîm-i pür-âheng olmuş olan bu güzel hayvâncağızı eskiden beri tanıdığı için etvâr-ı bî-tâb sesinden açlığını anlayarak hemen ona yiyecekler ikrâm etti.

Kuşçağız fasl-ı şitâyı bütün kış bu kulübede misâfir olarak imrâr etti. İlkbahârın latîf günleri revnak-ı nemâyı hulûl olunca kuşta bir tavr-ı garîb hasret âmîz peydâ olarak lisân-ı hâl ile: — Ey benim insâniyyetli sâhiblerim, bilirsiniz ki müşeccereler-de doğup büyümüş olan kuşa vâsi' ufuklar, latîf rayihalı çemen-zârlar lâzımdır. Bana müsâ'ade ediniz de uçup gideyim? Demek istedi. Oduncu tekrâr penceresini açtı. Kuş vedâ' ederken: İnsâniyyetli oduncu! Senin iyiliğini hiçbir vakit unutacak değilim. Fasl-ı sayfin ta'ab-âver, âteşin günlerinde senin mezâhimini tahfîf için civârına geleceğim. İşini sana bir zevk etmek, seni eğlendirmek için meşk-hâne-i tabî'attan alacağım en sâmi'a nevâz terânelerle öteceğim, öteceğim... Sana karşı borçlu kalmayacağım! Dedi...

Handelerden:

Hevâce — İ'dâm olunan bir adam hakkında niçin fakîr günâh-kârlar derler?

Şâkird — Zengin günâh-kârlar i'dâm edilmez de ondan...

Osmânî kılıcı nânkörlükle çekilmez.

(s.87) Mekteb Dersleri

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — Hükûmet nedir?

Cim. — İnsânların umûr ve münâsebâtını tanzîm ve idâre etmek üzere teşekkül eden hey'etlere hükûmet denir.

Sin. — Hükûmetin vazîfesi nedir?

Cim. — Hükûmetlerin birçok vazîfeleri vardır ki sırasıyla îzâh olunacaktır. Fakat bütün bu vezâ'if şu cümle ile hülâsa edilebilir: Hükûmet, cem'iyyetin intizâmını, ahâlînin hukûkunu te'mîn ile münâsebât-ı ictimâ'îyyeyi idâre eder.

Sin. — Devlet nedir?

Cim. — Mu'în ve mahdûd bir arâzîye mâlik olarak muntazam ve müstakil bir hükûmet tarafından kavânîn-i meşrû'a ile idâre olunan bir

cem'iyyet-i beşeriyyeye “Devlet” nâmı verilir.

Sin. — Millet ne demektir?

Cim. — Bir cem'iyyet-i medeniyyeyi teşkîl eden efrâdın hey'et-i umûmiyyesi “Millet” nâmını alır. Aynı memleket dâhilinde yaşayan her şahsa da ayrı ayrı “Vatandâş”, “Vatanî”, “Ferd-i vatan” denir.

Sin. — İnsânları, cem'iyyetleri idâre için ne lâzımdır?

Cim. — İnsânları, cem'iyyetleri idâre için be-heme-hâl bir kuvve-i hâkimenin vücûdu şarttır.

Eski zamânlarda bu hâkimiyet, kabîle rü'esâsında, daha sonra pâdişâhlarda iken bugün milletlerin eline geçmiştir.

Sin. — Hâkimiyet-i milliye fikri ne vakit çıktı?

Cim. — İnsânlar, dünyânın her tarafında asırlarca müstebid hükûmdârların idâreleri altında yaşadılar. Fakat yavaş yavaş efkâr terakkî ediyor, birçok keşfiyyât ve ihtirâ'ât vücûda geliyordu. Ez-cümle büyük topraklar, tüfenkler icâd edilince kurûn-ı vustâda hükûmrân olan derebeylikleri, esâret usûlleri aleyhine kıyâmlar baş gösterdi.

Cem'iyet-i beşeriyyede fikren, ahlâken büyük adamlar zühûr ederek birçok kitâblar yazdılar. Bu sûretle herkese nûr-ı ma'rifeti, fikr-i harîti telkîn ettiler.

Nihâyet on altıncı asırda Avrupa'da istibdât aleyhine bir galeyân-ı efkâr husûle geldi. "İnsân, hür doğar; hür ölür!" sözü dillerde dolaşmağa başladı.

Ve işte bu târîhten sonra en başta İngilizlerle Fransızlarla olduğu hâlde Avrupalılar yavaş yavaş hürriyetlerini, hâkimiyet-i milliyyelerini aldılar.

Sin. — Hâkimiyet-i milliye ne demektir?

Cim. — Hâkimiyet-i milliye, milletin kendi kendine hâkim olması, ya'nî devleti idâre etmesidir.

Gazab gelince akıl gider.

(s.88) Sin. — Hâkimiyet-i milliyyeden maksat nedir? Ya'nî efrâd-ı millet her işi nasıl görebilir.

Cim. — Hâkimiyet-i milliyyeden maksat, bütün milletin memleketi idâre için bir araya toplanmaları değildir. Zâten her ferd-i vatan ayrı ayrı ayrı birçok vezâ'if ile uğraşamaz. Bir cem'iyet dâhilinde

herkesin vazîfesi mu'în olmalıdır. Bunun için millet, kendisini idâre edecek olan adamları yine kendi arasından ayırır ki işte hâkimiyet, bu noktada tecellî eder.

Sin. — Hükûmetler kaç şekilde bulunabilir?

Cim. — Üç: hükûmet-i mutlakâ, hükûmet-i meşrûta, hükûmet-i cumhûriyye.

Sin. — Hükûmet-i mutlakâ ne demektir?

Cim. — Hükûmet-i mutlakâ, hükûm-dârı istediği gibi icrâ-yı ikâm eden hükûmettir. Böyle bir hükûmette umûmun hukûkunu bir şahsın te'mîn etmesi lâzım gelir ki bu, mümkün değildir. Hükûmet-i mutlakâya "Hükûmet-i müstebide" denildiği gibi böyle pâdişâhlara da "Müstebid" denilmiştir.

Hükûmet-i mutlakâda sûret-i zâhirede kânûnlar, nizâmlar vardır. Fakat hakikat-i hâlde yegâne kânûn, hükûm-dârın keyf ve ârzûsudur!

Sin. — İstibdâd ne demektir?

Cim. — İstibdâd, birçok insânları yalnız bir emir altında yaşamak ve onlara haysiyyet-i

insâniyyeyi ihlâl eden her türlü müzâlimi icrâ edebilmek kuvvetidir.

Sin. — Müstebid hükûm-dârlar ne yaparlar?

Cim. — Müstebid hükûm-dârlar memleketleri dâhilinde, muvâfık olsun, olmasın kendi ârzûlarını yerine getirmeğe çalışırlar ve “Bizim emirlerimiz, her türlü kânûnun, hukûkun fevkindedir.” derler.

İşte hep bu fikirle, menfa'at-ı zâtiyeleri uğruna birçok zavallıları öldürürler. Adâlet, hürriyyet, müsâvât, uhuvvet diyenlere bin türlü eziyetler ederler. Birçok muhterem, hürriyyet perver adamları sürerler. Denizlere atırırlar, velhâsıl yakarlar, yıkarlar; memleketi, vatani izmihlâle doğru sürüklerler...

Sin. — Böyle hükûmetler devâm eder mi?

Cim. — Hayır, böyle hükûmetler bi't-tab' pâ-y-dâr olamaz. Çünkü bütün bu fenâlıklara efrâd-ı millet, mütemâdiyen boyun eğmez. Bir gün gelir ki o zâlimler de cezâ-yı sezâlarını bulurlar.

Sin. — Hükûmet-i meşrûta nedir?

Cim. — Hâkimiyyet, milletlerde olan hükûmetlere “Hükûmet-i meşrûta” denir.

Hükûmet-i meşrûta da bir kânûn-ı esâsî vardır ki hükûmetin vezâ'ifini ve ahâlînin ne yolda idâre olunacağını gösterir.

Mâ-ba'dı var.

Midhat Sadullah

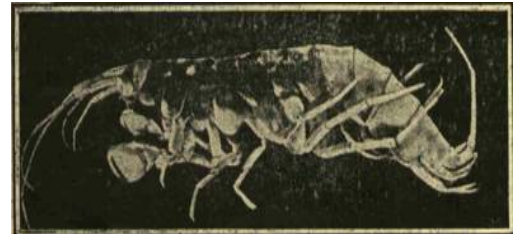
Fırsatı ganîmet bilmeli.

(s.89) **Kitâb-ı Tabî'at**

Tahtü'l-arza sandal seyâhati –

Gölge ve Gece Nehirleri

Mağara seyâhatı esnâsında ekseriyâ göllere veya nehirlere tesâdüf olunur. Bunlardan geçebilmek için muşambadan bir sandal lâzımdır. Hatta bazen bir galeri (Tahtü'l-arz tünel gibi dar yol.) ta'kîb olunurken birden bire bir suya rast gelinir, bu hâlde yakında bulunan diğer bir galeriye vâsıl olmak için yüzmek îcâb eder.

Mağara Sükkânından Gözsüz Bir

Mahlûk

Hatta mösyö Martel'in rüfekâyı seyâhatinden mösyö Jane böyle bir galeriden giderken galerinin gittikçe daha çukurlaştığını hisseder, yoluna devâm eder, galerinin bir nihâyeti su olduğunu görür. Mu'âyene eder. Su ile dolu olan mevkî' âdetâ kuyu şeklinde olup bir cesâretle suya dalınıp diğer tarafa çıkabilirse yola devâm mümkün olduğunu anlar, seyyâh tereddüt bile etmez, suya atlar, dalar, müthiş kayaların altında su içinden geçerek diğer tarafa vâsıl olur.

Yukarı ki satırlar, bu nev'-i mevânî'in tehlikesi ve bunları iktihâm edebilmek için muktezî cesâret ve metânet hakkında kâri'lerimize bir fikir vermiştir, zannedersem.

Bundan mâ'adâ mağara seyâhatine yalnız başına teşebbüs etmek de câ'iz değildir, aksi hâlde meşhûr "Bowman" mağarasını 1670'de kendi ismiyle tesmîyyeye muvaffak olan ma'denci Bowman'ın başına gelen vakı'aya tesâdüf etmek, yer altında her zamân ihtimâl dâhilindedir. Bu adam, mağara derûnunda yolunu gâ'ib eder. Epeyce bir müddet gece, gündüz bu uçsuz bucaksız, korkunç, mechûl yollarda serseriyâne dolaşır, durur. Yolunu

bulup sath-ı arza son derece za'îf ve perişân bir hâlde çıkınca bir müddet yaşar ve çok geçmeden terk-i hayât eder.

**Korkulu rü'yâ görmektense uyanık
yatma hayırlıdır.**

(s.90) Daha başka tehlikelerde var: toprağın çökmesi ile geçitlerin kapanması, grizu (Müvellidü'l-mâ ile karbondan mürekkebi bir gazdır ki âteşle temâsa gelince derhâl işti'âl ederek ma'den ocaklarında birçok telef-âne sebebiyyet verir.); bir de bu râtib ve soğuk mağaralarda uzun müddet ikâmetin, başlıcası romatizma ve güğüs altı olmak üzere vücûdda hâsıl ettiği ba'zı hastalıklar... Mağara seyyâhı, bütün bu mehâlike katlanır, yılmaz, korkmaz. Zîrâ keşfiyyâtının kendisine, avdetinde büyük bir mükâfât büyük bir şân-u şeref hazırladığını bilir. Bu gâyeye vâsıl olmak için îcâbında ölmeğe bile hazırdır.

Mağara seyâhati Fransa'da yakın zamânlarda başlamıştır. Fakat Avrupa'nın, diğer memâliğinde epeyce bir zamân evvel ba'zı mahûf mağaralar gezilmiş, görülmüş ve bilinmiş idi.

İlm-i nebâtât ulemâsında Tournefort nâmında bir zât on yedinci asr-ı mîlâdide Yunanistan'da kâ'in Antiparos mağarasını ziyâret etmiş ve buna dair neşrettiği eserde şöyle demişti: "... İp merdivenle aşağıya indikten sonra kâh karın, kâh arka üstü olarak yerlerde sürünmek sûretiyle bin meşakkatle epeyce mesâfe kat' ettikten sonra nihâyet bu şâyân-ı hayret mağaranın dâhiline vâsıl olabildim."

Ötede beride demet şeklinde müctemi' stalagtitler (Mağaralarda yukarı-dan teressüb eden kirecin donması ve bunun üzerine tekrâr bir damla gelip bu da tebahhur ettikten sonra evvelki kirecin üzerine bir mikdâr kireç daha tevzî' ve bu hâlin birçok seneler devâmı neticesi olmak üzere tahassul eden yukarıdan aşağıya mûm akıntıları şeklinde sütûnlara stalâktit ve aşağıdan yukarıya vazi'yette bulunanlara da stalâgmit ismi verilir.)

Hâriku'l-âde manzaralı nebâtî heykeller teşkîl ederler, bu garîb ehrâmlar (Tournefort'un ta'bîrinde "Dünyâda diğer mislî bulunmayan, mermerden ma'mûl latîf nebâtât") insâna büyük câmi'lerdeki kocaman mûmları tahattur ettirir. O vakitler

Fransa'nın şarkta sefiri bulunan Marquis Nevantel âyîn-i nasrâniyye-den birinin bu Antiparos mağarasında icrâ edilmesini ârzû ederek birçok zevâtı da'vet eder. Yüz adet meş'ale ve dört yüz lamba ile mağara tenvîr olunur. Âyîn esnâsında mâh-tâblar, fişekler yakılır. Toplar atılır. Borular çalınır. Bittikten sonra Marki misâfirlerini savar ve yarı geceyi orada, müsterîh uyku ile geçirir.

Belçika'daki Han mağarası pek meşhûrdur. Less Ayırmağı, genişliği beş kilometre olan bu azîm mağaranın içine dökülerek gâ'ib olur. Hâl-i hazırda bu mağaraya girerek ihtivâ ettiği gölleri seyretmek pek kolaydır.

Mâ-ba'dı var.

Gemisini batıran sandalını aramaz.

(s.91) **Büyük Sözler**

Mekteb bir â'iledir. Mu'allim o â'ilenin pederidir.

دوپوی

Kibir ve gururu şerm ve zarar ta'kîb eder.

Franklin

Bir milletin büyüklüğü ta'lîm
ve terbiye ve gayretiyle mütenâsibtir.

Talama

Sefâlet çalışan adamın
kapısına bakar; fakat girmeğe cesâret
edemez.

Franklin (1)

İnsân gençliğinde îfâ edildiği
hüs-nât ile ihtiyârlığında kendisine
medâr-ı istirahat ve tesellî bir hayât
hazırlar.

Hırs, seyyi'âtını dâ'imâ
sâhibinden setr eder.

Gezezenin kalbi yaprakları
kendi kendine açılan ve harfleri
kolayca okunan bir kitâba benzer. (2)

Muhabbet-i vataniyye kanla
beslenip, meydân harbinde neşv ve
nemâ bulan bir çiçektir.

Severine Eicher

Çalışmayanlara; bâ-husûs dün-
yâya geldikleri zamân hayâtlarını
te'mîn edilmiş bulanlara emniyyet ve
i'timâd etmeyiniz. Alexandre Dumas
Fils

(1) Mercân İ'dâdîsi'nden Giritli
Hüseyin Bey tarafından gönderil-
miştir.

(2) Mahmud Münib Bey
tarafından gönderilmiştir.

Mütenevvi'a

Yeni Belçika kralı Avrupa
hüküm-dârlarının en uzun boylusudur.
Garîbdir ki Avrupa hüküm-dârân-ı
hâzresinin kısm-ı i'zamı zevcelerinden
daha kısa boyludur. İngiltere kralı
kraliçeden iyice kısadır. Çariçenin
yanında âdetâ cüce gibi görünür.
Danimarka kralı da böyledir. İtalya
kralının başı kraliçenin ancak
omuzlarına gelir. İspanya kralın başı
kraliçenin kulakları hizasındadır.
Almanya imparatoru â'ilesi ile berâber
bir resim çıkarttığı zamân dâ'imâ
imparatoriçeye oturmasını ricâ ve
hatta ısrâr eder. Çünkü imparator
zevcesinden kısadır.

Büyük bir lokomotif –
Amerika'da “رساودن پاشفيق ره يلرود”

demir yol hattı üzerinde işlemeğe başlayan bu lokomotif üç yüz ton sıkletindedir. Beher humûlesiyle berâber yetmiş iki ton sıkletinde olan 139 vagonu sâ'atte on mil sür'atle cerr eder. Bu tren 10.000 ton sıkletinde olup bir mil boyundadır.

Londra'daki Sean Paul Kilîsâsı'nın sigorta bedeli senevî 95.000 İngiliz lirasıdır.

Balonda münteşir gazete — Balonda neşredilen ilk gazete Dayton Journal unvânlı Amerika gazetesinin bir nüshasıdır.

Bu Amerika'da "Dayton" şehrinde havâlanmış ve yolda gazete bir el makinesiyle tab' olunarak üzerinden geçilen şehirlere dağıtılmıştır. Dayton Journal'ın, nâşiri olan Mr. George Mac Calella'nın nezâreti altında tab' ve neşredilmişti. Balon 65000 metre mik'abî hacminde olup Dayton'dan öğleden iki sâ'at evvel hareket etmiş ve ertesi gün akşamüzeri Indianapolis'e vâsıl olmuştur.

Misâfirin akılsız ev sâhibini ağırlar.

(s.94) **Muhterem Hanımlara**

Â'ile

Kadın, Erkek Bütün Gençlere

Birinci Bâb

Teşekkül-i Â'ile

Bir iki söz — Târîh ne diyor?
Kânûn-ı ictimâ'î â'ile mevcûd olmasa!
— Vâlidenin vazîfesi — Â'ilenin kavânîn-i teşekküllüyyesi — Â'ilenin kânûn hukûku vezâ'ifi — Talâk — İdâre — Ünsiyyet — İdâre-i â'ilenin iki usûl-i kânûniyyesi — Ta'did-i zevcât — Vahdet-i izdivâc — Nâmus ve iffet — Bizim terbiyemiz — Vakitsiz izdivâclar ve netâyici — İzdivâcın devr-i tabî'yyesi — Tenâsüb-i tevellüdât akraba beynindeki izdivâcların müthiş tehlikeleri — İngilizler.

Bir İki Söz

Â'ile beşeriyyetin en ufak, fakat en tabî'î bir numûnesidir. Beşeriyyeti kavimler, kavimleri kabîleler, kabîleleri â'ileler, â'ileyi de hadd-i asgar olarak zevc ve zevce, bir de yavru teşkîl eyler.

Hayâlen mansûr sa'âdet-i umûmiyyenin bir gün husûl pezîr olması ayrı ayrı her â'ilenin nâ'il-i

mes'ûdiyyet bulunmasına mütevakıftır. Eğer peder ve vâlideden başlayarak her â ile tabî'atın kendisine tevdi' ettiği vezâ'îfî sû-i isti'mâl eylemez. Kavânîn-i ahlâkıyyeye mugâyir hareket etmezse, şüphe yok ki vicdânen müsterîh ve mes'ûd olur. Bu fikri — Her hakîkatin evvelâ bir hayâl, her hayâlin sonra bir hakikat olduğunu — düşünerek ta'mîm edersek, nihâyet bütün âlemi sa'âdet-i ebedîyyeye mazhar görürüz. Bugün mahâl gibi farz olunan şu tasavvurun ba'zı şerâ'ite ri'âyetle kuvveden fi'ile geleceği âtiyen kanâ'at-bahş bir sûrette isbât edilecektir. Biliniz bu râda basit bir muhâkeme yürütelim:

Acabâ başımıza gelen felâketlerin müsebbibi kimdir? Uzakta aramayalım müsebbib kendi nefsimizdir. Yunan-ı kadîm hükemâsından “Epiktet” diyor ki: [Cenâb-ı Hakk insânları mes'ûd olmaları için halk buyurmuştur. Bed-bahtı kendi hatâlarımızdan neş'et eder.] Bu söz bir hakîkattır. Bir gün hasta oluruz, doktor tohum-ı marazı bizim adem-i ihtiyâtımızda bulur. Hastalık sârî ise bunun da menşe'î bir diğerinin hatâsıdır. Bir başka gün servetimizi gâ'ib ederek dûçâr-ı ye's oluruz. Fakat

servet-i tabî'î kendi kendine mahvolmaz.

Hazsız âdem meyvesiz ağaca benzer.

(s.95) Onun ziyâ'î “Kumar, sefâhat, isrâf ve buna mümâsil sû-i harekât” dan mütevelliddir. Bütün bunlarda ârzû-yı zâtımız dâhilinde cereyân eder; gayr-i meşrû' heveslere dalarak kendimizi unuttuğumuz vakit tehlike-i âkıbeti ancak vukû'ı hâlinde tahattur eyler.

El-hâsıl, kavânîn-i vicdâniyyeye muhâlif herhangi hissî, herhangi hareketi mülâhaza edersek edelim asla fâ'ideyi muntic olmayan ahvâl-i seyyi'enin müsebbibi kendi nefsimiz olduğunu teslim eylemek îcâb eder. Lâkin ekseriyâ, za'îf beşer bu i'tirâfa mâni'dir. Kalben bir büyüklük bir hûd-perestlik beslediğimizden nâşî kendimizi biri elzeme addetmek için bizden sâdır olan hatâlardan bile başkalarını mes'ûl tutmak çârelerini ararız ki bu hareket, insânlarda âdetâ fitrî olan “Riyâ”nın bir delîl-i alenîyyesi değil midir? Bundan dolayı, insân kendi seviyye-i irfân ve hayâtından yüksek ve bâ-husûs müdekkik bir nazara mâlik bulunanlar yanında – Sanki ahvâl-i rûhiyyesine vâkıf olacakmış gibi bir şüpheyeye düşerek – dâ'imâ

ihtirâz eder, mahcûb olur. İşte herkesin kendine eş araması, kendi hissiyyâtını diğerlerinde görmek istemesidir ki tembeli tembelle, akıllıya zekî ile âlimi mütefenninle, ahlâksızı hayâsızla dost eder.

Etrâfa bakınız. Hiçbir zamân, meselâ bir ahmakla, kendisinden tabî'aten âlîm olanlar arasında samîmî bir meveddet yoktur. Yek-diğeriyle ülfet etseler bile bu sırf istifâde-i mâddiyyelerini te'mîn maksadına mübtenîdir. Herkes efkârını, âmâlini anlatmak için kendine benzeyen birini arar ve bulamadığı takdirde müte'essir olur.

Hülâsa-i kelâm, sa'âdet yed-i iktidârımızdadır. Her fi'ile neticesini düşünmeden, ale'l-immîyâ` teşebbüs edersek, ara sıra tesâdüfen müstefîd olmakla berâber, ekseriyâ zarar görür, hatta bazen o istifâdelerimizin tahtında mustetir öyle mazeretlerin vücûduna bâ'is oluruz ki onlar dâ'imâ zâhire aldanan, sathı gören nazarımıza birdenbire çarpmayıp, bir zamân sonra meydâna çıkarak, bizi bitmez tükenmez gâ'ilelerin mahkûm-ı tahmîli eder. Bi'l-akis, bütün ihtimâlâtı düşünülerek îfâ edilen harekâtın

neticesi hayra iktirân edince mes'ûd oluruz.

Pekâlâ, sa'âdet, sa'âdet diyoruz: acabâ sa'âdet nedir?

İşte bütün meselenin felsefiyyedi, hayır hayır... Bütün insânlar arasında asırlardan beri mevzû' bahs olmuş ve bin türlü derd ve elemle ıztırâb çekildikçe, emellerimiz gâye-i hayâline ilerledikçe rûhun, hayâtın son esrârı keşf olunmadıkça, ebediyyen de bahs olunacak bir mes'ele!

Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

Yolundan giden yorulmaz.

(s.96) **İdâre-i Beytiyye**

Tasarruf

Her fazîlet mutlakâ bir seyyi'e, her seyyi'e mutlakâ bir fazîletle berâberdir. Bu fikri bütün ahlâkıyyûn kabûl etmişler. Biz, bu hakîkati tasarrufa tatbîk edelim:

Hiç şüphe yok ki tasarruf "İsrâf" ile "Tama'-kârlık"ın hadd-i mutavassıtıdır. Zavallı insânlar efrât ve tefritten kurtulamadıkları için hissiyyât ve efkârımızın muvâzenesi, dûçâr olduğumuz müsâ'ibden halâs

çâreleri âdetâ pek güçtür. İnsân bir tehlikeden kurtulayım derken bir başkasının üstüne basar. İhtiyât-kâr-âne hareket edeyim derken muvâzenesini gâ'ib eder.

Â'ilelerde tasarruf, evvelâ sıkı bir hesâb tutmakla başlar. Her şey yazılır, sayılır, alınan verilen sorulur... Ve niçin alınmış, niçin verilmiş, sebebler aranır... Sonra birdenbire yemek mes'elesi göze çarpar ve bu husûsta biraz ta'dîlât icrâ etmek, biraz iktisâda ri'âyet eylemek lüzûmu his olunur. Neden çok yeniyor? Çünkü her şey taze, iştaha-âver salatalar, peynirler, falanlar var... Bunlar olmasa? Tecrübe kolay... Ertesi akşam salata eksilir... Daha ertesi akşam peynir ve emsâli... Bütün bunlar tedricen olduğu için hâne halkı adem-i mevcûdiyyetlerine alışır ve yavaş yavaş az yemek sarf olunmağa, az yemeğe başlar...

Sıra elbiseye gelir. Neden beş kat elbise var? Biri eskisin, diğeri yapılsın. Bu da âdet olur. Aynı esvâbla gezmekten de ma'nen ve mâddeten bir be'is geldiği görülür.

Fakat dikkat edersek bu andan i'tibâren hiss-i tam'ak başladığını anlarız. Bakınız, hüsn-i sûretle

taşamak tahayyül olunurken iş ne aksi hâle müncer oluyor:

Bu tasarruf, fa'âliyyet-i ayâniyyeyi taht-ı te'mîne alacağı yere, para kesesinin hacmi tezâyüd eder etmez, sâhibine üst üste koymak, biriktirmek gibi bir fikr-i nâbit verir ve parayı hiç istifâde edilmeyecek bir hâle koyar. Böylece maraz-ı ahlâkî, hissiyyât-ı hûd-bîn-âne dâ'imâ ilerler. Artık başkalarının âlâmı kalbi muztarib eylemez, gitgide — Bütün tama'-kârların yaptığı gibi diğerlerine ve kendi nefesine sert mu'âmele olunur.

Netice nedir? Yine sefâlet-i hayât. Maksud ne idi? Bahtiyâr-i tâm ve hâlde her teşebbüste ne lâzım? İ'tidâl ve ma'kûl-âne hareket. Şu iki şartla biz, hem kendimizi hem de etrâfımızdakileri mes'ûd ederiz.

Pirâye

Yetim malı âtesten gömlektir.

Bilmecelerimiz

Birinci nüshamızdaki bilmecelerimizi halledenler:

Birinci Bilmecenin Hallî

Sadr-ı Esbak Hüseyin Hilmî Paşa

İş bu bilmecemizi doğru olarak yalnız Kabataş İ'dâdîsi müdâvimlerinden Ahmed Şükrü ve Rızâ Beyler halletmiş olduklarından kendilerine va'ad edilen kitâbları lütfen idâre-hânemizden almaları ricâ olunur.

İkinci Bilmecenin Hallî

Mısır-ı kadîm esâtîrine â'id bir hikâyenin kahramânı olan “Sfenks” nâmındaki bilmece perisidir.

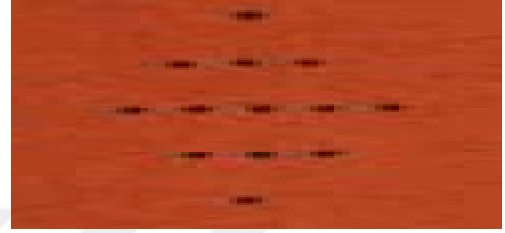
Bunu da doğru olarak kâri'elerimizden Sabiha Hanımefendi halletmiştir. Takdîm edilecek kitâbı lütfen idâre-hânemizden aldirmalarını ricâ ederiz.

Müsâbaka

Oturduğunuz mahalleyi tasvîr ediniz.

Herkes kendi mahallesini tasvîr edecek en tabî'î, en güzel, hakîkate en yakın yazana bir cep sâ'atî; ikinci derecede kalana bir şık çakı takdîm edilecektir.

Bilmece

- 1- Bir harf
- 2- Fârsî bir sıfat
- 3- Mühim bir vilâyet
- 4- O hâlde bu, kim?
- 5- Diğer bir harf

Halledenlerden birinciye bir kitâb, ikinciden üçüncüye kadarda kezâ birer kitâb takdîm olunacaktır.

Fennî Su'âller

Mecmû'aları 15 ve tefâzulleri 8 olan iki adedin ta'yîni matlûbdur?

Cevâblar şubatın on beşinci gününe kadar gönderilmelidir.

Tasvîr-i efkârın hakk-ı âciz-ânemizdeki takdîri:

Arkadaş

Mekteblere ve Ale'l-umûm Etfâle Mahsûs

Musavver Risâle

Bu unvân altında şebân-ı vatan ve mekâtib talebesine mahsûs olmak üzere on beş günde bir intişâra başlayan risâle-i musavverenin bu kere neşredilen ikinci nüshası da manzûrumuz oldu. Bu risâle sâde kabı, küçük kıt'asıyla (vehle-i) evlâda o kadar celb-i nazar dikkat görülmez, fakat ele alınıpta biraz dikkatlice nazar-ı tedkîkten geçirilince risâleyi te'sîs ve tahrîr edenlerin bu gibi risâ'ilden matlûb olan fevâ'id cidden müdrik ve gazete neşri ne demek olduğuna, ne gibi âsâr ve mündericât ile celb-i rağbet edilmek kâbil olacağına bi-hakkın vâkıf bulundukları anlaşılır. Hatta etfâl-i memleket için böyle bir mecmû'a neşrini tasavvur ile o husûsta tatikâtta icrâ eylemiş olduğumuzdan hâsıl olan ma'lûmâtımıza binâ'en bilâ-mübâlağa diyebiliriz ki [Arkadaş] risâlesi tarz-ı tertîbi, intihâb-ı mündericâtı, mahviyyâtının bizdeki şebân ve talebenin ihtiyâcât ve seviyye-i ma'lûmâtına muvâfakatı i'tibârî ile Fransa ve Almanya'da münteşir bu kabîl cerâ'id etfâle cidden fâ'iktir. Vâkı'â risâle büsbütün noksândan ârî değildir. Ez-cümle tab' ve temsîline o mertebe i'tinâ edilememektedir, fakat memleketimizde vesâit-i tab'iyyenin ma'lûm bulunan noksânı ve hatta ba'zı cihetçe fıkdanı düşünülürse bu kusurdan dolayı risâlenin mü'essislerini ma'zûr görmek icâb eder.

Gazete küçük kârî'lerinin her cihetçe tenvîr-i efkâr ve tezyîd-i irfân ve ma'lûmâtına hâdim makâlât neşretmekle berâber amelî birtakım fevâ'id ilâvesini de düşünmüştür. Bu kabîlden olmak üzere bu ikinci nüshasının kâbine iki aylık takvîm muhtasar bir posta ta'rife nâmesiyle bir de desimetre resmi derc edilmiştir ki sûret-i zâhire de ehemmiyyetsiz gibi görünen şu fevâ'id-i hakikat hâlde [Arkadaş] hey'et-i tahrîriyyesinin meslek-i beşeriyyâtta vakvakalarına güzel bir delîldir. Binâ'en-aileyh risâlenin mü'essislerini hâlis-âne tebrîk eder ve [Arkadaş] da evlâdının hem cidden müfid ve hem de eğlenceli mütâla'ât ile dem-güzâr olmasını isteyen evine ve bil-cümle etfâl ve şebân-ı vatana tavsiyye ederiz.

[Arkadaş] ın nüshası 32 sahîfeyi hâvî ve fiyatı yalnız bir kuruştur. Her bir nüshasının nihâyetinde bilmeceler, su'âller dahi münderic olub halledenlere güzel hediyeler verilir.

Arkadaş

Bütün Arkadaş hey`eti tahrîriyyesi bu samîmî takdîre teşekkürlerini takdîm ile iftihâr eder.

İhtâr. — Alî Nusret Beyefendinin kitâbet dersleriyle Elem romanını, kesret-i mündericâtımıza mebnî, dizilmiş oldukları hâlde derc edemedik. Hatta Mekteb-i Sultânî mu'allimlerinden Şem'î Efendi hazretlerinin makâle-i ahlâkıyyeleri de gelecek nüshamızda ta'lîk edilmiştir.

Kupon 1: Müsâbaka 3/Kupon 2: Bilmece numara 3/Kupon 3: Fennî sû'aller numara 3

4. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 4

Numara 4, Cild 1

On Beş Günde Bir

Cum'a-irtesi, 20 Şubat,
325

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lütf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin
bânîsidir.

Donanmamızı Unutmayalım!

Mahall-i İdâre

İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında
"Rûşen" Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsa
Müdîr-i Mes'ûl: Mehmed Fâ'ik

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Her husûs için müdîr-i mes'ûle mürâca'at olunur.

**Herkese Lâzımdır
Bir Aylık Takvîm**

Şubat

Pazar-irtesi	1 8 15 22
Salı	2 9 15 23
Çehârşenbe	3 10 17 24
Pencşenbe	4 11 18 25
Cum'a	5 12 19 26
Cum'a-irtesi	6 13 20 27
Pazar	7 14 21 28

Muhtasar Posta Ta'rîfesi

Mektûblar:

Sâhil için beher on beş gramı
20 para, dâhil için kırk paradır.

**Gazete ve evrâk-ı matbû'a ve
mesâlih:**

Sâhil için 30 grama kadar 5
para 30'dan yetmiş beş grama kadar

10 para bundan sonrası için beher
yetmiş gramda 10 para zam olunur.

Dâhil için 30 gram beş para, 50
gram 10 para, daha yukarısı için beher
50 gramda 10 para zamm olunur.

Paralar		Râyic
Frank	=	4,75
Mark	=	6
Şilin	=	6
Kurun	=	5,5
Dolar	=	24,5
Ruble	=	11,5
Rupi (Hint)	=	8

Lira (İtalyan), Leyi (Romanya),
Lev (Bulgar), Dinar (Sırp), Peseta
(İspanya), Drahmi (Yunan); bunların
cümlesi bir Frank kıymetindedir.

Muhâberât-ı Alenîyye:

Hadîka-i Meşveret Mektebi i'dâdî ikinci sınıfa. — Hep birden edilen tebrîğe
bütün Arkadaş hey'et-i tahrîriyyesi pek samîmî teşekkürlerini takdîm ile devâm-ı
teveccühâtınızı temennî eyler.

Beşiktaş Rüşdiyye-i Askeriyyesi müdâvimlerinden Edirneli Mustafa Rüşdî,
Manastır Mekteb-i İ'dâdî-i Askeriyyesi müntehî sınıf şâkirdanından Osmân Cevdet
ve Kabataş İ'dâdîsi müntehî sınıf talebesinden Necâti Beyefendilere. — Pek kadir-
şinâs iltifât ve teveccühâtınıza teşekkürler eyleriz.

İstanbul Leylî İ'dâdîsi müdâvimlerinden Ferid Safvet beye. — Ta'til zamânı
Arkadaş'ı haftada bir çıkarmak fikrindeyiz.

Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.

20

Cum'a-irtesi

22

Şubat, 1325

Safer, 1328

Donanmamızı Unutmayalım!

Mekteb-i Sultânî Lisân-ı Osmânî mu'allimi Ahmed Şem'î Efendi hazretleri tarafından lütfedilmiş:

Bir Makâle-i Ahlâkıyye

Mektebelerinizde mu'allimlerinizden, mu'allimelerinizden kim bilir kaç kere işitmişsinizdir ki terakkîyât-ı mâddiyye ve ma'nevîyyenin mâ-bihi'l-kıvâmî ilm ve ma'rifet ve hissin halkıdır. Bunlar yek-diğerinin lâzım-ı gayr-i mefârikıdır. Fakat biz, ilm ve ma'rifetin — esâsen ma'lûm olan — fezâ'ilinden şimdilik sarf-ı nazarlar ahlâka â'ide ba'zı beyânâtta bulunacağız. Siz o beyânâttan bilmediklerinizi öğreneceksiniz. Bildiklerinizi de bir kere daha bilerek (Fi'ilmân hayr-i men ilm-i vâhid) mü'eddâsına mürâât etmiş olacaksınız!

Size: (İnsânın liyâkat ve ehliyyeti, şeref ve haysiyyeti ne iledir?) tarzında bir su'âl îrâd edilecek olsa acabâ ne cevâb verirsiniz? Zannedersem bilbedâhe: (İlm ve ma'rifet iledir.) dersiniz değil mi? Vâkı'â bu cevâb nefsü'l emre mutâbıktır. Mutâbıkâtıyla berâber nâkısıdır da

Altın âteşte, insân muhabbette belli olur.

(s.98) çünkü yazmak bilmeyenlere hokka ile kalem menfa'at vermediği gibi ahlâk-ı hasene ile tezyîn-i zât ve sıfât etmeyen âlimlere de sadece ma'lûmât fâ'ide bahş olmaz. Ne kadar erbâb-ı irfân vardır ki zemâ'im-i ahlâk ile me'lûf bulunduklarından şeref-i zâtîleri olmadığı için beyne'l-enâm medhûl ve bed-nâm olurlar. Demek ki insânın bütün ma'nâsıyla ehliyyeti ilm ve ma'rifet ve hüsn-i halk iledir. İşte Hazret-i Mevlânâ bu hakîkati Mesnevi'sinde: (Ben, cihânda... Cihân-ı cüst vücûda hüsn-i halkın fevkinde bir ehliyyet görmedim. Ebnâ-yı beşerin ehliyyeti münferiden hüsn-i halk iledir.) Me'âlini ihtivâ eden:

“Men nedîm der-cihân costicû

Hiç ehliyyet-be ez hûy-ı nikû”

Beytiyle pek açık ve mutlak bi sûrette teşrîh buyurmuş. Evet, mesâvî-i ahvâl, kabâyih-i efâl ashâbının inzâr-ı yâr ve ağyâr da ehemmiyetleri, ahlâk nokta-i nazarından hiç de ehliyyetleri yoktur. Onlara âdetâ heykel nazarıyla bakılır. Ma'a-hazâ onlar sa'âdet-i hayâtiyyeden de mahrûmdurlar. (İnsân elsiz, ayaksız yaşarmış da ahlâksız yaşayamaz imiş.) Felsefesi bunu vâzihan göstermektedir:

“Ahlâk iledir nizâm-ı âlem

Ahlâk iledir kemâl-i âdem”

Fenâ hûy, vahîm, elîm neticeler verir. Her yerde, şehirlerde, kasabalarda, köylerde her fenâlık, her münâsebetsizlik, her fesâhat hep ahlâk-ı redî eden ve be-tahsîs ummurrezâ'il olan cihândan neş'et ettiği bil-tecrûbe sâbittir. Böyle olduğu takdîrde kıt'â ifâte-i vakit etmiyerek kizb, gazab, hased, adâlet, gabâvet, nifâk, riyâ, hırs, buhl gibi rezâ'ilden tahâşî etmek ve hele girdâb-ı cehâletten bir ân evvel sâhil-i selâmete atlamağa bezl-i mesâ'î eylemek vâcibât-ı umûrdandır. Emîn ve mutma'in olunuz ki rezâ'ilden tahâmî ettikçe iktisâb-ı fezâ'il ile sa'âdet-i dâreyne nâ'il olursunuz:

“Kabâyihden tahâmî bâ'is neyl-i fezâ'ildir.”

Mekteb-i Sultânî Lisân-ı Osmânî Mu'allimlerinden

Ahmed Şem'î

Efendinin nazarı ata tîmârdır.

(s.99) Hayâtı Öğrenelim

Fâ'ide-i Umûmîye:

Az söylemek, fkat vakit münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vîcdâniyenin hüsn-i inkişâfı.

2

Bir İstikşâf

Söze bugün, dâ'imâ kendilerinden merâkî câzib yeni haberler, yeni hârikalar beklediğiniz kıt'alar arasından birini mütâla'a etmemizi teklîf eyleyeceğim. Fakat emîn olunuz ki bu kıt'ayı hiçbir harita üzerinde bulamazsınız oraya şimdiye kadar ne bir hükûmet bayrak dikmiş, ne şimâlin cümûdiyyeleri oralarını kaplamış, ne de hatt-ı istivânın tahammül-güdâz güneşi yakıp, kavurmuştur. Bununla berâber kıt'a, o kadar vâsi', o kadar keşfe şâyân ki...

Haydi, ismini bulunuz. İşte ben size bakarak onu buldum. Evet, bu mechûl arâzî, bu mechûl kıt'a: tabî'at-ı beşeriyedir. Ya'nî, hepinizin ayrı ayrı şahsiyeti.

Sakın, şu sözümü sizi eğlendirmek, meşgûl etmek için şöylece düşünülmüş abes bir fikir gibi telakkî buyurmayınız, hayır hayır... Bu söz kadar ciddî, bu söz kadar hakîkî hiçbir şey' tasavvur olunamaz.

İnsâniyyet tâ ibtidâ-yı hayâtında etrâfını bî-hadd ve hesâb-ı mechûlât ile memlû görmüştü. Nereye baktıysa yeni şey'ler, yeni hâdiseler nazarına çarptı. Sonra sevk-i tabîî ve ihtiyâc ve lüzûm üzerine civârını tedkîke, kendi kendisini ta'lîme, fenn ve tecrübeyi istihrâca başladı. Herkes, sırası gelince ecdâdının mesâ'iyyesine yeniden bedâ' ediyordu. Çünkü yeni doğanlara her şey' yeni gelir.

İnsân bu sa'y-i azîm neticesi tabî'atı tanımak ve keşfetmek, onu kâbil-i iskân bir hâle getirmek çârelerini elde ettiyse de bir şey', evet, yalnız bir tek şey' onun muttasıl karşısına çıkıyor, muttasıl zihnini kurcalıyor. Hatta bazen inkisâr-ı cesâretini mûcib oluyordu. Bu ne idi? — Hiç şüphe yok ki: kendi kendisine, tabî'at ve hayâtına ta'alluk eden cehli.

Yalnız sath-ı arzı keşf ile iktifâ etmeyerek, dünyânın tabakât-ı batınıyesine kadar ilerlemiş olan insânoğlu kendisine gelince bir mu'amma önün-

de bulunuyor. Tıpkı rûhu gibi cimside ona gayr-i kâbil-i idrâk birtakım esrâr-ı tabî'atı arz eyliyordu.

Bir insânı tanımak için kendisiyle yol arkadaşlığı et.

(s.100) Buhârî bâr-gîr gibi kullanırken, yıldırımlara hükmederken, elektriği elinde istediği gibi oynatırken kendi irâdesine gelince, âdetâ âsî bir kuvvetle karşılaşılıyordu. Bundan dolayı, diyebiliriz ki insân için en meçhûl kıt'a kendi şahsıdır.

Yeni, eski en büyük ulemânın, hükemânın, mütefekkirînin birçok güçlülere ma'rûz kalarak nihâyet ezhâr-ı acz ettikleri şu mes'ele hakkında burada söz söylemek, o güçlülere galebe çalmak teşebbüste bulunmak pek akılsızca bir hareket farz edilebilirse de yine bu farzımızın tahtında bir hakîkat gözümüze ilişir. O da: sizin âtiyen bir büyük adam olacağınız ve kendi kendinizi düşünmeği şimdiden i'tiyâd edebileceğinizdir.

İnsânın kendi kendisini tanımakta dûçâr olduğu güçlüklerin neticesi nedir, biliyor musunuz? Tabî'atımızda bulunan birçok kıymet-dâr, mükemmel, muhtelif anâsırın keşf ve ta'yîni yalnız bir neslin iktidârı

dâhilinde olmayıp, bütün insân-ı beşerîyyenin dâ'imî gayretine vâ-beste bulunduğunu takdîr eylemek. Ufacık bir bânâçesi olan adam orasını hemân dolaşılıyor. Fakat emlakî hektârlarca olursa bu devir güçleşir, arâzide dağılır. Nehirler, ormanlar geçiyorsa onların hepsini şöyle birkaç sâ'atte gezip görmek imkân hâricinde kalır.

Kıymet-dâr definelere doğru attığımız her adımda şâyân-ı taharrî bir şey önümüze çıkar. Dâ'imî fikrinizde bulunsun ki siz şahsiyyet-i insânîyyenin hudûd-ı mazîkasından toplanıp, destelenmiş bir âlemsini. Kız, erkek; fakîr, zengin bütün çocukların uzviyyâtında, harekât-ı bedenîyyelerinde, hislerinde, fikirlerinde, rûh ve vicdânlarında derin, pek derin, tasavvur olamayacak derecede derin defâ'in-i cevâhir mevcûddur. Bunlardan başka, yine hepinizde o kadar tohum-ı kabâyih var ki... Eğer kendinizi muhâfaza etmişseniz mutlakâ onlar kökleşir, her yaklaşanı tesmîm eden zehirli bir menba' dâ'imü'l-cereyân şeklini alır. Lâkin sizi te'mîn ederim ki o muhassin hakkında cüz'î bir fikriniz bile olsa, yine her fenâlîğe galebe çalarak alkışlanırsınız. Mes'ele o fikri elde etmektedir.

İnsânlar bedâyi' mu'amâriyye-
nin temâşâsı maksadıyla tâ uzaklara
seyâhat ediyorlar. Dikkat ederseniz,
azîz yavrularım sizin vücûdunuz iki
tâk-ı hareket teşkîl eden ayaklar
üzerine mü'esses, taşları kemiklerden
ibâret olup gâyet kavî veterlere, ya'nî
ökçelere istinâd ettirilmiş mislî
bulunmayan bir binâ-yı tabîîdir.
Umûd fakriniz metânet ve kuvvet
nokta-i nazarından bir hârîka-i
mu'ammâridir. Vücûdumuzun harekâ-
tını da gözden geçirirsek onun ne gibi
vesâ'itle

Para adama akıl öğretir.

(s.101) böyle mükemmel işlediğine
hayret etmekten başka cevâb
bulamayız. Eliniz son derece güzel bir
bedi'a-i hayâliyyedir ki diğer bütün
a'zâ ondan iktibâs-ı hizmet eyler.
Ma'lûm ve mechûl bütün hikmetler,
bütün kimyâlar bir araya gelse yine
mu'addenizdeki mu'âmele-i hazmiyye,
ciğerlerin teneffüsü, devrân-ı dem, hiç
yorulmayan darabân-ı kalb onların
ameliyyât-hânelerinde mümkün değil
halledilemez.

Hele gözleriniz, kendisini
taklîd eden bütün dürbünlerin, teles-
kopların, mikroskopların kâffesine
fâ'iktir. Kâffesi için numûne-i yegâ-

nedir. Kulaklarımız görülmeyen, tutul-
mayan şey'leri his ve idrâk ederek, her
sadâyı işitir. Sîmânız her dakika
değişebilmek kâbiliyyetini hâ'iz bir
kitâb-ı musavverdir ki üzerinde şimdi
hikâyeler, şimdi hisler, şimdi hâtıralar
okunur. Dimâğınız ise, bütün bu vâsi'
mâlikâneler arasındaki münâsebâtı
yek-diğerine rabt eden bir âlet-i
hayâtiyyedir. Sonra, bütün bunlarda
bir hârîka-i derûnînin çerçevesi, zî-rûh
beytü'l-mukaddesin âsitân-ı mu'ciz
nemâsıdır. Evet, içinizde hiç görölme-
miş, anlaşılması gayr-i kâbil, kıymet-
dâr, kahramân, kâh muzdarib kâh
mes'ûd, kâh âlî kâh sefîl bir şey' var.
Biz ona "Rûh" nâmı veriyoruz ve her
şey'i, bütün kâ'inâtı yalnız, yalnız
onunla hülâsa edebiliriz. O olmasa her
şey' mahvolur bütün hissiyyât ve efkâr
mu'attal kalır...

Bir seyâhatten avdetde müşâhe-
dâtınızı herkese söylersiniz. İşte ben
de tabî'at-ı insâniyye ve bilhâssa sizin
tabî'at-ı zâtiyyeniz üzerinde yapılan şu
ufacık seyâhatten bilistifâde sizi teşvîk
ve teşcî' eden fikirler der-miyân ettim.
İnşâ'-Allah bundan sonraki dersleri-
mizde yine ara sıra bu bahsi ta'kîb
eyleriz.

İnsânların bâ'is-i felâketi olan şey` nedir? Diye bana sorarsanız, derim ki: “Onların ye`s ve fütûri ve benî nev'aları hakkındaki sû-i zann ve hareketleridir.” düşünürsek, bunun ziyânında en ziyâde kendi nefslerine dokunur. Onlar, tabî'atlarında kibir ve hûd-bînî bulunmakla berâber yine necâbet, haysiyyet, ulvîyyet gibi sıfâtı, kendilerine çok görürler. En iyi şey`ler üzerine sâlim fikirleri yoktur. Bundan dolayı hissiyyât-ı telvîs olunuyor. Vücûdlar, dimâğlar sû-i istimâlâta kapılıyor. Yek-diğerimizin nâmûsunu kesr edecek harekâtta bulunuluyor... Nûr-ı hakîkat, emniyyet-i âsâyiş içinde yaşayacağımız yerde dâ'imâ zulmetler, endişeler, zarûretler arasında ömr-güzâr oluyoruz. Buna binâ'en — Taht ve tâcı yıkılarak esîr edilmiş hükûmdârlarda olduğu gibi — biz sa'âdet-i umûmîyye hakkında pek uzak, evet, pek uzak bir ümîd besliyoruz.

Hâsılı, hiçbir zamân unutulmaması câ'iz olmayan şey`: Tâ çocukluğumuzdan i'tibâren haysiyyetimizi takdîr ederek, bu haysiyyeti kırmayacak ahvâl-i müstahseneyi iktisâba gayret etmektir.

Bir İhtiyâr Mu'allim

Tilkiyi kovalarken kurdu uyandırdı.

(s.102) **Urûk-ı Beşeriyye**

Samoa Adaları

(44,000) nüfûsu ihtivâ eden Samoa Adaları (8,588) kilometre murabba'i arâzîden ibâret olup iki kısımdan müteşekkildir ki (1899) senesinde Almanya ile Amerika hükûmetinin tanzîm ettikleri mukâvele-nâme iktizâsından olarak garbdaki adaları Almanlar ve şarktakilerini de Amerikalılar işgâl etmişlerdir.

Samoaalılardan Üç Kadın

Samoaalılar güzel ve kavîyyü'l-vücûddurlar. Elbiseleri “Drasena” dedikleri yapraklardan ma'mûl bir önlük ise de libâs-ı resmîleri uzun, bol bir esvâbtır. Vücûdları dizlerinden tâ kalçalarına kadar birçok şekillerle müzeyyendir. Tabî'atları hakîkten centilmen denilmeğe sezâ olup, hemân cümlesi mültefit, nâmûslu, terbiyelidirler. Garben Fijililerle komşu oldukları hâlde, onların şiddet

muhteris-ânelerinden bunlarda ufak bir eser bile görülmez. Bi'l-akis sükûnet ve vakârları Fijililerle tezâd teşkîl eder.

Sakın, bu sözden, onların muhârebeden ictinâb eyledikleri anlaşılmasın. Sırası gelince o kadar hûn-rîz muhârebe olur ki... Hatta kadınları bile iştirâk etmek levâzımât-ı harbiyyeyi tehyî'e ve mecrûhları tedâvi eylemekle mûvazzaftırlar.

Resm-i İzdivâc

Samoalılarda, izdivâc hasîr mübâdelesiyle vukû' bulur ve erkek vücûdunu resimlerle tezyîn etmedikçe te'ehhül eyleyemez.

Delikanlı adadaki kızlardan birini intihâb edince refîkini hasîrıyla gönderir. Kızın hakk-ı intihâbı yoktur. Re'îsin rızâsıyla hareket eden ebeveynin

Cesm-i insâf gibi kâmile mîzân olmaz.

(s.103) karâr ve emrine itâ'ata mecbûrdur. İzdivâcdan birçok zamân evvel, kızın akrabâsı kendisine gâyet ince örülmüş hasîrları, esvâbları cihâz makâmında takdîm ederler. Ötede delikanlının akrabâsı da zevcin vefâtından sonra tasarruf eylemek

şartıyla zevcesine tek eyleyeceği hisse-i emvâlî, ya'nî esvâbları, kayıkları, hayvânları taksîmle meşgûl olurlar.

Eğer her iki taraf kibâr takımdan iseler, resm-i izdivâc, umûmî âlâyılara tahsîs edilen meydânlarda icrâ olunur ve oraya vücûdları yağdan parıl parıl parlayan bütün da'vetliler dâ'irevî toplanırlar.

Tahitililerden Bir Erkek

Gelin bir kulûbe içinde durur ki buradan taşınacak yerine kadar bir uzun halı uzatılmıştır. Bunun ucuna damat oturarak zevcesini bekler. Nihâyet, kadın incilerle, çiçeklerle müzeyyen olduğu hâlde sâkit-âne kulûbeden çıkar. İki yanından yerlere kadar dalga dalga sürüklenen ince hasîrlar sarkar. Kendisini süsleyen hizmetçi kızlar da damada takdîm

edecekleri hasîrlarla berâber gelinin arkasından yürürler. Rast geldiklerinden hasîr alırlar, bazen bu cihâzını, üç yüzü bulur. Sonra resm-i izdivâcın iki kahramân şâd-mânî yanyana gelip hâzîrûn vecd-âver alkışları karşısında eğilerek teşekkür ederler. Zevc hedâyâyı mağrûr-âne toplar.

Biraz evvel Samoahlıların mutlakâ muvâfakat-ı ebeveyne itâ'ata mecbûr olduklarını arz eylemiştik. Fakat bazen böyle olmaz. Eğer izdivâcî yalnız re'îs ârzû ediyorsa kız dağa kaldırılır ve muvaffakiyyetin kemâline emniyet hâsıl olduktan sonra dağa kaçıran delikanlının arkadaşları toplanarak, kıza â'id medhiyeler söyleye söyleye köyün zukâklarını dolaşırlar.

Tahitililerden Bir kadın

Société Adalarından: Tahiti

Société adalarının başlıcası “Tahiti” olup, bu nâmın ekseriyâ bütün adalara şümûlî vardır. Hepsi birden (1,650) kilometre murabba' arâzîyi ve (18,000) nüfûsu hâvîdir. Eskiden bu adalar sükkânının hiçbir kânûn-ı ahlâkîye tâbî' olmayarak yaşadıkları zannedilirdi. Fakat bugün bu zann onların medeniyete yaklaşımlarıyla kesb-i za'af etmektedir.

Mâ-ba'dı var.

Hakk'ı tanıyan halka baş eğmez.

(s.104) **Büyük Sözler**

Manzûm:

Elem mevdi eğer görse idi:

Emel-i ömrünü sevmezdi
beşer.

Hazret-i Ali

Nefsine gâlib gelen mağlûb
olmaz âleme.

Sâ'ib-i Tebrîzî

Garîbin gönlü ayrılmaz
vatandan.

Hâfız-ı Şîrâzî

Olanı iste, eğer istediğin
olmazsa.

Ahmed Rifâ'î

İbtidâsı hiddetin cennet,
nedâmettir sonu.

Eflâtun

Her hamâkat kendine hayret
eden ahmak bulur.

Bovalo

Mevte doğru ilk adımdır
doğduğun ân hayât!

Voltaire

Bizlere cellâd olur: âlâm-ı
vicdâniyyemiz.

Racine

Olmasaydı mevt, bilmezdik
hayâtın kadrini.

Bovalo

Mezâr içindeki adam: limânda
bir gemidir.

Belki!

— Küçük Dilenciye —

Bir iştikâ-yı mü'ellimle dâ'imâ ömre,
Evet, bu ömr-ü nuhûset لقامه ta'n
ederim.

“Neden şu baht-ı sefilim refâhtan
behre

Veşme almadı... Hâlâ da almıyor...
Giderim.

— Ki her zamân yed-i kahrında
benliğim ezilmiyor —

O, dâ'imâ mütezâyid... O, dâ'imâ
kakhâr...

Hayâl-i zevkimi tahrîb içinse kâfidir;
Bir ızdırâb-ı mü'ebbedle olmasam
bîzâr!

Derim... Fakat yine râhimde bir
şikeste hayât,

Küçük, zavallı tesâdüf edince aç,
uryân.

Onun sefâlet-i fakrıyla titrerim –
Giryân –

Ve – Belki... Belki, derim; hep
geçirdiğim ânât

Bugün merât-ı ömr ile inleyen beşerin

Huceste bir emeli... Belki bir hayât-ı
güzîn!”

Şekîb Âkif

Handeler:

Tahsîn'e pederi sorar:

— Tahsîn; elifbânı biliyor
musun?

— Evet, babacığım.

— Söyle bakalım, (Elif)ten
sonra ne gelir?

— Öteki harfler, baba...

Cehenneme girse yüzü kızarmaz.

(s.105) **Hıfz-ı Sıhhat**

Hadîka-i Meşveret Mektebi
kısm-ı İ'dâdîsi ders notlarından:

Dürûs-ı Hayâtiyye [Fizyoloji]

Teşrîh, fizyoloji, hıfz-ı sıhhat,
usûl-i zer' bu kitâbdaki mevzû'
bahsimiz ta'azzuvun ve vezâ'if-i
uzviyyenin, bil-netice hıfz-ı sıhhat
beşerin mütâla'asından ibârettir.

Husûsî bir bahiste ise, beşere
îfâ-yı hizmet ve te'mîn menfa'at eden
envâ' hayvânâtın usûl-i terbiye ve
ıslâhıyla meşgûl olacağız.

Medhal

Birinci Bahis

Zevî'l-hayât Mahlûkâtın Bünye-i

Umûmiyyesi

Vücûd hücrâta münkasımdır.
Hepsinin esâsı, intisâcî bir olduğu
hâlde zu'l-fekâr gibi en muhtelit
hayvânât ile mercâniyyeler ve
isfenciyyeler gibi en basit olanlar
arasında ne kadar büyük bir tehâlûf-i
eşkâl ve ta'azzuv mevcûddur. Bütün,
bunlar hayât-ı hücrevî ile muttasıf bir
yığın eşhâs-ı hurde-bînî altında hülâsa
olunurlar. Uzviyyet-i hayvânât,
uzviyyet-i beşerin aynı intisâc-ı
hücrâtında bulunan evsâf-ı esâsiyye
diğerinden asla başka değildir. Her
ikisini de yaşatan hep bir hayâtıdır.
Hücrât-ı nebâtiyye de bunlar
gibidir... Mahlûkat kesîrî'l-hücrenin
bidâyet-i hayâtı Beyze denilen bir
hücre-i asliyye ircâ' olunabilir...

Bu cursûm-ı ibtidâ'î, iğtidâ
sayesinde büyüyerek evvel emirde
birbirine benzeyen iki hücreye inkısâm
eder ki bu da sırasıyla tezâ'uf etmekle
dört, sekiz sonra on altı hücre tevli'd
eder. İşte hücre-i ibtidâ'înin fi'il-i
inkısâm ve neşv ve nemâsı, kâhil bir
insânın bedenini terkîb eden

milyarlarca hücurâtın terâkümünü icâb eder.

Mahlûkât-ı vahîdû'l-hücre — En basit hayât-dâr mahlûkattan hayvânât miyânında ma'lûm olanlar protozoarler (nakî'a, amip) ve [Bakteri] yâhûd mikrolardır. Nebâtât-tan ise yeşil üşniyeler gösterilebilir ki bunlar da esâsen yalnız bir hücreden tereküb ederler... Hemân hepsi hurde-bînî olup, mahlûkât vahîdû'l-hücre nâmını alırlar. Bu besâtet intisâc hücre-i ibtidâ`înin tekessüründen mütevellid olan hücurât-ı muhtelifenin hâl-i vahdette kalacakları yerde, müstakil bir mevcûdiyyet meydâna getirmek için inkisâm etmelerinden

Hasmın sitemin anlamamak hasma sitemdir.

(s.106) münba'istir. Ya'nî bu mahlûkâtın bedeni büsbütün yek-vücûd kalacak iken bir nev'-i inkisâma dûçâr olmuştur. معضوات süfliyyede fi'il-i imtizâc görülür. Mahlûkât kesîrû'l-hücre kâbil-i tekemmüldür. Münteicü'l-hücurât olan hayvânâtta bedenin hazm-i gadâ gibi vezâ'if muhtelifesi birçok silsile-i mahsûsa-i hücurât tarafından îfâ olunur. Bir silsile-i hücurât a'sâbı meydâna getirir, bundan başka her uzuvda mevcûd

hücurât îfâ edeceği hizmete münâsib bir şekl-i husûsî gösterir. Ez-cümle harekete tahsîs olunan hücurât bilfarz fi'il-i takallüsü hakkıyla îfâ etmek için huyût yâhûd elyâf-ı adaliyye tarzında tetavvul etmişlerdir. Kezâ hücurât-ı dimâğiyye veya asabiyye daha mükemmel icrâ-yı vazîfe etmek için müte'addid-i nukât temâsı hâ'iz olacak sûrette münsecimdir.

Bu inkisâm mesâ'î-i hayât veyâhûd ihtisâs, vezâ'if tabî'atın fevka'l-akl bir hikmetidir ki mahlûkât zevi'l-hayâtı derece-i kemâle yükseltir.

Hadîka-i Meşveret Ulûm-i Tabî'iyye
Mu'allimi

Doktor Hikmet Refik

**Terbiye-i Bedeniyye
İsveç Jimnastiği**

Şekil (1) — Ayaklar ayrı olarak eller kalçaya.

Hareket: Vücûdu sağa ve sola bükme.

Mülâhazât: Dizleri bükmeğe, başı sarkıtmağa, vücûdun belden aşağı kısmının kımıldamamasına pek ziyâde dikkat eylemelidir.

Şekil 1

Bu ta'lîm vücûdun sağ ve sol tarafındaki adalâtı (etleri) hareketlendirir.

Şekil (2) — Ayaklar bitişik olarak eller enseye.

(İki parmakları ense ile baş arasında birleştirilecek, fakat parmaklar birbirine

Devlet adama ayağıyla gelmez.

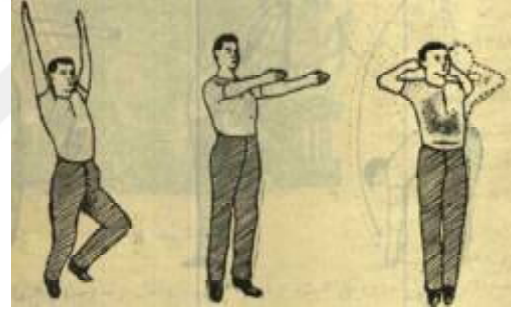
(s.107) geçirilecek sadece ucuca getirilecek. Bilekler de bükülmeyecek, dirsekler biltabi' bükülecek. Vücûdun aksâm-ı sâ'iresi vaz'iyet-i esâsiyyeyi muhâfaza edecek.

Hareket: Vücûdu sağa ve sola döndürmek.

Bu ta'lîmde vücûdun sağ ve sol kısımları adalâtını hareketlendirir.

Şekil (3) vaz'iyet-i esâsiyyeden başlayarak;

Hareket: Evvelen, kolları ileriye doğru uzatmak, ayakuçlarına basarak yükselmek (1); sâniyen, dizleri bükerek, kolları baştan yukarı kaldırmak (b); sâlisen, kolları cânibi (yan taraftan) olarak ve el ayaları yukarı gelmek üzere aşağıya indirmek, bacakları doğrultmak (h) râbi'ân, ayalar aşağı tarafa gelmek üzere kolları çevirip kalçalar hizâsına getirmek, ökçeler üzerine basmak, ya'nî tekrar vaz'iyet-i esâsiyyeyi almak.

Şekil 3- (b) Şekil 3- (1) Şekil- 2

Bu ta'lîm şekillerde de görüleceği üzere kol ve bacak adalâtını hareketlendirir.

Şekil (4) vücûdun arka tarafı döndürülerek bir duvarın önünde ve bir adım kadar uzakta durmak. Ayakları ayırmak, kollar baştan yukarıda tutulacak.

Hareket: Vücûdun kısm-ı ulýâsını karından kısmını geriye doğru

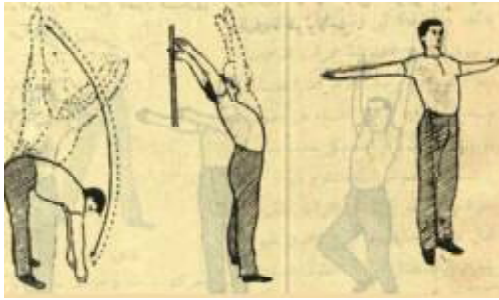
bükerek parmak uçlarını duvara temâs ettirmek —Vücûdun duvara temâs etmemesine dikkat olunacak. — ve bu vaz'iyet muhâfaza edilerek yukarıya doğru uzatmak, yâhûd iyisi aynı vaz'iyet muhâfaza edilerek ve ayakuçlarına basarak birkaç defa yukarı kalkmak.

Zelîl adam tama'-kâr olur.

(s.108) Bu ta'lîmi müte'âkıb bunun mütemmimi (Mütemmim: Tamamlayan) olan şekil (5) deki ta'lîm yapılmalıdır.

Şekil (5) — Bundan evvelki hareketten başlayarak,

Hareket: Vücûdu ileriye ve aşağıya doğru. Parmak uçları ile yere temâs etmeğe gayret edilecek ve bacaklar kâfi derecede ayırık olacak. Ba'de doğrulmak.

Şekil 3- (h) Şekil 4 Şekil- 5

Mülâhazât: Vücûdu doğrulturken beli düz tutmağa dikkat etmeli, evvelâ kollar ve baş yukarı kaldırılan

vücûdla bir hizâyâ getirilmeli. Ba'de bu düzlük muhâfaza olunarak vücûd doğrultulmalıdır.

Vücûd bükülürken dizler sâbit kalmalı, kımıldatılmamalıdır.

Şekil (4), (5) teki hareketler icrâ edilirken amûd-ı fekarî (bel kemiği) nin yukarı tarafı cüz'îce bükülür.

Bu ta'lîmler; sırtın vaz'iyetini doğrultmağa ve göğüs kasını genişletmeğe yarar ve husûsiyle sırtın üst tarafındaki adalâtını hareketlendirir.

Handelerden:

Ameliyyât-hânede:

Cerrâh. — Yaranız gâyet derin. Beyniniz görünüyor.

— Aman, hemân pederime yazınız. Dâ'imâ bana beyinsiz oğlan derdi.

Babası Hüseyin'e der ki:

— Seni yaramaz, seni, benim saçlarımı ağartacak sensin.

— Büyük babamın saçlarını kim ağartmış baba?

— Yavrum kaç yaşındasın?

— Evimizde beş, şimendüferde
üç yaşındayım efendim.

Rüzgâra tüküren yüzüne tükürür.

(s.109) **Terâcim-i Ahvâl**

Arşimed

(Kable'l-mîlâd: 287-313) Arşimed, Aristo gibi ezmine-i kadîme e'âzan ulemâsındandır. O vakitler Sicilya'nın en müterakkî, en ma'mûr olan "Siraküza" şehrinde kable'l-mîlâd (287) senesinde dünyâya gelmiştir. Kendisi bu şehrin hüküm-dârı "Hieron"un ta'allukâtından olduğu hâlde tekîlf olunan me'mûriyyetlerden hiçbirini kabûl etmeyerek pek genç yaşında ulûm ve fûnûnla iştigâli tercîh eylemiş ve riyâzıyyâta verdiği ehemmiyyet, biraz sonra iştihârına sebep olmuştur.

Arşimed

Bir cismin su üzerinde niçin yüzdüğü ilk defa olmak üzere o îzâh edip hâlâ, hiktmet-i cedîde kitâblarında "Câzibe-i arziyye taht-ı te'sîrinde muvâzenette bulunan bir mâyi' derûnuna batırmış olan bir cisim kendi vezninden tebdîl-i mekân ettirdiği mâyi' veznî kadar bir mikdâr gâ'ib eder." diye ifâfe edilerek tecrübesi yapılan "Arşimed" kânûnu keşfeylemiş. Bir taş suya atılınca taka'uruna gidiyor. Hâlbûki bir parça tahta, ondan ağırdı olsa sath-ı âbda yüzüyor. Arşimed, şu iki hâdisenin esbâbını ta'yîn etmekten ziyâde hemân kânûnuna istinâden gemi yapmak kâbil olup olamayacağını düşünmüştü.

Biliyorsunuz ki demir su üstünde durmaz fakat bugün, yine Arşimed Kânûnu'na tâbi' olunarak yapılan hesâbât neticesinde, birçok mühendisler demirden inşâ'âtında sath-ı mâtde pekâlâ durabileceğini keşfeylemişlerdir.

Bu büyük âlim, aynı zamânda memleketine gâyet

Sırrını dostuna, dostunu düşmanına

acma.

(s.110) sâdık, gayret-i vataniyye sâhibi bir adamdı. Romalılar tarafından "Siraküza" muhâsara olununca bütün

zekâsını, bütün dimâğiyyesini sarf ederek, düşmanı tam üç sene hudûd-ı şehirden hâricde bırakacak âlât-ı harbiyye i'mâline muvaffak oldu. Müverrihîn-i kadîmeden (Plutarc) “Hayât-ı Meşâhîr” nâmındaki eserinde Arşimed’in hâriku’l-âde olan ihtirââtından bahsederken, diyor ki:

“Romalılar şehrin her iki cephesinden hücûma başlayınca Siraküzalılar nevmîdî içinde sükûta mecbûr olmuşlardı.

Arşimed bunu görür görmez bu hücûmun vâsıta-i def’ini buldu. Roma ordusu üzerine dolu gibi ok ve taş yağdıran bir makine; deniz tarafından da muhâsarayı kesmek için gemilere kanca şeklinde büyük tahtalar takarak onları yukarı kaldırıp, sonra kemâl-i şiddetle dalgalar arasına fırlatan, gark ve nâbûd eden bir âlet icâd etti.

Bunlara karşı Roma generali birbirine merbût yedi tane gemiyi şehrin duvarlarını hedm edecek âlât ve edevâtla techîz ederek ileriye sürmek istedi ise de Arşimed bunu da hisseder etmez, daha pek uzaktan onlara altı yüz kiloluk taşlar fırlatarak müthiş bir sûrette parçalanmalarına sebep oldu.”

Hiç şüphe yok ki kudemâ, hücûm ve müdâfa’a-i mevâkı’ için

fenn-i endâhte vâkıf olduklarından barutla, topun icâdından evvelki muhârebeler müthiş bir kuvvet ibrâz edermiş. Büyük âyînelerle ziyâ-yı şemsi aksettirerek, kimileri deniz ortasında yakıvermek gibi bir çâre-i halâsı da Arşimed’e isnâd ediyorlar.

Fakat bütün bu mesâ’î cân-sipârâneye rağmen “Sirakûza” nihâyet teslim olmuş, kanlı bir hücûmdan sonra düşman şehre girmişti. O zamân Arşimed hânesinde idi. Düstûrâtına dalmış olduğu için kendi mahallesini bile istîlâ eden muhârebe görevlisini işitememişti. Evet, mecrûhlarınların âh ve enîni, itlâf edilen Siraküzalıların feryâd ve figânı bu büyük adamın daldığı hulyâ-yı amîk riyâziyyi ihlâl eyleyememişti.

Bir aralık, Roma askerlerinden biri Arşimed’in kûşe-i mütâla’asına girip, ona kendisini ta’kîb eylemesini emretti. Arşimed bu sözü işitmedi yâhûd işitti de cevâb vermekten imtinâ’ eyledi. Bunun

Sabrın sonu selâmettir.

(s.111) üzerine nefer hiddetlenerek zavallı âlimin üzerine atılmış ve vücûdu- nu bıçağıyla delik deşik bırakmıştır.

Arşimed'in şu sûretle katlinden
dolayı fevka'l-âde cânı sıkılan Roma
generalinin, katili pek müthiş bir
tarzda cezâlandırıldığı rivâyât-i târî-
hiyyedendir.

Ezber

Bir kız çocuk, elinde makas, bir de bir
bebek

Etrâfa handeler saçıyor, hem de
muttasıl

Öğrenmek istiyor: bebeğin sînesi
nasıl?

Uğraştı, deldi kalbini... Beyhûde bir
emek

Boştu içi oyuncağı olmuştu münkesir;
Birden mübeddel oldu sürûru
küdûrete!

Tamîk edince neş`eyi encâmı böyledir.
Kız başladı bükâye, bükâ-yi nedâmete!
Kâri`! Tegâfûl etmeğe bu işkâdır:

Her neş`enin nihâyeti elbet humârdır,
Hem bahş-ı hüzn eder sana, hem
aldatır seni
Zinhâr; “Yapma bir bebeğin” açma
kalbini...

Sirâceddîn

Mütenevvi'a

Rusya'da senenin seksen altı
günü birtakım yortularla geçer.

Dünyâda mevcûd vapurların
ellide biri mütemâdiyen kabloların
ta'mîriyle meşgûl bulunuyor.

Dünyânın her yerinde ziyâde
İspanya'da kambur vardır.

Londra'daki çamaşır-hâneler
haftada yedi yüz bin kilo sabun sarf
eder.

Beyâzlara nisbet zencilerde
daha çok i'mâ vardır.

Kuş yumurtalarının en güzel,
en zengin koleksiyonu Danimarka
kralında bulunuyor. Bu koleksiyona
625000 franktan ziyâde kıymet tahmîn
ediyorlar.

Bin kişilik kasabalardaki havâ-
nın ellide birinde bulunan mikroplar,
civâr karyelerindeki havânın aynı
nisbette bulunan mikroplardan on dört
defa ziyâdedir.

Muhtelif memleketlerde elliyi
mütecâviz gazete (Esperanto) lisânıyla
neşrediliyor.

Rusya çarının ma'îyetinde otuz bin hizmet-kâr, ahırında beş bin beygir vardır.

Flemenk'te her omnibusta bir mektûb kutusu vardır.

Romanya'daki altı milyon nüfûsdan ancak üçte biri okuyup yazmak bilir.

Handelerden:

Hesâb dersinde:

Mu'allim — Aynı cinsten olmayan şey'ler cem' olunamaz. Meselâ: iki koyunla üç inek kâbil değil cem' edilemez.

(Talebeden biri ayağa kalkarak)

— Efendim! Pederim bir okka süte iki okka su karıştırdığı hâlde neden ikisinin mecmû'î süt oluyor?

Hizmetçi ile efendisi arasında:

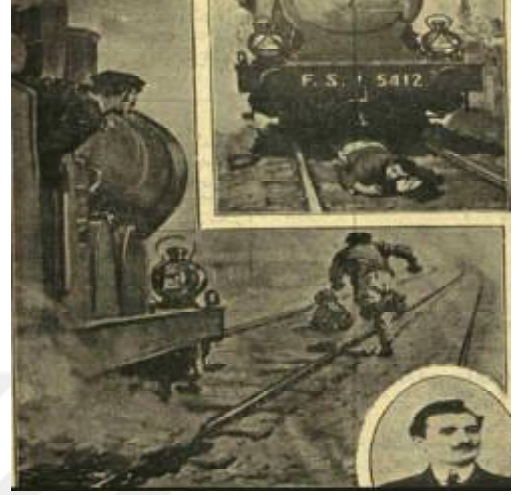
Efendi — Ben çingırağı çalar çalmaz niye gelmiyorsun?

Uşak — İşitmedim efendim.

Efendi — Peki, bu sefer ziyânı yok; fakat bir daha çaldığım zamân işitmezsen, gelip bana söyle.

Sifâsı olmayan bî-mâre sıhhattir helâk olmak.

(s.112) Aldo Heina

Bir levha-i fedâ-kârî

(s.113) Müntahabât-ı Nefise

Yarın

“Çalış, çalış ki yarın belki istirahat için Bir istifâde edersen bu günkü sa'yından...”

Bir istifâde... Yarın... Belki... Ben bu elfâzın

Tazammun ettiği va'ad-ı ba'ide aldanarak

Bugünkü zevkimi bir muhtemel sa'âdet için

Tutup harâb edecek; sonra bir çocukcağızın

Eliyle kırdığı kıymetli bir oyuncağına Tahassur etmesi tarzında girye-bâr olacak

Kader bebek değilim; nüsha-i
hayâtının ben
Bugün önümde açılmış duran şu
yaprağına
Bugünkü ömrümü kaydetmek isterim;
ferdâ,
O bir cenin ki bugünden tevellüd
eyleyemez!
Nasıl şu hâlîmi âtiye eylerim ki fedâ
Geçen şü`ûn-ı hayâtın teceddüd
eyleyemez?

Bugün derince düşünmüş, fenâ
yorulmuştum,
Ve: “Böyle boş yere koşturmadansa
efkârı
Bütün hakâyıkı pâ-mâl edip atâletime
“Birazda râhata baksam!” demiş, bu
safsatadan
Başım döner gibi olmuştu, sanki
sarhoştum;
Sıcak da ayrıca te`sîr edip rehâvetime
Bulduğum yere bî-tâb düşmek üzere
idim
Ki cevî-i gûşuma, pür-neş`e başka bir
odadan
Gelip döküldü Halûk’un sadâ-yi bî-
dârı...
– Hayır, melek çocuğum, hep yalandı,
söylediğim,
Benim olanca huzûrum, sürûrum, işte
fedâ,

Çocukça, nazlı, küçük bir dakika
şevkin için;
Büyür gözümde seninle hakikat-i
ferdâ;
Bugün çalışmalıyım ben yarınki
zevkin için.

Tevfik Fikret

San'at altın bileziktir.

(s.114) **Aldo Heina**

Fedâ-kâr Bir Ateşçi

Aşağı ki satırları hayâlî bir
hikâye zannetmeyiniz. Bu, geçenlerde
İtalya’nın Ancona şehri civârında
cereyân etmiş hakîki bir vak'adır.
Vak'anın kahramânı olan, İtalya
hükûmet demiryollarında müstahdem
ateşçi Aldo Heina; bunu Frederic Liss
isminde bir İngilizce anlatmış o da
dâ'imâ bu yolda hakîki sergüzeştler,
seyâhatler neşreden “Wide World
Magazine” unvânlı İngiliz risâlesine
yazmıştır ki biz de oradan iktibâs
ediyoruz.

Ancona’nın küçük bir
gazinosuna oturdum, Aldo Heina söze
başladı: “İtalya demir yollarında
ateşçinin vazîfesi pek mutarrid ve
müz'icidir. Makinist bir dikkat-i
mütemâdiye ile hattı gözetmek, işâret
direklerine bakmağa mecbûr olduğu

hâlde ateşçinin sâkit-âne oturmak, ara sıra külhâna bakıp îcâb ettikçe kömür atmaktan, ateşi karıştırmaktan başka işi yoktur. İşte bu yek-nesak hayât, bu vazîfe ile iştigâl edenleri, hele bir tabî'atta olursa âdetâ sersem eder.

— Demek yek-nesaklıktan hoşlanmıyorsunuz? Sergüzeştten, garîb vak'alardan daha ziyâde zevk alıyorsunuz?

— Evet doğru... Zâten Angelina Lombardi'yi tahlîs etmemde hemân böyle bir hâlden neş'et etmiştir. Gâlibâ, benimle görüşmek istemeniz yine bu mes'eleye â'id olacak. Fakat artık birçok defa söylenmiş, dinlenmiş, bütün teferru'âtıyla işitilmiş, hemân hemân bıkılmış bir şey'i tekrâra bir lüzûm olmadığı gibi zâten söze dökmeyecek kadar da ehemmiyyetsiz.

— Yok, öyle değil, vâkı'â-yı hâdiseyi bütün teferru'âtıyla biliyorum. Fakat bir defada doğrudan doğruya sizden işitmekteki lezzet başkadır. İhtimâl ki yanlış işittiğim, henüz duymadığım cihetler vardır. Onları da tashîh etmiş olurum. Ricâ ederim, reddetmeyiniz, bekliyorum.

— Mâdemki ısrâr ediyorsunuz, haydi bir def'a daha anlatayım.

— Ben yirmi yaşındayım. Babam Ancona'da "Gacino Zurich"da müstahdemdir. İtalya Hükûmet Demiryolları'na mensûb 5412 numaralı lokomotifte arkadaşım makinist Bandinelli ile birlikte çalışıyoruz. Bizim lokomotif ekseriyyetle marşandiz trenlerini cer eder. Ağustos içinde bir sabâh (Marano)ya

Zarara gülücü olma.

(s.115) gitmek üzere yine bir Marşandiz trenini çekerek "Uzinu"dan hareket etmiştik. Tren sür'atle ilerliyordu. Seyâhatimiz Ancona'ya altı kilometre kalıncaya kadar bilâ-hâdisce cereyân etmişti. Fakat Ancona'ya yakın, makinist arkadaşım birden bire şiddetle düdüğü öttürdü ve aynı zamânda istimi sallayıvererek freni sıkıştırarak lokomotifini tevkîfe çalışıyordu. Birden bire korktum, acabâ ileriden başka bir tren mi geliyor? Müsâdeme mi edeceğiz? Bir ân içinde, iki trenin iç içe geçmesi, vagonların parçalanması, yolcuların ölümün yed-i kakhâr-ânesinde cân çekişmeleri... Bütün bu fecâyî' âdetâ sinematoğraf manzaraları gibi zihnimden geçti. Fırladım Baldinelli'ye yaklaştım, ileriye doğru baktım, hayır! Başka tren yok. O hâlde müsâdeme

tehlikesi de yok. Fakat bu kadar müthiş olmamakla berâber diğer bir şey` var. Demir yolları arasında, küçük bir çocuk ağustosun ılık güneşi altında müsterih-âne oyuyordu ki bizim ile çocuğun arasındaki mesâfede hemân doksan metre. Eğer şu anda düdüğün sesini anlayıp da yoldan dışarı atlamazsa ezeceğimiz muhak-kaktı. Her ne kadar fren son haddine kadar sıkıştırılmış ise de sür'at müktesibesi hasebiyle tren hızlı hızlı ilerlemekte devâm ediyor ve bu sür'at bana pek müthiş görünüyordu. Baldinelli âdetâ donmuş, ağzından bir kelime bile çıkmıyordu. Fi-l-hakîka lâkırdı edilecek zamân da değildi. Çocuğa yetişmeden evvel trenin durması gayr-i mümkündü. Bu hâlde ne yapmalı? Aklıma bir şey` geldi. Lokomotiften evvel çocuğa yetişmek, bu sûretle vâkı'â kendimi de muhâtaraya koymuş olacaktım. Lâkin çocuğun kurtarılması da ihtimâl dâ`iresine girecekti. Lokomotifi geçebilecek miyim? Gâyet iyi koşardım, hatta ekseriyâ ayak yarışlarında birinci gelirdim. O hâlde treni geçebilmem de imkân dâhilinde, tedbîrim garîbdi. Fakat icrâya karâr verdim. Zâten böyle zamânlarda ekseriyyetle garîb tedbîrlerden muvaf-fakıyyet görülür. Bunları düşünmem,

karâr vermem, icrâ etmem hemân bir ân zarfında oldu. Ba'zı şey`lerin icrâsı söylemesinden daha serî'dir.

Şimdi trenle çocuk arasındaki bu'd elli metreye kadar azalmıştı. Yapacağım şey'i Baldinelli'ye anlatmak, bu sûretle de vakit gâ'ib etmeğe lüzûm görmeden, lokomotifin sağ tarafından kendimi fırlattım ve şâyân-ı teşekkür derki hiçbir kazâya uğramadan toprağa ayağımı bastım. Lokomotif benden ileride idi. İşte o zamân müddet-i hayâtımda asla unutamayacağım yarış başladı. Öyle bir yarış ki bir tarafta dümdüz raylar üzerinde

Tabancasının taşı yok, okkayla barut taşır.

(s.116) âdetâ kayarak giden bir tren. Diğer tarafta çakıl taşları üzere, halecân içinde hemân hemân düşe kalka bir adam var.

Lokomotif, frenin tazyîkiyle her sâniye sür'atini gâ'ib ediyor, ben ise bir ümîd muzafferiyyetle mütemâ-diyen hızımı artırıyordum. Bir adım bir adım daha derken ve Baldinelli'nin kulağıma çarpan âvâz-ı teşvîk-kâr-ânesi henüz nihâyete ermeden lokomotifi geçtim. Fakat aradan on beş metrelik bir mesâfe kalmıştı.

Acabâ vaktinde yetişip çocuğu hattan dışarı çekebilecek miyim? Yetiştim... Ama lokomotifle aramızda altı metrelik bir mesâfe kaldığını ve trenin hâlâ ilerlemekte olduğunu kemâl-i dehşetle gördüm. Rayların arasına atılarak çocuğu bir kolundan ve göğsünden yakaladım... Heyhât! İş işten geçmişti, makine tâ yanımızda idi. İki sâniye sonra ikimizin de sûret-i facî'ada mevti muhakkaktı. Yıldırım sür'atiyle aklıma son bir tedbîr geldi. Hemân çocuğu iki rayın ortasına yatırdım, ben de kısmen üzerine yaslanarak yamyassı yere yapıştım. Nefes bile almıyordum ve bütün bunlar bir sâniye, belki de daha az bir zamân zarfında olup bitendi. Trenin üzerimizden geçmesi ânında ihtisâsâtımı söyleyemeyeceğim zîrâ o sırada bir taraftan harekâtımdaki sür'at, bir taraftan da çocuğu kurtarmaktan mütevellid son derece memnûniyyet âdetâ aklıma başımdan almıştı. Yalnız lokomotif âteşliğinin başımı yakarcasına üzerimizden mürûru ve mûta'âkiben vagonların geçmesinden mütevellid rûzgâr aklımda kalmış. Tren gâyet ağır yüklü otuz dört vagondan mürekkebdî. Son vagon üzerimizden geçinceye kadar ebediyete yakın bir zamân mürûr etti. Ve

ancak ondan sonra nefes alabildim. Evet, tren geçmiş ve elhamdülillah hayatımız kurtulmuş idi! Trenin sür'atini düşününüz ki doğrulup, havfle, dehşetle ağlayan çocuğu yerden kaldırıncaya kadar son vagon bizden kırk metre tebâ'üd etmişti. Nihâyet tren durabildi. Derhâl Baldinelli atlayarak bize doğru koştu. O bizi bu kadar uzakta tahmîn etmiyormuş. Hatta bulacağını ümîd ettiğinden değil, ezildiğimize kat'iyyen hüküm ettiğinden na'şlarımızı kaldırmak için imiş!

İşte merâk ettiğiniz sergüzeştin hepsi bu. Basit bir vak'a.

— Hayır, hayır. Hepsi değil, sinyor Heina her hareket-i şecî'ânenin, her fedâ-kârlığın vicdânî ve ma'nevî mükâfâtından başka mâddeten de bir ecrî vardır. Şimendüfer me'mûrlarının tebrikâtını, altın madalyayı, belediye tiyatrosundaki resm-i mahsûsı... da anlatmayacak mısınız?

Zâlim kadıdan munsıf subaşı
veğdir.

(s.117) Mütevâzi' ateşçi dedi ki:

Evet ama... Bunları söylemekte bir fâ'ide görmüyorum. Siz

biliyorsunuz ya, tekrâr anlatmağa ihtiyâc yok.

Kendisine bundan başka bir kelime daha söyletmedim. O hâlde bu cihetleri de ben anlatayım:

Aldo Heina'nın şu ulüvv-i cenâbı, şu kahramânlığı işitilir işitilmez bütün Ancona meserret içinde kalmıştı. Şehrin her tarafından telgraflar, tebrikler yağıyordu. Şimendüfer me'mûrları fedâ-kârlığının bir hâtırası olmak üzere kendisine bir altın sâ'at ihdâ ettiler ve şu büyüklüğünü fevka'l-âde sitâyişlerle bir ihbâr resmi gibi tekmîl İtalya şimendüfer müstahdemînine tebliğ ettiler. Maskat re'sinin me'mûrîn-i resmiyesi başta belediye re'isi Cavaliere Bonarelli ve Ancona dârû'l-mu'allimîni müdürü Profesör Ruffini olduğu hâlde "Teatro della Museoa" nâmı verilen belediye tiyatrosunda ictimâ' ederek, nâdir ve ancak bu gibi fedâ-kârlık gösterenlere verilen altın madalyayı Aldo Heina'nın göğsüne taktılar. Bu resm-i muhteşemde binlerce halk hâzır bulunmuştu. Bi't-tab' hayâtı kurtarılan iki yaşında Angelina Lombardi de minnet-dâr ebeveyniyle berâber oradaydı. Bu vak'a, bu ictimâ' birçok zamân

Anconalıların hâtırasından silinmeyecekti.

Mekteb Dersleri

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Mâ-ba'd

Bu sûretle idâre olunan hükûmetler de hükûmdar bir hânedâna mensûb olur. Ya'nî verâset usûlû cereyân eder. Devlet-i Osmâniyye, İngiltere, İtalya gibi.

Sin. — Hükûmet-i cumhûriyye nedir?

Cim. — Hükûm-dârı bulunmayıp bir re'îs-i hükûmet tarafından idâre olunan hükûmetlere "Hükûmet-i cumhûriyye" denir. Bu re'îs-i hükûmet, ahâlî tarafından bir veya birkaç sene için intihâb olunur. Fransa, İsviçre, Amerika cemâhîr-i müttefikası gibi.

Hükûmât-ı meşrûta ve cumhûriyye de meslis-i meb'ûsân ve a'yân vardır. Bunlar, hükûmetin işlerini taht-ı merâkibede bulundurlar ve kânûn tanzîm ederler.

Sin. — Bizim, ya'nî Devlet-i Osmâniyye'nin idâresi nasıldır ve hâkimiyyet, ne vakit millete geçmiştir?

Cim. — Devlet-i Osmâniyye bedâyet teşekkülünden 1324 senesine kadar “Hükûmet-i mutlaka” sûretinde idâre olunmuştur.

Bizim hukûk-ı umûmiyyemizin esâsları şerî' şerîf ile ta'yîn buyrulmuş ise de sonraları – Ahlâkın bozulması yüzünden – o kavânîn-i âliyye tatbîk edilmemeğe başlanmıştır.

Akıllı, köprüvü arayıncaya kadar deli suyu geçer.

(s.118) Ara sıra neşredilen ıslâhât ve tanzîmât hatlarında da milletin hukûku tamamıyla te'mîn edilmemiştir.

1293 senesinde büyük vatan-perverlerimizin sa'y ve gayretiyle kâfil sa'âdet-i umûmiyye olan kânûn-ı esâsî tanzîm edilerek millet meclisi inşâd edilmişti. Fakat o zamân taht-ı sultanette bulunan Abdülhamîd bir müddet sonra meclis-i meb'ûsânı dağıttığı gibi birçok büyük adamlarımızı da mahvetti. Bî-çâre millet otuz üç sene daha zulm ve istibdâd altında ezildi.

Nihâyet tâ o zamânlar teşekkül ile Rûmeli ve Anadolu içerlerine varıncaya kadar efkâr-ı hürriyyet ve meşrûtiyyeti telkîn eden “Osmânlı

İttihâd ve Terakkî” cem'iyet-i mukaddesi ve ona mezâhir olan şanlı Osmânlı ordusu 10 Temmuz 1324 târîhinde milletin hürriyyet-i mağsûbesi istirdâd etti. Kânûn-ı esâsî yeniden neşredilerek millet meclisi açıldı.

Fakat ba'zı hâ'inler, yine râhat durmadılar. “Otuz Bir Mart” vak'a-i dil-sûzunu çıkararak sevgili vatanımızı pek büyük tehlikelere ilkâ ettiler. Bu seferde o cem'iyet-i mukaddese, o şanlı ordu, tekrâr mevcûdiyyetini gösterdi. Bütün bu fenâlıkların müsebbibi olan sultân Hamîd hal' edildi. Öteki hâ'inlere de cezâlar tertîb olundu. Artık millette zulüm ve istibdâddan tamamıyla kurtuldu.

Ve şimdi biz, şunları idrâk ettiğimiz için mes'ûd ve bahtiyâruz.

Sin. — İdâre-i meşrûta meşrû' mudur?

Cim. — İdâre-i meşrûta, en ma'kûl ve meşrû' bir idâredir. Çünkü meşrûtiyyet; müşâvereyi, ya'nî herkesin memleketin idâresine, vatanın selâmetine dâ'ir olan fikrini açıkça söyleyebilmesini îcâb eder. Müşâvere ise her husûsta makbûldür. Zâten bunun hakkında âyât-ı kerîme ve hâdis-i şerîfe dahi vardır.

Sin. — Bu sûretle idâre olunan hükûmetlere niçin “Meşrûta” denilmiştir?

Cim. — Memleketin idâresi yalnız hüküm-dâra bırakılmayıp milletin de her husûsta re'y vermesi şart ittihaz edilerek bu şerâ'it, kânûn ile ta'yîn olunduğu için böyle olan idâreye “İdâre-i meşrûta” denilmiştir.

Sin. — Hukûk-ı beşer nedir?

Cim. — İnsânların hâ'iz olmaları icâb eden hukuktan hey'et-i mecmû'asına “Hukûk-ı beşeriyye” denir ki bu hukûkun kâffesi kânûnlarla te'yîd edilmiştir.

Sin. — Kânun ne demektir?

Cim. — Bütün mevcûdâtın tâbi' olması lâzım gelen kâ'idelere “Kânûn” nâmı verilir.

Gavgâda kılınç ödünç verilmez.

(s.119) Sin. — Kânûn kaç kısımdır?

Cim. — İki: Kavânîn-i tabî'iyye, kavânîn-i mevzû'a.

Sin. — Kavânîn-i tabî'iyye nedir?

Cim. — Tabî'atte mevcûd ve lâyetegayyer olup bütün kâ'inâtı kendisine mutî' eden kavânîndir. Şu hâlde kavânîn-i tabî'iyye, cenâb-ı hakk tarafından mevzû' olan kânûnlardır:

Hayât, memât, icrâm-ı semâviyyenin harekâtı, kar ve yağmurun husûli gibi.

Sin. — Kavânîn-i mevzû'a ne demektir?

Cim. — Cem'iyyet-i beşeriyyenin sa'âdet ve intizâmını te'mîn etmek üzere vaz' edilen kânûnlara “Kavânîn-i mevzû'a” denir.

Mâ-ba'dı var.

Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi

Mu'allimlerinden

Midhat Sadullah

Handelerden:

Hevâce — Mermer nerede bulunur?

Talebe — Masaların üstünde.

Necât babasının kullandığı, eskittiği şey'leri kullanan küçük bir çocuk, bir gün bilâ-sebeb ağlamağa başlar.

Annesi — Neye ağlıyorsun yavrum?

Çocuk — Babamın bütün eskilerini şimdiye kadar bana giydirdiyordunuz. Şimdi saçlarını kestirmeğe gidiyor, o kalın kılları da “eskidi” diye benim başıma takacaksınız değil mi?

İnkılâb hâtıralarından:

Yaşasın!

Yeni doğmuştu henüz kevkebe-i hürriyyet,

Bütün İstanbul’u sarmıştı havâ-yı cennet:

Her taraftan çıkıyor velvele-i şevk ve mesâr?

Geziliyor “Kâfileler” her yeri bî-sabr ve karâr.

İki, üç, beş kişi birleşti mi, bir de sancak

–Üzeri hep “Yaşasın” larla muvaşşah olacak–

Hazır oldu bakınız mevkib-i meşrûtiyyet:

“Yaşasın şanlı vatan! Muhterem olsun millet!”

“Gidelim haydi fülân nâzırı tahlîs edelim”

Milletin şevketini şunlara bir gösterelim...

Yine başlar “Yaşasın” lar: “Yaşasın cem’iyyet!”

“Yaşasın milletimiz! Bin yaşa meşrûtiyyet!”

“Durunuz işte şu bey şimdi nutuk söyleyecek”

“Milletin levha-i âlâmını şerh eyleyecek...”:

“Müstebid-âne değil... Millet adâletle yaşar...”

“Ne fenâ şey’dir onu bilseniz... Ey kardeşlerim!”

“Bize kânûn-ı esâsîyi yazan kimlerdir?”

“Onları şimdi ferâmûş gönül nâ-kâder.”

“O hamîyyetli Kemâl’ler... O büyük Midhat’lar...”

“Bugün ervâh-ı semâdan bize minnetle bakar...”

Söylüyorken bunu bir lerze yeri titretti?

“Yaşasın!” velvelesi yükselerek aksetti!

Ahmed İzzet

Fakîrin tesellisi ölumdür.

(s.120) **Kitâbet Dersi**

Mu'azzez Kârî'lerime bir

Mukaddime

Size en samîmî “Arkadaş”ınızın va'd ettiği kitâbet derslerini yazmayı düşündüğüm sırada gözleri-

min önüne pek tatlı, pek fecr-i âver hayâller geliyor:

Dokuz on yaşında, hatta daha küçük Osmânlı çocukları görüyorum ki ya bir şehir dâhilindeki arkadaşlarına yâhûd mukaddes vatanın diğer köşelerinde bulunan peder ve mâder, birâder ve hemşehrilerine – sâf ve sâde, fakat yanlışsız ifâdelerle – güzel güzel mektûblar yazıyorlar. Artık yalnız â'ilenin büyük i'zâsı tarafından gönderilen mektûblar için de: “Oğlumuz falanda ellerinizi öper!” gibi kısa bir cümlecik ile vazîfe-i muhabbet ve hürmetlerinin, diğerleri tarafından, ifâ olunmasına kanâ'at edemiyorlar. Kendi duygularını, kendi isteklerini kendi kalemleri ile tatlı tatlı tasvîr ediyorlar. Hatta yalnız böyle â'ile mektûbları, mekteb vazîfeleri ile iktifâ edemeyerek nazar-ı tecessüslerini etrâfımızdaki eşyâya, Ma'mûre-i tabî'atın bitmez tükenmez güzelliklerine atfederek yâhûd en nezîh ve nûşîn hislerin hizâne-i ismeti, en ulvî, en müştâk vatan halecânlarının serîr-i tarâveti olan fikir ve vicdânlarını dinleyerek artık meşrûtiyyet-i idârenin saye-i feyz-penâhında dâ'imâ nûr gibi parlak, nâmûs gibi azîz, hamîyyet gibi metîn, fedâ-kârlık latîfesini bulur gibi

aydınlık, inci gibi nâzik çocukluk kadar sâf kelimeler... Anne, baba lisânı gibi en emîn veyâ ağızlardan işiterek zahmetsizce belenmiş olan âşinâ-yı rûh kelimeler ile eziyyetsiz, külfetsiz yazabiliyorlar!

Âh, o ma'sûm çocukluk devrinin nâzlı, bülbül ötüşü gibi sâmi'a firîb zemzemeleri... Bunları dinlemek, kâğıt üzerinde onların nâzik parmaklarınız arasından bir nehr-i hoş cereyân gibi şırıl şırıl akıp gitmiş olduğunu görmek... O satırlarda sizin henüz meleklerle hem âvâz olan terennümât-ı hissiyyenizi tanımak ebeveyninize, hevâcelerinize bütün âmâl-i âtiyyelerini sizde, hep sizde cem' etmiş bulunan bütün –size nisbet– ihtiyâr vatandaşlarınıza ne kıymetli bahtiyârlık olacaktır!

Hayâl kadar latîf, hakikat gibi âlî olan bu neticeyi istihsâl için size yalnız bir şey` lâzımdır: sa'y!

Âh, bu ne sihr-i âmîz kelime! Her şey` bunun fermân-berî, her şey` buna münkâd evet, mu'azzez kardışlarım, çalışan zengindir, kavîdir, hürdür, bahtiyârdır! Çalışmayan fakîrdır, za'îftir, esîrdir, bed-bahttır!

10 Temmuz 1324 târîhinde sadr-ı milletten âfâk-ı insâniyyete

akseden âvâze-i halâs ve neşâtın en büyük hissesi, felâket-i hayâtiyyeleri en muhterem şâ'irimiz tarafından:

Ey kimsesiz âvâre çocuklar, hele sizler, hele sizler?

Nevha-i dil-sûzu ile tasvîr edilmiş bulunan en sâf ve güzîde rûhlara, sizlere. İstikbâl-i vatanın açık alınlı kahramânları olan siz küçük dil-âverlere â'id idi! Zîrâ en ziyâde sizler bu vatan mağdûru “Çalışmak” sayesinde emvâc-ı hurûşân ma'rifet ve sa'âdete gark edeceksiniz. Artık biz de milel-i muterakkiye gibi zengin olacağız. Bizimde onlar gibi san'atın, fennin bütün havârik-i nevrâ nûru içinde parıl parıl parıldayan mekteblerimiz, medreselerimiz, müzelerimiz olacak... Bizde onlar gibi bedâyi' tabi'ati mahsûlât-ı irfân ile mezc ederek kalem-rev Osmâniyyeyi bir Firdevs-i ümrân ve medeniyyet

Karga karganın gözünü oymaz.

(s.121) yapacağız... Her âtî garîbtir. İşte siz garîb olan bu âtîye doğru heves-kâr ve azîmperver adımlarınız ile ân be ân takarrüb edecek, nirân-ı mâzîden cennet-i istikbâle yürüyeceksiniz.

Hem bu yürüyüş esnâsında eski zahmetlerin binde birini çekmeyeceksiniz. Zîrâ şimdi inkılâb-ı idâremizin muhsenâtı her şey'imiz gibi usûl-i tahsîl ve terbiyemizde de görülecektir. Eskiden – belkide – çok uğraşarak az netice alıyorduk. Şimdi ise bi'l-akis az yorularak çok fâ'ide kazanacağız. Bu da ne sayede olacak biliyor musunuz? Usûl ve intizâm sayesinde.

Şimdiye kadar diğer birçok derslerde olduğu gibi “Kitâbet” derslerinde de ma'a-t-teessüf nevehes, nev-resîde, küçük şâkirdlerin yavaş yavaş, âdetâ hiç yorgunluk hissetmeksizin terakkîlerini, fakat muntazam ve muhakkak olarak terakkîlerini te'mîn edecek ma'kûl ve sade, fenn-i tadrîs kavâ'idine muvâffak “Metod – Usûl”ler ta'kîb olunmuyordu. Hele kitâbet âdetâ yüksek sınıflara â'id büyük bir ders gibi telakkî olunarak ibtidâ'î, rüşdî sınıfların bununla iştigâline lüzûm görülüyordu. Hâlbuki ma'arif-i insâniyyenin her nev'inde kemâlât-ı hayret efzâları gayr-i kâbil inkâr olan Avrupalılarda bunun tamamen aksini görüyoruz. Onlar diyorlar ki: “Mâdemki bir çocuk ana, babasının lisânını iki üç yaşından i'tibâren

öğrenmeğe başlar ve ba'zı kere sâmi'aya en fasîh ve belîğ sözlerden hoş-ter ve dilber gelen edâlarla... Doğrulardan daha rûh-nevâz olan ufak tefek hatâlarla her derdini anlatabilir, artık mektepte hevâcenin vazîfesi çocuğun bu sermâye-i tabî'isini hem ciddi, hem eğlenceli bir –Usûl-i ta'lîm– sayesinde ıslâh ve tevsî' etmekten başka bir şey` değildir.

Mâdemki ana lisânını bütün çocuklar biliyor, bu güzel lisân ile her işittiklerini anlatabiliyorlar, bunları kâğıt üzerine niçin nakl edemesinler? Bu, o kadar büyük bir ma'rifet mi? Söyleme lisânı ile yazma lisânını birbirinden pek farklı zannetmek ne büyük gaflettir?

İşte, sevgili kâri'ler, sizi şimdiye kadar ufak ufak hikâyeler, ta'rîfler, tasvîrler, mektûblar kaleme almadan men' etmiş olan şey` hep yazmayı söylemekten başka bir şey` zannetmeniz olmuştur. Bundan emîn olunuz. Bizden her husûsta fersahlarca ileri olan Avrupalıların çocuklarına “Kitâbet” dersleri ta'lîm etmek için ittihâz ettikleri usûlleri gördükçe zannınızda aldanmış olduğunuzu tamamen teslîm edeceksiniz.

Fransız kitâblarından telhîs ve tercüme ve lisânımıza tevfiğ sûretle arz edeceğim dersleri dikkatle ta'kîb ederseniz – ki böyle yapacağınızdan hiç şüphem yoktur – hepinizin lisânını pek güzel öğrenmiş, her işittiğini kolaylıkla hem de sâf, tabî'î berrak bir şîve ile ifâde bilir kâtibler, münşiler, nâzirler olacağınızdan emîn olunuz. Program şudur: az kâ'ide, çok tatbîkât.

Ali Nusret

Mütenevvi'a

Mektûb zarfları ilk def'a olarak “1839” târîhinde kullanılmıştır. Ondan evvel mektûblar bükülerek bir kırmızı mühürle mühürlenirmiş.

İspanyolların yevm-i meş`ûmu pencşenbedir. Bu günde hiç kimse izdivâc etmeğe kâbil değil râzı olmaz.

Yalnız Annam'da erkeklerle kadın aynı tarzda giyinirler.

Kâh olur gurbet vatan, kâh vatan gurbetlenir.

(s.122) **Kitâb-ı Tabî'at**

Mâ-ba'd

Avusturya'daki Adelsberg ise bütün Avrupa'nın en güzel mağarasıdır. Esâsen bu birbiri üzerinde ayrı ayrı üç büyük mağaradan müteşekkildir ki vüs'at-ı umûmiyyeleri on kilometreye yaklaşır. Macaristan'daki Aggtelek vüs'at-ı cihetle Avrupa'da ikincidir. Fakat şimâli Amerika'da Kentucky hükûmeti dâhilindeki Mamut Mağarası ile mukâyese edilince bu vüs'atlar pek ehemmiyetsiz bir mevki'de kalır. Bu mağaranın medhali sık bir çalılıkla mestûrdur. **Dünyânın en büyük mağarası, Mammoth.**

Evvelâ altmış ayak kadar merdivenle inilir, takrîben bir kilometre vüs'atında bir galeriye vâsıl olunur ki bu "Rotond" müntehîdir. Rotond birçok dar geçitlere teşa'ub eden vâsi' bir meydândır. Bundan daha ötede diğere vâsi' bir mahle gelinir ki buraya kilîsâ unvânı verilmiştir.

Stalâktit orada kilîsânın sütunları makâmına geçer stalâktitler bir kısmı ahâlînin oturacağı sıraları ve râhibin kürsîsini teşkîl eder, bir Protestan râhibi de kürsîde vazîfe-i rûhâniyyesini îfâ eder. Burası da

geçildikten sonra gâyet dar ve alçak tavanlı yollardan yürünerek "Şeytân Kürsîsi" nâmı verilen mahle muvâslat edilir, burası, "Dipsiz Uçurum" denilen kuyu üzerine uzanmış bir nev' balkondur. "Dipsiz Uçurum"un münteha-yı umkî hâlâ tamamıyla anlaşılamamıştır. Daha sonra "Hücre-i Mükevkeb – Yıldızlı Oda" nâmındaki mahle girilir; buraya yıldızlı unvânının verilmesine sebep, stalâktitlerin üzerini kâmilten ihâta etmiş olan ba'zı parlak ma'âdinin lâmi'anın ziyâsını aksettirmelerinden hâsıl olan lâ-yu'ad mini mini kandillerdir. Buradan biraz ötede bir nehre Yunan-ı kadîm esâtîrindeki cehennemin ırmağının ismi olan "Styks" nâmı verilmiştir. Bu nehir üzerinde seyâhate devâm edilir. Suların korkunç manzarasını, uzaklarda müthiş uğultular, hâlinde tahassul eden aks-i savtlar, cidârlarda mahûf şekillerde görünen gölgeler bir kat daha dehşetlendirir. Bir tabanca sadâsı orada en şedîd bir gök gürlemesi gibi akseder. Yarım sâ'at zarfında nehir seyâhati nihâyete erer. Fakat asıl seyâhat henüz hıtâm bulmaz, zîrâ daha görülecek şey'ler var. Gâyet beyâz duvarlarla muhât "Karlı Salon" bir de "Periler Mağarası"ki "Mammoth"un en cezbe-

dâr ve sehâr bir mahâlîdir. Burasını gezen adam kendisini hakîkaten “Bin Bir Gece” hikâyeleri sahnelerinden birinde zann

Leyleğin ömrü laklakla geçer.

(s.123) eder. “Mammoth” mağarasında mevcûd iki yüz galerinin vüs'at-ı umûmiyyesi 350 kilometreye bâliğ olur.

Mağaralar ve uçurumlar bütün dünyâda olduğu kadar Fransa'da da mebzûldür. Bunların cümlesini anlata-mayız. Bunun için en mühimleri olan “Padirac” ve “Dargilan” tavsîf ile iktifâ edeceğiz.

“Lue” departmanı dâhilindeki “Padirac” mağarası 1889 ve 1890'da mösyö Martel tarafından istikşâf edilmiş ve 1898'de medhali ve galerileri kâbil-i seyr bir hâle sokulmuş ve 1899'da umûmun gezip görmesi için küşâd olunmuştur. Bu kutrî otuz metre olan büyük bir deliktir. Bu kâh müntehâsı bulunmayan cehennemî bir delik kâh vusûlü gayr-i kâbil ve derûnunda hesâba sığmaz derecede servet-i medfûn bir hazînenin medhali gibi telakkî edilmiştir. Bu, amûdî olarak mağaraya müntehîddir ki tahtü'l-arz yetmiş metrelik bir mesâfede mağaranın

medhali âdetâ bir delik gibi yek-nazarda görülür, bugün seyyâhlar, bu şâyân-ı dikkat ve istifâde seyâhati hiçbir tehlikeye ma'rûz olmaksızın icrâ edebilirler. Deliğin müntehâ-yı süflâsında ve sağ cihette büyük bir dağa ve tahtü'l-arz bir ırmağa tesâdüf edilir. Sol cihette ise “Gavr” kuyularına rast gelinir ve 103 metre daha ileride tekrâr evvelki ırmak görülür. **(Paridac mağarasını hayret-engîz geçerler)** Bu ırmak boyunca gidilir, ufak bir sandala binilerek su üzerinde seyâhate devâm edilir ve 280 metre ötede “Yağmur” göllerine ve “Demet” lere tesâdüf edilir ki burada kavis voltajlı elektrik lambalarının ziyâsı karşısında beyâz, sarı, âteş renkli stalâktitler ve cidârları âdetâ mozayik gibi tezyîn eden parlak taşlar güller üzerinde öyle hayret-bahş in'ikâsât hâsıl eder ki insân kendisini büyük bir elmasın tâ merkezinde bulunuyor zanneder.

Gölün vasatında seyâhat bir müddet durur. Büyük “Gavr” denilen mahalde ırmağın feyezânlarıyla hâsıl olmuş helezonu ve garîb stalâgmitler müsâdif nazar olur. Daha ötede ırmak vüs'at-ı kesb eder. Bu cihetler kısmen istikşâf edilmiştir. Irmağın dar

boğazları bulunan cihete avdet edilirse büyük bir “Kubbe” ve bu kubbede bulunan stalâktitler müşâhede edilir ki yalnız bunlar insânı ta'accübde bırakmak için kâfidir.

“Lozère” departmanındaki “Dargilan” mağarasına gelince: bu mağara tahaccürâtının letâfeti cihetiyle, gerek “Padirac” ve gerek Avrupa’nın diğer bütün mağaralarına tefavvuk eder. Bu esâsen yirmi büyük mağaradan teşekkül etmiştir ki vüs'at-ı umûmiyyeleri 1500 metreyi bulur. 1880’de bir çoban tarafından

Mirâs helâl, hele ele al, demisler.

(s.124) keşfedilmiş ve 1888’de mösyö Martel tarafından tedkîk olunmuştur.

Bu mağara Avusturya’nın Carnivale eyâletinde ve Trieste’de 6 kilometrelik bir mesâfede kâ’indir. **(Dünyanın en derin mağarası)** Ağzında nihâyet süflâsında bulunan göl sathına kadar 322 metredir. 1840 târîhinde “Leitner” nâmında bir zât tarafından istikşâf edilmiştir.

Ekser cihazları hâlâ gayr-i mekşûftur. “Mammoth” mağarasının meydânlarından birine “Cadılar odası” nâmı verilir bunun sebebidir şudur:

Bu mağarayı ilk ziyâret edenler bu meydâna geçince meş'alelerin za'îf ve titrek ziyâsı altında etrâfta âdetâ çömelmiş vaz'iyetlerde gayr-i müteharrik bulunan birtakım eşkâle tesâdüf ederler. Seyyâhlar meş'aleleri bunlara yaklaştırdınca etsiz yüzleri ve dudaksız ağızlarıyla mütebessim-âne bakan birçok insân cesetleri olduğunu görürler; bunlar gayet eski ve gayr-i ma'lûm zamânlarda buraya sıralanmış mumyalarmış. Zîrâ verâsını o vakitteki akvâm-ı mezârlık ittihâz etmişlermiş. Bugün ise orada bir büfe yapılmış ve mağara kılavuzlarının locaları züvvârın teskîn-i ataş için şampanya ve viski gibi meşrûbât satıyorlarmış.

Ba'zı mağaralarda müstehâsâta tesâdüf edilir, müstehâsât taş hâline gelmiş hayvânât ve nebâtât demektir.

Kable't-tûfân yaşamış birçok mahlûkât bu sûretle satırları kireçli taşlarla kaplanmış heykelleri bulunmuştur. İşte, o zamânki hayvânların şekli hakkında bu günkü ma'lûmâtımız ancak bu gibi müstehâsât sayesinde. Mağaralardan beşeriyet birçok cihazlarla istifâde etmiştir. İlm-i ma'âdin tabakâtü'l-arz, ancak mağaraların lâıykıyla istikşâftan sonra tevsi'

edebilmiştir. Ya'nî kühûf kitâb-ı tabî'atın en mühim sahîfelerindedir.

Nefsinde tecrübe ettiğin şey'i halka tavsiye etme.

(s.125) Geçen nüshadan mâ-ba'd

Bir Eşegin Hâtırâtı

Akşamüstü iki adam çayırılığa girdi. Bunlardan ihtiyârcası diğerine: Birâder, diyordu. Bu gece hayvânları içeri alalım. Çünkü ormanda kurt varmış, diyorlardı.

— Kurt mu? Bu budalalığı kim söylüyor?

— “له غل” kasabalılar. “He” lerin çiftliğindeki eşekte birkaç gündür ortadan gâ'ib olmuş paralandığına şüphe yok.

— Adam sende... Bırak şunu. Bu çiftliğin sâhiblerini bilmez misin? Eşeklerini döge döge öldürmüşlerdir.

— Öyle ise niçin kurt yedi diyorlar?

— Kendi öldürdükleri anlaşılmazın diye.

— Ne olursa olsun, yine biz ihtiyâten inekleri içeri alalım.

— Nasıl istersen, öyle yap, ben ne peki derim ne hayır.

Ben bulunduğum yerden -görüleceğim korkusuyla- kımıldanmıyordum bile. Bereket versin otlar vücûdumu saklıyordu. İnekler de bulunduğum yerden iyice uzaktalardı. Biraz sonra hepsi birden tahta perdeden geçerek çiftliğe saptılar.

Bahsettikleri eşek “Ben” olduğum için kurtlardan korktum. Bundan başka geceyi geçirdiğim ormanda kurda benzer bir şey` de çıkmadı.

Şimdi, hazm-ı ta'âm için uyku lâzım idi. Haydi, uykuya...

Sabâhleyin gözlerimi açarken önlerinde iki köpekle, inekler çayırılığa giriyordu. Onlara bakarken köpeklerden biri beni görüpte haykırmaya başlamasın mı? Hay Allah müstahakkını vere! Ne yapalım, nasıl kurtulmalı? Hemân fırlayarak tahta perdeden atladım. Geride iki herif köpekleri çağırıyordu.

Her sakaldan bir tel çekseler köseye sakal olur.

(s.126) Artık bende ismini bildiğim bir ormana dalmış, aheste ruş bey gibi yürüyordum. Ooh... Çiftlikten tam on fersah uzakta bulunmak: ebediyyen halâs olmakla müterâdifti.

Bundan sonra nereye gitsem beni kimse tanıyamaz ve soracak olanlara efendilerimin salıverdiklerini söylesem herkes inanacaktı!

-3-

Yeni Efendilerim

Tam bir ay ormanda kemâl-i huzûr ve sükûnetle vakit geçirdim. Bazen canım sıkılırdı fakat bed-baht yaşamağa, yalnız yaşamak elbette tercîh olunur. Günler geçtikçe te'essürüm artıyordu. Çünkü mevsim kışa dönüyor, otlar kuruyor, yapraklar sararıp dökülmeğe, sular buz tutmağa başlıyordu...

Eyvâh, eyvâh... Bu yaş toprak üzerinde nasıl barınmalı? Eğer burada kalırsam, hiç şüphe yok ki soğuktan, açlıktan, susuzluktan ölürüm, ya nereye gitmeli? Beni kim kabûl edecek?

Düşüne düşünene nihâyet kendime bir melce` bulmak çâresini tasavvurla ormandan çıkarak oraya pek garîb bir küçük köye doğruldum. İleride mini mini, sevimli bir kulübe gözüme ilişti. Kapısının önünde de bir ihtiyâr kadın oturmuş, iplik büküyordu. Onun tavr-ı mahzûnî nazar-ı te'essürümü celb etti. Hemân

yaklaşarak başımı omzuna dayadım. Kadıncağz bir feryâddır, kopardı ve derhâl iskemlesinden fırlayarak korkmuş bir hâlde üstüme atıldı. Ben hiç kımıldamaksınız ona tatlı, istirhâm-kâr bakıyordum.

Biraz sonra, -zavallı hayvân!- dedi. Hâlinden iyi hûylu olduğu anlaşılıyor. Eğer sâhibin yoksa ben seni geçen gün ölen bî-çâre (Garizon)umun yerine koyayım. Bu sûretle yine eskisi gibi sebzevât satarak seninle geçinir giderim...

-Ve içini çekerek ilâve etti,- lâkin ihtimâl ki bir sâhibin çıkar... Bu aralık evin içinden latîf bir ses geldi:

— Orada kim var? Büyük anne!

— Hiç yavrum. Kovmağa kıyamadığım bir eşek. Kendi kendine geldi, başını omzuma dayadı...

— Ay, ben de göreyim, ben de... O ânda, kapının eşiğine altı, yedi yaşında bir çocuk çıktı. Üstü başı fakîr-âne fakat temîzdi. Bana mütecessis ve korkak bir nazarla bakarak:

Mâ-ba'dı var.

Vakit geçer, sular durulur.

(s.127) Â`ile

Kadın erkek bütün gençlere:

Mâ-ba'd

Sa'âdetin, -A'mâkını pek nüfûz etmeyerek, şöyle basit, umûmî, herkesin bildiği ve en az münâzi'fiyye olan- ta'rîfi: "Sükûnet ve âsûdegî" fakat bu da iki kısımdır: biri cemâdâtta bulunan bî-hareket, yaşamak ve hissetmekten mahrûm ağır bir sükûn-ı tam; diğeri de mahlûkât zî-hayâtta bulunan bütün kâbiliyyâtın hassâs ve müdrik inkişâf-ı âheng-dârı... Dikkat olunsun, bunda hissiyyât-ı sefîle erbâbının mahzûziyyeti dâhil değildir. Arz ettiğimiz sûret: bir ihtiyâc-ı hakîkî mahsûlî memnûniyyetin, pek amîk, pek samîmî bir zevkin rûha bahşettiği nezîh ve latîf hisler, lekesiz bir vicdânın sürûru, dâ'imâ icrâ-yı mükârrem ve mu'âllidden mütevellid meserret-i kalbiyyedir. Jean Jack Rousseau: "Sa'âdete ancak hüsn-i ahlâkla nâ'il olunur." derken, Jean Batist Rousseau'da sa'âdeti "Sa'âdet başkalarını mes'ûd etmekten ibârettir." diye gâyet ma'nîdâr ta'rîf ediyor.

Sa'âdet-i beşeriyyenin en sâf, en kavî menâbi'nden biri: meylîyât-ı nefsâniyye, bunların içinde de

tabî'atımıza en muvâffak geleni, kalb-i insânî meşhûn-ı şefkat ile yeni "Muhabbet-i zevciyyet, muhabbet-i peder-âne yâhûd muhabbet-i mâder-âne" dir. Bu iki muhabbet, mevcûdiyyet-i rûhiyyemizden ayrılmayan iki ihtiyâc-ı hayâta ya'nî ebediyyen var olmak ve diğervücûdlarda yaşamak ihtiyâcına o kadar merbûttur ki...

Bizim için "Yalnızlık" kadar müz'ic, korkunç bir şey` yoktur. Hatta kadîmen eşed-i mücâzât olarak insânları benî nev'inden ayırırlar, uzaklara, ıssız yerlere nefy ederlerdi. Eski zamânları düşünmeğe ne hâcet! Biraz evvel bizim memleketimizde de böyle değil miydi? "Sürmek" her fenâlığın daha doğrusu "Her iyiliği mahv etmenin" çâre-i yegânesi gibi kabûl edilmemiş miydi? Her ne hâl ise, unutalım, geçelim... Evet,

Yüklü eşek anırmaz.

(s.128) biz inzivâyâ kat'iiyen tahammül edemeyiz. Çünkü rûhumuzu mu'azzeb eden fikir adem-i mu'akkıbdâ'imîmiz olur.

İşte insânların cem'iyyet-i teşkîliyle şehirler binâ etmesi, birbirlerine bend-i mevcûdiyyet eylemesi hep bundan neş'et etmiştir.

Fakat yalnız dostlarımızla görüşmek, musâfha etme, uzaktan sevişmek de kifâyet etmez. Bütün bu samîmîyetlerin hârici olması hayâtımıza yine kelâl verir. Evimizdeki yalnızlığa, kimsesizliğe, boşluğa bir türlü dayanamayız. Hastalığımızda, safâımızda, kederimiz-de, hatta ân-ı ihtizârımızda bize hem-dem şefik olacak, bizimle berâber gülecek, ağlayacak bir vücûd-ı vefâ-dâra istinâd-ı ömr etmek isteriz ki işte – içtikleri su ayrı gitmeyecek derecede – iki muhibin, birâderle birâderin, bâ-husûs birâderle hemşîrenin, vâlideyle evlâdın bir daha ayrılmamak üzere yek-vücûd olmalarına sebep bu ihtiyâcdan başka bir şey` değildir.

Hâsılı, tabî'atın ârzûsuna, kalbin intihâbına göre teşkîl edilerek za'îfin kuvvete, bî-fâ'ide emellerin ciddîyyete, hoppa muhabbetlerin âlî hissiyyâta, sa'yın da mahzûziyyete inkılâbına vâsita olan bir cem'iyyetin; nev'-i beşerin idâme-i hayâtıyla berâber her şahsında ayrı ayrı su'ûdiyyeti için zarûrî görülen bir müşâriketin, ya'nî â'ilenin vücûduna her sûretle muhtâcız.

Â'ileyi tevîd eden hiss, hiç şüphe yok ki hissiyyet rakîka-i

kalbiyyedir. O bizi taht-ı te'sîrine alır, kuvve-i mefkûremizi bile zebûn ve esîr eder ve sonra ta'yîn ettiği vazîfe ile â'ileye bahş-ı sâfiyyet ve kudsiyyet eyler. Burada, belki –bir hiss nasıl vazîfeye mübeddel oluyor?– diyeceksiniz. Ben de size – vazîfe şeklini almayan hissiyyât var mıdır? – diye sorarım. Düşünürsek te'essürât-ı kalbiyyenin, müşkil ve ta'ab-âver ameliyyâtı icrâya mu'avenet etmek üzere insânlara ihsân buyrulmuş bir kânûn-ı hareket olduğunu teslim eyleriz.

İleride bu bahisleri ayrı ayrı tenkîd ve münâkaşa edeceğimizden şimdi doğrudan doğruya cem'iyyet-i beşeriyyenin en mühim mes'eale-i hayâtiyyesi bulunan ve sa'âdet-i umûmiyyeyi tekeffül eden asıl bahsimizi, ya'nî teşekkül-i â'ileyi evvelâ târîhini sonrada ictimâ'î nukât-ı nazardan mütâla'a edelim:

Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

Yıldızı düşkün olur pâdişâh-ı

ma'zûlün.

Bilmecelerimiz

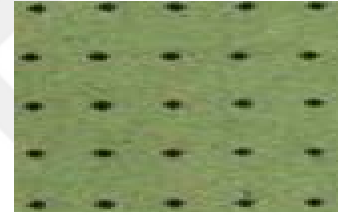
İkinci nüshadaki birinci su'âlin cevâbı (50), bilmecede “Yıldız”dır.

Keşîde edilen kur'ada birinciliği Darü's-şafakadan T. Ma'ari efendi kazanmıştır. Va'd edilen mürekkebli kalemi idâre-hânemizden aldirmaları ricâ olunur. İkinciden üçüncüye kadar kitâb kazanlar: Bayezid Rüşdiyyesi'nden 673 Muhammed Şerâfeddîn, Beyoğlu Alman Mektebi talebesinden Ahmed Reca'î, Mekteb-i Sultânî'den 397 Edhem Reşâd, Tıbbiyye'den Hikmet Nâmık, Beşiktaş Askerî Rüşdiyyesi'nden 136 Ahmed Adnân, Harbiye Nezâreti'nde yazıcı onbaşı Koçaneli Şerîf Fedâ'î, Hadîka-i Meşveret'ten: 393 Muhammed Şinâsi, Vefâ İ'dâdîsi'nden: E. V., Necm-i Terakkî Mektebi'nden "3" Ali Rıdvân efendilerle Fendikli İnâs Rüşdiyyesi talebâtından 233 Şefkat hanım.

Varaka-i takdîriyye kazanan efendiler ve hanımlar Mekteb-i Mülkiye'den: 754 Muhammed Şakir Dârü'l-fünûn'dan Abdülvassâf. İstanbul İ'dâdî'sinden: 667 Mahmûd Müfhim, Diyârbekirli Yannie efendiler. Mercân İ'dâdî'sinden: Köriceli Mustafa ve Kırkor efendiler. Kabataş İ'dâdî'sinden: Mu'îz efendi. Vefâ İ'dâdî'sinden: M. ve Ahmed 57 S. Hikmet efendiler. Mühendis Mektebi'nden: Samsunlu Hüseyin

Avnî efendi. Hadîka-i Meşveret'ten: 466 Ahmed Celâleddîn, 528 Ahmed Hikmet efendiler. Afîtab-ı Ma'ârif'ten 42 Mün'im, 71 Mustafa Râgıb efendiler. Mekteb-i Tefeyyuz'dan: 190 Cemâl efendi. Fâtih Rüşdî-i Askerî'sinden: 4 Muhammed Zekî efendi, Fendikli İnâs Rüşdiyyesi talebâtından 9 Âtîfet, Numune İnâs Mektebi talebâtından 233 Şefkat ve Mukri Köyünde Sâre Benet Süleymân hanımlardır.

Bilmece

Hayvânât-ı ehliyyeden biri.

(?)

Târîh-i kadîmden (?) bir hüküm-dârı.

(?)

(?) târîhe yazılmış bir kıt'a.

(?) yukarıdan aşağıya aynı.

(?)

Halledenlerden birinci ve ikinciye birer kitâb üçüncüden otuzuncuya kadar birer varaka-i takdîriyye verilecektir.

MÜNDERİCÂT

Bir Makâle-i Ahlâkıyye:
Ahmed Şem'î — Hayâtı Öğrenelim
(Bir İstikşâf) — Urûk-ı Beşeriyye.
Şi'ir (Belki): Şekîb Âkif, (Yaşasın)
Ahmed İzzet — Dürûs-ı Hayâtiyye:
Doktor Hikmet Refik — Terbiye-i
Bedeniyye — Terâcim-i Ahvâl
(Arşimed) — Müntahabât-ı Nefise
(Yarın): Tevfik Fikret — Bir Levha-i
Fedâ-kârî (Aldo Heina) Ma'lûmât-ı
Medeniyye (Midhat Sadullah) —
Kitâbet Dersleri: Ali Nusret — Kitâb-ı
Tabî'at (Dağlar) — Ezber (Yapma
Bebeğin Kalbi): Sirâceddîn — Büyük
Sözler — Mütenevvi'a — Handeler —
Darb-ı Mesellerimiz — Roman: Bir
Eşegin Hâtırâtı.

Hanımlar kısmında — (Â`ile):
Osmân Fahrî Bilmece; müsâbakalar
vesâ`ire...

RÛŞEN MATBA'ASI

Kitâb, gazete ve her nev' evrâk-ı ticâriyyeyi gâyet ehven fiyatla tab' eder.
(Arkadaş) mecmû'ası nefâset-i tab'iyyesinin en celî bürhânıdır. Taşradan vukû'
bulacak sipârişleri musahhihlikle berâber kabûl eder.

Kupon: 1 Muhâbere Numara 4 Kupon: 2 Bilmece Numara 4

İstanbul'da Merkez-i Tevzî'miz

Bâb-ı Âlî Caddesi'nde
“Cem'iyyet Kütüb-hânesi” ile “İttihâd-
ı Ticâret” kütübhânesidir.

İ'lân

Kıbrıs'ta Lefkoşa'da “On
Temmuz” Kütüb-hânesi'nde bütün
İstanbul gazeteleri bulunur.

Hicrân

Devr-i istibdâdda ma'hûd
encümen tarafından neşri (Muzırdır!)
diye reddolunan bu şi'ir Zâr-ı Hazîn
yakında intişâr edecektir. Her safhası
bir ders-i intibâh olan bu hissî eserin
kütüb-hâne-i milliyyemizi tezyîn
edeceği şüphesizdir.

5. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 5

Numara 5, Cild 1

On Beş Günde Bir

Cum'a-irtesi, 7 Mart,

326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

Donanmamızı Unutmayalım!

Mahall-i İdâre

İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında
"Rûşen" Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsa
Müdîr-i Mes'ûl: Mehmed Fâ'ik

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Her husûs için müdîr-i mes'ûle mürâca'at olunur.

Lâzım Olur
Senelik Takvîm

	Mart, 31						Nîsân, 30						Mayıs, 31					
Cum'a	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.
Cum'a-irtesi	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.
Pazar	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.
Pazar-irtesi	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.
Salı	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.
Çehârşenbe	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.
Pencşenbe	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.
	Haziran, 30						Temmuz, 31						Ağustos, 31					
Cum'a	.	4	11	18	25	.	.	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.
Cum'a-irtesi	.	5	12	19	26	.	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.
Pazar	.	6	13	20	27	.	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.
Pazar-irtesi	.	7	14	21	28	.	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.
Salı	1	8	15	22	29	.	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.
Çehârşenbe	2	9	16	23	30	.	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.
Pencşenbe	3	10	17	24	.	.	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.
	Eylül, 30						Teşrîn-i evvel, 31						Teşrîn-i sâni, 30					
Cum'a	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.
Salı	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	.
	Kânûn-ı evvel, 31						Kânûn-ı sâni, 31						Şubat, 28					
Cum'a	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Salı	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	.	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.

Muhâberât-ı Âleniyye

Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi müntehî sınıfına takdîm-i teşekkürât eyleriz. Trabzon Mekteb-i İ'dâdîsi'nde Şevket Şinâsî beyle, Bursa Mekteb-i Sanâyi' talebesinden Cevdet beye. Pek samîmî tebrikâtınıza teşekkürlerimizi takdîm ile iftihâr eyleriz.

Mükemmel Rehber-i Ef'âl-i Fransevî ve Lûgat-çe-i İstılâhât-ı Ef'âl

Fransızca mu'allimlerinden Beytî efendinin neşretmekte olduğu bu eser-i mühimin birinci cildi intişâr etmiştir. İşbu kitâb dört binden ziyâde ef'âl-i kıyâsiyyenin ma'ânî-i hakîkiyyesini mükâleme ve kitâblarda ekseriyyetle tesâdüf edilen ıstılâhât-ı mahsûsayı misâlleriyle berâber muhtevî olup bilcümle Fransızca

okuyanlara ve mekteb talebesine elzemdir. Tabîî nefis ve mücelleddir. Fiyatı 5, taşraya 6 kuruştur. Efâl gayr-i kıyâsiyyeyi hârs olan ikinci cildin abone kaydı mahallî ve birinci cildin merkez-i tevzîî mü`ellifin (Sirkeci'de Salkım Söğüt'te 48 numaralı) hânesidir.

(s. 129) Cild 1 ARKADAŞ Numara 5

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

5 Mart, 1326

Cum'a

6 Rebî-i evvel, 1328

Donanmamızı Unutmayalım!

Musâhabe

Hayât ve Mevsimler

Ooh, artık şîta`iyye el-vedâ'...

Mart gelince rûh-ı âlemde ümîd-i tarâvet de doğuyor. Hepimiz bî-dâr-ı tabî'atı genç emellerle karşılıyoruz. Artık her şey` canlanacak, bir şekl-i ibhâm altında her şey` neşv ü nemâya hazırlanacak, çayırar uyanacak, tomurcuklar yeşil başlarıyla dallardan görünecek, kuşlar şûhî-i bahârı latîf nağmelerle tanzîr edecekler. Sanki bir ıyd-i ebediyyenin ilk günleri...

Bakınız, bakınız, çiçeklerin rûy-ı rengârengi güneşe doğru nasıl açılıyor. Hâlâ köşelerde kırık dökük kalan yaprakların altında pırıl pırıl böcekler nasıl kımıldanıyor. Her mûrg terâne-dâr, mini mini nağme-kârların vücûd bulmaları için ağaçların âğûş-ı mu'attarında ne büyük ihtimâmlarla yuvalar yapıyor. Bu yeni hayât bütün dünyâya, neler neler ne va'dler, ne hulyâlar dağıtıyor!

Ağrısız baş mezârda gerek.

(s.130) Hiç düşündünüz mü? İlkbahâr evvelâ çocukluğumuzun, sonra gençliğimizin bir hayâl-i hâssını teşkîl eder, değil mi? Lâkin emîn olalım ki yeni uyanan bir rûh-ı sâfin tâzegî-i tabî'at karşısında daha câzib bir mevkî-i bülendi vardır. Fransa ahlâkıyyûnundan "Vovenark": [Nev-bahârın ilk günleri bir genç âdemde vücûd bulan fezâ`il-i necîbe kadar hâ`iz letâfet olamaz.] diyor.

Bahârı yaz ta'kîb eder. Bu mevsim bütün kesretiyle bir numûne-i feyz ve berekettir. Melekât-ı insâniyyenin devre-i kemâlindeki inbisât hâriku'l-âdeyi yaza teşbîh edebiliriz. Evet, bütün kuvvâ-yı cismâniyye ve ma'neviyyemizin kesb-i vüs'at ettiği bu zamân hiç şüphe yok ki, târîh-i mevcûdiyyetimizin en şânlı, en şerefli bir sahîfe-i bedî'asıdır. Çalışırız, çalışırız ve sa'yımız dâ'imâ şâyân-ı takdîr muvaffakiyyetlerle neticelenir.

Sonbahâr ibtidâr ederken günden güne vukû' bulan tenâkus-ı tarâvet nasıl göze çarparsa, etrâfımızdaki eşyâ ile berâber kendimizde de hazîn bir tagayyürün husûlini hissederiz. Yapraklar düşer, kuvve-i vücûdiyyemiz za'îfler; çiçekler solar, hüsn-i tabî'at nihân olur, güzel günler nâdirleşir. Bizim de son hayâlâtımızdan yavaş yavaş eser kalmaz. Demek ki kış gelmiş, ihtiyârlıkta bizi bekliyor.

Bu ikisinin hengâm-ı vürûdunda, kar defaten hem arzı hem de saçlarımızı beyâzlandırır. Sular donarken, damarlarımızdaki kan da uyuşur. Fakat bu müşâbehet tam bir müşâbehet mi? Hayır, hayır... Arz bu mevt-i zâhirîden birkaç ay sonra tekrâr kurtulacak, tekrâr çiçeklenecek, eyvâh ki insânlar için bahâr gelmeyecektir, bahâr gelmeyecek...

Lâkin müte'essir olmayalım. Eğer şu pek kısa geçen hayât içinde fikir ve vicdânı kemiren hased, kin, tama', zulm gibi ihtirâsâtan tecrîd-i nefis ederek yaşarsak ne ihtiyârlık ne ölüm, tesellîsi gayr-i kâbil iki felâket hükmünde görünüp de bizi korkutmaz ve bundan dolayı ba'd-el-mevt, rûhumuz cennetlerin sîne-i nûrunda dâ'imâ genç, dâ'imâ mes'ûd kalır...

Arkadaş

İstediğini söyleyen, istemediğini işitir.

(s.131) **Hayâtı Öğrenelim**

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

Fâ'ide-i Umûmiyye

Az söylemek; fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

3

Yıldızlar

Akşam... Güneş bütün gün harâret ve ziyâ neşrettikten sonra

nigâh-ı vedâ'ını bir rîşe-i nûrânî şeklinde ufk-ı garbîde süzerek çekilirken, eşyâ setre-i mübhemiyyet altında eriyor, eriyor... Nûr âfîtab ile berâber hareketler, velvelelerde söndü, sustu... Şimdi her yerde bir sükût-ı siyâh...

Âlâca karanlığı müte'âkib, karşımızda bir temâşâ-gâh-ı semâvî açılıyor. Sîne-i leyle serpilmiş yıldızlar... Şimdi bütün kâ'inât bu hüsn-i sâfın bîş-i hayâlinde müstagrah vücûd ve hayret: yâ-Rabbî! Bu ne vüs'at, ne derin, ne anlaşılmaz ebediyyet...

İçimizden her biri hissiyât-ı tedhîş eden yüksek dağlar, uçurumlar yâhûd fikrî mebhût bırakan âsâr-ı medeniyye karşısında bulunmuştur. Lâkin bütün bunlar insânı niye sıkar, yorar... En güzel bir şerâre-i san'î nihâyet yarım sâ'at sürer. Hâlbuki yıldızlı bir gece bütün âsâr-ı san'atın, bütün hiyel-i san'at-kâr-ânenin fevk-i bî-pâyânındadır. Onun gayr-i mahdûd olan letâfet-i dil-fürûzu muttasıl yeni şekiller alarak bizi bir gaşy-ı rûhânî içinde zebûn ve bî-tâb bırakır...

Milyonlarca nesiller gelip geçtiği hâlde acabâ niçin bu te'sîr hâlâ bâkî? Bizden evvel görülen şey'leri

kemâl-i istiğrâbla biz seyrettiğimiz gibi bizden sonrakiler de temâşâ eyleyecek. Bu cezbe-i âsmânîye, bu esrâr-engîz kuvve-i sehîr-âneye onlar da terk-i rûh edecekler.

Yıldızlar neler söylerler?

Evvel-be-evvel söyledikleri şey', üzerinde yaşadığımız şu dünyânın âlemden ibâret olmadığı ve bunun pek, pek küçük bir cüz-i âlem bulunduğudur. Evet, zannetmeyelim ki hakikat şu gördüğümüz dağlardan, şehirlerden ibârettir! Hayır, gerçi kevâkib bize pek küçük görünür, lâkin hey'et-şinâsların beyânâtına göre onların her biri akıllara sığmayacak derecede büyük âteş yığınları; ziyâları, yakından bakılacak olursa gözleri bir ânda söndürecek kadar kuvvetli, harâretleri bir ânda vücûdumuzu yakıp kül edecek kadar müthiş... Demek ki onların bizim

Baba himmet, oğul hizmet.

(s.132) za'afımızla mütenâsib bir sûrette uzakta kalmalarına memnûn olalım... Hay hay!

Yıldızların verdiği ders-i ulvîden biz yine aynı zamânda lâ-yetegayyer olan nizâm-ı kâ'inâtı da anlamış oluyoruz. Biliyor musunuz?

Tâ eski zamânlarda, şarkın sâkin ve berrak gecelerinde semâlardan çeşmân-ı tecessüslerini ayıramayan çobanlar te'âkub-i sinîn ve mevâsim kânûnlarını ancak yıldızlardan istihrâc eylemişlerdi... Yükseklerin bu ebedî seyyâhları kadar muntazam yürüyen hiçbir ordu tasavvur edemeyiz. İnsânların îcâd ettiği en mükemmel makineler bu âsâr-ı fevka'l-âde önünde hemân kuvvetini gâ'ib eder, bozulur!

Bir de geçmiş zamânların a'mâk-ı ezeliyyesini, bâ-husûs binlerce asır evvel Keldan mecûsîlerinin, Hint râhiblerinin, Mısır âlimlerinin, şâ'ir Omiros'un, hazret-i İbrâhîm'in hazret-i Musa'nın, daha sonra Eflatun'un tıpkı bizim gibi gecelerin pîş-i hayâlâtında âsmânî seyre daldıklarını düşündükçe müte'essir olmamak kâbil mi? İnsâniyyet hiçbir vakit hayâtta ayrılmak istemeyerek ibtidâ-yı mevcûdiyyetinden beri dâ'imâ arıyor, dâ'imâ bin türlü eziyetlere, mihnetlere katlanıyor, dâ'imâ gayûr, hiç işitilmemiş bir hâ ile içinde topallayıp gidiyor... Ayağımızın altına şöyle bir bakalım, acabâ şu mevsim mevsim çiçeklenen toprak ne devirler geçirmiş

onun her tabakası kemiklerle yoğrulmuş bir hamurdan başka nedir?

Bununla berâber, onu sîne-i âsmânda parıldayan her kitle-i nevvâr ile mukâyese edince daha bir çocuk kadar küçük olduğu tebeyyün eder. Evet, hayât-ı arz ne kadar uzun olursa olsun kulâde-i leyle asılan minyonlarca inciler, o ebedî nûr-ı pâreler bizden pek, pek kadîm, düşünölemeyecek derecede kadîm zamânlara â'iddir...

Şimdi, azîz yavrularım, yıldızların seyrânını kalbimize naksettikten sonra onların büyüklüklerinden, biz kendimizin pek küçük, bir nokta, bir atom, bir hiç kadar küçük şey'ler olduğumuzu istintâc edebiliyoruz. Onların hayâtı bizim mevcûdiyyetimizin ne kadar kısa olduğunu, onların ziyâ-yı şa'sa'a nisâri bizim toprağımızın, bizim insânlığımızın ne kadar soluk, ne kadar çirkin olduğunu isbât eylemez mi?

Ooh, hayır, hayır. Asla! Varlığımız ve varlığımızın muhtâc olduğu bütün eşyâ bizi teşcî' ve taltîf ediyor... Uzaklardan gülümseyen parıltılar bize bir selâm-ı âhret, birer bûse-i tesellîdir. Kâ'inât: kemâl-i insâniyyette ilerlemek isteyen bu

acemî yolculara en belîğ bir sadâ-yı
da'vet, en samîmî bir râh-ber-i necâttır.

İhtiyâr Bir Mu'allim

**Pâdişâh konmaz sarâya hâne ma'mûr
olmadan.**

(s.133) **Büyük Sözler**

Fakîr bir hürriyyet, zengin bir
esâretten evlâdır.

İnsân adâlet ve fâ'ide gördüğü
kânûna ser-fürû bir de inkıyâd olmalı.

Mersiye

En âlimi değil, en iyi âlimi
arayınız.

Montaigne

Fazîlet: kötülerin düşmanı,
iyilerin müdâfa'î olmalıdır.

Fazîlet: vatanın menfa'atini en
öne, â'ile menfa'atini daha sonraya ve
kendi menfa'atini en nihâyete
koymaktır.

Caecilius

Adâlet içinde sefâhet-i
mezâristâna kurulmuş bir meclis-i
aşîret gibidir.

Kemâl

Adâlet mevtin küçük kardaşı,
sefâher hayâtın büyük düşmanıdır.

Kemâl

Zamân: sermâye-i ma'îşet, sa'y:
menba'-ı hayâttır. Âdem zamân
sayesinde geçinir, sa'y ile yaşar.

Kemâl

Ekseriyâ sevk-i gururla edilen
va'dleri menfa'at ve tekâsül mahveder.

Vovenark

Bir âdeme kendi istediği gibi
hürmet etmek pek güçtür.

Vovenark

Fikr ile lisân mahdûd, hakîkat
ise bî-pâyândır.

Vovenark

Küçük Hâtib

Pascal

Rıhtımın dar bir yerine sıkışmış, küçük sahnesiyle “Tiyatro” nâmını taşıyan kahve-hânede her kış gecesi oyun verilirdi. Fakat bu kış kahveci on senelik oyuncunun halk üzerinde hâsıl ettiği usancı izâle etmek için ba'zı ta'dîlâta ihtiyâc bulunduğunu anlamıştı. Levhalar değişti, duvarlar boyandı, mudhik başlayıp feci' biten perdelere bir de kanto ilâve edildi.

O akşam gelenler, kalblerinde taşan bir hiss-i memnûniyyet ve şükrânla baba Cassatt'ı tebrîk ediyorlardı. — Aferin, nihâyet sözümüzü dinledin...

Pascal da bu gece yeni tuhaflıkların, hiç tecrübe etmediği yeniliklerin provasını yapıyordu. Yüzünü lüzûmundan fazla boyamış, iri parlak döğmeli âl gömleğini değiştirmiş, beyâz elbiselerin verdiği şevk-i tâzegî ile ensesinden kabaran kuyrukları tam bir sâ'atten beridir, aynanın karşısında düzeltiyor, bozuluyor tekrâr şişiriyor, kâh o beyâz tozlar içinde gece kandili gibi ışıldayan gözlerini

Takdîr-i hudâ kuvve-i bâzû ile

dönmez.

(s.134) süzüyor, süzüyor... Sonra ağzını kulaklarına dokunurcasına yayarak çürük dişlerinin arasında dilini sallaya sallaya muvaffakiyyetini pepeliyordu.

Hakîkaten kantonun arasında, za'îf arkadaşıyla ne gülünç masharalıklar, ne taklaklar, neler neler yapmıştı. Hatta rakkâse bile, Pascal'ın kâh çember gibi yuvarlanmalarına kâh o acayip elbisesiyle döne döne sıçrayışlarına karşı oyununu şaşırarak, o günü “Sahne oynayacağınız Pascal budur” diye takdîm ettikleri bu adamın ihtiyârlığına, hâlsizliğine güvenmiş, muvaffakiyyetin kendinde kalacağını zannetmişken işte bu gece aldandığını hissederek hep, hep Pascal'ı kıskanmıştı. Ve o, kendisini dâ'imâ sarsan, ikide bir tevakkufa mecbûr eden öksürüklerin — gâlibâ bu gecenin şerefine olacak — hiç muhtarib etmemesine o kadar seviniyordu ki...

Perde inerken kaplamaların arasından kayarak zukâklara kadar çınlayan alkışlar ihtiyâr artistin sâmi'a-ı san'at-kâr-ânesinde ebedî bir hâtıra-ı takdîr bıraktı...

Artık her gece tiyatro hıncahınç idi. Âdetâ bütün rıhtım o dar, müte'affin yere birikiyordu. Baba Cassatt'ı Pascal'ın mandolin çalan oğluna bir de kemâncı ile flavtacı terfîk etti. Sahnenin bu terkîsi karşısında Pascal durmuyor, dinlenmiyor, her gece için ayrı bir sîmâ arzına mecbûr kalıyordu. Kâh gâyet genç bir adam oluyor, ince, za'îf arkadaşını bir ihtiyâr yapar, sahnenin bir köşesinde yukarı doğru uzanan merdivenin tâ üst basamağından süzülerek, öylece ve vaz'iyetini tebdîl etmeden karşıya kadar yüzer, oradan dönerek, başının üstünde dikilir ve bir alkış tûfânı içinde gülen halka ayaklarıyla selâmlar yollar kâh küçülür, küçülür, bir domates şekline girerek yuvarlanır, kemânın iniltileri, mandolinin çırpınmaları, flavtanın kahkahaları arasında olanca mahâretiyle oynayan rakkâsenin etrâfında, döner döner sonra gûyâ bir merdivenden çıkıp iniyormuş gibi arkadaşının göğsüne burnuna basar, ensesinden bacaklarına ve aşağıya atlardı. Kâh yüzünü âla kaşlarını yeşile kâh kaşlarını siyâha yüzünü sarıya boyar, her akşam bir başka soytarı, bir başka mashara olur, bazen bir hamle-i pervâz ile şûh ve şâ'ik sıçrar bazen

temâşâ girân meshûr edici bir heyûlâyı figân gibi, perdenin aralıklarından gâ'ib olup giderdi...

Eyvâh ki bir akşam o yerine çıkamadı. Öksürükler göğsünü pek fenâ sıkıştırıyordu. Yandı, dâ'imâ yorgunlukları ertesi gece için tekrâr edecek kuvveti ona veren

Sa'lebcî güğümü gibi içinden kaynar.

(135) sert şiltenin üzerinde birkaç gün yattı. Kahve yavaş yavaş seyrekleşiyor, baba Cassatt kızırıyordu...

Âh bu hayât! İki sene evvel zevcesi de böyle gece gündüz dinlenecek vakit bulamadığı için ebedî istirahatata teslîm-i ta'ab eylememiş mi idi? Acabâ kendisi de mi?

Ooh hayır hayır, yine, yine oynayacak, alkışları yine şakırdacak, cınlatacaktı...

Bu esnâda elinde mandoliniyle oğlu gelir, babasının tefekkürât-ı sûzânına bir mu'âkıb-ı samîmî olurdu. Ve orada, bir köşede baş başa gözlerinde titreyen giryelerle, hayâtlarının böyle her gece tedricî bir sûrette eksildiğini görerek, halkı eğlendirmek, güldürmek için olanca kuvvetleriyle bir soytarı olmak için yıprandıklarını düşünürlerdi...

Bazen Pascal gözlerini siler, donuk nazarlarıyla oğlunun solgun çehresinde iştikâ-yı derûniyyesinin cevâb-ı teselliyetini arardı. Lâkin! O da, o da bu hayâtta bıkmış, tiksinişti...

Bir sabâh, ikisi de baba Cassatt'ın kahkahalı sesiyle uyandılar:

— Yarın gece, oyun sizin menfa'atinize!

— Sahîh mi? Evet sahîhti. Baba Cassatt bu âlî-cenâblığa nihâyet râzı olmuş, müşterilerinin ârzûsunu kırmamıştı. Pascal meserretinden ağlayarak kahvecinin ellerini sıktı:

— Belki, belki, diyordu. Bundan sonra bir iki gün dinlenirim. Öksürüklerim için bir ilaç alırım.

O günü tamamıyla şen geçirdi. Ara sıra göğsünü hırpalayan öksürüklere ehemmiyyet bile vermedi. Hayâlinde dâ'imâ yarın gece, bâ-husûs oyun bittikten sonra görülecek hesâb dolaşıyordu... İnanmadı, hayır, kâbil değil, baba Cassatt bu ulû cenâba teşebbüs etsin.

Fakat akşamüzeri kahveye girerken kapının üstündeki kocaman levha "Pascal'ın menfa'atine fevka'l-

âde lu'biyyât" ibâresi ümîdini hakîkate o kadar yaklaştırdı ki...

Nihâyet sahneye çıktığı zamân birden kendini alkışlamışlardı. O, teşekkür için ne yapacağını şaşırılmış, beyâz külâhını havâya fırlatarak her defasında başına geçirmişti. Ve halk o kadar gülmüş, o kadar gülmüştü ki sahneye muttasıl çiçekler, sigaralar yağıyor; o, pür neş'e yine za'îf arkadaşıyla söylüyor, yuvarlanıyor, taklîdler yapıyor, on senedir görülemeyen hüneler, tamamıyla yeni roller îcâd ediyordu.

En sonra merdivenin üst basamağına kadar san'atının en nâzik noktalarına temâs ederek çıktı, ayaklarını dolaştırdı, birden hiç ümîd edilmeyen bir sür'atle aşağıya

Cümlelerin maksûdu bir ammâ rivâyet muhtelif.

(s.136) sarktı. Şimdi ahâlî öyle bağıyor öyle alkışlar yolluyordu, onun bir ölü benziyle uzanmasına, gözlerinin lüzûmundan fazla açılmasına öyle izhâr-ı hayret ediyorlardı ki... Nihâyet Pascal'ın meşhûr bir san'at-kâr olduğunu tamamıyla teslîm ettiler. Çalgılar en rûh-nevâz parçalarla inliyor, mandolin babasının yeni bir mahâretini takdîr eden çocuğun

elinde ağlıyor, kayaların arasından dökülen bir şelâle terennümüyle boşanıyordu...

Fakat zavallı Pascal, on senelik sa'yının netice-i mes'ûdesini görmeden hayâtının bu zavallı sahne-i tecellîsinde bir daha uyanmamak üzere asılmış, kalmıştı.

Mehmed Sa'dî

Urûk-ı Beşeriyye

Mâ-ba'd

İnhitâta Giriftâr Bir Adn

Seyyâh Doktor Kilmar diyor ki: “Cennet-i dünyâ dinlenmeğe şâyân olan burası en güzel bir ırk ile meskendir. Yarı uryân bir hâlde bulunan erkek ve kadınların a'zâsındaki tenâsübün seyyâhînin birden bire nazar-ı dikkat ve hayretini mûcib olmaması kâbil değildir.” Ma'a-t-teessüf, bugün Esperto bunların neslen tagayyürüne sebep oluyor, içlerinde pek azı eski hüsn ve zarâfetini muhâfaza edebiliyor.

Bütün Polenezyalılar gibi Tahitililer de merâsim meraklısıdır. Tezyinâta pek o kadar ehemmiyet vermedikleri hâlde kendilerine karşı hâtır-şinâs davrananları hemân taklîde yeltenirler. Misâfir-perverlikleri civâr

kabâ'ilin cümlesine fâ'iktir. Ecânebi kabûl onlar için âdetâ bir şenlik sayılır. “Peri” nâmı verdikleri kadınlar bir araya toplanarak bir kısmı çalgılar çalar, diğer kısmı bunların önünde oynaya oynaya ellerindeki çiçek demetlerini misâfire takdîm eylerler.

Kadîmen Tahitililer ve “Bütün sa'adet hudûd-ı kânûn ve ahlâkı tecâvüzdür.” diyerek hatta ba'zı şenlikler esnâsında za'îf ve ihtiyâr gördüklerini: “İnsân genç ve sağlam bulunmalı.” düstûruna inkıyâden öldürürlerdi.

Markiz Adaları:

Markiz Adaları (1,274) kilometre murabba' arâzî dâhilinde (4,300) kadar nüfûsu ihtivâ eden birtakım bürkânî ufak adalardan mürekkebdir.

“Amiral du Petit-Thouars” tarafından (1842) de Fransa nâmına işgâl olunmuştu. “Nuku Hiva” ismindeki ada (1851)'de menfâ olarak intihâb edildi ise de sonraları bu fikirden vâz geçilmiştir.

Cok süren ikbâl beyâz kargaya benzer.

(s.137) Ahâlîsi epeyce güzel ve nâziktir. Meşgaleleri hayvân beslemek ve mebzûl bulunan Hindistan cevizi ve

ekmek ağacı meyvelerini ekip biçmektir. Ba'zı kabîleler arasında ara sıra tahaddüs-i muhârebeler eskisi kadar telefât yoktur. Çünkü o zamânki baş kıran ve mızrak yerine şimdi pekiyi kullanamadıkları tüfenk kâ'im olmuştur.

Bununla berâber adanın ahâlîsi, hatta yüz senede onda dokuz nisbetinde olarak fevka'l-âde serî' bir sûrette eksilmektedir ki bu sûretle bir gün tamamıyla munkarız olacakları muhakkak.

Fiji Sükkânından Biri

Hâvâ`î Cezâ`ir Müctemi'ası Yâhûd Sandwich Adaları

Hâvâ`î cezâ`ir müctemi'ası Okyanusya'nın, sâhili her cihetinden uçurum olan sekiz kadar bir Bürkânî adası olup (18,000) kilometre

murabba' arâzîyi ve (63,000) nüfûsu muhtevîdir. (1898) senesinden beri Amerika'nın taht-ı idâresindedir. Bugün yerli ahâlîsiyle berâber (40,000) kadar Çinli, Japonyalı, Amerikalı ve Avrupalı ikâmet

Hesâbı temîz olanın yüzü ak olur.

(s.138) ettiği için, tabî'at-ı kavmiyesini pek çok gâ'ib etmiştir. Elbiseleri tıpkı Avrupalılarınkine benzer, hemân kâffesini okuyup, yazmayı öğrenmişlerdir.

Nesl-i munkarız olmakta:

(1778) senesinde seyyâh-ı şehir Kock buraları ziyâret ettiği zamân yerli halk (300,000) den ziyâde olduğunu söylemiştir.

Bu mikdâr bu güne nisbeten pek fazladır. Çünkü bir asır evvel pek sağlam ve pek kuvvetli olan nesil, sür'ati tasavvur olunamayacak derecede müthiş bir sûrette mahv-oluyor. Buna da sebep-i yegâne işret, hastalık husûsiyle miskîn illeti. Bundan dolayı diyebiliriz ki biraz sonra Hâvâ`î ahâlîsinin kitâb-ı âlemde ancak hâtırası kalacaktır.

Fiji Adaları

Coğrafya nokta-i nazarından Polenezya'ya dâhil olan Fiji adaları, ahâlîsine bakılırsa “Papu”lar miyânına kaydolabilir.

Bu adalar (1874) den beri ingilizlerin yed-i teshîrinde olup (20,800) kilometre arâzîyi ve (123,000) kadar nüfûsu hâvîdir.

Hüsn ve Zarâfet

Fijililer siyâh cildleri, kıvrıcık saçlarıyla berâber teşekkülâtı cismânî-yelerinden dolayı insâl-i beşeriyyenin hüsn ile muttasıf kısmından sayılırlar. Boyları (1) metre (70) santimetre kadardır. Renkleri koyu esmer, çikolata rengidir. Bunlar zamânlarının kısm-ı i'zamını âdetâ ma'denî denecek derecede sert olan saçlarını düzeltmeğe hasr ederek, onu muhtelif elvâna, siyâha, kırmızıya, kül rengine boyarlar.

Esvâbları “Mazı” ağaçlarının kabuğu olup önlerinde kısa bir eteklik şeklini alır. “Liko” nâmı verdikleri bu esvâb genç kızlarda pek dardır. Ba'de'l-izdivâc dizlerine kadar, çocuğu olduktan sonra da bacaklarının nısfına kadar iner.

Hâlâ Yamyam!

Fijililer hâlâ yayamlıklarını muhâfaza ediyorlar. Hatta bu müthiş tabîat kendi aralarında o kadar makbûldür ki! Ba'zıları o yaşa kadar, tek başına yediği adamlarla iftihâr eder. Hatta içlerinden biri yeni nev'ini yuttukça bir yere her adet için bir taş koyarmış. Öldükten sonra bu taşları saymışlar. Tam dokuz yüz tane olduğu meydâna çıkmış! İnsân etinin en nefis yemeklerinden ma'dûddur. Üserâyı yemek için beslerler.

Handelerden:

Mektebde:

Mu'allim — Ey bakalım, intihârın ne olduğunu bana içinizden kim söyleyecek?

Talebeden biri kalkarak — Efendim, intihâr bir intikâm-ı şahsîdir.

Şimendüferde küçük Nihâd pederine hitâben:

— Baba, niçin ağaçlar kaçıyor? Yoksa şimendüferden korkuyorlar mı?

Mahkemede:

Hakîm — Bu iki kundurayı niçin çaldınız?

Müttehem — Acabâ zâbit vazîfesine dikkat ediyor mu fikriyle... Efendim.

Sâhib-i hâne — Görüyorsunuz ya, ben ne âlî-cenâbım. İşte size borcunuzun yarısını bırakıyorum.

Kiracı — Bende sizden aşağı kalmak istemem. Borcumun öte tarafını da size etmek vicdânım için bir iftihârdır.

Rüzgâr esmeyince yaprak

kımıldamaz.

(s.139) **Terâcim-i Ahvâl**

Vasco Da Gama

Eğer gözünüzü bir coğrafya haritası üzerinde gezdirerseniz, Afrika'nın nokta-i şimâliyyesinden Ümîd Burnu'na kadar Bahr-i Muhît-i Atlâsî, Hint Denizi ve Bahr-i Ahmer ile muhât olduğunu görürsünüz.

On dördüncü asırda bu vâsi' kıt'anın bizim bugün tanıdığımız gibi şekil ve vüs'atı henüz ma'lûm değildi. Yalnız Bahr-i Sefid sâhilinde Cezayir, Tunus, Fas, Trablus ve Mısır denilen

yerlerdeki kumların mevcûdiyyetinden haber-dâr olunmuştu. Bütün bunlardan mâ'adâsı için ise pek mühîm bir fikir vardı. Fakat anlaşılıyor ki coğrafya fennî kurûn-ı kadîmedeki terakkîsini biraz sonra gâ'ib ederek tedennîye başlamış, çünkü müverrih “Herodot” Milâd-ı Îsâ'dan “600” sene evvel Mısır kralı “Neşao”nun emriyle birtakım Fenikeli gemicilerin tam üç sene Afrika sâhilini dolaştıklarını beyân ediyor. Yine aynı zamânda “Hanon” isminde Kartacalı bir gemicinin de kendi hükûmetinin icbârıyla Afrika'nın garb sâhilinde bir müstemleke vücûda getirdiğinden bahsediliyor ki burası da tahmîne göre Yeşil Burun olacak. Ma'a-t-teessüf bütün bu seyâhatlerin, istikşâfların izleri gâ'ib olmuştur.

On beşinci asrın evâ'ilinde ticâret ve gemicilikle meşgûl olan Portekizlilere, Hindistan'a Afrika'nın cenûbından bir yol bulup gitmek fikri geldi ise de tam altmış sene bütün gayretlerden hiçbir netice hâsıl olamadı. Nihâyet “Bartolomeu Dias” nâmında bir gemici eslâfın taharri-yâtında iyice bir terakkî göstermeğe muvaffak olarak dâ'imâ cenûba inmek üzere Afrika sâhilini ta'kîbe başladı ve

aylarca tehlikeliden ziyâde meşakkatli bir seyâhatten sonra “1486” târihinde bu kıt'a-i vasî'anın tâ cenûb burnuna vâsıl oldu. Gider gitmez gâyet müthiş bir fırtına baş göstermiş olduğundan “Dias” orasına “Fırtına Burnu” demiş ve Portekiz kralı ise bu uğursuz ismi tebdîl ile “Ümit Burnu” nâmını vermiştir.

“Bartolomeu Dias”ın Lizbon’a avdetini müte’akıb yolculuk “Vasco Da Gama”ya göründü. Bu meşhûr kaptan bilâ-tereddüd ilerledi. Ümîd Burnu’nu kemâl-i metânetle geçerek şark sâhilini ta’kîben Hint denizlerine doğru yol aldı ve en sonunda da gâye-i seyâhati olan Hindistan’a kavuştu.

Halka gönül bağlayan sonra pişman olur.

(s.140) O zamânlar Kalikota şehrinde bir müslümân hüküm-dârı bulunuyordu. Hüküm-dâr, Vasco Da Gama’yı sarâyına da’vet edince diğer gemiciler Müslümânların kendilerine karşı şüpheli davranmalarından ürke- rek hemân azîmet etmelerini Vasco’ya ricâ ettiler.

Vasco Da Gama hüküm-dârın sarâyına, etrâfında birçok seyirci ve on iki tane mümtâz asker olduğu hâlde götürüldü. Ne ise, iyi oldu da sarâyda

biraz Portekiz lisânına vâkıf bir adam bulundu. Vasco maksadını anlattı ve Hindlilerin Portekizlilerle münâsebât-ı ticâriyyede bulunmalarını istihâm eyledi. Hüküm-dâr Avrupalının hâl ve etvârına ta’accüb ediyordu. Biraz sonra kendisini salıverdi ise de gemilerini yakmak ve tâ’ifeleri de katlettirmek fikri hemân zihnine gelmişti. Vasco bunu anladı ve birgün her nasılsa gemisine atlayarak iki sene sonra, hayâtından artık kat'-i ümîd etmiş bulunan Portekiz’e avdet etti.

Muvaffakıyyetini, geçirdiği tehlikeleri halk anlayınca o kadar alkışlandı, o kadar parlak takdîrlere mazhar oldu ki...

Evet, artık Hindistan yolu bulunmuştu. Bu aralık Vasco Da Gama’ya bir ikinci seyâhat teklîf ettiler. O tekrâr hazırlandı, yola çıktı, tekrâr Hindistan sâhilinde göründü.

Vasco Da Gama yalnız bu keşifinden değil, memleketine te’mîn ettiği menâfi'den dolayı da pek memnûndü.

Vasco Da Gama

Vefâtından birkaç sene sonra Portekiz şâ'irlerinden “Camões” sırf Vasco’nun muzafferiyetlerini tezkâra vesîle olacak sûrette yazdığı manzûme hâlâ Portekiz kasâ'id-i milliyesinin en güzelini teşkîl eyler.

Handeler:

Tıp Fakültesi imtihanlarında:

Mümeyyiz — Efendi, ne zamân deverân-ı dem mu'attal kalır, söyler misiniz?

Talebe — Bir “mating” de bulunduğu zamân, efendim.

Derdini veren dermânını da verir.

(s.141) **Atina [1]**

Tevfik Fikret Bey’e

Ne kanlı hâ'ileler yağdı semt-i hikmetten
Ne sûz-şîn elemeler uçtu fevkinde
Şerâre-zâr cehennem kazâ-yı kudretten;
Düşüp yayıldı, o gülüşenler öldü âteş-reng
Görülmedi bu nevâ'ib, sükût-ı haşr-ı ahenk
Ne âsiyâb-ı felekte, ne ra'd ve bir kande

Bugün o dâhiyelerle zavallı belde harâb;
Evet o dâhiyeler: kan, duman, bulut, âteş
Yığın yığın dökülür, savrulur kefensiz leş
Yatar ferrâş üfûlünde bir yetîm-i türâb...

Fısıldayan derelerde değil riyâh-ı siyâh,
Sımâh-ı dehre âfân ahû-zâr rikkattir.
Açık! O yavrulara zir-i per cenâh-ı penâh
Bakin! Zavallılara, hep zebûn-ı âfettir.

Parıldayan şu yanar dağ mı, yoksa nâr-
ı cahîm
Fezâyı dolduran âteş mi yoksa bâd-ı
adem
Nedir bu şu'leli tarrakalar, sadâ-yı
elîm?

Aceb sabâh kıyâmet mi gördüğüm
âlem?

Seylâbdan sonra:

Bakın! Şu kanlı, mahûf ihtiyâca
binlerce
Fakîri, zengini, nâ-şâdı, şâdı ağlattı
Terahhum etmedi bir nev-i nihâle, bir
gence...
Fenâyı âlemi elvâh-ı gamla anlattı.

Medîd iniltirler gird-bâd-ı eyyâm
Melâl-i çîde getirdi, dağıttı etrâfa,
Şu sahneler mi idi en adûsı hengâmın
Boyandı küllere, sardı lihâf-ı itlâfa

Miyâh zehr-i adem doldu bâğ ve
sahrâya
Kuruttu reng-i bahârı, hayât
mahvoldu,
Çiçek, çimen... Bütün ezhâr-ı incilâ
soldu,
Çekildi setre-i mâtem likâyı gabrâya...

Ukûs-ı âh yetîmân mı çınlatan dehri?

Nedir bu velveleler inletir muhîâtı
Uyuttu nevha-i gam def' ve cezb-i
zerrâtı
Esef! Vatan yine çekti bu nekbeti,
kahrı

Harîk-i hâ' ile bârın hücum-ı emvâcı
Zemîn sûrîe'l-mezâr kabre döndürdü.
ہندہ enhür kahrın süyûl-ı mevâcı
Hayât-ı beldeyi sildi, süpürdü,
söndürdü.

Nedir emân! Şu felâket, şu harş u neşr
harâb
Nedir ki âh! Îlâhî! Şu kişver-i giryân?
Bozuldu, gitti yazık! Oldu tu'me-i
tûfân
Yanıp yıkıldı bugün her cihet remâd
ve türâb...

Verin! Şu gavr-ı sefâlette ağlayan
kadına
Şu bîve; bî-emel, işkence dîde-i
vâlideye
Verin, şu hüsn-i perîşân ve zâre, dul
geline
Verin! Şu boynu bükük zırlayan kazâ-
zedeye

Verin! Şu pîr-i alîle, şu ömr-i bî-zâre
Verin! Çerâğ-ı neşâtı sönen zavallılara
Verin! şu hastalara, zâr zâr hâllilere,

Verin! Verin! El açan pey-revân
idbâre...

Cihânı anlayınız! Ey beşer; zebûn
kadar!

Tegâfûl etmeyiniz! Cilve-i tecellî-
den...

Serâb-ı dehrde hırs ve garez ne? Hep
şîven,

Budur: yanan, boğulan belde, işte
ders-i iber...

[1] 19 Nîsân — 325’de yazılmıştır.

Nâmık Ekrem

Zevki hummârına değmez.

(s.142) **Hıfz-ı Sıhhat**

Hadîka-i Meşveret ders
notalarından mâ-ba'd:

Fîl-hakîka vücûd vezâ`if-i
husûsıyye â`id a'zâsıyla hâ`iz olduğu
nisbette derece-i kemâl ve ta'azzuva
yetişmiş demektir.

Lâkin her ne kadar hicrânda bir
teselsül uzvî mevcûd ise de hidemât-ı
husûsıyyenin birlikte îfâsı için
birbirlerine dest-i te'âvün uzatırlar.
Bununla berâber a'zâdan birinin imhâ
edilmesiyle bütün bedeninin mevcûdiy-
yeti tehlikeye düşürülmüş olur.

Hücürât-ı asabiyye intibâhât-ı
lâzıme-yi nakletmezse hüçürât-ı mahre-

ğe (Elyâf-ı adaleye) icrâ-yı fîl
edebilir mi? Termîm-i beden için
yegâne vâsıta olan hüçürât-ı hazmiy-
yenin fîl-i te'avünü olmazsa, bu
evvelki hüçürât birbirine nasıl
müşâreket gösterebilir...

Hülâsa taksîm-i mesâ`iden bir
nev' münâsebet-i tabî'yye ve
mu'âvenet-ı uzviyye meydâna geldiği
görüldü. Bunun hüçürâtı arasında bir
şebeke-i muhtelite te'sis ederek
uzviyyet yalnız bir hücreden daha
büyük bir hadd-i kemâle, bir
şahsiyyete çıkar. Beden hüçürâtı
arasında mâdemki bir iştirâk farz
olunuyor, o hâlde mahlûkât vahîde'l-
hücrede taksîm-i mesâ`î gayr-i müm-
kündür. Hayâtın şu işğâl-i süfliyye-
sinde bedeninin münferid ve müteşâbih
olan bütün hüçürâtı sûret-i kat'iycede
aynı vezâ`ifi îfâ ederler.

Hayât-ı hücrevînin ta'rîfi. —
Hüçürâtın hepsinde protoplazma
denilen pelteleşmiş mâyi' kıvamında
habîbî ketelât-ı sagîre bulunur ki bu da
“nevât” ta'bîr edilen müteferrik ve
hayât-dâr cisîmâtı hâvîdir. Nâzik bir
gışâ-ı hücreyi tehdîd eder.
Protoplazma, terkîb-i kimyevîsi
cihetiyle yumurta akı ve cevher-i
lebenî gibi şîbh-i albumin sınıfından

bulunan mevâd-ı uzviyyeye yaklaşıp. Bu mürekkebât: karbon, azot, müvellidü'l-humûza, müvellidü'l-mâ', kükürt, fosfor gibi altı basit cismi ihtivâ eder. Şeker ve ecsâm-ı şahmiyye gibi azotu hâvî olmadıklarından “Mürekkebât gayr-i azotiyye” tesmiye edilmiş bulunan ve ancak karbon, müvellidü'l-humûza, müvellidü'l-mâ'yı hâvî olunan mevâd-ı uzviyye-i sâ'ireden tefrîk edilmeleri için bazen sadece (Mürekkebât-ı azotiyye) nâmıyla yâd olunur.

“Hayât” ismi altında zikrettiğimiz fa'âliyyet-i hücreviyye, esâsen protoplazmanın mesâ'î-i cismâniyye-i gadâ'iyyesi sayesinde vukû'a gelir. Bu son fi'il-i hayât “Temsîl” denilen bir fi'il-i kimyevî sayesinde onları kendi bünyesine müşâbe-i mevâddan hissedâr eder. Agdiyenin temessülüyle vücûd bulan bu protoplazma vücûdun neşv ü nemâsını te'mîn eder. Fakat sa'yden mütevellid bu fi'il-i temessül, bu istihlâk mütekâbile-i

Selâmet isteyen dilini tutsun.

(s.143) kuvvâya dâcâr olmaksızın vücûda gelmez. Bi'z-zât protoplazma havânın müvellidü'l-humûzası mu'âvenetiyle ve tarîk-i ihtirâk ile ba'zı erkân-ı mugaddiyyeyi ihtirâk ettirerek

bu kuvve-i hayâtiyyeyi meydâna getirirler. İhtirâk veyâhûd tahammuz beyne'l-hücrevî aks-ı temessülle tezâhür eder ve bu ihtirâk yalnız agdiye-i cedîdenin temessülüne lâzım olan kuvvâyı değil ihtirâk uzvî de tevlîd eder.

Hülâsa muzâd-ı temessüliyye umûmiyyetle bünye-i hücrâta muzır olduğundan bedenden hârice etrâh olunur ki bunlara “Bakâyâ-yı uzviyye” ta'bîr olunur.

Hadîka-i Meşveret Ulûm-ı Tabî'iyye
Mu'allimi

Doktor Hikmet Refik

Mütenevvi'a

Valparaiso'da tramvayları kadınlar idâre eder.

Amerika'da bakkâllar paketleri sicimle bağlamayıp mühürlerler.

İzlandalıların ahlâkı pek sâf bir hâldedir. Bu memlekette ne bir polis, ne de bir habs-hâne vardır. Rivâyete göre bin seneden beri ancak iki defa sirkat-ı vukû' bulmuştur.

Mensûr Şi'ir:

Kehkeşân

Mustafa Câvîd Bey'e

Âsmânın koyu lâciverd tüllere
bürünmüş sine-i haşmetinde pırıl pırıl
bir elmas koydun...

Ben, her akşam onu, o mâder-i
sânihâtı seyrederken, mevcûd ve
nâmer'î rûhuna karşı kalbimin mes'ûd
ve muhterem bütün iştîyâklarıyla
perestîş ederim... O, benim için
nûrdan tebessümlerle incilenmiş
nermîn ve şûh bir ma'bed-i şî'ir! Hayır,
hayır, sâf ve mukaddes bir rebâb,
hayâtıma katre katre şirin ve billûrîn
nağmeler serpen, pek hassâs bir rebâb-
ı rûhtur...

Âh, keşke aramızı dolduran
boşluklar birgün gelipte örtülse! Ve
ben orada, onun sine-i safvet ve
samîmîyetinde en taze, en nezîh, en
müstesnâ hayâtımla yaşasam,
yaşasam...

Mustafa Halûk

Manastır: Gece

Yüz verdikçe yüz daha ister.

(s.144) Sabâh Ezânında

Tâ uzaklarda gamlı zemzemeler
Aksederken sükûnet-i leyle:

Her taraf pek melûl, hâbîde;
Sîne-i şebde ağlıyor her yer...

Yükselir, yükselir semâvâta,
Dökülür katre katre cennâta
Şehka-i kalb içinde: Lafz-ı Allah!
Bu, karanlıkta haykıran bir âh,
Ki semâvâta arz-ı aşk eyler...
Arıyor, sanki, râh-ı zulmette;
Bu cihân hakîr mihnette:
Gönlüne cenneti irâ'e eden
Bir sadâ-yı selâm, bir rehber...
İstiyor, sanki, her figânıyla;
Rûh-ı pür-zâr tercümânıyla:
Ömr-ü insânı muttasıl kemiren
Bütün âlâmı târümâr eden
Sonra dünyâdan ayrılıp, gitmek...
Kâh, bekler, durur: cevâb-ı necât,
Bir enîn-i hüznüyle inleyerek...
Kâh, bir derd-i nâ-ümîd hayât
İle bağırır sükûtu dinleyerek...

Lâkin, cevâb gelmedi. Müstağrik-i
sükûn
Âlemle, kâ'inât!
İndi zemîne pek heyecânlı ve pek
zebûn
Binlerce "Es-salât"...

Osmân Fahrî

Zengine mal veren denize su götürür.

(s.145) **Müntahabât-ı Nefise**

Ziyâ Paşa'nın Defter-i A'mâl'inden

İnsân çocuktan olur. Çocuk da terbiye ile insân olur. İnsânlarda şî'âr-ı insâniyyet olan sıdk ve vefâ kalmadı. — Devlet yıkıldı; millet bitti. — Her bâr-ı te'essüf ediyoruz. Lâkin sebep aradığımızda meselâ sirkat ve cehâlet gibi birçok esbâb-ı izâfîyye görüp hâlin salâhını onların izâlesinde sanıyoruz. Dâ'imâ bu nokta-i nazardan bedâ' ile çalışıyoruz. Yine umduğumuz te'sîrât-ı haseneyi göremiyoruz. Belki onun aksini görüp şaşırıyoruz ve me'yûs ve müttehîr kalıyoruz. Acabâ niçin bir kere de bu esbâbın mebâdiyyesine ve onların esâsı olan terbiye-i umûmiyye cihetine atf-ı nazar im'ân etmiyoruz? Eğerçi olan olmuş ve meydândaki eşhâsın ıslâhı değil, fakat men'-i mesâvî ve taklîl-i ziyânı ancak kuvve-i kâhire-i nizâm ve kânûna kalmıştır. Fakat yetişecek evlâdımızı olsun bizim düştüğümüz varta-i hevl-nâktan tahlîsin çâresini neden düşünmüyoruz? Bizim yerimize onlar gelecek değiller mi? Onlar da bizim gibi olurlarsa bu şikâyet edilen hâller devâm etmeyecek mi? Ya bu hâller devâm ederse?

Rû-yı arzda bulunan akvâm-ı medeniyyenin cümlesi bir terakkî önüne düşerek ister istemez akıp giderken, biz bu seylin karşısında gerilip dayanabilecek miyiz? Yoksa çığnenecek miyiz? İşte yapamıyoruz. Hem de yapamayacağımızı derk ediyoruz. Bâri ileride yapmağa kâbil-i ahlâk yetiştirmeğe çabalamalı, ya'nî evlâd ve ahfâdımıza acımalı değil miyiz?

Anası babası sulehâdan bulunan bir çocuğu hâl-i sabâvetinde külhan beylerinin içine bırakan onlarla düşüp kalksın; büyüdüğünde elbette bir merd-i afîf ve perhîz-kâr olamaz.

Bir çingâne çocuğunu beşikte iken alıp bir sâlih hânedânın terbiyesine verin, büyüsün me'lûf salâh olur. Çingâne'yi denî ve bed ahlâk eden çingâne olması değil, belliki çingâne terbiyesinde büyümesidir.

Sabâvet ki ömr-ü insâniyyenin en safvetli zamânıdır. Ne makûle sur ve eşgâle mukâbil olursa âyîne gibi cezb eder. Şu kadar fark var ki âyîne sûret-pezîr intibâ' olan şekil, asl-ı aksın zavallıyla zâ'îl olur. Lâkin mir'at-ı isti'dâd da bir kere cilve-ger

olan sûret-i misâliyye, ka'l-nakş fi'l-hacer yerleşir kalır.

Ancak bu sözden “Her terbiye gören çocuk mutlakâ insân-ı kâmil olur.” demek

Sabır necâtın anahtarıdır.

(s.146.) çıkamaz. Zîrâ tertîb-i hılkatta nice ihtilâf-ı esbâb vardır ki ukûl-ı beşeriyye onları ihâta ve idrâkten henüz âciz ve kâsırdır ve isti'dâd ve kâbiliyyetin tefâvüt derecâtı dahi bundandır. İmdi eğer terbiye vaz'-ı tabî'yi muhâfaza yolunda olursa ekseriyyet hıfz-ı ahlâk cihetinde bulunur. Şevâz ve nevâdir ise kâ'ide-i mahkeme te'sîs edemez.

Medeniyyet ki sa'âdet-i beşeriyyeyi müstelzim olacak sûrette olan hâlet-i cem'iyyet ma'nâsındadır. Hüsn-i ahlâk milliyeden mütevellid bir veledir. Ahlâk-ı milliyesi olmayan akvâmda medeniyyet olmaz ve hangi kavim medenî ki ahlâkı bozulmağa başlar; medeniyyet onda durmaz.

Bütün büyük adamlar medeniyyet ve ahlâk-ı milliyeye ile suttasîf olan milletlerden zuhûr etmiştir. A'sâr-ı sâlifte gelen ve hâlâ eserleri ve fi'illeri ibret-bahş için inam olan büyük feylesoflar ve erbâb-ı belâgat ve

ma'rifet ve büyük pehlivânlar ve cihângirler hep Yunanîlerden, Romalılardan, Mısırlılardan geldiler. Sonradan âfitâb-ı medeniyyet-i İslâmiyye pertev-sâz ufk-ı âlem olmağa, bu yıldızların revnâk ve furûğu kalmadı ve İslâm'ın yedi sekiz yılda yetiştirdiği erbâb-ı fazl ve kemâlât a'sâr-ı sâlifinin iki senede vücûda getirebildiği ashâb-ı imtiyâzı hem ilmen ve hem adeden sebak iledir. Garîb der ki şimdiki Yunanistan ve Roma hükemâ ve fuzalâ yerine haydut yetiştiriyor!

Terbiye-i Bedeniyye

İsveç Jimnastiği

Şekil 1 — Vaz'iyet-i esâsiyyeden başlayarak.

Hareket: — Kolları ileriye doğru, amûdî ve cânibi kırıp germek.

Kolları kırmak, ya'nî el uçlarını omuzlara temâs ettirmek, hareketi her germe hareketinden evvel yapılmalıdır.

Bu hareket, kolların adalât ve mefâsılını her ma'nâsıyla çalıştırır.

Şekil 2 — Eller kalçaya.

Hareket (Muvâzenet Ta'lîmi): Diz kırılmış olarak bacaklardan birini kaldırmak, ba'de bacağın baldır ve

ayak kısmını diğer kısım ile bir hizâyâ getirmek; ya'nî bacağı kırmak ve germek.

Bu hareketten sonra tekrâr vaz'iyet-i esâsiyyeye avdet etmelidir.

(Aynı hareket diğer bacakla da icrâ edilmelidir.)

Ta'lîm. — Yukarıki hareketten ve vaz'iyet-i esâsiyyeden sonra yürümek ta'lîmleri yapılır.

Bu tâ'lîm tam askerî yürüyüş ta'lîmidir. Jimnastik yapılan yer dar ise yerinde saymak sûretiyle icrâ edilmeli.

Zarar fâ'idenin kardasıdır.

(s.147) (Pencereler açık olmalıdır.)

Vücûda daha ziyâde hareket vermek ve deverânı tezyîd etmek için aynı tarzda jimnastik adımıyla koşmak veyâ yerinde saymak da yapılabilir.

Pek müsin ve pek za'îfler için bu tâ'lîmi ta'dîl veyâ büsbütün terk etmek mümkündür.

Şekil 3 — Vaz'iyet-i esâsiyyeden başlayarak.

Hareket: — Ayakların burnuna basarak vücûdu yükseltmek, kolları cânibi olarak omuzlar hizâsında uzatmak ve bunları icrâ ederken derin

bir nefes almak. Ba'de derinden bir nefes vermek vaz'iyet-i esâsiyyeye, tedricen, avdet etmek.

Bu ta'lîm, husûsiyle bir yürüyüşten sonra, kalbi teskîn etmek, teneffüsü ve deverânı intizâma sokmak pek fâ'idelidir.

Kol ve omuz adalâtını harekete getirir ki bu da göğüs kafesinin, her cihette ve bâ-husûs sağ ve sol taraflara doğru tevsî'ini intâc eder.

Ayak uçlarına basmak da topuklara hareket verir.

4 — Bacakları ayırmak vücûdun kısm-ı ulviyyesini eyler veyâ doğru tevcîh etmek kolları amûdî olarak kaldırmak.

Hareket: — Kolları, döndürmeksizin cânibi olarak indirmek. (Ellere dikkat etmeli ayalar yukarıya müteveccih olmalıdır.) tekrâr kaldırmak ve bu hareketi birkaç def'a tekrâr etmek.

Mülâhazât: Başı yüksek tutmağa dikkat etmelidir. Bacaklar kırılmamalıdır. Kolları kaldırırken kulaklardan daha arka cihette olmak üzere (Çünkü vücûd mâ'il, kollar amûdî olacak.) mümkün olduğu kadar

uzatmak ve bu sırada başı kımıldatmamak lâzımdır.

Bu ta'lîm, sırt ve kol ve husûsiyle kürek adalâtını tahrîk eder.

Şekil 5 — Bir ot yastık üzerine veyâ yere oturarak ayakları bir şey'e, meselâ bir kanepenin alt tarafına takmak. Evvelâ sâniyen elleri enseye vaz' etmek arkaya doğru 45 derecelik bir zâviye teşkîl edecek kadar eğilmek. (45 derecelik zâviye amûdî oturmak ile tamamıyla arka üstü yatmanın arasındaki vaz'ıyyettir.) Sâlisen elleri baştan öteye doğru uzatarak tamamıyla arka üstü yatmak. Fakat sırt yere temâs etmemelidir.

Mülâhazât: Bacakların gergin durmasına, baş ve omuzlar hatta kalkarken bile geriye müteveccih olmasına ziyâdesiyle dikkat etmelidir.

Bu ta'lîm tahsîsen karın adalâtını hareketlendirir.

Şekil 6 — Bacaklar ayrı, eller kalçaya, vücûdun kısım-ı ulviyyesi ileriye doğru temâyül.

Hareket: Sağ cihete, geriye; sol tarafa ve ileriye olmak üzere vücûda hareket-i

Tavuk bile su içerken göğe bakar.

(s.148) devriyye vermek (sağ, geri, sol, ileri sırasına dikkat etmeli, sağdan sonra sol ileriye, geriye hareket etmemelidir.)

Mülâhazât: Dizleri bükmekten ihtirâz etmelidir.

Bu tâlim: karın, sağ ve sol cihet ve sırt adalâtını tahrîk eder. Bunun verîd-bâb denilen damarda deverân-ı deme büyük bir te'sîri vardır.

Deverân-ı dem, için pek müfid olduğu gibi inkibâzlık çekenlere, a'zâyı batînelerinde râhatsızlığı olanlara şâyân-ı tavsiyedir.

Handelerden:

Mu'allimin biri çocuklara haksızlığın ne olduğunu îzâh için derki:

— Haksızlığın ne olduğunu biliyor musun Hüseyin?

Hüseyin — Hayır, efendim...

Hevâce — Bak anlatayım, meselâ ben arkadaşına bir kurabiye versemde sen de arkadaşının elinden onu kapacak olsan ne yapmış olurdun?

Hüseyin — Tekrâr benden kapmasın diye ağzıma atmış olurdum, hevâce efendi.

İlm-i hayvânât dersinde:

Hevâce — İnsâna en ziyâde nâfi' olan kuşlar hangileridir?

Çocuk — Kebâb olanlar.

Mekteb Dersleri

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — “Kânûn”u başka türlü ta'rîf edebilir misiniz?

Cim. — Kânûn, mesâil-i dâhiliyyede tatbîk edilmek üzere kuvve-i kânûniyye tarafından tanzîm edilen ve ahkâmı mecbûrî el-icrâ olan kavâ'idir.

Şu ta'rîften anlaşıldığı vechile her devletin kânûnu, kendi memleketi dâhilinde tatbîk edilir.

Sin. — Kânûnun mer'î-i el-icrâ olması için ne gibi şerâ'it lâzımdır?

Cim. — Kânûnun mer'î-i el-icrâ olması için:

Evvelâ meclis-i meb'ûsan ve a'yân tarafından kabûl edilmesi;

Sâniyen, taraf-ı pâdişâhıdan tasdîk olunması;

Sâlisen, ahâlîye neşr ve i'lânı şarttır.

Sin. — Kavânîn-i mevzû'a, kaç kısma ayrılır?

Cim. — Kavânîn-i mevzû'a, kat'î bir sûrette taksîm edilemez. Çünkü kuvve-i kânûniyye; lüzûm görülen her şey` hakkında kânûn tanzîm edebilir. Şu kadar ki bir kânûn neden

Zulm ile Bağdâd vîrân olur.

(s.149) bahsederse o nâmı alır. Meselâ hukûk-ı esâsiyye ta'alluk ederse “Kânûn-ı esâsî”, cezâyâ müte'allik ise “Kânûn-ı cezâ”, ticârete dâ'ir olursa “Kânûn-ı ticâret” denir.

Kavânîn-i mevzû'a, zamân ve mahle göre tebdîl ve ta'dîl edilebilir.

Sin. — Kânûna itâ'at etmeyenlere ne yapılır?

Cim. — Kânûn, neye dâ'ir olursa olsun efrâd-ı millet, ona ri'âyete mecbûrdur. Zâten bir cem'iyyet-i medeniyyede en büyük kuvvet, kânûndur ve herkes: “Mâdemki şu iş bir kânûna teba'an yapılıyor, o hâlde itâ'ata mecbûrum.” demeli ve bu fikri asla unutmamalıdır. Böyle olmadığı takdîrde cem'iyyetin intizâmı bozulur. Bunun için kânûna ri'âyet etmeyenler hükûmet, —Yine kânûn mûcibince — birtakım cezâlar tertîb ve icrâ eder ki

bundan daha güzel bir usûl tasavvur olunamaz.

Sin. — Hukûk ne demektir?

Cim. — “Hukûk”, “Hak”kın cem’idir. Hukûk, lûgaten, “Cem’iyyet hâlinde yaşayan insânlar arasında hâsıl olan haklar.” diye ta’rîf olunur. İnsânlar arasındaki bu haklardan bahseden bir ilm-i celîl vardır ki ona “İlm-i hukûk” denir.

İlm-i hukûk, birçok sûretle ta’rîf edilmişse de en muvâfık olan ta’rîf şudur: “İlm-i hukûk, cem’iyyet-i beşeriyye efrâdının mu’âmelât-ı hâriciyyelerini tatbîka mecbûr oldukları kavâ'idin hey'et-i mecmû'asıdır.”

Sin. — Hukûk, menba’î i’tibârıyla kaç kısımdır?

Cim. — Hukûk, menba’î i’tibârıyla iki kısma ayrılır: Hukûk-ı tabî’iyye, Hukûk-ı mevzû’a.

Sin. — Hukûk-ı tabî’iyye nedir?

Cim. — Hukûk-ı tabî’iyye; tabî’at ve akl-ı selîmin gösterdiği hukûktur. Â’ile teşkîli, iyiyi fenâdan terfîk kuvveti gibi.

Sin. — Hukûk-ı mevzû’a nedir?

Cim. — Hukûk-ı mevzû’a; hükûmetler tarafından hak ve adâlete muvâfık olarak vaz' edilen hukûktur ki kavânîn, nizâmât ve örf ve âdetten ibârettir.

Sin. — Hukûk mevzû’î i’tibârıyla kaç kısma ayrılır?

Cim. — Hukûk mevzû’î i’tibârıyla da iki kısma ayrılır: Hukûk-ı husûsiyye, hukûk-ı umûmiyye.

Hukûk-ı husûsiyye; sırf efrâd-ı millet arasındaki mu’âmelâta ta’alluk eder. Hukûk-ı umûmiyye; ahkâmı devletlere de müte’allik olan hukûktur.

Sin. — Hukûk-ı umûmiyye kaç kısımdır?

Ârife ta’rîf ne lâzım.

(s.150) Cim. — Hukûk-ı umûmiyye iki kısımdır: hukûk-ı umûmiyye-i hâriciyye, hukûk-ı umûmiyye-i dâhiliyye.

Hukûk-ı umûmiyye-i hâriciyye; devletler beynindeki münâsebâtı gösterir. Buna “Hukûk-u düvel” dahi denir.

Hukûk-ı umûmiyye-i dâhiliyye; bir devletle teb’ası arasındaki münâsebâta müte’allik olan ahkâmı bildirir.

Sin. — Hukûk-ı umûmiyye-i dâhiliyye kaç kısımdır?

Cim. — Üç: hukûk-ı esâsiyye, hukûk-ı idâre, hukûk-ı cezâ`iyye.

Hukûk-ı esâsiyye; devletin teşkîlât-ı esâsiyyesinden ve efrâda te'mîn edilen hukûktan bahseder.

Hukûk-ı idâre; devletin teşkîlât-ı idâriyyesinden ve ahâlinin devlete karşı olan mükâfıyyât ve vezâ`ifinden bahseder.

Hukûk-ı cezâ`iyye; kavânîn-i mevzû'aya mugâyir harekâta cür`et edenlere ne yolda cezâ tertîb edileceğini ta'yîn eder.

Midhat Sadullah

Handelerden:

Hevâcenin birisi sobanın yanında ısınmakta olan birkaç çocuğun belli olmamak için ellerini ağızlarına koyarak konuşduklarını görmekle hiddetlenerek demiş ki:

— Sizi arsızlar sizi! Konuştuğunuzu duymuyorum mu zannediyorsunuz? Benim kulaklarım sobaya kadar varır.

Bir imtihânda:

Mümeyyiz — Oğlum, düvel-i müttefika Fransa aleyhinde kaç sefer icrâ etti?

Şâkird — Dört sefer.

Mümeyyiz — Aferin! Şu seferleri bana sayabilir misin?

Şâkird — Sayarım efendim: bir, iki, üç, dört.

Peder ile oğul arasında:

Peder — Bak, şu mektebten getirdiğin şahâdet-nâmeğe utanmalısın... Fenâ, fenâ, za`îf, vasat, bu ne demek. İçinde bir tane a'lâ yok.

Oğlu — Âa, babacığım, bana ne darılıyorsunuz. Onları ben yazmadım ki, hevâcem yazdı.

Hevâce — Sen söyle, Ahmed! Kaç zamân var?

Ahmed — Üç, hevâce efendi.

Hevâce — Nedir?

Ahmed — Sabah, akşam, gece.

Garîb kusun yuvasını Allah yapar.

(s. 151) **Kutb-ı Cenûbiye Doğru...**
(Shackleton)

Bu nüshadan itibaren; kâri'lerimize cesûr, pür-azim ve sebât “Shackleton”un seyâhat notlarını tercümeye başlıyoruz. İnsâniyyet ve fenn nâmına icrâ edilmiş olan bu gibi seyâhatleri okumanın ne derece mûcib-i istifâde olacağını uzun uzadıya basit etmeğe lüzûm görmüyoruz. Böyle hakîki seyâhatler-den edilecek en mühim istifâde, ma'lûmât-ı fenniyemizi tezyîd etmek ve aynı zamânda insânın gayret ve sebâtı sayesinde istihsâl edeceği muvaffakiyyetleri hakîki bir sahnede temâşâ ederek amelî bir ahlâk dersi almaktır.

Cenûbun Da'veti evvelce iştirâk ettiğim “National Antarctic Expedition — Millî İstikşâfât-ı

Cenûbiyye” hey'eti ile icrâ ettiğimiz seyâhatten avdet edince kutb-ı cenûbî fikrimde sâbit bir nokta olarak kalmıştı. Onun dâ'imâ beni da'vet ettiğini, çağırdığını hissederdim. Küre-i arzın en az silinmiş olan bu kısmında daha keşfe muhtâc birçok yerlerin, yapılacak mühim bir seyâhat için gâyet geniş sahaların mevcûdiyyetini biliyordum ve aktâr-ı cenûbiyyeye â'id ma'lûmât-ı coğrafyayı tezyîd etmek, kutb-ı cenûbîye vusûle çalışmak üzere yeniden bir hey'et-i seferiyye te'sîsine teşebbüs ettim.

Hey'et-i seferiyyeye mütefenninlerden mürekkeb bir hey'et idhâl etmek sûretiyle icrâ edilecek taharriyât-ı coğrafyaya, diğer şu'abât-ı ulûma â'id keşfiyyât da ilâve edilebileceğini ümîd ediyorum. Oralar, ilm-i arza, ilm-i ahvâl cevve dâ'ir tedkîkât için ne kadar müsâ'id ise şerâ'it-i hayâtiyyesi dolayısıyla diğer şu'abât-ı ulûmede geniş bir meydân tettebbu' teşkîl eder. Biliyorduk ki Victoria London sâhili tâ cenûbî 83 dereceye kadar uzuyordu ve “Great Ice Barrier — Büyük Buz Seddi”nin

Shackleton Kutb-ı Cenûbîden Avdette

Karga keklîği taklîd ederken

yürüyüşünü şasırmış.

(s.152) nihâyet şarkiyyesinin büyük bir toprak olduğunu anlamıştık, zîrâ istikşâfât-ı cenûbiyye hey'etiyle icrâ ettiğimiz seyâhatte o civârda bulunan ba'zı dağ ve kayalıkları hayâl meyâl görmüştük. Lyttelton mevki'ni terk etmeden evvel, Kaptan Scott tarafından “Kral Yedinci Edward Arâzîsi: King Edward Seventh Land” unvânıyla tesmiye edilen kıt'ada kışı geçirmeye karâr vermiştim. Fakat aşağıda görüleceği üzere sonradan planımın bu kısmını tebdîle mecbûr oldum.

Müşkülât-ı Mâliyye ibtidâ-i karşıma çıkan en ciddî ve en ehem-

miyyetli müşkül, para mes'elesi oldu. İyice intizârdan sonra yeni bir hey'et-i seferiyyenin kutb-ı cenûbîye azîmet edeceğini sûret-i kıt'ayada i'lân edebilecek kadar bir mu'âvenet-i mâliyyeye dest-res olabildim. Bu 1907 şubatında idi ve toplanabilen paranın müsâ'adesi derecesinde techîz edilmiş olan “Nimrod” 1907 Ağustosunun 7'nci günü “Torgi” den hareket etti.

“Nimrod” küçük, güzel bir gemi idi, teknesi cenûb denizlerindeki tesâdüf edeceği mevânî'e karşı koyabilmesi için pek sağlam yapılmıştı. Kutub seyâhatlerine gidecek gemilerin techîzâtı pek mühim bir mes'eledir. Zîrâ bir kere merâkiz-i medeniyyeden uzaklaşıldı mı artık en ufak bir sorun bile ta'mîri imkân hâricine çıkar ve en ehemmiyetsiz görülen gafletler ekseriyâ pek müdhiş ve pek ciddî netâyice sebebiyyet verir. Techîzâtımıza dâ'ir birkaç söz söylemek herhâlde beyhûde olmaz: Bunların birincisi ve en mühimi içinde kışlayacağımız ikâmet-gâhtı. Zîrâ “Nimrod”u buzlar arasında bırakmağı muvâfık bulmamış ve hey'etin karaya çıkmasını müte'âkib “Yeni Zelland”a avdet etmesine karâr vermiştik.

İkâmet-gâh ağaçtan i'mâl edilmiş ve mükemmel sûrette markalanmış birçok parçadan mürekkebe olarak sandıklara doldurulmuş ve kışlak ittihâz edeceğimiz arâziye vâsıl olur olmaz bunların kurularak mükemmel bir ev hâline ifrâğı teshîl edilmiş idi.

Kurulduğu zamân 10 metre tûl, 5.5 metre arz 3,6 metre irtifâ'ında bir ev oluyordu. Binânın içeri tarafı, soğğun te`sîrini ta'dîl için, mantarla kapanmıştı. Evimiz esâsen on iki kişi için yapıldığı hâlde sonradan üç kişinin daha iltihâkı ile hey'et on beş kişiye bâliğ olduğundan ikâmet-gâh şatomuz pek vâsi' ve râhat değildi.

Yiyecek mes'elesi gıdâ mes'elesi, hayât kadar mühimdir. Mevâd-ı gıdâ'ıyye istihsâl eden

Fırsatı fevt etme.

(s.153) fabrikalara mürâca'atla, kutb-ı cenûbî ihtiyâcâtı için en ziyâde işe yarayan me`kûlât ve meşrûbâtı tedârik ettik. Esnâ-yı seyâhatte hiç birimizin hastalanmaması, erzâğımızın ne kadar iyi ve mükemmel olduğuna bir delîldir. Un, reçel, şurub, şeker, meyve konserveleri kuru meyveler levâzımımızın en mühim bir kısmını teşkîl ediyordu. Kutbun mütemâdî soğukları

içinde şekerli, yağlı şey'lere ihtiyâcın artacağı tabîîdir. Ayrıca et konserveleri, balık salamuraları da alınmıştı. Bu yalnız kış içindi. Zîrâ, salamura yemekten "İskorbüt" hastalığına dûçâr olmaları ihtimâliyle korkanlar için yazın dâ'imâ taze et tedâriği kâbildi. Diğer levâzımımızı kızaklar teşkîl ediyordu. Bunların bir kısmını da Danimarka'dan getirttik. Yiyeceğe â'id diğer ba'zı mevâd daha aldık ki bunlar sûret-i husûsiyyede kutub için i'mâl edilmiş yükü hafif, kuvve-i gıdâ'ıyyesi ağır gıdâlar idi.

Melbûsâtımıza gelince: "Ceğir" ma'mûlâtından kalın yün kumaşlar giyinmiş, bunun üzerine de rüzgâr geçirmeyen ince bir kumaş, daha üzerine de gâyet mükemmel muşambalar iktisâ etmiştik. Fakat ilkbahârdaki kızak seyâhatinde hâsıl ettiğim birkaç tecrübeden anladım ki böyle ağır elbise giyimin kutub seyâhati için muvâfık olmayacak. Zîrâ buralara her husûsta sıkletin azlığının büyük bir ehemmiyyeti var. (Mâ-ba'dı var.)

Handelerden:

Coğrafya dersinde.

Nihâd — Hevâce efendi, bugün havâ niçin birden bire soğudu?

Hevâcesi — Şimâl rüzgârı
esmeğe başladı da ondan.

Nihâd — Çok şey`. Bu rüzgâr
dâ'imâ soğuk mu eser?

Hevâcesi — Evet, oğlum.
Şimâl rüzgârı ne taraftan eserse essin
dâ'imâ soğuktur.

Hevâcenin birisi ileride zuhûr
edecek bir kuyruklu yıldızın
hesâbâtıyla uğraşır iken besleme gelip
der ki: “Madam sofranın ne zamân
kurulacağını soruyor.”

Hevâce dalmış olduğu hesâb-ı
amîkten başını kaldırmaksızın “Evet
ne zamân, ne zamân, azıcık dur!
(Birkaç rakam yazdıktan sonra birden
bire) 1910 senesi eylülün yirmi
yedinci günü sabâhleyin sâ'at temâm
yediye on altı dakika ve üç buçuk
sâniye geçerek.”

İki ahbâb arasında:

Biri — Demek oğlunuzu
hevâceliğe yetiştirmek istiyorsunuz?
Fenâ değil ama çocuğun buna isti'dâdı
var mı?

Diğeri — Nasıl yok? Şu sende
bile en ziyâde sevdiği şey` küçük
çocukları döğmektir.

Her işin âkıbeti âkile der-pîş gerek.

(s.154) Geçen Nüşadan

Bir Eşeğin Hâtırâtı

— Onu ben de okşayayım mı?
Seveyim mi? Büyük anne... dedi.

— Okşa, yavrum... fakat
dikkat et ki seni ısırmasın.

Küçük kolunu uzattı ve evvelâ
sol bacağını, sonra da sağ bacağını atıp
üstüme sıçradı.

Ben onu korkutmamak için
hareket etmiyordum, yalnız başımı
çevirerek eline dilimi dokundurdum.

Jorge — Büyük anne, büyük
anne! Bak zavallı eşek ne kadar iyi
hûylu, elimi yalıyor!

Büyük annesi — Böyle yap
yalnız buralarda dolaşması bana biraz
garip geliyor. Ama, bakalım... haydi,
Jorge'm, kasabadaki otele kadar gitte
sor: Bu eşeğin sâhibi orada mı, değil
mi?

Jorge — Eşegide götüreyim
mî, anne?

Büyük annesi — O senin arkandan gelmiyor bırak, nereye giderse gitsin...

Jorge koşarak uzaklaşmağa başladı. Ben de ta'kîb ettim! O arkasından geldiğimi görünce hemân geri dönerek boynuma sarıldı, “Güzel eşek, eğer arkamdan geleceksen beni de arkana al da berâber gidelim.” dedi ve sırtıma çıkınca “Dah, dah” lara başladı.

Artık dört nal gidiyordum. Jorge sevincinden katılıyordu. Nihâyet, otele geldik. Ben hemân durdum. Çocuk da yere atladı.

Otelci kapıdan:

— Ne istiyorsun, oğlum? Diye sordu.

— Mösyö Deval, bu eşek acabâ müşterilerinizden birinin mi?

Mösyö Deval bana doğru gelerek müdekkik-âne baktı.

— Hayır, ne bizim, ne de tanıdıklarımın daha ileriye sor...

Lafla dükkân açılmaz.

(s.155) Jorge tekrâr üzerime çıktı. Şimdi kapı kapı geziyorduk. Fakat, elhamdülillah, hiç kimse beni tanımadı. Nihâyet döne dolaşa yine

kulübenin önünde iplik büken büyük vâlidenin yanına geldik.

Jorge — Büyük anne eşek kimsenin değil. Şimdi ne yapacağız? Hele beni hiç bırakmak istemiyor. Biri dokunur dokunmaz bana kaçıyor.

Büyük annesi — Onu gece yarıları dışarıda bırakmak olmaz. Oğlum, haydi ahıra götürde önüne bir parça kuru otlâ, su koy. Yarın çarşıya götürürüz. Bakalım belki sâhibi orada bulunur.

Jorge — Ya, eğer bulamazsak, büyük anne?

Büyük annesi — Eee, o zamân dellâl çıkıncaya kadar muhâfaza ederiz. Kış günü zavallı hayvâncığı soğuklara bırakıvermek hiç olur mu? Ya çalarlar yâhûd da açlıktan ölür.

Jorge bana yiyecek, içecek verdikten sonra da sırtımı okşayarak çıktı. Kapıyı kaparken şu sözleri söylediğini işittim:

“Ah, keşke sâhibi çıkmasa da bizde kalsa!”

Ertesi gün Jorge beni doyurdu ve boynuma da bir yular takarak kapının önüne çıkardı. Bu aralık ihtiyâr kadın da üzerime hafif bir

semerle berâber küçük bir sebzevât sepeti yerleştiriyordu.

Hâsılı uzatmayalım, çarşıya gittik. Onları satıp yine eve geldik.

Ben onların yanında tam dört sene pek mes'ûd bir hâlde yaşadım. Kimseye fenâlığım dokunmaz her gün işlerimi görürdüm. Onlarda beni hiç yormazlar, aç bırakmazlardı. Zâten oburluk âdetim değildir.

Sevmediğim günlerden biri, büyük annenin beni civâr şatolardan birine ara sıra kirâ ile vermesi idi. O çocukların yaramazlığını söyleye söyleye bitiremem.

Bakınız birgün başımıza ne geldi:

Köprü

Altı eşek avluda sıralanmış, kendimi beğenmek gibi olmasın ama, içlerinden en güzeli, en kuvvetlisi ben idim. Üç kız çocuğu hepimize yulaf ikrâm ettiler. Ben bir taraftan hem onu yiyor hem de çocukların lakırdısını dinliyordum.

Charles — Haydi, arkadaşlar eşeklerimizi seçelim (ve beni gösterecek) ben şuna bineceğim...

Ne oldum dememeli, ne olacağım demeli.

(s.156) Â ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

Mâ-ba'd

Müverrih şehîr “Fustel de Coulanges”: “Hukûk-ı beytiyyenin masdar-ı esâsiyyesi, insâniyyetin hayât-ı uhrevîye i'tikâdı ve bu i'tikâdda hâs olan ibâdetidir.” diyor.

İbtidâ-yı beşeriyyette, hiç kimse neslinin muzkarız olmasını istemez. Herkes kendi kanından mütevellid birinin yer yüzünde ta'kîb-i hayât etmesini ârzû ederdi. Romalılar, Yunanlılar hep aynı tarzda düşünmüşlerdir. Atina'da kânûn hiçbir â'ilenin inkırâzına rızâ göstermediği gibi, Roma kânûnu da ibâdet-i beytiyyeye fevka'l-âde ri'âyet olunmasını emr eylemişti.

Gerek vicdânlarda yerleşen i'tikâda, gerek bu kavânîne tab'an herkes — Ecdâdın sa'âdetini â'ilenin bekâsından başka bir şey` te'mîn etmez. — Fikriyle kendisinden sonra mutlakâ evlâd bırakmak, ya'nî dîn ve kânûn nazarında aynı ibâdete bend-i hayât edip, ba'de'l-vefât mezheb-i beytiyyi der-uhde edecek bir üçüncü

vücûd meydâna getirmek mecbûriyye-
tinde idi ki işte â ile ve cem'iyyetin
bânî-i yegânesi, hayât-ı ictimâ'inin
menşe'î bu mecbûriyyet olmuş ve ilk
kavimlerin hükûmet-i ibtidâ'ıyyesi de
â ile re'îsine tâbî' olmakla başlayarak,
hatta sonraları aşiretler bile sırf
“Â ile” üzerine te'sîs edilmiştir.

Â'ilenin târîh-i medeniyetteki
kıymet-i ahlâkıyyesi ise, dünyânın her
tarafında bir mü'essese-i hayriyye
şeklinde tecellî etmesinden ibârettir.
Hiç şüphe yok ki bir milletin derece-i
medeniyyeti ancak kendisinde bulunan
fıkr-i â'ilenin salâbetiyle ve fezâ'il-i
beytiyye hakkındaki hürmetiyle takdîr
olunur. Roma'da ahlâk-ı umûmiyye
inhitâta yüz tuttuğu vakit, bunun vatan
için tehlike-i müdhişesini der-pîş
eyleyen fudalâ, hemân, her türlü
revâbıt-ı â'ileyi takviye eyleyecek
husûsî kânûnlar neşrîne sarf-ı mesâ'î
eylemişlerdi.

Hakikat-i hâlde, muhâfaza-i
nev'i için

Malımız yoksa ise arzımız var olsun.

(s.157) bir usûl-i hâs bulunmazsa
cem'iyyet, müttehid bir cem'iyyet
kat'iyyen teşkîl edilemez. İşte izdivâc
ve â'ileyi tekeffül eden kânûn-ı
ictimâ'î. İzdivâc bu teşekküle bir

“Çâre”, â ile de “Gâye” addolunmuş
ve insânlar hayât-ı ictimâ'ıyyelerine
“Kânûn-ı â ile” vâsıtasıyla ibtidâr
eylemişlerdir.

Â ile, izdivâcla, ya'nî erkeklerle
kadının vezâ'if-i insâniyyeyi hüsn-i ifâ
için mecbûr oldukları tevhid-i hayâtla
başlar. Kendisinde, tevlîd ettiği
huzûzâtan mâ'adâ mukaddes ve
mühîb bir saffet-i vazîfe, bir hâssa-i
fedâ-kârî mecvûddur.

Â ile cem'iyyet-i medeniyye ve
siyâsiyyenin de târîhen mebd'e
hareketidir. İnsânlar âdetâ tabî'ıyyeye,
vezâ'if-i dünyeviyyeye hep onunla
alışmışlar, her vâzı'-ı kânûn cem'iyyet-
i medeniyye o esâs metin üzerine binâ
eylemiştir. Â'ileyi ortadan kaldırırsa-
nız ne muhâfaza-i nüfûsî ve ne de
terbiye-i etfâlî ta'ahhüd edecek bir şey
bulamazsınız. İnsân, teşekkülât, bâ-
husus tenâsül cihetiyle hayvânâta
müşâbe olmakla berâber, — Ba'zı
filozofların dediği gibi — onu hiçbir
kânûn-ı ictimâ'ıyye bağlamaya-rak,
hayvânlar gibi sevk-i tabî'ıyyesine
bırakırmakla te'mîn-i bekâsı
mümkün olmaz. Bu büyük bir hatâ,
bâtıl bir iddi'âdır. İnsân tesâdüfe, bî-
sûd hevesâta, sevk-i tabî'îye karşı lâ-
kayd kalmak için yaratılmamıştır.

Romalılar zamânındaki esrâyâ bakınız. Onlar münâsebât-ı cinsiyyede bulundukları hâlde izdivâcdan men' olduklarından dolayı tadrîcen tenâkıs eylemişlerdi. Nihâyet şehirlerdeki, kasabalardaki esrânın noksânı birden bire göze çarptı. Ne fâ'ide! Ekip biçilen yerler çoktan gayr-i müsmir bir hâle gelmişti.

El-hâsıl hüsn-i sûretle muhâfaza-i nev'iyyetimiz için â'ileye lüzûm kat'î âlem-i vahşette bile ihtiyâcât-ı esâsiyyedendir.

Hayvânâta mahsûs sevk-i tabî'iyyeden bî-behre olan insân evlâdı doğduğu zamân te'sîrât-ı hâriciyyenin bâr-ı ıztırâbı altında bağırarak ve şikâyet etmekten başka bir şey bilmez. Gıdâyı bile ağzına kadar götürmek zarûrîdir. Ona görmeği, işitmeği, yürümeyi, hepsini hepsini ta'lîm etmek icâb eder. Vâlidenin dâ'imâ takayyüdâtı sayesinde çocuk, hayvânâtın gayr-i müsta'id bulunduğu, emrâzdan da kurtulur.

Biraz daha ilerleyelim. Onu asıl insân eden hayât-ı fikriyyeye kim alıştırarak? Ona konuşmayı, düşünmeyi kim öğretecek? Yavruya bu ikinci hayâtı kim verecek? Yalnız vâlidesi... Ma'lûmât-ı beşeriyyeyi

sinîn-i hayâtına nisbet edersek, çocukların ân-ı tufûliyyet, diğer yaşlardan ziyâde öğrendiğini görürüz ki bize bütün bu ma'lûmâtı, bu temâyülâtı

Varak-ı mihr ü vefâyı kim okur, kim dinler.

(s.158) veren sevgili, pek sevgili vâlidemizdir. O bize ne biliyorsa, kendisine evvelce ne öğretilmişse hepsini söyler, küçücük dimâğımızı kendi hissiyât ve efkârıyla besler. Hem de ne âlî bir sebât, ne büyük bir san'at, ne samîmî bir muhabbetle besler... Ve bu sebât, bu san'at, bu muhabbet de hiç kimsenin kendi kendine tahsîl edemeyeceği bir sûrette rûhumuza müntakîş olup kalır...

Vâlidemizin bu ikinci vazîfesi, şüphesiz birinciden daha zahmetli, daha güç; fakat daha değerlidir ve kadının gayret-i âlî-cenâb-ânesi o büyük mevkı'-i ictimâ'iyyesi de işte burada tezâhür eder. Çünkü evlâdı, kendisinin netice-i dikkat ve sa'y olarak insâniyyete "Müfid" yâhûd "Muzır" bir vücûd olacaktır.

Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

(Fenelon)'un meşhûr bir eserinden:

— 2 —

Kızların adem-i terbiyesinden

münba'is

Sû'i ahvâl

Bir genç kızın cehli onu dâ'imâ bir cân sıkıntısı içinde bıraktığı için, bir şey'le ma'sûm-âne iştigâline mâni' olur. Yaşı ilerlediği hâlde muhâkemesi kesb-i metânet etmediğinden kendisinde hüsn-i zevk ve nazardan tedricen eser kalmaz. Bütün mebâhis ve mesâ'il ona kelâl-âver gelir genç iken pek şedîd olan meyl-ü huzûz ve akrânlarının kendisine numune-i imtisâl olması onu çekindirir. Fıkdan-ı tecrübeden dolayı bir ev idâre etmeği kat'iyyen beceremez. Hani vâlidesi onun nazar-ı dikkatini celb etmezse, birçok eşyânın fâ'ide-i hayâtiyyelerini öğrenemez. Hizmet ona ağır gelir. Kendisine ufak tefek el işlerini bile yakıştıramaz yâhûd kadınların bir şey'le iştigâli lâzım geleceğini işitince — Esbâbını sormadan — günde bir iki sâ'at kadar çalışır. Fakat bu da muvakkat bir sebâtan ibârettir. Hiçbir remân-ı i'tiyâd dâ'imî hâline giremez.

Zavallı kız! Hayâtı nasıl geçirecek? Onun başında kendisini

dâ'imâ tedkîk eden, hiçbir hatâsını afv etmediği için iyi büyüten, onunla berâber çalışan, fenâ tabî'atlerinden yavaş yavaş vâz geçiren ve bütün gavâ'il-i beytiyyeye kızını da teşrîk eyleyen bir vâlide olsaydı tabî'î, yanında adî, sefil, dedikoducu kadınlar bulunmayacak, tedricen hüsn-i hâl kesb edecek, o merdiniyye ve ahlâkıyye kendisine bütün mahzûziyyetleri mâni' bir meşgale-i beyhûde gibi gelmeyecekti. Eyvâh ki ne kendine ve ne de başkalarına menfa'at-i ma'neviyye te'mîn etmeyen bu kayıtsızlıklar, biraz sonra iltiyâm-nâ-pezîr birer i'tiyâd-ı sakîme müncer olur.

Ağır otur ki okka çekesin.

(s.159) Mürebbi eller, dest-i ebeveyn kerîmelerinin boş duran kalb-i heves-kârını en samîmî, en ciddî şey'lerle imlâ etmek vazîfesiyle mükelleftirler. Yoksa pek az zamânda o kalb-i rakîk pek abes, pek vâhî emellerle meşhûn olup kalır.

Genç kız vezâ'if-i ciddiyyeye karşı rehâvet göstermeğe başlar başlamaz adâlete terk-i nefis etmiş sayılır. Adâlet, rûhî dâ'imâ mu'zib eden, kalbe fûtûr getiren bir elem-i müz'icdir. Böyle olan kızlar günlerinin

yarısını sahte muzır bir uyku ile geçirirler. Bu hâb-girân altında vücûd terâvetini gâ'ib eder. Bir şekl-i nâzın ahz edeceği yere, bozulur, çabucak müte'essir olmak isti'dâdını kazanır. Mutavassıt ve muntazam bir uykunun bahşettiği neş'e, kuvvet yerine — ki bu bir tekemmül-i cismânî ve fikrîdir. —bu rehâvetin netice-i muhakka- kasından olarak birtakım sû'i ahvâl tevellüd eder. İnsân kendine dâ'imâ eğlenceyi, dâ'imâ gezmeyi iş edinir ve dâ'imâ bî-lüzûm, bî-fâ'ide şey'leri merâk eder. Hâlbuki tahsîl ve terbiye görmüş vücûdu meşgûliyyetler arasında perveriş-yâb olmuş bulunanların merâkı mutavassıttır. Çünkü onlar, ma'lûmâtı sayesinde bilmedikleri birçok mes'elelerin velev sathı olsun mâhiyyetlerini anlayıp eşyânın fevâ'id mahsûsalarını keşfederler.

Bi'l-akıs, fenâ tahsîl görmüş ve işe alıştırılmamış kızların muhayyileleri muttasıl bir serseri gibi döner dolaşır. Merâkları, mütecessis nazarları dâ'imâ lüzûmsuz ve tehlikeli şey'ler tarafından cezb olunur. Onlar kendi heveslerini, ibtilâlarını telzîz edecek romanlara, tiyatrolara, hayâlî hikâyelere âdetâ perestîş ederler. Lisânlarını romanlarda tesâdüf eyleye-

rek kendilerine benzettikleri kadınların lisânına uydurup şımarık bir hâl alırlar. Lâkin mü'ellifin sırf hazzı okşamak için tasnî' ettiği ve yek-nazarda pek hoş görünen hissiyâtın, ihtirâsât ve vûkû'ânın esbâb-ı hakîkiyye-i hayâtiyye ile hiç münâsebeti tasavvur olunur mu?

Hakîkati düşünmeyen bir kız okuduğu eserlerdeki eşhâsın hâricde meselini göremeyince kendisi de onlar gibi olmak, her ihtiyâcdan âzâde prenseslere, sultânlara benzemek ister ve o ânda â'ile samîmîyetini, ev işlerini bir türlü hayâline, emeline sığdıramaz. Bütün bu meşgûliyyetler artık pek sefil telakkî eyler. Hele ba'zıları büsbütün ileri giderek söylenen her lakırdıyı, yapılan her şey'i anlamak, bir şarkının, bir vakı'ının sebep-i zuhûrunu bilmek ârzûsuna düşerler. Gurûr-ı nisvânîleri onları herkesten ziyâde söyletir. Hiffet-i meşreb kendilerini hiç şüphe yok ki sükûta da'vet eden tefekkür ve te'emmülden gittikçe uzaklaştırır.

Mevhibe Pirâye

Güvendiğimiz dağlara karlar yağdı.

(s.160) **Mâder-i Elem**

Çayırılığa pek yakın olmayan, köyden biraz uzaktaki hâneyi diğerlerine tercîh ettim. Burada kendi kendime, yalnız düşüncelerimle, bâ-husûs “Onunla” berâber bulunacağım-dan dolayı pek memnûndum. Kalblerimizin arasında onun avdet edeceği yoldan başka bir şey` yoktu. Ağaçların altından akan suyun kenârında da pek az tarafı görülebilen bir kapı vardı. Ben o kapının bulunduğunu biliyor, kaldırımın üzerinde sıralanan hayvânların çingirak-larını; sabâh akşam nehirden geçen ineklerin böğürtülerini işitiyordum. Ben bütün bu sesleri tâ eskiden beri tanırım. Onlar benim için köy hayâtlarına â`id letâfetler, mahzûziy-yetler, rûhumu uyutan sadâ-yı uzletimdir.

İlk işim odama çıkarak yolu kâmilen görmek oldu. Evet, yol tâ köye kadar, bana göre belki cihânın öbür ucuna kadar gidiyor ve aksi cihete gelince ufuklar arasında gâ`ib oluyordu. Nazarım oralarda dolaşırken fikrim merdivenleri inerek bânçeyi, tarlaları zukâkları geçmiş, oradan gelmesi muhakkak olan istikbâle gitmişti.

Evin yüzü şark tarafına müteveccih, önü asma çubuklarıyla müzeyyen odalar iki kişinin ikâmetine kâfi gelebilir. Biz burada ölünceye kadar yaşayabilirdik. Etrâfımız da derin handaklarla çevrilmiş küçük bir çayırılık vardı. Eskiden birkaç koyun hudâyî-nâbit otlar arasında, bu vahşet-i tabf`iyye içinde otuyorlarmış. Ben onu tel ile ihâta ettirdim. Bir ihtiyâr adam olan bânçevânım, işâret ettiğim yerleri kürekliyor, böylece orasını bir bânçe hâline getiriyorduk. Ama daha epeyce şey`ler eksikti. Bânçenin nihâyetindeki murabba`u`ş-sekl bir yerde lahanalar dikilmiş, üç elma ağacı da yapraklan-mıştı. Yağmur yağdığı zamân ben oraya tahta ayakkabılarla giderim. Handağın kenârına kendimi güneşten muhâfaza için bir de siperlik yaptır-dım. Böylece günler geçiyordu. Âh, bu günler ne kadar uzundu! Bu sâ`atler de çift sürmek için bir yandan diğerine ağır ağır muttasıl gidip gelen öküzlerle ben de berâber dolaşır, onları kamçılar dururdum. Ma`a-mâ-fih ne kadar uzun olursa olsun zamân yine her işimi görmeğe kâfi gelmiyordu.

Mâ-ba`dı var.

Ya düdüğü çalmalı ya mandırada

kalmalı.

Bilmecelerimiz

Vilâyet-i Osmâniyyeden biri.

Nezâretlerden biri.

A'zâ-yı bedeniyreden biri.

Enhâr-ı Osmâniyyeden biri.

Bunların orta harflerini bir araya getirirseniz cerâ'id-i yevmiyeden birinin ismini bulursunuz. Halledenlerden birinci ile ikinciye birer kitâb, üçüncüden onuncuya kadar birer varaka-i takdîriyye verilecektir.

Fennî Su'âl

Hatt-ı istivâda mefrûz bir şimendüfere râkiben sâ'at on ikide tulu'-ı şems ile berâber hareket eden bir kimsenin mebd-i harekete yirmi dört sâ'atte gelebilmesi için binmiş olduğu şimendüferin dakikada kaç kilometre mesâfe kat' etmesi lâzım gelir? Ve mebd-i hareketten sekiz sâ'at sonra bulunacağı mevki'nin sâ'ati kaç gösterir ve yirmi dört sâ'at zarfında bu kimse geceyi görebilir mi?

Halledenlerden birinci ile ikinciye birer kitâb, on beşinciye kadar birer varaka-i takdîriyye verilecektir.

Üçüncü nüshamızdaki bilmecenin hallî

a

Aydın n i k

Nik a y d ı n

Kim K i m

n

Doğru halledenlerden çekiliş-i kur'ada birinciliği Vefâ İ'dâdisi'nden Muhammed Rızâ efendi, ikinciliği Necm-i Terakkî Mektebi tâlebâtından Havvâ Mükerrrem hanım kazanmıştır. Va'd edilen kitâbları idâre-hânen aldirmaları ricâ olunur.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Kal'a-i Sultâniyye İ'dâdisi'nden 155 İbrâhim Behcet, Hadika-i Meşveret'ten: 81 Fazıl Fehmî, Âfitâb-ı Ma'arif'ten 70 Bedri, Zeynelâbidîn, Kabataş İ'dâdisi'nden A. Kâzım. Mercân İ'dâdisi'nden Ekrem, Tıp Fakültesi'nden Muhammed Azmî, Kal'a-i Sultâniyye muhâsebe kaleminde vergi idâresi müdâvimlerinden Fahrî efendilerle Kumkapı'da Mebrûke İhsân hanım.

Üçüncü nüshamızdaki fennî su'âlin cevâbı da (11,5), (3,5) tir. Doğru halledenler çekilen kur'ada birinciliği Beşiktaş Rüşdiyye-i Askeriyye'si müdâvimlerinden Edir-

neli Mustafa Rüştü efendi, ikinciliği de Selânik İttihad ve Terakkî Mektebi'nden 47 Sırrı efendi kazanmıştır. Mükâfâtlarını idâre-hânemizden aldırmalıdır.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Üsküdâr İ'dâdisi'nden 91 Ahmed Hayreddin, Mekteb-i Sultâniyye'den 128 Josef Kohen, Bursa Mülkî İ'dâdisi'nden 12 İbrâhim Hilmî, Âfitâb-ı Ma'arif'den: 30 Salâh Eldin, 105 Murad Fevzî, İstanbul İ'dâdisi'nden: 72 Halkî, Kabataş İ'dâdisi'nden Yakup Sâlih, Süleymâniyeli Ali Râ'if, Mekteb-i Hukûk'tan Fu'ad, Dârü's-şafaka'dan Âgâh Fasîh.

MÜNDERİCÂT

Musâhabe — Hayâtı Öğrenelim: (Yıldızlar) — Küçük Hikâye (Pascal): Mehmed Sa'dî — Urûk-ı Beşeriyye — Terâcim-i Ahvâl (Vasco Da Gama) — Şi'ir (Atina) Nâmık Ekrem, (Sabâh Ezânında) Osmân Fahrî — Müntahabât-ı Nefise: (Defter-i A'mâlden) Ziyâ Paşa — (Hıfzû's-sıhha) Doktor Hikmet Refîk — Terbiye-i Bedeniyye — Ma'lûmât-ı Medeniyye: Midhat Sadullah — Kitâb-ı Tabî'at (Shackleton'un Kutb-ı Cenûbî Seyâhati) — Roman — Mensûr Şi'ir: (Kehkeşân) Mustafa Halûk — Büyük Sözler — Handeler — Darb-ı Meseller. Hanımlara Mahsûs Kısımda: (Â`ile) Osmân Fahrî — Terbiye-i Benât (Genç kızların adem-i terbiyesinden münba'is sû`i ahvâl) Fenelon — Bilmeceler, Müsâbakalar, vesâ`ire.

Herlock Sholmes'a

Karşı

Arsène Lupin

Arkadaş'ın "Merâklı Romanlar Kütüb-hânesi" nâmıyla te`sîs ettiğimiz kütüb-hânenin birinci kitâbı olarak (Herlock Sholmes)a karşı (Arsène Lupin) nâmıyla gâyet meşhûr ve merâkı olan romanı önümüzdeki haftadan i'tibâren muntazamân forma forma neşretmeğe başlayacağız. Fransızcası şimdiye kadar elli altı def'a ve beher defasında yüz binlerce nüsha tab' edildiğini söylersek kitâbın ne kadar merâk-âver olduğu anlaşılır. Gâyet nefis kâğıt üzerine tab' edilecek ve 32 sahîfeden ibâret olarak 20 paraya satılacaktır.

Üçüncü Nüşamızdaki müsâbakada birinciliği Üsküdâr'da Vâlîde-i İtikad'dan Sâlih Necdet Bey, ikinciliği Haydarpaşa'da Bahâ'i Fikret Bey kazanmıştır.

⋮ Kupon:1 ⋮ Muhâbere Numara 4 ⋮ Kupon:2 ⋮ Bilmece Numara 4 ⋮

Rûşen Matba'ası

6. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 6

Numara 6, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 25 Mart, 326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın eccl-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Ta'yîn-i Meslek) — Hayâtı

Öğrenelim (Karıncalar) — Terâcim-i Ahvâl

(Lavoisier) — Kitâbet Dersleri

(İbtidâ'î, Rüşdî, Âlî: Ali Nusret —

Küçük Hikâye (Sâ'atçi Tavuk!) —

Şi'ir (Kış Sabâhı): Şekîb Âkif —

Urûk-ı Beşeriyye: Papular, Mauriler) —

Hıfz-ı Sıhhat: Doktor Hikmet Refîk —

Müntahabât-ı Nefîse (Nev-bahâr): Recâ'î-zâde

Ekrem Bey — Ma'lûmât-ı Medeniyye: Midhat

Sadullah — Kitâb-ı Tabî'at (Shackleton'un

Kutb-ı Cenûbî Seyâhati): Celâl Ferdî —

Büyük Sözler — Kırâ'at-ı İbtidâ'î, Rüşdî,

İ'dâdî); Ezber (Altın Yumurtlayan

Tavuk): A. N. — Roman (Bir Eşegin Hâtırâtı) —

Hanımlara Mahsûs Kısımda: (Â'ile): Osmân Fahrî —

Roman (Mâder-i Elem) — Bilmeceler vesâ'ire...

Bu nüshamızda pek mühim bir musâhebe:

Ta'yîn-i Meslek

Mahall-i İdâre

Der-sa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-
hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at
olunur.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Lâzım Olur
Senelik Takvîm

	Mart, 31						Nîsân, 30						Mayıs, 31					
Cum'a	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.
Cum'a-irtesi	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.
Pazar	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.
Pazar-irtesi	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.
Salı	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.
Çehârşenbe	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.
Pencşenbe	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.
	Haziran, 30						Temmuz, 31						Ağustos, 31					
Cum'a	.	4	11	18	25	.	.	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.
Cum'a-irtesi	.	5	12	19	26	.	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.
Pazar	.	6	13	20	27	.	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.
Pazar-irtesi	.	7	14	21	28	.	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.
Salı	1	8	15	22	29	.	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.
Çehârşenbe	2	9	16	23	30	.	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.
Pencşenbe	3	10	17	24	.	.	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.
	Eylül, 30						Teşrîn-i evvel, 31						Teşrîn-i sâni, 30					
Cum'a	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.
Salı	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	.
	Kânûn-ı evvel, 31						Kânûn-ı sâni, 31						Şubat, 28					
Cum'a	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Salı	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	.	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.

Muhterem Kârî'lerimize

Ba'zı ayların tahâlûf-i eyyâmından dolayı gazetemiz her ayın beşiyle yirmisine yetişemediği için enzâr-ı kârî' ne karşı mahcûb oluyor. Bundan sonra yalnız on beş günde bir kaydına istinâden mümkün olursa, dâ'imâ pencşenbe günleri intişâr edecektir ki bu, muhterem kârî'lerimizin ta'tîl gününü de müfd-i mütâla'alarla geçirmelerini te'mîn ediyor.

“Arkadaş” sevgili mekteblilerine önümüzdeki ta'tîl zamânında en eğlenceli, en fâ'ideli bir refik-i samîmî olmak için daha şimdiden birçok eserler intihâb edip hazırlamıştır.

(s.161) **Numara 6**

Müdîr:

Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunur.

ARKADAŞ

Cild: 1

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

25 Mart, 1326

Pencşenbe

26 Rebî-ü'l-evvel, 1328

Musâhabe

Ta'yîn-i Meslek

Bu seneki i'dâdî mezûnlarına:

Sevgili kardaşlarım,

Arz edeceğim mes'ele pek mühimdir. Gerçi bundan şimdi bahsetmek biraz
erken görünüyor. Fakat zarar yok. Bugün sözlerimi huzûr-ı kalble muhâkeme
edersiniz:

İmtihân-ı umûmî yaklaştı. Üçüncü derecede bir hayât-ı tahsîlin son ân-ı
heyecânını da atlattıktan sonra önünüzde vâsi' bir sâha-i sa'y ve teşebbüs açılacak.
Vakit gâ'ib etmeksizin atılmak lâzım... Acabâ düşünmeden mi? Hayır, bi'l-akis
fevka'l-âde düşüneceksiniz, atacağınız adım sizi âkıbet-i ömrünüze kadar götürecektir
ve orada nâmûs-kâr mevcûdiyyetinize takdîm-i şükrân ederek sizden ayrılacak. Evet,
demek istiyorum ki: Onun mücâdele-i hayâtta te'mîn-i muzafferiyet için kendinize
en emîn, en sehlû'l-mürûr tarîkî arayarak mesleğinizi ta'yîn edeceksiniz. Şimdiye
kadar lâ-kayd dolaştığınız yerde bundan sonra bir istinâd-gâh kuvviyye, bir rehber-i
ciddiyye ihtiyâcınız olur.

Evvel-be-evvel, şunu der-hâtır edeceksiniz ki ilk rehber: müstakîm-âne
tefekkür-i istikbâlden emîn olmak ve gâye-i ebedîsi (Terâkkî)den ibâret bulunan

kânûn-ı hayâta vukûf tâmdır. Netice-i mülâhazâtınızda, bir dest-i ma'îşet size uzanarak yürütmeğe çalışacak. Sonra ârzû:

Ağaca balta vurmuşlar sapı bendendir demiş.

(s.162) Dâ'imâ ilerle! Diye haykıracak pîş-i tasvirinizde gülümseyecek. Artık siz kalkıp yürüyeceksiniz. Fakat hangi yolda?

Şurası bedîhîdir ki bir işe başlamadan evvel onun neye â'id olduğunu tamamıyla bilmek iktizâ eder. Önünüzde açılan meydân meçhûle gözleri kapalı atılmak insân-ı mühlik, beyhûde ümîdlere, zamân ve servetin termîm edemeyeceği derecede mühim zararlara ma'rûz kalır.

Ne olursa olsun, bir şey'e ibtidâr etmeden evvel, kendi kendinizi vicdânen tedkîk edip kânûn-ı ilâhî nazarıyla bakılan isti'dâdı aramalı; hevesinizi, ehliyyet ve iktidârınızı ba'de'l-mu'âyene karâr vermelisiniz. İktidârınızın fevkünde bir ameliyyeyi icrâya kalkışır yâhûd isti'dâdınızın icâb istettirdiği mesleğe tâbî' olmak istemezseniz, hiç şüphe yok ki çalışmak, terakkî etmek için evvelce yed-i teshîrden bulunduğunuz neş'e; kuvve-i ibtidâ'îye tedricen zâ'il olur ve siz bu sefer artık çapraşık ve çıkmaz bir yolu doğru ve düz giden bir râh-ı muvaffakiyyete tercîh etmiş bulunursunuz. Bi'l-akîs ârzû ettiğinize teşebbüsten men'-i nefis etmez ve etmek mecbûriyyetinde kalmazsanız fa'aliyyet-i fitriyyeniz kesb-i şiddet eder. Sa'y eğlence şeklini alır. Meşakkat sizi pek o kadar yormaz.

İsti'dâdı anlamak ve ta'yîn etmek için birçok fırsatlar vardır. Evvelâ, dâ'imâ müdekkik bulunmak. Meselâ bir kitâb okurken kelimelerin sûret-i tertîbi, kâğıtlar, tezyînât-ı tab'îyye, resimler mûcib merâkınız olursa, kim bilir ihtimâl ki bu sizin fenn-i tabâ'ata karşı uyanan bir meylinize delâlet eder. Yâhûd arkadaşlarınızdan, öteki coğrafyadan, daha öteki de iktisâddan da sizin isti'dâdınıza tâbî'dir. Mektebde hangi dersler hoşunuza gidiyor? Ta'yîn-i isti'dâd için bunun da ehemmiyyeti pek azîm. Meselâ: kimyâ, buna karşı dimâğınızda bir incizâb-ı husûsî varsa bir kimyâger olmak sizin için kâbildir.

El-hâsıl, dâ'imâ böyle tetkîk-i meylet etmeli. Bu ârzûların, bu tercîhlerin kat' edilecek mesâfe-i hayâtın ilk adımları olduğunu unutmamalı. Hiçbir şey'i düşünmeden yapmayınız. Bir ârzûyu hisseder etmez teşebbüs eylemeyiniz.

Kendinizin dâ'imâ müteyakkız, mu'annid bir rakîbi olunuz. Bunlardan başka, isti'dâdınızın sevk ettiği meslekte dûcâr olunması ihtimâlden bâ'id bulunmayan güçlüklerle, zahmetlere asla adem-i tahammül göstermeyip sîne-i metânetinizi uzatarak sebât eylemek de şarttır. İnsân taharrî-i hakîkatte kendisini karşılayacak bütün mevânî'e galebe çalmak fikriyle çıkarsa muvaffak olur. Aksi takdîrde kâr yalnız “yorgunluk”tur.

İki arslan bir posta sığmaz.

(s.163) Te'mîn-i hayât ve ma'îşeti çok def'a bizi aldatan “Baht ve tesâdüfe” de bırakmak câ'iz değildir. Görünüşe aldanmayınız. Ekseriyâ en küçük esbâb, en büyük hâdisâtı tevlîd eder. Her ne kadar bunun aleyhinde bulunanlar varsa da ben yine söylemeden geçemedim. Çünkü inanıyorum. “İnsân, bazen büyük muvaffakiyyâta, en küçük şey'leri tedkikle dest-res olur.” diyorlar.

Muğfil, tesâdüfî ümîdler üzerine mü'essis mübhem ve tahmînî mütâla'âtı kemâl-i şiddetle reddederek hakîkate istinâd-ı fikr eyleyiniz. Zîrâ o ümîd sizi hatâdan hatâyâ düşürür. Vâhî düşünceler zihninizi işgâl eder, durur.

Fakat azîz kardaşlarım, âciz-âne tavsiye ettiğim bu kadar ihtiyât, sakın gözünüzü korkutmasın. Basîret hiçbir vakit bâ'is-i havf değildir. Sizi meşgûl eden mes'ele hakkında ve sâ'ik-i kat'iyye elde edip, tamamıyla istifâde mümkün olabileceğini anlar anlamaz bilâ-tereddüd mücâdele-i hayâta atılınız. [Tereddüdle hayât nisfen gâ'ib, gayretle taz'îf edilir.]

Arkadaşımız

Hayâtı Öğrenelim

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Az söylemek; fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

4

Karıncalar

Geçen derslerimizde yıldızlardan bahsetmiştik. Fakat bunlar azamet ve ulviyyetleriyle berâber pek bâ'id ve sâkit. Haydi, bugün ufacık, şa'sa'asız diğer bir mu'allimin önünde diz çökelim ve ihtiyâcımız olursa ken-

disini parmağımızın ucuna çıkartalım. Söylediklerini daha iyi anlamak için kulağımıza koyalım.

Nedir, bu? — Karınca!

Vüs'at-ı kâ'inat hakkında yıldızlardan aldığımız dersten karınca bize şakk-ı şefe etmeyerek, yalnız civârımızdaki şey'leri öğretecek. Evet, hiç şüphe yok ki bu mini mini hayvân en küçük şey'lerde ebrâz edilen gayret ve şecâ'atin, sadâkat ve samîmiyetin bir misâl-zî hayâtıdır. Uzakları, tâ uzakları görmek, hilkat-i bî-pâyânın lâ-yetenâhî a'mâkına dalmak büyük bir şey'dir. Fakat kendimizi görmek vezâ' if-i hayâtiyyemizi hüsn-i îfâ

Bed-du'âdan korkmayan belâsına

uğrar.

(s.164) için çalışmak, kuvvâ-yı nefsâniyyemizi dâ'imâ benî nev'amızın hayrına sarf eylemek de bundan geri kalmaz. Zâten hakîkatin erkân-ı asliyyesini de bu ikisi teşkîl etmez mi?

Ey küçük karınca! Biraz durda seni seyredelim. Emîn ol ki hiçbir ziyânımız dokunmaz. Sana tecâvüzün ne büyük nezâketsizlik olduğunu hepimiz biliriz.

Azîz yavrular! Sizde, yirmi tanesi bile bir gram gelmeyen şu

karıncaya bakarak mu'cize-i hilkati anlayınız. Evet, bu kadar küçüklüğüyle berâber bu muhterem hayvânın hiçbir uzvî eksik değildir. Bu ufacık baş içinde kendilerine hâs olan bütün kâbiliyyât ve isti'dâdât mahfûz-dur. Görmek için pek mükemmel gözleri, istediği şey'leri tutup yemek için iki tane kuvvetli kısıkaç; zamânı anlamak, mümkün el-husûs tehlikelerden haberdâr olmak, işâretlerle görüşmek için kendisine benzeyen bütün böceklerde bulunan müteharrik boynuzları, hele göğsünde, tıpkı bizim kalbimizle ciğerlerimiz gibi hayâtı idâme eden uzuvlarla berâber; ayaklarının sür'atini tezyîd ederek en ağır yükleri kaldıracak derecede ona kuvvet ve fa'âliyyet veren bir âlet mevcûd. Bize tedârik ettiği “Kloroform — Hâmız-ı neml”in fâ'idesini de inkâr gayr-i kâbildir. Hâsılı, karınca teşekkülât-ı uzviyye cihetiyle bir hârikadır... Yâ-Rabbî! Senin ilmin nelere kâdir değil! En büyük, en haşmetli şey'lerde ezhâr ettiğin ulviyyet ve hakîkate, en küçük bir hayvânda da tesâdüf ediyoruz.

Güneşli günlerde ince kumlu yollar üzerinde, ormanların kenârında karıncaların mesâ'î-i cân-siper-ânelerine dikkat ediniz. Hem her yeri

ne kadar temîz, bu kadar ihtimâm-kâr-ane bir nezâfetle işe giden ameleye bizim içimizde rast gelinir mi? Hele takayyüd ve ihtiyâtları! Yolda dikkatle ilerlerler. Hiçbiri — Ba'zı küçük mekteblerin yaptığı gibi yek-diğerini itip kakmaz, arkadaşının yürümesine mâni' olmaz. Yan yana giderken ihtirâm-kâr bir selâm-ı meveddet te'âtî ilerler ve hiçbir zamân işlerinden geri kalmazlar.

Çünkü hayâtları yalnız vazîfelerinden ibârettir. Onlardan birinin yolda lâkırdıya dalarak vakit gâ'ib ettiğini kat'iyen göremezsiniz. Dâ'imâ gâye-i hareketlerini bilerek yürürler: — Yarın belki yağmur yağacak! Mâdemki bugün havâ güzel, istifâde şart. — İşte kânûn-ı sa'yıları! Sonra her biri yuvasına elindeki ni'metle avdet eder. Kimisinde küçük bir böcek, bir kurt; diğesinde ağaç tomurcuğu, çam kırıkları... Birtakım müşkülâta dûçâr olsalar bile halâs çârelerini iyi bildikleri için cesâretlerini kırmayarak kendilerini kurtarırlar. Eğer birinin yükü ağırsa arkadaşına işâret eder, bu sûretle iki kardaş müttehiden yükü çekip mevkı'-i mahsûsuna bırakırlar.

Bıçak kendi kıyınını kesmez.

(s.165) Gidip geldikleri karınca yuvaları birtakım işçilerle mâ-lâ-mâldır. Orada hiçbir intizâmsızlık göremezsiniz. Zîrâ herkese bir vazîfe mevdû'dur ve hiç kimsenin onu icrâdan başka bir salâhiyyeti yoktur. Evet, orada âdetâ koca bir kum, sâkit-âne, bilâ-mu'âraza çalışır, çalışır... Hem de nasıl bir sa'y-ı mütemâdî ile!

Karınca yuvası bir metre kadar yüksek ve bir karıncanın bir milyon kadarı vüs'atindedir. İçerisinde yollar, meydânlar, meskenler vardır. Hele, süprüntülük mahallî kocaman şehir-lerinkinden daha muntazam, daha kullanışlı desem, câ'iz.

Dişi karıncalar vakt-i münâsibde yavrularını beyâz kurt olarak yumurtlarlar. O zamân birçok hizmet-kâr bunu tağziye vazîfesiyle mükelleftir. Havâ sıcaksa, kıymetli bebekleri dışarıya çıkarırlar, yumuşak yataklarda yatırır ve havânın bozulacağını anlar anlamaz, yine hemân içeri götürürler.

Şimdi, size: — Karıncaların hayvânât-ı ehliyye sürüleri; Bâ-husûs, inekleri vardır — desem; mutlakâ “Şu hevâce, bizle eğleniyor; vay, demek onlarda süt sağıyor. Yağ çıkartıyor!” diyerek gülersiniz. Lâkin emîn olunuz

ki onlarında inekleri var. Nedir? Nedir? Hâtrınıza geliyor mu? “Poceron” nâmı verilen fidân pireleri. Bunları zirâ’at mu’alliminiz size söylemiştir.

İşte, karıncaların bu pirelerden mürekkeb birçok sürüleri vardır. Onları, usâreleri vâsıtasıyla, nebâtâtın, husûsiyle gül ağaçlarının üzerinden toplarlar.

Karıncaların bir ân felâkette ebrâz ettikleri şecâ’at hâriku’l-âdeyi de zikretmeden geçmek olmaz.

İşte bir karınca yuvası. Her iş vaktinde görülüyor, herkes vazîfesiyle meşgûl... Derken birden bire bir felâket nâgeh-zuhûr: meselâ bir keçici bastonunu toprağa daldırarak yuvanın bir kısmını alt üst etmiş! Bu ânda bütün karıncalar hep birden dışarı fırlarlar. Bu musîbet aleyhinde bir kıyâm-ı umûmîdir. Eğer düşman hâlâ orada ise üzerine hücûm ederler. Bacaklarına sarılırlar. Sonra ilk havf ve dehşet geçince her biri müsâvâten kemâl-i sebât ve metânetle hasârı termîm çâresine teşebbüs eyleyerek tahrîbâtın izini bırakmayıncaya kadar uğraşırlar. Şu küçük hayvâncıkları görüpte felâketlerin verdiği dehşeti müte’âkıb ne kadar soğukkanlılıkla

tekrâr işe başlamak lâzım geleceğini anlamak mümkün değildir. Evet, işte, onlar hayât-ı sâkit-ânelerini ansınız berbâd eden bütün mesâ’ibe, bütün tahrîbâtına bir kahramân gibi sabr ve ciddiyetle göğüs geriyorlar.

Şimdi düşünelim. Acabâ, karıncaların biz insânlara arz ettikleri bu gayretten, bu mühim

Takdîrde yazılan, tedbîrle bozulmaz.

(s.166) derslerden dolayı bir hiss-i gurûr duyuyorlar mı? Hayır, hayır... Onların vazîfesi kendilerine yeter. Hem emîn olunuz ki yıldızlara, semâda pırıldayan bu işâret-i ebediyyete, bir kere bile göz gezdirmemişlerdir. Yalnız bize anlatmak istedikleri, her mevcûdun mecbûr olduğu vazîfeyi hüsn-i îfâyâ çalışmasından başka bir şey’ değildir. Hayâtın âsûde cereyânı, şüphesiz ki her şey’in yerli yerinde bulunmasına ve herkesin onları hiss-i telakkîsine vâ-bestedir. — Vazîfeni bil, muktedir olduğun şey’i yap, günlerinin kıymetini takdîr et. Neticeyi, bir taraftan yıldızların bir taraftan karıncaların vezâ’if-i mevcûdiyyetlerini ta’yîn eden Rabbü’l-âlemîne bırak ve unutma ki sa’yın boşa gitmez.

Damla damla göl olur. Tane tane
dağlar yükselir...

Bir İhtiyâr Mu'allim

Hıfz-ı Sıhhat

— Mâ-ba'd —

Uzviyyet-i hayvâniyye ve
beşeriyyeden lâ-yenkati' vasat-ı
muhîtiye efrâğ olunan mevâdın en
mühimi hâmız-ı karbon gazıdır.

Mütâla'a-i hayâtiyye. —
Hulâsa hayât-ı hücrevî ve esâsı zâhirde
birbirine zıd, hakîkatte birbirine
mu'âvin ve yek-âheng iki alâmet-i
müşterekeden ibârettir.

Bir cihetten hayât-dâr mevâdın
temessülü; diğer cihetten gıdânın
tahallülü yâhûd mezâd-ı temessülü
vukû'a gelir ki bu sonuncu fi'il, (?)
temessüliyyenin îfâsını te'mîne medâr
olur.

Bu mevâd-ı gıdâ'ıyyenin
bedene dâhil olmasını veyâhûd hâsılât-
ı müstehlekenin efrâğını mûcib iki
cereyândan ibârettir ki bizi hayât
veyâhûd tagaddî-i hücrevî hakkında
bir fikr verir. Bu mütâla'ât-ı ağdiyenin
sadr-ı hücurâtta dûçâr olduğu

tahvilâtın hey'et-i mecmû'asını
gösterir.

(Vezâ'if-i Uzviyye)

Vezâ'if-i uzviyye vâsıtasıyla
te'mîn olunan hayât-ı esâsî:

Vücûdumuzun her bir
hücresinin hayâtındaki muntazam bir
egzersiz, ta'rîf ettiğimiz hayât-ı
esâsiyye münâsebetiyle tâlî derecede
bulunan vezâ'if-i husûsiyye-i
müte'addidenin tavassutunu îcâb
ettirir. Bu vezâ'if-i sûret kat'iyyede
a'zâ-yı husûsiyyemiz tarafından îfâ
olundukların-dan vezâ'if-i esâsa
mütekâbil olarak vezâ'if-i uzviyye
nâmını alır. (Temessül ve mezâd-ı
temessül) şu hâlde elyâf-ı adaleyle,
hücûrât-ı asabiyye... Gibi anâsır her
hücreye hâs olarak hayât-ı esâsiyyeyi
alâka-dâr ederler. Fakat anâsır tahâllûf
ettikçe meselâ: elyâf-ı adaliyye
vezâ'if-i uzviyyeyi harekete ve elyâf-ı
asabiyye mesâ'î-i fikriyyeye medâr
olarak ta'addüd-i eşkâl meydâna gelir.

Cân cömertliği lakırdı ile olmaz.

(s.167) Umûmiyyetle, fenn-i
vezâ'ife “Fizyoloji”, a'zânın mütâla'a-
sına “Teşrîh” nâmı verilir. Her uzuv
ensiceye munkasımdır. Her nesic
sırasıyla îfâ edeceği fi'il ile mütenâsib

eşkâlde hücrât-ı müteşâbihe-i müterâkimededen mürekkebdir. Meselâ: elyâf-ı adaliyye te'ânuka müsta'id bir yığın hutût-ı tavîleden ibârettir. Elyâf-asabiyye aralarında birçok nikât-ı temâs hâvî hücrât müşebbekeden başka bir şey` değildir. Vücûd-ı beşerin vezâ'if-i uzviyyesi başlıca iki büyük silsileyi hâvîdir:

(1) Hayât-ı esâsî-i hücrevîyi te'mîn etmek maksadına mebnâ vezâ'if-i gıdâ'ıyye, (2) Uzviyyeti vasat-ı hârici ile münâsebette tutan vezâ'if-i nisbiyye...

Her bir vezâ'ifin îfâsına muhtas olan uzuvların ictimâ'î cümle-i cihâzı te'sîs eder.

1 Vezâ'if-i iğtidâ — Bu vezâ'if başlıca dört mâtdeyi hâvîdir.

(1) Cihâz-ı hazmıda ağdiyenin yalnız münhal aksâmının değil fakat hücrât-ı uzviyyenin kâbil-i temessül mevâdının istihâle-i ibtidâ'ıyyeye dûçâr olması veyâhûd “Fi'il-i hazm” fi'il-i hazm mahsûlât-ı hazmiyyenin cihâz-ı hazmiyyenin bir kısmından ibâret olan em'âdan deme mürûr etmesi veyâhûd imtisâs ile ta'kîb olunması.

(2) Dem-i ta'bîr olunup protoplazma derûnunda temevvüc eden küreyvât-ı demviyyeyi hâvî nesic-i seyyâl vâsıtasıyla başlıca kâbil-i temessül mevâd-ı gıdâ'ıyyenin a'zâya kadar naklolunması veyâhûd deverân...

[Mâ-ba'dı var.]

Doktor Hikmet Refik

Büyük Sözler

İnsânlar harekât-ı kabîhayı esnâ-yı icrâda, karanlığı aydınlığa tercîh ederler.

Tolstoy

Ticâret: mekteb-i iğfâldir.

Vovenark

Fıkr-i beşerin vücûda getirdiği en güzel eser: ahvâl-i ictimâ'ıyyenin tekemmül ve terakkîsidir.

Mersiye

İnsânların ilk meyli ve son mahzûziyyeti: meveddettir.

Voltaire

Azamet-fürûşluk: küçüklüğün
en büyüğüdür.

Birkaç kaya parçası nehre
mâni' olduğu gibi, insânların tedâfü'
hareketlerine karşı da vukû'ât, tebdîl-i
istikâmet etmeksizin cereyân eder.

Victor Hugo

Cömlek hesâbına bakılırsa ayın kırk

beşi.

(s.168) **Urûk-ı Beşeriyye**

İkinci Bâb

Papular ve Mauriler

Yeni Gine — Bismarc cezâ'ir
müctemi'ası — Salamon Adaları —
Yeni Ebrid Adaları — Yeni
Kaladonya — Yeni Zelanda.

“Melanezya” ya'nî Siyâh
Adalar Okyanusya'nın Cenûb-i
garbîsine verilen isim olup ırk-ı esvede
mensûb “Papu” kabîleleriyle meskûn-
dur. Şark-ı cenûbîye kadar uzanan
bütün adalar, bâ-husûs Bismarc cezâ'ir
müctemi'ası, Salamon Adaları, Yeni
Ebrid Adaları, Yeni Kaladonya ve
daha ziyâde temdîd olunursa Yeni
Zelanda bunların cümlesi Melanezya
dâhilindedir ve içlerinden yalnız Yeni

Zelanda'da “Mauriler” bulunur ki
bunların da Polenezyalılarla Papulu-
ların imtizâcından vücûd bulmuş
melez bir kavim oldukları ilme'l-beşer
tedkîkâtından anlaşılmaktadır.

Örf ve âdâtını mütâla'a
edeceğimiz kavmin saçları kâmilin
kıvırcık olduğu için bir çalı demeti arz
eden başlarıyla husûsiyyet teşkîl
ederler. Zâten Papu nâmı Malez
lisânında kıvırcık ma'nâsına olan
Papuvava'dan muharreftir.

Yeni Gine

Yeni Gine yâhûd Papuvazı
Okyanusya'nın şimâl-i şarkiyyesinde
kâ'indir ve (785,662) kilometre
vüs'atında, (70,000) nüfûsu hâvîdir.

El-hâletü hâzihi, üç Avrupa
hükûmeti beyninde taksîm olun-
muştur. Flemenkliler şimâl-i garbî,
İngilizler cenûb-i şarkî, Almanlar
şimâl-i şarkî cihetini işgâl ederek
burasına Kral Kiyom Arâzisi nâmını
vermişlerdir.

Sağlam Vücûd, Esmer Renk

Yeni Ginelilerin boyları (1)
metre (70) santimetreden (1) metre
(80) santimetreye kadar olup
teşekkûlât-ı uzviyye cihetiyle sağlam
olmakla berâber bacakları pek ince;

elleri, ayakları büyük; cildleri âdetâ siyâh gibi esmer; kafatasları uzun, alt çeneleri çıkık, burun delikleri geniş ve açıktır. Kolları ve göğüsleri kıllarla mestûr olduğu hâlde çenelerinde cüz'î sakal göze çarpar.

Papularla Yeni Gineliler arasındaki fark arandığı zamân dest-res olunan netice: Bunların bir taraftan Malezyalılar diğer taraftan Avusturyalılar ve bâ-husûs Polenezyalılarla ihtilât-ı ırkıyye de bulundukları görülür.

Libâs-ı Umûmî

Yeni Gineliler eskiden beri ve hâlâ bugün dahi uryân gezerler. Yalnız erkeklerde ağaç örmelerinden ma'mûl potur gibi bir şey'; kadınlar da ottan örme kısa bir önlük. Hele top yaptıkları saçlarıyla o kadar iftihâr ederler ki... Zamânlarının çoğu onları çözüp tekrâr toplamak, çiçeklerle, cennet kuşu tüyleriyle süslemekle geçer. Burunlarının arasına da küçük tahtadan yâhûd sedeften, kemikten bir halka takarlar. Dökülmüş bambu ağacı uzun taraklarıyla küçük dişlerinden, hayvân kemiklerinden mürekkeb gerdanlıkları, bilezikleri de en şık tezyînât-ı nisâ'iyedendir.

Kâffesi vücûdlarını kırmızıya, sarıya, beyâza yâhûd siyâha boyarlar.

Mesâkin, deniz civârındaki kumsallara yâhûd gevşek arâzî dâhiline daldırılan iri temel direkleri üzerine kurulmuştur. Bununda sebebi yılanlarla sâ'ir düşmanlardan tahaffuz içindir. (Borneo)da olduğu gibi burada da derûnunda birçok â'ile birden ikâmet eden "200" metre tûlunda büyük evlere (Sumatra)da

Hîle ile iş gören mihnet ile cân verir.

(s.169) olduğu gibi ecânibi kabûl için husûsî ictimâ'gâhlar mevcûddur.

Kavm-i Zirâ'i ve Büt-perest

Adanın şark cihetinde çiftçilik en mu'teber meşgûliyyettendir. Tarlalar yaban domuzlarının îkâ' ettikleri hasârâta rağmen yine letâfetini muhâfazaya çalışır. Hâsılât-ı umûmiyyetle şeker kamışı, muz, hind patatesi gibi şey'lerdir. Garbdan ya'nî Flemenk kısmında zirâ'at pek o kadar ilerlememiştir. Balık ve sağı danesi meşhûr dur. Şâyân-ı memnûniyyet bir şey' varsa o da buradaki halkın henüz meşrûbât-ı kü'ûliyye isti'mâl etmemeleridir.

Yeni Ginelî İki Çocuk

Dinleri: Ervâha daha doğrusu ervâh-ı habîseye i'tikâddan ibârettir. İçlerinden biri vefât eder etmez rûhunun serseri-yâne gezmemesi, birçok hastalıklara sebebiyyet vermesi için kurebâsı tarafından rûhuna bir mevkı' mu'în olmak üzere hemân tahtdan resmi yapılır ve bu heykellere bazen o kadar i'tinâ olunur ki... Herkes ecdâdını mukaddes tanır ve kanâ'at tâmme ile hayât-ı uhreviyye i'tikâd eder.

Sûret-i İzdivâc

Papular pek asabî muhârib oldukları hâlde kadınlara ihtirâmda kusur etmeyerek dâ'imâ hüsn-i mu'âmele ederler.

Delikanlı izdivâc çağına gelince kendisine bir zevce arar ve mutlakâ cehâzını hazırlaması îcâb eder ki bu da birkaç domuzdan, me'kûlât-tan, her türlü âsâr-ı tezyîneden başka bir şey değildir. Genç kadın bu yevm-

i izdivâcında — kendisinin kırlardan tefrîki için — yüzüne şekiller yapar. Artık büyük şenlik başlamış demektir. Yemekler, tatlılar yenir. Da'vetliler getirdikleri hediyeden mâ'adâ şu eğlencede kendilerine isâbet eden hisse-i masârifi te'diye ederler.

İzdivâcî takdîs edecek hiçbir râhib falan bulunmaz. Şenlik bitince hayât-ı â'ile başlar. zevce ve zevce arasındaki râbita gayr-i kâbil fesih değildir. Bazen bir kadının zevcini üç dört def'a terk ettiği olur.

Hizmet öğrenmeyen efendilik edemez.

(s.170) **Kitâbet Dersleri**

İbtidâ'î

Tavsiyeler. — Bu derecede bulunan şâkirdler için bidâyetten en basit ve dâ'imâ göz önünde bulunan eşyânın ta'rîfinden başka şey'leri kaleme almak lâzım değildir.

Şu kadar ki en sâde, en âdî olan ufak tefek eşyânın ta'rîfi içinde o eşyâya müte'allik efkârı keşf ve cem' etmek lâzımdır. Bunun için eşyâ-i — âdetâ resimleri yapılacak imiş gibi — göz önüne alınmalı ve başlıca medâr-ı temâyizleri olan cihetleri ile renkleri, biçimleri, cisâmetleri ayrı ayrı tedkîk edilmelidir. Bu yolda ta'rîfâta

muntazam bir sûrette alışabilmek, ta'rîf olunacak mâddeleri sarîh ve kat'î olarak ta'yîn etmeğe mütevakkıftır. Binâ-berîn ta'rîf olunacak noktalar, mâddeler her ne ise kâtib onları kendi kendine karşı birer su'âl şeklinde îrâd etmelidir. Bi't-tab' bu su'âller — ki mâdde-i ma'rifenin cihât temyîziyesini teşkîl eder — ibtidâları pek mahdûd ve sathî olacağı gibi onlara cevâb olan cümleler dahi gâyet açık, sâde, muhtasar olur. Mübtedîler bu türlü temrînlere alışıp zevk-yâb oldukça, ta'rîf edecekleri eşyâyı refte refte büyütürler... Basitten mürekkebe geçmeğe başlarlar. O zamân su'âller ve cevâblar tabî'atıyla çoğalır, cümleler yavaş yavaş daha uzunca ve daha süslüce olur.

Misâller. — (1) Kalemim.

Su'âller. — Kaleminiz neden ma'mûldür? Rengi nasıldır? Nasıl yontulmuştur? Ucu ve nihâyeti nasıldır?

Tevsî'. — Bir nev' kamıştan ma'mûldür. Rengi koyu vişneye benzer ve üzerinde sarımtırak lekeler vardır. Ucu yazmak için, yassı ve sivri olarak yontulmuştur. Ortasında ince bir çatlağı vardır. Nihâyeti yuvarlaktır.

(2) Bir şâkirdin elbisesi.

Su'âller. — Hüseyin'in başında ne vardır? Arkasına ne giyiyor? Bacaklarını ne ile kapıyor? Ayaklarında ne var? Elbisesini süpürür mü? Acabâ ne ile?

Tevsî'. — Hüseyin'in başında fesi vardır. Arkasına caket giyer. Bacaklarını pantolonu setr eder. Ayakları potinlerinin içindedir. Elbisesini dâ'imâ furça ile süpürerek temiz tutar.

(3) Bir yük arabası.

Deniz bir pâdişâhtır ki söz dinlemez.

(s.171) Su`âller. — Bu arabayı nerede görüyorsunuz? Başlıca kısımları nelerdir? Arabayı hangi hayvân çeker? Bu hayvânı kim kullanır? Neye yarar?

Tevsî'. — Resimli (Arkadaş) imda bir yük arabası görüyorum. Dört tekerleği ve iki de oku var. Bu arabayı bir at çekiyor, bu atı da bir adam kullanıyor. Yük arabaları eşyâ taşımağa yarar, âdî arabalar da insânları taşır.

[Gelecek nüshaya kadar mu'azzez küçük kârî'lerimiz tarafından tevsî' olunacak me`âller:

1 — Kunduralarım.

Su`âller. — Kunduralarınız neden ma'mûldür? Kim i'mâl etmiştir? Parasını kim vermiştir? Kunduralarınızdan memnûn musunuz?

2 — Caketim.

Su`âller. — (Aynı Plan) Caketleriniz neden ma'mûldür? Kim i'mâl etmiştir... İlâ-ahrihi.

3 — Başınız.

Su`âller. — Başınızın şekli? Tepesi? Tepesinin içinde ne vardır? Arkası ne ile mestûrdur? Ön tarafına

ne denilir? Orada neler vardır? Aşağı kısmı nedir?

Rüşdî

Tavsiyeler. — Rüşdî derecesine gelen şâkirdler ibtidâî vazîfelelerini yaparak alışmış ve basit ve mürekkebe eşyânın ta'rîfinde az çok mümârese kesb etmiş bulunsalar dahi bu mümâreseye vüs'at vermek ve efkârı keşf, cem', tanzîm, teblîğ husûslarında daha ziyâde meleke-dâr olmak için yine eşyâ-yı manzûrenin ta'rîfleri ile meşgûl olmalıdır. Yine eşyâyı — resmini yapacak gibi — kemâl-i dikkatle meşmûl nigâh-ı tedkîk etmek üzere pişgâh nazarlarına vaz' etmelidirler. Fakat bu derecede bi't-tab' efkâra daha ziyâde vuzûh ve münakkahiyyet, ifâdeye daha ziyâde sıhhat, zerâfet, tenevvü' verilmelidir.

Misâller. — (1) Bir makas (Mıkrâz)

Su`âller. — Makas nedir? Dıl'ıları? Her dıl'ın şekli? İrtibâtları? Makasın mahall-i isti'mâli? İttihâz olunacak tedâbîr?

Tevsî'. — Makas dikiş dikenlere en ziyâde lâzım olan âlâtın biridir.

Çelikten ma'mûl, keskin ve ince iki dıl'ıdan mürekkebtir. Her iki dıl'ının birer nihâyetinde parmak ile tutulmak için birer halka vardır. Diğer nihâyetler ise dıl'ılardan birinde sivri, diğerinde müdevverdir.

Birbiri üzerinde bulunan dıl'ılar küçük bir vida ile merbûttur ki açılıp kapanmalarına hizmet eder. Her dıl'ın üstündeki bir kenâr, lüzûmundan fazla açılmasına mâni' olur.

Makas çok fâ'ideli bir âlettir. Astarları,

Zihnine turp sıkayım.

(s.172) kumaşları ve daha gûn-â-gûn şey'leri kesmek için ev kadınına, dikişçiye, terziye pek lâzımdır. Lâkin insân, elinde makas bulunduğu zamân düşmemeğe dikkat etmelidir. Çünkü ma'âzâllah göze saplanıp kör olmağa sebebiyyet verebilir. Bir de makasları — melhûz olan tehlikelerine binâ'en — çocukların yetişebileceği yere koymamalıdır.

Temîz bir ev kadını makasını rutûbetli yerlerde bırakmamağa dikkat eder. Zîrâ rutûbet makasları paslandırır ve işe yaramaz bir hâle getirir.

(2) Bir petrol lambası.

Su'âller. — Bu lamba hakkında fikr-i umûmî? Onu terkîb eden kısımlar? Bu kısımların sûret-i irtibâtı? Lambanın idâresi? İttihâz olunacak tedâbîr?

Tevsî'. — Geceleri hânemizi bir petrol lambası ile aydınlatıyoruz.

Bu lamba esâsen topraktan yâhûd ma'denden ma'mûl bir nev' kâse gibi olan bir hazîneyi hâvîdir. Petrol gazı bu hazîne içinde bulunarak derûnuna bir fitil sokulur. Bu fitil iç içe iki ma'denî üstüvânenin ortasına mevzû'addır. Bu üstüvâneler lambanın minkârını (ağzını) teşkîl eder ve şu'lenin husûlüne lâzım olan havânın mürûru için alt tarafları açık bulur.

Fitil, örülmüş pamuktan ma'mûldür. Petrol ona hulûl ederek uç tarafından yanmağa başlar. Ma'denî bir anahtar fitili ârzûya göre yükseltip alçaltmağa yarar ki lisânımızda buna lambayı açıp kapamak deniyor.

Minkârın etrâfında bir diğer satvâne vardır ki yan yana delikleri hâvî ve lambanın şişesini tutmak için üst kenârı çentiklidir.

Her gün bu şişeyi temîzlemeli, lambayı doldurmalı ve fitilin kömür hâline gelen kısmını izâle etmelidir. Lamba yakılınca şişesinin kızgınlığını yavaş yavaş çoğaltmak için, fitili azar azar açmalı, hele petrolün pek çabuk tutuşur, alev alır bir mâdde olduğunu hiçbir vakit hâtırdan çıkarmamalıdır.

[Gelecek nüshaya kadar tevsî' olunacak me'âller:

1 — İlk meşk defteri.

Plan. — Bir şâkirde ve bir yılın defteri. — 2) Meşk dersi; yazı hevâcesinin îzâhâtı. — 3) Şâkirdlerin gayreti; acemi şâkirdin korkuları, beceriksizliği, ilk yazıları. — 4) sebâtı?

2 — Yanmakta olan bir soba.

Züğürtlük zâdeliği bozar.

(s.173) Plan. — 1) Küçük bir kızın soba yakmağa biyeti. — 2) Âteş hazırlamak için ne yapıyor? Kibrit, âteşin tutuşması. — 3) Sobanın temîzlenmesi. — kendine â'id nezâfet.

— 4) Bu kız hakkında mülâhaza-i takdîriyye.]

İ'dâdî

Tavsiyeler. — İ'dâdî şâkirdânı basit ve mürekkeb her türlü eşyâ-yı manzûrenin ta'rîfide tamamen rüsûh-ı peydâ etmiş bulunacakları cihetle mahsûlât-ı fikriyye ve hayâliyyenin tasvîrine şürû' edebilirler. Bir cism-i mâddiyyenin ta'rîfi için nasıl ki o cismin kâffe-i nikât ve teferru'âtını ihâta edecek sûrette ta'mîk ve tedkîk edilmesi ve bunun neticesinde toplanacak efkârın tenkîh ve tensîk edilerek vuzûh ve münakkahiyyet ile ifâdesi lâzım ise ahlâkî, edebî, ictimâ'î mübâis-i fikriyye ve rûhâniyye hakkında dahi ayn-i ihtimâmât-ı ibtidâ'iyeyi icrâya eşed lüzûm vardır. Bu türlü müsveddelerde "Vahdet-i mevzû"yı hiçbir vakit nazar-ı dikkatten dûr tutmayarak bütün efkâr-ı tâliyeyi onun etrâfında cem' ve bunların nizâm cereyânına fart-ı itinâ etmelidir.

Bir cism-i mâddiyyeyi tasvîr için göz önündeki numûneden istinbâten îcâd edilen su'âlleri sahne-i hayâlde temsîl edilen tefekkürât ve tasavvûrât dahi tamamen tatbîk ederek

ka'r-ı müdrikeye ve ka'r-ı vicdâna atfedilen hurde-bîn nazarlar ile en gizli köşelerdeki en gizli tahassüsâtı cüst-cû eylemelidir. Böylece edhâr olunabilecek efkâr ve hissiyyâtı derece-i ehemmiyyetlerine göre tertîb ederek herhâlde bir zübde, bir (kadro) vücûda getirmeli sonra mevzû'un liyâkat ve tahammülüne göre îsâr-ı tezyînât ederek zübdenin her mâddesini ayrı ayrı tafsîl eylemeli, hâtmede vahdet-i mevzû' bütün kuvvet ve letâfeti ile tecellî etmelidir.

Misâller. — (1) İntizâm.

Su'âller (Plan). —1) İntizâm neden ibârettir? 2) Fâ'ideleri: hâfızaya hizmeti; tasarruf-ı zamân; tatyîb-i enzâr. — 3) Siz intizâm-perver misiniz? Karârınız?

Tevsî'. — İntizâm her şey'in bir mevkî'î ve her şey'i kendisine mahsûs olan mevkî'da bulunmaktan ibârettir.

İntizâmın hâfızaya pek büyük hizmeti vardır. Fi-l-vâkı' insân bir şey'i dâ'imâ aynı mahale koymak i'tiyâdında bulunursa o şey' lâzım olunca mahall-i mahsûsuna atf-ı nazardan başka bir zahmete hâcet kalmaz. Hemân bulunur. Böylece zamândan kazanılır. Çünkü aramağa

ihtiyâc yoktur. Bazen paraca da tasarruf olunur. Zîrâ ötede beride sürüklenmek sûretiyle mütemâdiyen eski birtakım eşyâyı yenilemeğe lüzûm görülmez. İntizâm her şey'e hüsn ve letâfet verir. Derûnunda sandalyeler muntazamân dizilmiş, masa odanın tam ortasına vaz' edilmiş, esâs-ı beytiyyeden her şey'i tam kendine lâayık mevkî'a konmuş, hâsılı her cihetinde intizâm-ı rû-nümâ olan bir hâneyi temâşâ etmek ne kadar nazar-ı pirâdır!

Küçükken pek ziyâde intizâm merâklısı değil idim. Lâkin elyevm intizâm-perverinin muhassenât-ı adîdesini idrâk ettiğim cihetle o haslet-i makbûleyi iktisâba pek ziyâde çalışıyorum.

Sel gider kum kalır.

(s.174) Bunun için ders-hânede kitâblarımı, defterlerimi cesâmetlerine göre tanzîm ettiğim gibi hânemde de kâğıtlarımı, kalemlerimi yazı-hânemin üzerinde muntazam tutuyorum. Elbî-semî esvâb dolabıma sırasıyla vaz' ve ta'lîk ediyorum. Bütün eşyâmı böylece muntazamân isti'mâl edeceğim. "İntizâmsız bir çocuk" ta'bîrine hiçbir vakit müstahak olmayacağımı ümîd ederim.

[Gelecek nüshaya kadar tevsî olunacak misâl:

1 — “Dikensiz gül olmaz.” meselinin tevsî’i.

Su`âller (Plan. — 1) Bu mese-
lin sebep-i îrâd ve darbî? 2 ma'nâ-yı
mecâziyyesi: ârzû edilen herhangi bir
neticeye ve soldaki müşkülât. — 3)
Mekteb şâkirdlerine tatbîkî: bir
imtihânda muvaffakiyyet, mübâreze-i
hayâtta mukaddime-i gâlibiyyet. — 4)
Azim ve karâr.]

Ali Nusret

Kış Sabâhı

Çıktı nevm-i siyâh ve pür-kâbûs
Arasından henüz cihân – me'yûs –
Esmerin iltimâ'-i hâ'ifle.

Geceden dest-i inkılâb şu`ûn,
Eylemişti, ratîb ve safvet — Gün
Bir redâ-yı sefid kâsefle
Na'sını hâk-i esfelin tekfîn.
Makberi bir sükûn-ı mâtemgin
Rûh-ı fecr cihânı sarmıştı...

O yaz böyle her sabâh şitâ
Bu büyük şehir köhne sertâbâ;
Yine başlar vegâ-yı memdûdu...

Başlar eşyâda incilâ-yı hayât,
Dirilir ihtiyâc ve levsiyyât
Ki hayâta esâs müstesnâ!

Pür adâlet... Aylık bakiye-i cevâb
İle mahmûr ve muhteriz... Bî-tâb
Açılırken nigâh-ı istiğnâ

Nerm ve nâzik, sıcak yataklarda;
Dolaşır karlı, pis sokaklarda
Serseri bir sadâ-yı sâmi'adır.

Baht-ı şûmun su'âl mebrûhu,
Cû' fakrin enîn mezbûhu
Çırpınır, haykırır:

— Havâdisler!

Şekîb Âkif

Seytânın dostluğu dâr ağacına
kadardır.

(s.175) **Terâcim-i Ahvâl**

— 6 —

Lavoisier

Âlem-i edebiyâta Volter,
Rousseau, Didero gibi büyük simâlar
arz eden on sekizinci asır en büyük ilm
ve fen dehâlarını da yetiştirmiştir ki
meş`ûm bir adâletsizliğin kurbân-ı
zulumü olan Lavoisier'i da bu asrın

numûne-i kemâli olarak zikr etmek lâzım geliyor.

Lavoisier “1742”de Paris’te dünyâya gelmiştir. İlk tatbîkât-ı ulûmu “Mazarin” mektebinde görüp muvaffakiyyetlere, tahsînlere nâ’il olduktan sonra kendisinde yavaş yavaş fenne karşı gâyet şiddetli bir meylin uyandığını hissederek sırasıyla hey’et, kimyâ, nebâtât gibi dersleri en iyi mu’allimlerden tahsîl ile yirmi yaşında iken te’lîf ettiği “Paris’in Yeni Usûl Tenvîri” nâmındaki eseriyle Encümen-i Dâniş’in mazhar-ı mükâfâtı olmuş ve bu eser teşvîk ârzûsunu takviyye eylemişti. Lâkin emeline tamamiyla hasr-ı nefes etmek için paraya ihtiyâc vardı! Ne yapmalı? Nereden bulmalı? Ona servet, sâhibine en kıymetli bir çâre-i istiklâl olan servet lâzımdı. Nihâyet kârlı bir iş bulmakta güçlük çekmedi. Kendisine virgülerin hâsılâtını tahsîl ile hazîneye bırakmaktan ibâret olan bir me’mûriyyet teklîf edildi.

“Mültezim-i umûmî” nâmı verilen bu adamları halk dâ’imâ ihtilâsla ithâm ettiği hâlde, Lavoisier gelince emniyyet baş göstermiş ve 1788’de Fransa’nın her tarafında hüküm-fermâ olan müthiş kaht

esnâsında Blois şehri ahâlîsine etmek tevzî’i için kendi aylığından artırdığı elli bin frankı i’âne edivermesi memnûniyyet-i umûmiyyeyi mûcib olmuştu.

Lavoisier, böyle herkesin nazar-ı hoşnûdiyyesini kazandıktan sonra artık mükemmel bir ameliyyât-hâne te’sîsine karâr vererek birçok âlât-ı fenniyye ve kütüb-ü hikemiyye ile orasını tezyîn ve ikmâl eyledi. Paris’in bütün genç mütefenninlerine gûşâde bulunan burada, o dâ’imâ çalışıyor, çalışıyor ve her sa’yı, her tecrübesi nâmını ebediyyen unutturmayacak bir keşf ile neticeleniyordu. Evvelâ, havânın iki gazdan mürekkebec olduğunu isbât etti. Ba’de suyun terkîbini söyledi. O zamâna kadar bunun her ikiside mechûl kalmıştı. Bugün bütün ulemâ Lavoisier’in “Kimyâ-yı Cedîd” vâzı’ı olduğunu kemâl-i ihtirâm ve şükranla zikrederler.

1789 ihtilâli başladığı vakit Lavoisier fırka-i mücâdelâtına asla müdâhele etmeksizin bu teceddüd-i azîmi alkışlamıştı. Fakat eyvâh ki (1793) senesi onu masası başındaki tedkîkâttan çekti,

Sonra gelen kapıyı kapar.

(s.176) ayırdı. Bu aralık Fransa'ya en hûn-rîz adamlar hükmediyor, yalnız cumhûriyyet düşmanlarını da hâlerinden biraz şüphe ettiklerini tutup tutup i'dâm makinesinin altına sürüyorlardı. Bî-günâh olarak birçok zavallılar öldürüldü. Âdetâ Fransa kanlı bir kâbûs içinde çırpınıyor, çırpınıyordu. "1794"te cem'iyet-i hâkime mültezim-i umûmiyyelerin tevkiîfini i'lân etti. Lavoisier bu hükm üzerine encümen-i dâniş kapıcısının evine saklandı ise de "Mahkûmîni muhâfaza edenler da onlar gibi mahkûm olur." kararı bî-çâreyi, kendisine iyilik eden şu hizmet-kârın hayâtını da mahvetmemek için gizlendiği yerden ayrılmağa ve zâbitaya teslim-i nefis eylemeğe mecbûr etti.

Da'va uzun sürmemişti. Onu ba'zı sebebler göstererek mahkûm ettiler ve herkese "Hâ'in millet" nazarıyla baktırtılar. Bütün hayâtında vatanına ettiği en büyük hizmetlerin mükâfâtı en sonunda i'dâm kararıyla verilmiş oluyordu. Kendisine zabtnâme imzâlatıldığı zamân kemâl-i metânetle: "Pekâlâ her şey'e râzıyım. Fakat ricâ ederim beni öldürmeden evvel bir yirmi gün müsâ'ade ediniz. Hükûmet-i cedîdeye menfa'at bahş bir

tecrübeyi bitirmek üzereyim." dedi. Bu söze karşı, câhil, kaba bir herif olan müdde'a-yı umûmî şu cevâbı vermiştir: "Hayır! Yeni hükûmetin ne âlimlere, ne de kimyâ-gerlere ihtiyacı vardır. Cereyân-ı adâlet inkıtâ'a uğramaz."

1794 senesi Mayıs'ının 7'nci günü Lavoisier âlet-i i'dâmın basamaklarını çıkıyordu. Bu cinâyet Fransa târihi için ebedî bir leke sayılır.

Büyük Sözlerden:

Sabır, san'at-ı ümîddir.

Vovenark

Zâyi' olmaz mîrî mâliyedir.

(s.177) **Müntahabât-ı Nefise**

Nev-bahâr

Mukîm-i râğ ol, ey gönül, füyûz-ı nev-bâharı gör;
Şükûfelerde mevc uran safâ-yı hüsn-i yârı gör;
Ne san'at eyler, âşikâr hezâr-ı nağme-kârı gör,
Kenâr-ı havûz başında dıraht-ı sâye-dârı gör;
Verir hayâta ihtizâz hurûş-ı cûy-bârı gör!

Döner benefşe, gül, semen
mücevherâta jâleden,
Verir çimende lâleler birer nişân-ı
piyâleden
Şarâb nehrîn aktırır su aks-i renk
lâleden;
Dolar derûn-u merg-zâr tarable coş
nâleden;
Seherde seyr-i bâğa çık, sabâh feyz-
bârı gör!

Ser-dırahta muşt-zen, hiyâz-ı bâğa yer
girîz,
Gusûn içinde pür-gırîv, şükûfelerle
prestîj,
Nihâl-i gülde teb nemâ, yemm-i
çimende mevc-hîz;
Çimen çimen zemîn gezer, zamân
zamân semâ girîz,
Hevâ-perest pür-heves nesîm-i bî-
karârı gör!

Dalında aşk-ı neşve-rîz, lebinde şevk-i
hande-ver,
Yolunca her çimen na'îm; gözünde her
çiçek kahr,
Şarâb-ı âb hoş-güvâr; gıdâsı şîr ve
şehddir,
Değil melâle âşinâ, kelâlden de bî-
haber,

Çoban kıyâfetindeki garîb kâm-kârî
gör!

Recâ`i-zâde Ekrem

(s.178) **Küçük Hikâye**

Sâ'atçi Tavuk

Aman, yâ-Rabbî! Soğuklar
başladı mı, mutlakâ Ahmed Ağa'nın
sâ'ati de — sâhibi gibi — romatizmaya
tutularak yürümeyecek, duracak... Ne
yapsın, o zamân zavallı Ahmed Ağa
onu sallar, sallar sonra kulağına
götürür: — Tik... Tak... Tik... —
Tik... Tak... Tik... Tak... — işitiliyor
mu? Nerede! Bütün teşvîkâta rağmen
yine durdu. Hay Allah müstahakını
versin!

Ahmed Ağa başını sallayarak
homurdanır:

— Yine sâ'atçiye on kuruş,
değil mi?

Sâ'atçi Hüseyin Efendi bu
romatizma mevsiminde o kadar
kazanıyordu ki...

Hâlbuki bugün Ahmed Ağa
sallarken dikkat etti: evet, elinin
harâreti ona âdetâ bir ilâç gibi te'sîr
ediyor. Tik taklar yavaş yavaş kendine
geliyor. Hele biraz daha sıcak
olunca... Ooh, artık cest ve çalan!

Ahmed Ağa gülümsedi:

— Demek ki sıcak istiyorsun, yaramaz! Öyle ise, biraz bekle.

Ve hemân sâ'ati götürüp, kaç gündür samanlığın köşesinde kulučka yatan kocaman siyâh tüylü bir tavuğun altına koydu.

Tavuk pek kuşkulandı. Efendisinin getirdiği bu acâyib şey'i yan gözle süzdü...

Âa, bu da nasıl yumurta! Acabâ içinden ne çıkacak? Ördek mi, hindi mi?

Şöylece bir düşündükten sonra tavuk kemâl-i bî-terafî ile çöktü ve puple gibi siyâh tüylerini yayarak, artık hiç kımıldanmadı. Bütün gece böyle sâ'atin üstünde kulučka yatmıştı.

Ertesi sabâh, Ahmed Ağa samanlığa girdi, köşeye giderek elini tüylerin altına soktu. Ne bulsa beğenirsiniz?

Çıtır pıtır işleyen sâ'at! Tik tak, tik tak, tik tak.

Tavukta bütün gece altında tıkırdayan bu garîb yumurtadan artık kurtulmanın sevinciyle ipte oynayan cambaz gibi sıçramıştı.

Hayret! Sâ'at o gün akşama kadar işledi. Sâ'atçiye gitmeğe ne hâcet! Tavuk ameliyâtı ondan iyi beceriyor. Kim bilir, belki de bu işin güneğine Hüseyin Efendi'den ziyâde vâkıf!

Şimdi Ahmed Ağa ne yapacağını şaşırılmıştı. İlk gördüğü komşusuna mes'eleyi ser-â-pâ açtı:

— Aman, birâder, öyle bir tavuğum var ki görme... Eğer dükkânı olsa herkesten ziyâde kazanır. Yalnız şunu bil ki sâ'atleri Hüseyin Efendi'den güzel işletiyor. Denemesi bedava. Senin evde de bozuk sâ'at varsa,

Su uyur, düşman uyumaz.

(s.179) hiç durma, koş getir. Fakat buna mukâbil bana kahvede bir çay ısmarlayacaksın ya?

İki gün sonra komşu elinde romantizmalı, hasta bir sâ'at olduğu hâlde geldi. Ahmed Ağa, bilâ-tereddüd tavuğun altına koymuştu. Yirmi dört sâ'at sonra aldı. Vay, işliyor... Evet, hem de ne sür'atle! Artık, hiç şüphe kalmadı, tavuk sâ'atçi, vesselâm. Kim ne derse desin, işletiyor. Âh, bu cenâb-ı Hakk'ın lütfu değil de nedir?

— Haydi, bakalım, çayımı ısmarla.

— Ne demek, hay hay...

Bundan sonra, bütün komşular Ahmed Ağa'nın âlim tavuğunu öğrenerek, sabâh akşam yürüyüş ettiler. Sâ'atlerini esirgemediler...

Sübhânallah, ne kerâmet! Dünyânın bozuk sâ'atlerini bir araya getirseniz, tavuk üstüne oturunca çıtır, pıtır işliyor.

Şarkılar çıktı:

Kuzum söyle, Ahmed Ağa

Bu tavukta bir iş var?

Biraz daha gayret etse:

Belki sâ'at yumurtlar...

Hem ne iyi: Hüseyin Efendi'nin pazarlığı bunda hiç yok. Adamcağız köylüleri kandıracağım diye çalışır, çene dökerdi:

“Sen bilmezsin, ağa... Çıkardığım sâ'atin yenisini dört mecdidiyeye verirler... Ve ilâ-ahırîhi.”

Lâkin bu sene nedense müşteriler kesildi... Çünkü Ahmed Ağa'ya çay ısmarlanıyordu.

Hüseyin Efendi burnunu kaşıyıp, duruyor dükkânın arka tarafında âdetâ evde kuluçkaya yatmış gibi, bî-çâre akşama kadar, gözü kapıda, sâ'at bekliyor, kımıldanamıyordu. Her sene hastalarını sonbahâr ibtidâlarında tedâviye başlardı.

— Eee, bu sene müşteriler neden gecikti... Hele Ahmed Ağa'nın gelmeyişine ta'accüb ediyorum, komşusu demirci Ali'de meydânda yok. Bizim ilâclar tamam bir seneye varır, varmaz, te'sîrini gâ'ib eder. Hele ötekiler hiç görünmüyor... Bunlara ne oldu, bilmem. Haberim yok, belki de bize kasabada bir rakîb çıkmıştır.

Bir akşam böyle derin derin düşünürken, at uşağı Köse Abdi içeri girdi:

— Efendi, sana bir şey söyleyeyim mi? Ahmed Ağa'nın tavuğu senin işlere karışıyor.

Hüseyin Efendi sert bir tavır ile:

— Ne söylüyorsun, â cânım...

— Ne diyeyim. Ahmed Ağa'nın tavuğu işine karışıyor. Falcı karı mıdır nedir, köy ağaları sâ'atlerini hep ona götürüyorlarmış. Bedava yapıyormuş...

Topal ile gezen aksamagı öğrenir.

(s.180) Hüseyin Efendi gülmeden çatlıyordu. İnanılır şey` mi? Sâ'atçi tavuk? Hayır, Köse Abdi kendisiyle alay ediyor.

Fakat bu işi de bir anlamalı, değil mi? Niçin müşteriler çekildi? Asıl mes`ele burada. Şüphe yok ki bu, bir tesâdüf hâtrı olmayacak...

Bir gün Köse Abdi tekrâr koşarak geldi:

— Efendi, efendi, gördüm.

— Neyi?

— Sâ'atçi tavuğu. Bu gece karnının altında tam üç tane...

— Üç tane mi... Ne?

— Üç tane sâ'at, ağam.

Hüseyin Efendi birden bire sıçrayarak:

— Sahîh mi?

Diye haykırdı ve kendi kendine:

— Yapacağımı ben bilirim...

Dedi: evet, rakîbini ortadan kaldıracaktı. Lâkin nasıl? Ahmed Ağa'dan tavuğu satın alsa da kebab yapsa? Hayır, hayır... Muvâfik değil. Ağa mutlakâ işi önceden anlar. O

hâlde, bir çapkına, birkaç kuruş verip de hayvânı boğazlatsa? Fakat ya herif sonra söylerse... Hayır, hayır bu da münâsib değil. İnsân karâr verdiği şey'i kendi yapmalı; sonra kendi kendisinin hâkimi olmalıdır.

Bir sabâh, Ahmed Ağa'nın çocuklarıyla berâber tarlaya gittiğini gören Hüseyin Efendi, cebine bir parça buğday atarak her yerinin sâkin olduğu eve doğru yollandı. Bir iki dakika bekledikten sonra, yalnız olduğuna, ne evde ne samanlıkta ne de civâr bâğçelerin birinde kimse bulunmadığına kanâ'at hâsıl ederek, yavaşça kapıyı kaldırıp, içeri girdi ve:

Geh, geh... Pıçı, pıçı... Geh... Diyerek mültefit bir tavır ile buğday tanelerini serpiştirmeye başladı.

Tavuk, arpa yığınlarının bir tarafında sinmişti.

Geh geh... Geh... Pıçı...

Gittikçe yaklaşıyordu. İşte, dördü adım iki adım... Tavuk sâkit ve bîhareket... Fakat neticeden şüphelenir bir vaz'iyette. Başı önünde, gözünün ucuyla, şu dâ'imâ yaklaşan herifi defetmenin çâresini düşünür gibi...

Elli santimetre kadar kalmıştı ki... Eyvâh birden bire Hüseyin

Efendi zavallı hayvânı boynundan yakalamak için üzerine atladı. Lâkin şüphesiz ki fenâ hareket etmişti. Keskin bir feyâd, bir “Gulu, gulu, gulu” samanlığın havâ-yı sâkinini çınlattı. Âh, ne müthiş rakîb! Ne müthiş ses! Hayvân yumurtalarla sâ'atleri bırakarak kaçıyor, uçuyor, haykırıyor... Hüseyin Efendi gördüğü bu sûtî kabûlden hiddetlenerek onu ta'kîben sıçırıyor, yuvarlanıyor, kal-kıyor, silkiniyor, tekrâr koşuyordu...

Zuhûrâta tâbî'.

(s.181) — Seni habîs, seni! Hele dur... Bak nasıl yakalayacağım...

Heyhât, tam ambarın bir köşesine sıkıştırayım, derken... Kapı açılıp da Ahmed Ağa görünmesin mi?

— Aman yâ-Rabbî... Hırsız var... Evimde tavuk hırsız var.

Der demez durdu.

— Vay, bizim sâ'atçi... Amma tuhaf hâ!

— Sus, şimdi boğarım...

— Hay Allah belânı versin... Bizim tavukları aşırıyorsun, hâ!

— Sus diyorum sana. Bağırma.

— İşin, bizim tavukları çalacak kadar fenâ mı gidiyor... Haydi, haydi şimdi görüşürüz.

— Sus, diyorum...

— Niçin susacağım... Demek ki bırakayım da râhat râhat çal çırp, öyle mi?

— Korkma, ben tavuk mavuk çalmıyorum.

— Hayır, yalnız deminden çalıyordun. Ya doğrusunu söyle, yâhûd...

— Aman, kuzum dinle...

— Hayır, ben dinlemem. Sen bunu zabıtaya dinlet...

— İster isen para vereyim. İşte yüz para. Hele, sus...

— Ne! Yüz para mı?

— Elli kuruşa râzı mısın?

— Hayır.

— Yüz kuruşa...

— Ehh, diyeceğim kalmaz. Hele göster bakalım.

— İşte, fakat artık bağırma. Tavukları çalıyordu diye de kimseye söyleme. Bana iftirâ etmiş olursun. Haydi, sus da güzel güzel geçinelim. Allah'a ısmarladık. Emîn ol ki bundan

sonra sâ'atlerimin fiyatını da indiririm.
Bunu da komşulara anlat, olur mu?

— Haydi haydi... Uğurlar
olsun ben söyleyeceğimi bilirim.

— Hüseyin Efendi ricâ ede ede
yavaşça kapıdan çıktı.

— Yolda, gürültüyü işitip de
gelen iki kişiye tesâdüf edince yüreği
hopladı. Acabâ ona mı geldiler?

Ahmed Ağa yüz kuruşu cebine
indirdikten sonra komşularına
doğruldu.

— Ayol, ne bağıırıyordun öyle?
Yoksa bizim sâ'atçi senin tavukları mı
çalıyordu?

Ağa, gülerek cevâb verdi:

— Hayır, hayır... Zavallının
sâ'ati durmuş, ne yapsın bizim tavuğa
getirmiş.

Azrâ ile bahâne bulunmaz.

(s.182) **Mekteb Dersleri**

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Kânûn-ı Esâsî ve Hukûk-ı Asliyye

Sin. — Kânûn-ı esâsî nedir?

Cim. — Kânûn-ı esâsî, devletin
teşkilât-ı esâsiyyesiyle ahâlî ve
hükümdârın hukûk ve vezâ'ifini
bildiren bir kânûndur.

Bizim kânûn-ı esâsîmiz
1293'de tanzîm ve 1324 senesinde
tekrâr neşr ve i'lân olunmuş ve geçen
sene meclis-i meb'ûsânda ba'zı mevâd
ta'dîl edilmiştir.

Sin. — Kavânîn-i esâsiyye
niçin bazen ta'dîl ve tashîh edilir?

Cim. — Kânûn-ı esâsî, her
memlekette hayât-ı devlet ve millet
demek olduğundan milletin âmâl ve
ihtiyâcâtına göre ta'dîl ve tashîh edilir.

Sin. — Kânûn-ı esâsînin ta'dîl
ve tashîhi kime â'iddir?

Cim. — Kânûn-ı esâsînin ta'dîl
ve tashîhi ancak meclis-i meb'ûsâna
â'iddir.

Sin. — Kânûn-ı esâsînin efrâda
te'mîn ettiği hukûka ne derler?

Cim. — Kânûn-ı esâsînin
efrâd-ı ahâlîye te'mîn ettiği hukûka
“Hukûk-ı Esâsiyye” veyâ “Hukûk-ı
Asliyye” denir.

Sin. — Bu hukûk-ı asliyye
nelerdir?

Cim. — Şunlardır:

1. Hakk-ı müsâvât.
2. Hürriyyet-i şahsiyye.
3. Masûniyyet-i mesâkin.

4. Hakk-ı tasarrufun ta'arruzdan masûniyeti.

5. Ser-bestî-i edyân.

6. Ser-bestî-i matbû'ât.

7. Ser-bestî-i tadrîs.

8. Hakk-ı ictimâ' ve iştirâk.

9. Hakk-ı istid'â ve iştikâ'.

10. Efrâdın kendi hâkim-i tabî'isini istemeye hakkı olması.

Sin. — Müsâvât ne demektir?

Cim. — Bir devleti teşkîl eden bilcümle efrâdın hukûk ve vezâ'ifçe müsâvî olmalarıdır.

Zengin, fakîr, büyük, küçük herkes kânûn huzûrunda müsâvîdir. Ya'nî bir kimse diğer bir kimseden ziyâde imtiyâza mâlik değildir.

Sin. — İnsânlar fitraten müsâvî midirler?

Cim. — Hayır, insânlar fitraten müsâvî değildirler. Aklen, bedenî insânlar arasında birçok farklar vardır. Bunun için müsâvâtın maksad, müsâvât-ı mutallâka değildir. Yalnız hükûmât-ı müstebidde de olduğu gibi imtiyâzların, mensûbiyetlerin nazar-ı kânûnda asla ehemmiyeti olamaz.

Sin. — Hürriyyet-i şahsiyye nedir?

Cim. — Hürriyyet-i şahsiyye, herkesin sûret-i meşrû'ada istediği gibi hareket etmesidir.

Hürriyyet, başkasının hukûkuna tecâvüz etmemek

Gayret îmândandır.

(s.183) kaydıyla mukayyiddir. Onun için “Hürriyyet var!” diye ötekinin berikinin hukûkuna tecâvüz edilmez. Çünkü sonra kendi hukûkumuza da bir başkası tarafından ta'arruz edilmesine meydân vermiş oluruz. Bu sûrette cem'iyyetin intizâmı bozulur. Âsâyiş muhtel olur. Kânûn-ı esâsî de: “Osmânlıların kâffesi hürriyyet-i şahsiyyelerine mâlik ve âhiren hukûk-ı hürriyyetine tecâvüz etmemekle mükelleftir.” denilmiştir.

Sin. — Masûniyyet-i mesâkin ne demektir?

Cim. — Masûniyyet-i mesâkin, her ferdin temellük veyâ isticâr yâhûd başka bir sûretle, mesken ittihâz ettiği yerin müstemilâtının ta'arruzdan masûn olmasıdır.

Bir adamın veyâ bir âilenin sâkin olduğu mahale hiçbir kimsenin girmeğe hakkı yoktur. Yalnız kânûnun

ta'yîn ettiği ahvâlde — Ya'nî cinâyet,
cünha ve kabâhatlerin sübûtuna medâr
olan evrâk ve eşyâ-yı sâ'ireyi taharrî
ve mütecâsirleri der-dest için —
me'mûrîn-i hükûmet, mesâkine gire-
bilirler.

Bu hak, kânûn-ı esâsîde:
“Memâlik-i Osmâniyye’de herkesin
mesken ve menzili ta'arruzdan
masûndur. Kânûnun ta'yîn edildiği
ahvâlden mâ'adâ bir sebeble hükûmet
tarafından cebren hiç kimsenin
mesken ve menziline girilemez.” diye
tasrîh edilmiştir.

[Mâ-ba'dı var.]

Midhat Sadullah

Ezber

Altın Yumurtalı Tavuk

— La Fontaine'den Tercüme —

Tama'-kârla cömerdin harcı siyyân;
Buna yalnız şu fıkra mahz-ı bürhân:

Bulur bir hoş tavuk bir merd-i efkâr,
Ki her gün vermede bir beyza-i zer!

Görünce bunları bî-çâre âdem
Sanır batınındadır sâ mân-ı âlem

Boğazlar hayvânı, cevî-i derûnun
Açar ümîd-i servetle; ne dersin?

Görür kim mi'desinde arpa çoktur.
Benî nev'inden asla farkı yoktur!

Bulup ma'mûre-i ümîdi bomboş
Olur divânenin ahvâli nâ-hoş!

Tama'-kârân-ı nâsa bir hoş ibret:
Nice hâhiş-kerân câh ve servet,

Görölmüştür bu son demlerde, cidden
Nisâb-ı ayş ile âsûde dilken,

Olup meyyâl-i hırs nâ-be-hengâm
Fakîr oldu hemân bir günde encâm!

A. N.

Büyük Sözlerden:

İnsânları bilmediklerine değil,
bildiklerine ve tarz-ı ilimlerine göre
muhâkeme ediniz.

Vovenark

Bir adama vazîfesini der-hâtır
ettirmek için, evvelâ: istifâdesini
tahattur ettirmeli.

Severine Eicher

Meveddet: ihtiyâcdan mün-
ba'isdir. Bu ihtiyâc ne kadar şedîd

olursa dostlukta o kadar kesb-i kuvvet eder. Bundan dolayı “İhtiyâc: mikyâs-ı hissiyyâttır.” denilebilir.

Helvétius

Feleğin çemberinden geçmiş.

(s.184) **Kitâb-ı Tabî'at**

Kutb-ı cenûbîye doğru... Shackleton

Kışı geçirmek için bir melce'

Hemân erzâk ve mühimmâtın ve levâzım-ı sâ'irenin gemiye nakline mübâşeret edildi. Artık devr-i mezâhim! Sâhilden biraz ötede, ovada bir tâ'ife hâne-i seyyârî yerleştirmeye uğraşırken, diğer tarafta hey'et-i iştikâfiye a'zâsı da geminin hamûlesini nakle büyük bir gayretle çalışıyorlardı. Bu esnâda müthiş bir kar fırtınası başladı ve üç gün devâm etti. Hatta eşyâ-yı sakîlemizi bile bir saman çöpü gibi uçuruyordu. Buranın kaldırdığı çakıl taşları yere düşer düşmez donarak yapışıyordu. Sâhile bırakılmış olan mühimmât ve zahîremiz bir buçuk metre sehânetinde bir buz tabakasıyla örtüldü.

Kutb-ı cenûbî hayvânâtından; beyâz ayılar

Ma'a-mâ-fih, mevsim ilerliyor... Ve şubat nihâyetine yaklaşıyor... Zemistân-ı cenûbî bütün şiddetiyle kendini gösterdi. Kömürlerin karaya nakli ameliyyâtı sür'at-i fevka'l-âde ile ikmâl edilirken buzların taht-ı tehdîd hapsinde kalmış olan “Nimrod” bizi Victoria arâzîsinin sahârâ-i muncemidesinde bırakarak 22 Şubat'ta bâd-bân-ı güşâ-yı azîmet oldu. Muhîtimizin rû'yet-i ânısı üzerimizde bir te'sîr-i şedîd ve amîk icrâ etti. Bir taraftan azîm bir kâfile-i cümûdu sürükleyen “Rus” denizi, diğer cihetten tuyûr-ı garîbeden lâ-yu'ad “Penguen” sürülerine me'âva olmuş tepeleriyle uzayan bir saha-i vasf'a-i muncemide... Ufk-ı garbiyyede: yükseklikte bulutlarla rekâbet

Karınca kanatlanması zevâline

işârettir.

(s.185) eden bir silsile-i azîme-i cebeliyle (Takrîben 3500 metre)... Cenûbda: cezâ'ir mücremi'a-i mûte'addide arasında 3930 metreye kadar yükselen, tepesinde — hey'at-ı sâbika tarafından görüldüğü hâlde henüz kimse çıkmağa cesâret edememişti. — bir sorguç sûretinde dalgalanan ve hâl-i fa'âliyyette bulunduğunu nazarlarda pek sühûletle ta'yîn ettiren duman ve buharlarıyla “Erebus” gözükiyordu.

Bu sırada kış hazırlıklarına kemâl-i keremî ile bedâ-i edildi. Derhâl kurulmuş ve sandık kırıkları, tahta parçaları ve katranlı yelken büzleriyle ikmâl ve itmâm edilerek oldukça tahaffuza elverişli bir İngiliz midillisi ahurı haline getirilen kulûbe hey'et-i istikşâfiyye nazarında pek kıymet-dâr bir melce-i teşkîl ediyordu. Bu kapı perdeleriyle ihâta olunmuş yedi bölmeyi, ta'bîr-i âhirle yedi hücreyi hâvî olup her hücrede iki kişi ikâmet ediyordu.

Duvarlar Jeanne d'Arc, Napolyon'un hayâtına â'id resimlerle tezyîn edildi. Yağlı yemekleri hazırlamak için alüminyumdan ma'mûl bir matbah takımı isti'mâl ediyorduk. Bir asetilen lambası hücrenin içini

tenvîr ediyor ve güzel çeken bir soba eşyâ nâmına pek fakîr olan bu meskene latîf ve gaşy-âver bir harâret saçıyordu...

Hele şükür, yerleşmişti. İyi bir gündün istifâde ederek “Erebus”a birinci su'ûdu yapmağa karâr verdim. Biri “Profesör David, Mawson, Mackay”den; diğeri “Mülâzım Adams, Doktor Marshall ve Brocklour”dan mürekkebe olmak üzere iki takım teşkîl edildi. Hîn-i hâcette ikinci birinciye yardım etmek üzere her iki takım aynı tarîki ta'kîb ediyordu.

Su'ûd dört gün sürdü. Üçüncü gübû “Adams, Marshall ve Brocklour”u şedîd bir kar fırtınası bastırdı ve az kaldı onları bir handaka yuvarlıyordu. Dördüncü günü termometre tahtü'l-sıfır yirmi üç! Dereceye tenezzül etmiş ve Brocklour'un ayakları donmuştu. Nihâyet iki takım, volkanın mühîb ve sürekli gürültülerle karışık kükürtlü buhar saçan “800 metre” katranda ve “200 metre” umkündaki kraterinde (Fethasında) birleştiler. Şitâ-yı kutbî bütün dehşetiyle hüküm-fermâ uluyordu. Bütün gece bilâ-inkitâ' devâm eden şedîd bir fırtına, hery'eti dar bir mahalde mahpus kalmağa mecbûr etti. Yemek hazırlamak,

midillilerin mısır buğdayından ve “Muj” isminde bir terkîb-i mahsûsun-
dan ibâret olan yemlerini vermek ve
tedkîkât-ı cûyede bulunmak... İşte
bütün iştigâlâtımız! Vakit geçirmek
için “Fecr-i cenûbî” nâmında bir kitâb
yazdık ve küçük bir tab' makinesiyle
bunu bastık.

Eylül'de ilkbahâr başladı ve
şems âlem-tâb bütün şa'sa'a-i nûr-a-
nûruyla göründü.

Mâ-ba'dı var

Celâl Ferdî

Kelâmından olur ma'lûm kişinin

kendi mîkdârı.

(s.186) **Kırâ`at**

İbtidâ`î

Bir gün bir çocuk bağçede
topaç çeviriyordu. Elinde bir kırbaç
vardı. Topaç durunca kırbaç ile örüp
döndürmeğe başlıyordu.

Babası bu hâli gördü.

— Bak, yavrum, dedi. Bu
topaç haylaz, derslerine çalışmaz
çocuklara benzer. Babaları da onları
kırbaç ile çalıştırır.

Akıllı çocuk derslerine cezâsız
çalışır.

Rüşdî

Hikâye

Her görüldüğü yerde nefretle
karşılanan ve insândan, hayvândan
birçok düşmanlarının yed-i intikâmına
düşmemek için dâ'imâ halecân ile
vakit geçiren bir fare günün birinde
serseri-yâne dolaşmakta iken ikâmet-
gâhını sırtında taşıyan ve cüz'î
tehlikeye mukâbil hemân kendini bu
ikâmet-gâh içinde inzâr-ı tecâvüzden
gizleyen bir kaplumbağaya rastgeldi.
Hakâret âmîz bir tavır takınarak: —
“Zavallı kaplumbağa, senin hâline
gerçekten pek acıyorum. Bu kadar
güzel bir cihân içinde, sun'î, mebî' bu
kadar mebânî-i müzeyyene ve
muhteşeme arasında senin böyle bir
kabuk parçasından başka sığınacak
yerin olmadığı için hakîkaten pek bed-
bahtsın! Böyle hazîn bir mahpus
içinde ömür geçirmeğe mahkûm
olduğun için kim bilir ne kadar
mağdursun! Hâlbuki ben böyle bir
mahpustan âzâde olduğum için
keyfime, tab'ıma, zevkime göre en latîf
binâlar içinde kendime bir mesken
ihtiyâr edebilirim. Ez-cümle bak şimdi
bir pâdişâhın sarayında ikâmet
ediyorum. Etrâfta altın yaldızlı duvar-

lar, başım üzerinde elmas parçalarından yapılmış gibi avizeler, nereye baksam ipekler, sirmalar ile müzeyyen döşemeler görüyorum.” dedi. Kaplumbağa farenin bu müte'azzım-âne sözlerini dinledikten sonra şu cevâbı vermekle iktifâ etti: — Ben bir kabuk parçasından ibâret olan şu hakîr ikâmet-gâhımdan tamâmen memnûn ve bunun derûnunda tamâmen bahtiyârım. Çünkü bu kabuk parçası tabî'atın bana, kimsenin iştirâkı olmaksızın yalnız bana ihsân ettiği bir meskendir ki kimse beni bundan tard edemez. Sen ise her ân kovulmak, hatta yakalanıp işkence edilmek tehlikesi içindesin! Başkalarının saraylarına sokulmaktan kendi kulübende oturmak hayırlıdır!

İ'dâdî

İhtirâsâtın Neticesi

Havâda gâyet şiddetli sıcak vardı.

Lakırdı kütüğünde asmalar budanır.

(s.187) Bir adam bir bayırın eteğinde, dolgun üzüm salkımlarını hâmil bir asma kütüğü gördü. Susamış da olduğu için harâretini bu üzümler ile teskîn etmek ârzûsuna düştü.

Lâkin kendisi ile asma kütüğü arasında murdâr bir bataklık var idi ki bayıra vâsıl olmak için bunun ortasından geçmek lâzım geliyor. Adam da bir türlü buna karâr veremiyordu. Ma'a-mâ-fih susuzluk kendisini iz'âc etmekte olduğundan kendi kendine: “İhtimâl ki bataklık pek derin değildir. Bir kere tecrübe etmekten ne çıkar? Olsa olsa ayakkabım kirlenmiş olur ki bu da pek büyük fenâlık değildir.” dedi. Bunun üzerine bataklığa girdi. Hatve-i evlâda ayağı murdâr çamura saplandı. Biraz sonra çamur dizlerine kadar çıktı. Durdu, tereddüd etti. Geri dönmek daha münâsib olup olmayacağını düşündü. Fakat üzümler gözünün önünde parıldıyor, susuzluğu da gittikçe artıyordu: “Mâdemki bu kadar göze aldurdım, niçin döneyim? Çamur biraz daha artmış yâhûd eksilmiş ne çıkar? İlk rast geleceğim dereye yıkanarak bunun zararından halâs olurum.” dedi ve bu mülâhaza azmîni te'yîd etti. İlerledi, gittikçe daha ziyâde çamura batmak üzere ilerledi. Göğsüne kadar, sonra boynuna kadar, daha sonra dudaklarına kadar çamura gark oldu. Nihâyet çamur başını aştı. Boğularak çırpınarak son bir gayretle

yükseğe kalktı ve âkıbet ayağını bayıra attı.

Vücûdunun her tarafından akmakta olan siyâh, murdâr bir çamura müstagrık olarak o derede hırs ile ârzû ettiği üzümleri yedi, ekûl-âne yedi. Sonra kalben bî-huzûr, kendi kendinden mahcûb olarak elbisesini çıkardı ve yıkanmak için civârda bir berrâk su aramağa başladı. Fakat ne yaptı ise o müstekreh kokuyu üzerinden def' edemedi. Bataklığın buhârât-ı kerîhesi etine, kemiklerine işlemiş idi. Nefret-i âver bir ta'affün bütün vücûdundan intişâr ederek etrâfında murdâr bir havâ hâsıl ediyordu. Kimin yanına yaklaşacak olsa kaçıyorlardı. İnsânlar için bâ'is-i nefret ve istikrâh, mülevves bir hayvân derekesine inmiş idi.

İşte hırs ve tama'a kapılarak tarîk-i müstakîmden ayrılanlar fenâlık yolunda kademe kademe ilerleyerek, vicdânlarının feryâdlarını pey-der-pey susturarak âkıbet-ı menfûr âlim olurlar.

A. N.

Misâfir umduğunu yemez,
bulduğunu yer.

(s.188) **Bir Eşeğin Hâtırâtı**

— Geçen nüshadan mâ-ba'd —

Beş çocuk birden:

— Sen, zâten her zamân güzelini alırsın, olmaz. Piyango çekeceğiz, kime düşerse, bahtına!

Diye bağıştılar.

Piyango nasıl çekilecek?
Eşekleri bir torbaya mı koyacağız?

Ah, ah, ah... Sonra biz onlardan eşek oluruz. Bir, iki, üç, dört diye numaralar yazar, koruz. Herkes çeker, hakkına râzı olur.

Hepsi, pekâlâ, pekâlâ... Haydi, Ernest, sen kâğıtlara numara yazarken biz de eşeklerin üzerine yazarız.

Kendi kendime: — Bu çocuklar benden de ahmak! Dedim. Eğer eşek kadar akılları olsa böyle sıramıza numara yazmaya çalışacaklarına duvar boyunca hepimizi dizerler, tabîî birinci numara ilk durana â'iddir.

Bu esnâda Antoine koca bir kömür parça-

Ne ölüye ağlar ne diriye güler.

(s.189) sıyla sağırma müthiş bir “1” yazdı ve sonra öteki refikime geçer. Ben şu muvaffakiyyetinin beyhûdeli-

ğini kendisine göstermek fikriyle silkiniverince kömür tozundan mürekkeb “1”den eser kalmadı. Zavallı çocuk söylene söylene baştan yazarken, bu seferde arkadaşım silkinmesin mi? Haydi numara “2”de silkindi. Antoine artık hiddetlenmişti. Ötekiler gülerek eğleniyorlardı. Ben yavaşça arkadaşlara işâret ettim, hiçbirimiz kımıldamadık, o da muvaffak oldu. Nihâyet Ernest mendilindeki numaraları açıp da herkes bakarken benim bir işâretim üzerine tekrâr bütün eşekler kımıldanmaz mı? Şimdi ne kömürlerden ne de numaralardan eser kalmıştı! Haydi, bakalım, tekrâr... Bu defa çocukların hepsi hiddetlenmişti Charles gülmeden katılıyor. Ernest, Albert, Caroline, Sesil ve Luis ayaklarını yere vuran Antoine’a bağırıyorlardı. Bu gürültü, en sonunda onların babalarını, vâlidelerini yerinden kaldırmıştı. Mes`eleyi anlatır anlatmaz, hamdolsun, içlerinden biri bizi duvar boyunca sıralamağı hâtırlayarak sonra numaraları çocuklara çekti.

Ernest haykırdı:

— Bir! Bu, ben idim.

Sesil — İki!

Antoine — Üç! Ve İlâ-ahrihi.

Charles, şimdi gidelim. Ben birinci olarak yola çıkacağım.

Ernest, bak ben seni geçer miyim geçemez miyim?

Charles, eşeğine dürtünce dörtnal ilerlemişti. Ben de kırbacın tadını tatmadan fırladım. Bu gidişle Charles’ı muhakkak geçecektik. Ernest mesrûr, Charles pür-gazab! Nihâyet geçtik

Mâ-ba'dı var

Veresiye verenin kesesi boş kalmaz.

(s.190) Â`ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

— Mâ-ba'd —

Hâsılı, bizi vâlidemizden başkası terbiye edemez, ya'nî: dünyâya ikinci defa getirmek zahmetini ondan başka hiç kimse çekmez. Bizi “İnsân” hâline koyduktan sonra hissedeceği memnûniyyeti ise dünyâlara değişmez. Evet, bir gün gelir ki hâne-i pederin hayırlı misâlleri, müşfik nasihatleri, gözyaşları, du'aları sayesinde biz artık “Çocukluktan çıkmış bir erkek, bir insân” oluruz. Bunun için benî-nev'amız arasında nâ`il olduğumuz mümtâziyyet ve şerefi vâlidemizin lûtfundan başkasına medyûn değiliz.

Âilenin kavânîn-i teşekküliyyesi:

Âilenin sûret-i teşekkülünde umûmî ve husûsî birtakım hukûk ve vezâ'if mevcûddur ki kâffesi aynı gâyeye doğru cereyân eder. Bu kavânîn-i sâbiteye ne kadar yaklaşılr yâhûd onlardan ne kadar uzaklaşılrsa iyilik ve fenâlık da o nisbette artar, eksilir...

Âilelerin menşe-i teşekkülü: ihtiyâc-ı izdivâc, bunun da sebebi, ihtiyâc-ı tenâsül, ya'nî bekâ-yı nev'idir, demiştik. Çocuksuz âileler — fıkdan-ı isti'dâdlarından nâsî — nâkısü'l-azâ sayılırlar. Çünkü onların kemâl-i mevcûdiyyetlerini ancak yavrunun vücûdu te'mîn eder. Vazîfe-i ebeveyn ise evlâdın muhâfaza ve terbiyesine hasr-ı nefes ederek ileride, cem'iyyet-i beşeriyyeye nâfi' vücûdlar ihdâ eylemekten ibârettir. İşte iki maksad: biri, çocukları; diğeri, onların muhâfazası, terakkîsi ve bu sûretle insân-i istikbâlın tekemmülü.

Ebeveyn kendi gayretlerini, dikkatlerini, devr-i endişeliklerini her ân izhâra, çocuklarda onlara olan itâ'ata, sonra kuvvetlerinin kifâyesi kadar mu'âvenet etmeğe mecbûrdurlar. Peder ve vâlide kendilerine terettüb eden vezâ'if-i âileyi hüsn-i îfâ

etmedikleri takdîrde — Ki bu bir yarım iftirâk neticesidir. — çocukların terbiyesi mutlakâ nâkıs kalır ve çocuk her iki tarafın te'sîr-i muhabbetini kalbinde cem' edememekten mütevellid bir soğukluk duyar. Dikkat edelim, yavru etrâfında görüp, hissettiği şey'lerden pek fâ'ideli dersler alır. Tembîhlerden ziyâde o renkler, misâller nazar-ı dikkatini celb eder, lakırdılardan evvel nazarları idrâk eyler, hatta bu te'sîr o kadar bâkîdir ki... Biz bunları kat'iyen

Her damardan kan alınmaz.

(s.191) unutamayız. Vâlidemizin, pederimizin hayâl-i samîmiyesi tâ ihtiyârlığımızda bile gözlerimizin önüne gelir. Şefkatli sesleri kulaklarımızda çınlar...

Âilenin kânûn-ı hukûk ve vezâ'ifine gelince, birincisi ve en mühimi: izdivâc-ı müsmir olduğu, ya'nî tam bir âile hayâtı başladığı zamân peder ve vâlidenin gayr-i kâbil infikâk bir sûrette takviyye-i râbıta eyleyerek, her ikisinin yek-diğerini hoşnûd etmeğe çalışmasıdır. Yavrunun mevcûdiyyetiyle, ebeveyn mütesâviyen büyük bir vazîfe ile büyük bir mes'ûliyyetin taht-ı hükmündedirler. Bunun için evlâda mâlik bir zevc ve

zevcenin ayarlaması kadar muzır bir şey` tasvîr olunamaz. Hele mazarrâtın en ziyâde çocuklara sû`i te`sîri düşünülecek olursa... Çünkü talâk yâhûd redd ile peder ve vâlidenin yavruları üzerindeki hakk-ı terbiyesi birden bire münkesir olarak zavallının hayât-ı âtîsi zehirlenmiş, ma'sûm çocuk gerek tab'an gerek ahlâken bir izmihlâl-i tedriciyye dûçâr edilmiş demektir. Bundan dolayı tatlîk afv olunamaz bir hatâ, huzûr-ı kânûndan evvel, huzûr-ı ilâhîde mûcib-i mûcâzât bir cinâyettir.

Ba'de't-talîk çocuğun sâf dimâğında, — belki farkında olmaya-
rak — pek hakîkî bir muhâkeme cereyân eder. Dünyâda en kavî, en gayr-i kâbil inkisâr râbîta-i karâbet tanıdığı peder ve vâlidesinin, böyle birden bire ayrılarak, büsbütün yabancı kaldıklarını görünce hayâta, bâ-husûs samîmîyete karşı kalbinde derin bir emniyetsizlik doğar ve bu hâl ileride kendisinin de tatbîkatta güçlük çekmeyeceği bir hareket ma'nâsıyla vicdâna yerleşir...

Eyvâh, ne fenâ bir misâl! O, lekesiz rûha ne acı bir te`sîr. Artık, çocuk terbiye-i bedenîyye ve ahlakîyyesi için peder ve vâlidesinin

zâhirde muhtelif, hakîkatte bir olan muhabbet-i müşterekelerinden, takay-yüdlerinden ebediyyen cedâ düşmüş olmaz mı? İşte talâkın gayr-i kâbil termîm-i vehâmet-i ictimâ'îyesi!

Kalben de düşünelim. Muhabbet-i peder-ânenin, husûsiyle muhabbet-i mâder-ânenin yavruya bezl ettiği latifeleri sayalım. Onu nereye gitse ta'kîb eden, dâ'imâ üstüne titreyen, dâ'imâ şefik, dâ'imâ bî-garez, dâ'imâ sabûr, dâ'imâ vefâ-dâr, hâsılı her zahmetine mukâbil mükâfât olarak yalnız evlâdının sa'âdet hâlini ârzû eden bir muhabbetin nâ-gihân paralanıvermesi, ne kadar gayr-i vicdânî bir mu'âmeledir. Evlâdın vâlidesi hakkında hissettiği ve sinni ilerledikçe müveddet, hüsn-i imtizâc, şükrân-ı ni'met gibi kısımlara ayrılan sevgi, evvelce âdetâ bir tabî'at kuvvetiyle icrâ-yı hükm ettiği hâlde, talâk vukû'unda eski şiddet ve ulviyyetini tamamıyla gâ'ib eder. Ne kadar yazık! Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

Yarının sâhibi var.

(s.192) **Mâder-i Elem**

Evin tezyînâtı ikmâl olunmuş olduğu hâlde her gün yeni yeni, fakîr-

âne şey'lerle süslemeğe çalışır, “Ânî” kabûle lâayık bir kâşâne hâline koymak isterdim. Ne fâ'ide ki samanlıktan çıkmıyordu. Dâ'imâ merdiven üstünde şuraya bir perde, öteye bir tantur çiviledik mi bu evde evvelce ikâmet edenler görseler, hiç şüphe etmem, şaşar kalırlardı. Bari onlar benden bahtiyâr mı? Yoksa zavallıların ihtiyâr kalbleri kış geceleri hıçkırıklarla ağlamaktan hâlâ kurtulmamış mı? Kendi kendine bakarak bî-çâre beşeriyetin her hâl felâket-i iştimalini düşünür, ikdâr ve meserrâtımı diğerlerinininkine terfîk ederdim.

Evin arkasındaki milli tarlanın nihâyetinde bir orman vardı. Güneşin tepelere akseden ilk şua'âtını, ağaçların altındaki mâ'î gölgelikleri, sonra pencerelerinde yavaş yavaş sönen gurûbun bütün pembelikleri “O” sarı boyalı odasından seyredecek, sabâhtan akşama kadar inzârı ziyâdan ayrılmayacaktı. İhtimâl ki güneş gurûb ederken daha latîf bir manzara arz eder. Çünkü herkes biliyor ki günlerce yağın yağmur esnâsında onu kimse görmez, donuk bir katre-i nûrâniyyet-ten başka bir şey' görünmez, sanki bir damla gözyaşı gecenin karanlıkları arasından süzülüyor... Âh, yâ-Rabbî

acabâ benim de gurûb-ı ömrüm son bir ziyâ ile tenevvür edecek ve o ziyâyı bir gözyaşı ta'kîb eyleyecek mi?

Güneş sönmüş zannettim. Küçük evimin şark tarafına açılan kapısından baktım. Âh, o tekrâr göründü, tâ yolun ucunda göründü. İşte mu'azzez, latîf gözleri pür-nûr; âh, yâ-Rabbî, sen mevcûd oldukça o da var, öyle ise ben de muhabbetimi tekrâr göreceğim.

Çemen-zârın rûh-efzâ râyihaları, tarlalardan kopup gelen gubâr-ı zerrîn içinde “Onun” penceresine, masasına dayanır yazarım. Tereler, İspanya nehûdları her tarafı bir setre-i zümürüdîn ile örtmüş, orman kırmızı, sarı çiçeklerle müzeyyen; arz, beyâz işlemeli yeşil ipek caket giymiş gibi görünüyor...

Ağlamak istiyor, bu kadar sa'âdet hissetmekten âdetâ korkuyordum. Yanımda sanki âheng-i meserret-i beşeriyeyi dinleyen periler dolaşıyormuş gibi garîb mülâhazât-ı bâtıla zihnimi teşvîş...

— Mâ-ba'dı var —

Müdîr-i mes'ûl: M. Fâ'ik

Yerdeki yüze basılmaz.

Bekir Efendi – Karagöz Matba'ası

Bilmecelerimiz

Bilmece

En seri' şey` nedir?

— Müsâbaka —

Bu nüshamıza kadar derc olunan “2” küçük hikâyenin hangisi daha ziyâde hoşunuza gitti?

— Fennî Su`âl —

Mecmû'aları dâ'imâ “31” olan iki adedin hâsıl-ı darblarının en büyük olması neye mütevakkıftır?

Birinci ve ikinciye birer kitâb, üçüncüden yirmi beşinciye kadar birer varaka-i takdîriyye takdîm olunacaktır.

Müsâbakada muvaffak olana da bir şık çakı takdîm edilecektir.

Dördüncü nüshamızdaki bilmece: manda, Alman, nemrûd, davul, Endülüs idi.

Doğru halledenler miyânında çekilen kur'ada birinciliği Ayasofya'da Şevket Fu'ad Efendi, ikinciliği de Beşiktaş'ta İttihâd-ı Osmânî İnâs Mektebi talebâtından Muhsine Hanım kazanmışlardır.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Kâdı köyünde Mekteb-i Terakkî talebesinden Ahmed Refîk, Mekteb-i Tefeyyuz'dan 170 Ali Ken'ân, Manastır İ'dâdîsi altıncı sınıfından 40 Ahmed Vefîk, İstanbul Leylî İ'dâdîsi'nden Muhammed Hafîd Mahmûd Müfhim; Mekteb-i Sultânî'den 411 Hasan İhsân; 317 Gıyâseddînü'l-Mu'îd, 1165 Hilmî; Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 1 Ekrem; 2 Seyyid Ca'fer, 125 Bahaddîn, Bursa İ'dâdîsi'nden 12 İbrâhîm Hilmî, Selânik Rüşdî Askeriyyesi'nden 54 Muhammed Emîn, Mercan İ'dâdîsi'nden 587 M. Tevfîk, 214 Kâmil, Manisa İ'dâdî Mülkiyyesi'nden Mîhâlâki ve Eselbâdi, Sultân Ahmed'den Doktor Âsaf Bey-zâde Muhammed Zehdî, Hadîka-i Meşveret'ten 708 Ali Nihâd, Kabataş İ'dâdîsi'nden 193 Ali Haydar, 114 Muhammed Fahrî, 40 Tâhir, Şemşü'l-Mekâtib'den 29 Mustafa Sıdkı; Dârü's-Şafaka'dan İzmirli Halîl Nazmî, Baytar Mektebi talebesinden Karnîn Kazancıban, Vefâ İ'dâdîsi'nden M. Vâcid N. Y., Mekteb-i Harbiyye'den Ahmed Mümtâz, Mekteb-i Hukûk'tan Necâtî, Bursa Mekteb-i Sanâyi' talebesinden Cevdet,

Trabzon İ'dâdîsi'nden 598 Ahmed Âdil, Tıp Fakültesi'nden E. Sâ'ib, Osmâniyye Mektebi'nden 55 Abdullâh efendilerle Vefâ'da Doktor Rifat Bey'in kerîmesi Fâtıma Cemile ve Vezneciler'de Nâciye Hanımlar.

[Beş aded varaka-i takdîriyyeye mukâbil bir kitâb verilir.]

Ankara Dârü'l-Mu'allimîn müdürî Hilmî Beyefendi tarafından mahall-i mezkûrede “Mektebli” nâmıyla bir gazete neşredileceği vâsıl-ı semî' memnûniyyeti-miz olmuştur. İbtidâ'î mu'allimlerine usûl-i tadrîs ve terbiye hakkında güzel fikirler vermekle berâber ibtidâ'î ve rüşdî mekteblerine devâm eden talebenin tenvîr-i efkârına hâdim birçok makâlâtı gâyet açık bir ifâde ile ihtivâ edeceği programdan anlaşılan bu risâleyi tebrîk ve devâm-ı intişârını temennî ederiz.

— Tebrîk —

“Arkadaş”ınızın her nüshasını âsâr-ı edebiyye ve ilmiyyeleriyle tezyîn eden mu'allim muhterem Ali Nusret Beyefendi'nin Buğra Vefâ Mekteb-i İ'dâdîsi üçüncü ve dördüncü sınıfları kitâbet ve edebiyât mu'allimliğine ta'yîn edildikleri vâsıl-ı semî' iftihârımız olduğundan, “Arkadaş” gerek kendilerini ve gerek mekteb-i mezkûre şâkirdânını tebrîği vecîbeden add eder.

Bu hafta intişâr eden (tenkîd) ile (hande) refikalarımızı tebrîk eyleriz.

Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi

Ale'l-umûm kitâb sipârişlerini der-uhde ve onda bir nisbetinde hediye takdîm eder.

Bu kütüb-hânenin maksad-ı te'sîs bi'l-cümle mü'essesât-ı ted-rîsiyye cem'iiyyât-ı hayriyye müntesiblerine ve bilumûm tâlib ilm ve irfân olan zevât-ı kerâme ulûm ve fûnûnu ta'mîm ve kitâb tedâriğini teshîl eylemektir. Kütüb-hânenin neşrettiği âsâr-ı mühimmeden ba'zıları: Kavânîn-i tabî'iyye, Spencer'in dîn ve ahlâk hakkındaki nazariyyâtı, Vâzı'-ı Kânûnların Hatâları, Târîh-i Riyâzât, İtalyan Edebiyâtı, bir seyâhat jurnalı Rehber-i Sur Kevâkib.

Herlock Sholmes'a

Karşı

Arsène Lupin

Fransızcası şimdiye kadar yüz binlerce nüsha tab' edilen bu merâklî roman lisânımıza tamamıyla tercüme edilmiş olduğundan, 32 sahîfeden ibâret ilk forması önümüzdeki penc-şenbe günü intişâr edecektir.

İstanbul'da Merkez-i Tevzî'miz

Bâb-ı Âlî Caddesi'nde “Cem'iiyyet Kütüb-hânesi” ile “İttihâd-ı Ticâret” kütüb-hânesidir.

Kupon: bilmece 6 — Müsâbaka 6 —

Fennî Su'âl 6

7. ARKADAŞ, C: 1, Nu: 7

Numara 7, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 8 Nîsân, 326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Terbiye-i Fikriyye İhtiyâcî):

Fâzıl Ahmed — Hayâtı Öğrenelim (Bir Canavar) —

Fenn Âleminde (Kıyâmet Kopacak mı?) —

Şi'ir (31 Mart): Osmân Fahrî — Terâcim-i

Ahvâl (Michel Angelo) — Urûk-ı Beşeriyye

(Bismarc Adaları) — Hıfzû's-sıhha

Doktor Hikmet Refik — Ezber, (İstikbâlin

Vatan Şarkısı) — Handeler —

Müntahabât-ı Nefise (Târık'tan Bir Parça):

Abdülhak Hâmid — Küçük Hikâye (Hizmetçi)

— Ma'lûmât-ı Medeniyye: Midhat Sadullah —

Kitâb-ı Tabî'at (Shackleton'un Kutb-ı Cenûbî

Seyâhati): Celâl Ferdî — Bir Eşeğin Hâtırâtı

— Büyük Sözler — Hanımlara Mahsûs

Kısımda: (Â`ile): Osmân Fahrî —

Roman (Mâder-i Elem). Bilmeceler vesâ`ire...

Bu nüshada fenn âleminden:

Kıyâmet Kopacak mı?

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-
hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at
olunur.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Lâzım Olur
Senelik Takvîm

	Mart, 31						Nîsân, 30						Mayıs, 31					
Cum'a	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.
Cum'a-irtesi	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.
Pazar	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.
Pazar-irtesi	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.
Salı	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.
Çehârşenbe	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.
Pencşenbe	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.
	Haziran, 30						Temmuz, 31						Ağustos, 31					
Cum'a	.	4	11	18	25	.	.	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.
Cum'a-irtesi	.	5	12	19	26	.	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.
Pazar	.	6	13	20	27	.	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.
Pazar-irtesi	.	7	14	21	28	.	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.
Salı	1	8	15	22	29	.	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.
Çehârşenbe	2	9	16	23	30	.	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.
Pencşenbe	3	10	17	24	.	.	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.
	Eylül, 30						Teşrîn-i evvel, 31						Teşrîn-i sâni, 30					
Cum'a	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.
Salı	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	.
	Kânûn-ı evvel, 31						Kânûn-ı sâni, 31						Şubat, 28					
Cum'a	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Salı	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	.	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.

Eytâm-ı Şühedâya

Âlem-i edebiyâtın en nezih sîmâ-yı şî'r ve irfânı olan Cenâb Şehâbeddîn Bey'e şu eserini gelecek nüshada sevgili kâri'lerimize ilâve sûretiyle takdîm edeceğiz.

“Arkadaş” sevgili mekteblilerine önümüzdeki ta'tîl zamânında eğlenceli, en fâ'ideli bir refik-i samîmî olmak için, daha şimdiden birçok eserler intihâb edip hazırlamıştır.

Bir iki nüsha sonrada gâyet mühim bir eser, yine ilâve sûretle neşrolunacaktır.

Bekir Efendi — Karagöz Matba'ası

(s.193) Numara 7

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

Umûr-ı idâre için müdür,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

8 Nisân, 1326

Pencşenbe

11 Rebî-ü'l-âhır, 1327

Edîb muhterem Fâzıl Ahmed Beyefendi tarafından ihdâ buyrulmuştur:

Musâhabe

Terbiye-i Fikriyye İhtiyâc

Türklerin istikbâl-i fikriyyesini düşündüğüm zamân bunu ta'yîn edecek en iyi bir mikyâs olmak üzere hâtırma ibtidâ bugünün şebâb-ı mütefekkeri geliyor. Binâ'enaleyh nesl-i hâzır ma'lûl eden ba'zı emrâz-ı fikriyyeyi teşhîse çalışmak, yarın yetişecekleri de bunlara bir vâris gayr-i ihtiyârî hâline getirmek için belki hizmet eder.

Ben şu sebeble derim ki ba'is te'essüf-i farz ettiğim ba'zı müşâhedâtımı aşağıdaki sahîfelere naklediyorum:

Memleketimizin muhtelif sunûf-ı fikriyyesi içinde bir nazar-ı cüst-cû ile gezilince celb-i dikkat eden birçok şey'ler arasında mü'essif bir hakikat görülüyor. Bu hakikat-ı mü'essife birçok muharrir, edîb ve mütefekkerlerimizin muntazam ve mükemmel bir terbiye-i esâsiyye ile yine muntazam ve mükemmel denebilecek bir terbiye-i meslekiyyeyi kendilerinde birleştirememiş olmalarıdır. Bugün bir edîb görürsünüz ve bazen lakırdısından, âsârından anlarsınız ki bu adam mesleğinde hayli mütâla'a sâhibidir. Fakat onu bu mevzû'un biraz hâricine da'vet ediniz... Da'vet edersek ne olur mu denilecek? Ne olacağını ben bütün tafsîlâtıyla söylemek istemem. Yalnız şunu i'tirâf edeyim ki bugün

Altın anahtar, kal'a kapılarını açar.

(s.194) hepimizin ne kadar kesîf bir cehl karanlığı içinde yuvarlanmakta olduğumuzu görmek için bu nevi' da'vetlerden daha iyi bir vâsıta olamaz!

Başka bir fenn, başka bir meslek müntesibî üzerinde yapılacak yine bu nev'-i tecrübeler ekseriyâ aynı netâyic-i mü'ellimeyi irâ'e etmektedir.

Çünkü muhtelif mesleklerin bizdeki mensûbiyyetini ekseriyyetle o mesleklerle â'id bilgilerden yapılmış bir hücre içinde mahbûs giderler ve vesâ'it-i nakliyyeden mahrûm, yek-diğerinin mevcûdiyyet-i hakîkiyyesinin bî-haber kumlar gibi birbirlerinden hissene uzak, yek-diğerleriyle sık sık temâs-ı fikriyyeden bî-nasîb bir hâlde yaşarlar.

Ma'lûmât-ı umûmiyyesi bi'n-nisbe iyice olanlar, ya'nî hayât-ı fikriyyeyi hâzırının başlıca şu'belerindeki hareket ve fa'âliyyeti — velev bir temâşâ-kar saffetiyle olsun — anlayacak kadar bilgi ve mütâla'a sâhibi bulunanlarda — yine ekseriyyetle — başka bir maraz-ı mahrûmiyyetle musâbiddir. Onlarda muhtelif bilgiler ya tanzîm edilmemiş bir yığın hâlinedir yâhûd bunlara bir merkez, bir mihver teşkil edecek olan mu'în bir nokta-i ihtisâs yoktur.

Hayât-ı fikriyyemizdeki bu darlık, kendi oturduğumuz mahallenin sokaklarından çıkar çıkmaz sendelemek, en umûmî caddelerde bile yolumuzu gâ'ib etmek hâli birçok nikât-ı nazardan bâ'is-i te'essüftür. Bunun aksi olan ikinci sûretin de o kadar mûcib-i te'ellüm olduğunu ayrıca îzâha zannetmem ki lüzûm olsun!

Bunun sebepleri nedir? İbtidâ-i isti'câl ederek cevâb vereyim ki pek çok izâh ve tafsîli uzun uzun sûtûnlara arz-ı ihtiyâc eden bu esbâbdan başlıcalarını söylemek lâzım gelirse, diyebilirim ki bir kere bizde ma'nâ-yı hakîkiyyesiyle terbiye ne demek olduğu anlaşılmamıştır. Sonra terbiye-i fikriyyede (Terbiye-i esâsiyye) ve (Terbiye-i meslekiyye) nâmlarıyla birbirinden tefrîk edilen kısımların yek-diğeri üzerinde icrâ ettiği te'sîr hiçbir zamân nazar-ı dikkate alınmamıştır. İçimizden pek nâdir olarak — ve yine nâ-tamâm bir tekemmülle — yetişebilmiş olanlar da öğrenebildiklerini yeni muhît-i umûmî-i ictimâ'iyemizden ziyâde birtakım mu'esserât-ı husûsiyyeye medyûndurlar. Ma'a-mâ-fih bunlar da ma'ârif-i ciddiyyeden istifâdeye başlayabilmek için Türkçeden başka bir lisân, bir ecnebî lisânı öğrenmek mecbûriyyetinde

kalmışlar, ciddice bir fikr sâhibi oldukları zamân ise artık yeniden bir mesleğe initisâb edemeyecek kadar hayâtlarının ilerlemiş olduğunu görmüşlerdir. Bunlara daha birçok şerâ'it-i ictimâ'iyye inzimâm ediyor. Hatta ba'zı feylesoflar bu husûsdaki avâmili sayarken mensûb olduğumuz ırkı da ithâm ediyorlar!

Onmadık hacıyı devede yılan sokar.

(s.195) Memleketimizin en müstesnâ erbâb-ı fikr ve kaleminde bile âsârına tesâdüf edilen bu noksân-ı teşekkül ikâmet-i fikriyyemizin en mühim mu'esserâtındandır. Vücûda getirebildiğimiz eserler içinde ciddî ve vâsi' bir bilginin mahsûlü olanlar, muvakkat bir zamân içinde olsun muhâfaza-i hayât edebilecek gibi görünenler o kadar azdır ki...

Kendi kendimize yeni bir şey` görecek, yeni bir şey` düşünecek kadar kuvvet-i fikriyye hâsıl edemiyoruz ve büyük bir ekseriyyet yalnız mukallidlik ediyor.

Görenekle pek çabuk sirâyet edebilen bu âlet-i fikriyyeyi âtiye de aşılammak insâl-i müstakbele hakkında yapılacak en büyük bir iyiliktir. Biz şarklılar esâsen fikr-i ta'kîbe mâlik değiliz. Muntazam ve müfid bir sûrette çalışmağa alıştırılmadığımız için ekseriyâ büsbütün muvaffakiyyetsiz kalıyoruz. Birçok zekî gençlerimiz var ki ma'a'l-esef daha i'dâdîde iken bir mütehasıs gibi çalışmak istiyorlar. Bunlardan edebiyâtın sihriyle hipnotize olanlar için zâten pek cüz'î olan fenn dersleri, mukaddimât-ı ri'yâziyye ve hatta bazen târîh, iktisâd, kavâ'id-i lisâniyye iştigâle değmez şey`lerdendir demek olur ki istikbâlin kendilerinden ümîd-vâr olabileceği bu dimâğlar daha pek genç iken bilmeden söylemeğe, anlamadan hükmetmeğe alışıyor. Ya'nî bütün hayât-ı fikriyyelerini elîm bir kasr-ı Basra mahkûm ediyorlar.

Sonra diğerk bir fırka-i şî'irin, san'atın, bedâyi'in kıymet-i terbiyeviyesinden bî-haber, dâ'imâ şahsiyyet-i mütefekkiresinin elastikiyyetini tezâyüd ettirmekten muhteriz ve fikirlerini bir kâğıt üzerinde teksîf ve tasnîf etmek kudretine bile gayr-i mâlik bir hâlde kalıyor.

Böyle yarım bir inkişâf fikri ve kifâyetsiz bir malzeme-i ma'lûmât ile yetişen bir bir vücûdun yapacağı tahsîl-i âlî dâ'imâ çürük bir zemîn üzerine mü'esses demektir. Zâten bizim hasâ'isimiz mâlik olan kavimlerin psikolojilerinde garîb bir husûsiyyet vardır: İstibdâdın yalnız siyâsî değil, fikrî, zekâ'î kısmına da tahammül

için büyük bir isti'dâd ki buna ıklîm, mevrûsât-ı ırkıyye, i'tiyâdât-ı ictimâ'îyye vesâ'îremiz mühim te'sîrler icrâ ediyor.

İstibdâd-ı zekâ'îyye tahammül kelimeleriyle anlatmak istediğim şey', fikr-i tahkîk ve tecessüse mâlik olmayışımız, bir kere nazarımıza — hatta bir sebep-i ma'kûlde mevcûd olmadığı hâlde! — büyük görünmüş bir yerden gelen her fikri hemân kabûl ederek onu ayrı ayrı muhâkeme süzgeçlerinden geçirmeğe üşenişimizdir. Bu psikolojinin icâbâtından olarak şebâb-ı hâzırda, hayât için, felsefe için, ilm için, edebiyât için, her şey' için öyle hâzır alınmış,

Bâğ du'â değil çağa ister.

(s.196) fakat yine anlaşılamamış fikirler, mütâla'alar vardır ki kıymet-i hakîkiyyeleri i'tibârıyla Hotantoların, koejiyenlerin hâdisât-ı tabî'îyye hakkındaki mülâhazalarıyla kâbil-i teşbîhtir.

Sahâ'if matbû'a-i edebiyenin bugün büyük bir ekseriyyetinde görmekte olduğumuz yek-nesaklık, ca'liyyet, mahdûdiyyet, za'af-ı fikri yazı yazan yazarlarımızın kâbiliyyetsizliğinden ziyâde, müstesnâ bir zevk-i san'at, mümtâz bir muhayyileye, ciddî bir nüfûz-ı nazara mâlik olmak için makzû bulunan ma'lûmât ve mütâla'ât-ı ciddiye ve mütenevvi'anın, ya'nî hakîkî bir terbiye-i fikriyyenin kendilerinde mefkûdiyyetinden neşâ'it eyliyor.

Lakırdılarıma hâtme vermek için yetiyecek gençlerimize şunu söyleyeyim ki geniş bir fikre mâlik olmak — ekserîmizin zannettiği gibi — hiçbir fikr-i ciddî sâhibi bulunmamak demek değildir ve ifâde, ciddî, mümtâz ve kıymet-dâr bir ifâde ancak bu sıfatları hâ'iz bir istifâdeden sonra elde edilen bir muvaffakiyyettir!

Fâzıl Ahmed

Hayâtî Öğrenelim

Maksad:

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

Az söylemek; fakat vakt-i münâsibinde ve tabî'î sûrette söylemek.

Bir Canavar

Bugün size gâyet çirkin bir canavardan bahsedeceğim. Fakat kendisi ne iki ne dört ne de altı ayaklı! Mutlakâ — kırkayak! — diyeceksiniz. Hayır, hayır yine ben söyleyeyim, bu canavar, cân sıkıntısıdır.

İşte kocaman ağzını açmış, esniyor. Gözleri dumanlı, çengelli pençeleri bir şikâra muntazır. Bir kere yakaladı mı, halâs gayr-i kâbil.

Lâkin dikkat edelim. Evvel-be-evvel cân sıkıntısına â'id farkları bulalım. tabî'î yek-diğerine az çok benzemekle, hiçbir vakit, meselâ bir limonla bir kavunu; patatesle yer elmasını; kurtla çoban köpeğini yek-diğerine karıştırmayız.

Evvelâ, cân sıkıntısı bir kederin vücûduna delîl olabilir. Sâniyen arkadaşlarımızdan yâhûd akrabâ-mızdan birinin gaybûbetiyle, cânımız sıkılır. Sâlisen: —Artık cânımı sıkıyorsun!— demek, —beni iz'âc ediyorsun— ma'nâsına gelir.

Bütün bunlara ma'rûz olanlara karşı bizim elimizden de acıaktan başka bir şey` gelmez.

Paşalığın düşkünü aklar gıyer kıs günü.

(s.197) fakat me'yûs olunca, ye`s ve nâ-ümîdinin sîne-i kelâline terk-i nefis etmeyerek kemâl-i şecâ'atle göğüs germeli.

Bazen — Bu vazîfe benim cânımı sıkıyor. — dersiniz. Ricâ ederim, sözünüze dikkat ediniz. Cânınızı sıkın işlerle meşgûl olmakta sizin bir vazîfenizdir.

Asıl cân sıkıntısı adâletten, râhattan, eğlenceden, bî-fâ'ide bir mevcûdiyyetten tevellüd eder. Hakîkat düşünülecek olursa hiç kimsenin cânı sıkılmağa, ya'nî boş durmağa hakkı yoktur.

İşte, size bir büyük söz: “Na'sın bulunduğu yere kargalar toplanır.” melekât-ı dimâğiyyemizi hüsn-i isti'mâl eylemediğimiz, fikrimizi bir sa'y-i meşrû'un hâkim-i müdebbiri hâline koymadığımız sûrette ahlâken bir na's derekesine ineriz.

İnsân çalışmanın yolunu bildikten sonra mahpusta da olsa cânı sıkılmaz. Bir kitâb alır, okur, lâ-ale't-ta'yîn bir şey'i tedkîk eder. Sabr-ı dâ'imîsiyle kelâl ve tenhâ'îye galebe çalmağa gayret eyleyerek ya bir kemik

parçasını yontar ya duvarlara nakışlar yapar yâhûd da tesâdüf ettiği bir böceğin, bir karıncanın hayâtını ta'kîb ile eğlenir, düşünür... Hâtırâtını, hissiyyâtını mechûl kâri'lerine yazar. Hâsılı bir hayât-ı insâniyyeden behreyâb-ı feyiz olur.

Hâbuki kendisini adâlete, abes, bî-netice bir hayâta alıştırırlar zî-rûh bir ölüden başka ne olabilirler?

Bizim canımız sıkılmağa başlarken meşgûl olmak çârelerini arar bulursak da tembeller meşgûl olurlarsa cânları sıkılacağına zâhib olarak bin türlü eğlence, oyun, züppelik arkasından koşarlar ve bunların, hayât-ı vicdâniyyelerini kemirmeğe âmâde birer düşman olduğunun farkına bile varmazlar.

Cân sıkıntısı hastalığının en mü'essir ilâcî meşgûliyyettir. "Vakit: nakittir." sözünü hiçbir zamân hâtırımızdan çıkarmamalı, on parmağımızın ayrı ayrı ne işe yaradığını öğrenmeliyiz. Bir sâ'ati boş geçirmedense, o sâ'ati geçirecek bir iş bulmak daha hayırlı değil midir?

"Çalışmak gibi oynamayı da bilmeli." sözü, işte bunun için söylenmiş. Eğer ta'tîl zamânımızı hoş geçirmeyi bilmezsek âtiyen açılacak

sâ'ât-i meşâgılı mahvetmiş oluruz. Evet, ben ba'zı arkadaşlar tanıyorum ki meselâ üçüncü sınıfta dâ'imâ ön sıraları işgâl ettikleri hâlde ta'tîl aylarını boş, beyhûde geçirmekle tembelliğe alışmışlar ve dördüncü sınıfta arka sıralarda oturmaya mecbûr olmuşlardır. Bundan dolayı her şey'den evvel, kendi kendimize kifâ-yet edecek vesâ'iti taharrî eyleyelim.

"Arkadaş"ınızın önümüzdeki ta'tîl için hâzırladığı ser-levhaların en eğlencelisi: "Ta'tîli nasıl geçirelim" dir.

Bir İhtiyâr Mu'allim

**Terâzü var, tartı var, her bir şey'in
vakti var.**

(s.198) **31 Mart**

Her zukâkta sükût inleyerek
Sürünüyor. Sanki dûd-ı izmihlâl
Şehri tadrîcen artık incitecek...
Bütün evler sükûttan tâbût!
Kimseler yok... Semâ, zemîn mebhût,
Dolaşır yalnız kefenli hayâl,
Tâ uzaklardan akseden sesler:
Bir figâna cevâb olur, titrer,
O figânı mezârlar dinler...
Bir uğultu yavaşça yaklaşarak,
Bir zamân sonra haykırır, gürler:
Deliyor şimdi rûhu kanlı bıçak...
Bir hücûm-ı gazab, hücûm-ı gırîv,

Her terakkîyi çiğneyen bir dîv:
Hükm-ü kânûnu hep yakıp yıkarak
Kim bilir, hangi ufuk için yaşamak
Emeliyle bugün harâb ediyor,
Kalb-i insâna bakmadan gidiyor...
Bir sadâ bağılıyor:
Medeniyet nedir? Kesûb, geçelim;
Her ciğerden zehirli kan içelim...
Bu ne gaflettir, âh, yâ-Rabbî!
Süngülerle hayât-ı memleketi
Mahvederken cihâna bir ebedî
Şân bırakmak diler bütün asker...
Bağılıyor, kâh bir nidâ-yı zafer:
Yâ Muhammed! Bugünkü günde bize
Yerler aç kollarında, cennette...
Ötede, pâ-yı gadrin altında
Ezilen bî-günâh insânlar...
Ötede, bir taşın kenârında
Parçalanmış zavallı vicdânlar...

Akşam oldu... Sükût içinde yine
Her taraf dondu: lâl-ü pejmürde...
Reng-i şeb örtüyordu kan izini,
Rûh-ı şehrin elemli sînesini...
Gecenin nısfı oldu... Bir aralık
Yükselip kan içinde bir heykel,
Dedi. — Ey rabb-i müntakım! Gel...
Bizi kurtar demirli ellerden,
Bizi kurtar cünûn-ı ejderden,
Dest-i adlinle şimdi “Yıldız”ı yık...
Sonra düştü zemîne...

İrtesi gün
Çöktü “Yıldız” o satvetiyle bütün:
Sanki bir tûde-i gubâr oldu,
Ebediyyen harâbe-zâr oldu...

Osmân Fahrî

Cennet cânıma minnet.

(s.199) **Handeler**

Efendi ile hizmetçi arasında:

Nedir bu? Getirdiğin potinlerin
biri sarı biri siyâh! Alırken hiç dikkat
etmedin mi?

Hitmetçi — Dikkat ettim
efendim; fakat ötekilerin de birisi sarı,
birisi siyâh...

Lokantada:

Müşteri — Haniya garson, su
istedimdi? Belki bir sâ'atten beri
bekliyorum!

Garson — Ne kadar bekler-
seniz, o kadar durulur efendim...

Peder ile kerîmesi arasında:

— Nasıl, kızım, inşâallah sınıfta
iyi bir yerdesin yâ?

— Evet, bey baba... Tâ
sobanın yanı.

Hâkim ile müttehim arasında:

Hâkim — Zevcenizi her gün dövüyormuşsunuz, öyle mi?

Zevc — Evet efendim... Çünkü me`mûriyyetim darb-hânededir.

İmtihânda:

Mümeyyiz: En son hangi dişler gelir?

Şâkird — (Bilâ-tereddüd) takma dişler.

Bir hesâb su`âli:

Mu'allim — Vâlden softaya beş kurabiye getirse de iki tanesini sen yiyecek olsan, geriye kaç tane kalır?

Şâkird — Hiçbir tane kalmazdı.

Mu'allim — Neden?

Şâkird — Sofraya gelen kurabiyelerin hepsini ben yedim de ondan.

Sabâhleyin:

Nihâd — Anne, ben bu akşam rû'yâmda, babamın bana bir velespit, senin de bir sâ'at aldığını gördüm.

Vâlidesi — Rû'yâ, aksinedir oğlum bilmiyor musun?

Nihâd — Öyle ise, babam sâ'atı sen de velespiti alacaksın. Değil mi anne?

Bir ilm-i tıp imtihânında:

Mümeyyiz — (Bir kemik göstererek) şu kemiğin ne zamândan beri toprak altında bulunduğunu söyleyebilir misin?

Şâkird — Evet efendim, sâhibinin defîn olduğu günden beri.

Civi civiği söker.

(s.200) **Urûk-ı Beşeriyye**

Bismarc Cezâ`ir Müctemi'ası

Bismarc Cezâ`ir Müctemi'ası Yeni Gine'nin şarkında kâ`in birtakım mühim adalardan mürekkebdır. Papu ırkına mensûb olan (188,000) kadar nüfûsu vardır ve 1884 senesi Almanya'ya ilhâk olunmuştur.

Bismarc Adalarında

Uryân Muhâribler

Bu adalar sükkânının o sâf mümeyyizeleri vücûdlarının za'îf ve kuru, saçlarının kıvrıkcık ve parlak olmasından ibârettir. Gözleri pek uzakları görecektik kadar keskindir. Nezâfet ve intizâma hemân alışıyorlar. Ottan ma'mûl küçük bir önlük kullanan ba'zı kadınlardan sarf-ı nazar, umûmiyyetle vücûdları uryân bir hâlde gezerler. Cildleri üzerinde işâretler tersîm ettiren yalnız kabîlenin re'îsiyle kadınlardır. Kızlar bu acı mu'âmmâdan mu'âf tutulurlar. Enselerine kadar inen yaprak şapka onları güneşten ziyâde yağmurdan muhâfaza eder.

Burunlarının orta yerini delip halka vesâ'ire geçirmek, saçlarını çiçeklerle rengârenk kuş tüyleriyle donatmak âdetâ moda gibi cârîdir. Ekserîsi bedenlerini kırmızı yâhûd sarı toprakla boyarlar.

Bismarc cezâ'irindeki â'ileler, kovan şeklinde yapılmış ufak

kulübelerde iskân ederler ki bunların etrâfı bambu dallarıyla mestûrdur.

Bekârlar, umûmî, büyük evlerde yatıp kalkarlar... Yamyamlıkla ta'addüd-i zevcât, i'tiyâdât-ı mütevâriselerindendir.

Helâl mal zâyi' olmaz.

(s.201) Bunların şâyân-ı hayret bir sûrette inşâ ettikleri şey', sandallarıdır! Yelken isti'mâl eylemedikleri hâlde, yirmi kürecekçi ile sâ'atte (16) kilometre kat' edilir! Âlât-ı harbiyyeleri arasında ok, yay bulunmaz. Yalnız topuzlarla kuş kemikleri mücehhez gâyet sivri mızrakları mevcûddur. Bunlarda sandalları ve âlât-ı mûsikîleri gibi kemâl-i i'tinâ ile i'mâl olunur.

İzdivâcdan Evvel

İki pomeranya'da bir delikanlı izdivâc etmek niyetinde bulunursa evvelâ bu fikrini hızlıca ebeveynine ve intihâb ettiği kadına söyler ve kendisi de iki taraf arasında vukû' bulacak pazarlıktan dolayı hâsıl edeceği kelâlî def etmek için ormanlar içine dalar... Sonra, müzika ve raks ile âyîn başlar başlamaz delikanlının refikâsı kendisini aramağa çıkarlar. Zevcin gaybûbetine başlıca sebeplerden biri

de sanki izdivâcın akdî esnâsında kendisini müte'essir edecek ervâh-ı habîseden kurtulmak ârzûsudur.

Burada garîb bir âdet daha var. Bir kız çocuğu altı yâhûd sekiz yaşına geldi mi onu ihtiyâr kadınların taht-ı muhâfazasına veriyorlar. Kadın çocuğu hurma yapraklarından yapılmış bir kafaste, tâ izdivâc gününe kadar saklıyor. Bu kafes, etrâfı sazlarla çevrilmiş bir ev dâhilindedir. Kapısı günde yalnız bir defa açılır.

Salamon Adaları

Salamon Adaları yedi büyük ve birçok küçük adalardan müteşekkil olup şimâl kısmı; Almanlar ve cenûb kısmı; İngilizlerin yed-i idâresindedir. Ahâlîsi gâyet siyâh renkli ve saçları kıvrıktır. Erkekler Papular gibi saçlarını tezyîn ederler. Fakat bunlar gerek renkleriyle gerek âdetleriyle Polonezyalıları andırırlar.

İzdivâcda Kâ'ide

Bir genç kızın kıymet-i bekâreti ancak — pek ızdırâb-âver bir ameliyât neticesinde — vücûdunda hâsıl olan yanık şekilleriyle takdîr olunur. Biri tâlib olunca kızın akrabâsı ameliyât masrafını onun te'diye etmesini ortaya sürerler ve ne kadar

isterlerse kızın mevkı'-i ictimâ'iyyesi o kadar yüksek demektir.

Re'îsânın kızları pederlerinin müşkil-pesendliklerinden nâşî ya pek geç izdivâc ederler yâhûd kocadan büsbütün mahrûm kalırlar.

Raks İbtılâsı

Salamon Adaları raksa hakîkten meftûn ve mübtelâdırlar denilebilir. En büyük mahzûziyyetleri her türlü oyunları taklîd etmektir. Re'îs, nedimâsının yardımıyla birçok nâmzed-i rakkâs arasında ba'zılarını intihâb eder ve ba'de bunlar provası ekseriyâ

Mâ-ba'dı var

Horoç kendi çöplüğünde eşinir.

(s.202) **Terâcim-i Ahvâl**

—7—

Michel — Angelo (1474-1564)

Bu büyük adam, devr-i teceddüdün daha doğrusu bütün edvâr-ı san'atın en meşhûr sîmâlarından biridir. Çünkü aynı zamânda hem “Heykeltıraşı” da hem “Mi'mârî”de hem de “Resim” de yek-diğerine müsâvî bir derece-i mükemmeliyyette izhâr-ı ehliyyet etmiş ve bütün bunlarla berâber şi'ir söylemiş, mir

müddette mühendisliği ta'kîb eylemiştir.

Michel — Angelo 1474 senesi Floransa Caprese'deki bir köyde doğmuştur. Asıl bir â'ileye mensûb olan pederi oğlunun tahsîl ve ta'lîmine i'tinâ etmişse de delikanlı daha on beş yaşında resme olan inhimâkıyla henüz teferrüd ederek meşhûr bir ressamın yanına girmeğe muvaffak olmuş birkaç ay sonra usta çırağına “Kendisine artık öğreteceği bir şey kalmadığını” i'tirâfa mecbûr olmuştu.

Bu aralık Floransa vâlisi “Lovran Domedisi” sanâ'ât-ı nefîseye mübtelâ bir prens olduğu için serâyı zamânın en büyük san'at-kârlarına güşâde bulunuyordu. Michel — Angelo bu cem'iyyete dâhil olduğu vakit feva'l-âde iltifâda mazhar olarak, rakîbelerinin hasedlerini celb eylemiştir. Hatta bir gün bunlardan biri

Denizden göçüp çayda boğuldu.

(s.203) ona kızarak yüzüne o kadar şiddetli bir yumruk indirmiştir ki zavallının burnu ölünceye kadar bu zorbanın alâmetini muhâfaza etmiştir.

Hâmîsinin vefâtından sonra genç ressamın şöhreti yayılmağa başladı. Artık o heykeltıraşlık san'atını

da tahsîle koyulmuştu. O zamâna kadar kimsenin cesâret edemediği bir şey'i Michel — Angelo san'atının bahşettiği ümîd-i muvaffakiyyetle tedkîk ediyor. Ya'nî hastanelerde vefât eden fukarâ-yı ahâliden ba'zısını, geceleri i'mâlat-hânesine getirterek mu'âyene ediyor, esnâ-yı harekette birçok şekiller alan adalâtı gözden geçiriyordu. Bu sûretle, az müddet zarfında tecrübe-dîde bir cerrâh kadar fenn teşrîhide öğrendi ve vücûd-ı insânîyi çizerken şâyân-ı hayret birçok hakikat-i kat'iyye göstermeğe muvaffak oldu. Artık rûfekâsının düştüğü hatâlardan, meselâ: bacakları gâyet uzun, kolları gâyet kısa yapmak gibi şey'lerden dest-i mahâretini kurtarmıştı.

Otuz yaşında iken, Papa İkinci Giulio, kendisine bir mezâr yapması için onu Roma'ya celb etti. Michel — Angelo hemân ehrâm şeklinde cesîm bir plân resmederek işe başlamışsa da ikmâl etmemiş ve bakıyyesinden yalnız Roma'daki “Hazret-i Musa”nın heykeli gibi ba'zı hariku'l-âde eserler kalmıştır. Mezârın yarım kalmasına sebep, Michel Angelo'in, birkaç defa “Vatikan”a gidip Papa ile görüşmek istediği hâlde kendisine bir yabancı

gibi mu'âmele olarak reddedilmesi olmuştu. Son ziyâretinde ya'nî daha doğrusu, son def'a redd olunuşunda artık bu mu'âmeleyi gurûruna yediremeyerek i'mâlât-hânesine dönmüş ve atına binerek Floransa yolunu tutmuştur.

Bunun üzerine Papa hiddetlenerek, derhâl arkasından bir adam göndermiş ise de Michel Angelo itâ'attan sarf-ı nazarla yoluna devâm eylemiş ve bundan sonra Floransa'da râhat bırakılmayacağını anlayınca İstanbul'a gelmeyi tasavvurla berâber, nihâyet yine Papa'nın nezdine avdete karâr vermiş ve huzûruna hîn-i kabûlünde pek acı tahkîrâta hedef olmuştur. Birkaç sene sonra Giulio'nun yerine geçen râhib kendisini Sistina Kilîsâsı'nın tavanlarını nakşa me'mûr etmişti. Bu tam yirmi ay devâm etti ve bütün bu müddet zarfında ressam arka üstü yatarak çalışmıştır.

“Gece” nâmı verilen heykeli yaptığı zamân o zamânın şâ'irlerinden biri Shmuel'de bir kıt'a yazmış: “Şu uyuyan kadın gecedir. Bir melek tarafından mermere hak olunmuştur. Bu, zî-rûh bir taş... Ne isterseniz, sorunuz, size cevâb verir. “Buna,

Michel Angelo şu meşhûr kıt'asıyla cevâb verdi: “Ben uyumak, bâ-husûs taş olarak kalmak isterim. Şu sefâlet ve musîbet devrinde görmemek, işitmemek bir sa'âdetdir. Ricâ ederim beni uyandırmayınız ve yavaş söyleyiniz.”

Rûzgâra i'timâd olunmaz.

(s.204) Vatanı olan İtalya'nın hâl-i sefilini tasvîrde kullandığı lisân hüzn-ü âmîz ile san'at-kâr “Şâ'ir” unvânını da kazanmıştır.

Michel — Angelo (90) yaşında vefât etti. İhtiyârlığında gözlerine umy târî olduğundan kendisini tesellî için müzelerde gezdirirler, o da ellerini heykellere sürerek zevk-i san'atını taltîf eylerdi... Gözlerini ebediyyen kaparken son ârzûsunu soran rûfekâsına şu sözleri söylemiştir: “Ben malî â'ileme, vücûdumu toprağa, rûhumu cenâb-ı hakka teslim eyliyorum...”

Hıfzû's-sıhha

— Mâ-ba'd—

Demi deverâna sevk eden a'zânın (Kalb, şerâyîn) hey'et-i mecmû'ası cihâz-ı deverândır.

(3) Mevâd-ı hayâtîyye ile vasat hârici arasında vukû'a gelen mübâdele-

i gâziyye yâhûd fi'il-i teneffüs bu; fi'il-i ihtirâk beyne'l-hücriyyeye elzem olan müvellidü'l-humûzanın imtisâs ve ihtirâk-ı neticesi tahassul edip hücerâta muzır olan hâımız-ı karbon gazının itrâh edilmesinden ibârettir. Bu cihâz husûsî cihâz-ı teneffüsîden ibâret olup vezâ'if-i gıdâ'iyenin üçüncüsünü îfâ etmekle mükelleftir.

(4) Cihâz-ı müfriğa ta'yîr edilen gıdânın mahsûlat-ı husûsîyesinin itrâh edilmesi veyâhûd ifrâzât...

Mahsûlât-ı müfriğadan ba'zıları uzviyyet için muzır, ba'zıları müfiddir.

(1) Tahallûlât-ı beyne'l-hücreviyyeden mütehassıl hâımız-ı karbon gibi hâsılât-ı muzâd temessüliyyedir. Kilyeler vâsıtasıyla ifrâğ olunan bol ve bakayâ-yı azotiyeye-i muhtelifenin sivâğından ibâret olup vasat-ı hâriciyye kebed vâsıtasıyla ifrâğ olunan safra... Şu hâlde bedene muzır olan mahsûlâtın (ifrâz-bevli, safrâvî) itrâh edilmesine ifrâzât-ı sıkliyye veyâhûd sadece "İfrâğât" ta'bîr olunur. İfrâzâtın mahsûlât-ı müfidesi ba'zı vezâ'ifin îfâsı için husûsî olarak tevli'd olunurlar... Bunlar da usâre-i mi'deviyye gibi usârât-ı hazmiyyedir

ki bunun mâdde-i fâ'ilesi yâhûd "Pepsin" mevâd-ı gıdâ'iyenin hazmına lâzımdır.

(2) Vezâ'if-i nisbiyye — Vezâ'if-i nisbiyye, hissiyyet, zekâ ve hareketten ibâret (1) vezâ'if-i hissiye — sadâ ve ziyâdan ba'zı a'zâ-yı hissiye ile mütehassis olmaktır. Meselâ: esvât; husûsî a'sâb-ı hissiye vâsıtasıyla dimâğa sevk olunur ve bir nevi' ihtisâs tevli'd eder.

(2) Zekâ vâsıtasıyla ihtisâsât ta'dîl edilerek fikre ve hücûrât-ı dimâğiyyede idrâke munkalib olur.

(3) Vezâ'if-i hareket azmî mânivelere tahrik eden adalât vâsıtasıyla icrâ olunur. Fakat adalât ancak asâb-ı mahrekenin intibâhât-ı asabiyyesiyle icrâ-yı vazîfe eder. İskelet ve adalât

Zamâna uymak gerek.

(s.205) cihâz-ı mahrekeyi teşkîl ederler. Merâkiz-i asabiyyenin (Dimâğ, dimâğ-çe, nuhâ' şevkî...) ve uzviyyette seyreden a'sâb-ı mahreke ve hissiyyenin hey'et-i mecmû'î cümle-i asabiyyeyi te'sîs eder.

Hülâsa vezâ'if-i nisbiyye, birbirlerine a'sâb veya huyût-ı nakle tavassutuyla müşterek olan cümle-i

asabiyye ve cümle-i mahrekenin
imtizâcıyla ifâ olunur.

(3) Vücûd-ı beşerde vaz'iyet-i
a'zâ — Beden-i beşer şâyân mütâla'a
üç büyük nâhiye arz eder. Re's, cez',
etrâf...

(1) Cez'. — Bir tâk-ı adalî ya'nî
hicâb-ı hâciz vâsıtasıyla sadır yâhûd
göğüs, batın olmak üzere iki nâhiyeye
ayrılır.

Ezber

İstikbâlin Vatan Şarkısı

Ey şanlı vatan! Aç kolunu yavrunu
bekle...

Bizler senin âğûş-ı himâyende yetiştik,
Sayende bugün burc-ı ta'âlîye eriştik...

Bir yavru sana lâayık olur, bunca
emekle...

Her yaprağı târîhinin: elvâh-ı siyeh-
gün

Gözyaşları, kanlı;

Ecdâdımızın devri bütün derd ile
meşhûn,

Bed-baht imiş onlar!

Mâzideki âlâmı unutmaz, anarız biz

Her şevkine rağmen;

Râhatla, sa'âdet bulunur mu, hiç
elemsiz?

Dünyâda yaşarken...

Artık seni seni kurtardı şeref, azim ve
sadâkat;

Rehber sana Hakk'tır...

Göğsünde nişân oldu bugün hûn-ı
şecâ'at;

Hakkın yaşamaktır...

Binler yaşa... Aç kollarını, yavrunu
bekle

Bizler senin âğûş-ı himâyende yetiştik,
Sayende bugün burc-ı ta'âlîye eriştik;

Bir yavru sana lâayık olur, bunca
emekle...

O. F.

Büyük Sözler

Terbiye: bir şahsın şahs-ı uhrâ
kendine benzetmek istemesidir.

Tolstoy

Fenâlığı men' eden cebr ve
şiddet değil, iyiliktir.

Tolstoy

Zenginin iktisâb-ı mu'arrıkkat
etmesi, âlimin kesb-i servet
eylemesinden güçtür.

Epictet

Şerâ'it-i sa'âdetten biri: insânın
tabî'atle olan rabıtasının kesr olun-
maması; ikincisi: sa'y; üçüncüsü â'ile;
dördüncüsü benî nev'î ile muhlis-âne
ve serbest bir sûrette münâsebet;
beşincisi: sıhhat ve bî-maraz memâttır.

Tolstoy

Hakâyıkın insânlara fâ'ide bahş
olması onlara lüzûm kat'iiyesinden
dolayıdır. Ma'lûmât-ı beşeriyye müfîd
olmak için hakikat ve kat'iiyet
mertebesinde bulunmalı.

Hope

Sinek pekmezciyi tanır.

(s.206) Fenn Âlemi

Halley Kuyruklu Yıldızı

Kıyâmet kopacak mı?

Halley kuyruklu yıldızı günden
güne yaklaşıyor. Tam (75) senede
devrini ikmâl eden bu yıldız (1835)
senesi zuhûrundan beri (12) milyar
kilometrelik bir mesâfe kat' etmiştir.

Hareket artık marttan i'tibâren
re'yül'l-ayn his olunacak bir derecede
nîsânın (6) sında güneşe nisbeten en
yakın bir mesâfeye vâsıl olacak ve
bundan sonra sâniyede (54) kilometre
bir sür'atle arzımıza doğru yol
alacaktır. Acabâ müthiş bir musâde-
menin vukû'undan endişe edelim mi?
Tehlikeden kurtulmak için mevkî-i
musâdemenin aksi cihetine kaçmaktan
başka bir çâre yok. Zâten firârimızdan
evvel âsâr-ı tûfân baş gösterir.
Nehirler, denizler sevâhili aşar, bahr-ı
muhîtlerin emvâc-ı akûr-ânesi en vâsi'
yerleri kaplar. Bu belâ-yı tabî'î, bu
levha-i müstesnâ karşısında da yüksek
dağların tepelerine birikmiş zavallı
insânlar mebhût ve lâl... Pîş-i
enzârında uzanıp giden sâhilsiz
denizde kurşûnî bir gurûb, kars-ı şems
necm-i gîsû-dârın re`s-i nûrâniyyesi
arkasında korkunç bir renk almış. Hele
eczâ-yı necmiyyenin havâ-yı nesîmi
ile ilk temâsından mütehassıl manzara-
i âteş-efşân insâniyyetin şimdiye kadar
seyrettiği ve belkide edemeyeceği bir
hârîka-i âsmânî olacak... Fakat eyvâh
ki bu ulûvler, biraz sonraki harîk-i
fecî'in ilk alâmetleri! Evet, yıldızın
havâ-yı nesîmi ile temâsı, umûmî bir
yazgının vukû'una işârettir.

Acabâ dünyânın diğ̈er tarafına ilticâ eden insânlar bu tûfândan kendilerini kurtarabilecekler mi? Yoksa kurûn-ı vustâda bir yıldızın zuhûrundan beklenilen harâbiyyet-i âlem başlayacak mı?

İşte, ş̈u su'âle cevâb vermek, ş̈u farziyyenin hakikatini anlamak için fûnûn-ı cedîdenin kuyruklu yıldızların cevher ve hareketleri hakkındaki tedkikâtından bir nebze bahsedeceğiz:

75 Katrilyon Kuyruklu Yıldız

Meşhûr hey'et-şinâs “Laplace” kuyruklu yıldızların kevâkib arasındaki fezâ-yı bî-pâyân dâhilinde her cihete doğru dolaştıklarını tasavvur ediyor. — O hâlde bunlar nereden geliyor?

Bugün yeni ilm-i hey'et, bu nücûmun meslek-i şemsiyyenin cümle-i kevkebiyye dâhilindeki seyr-i azîmine iştirâk ettiklerini isbât eylemekte ve — bizim güneşimiz nâ-mütenâhiyyet fezâda gâ'ib olmuş bir

Secâ'at kıyâfetle değildir.

(s.207) yıldızdır. Başımız üstünde pırıldayan ş̈u milyonlarca kevâkib arasında bizim meslek-i şemsiyyemizin merkezi bir nokta-i ziyâ-dârdan başka bir şey` değildir.— diyorlar.

Demek ki sür'atı sâniyede (16) kilometre kadar takdîr olunan bu yıldız, ya'nî güneş, kendisiyle berâber bütün seyyârâtı, arzı, peyklerini ve bütün kuyruklu yıldızları sürükleyip, götürüyor.

Seyyârât beyninde uçuşan kuyruklu yıldızların adetlerine gelince bunları ancak yeni nazariyelerle havsala-i hayâlimize alabiliriz. İstatistiklere nazaran, güneşle meslek-i şemsî dâhilinde bulunduğu ahîren tebeyyün eden “Neptün” yıldızı beyninde mukannen vakitlerden zuhûr eden (200 Milyon) necm-i zû-zeneb bulunduğu kanâ'at edilmiştir.

Ş̈u hesâba nazaran, hareket-i şemsiyyeyi ta'kîb ile küre-i câzibeden ayrılmayan kuyruklu yıldızların adedini ta'yîn eylemek kolaylaşır ve neticede 75 katrilyon necm-i gîsû-dâr bulunduğu sâbit olur!

Bu hâlde arzın şems etrâfında sâniyede kat' ettiği (29) kilometrelik mesâfe zarfında bir kuyruklu yıldızın tesâdüfî bir hâdise-i müstesnâ gibi telakkî olmamalı!

Taş Yağmuru

Şimdi gelelim fûnûn-ı cedîde nokta-i nazarından kuyruklu yıldızla-

rın cevher-i asliyyelerine? Hiç şüphe yok kşî bunların kâffesi kum dânesi cesâmetinden başlayarak fevka'l-âde azîm kayalara kadar yükselen birtakım cüz'lerden mürekkebdir.

Her lahzada, güneş onları daneler ki işte gecelerin âgûş-ı seyyâhında uçan (Şahâb-ı sâkîb)lar bunlardan ibârettir.

Bu semâvî taşlar asıllarından ayrılarak arza düşerler ve müzelerde kıymet-dâr bir şey' gibi muhâfaza olunurlar.

Lâkin mühimce bir kuyruklu yıldızın re'si arza tesâdüf edince — ki bunlardan ba'zılarının 3 milyon tonu sıkletinde bulunduğu tahmîn ediliyor. — acabâ dünyâ ne hâle girer? Evvelâ, şundan emîn olmalı ki böyle bir yıldız arzın devrine mâni' olmayacaktır. Yalnız insânların ebediyyen mahvına sebebiyyet verebilir. (Halley)den bunu mu bekleyelim?

Bir Hey'et-şinâsın Beyânâtı

“Borj” şehri rasad-hânesi müdürü râhib Moreux mayısta vukû' bulacak musâdemenin bütün şerâ'itini tedkîk ederek şu neticeleri elde eylemiştir:

“Yek-diğerini kat' eden iki şimendüfer yolu ve bunların üzerinde de her ikisi nokta-i tekâtu'a doğru ilerleyen iki tren farz edelim. Sür'atlerini ta'yîn ettikten sonra mes'elenin neticesi tevazzuh eder, musâdemenin vukû'ı için mutlakâ iki trenin aynı zamânda aynı noktaya muvâsalatı lâzımdır. Eğer biri diğerinden

Sabır necâtın anahtarıdır.

(s.208) evvel geçerse, tabîî musâdemeye imkân-ı husûl tasavvur olunamaz.

Halley yıldızının çizdiği dâ'ire bizce ma'lûm olduğu gibi, arzın da ta'kîb ettiği yolu biliyoruz. O hâlde her iki mahrekin bu sene hiçbir nokta-i tekâtu'u mevcûd değildir.

Fakat başka bir şey' var. Yıldız yalnız (Re`s) den ibâret bulunuyor. Dokunması ihtimâlinden ba'îd olmayan ve bir nev' gazdan müteşekkil bulunan uzun bir kuyruğu var. Bu kuyruk güneşin yanından geçerken şiddetli bir harârete ma'rûz kalarak inbisât edecek.

Acabâ bu gaz mehleke mi? Halley arzla şems arasından geçerken

bu gaz bizim havâ-yı nesîmimizi
tesmîm edecek mi?

Burada şâyân-ı dikkat nokta,
arzımızın güneşe nisbetle yıldızın
arkasında bulunacağı zamânı ta'yîn
etmektir. Eğer kuyruk (23 Milyon)
kilometre ise — ki bu (5) Mayıs'ta
re's-i necm ile bizim beynimizdeki
mesâfedir. — şüphesiz ki arz
kuyruğun içinden ikinci vakti
gececektir.

Re's ile musâdemeden halâs,
haydi kâbil olsun... Yâ, kuyruktan
kurtulmak mümkün mü? Hayır...

(s.209) **Müntahabât-ı Nefise**

“Târık”tan Bir Parça

Târık bin Ziyâd (Yalnız)

Endülüs hüküm-dârının hazîneleri içindesin, Târık! Sen nereden gelip nerede
durmuşsun? Azîmetin ne tarafa? Sen tâ Suriye'den gelip Tuleytula'da durmuşsun.
Yarın sana bir fâtilh diyecekler. Bununla berâber sen kulübeden çıktın, bir serây
hazînesindesin. Bir mezâra gireceksin! Şu gözünün önünde parıl parıl yanan şey'ler
nedir? Birtakım hüküm-dârân-ı mâzînin ser-nigûn olmuş efserleri! Bu şehir bir taht-
gâh olmasa bile bu oda bir tâc-gâh-ı müsahhardır... O kralları teşhîs eden tâclar senin
pençende. İktidârının kemâline yirmi beş bürhân, yirmi beş şâhid! Bununla berâber
ey ser-dâr-ı gâlib! Sen yalnız bir türbe-dârsın, bu tâcların ashâbı olan hüküm-dâr-âne
imtisâl etme. Onlar gâfil ve mağrûr imişler. Zü-l-celâlin kudretini, beşerin aczini,
zamânın inkılâbını düşünmemişler, hep birbirlerinden intikâm alarak gelip gitmişler.

Sen onların serâyına girdin, hazîne-i servetine mâlik oldun, defîne-i esrârını
keşfettin. Rodrigo sana onların istikbâlini gösterdi. Sen de âleme Rodrigo'ın âtîsini
tasvîr ettiriyorsun... İşte koca bir milletin âlem-i istikbâli ayağının altında yuvarlanıp

Lâkin müsterih olunuz,
kuyruğun mürekkebi olduğu gaz, tahlîl-
i tayfî vâsıtasıyla tedkîk olunarak
başlıca “karbon, müvellidü'l-mâ',
azot” dan ibâret bulunduğu tahakkuk
eylemiştir ki bu da teneffüs ettiğimiz
havâyı tesmîm edecek kadar mü'essir
değildir.

Artık korkmayalım, Mayıs'ın
beşinci ve altıncı geceleri râhat râhat
uyuyalım...

Zarûrî yâ Mûsâ.

duruyor. İşte dâhilinde cereyân eden neher-i ikbâle bir başka mecrâ açıldı. Bu da mahzâ senin getirdiğin inkılâb ile açıldı. Bununla berâber sen hiçbir şey` değilsin, sen İbn-i Ziyâd'sın, mücerred hiçsin!

(Tebdîl-i tavr ile)

Ne olur, Rabbîm? Bana da biraz az gurûr gelse, gurûr ile çıksam çıksam da sonra birden bire düşüp ne kadar âciz, ne kadar iktidârsız bir mahlûk olduğumu bir kere daha öğrensem.

Oku! Ben Ziyâd, oku! Şu efserlerin her biri bir hüküm-dâr-ı bed-bahtın sergüzeştidir. Oku! Ey İbn-i Nasîr'in kölesi!

Abdülhak Hâmid

Tutamadığı kusu âzâd eder.

(s.210) **Küçük Hikâye**

“Octave Mirbeau”dan:

Hizmetçi

Madam: Kırk beş yaşında, buruşuk çehreli, kaba tavırlı, taşralılara mahsûs âdi bir tuvâlet.

Oda hizmetçisi: Za'îf, hastalıklı, rengi uçuk, gâyet temîz; siyâh esvâblı, uzun boylu, başında zarîf bir başlık, sarı saçları arkaya doğru toplanmış.

Madam — (Müdekkik-âne, bârid-âne baştan aşağı süzdükten sonra) şimdi kendinizi hizmetçi olarak mı takdîm ediyorsunuz?

Oda hizmetçisi — Evet madam!

Madam — İsminiz ne?

Oda hizmetçisi — Gianlu Godeck.

Madam — Ne! Ne?

Oda hizmetçisi — Gianlu Godeck, efendim.

Madam — “Gian” mı? Bu hizmetçi ismi değil, doğrudan doğruya genç kız ismi. Hizmetime girdiğiniz takdîrde bu ismi muhâfaza asla câ'iz olamaz... “Cidoni” daha münâsib.

Oda hizmetçisi — Nasıl ârzû buyurursanız...

Madam — Nerelisin?

Oda hizmetçisi — “Saint Briec”lu efendim.

Madam — (İstihfâf-kâr-âne)
San Briec'lu mu? Demek,
Bretonlusunuz. (Yüzünü buruşturarak)
Bretonluları pek de sevmem ya...
Çünkü temîz olmazlar.

Hizmetçi — Ben pek temîzim
madam...

Madam — Bunu sen
söylüyorsun... İş başında görürüz. Kaç
yaşındasın?

Hizmetçi — Yirmi altı,
efendim...

Madam — Ne, yirmi altı mı?
Gâlibâ süt nene ayları hesâba dâhil
değil. Acabâ beni aldatmak zahmetini
ihtiyâr, neden?

Hizmetçi — Aldatmıyorum
madam. Emîn olunuz ki yirmi
altısındayım! Eğer daha yaşlı
görünüyorsam, bu uzun müddet
hastalık çektiğimden dolayıdır.

Madam — (Sert bir sûrette)
Hastalık mı çektin? Hâtrın kalmasın
ama bak bu ehemmiyetli... Bana
sıhhati yerinde bir kadın lâzım!

Hizmetçi — Fakat çoktan şifâ-
yâb oldum, madam.

Madam — Bu sizin bileceğiniz
bir şey'... Ma'a-mâ-fih iş başta belli

olur. Şimdi söyle, evli misin, değil
misin?

Hizmetçi — Dulum, madam...

Madam — Çocuğun yok ya!

Hizmetçi — (Mahcûb-âne)
Küçük bir kızım var.

Madam — (Yüzünü ekşitip,
sinek kovalar gibi vaz'lar alarak) Yo...
Evimde çocuk mocuk istemem. Kızın
nerde?

Âr, yiğidin kamçısıdır.

(s.211) Hizmetçi — Zevcimin
halasının yanında, efendim.

Madam — Halan ne iş
görüyor?

Hizmetçi — Bir müskirât
tâcirinin yanında ameledir.

Madam — Fenâ bir san'at.
Kızınız kaç yaşında.

Hizmetçi — On yedi aylık,
madam.

Madam — Doğrusu ya
kızınızın sizinle berâber gelmesine
râzı değilim. Evin içinde öteye beriye
gidip gelmesi, ne yalan söyleyelim,
sinirime dokunur. Hayır hayır... Böyle
yabancı, hâne-i berdûş kabûl edemem,
vesselâm...

Hizmetçi — Bazen onu gidip görmeme müsâ'ade etmez misiniz?

Madam — Hayır kızım. Bizim evde kat'iyen zukâğa çıkılmaz. Bu evimizin âdetidir. Ben hizmetçiye parayı sefâhat istesin diye vermiyorum. Ey, şahâdet-nâmeniz var mı?

Hizmetçi — Evet, madam...

(Cebinden buruşuk, sararmış, kirlice bir kâğıda sarılmış şahâdet-nâmeler çıkararak) işte, madam... (Madama uzatır.)

Madam — (Birini açıp, okur) “Şahâdet ederim ki hizmetçi kızı Gian...

(Durarak) hizmetçi kızı mı?

O halde izdivâc etmemişsiniz, demek oluyor?

Çocuğunuz varken evli bulunmamak nasıl olur?

Hizmetçi — Afv edersiniz, madam...

Ben üç sene evvel izdivâc ettim. Bu şahâdet-nâme ise altı seneliktir. Târîhi üzerindedir.

Madam — (Şahâdet-nâmeyi tekrâr okuyarak): “Hizmetçi kızı Gianlu Godeck, benim yanımda tam on üç sene kalmıştır ki bu müddet

zarfında hizmet ve iffetinden şikâyet edilecek hiçbir şey'ine tesâdüf etmedim.” evet, bu dâ'imâ böyledir.

Beylik sözler. Ben bunlardan hiçbir şey' anlamam. Acabâ kadına yazmak mümkün değil mi?

Hizmetçi — O vefât etti, madam.

Madam — Vefât mı etti! (Müstehzi-yâne) Şahâdet-nâmeniz var ama veren adam vefât etmiş. Bu size de garîb gelmiyor mu? (Diğer bir şahâdet-nâme alarak) bakalım buna, bu da mı öldü?

Hizmetçi — Hayır, efendim. Madam Ruber binbaşısı zevciyle Cezâyir'dedir.

Madam — (Haykırarak): Cezâyir'de mi? Ooh, a'lâ... Cezâyir'e yazılır mı? Ba'zıları ölmüş, ba'zıları Cezâyir'de! Ne tuhaf şey', bu!

Hizmetçi — Fakat madam, başkaları da var. Görebilirsiniz.

Madam — Evet görüyorum. Daha çok var. Ne kadar yer değiştirdiğiniz gözümün önünde. Âdetâ yaşınızla mütenâsib bir derecede bile değil. Şahâdet-nâmeleri bana bırak da birer

Galat-ı meşhûr lafz-ı fasîhten yeğdir.

(s.212) birer gözden geçireyim.
Şimdi, ne yapmasını biliyorsun söyle!

Hizmetçi — Ev idâresi, dikiş, sofracılık...

Madam — Îrâd ve masraf mu'âmesi biliyor musun?

Hizmetçi — Evet, madam...

Madam — Tavukları semizletmek usûlünü biliyor musun?

Hizmetçi — Hayır, madam...
Bu benim işim değildir.

Madam — (Şiddetli bir tavır ile) Sizin işinizin evin hanımı ne emrederse odur. Yo... Bak, ben böyle fenâ tabî'at istemem.

Hizmetçi — Lâkin efendim...

Madam — Lâkin makin yok. Bu söylediklerinizi her gelen tekrâr ediyor. Şunu da sorayım. Burada sabâhları on birde kalkılır.

Hizmetçi — Kışında mı?

Madam — Hay hay. Kış, yaz; sonra merdivenleri, yemek odasını, salonu, mösyönün kabinesini süpüren oda hizmetçisidir. Deminden de söylediğim gibi, temîzlik merâkımdır. Hiçbir yerde toz nâmına bir şey

bulunmamalı. Kapı halkaları her gün perdâhtlanmalı, camlar parlatılmalı, bizim evde kümesle meşgûl olanda oda hizmetçisidir.

Hizmetçi — Ben bilmem ki madam...

Madam — Öğrenirsin kızım, öğrenirsin. Daha daha çamaşır yıkan, efendinin gömleklerini kolalayan, ütöleyen, ayakkabıları fırçalayan, dikiş diken, sofraya nezâret eden, tabakları yıkarken aşçıya yardım eden de oda hizmetçisidir. Bunlardan başka, fevka'l-âde intizâm da lâzım. Dâ'imâ ta'kîb ettiğim şey'; intizâmdır, istikâmettir. Bununla berâber her şey kilit altında, bir şey' îcâb etti mi gelip benden istemeli Allah esirgesin, isrâftan korkarım. Sabâhları ne içersiniz?

Hizmetçi — Sütlü kahve, madam.

Madam — Sütlü kahve mi? Bu benim âdetim değil. Çorba iç. Hem bu mi'dene iyi gelir...

Hizmetçi — Afv edersiniz madam, çorba içemem.

Madam — (Kendi kendine) Zıkkım iç... (Yüksek sesle) pekâlâ, şimdi kaç kuruş istiyorsun bakalım?

Hizmetçi — İki yüz kuruş efendim.

Madam — (Bağırarak) Ne iki yüz kuruş mu? Çıldırın mı sen... İki yüz kuruş akla gelmez. Eskiden altmış kuruş verilir, hem de her iş beklenirdi. İki yüz kuruş... Lâ havlenin boncuğu... Tavukları beslemeyi bilmediğiniz hâlde, iki yüz kuruş ha! Bak, şunu da söyleyeyim ki tuvâletine karışmam. Yalnız yer içersin. Burada nasıl yiyeceğini de Allah bilir. Çünkü hisseni ben ayırıyorum.

Fırsat yoksulu.

(s.213) Hizmetçi — Şimdiye kadar nereye girdimse iki yüz kuruşa çalıştım madam.

Madam — (Sert) Pekâlâ, yine oralara gidebilirsin. İşte şahâdet-nâmeler. İşte ölmüşlerin şahâdeti. Şimdi çıkabilirsiniz.

Hizmetçi — (Şahâdet-nâmelerini kâğıda sokarak, kemâl-i ihtimâmla koynuna yerleştirdi. Mahcûb-âne bir tavırla) Madam yüz elli kuruşa vermez misiniz?

Madam — Bir onluk bile vermem... Haydi, çık. Senin gibi serseriler eksik olmasın. Çık diyorum! Sana...

(Oda hizmetçisi çıkar.)

Madam — (Yalnız) Âa... man... Bu hizmetçiler mi başımıza derd! Bugün de kendi işimi kendimden başkasına gördüremeyeceğim, anlaşıldı!

Mekteb Dersleri

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — Hakk-ı tasarruf ne demektir?

Cim. — Bir kimsenin bir şey'e mâlik ve sâhib olmak hakkıdır.

Sin. — İnsân bir şey'e ne sûretle mâlik olur?

Cim. — Esbâb-ı temellükten bir sebeble mâlik olur.

Sin. — Esbâb-ı temellük nedir?

Cim. — Bir şey'e mâlik olmanın sebebleridir ki dörttür:

Birincisi, sa'y ya'nî çalışmaktır ki insân bunun neticesinde mutlakâ bir şey` kazanır ve o şey` bil-tabî' çalışan adamın hakk-ı sarîhidir.

İkincisi, bir malı bir kimseden diğer bir kimseye nakleden akidlerdir ki insân bu sebeble başkalarının mâlik

olduğu şey'lere sâhib olabilir. Bey' ve hibe gibi.

Üçüncüsü, irs, ya'nî bir kimsenin diğer bir kimseye halef olmasıdır. Buna hakk-ı verâset deniyor. Bir kimse vefât edince emvâl ve eşyâsı şer'an ve kânûnen mu'ayyen olan evlâd ve akâribine intikâl eder.

Dördüncüsü, ihrâz, ya'nî sâhibi olmayan mübâh bir şey'i ele geçirmektir.

Sin. — Hakk-ı tasarrufun masûniyeti nedir?

Cim. — Bir kimsenin sâhib olduğu bir şey'e gerek hükûmetin ve gerek efrâd-ı ahâlînin müdâhele edememesidir.

Herkes mutasarrıf olduğu emvâl ve eşyâyı istediği gibi isti'mâl edebilir. Buna hiçbir kimse karışamaz.

Fakat menâfi'-i umûmiyye için istimlâk câ'izdir.

Sin. — Menâfi'-i umûmiyye için istimlâk usûlü nasıldır, îzâh ediniz?

Cim. — Menâfi'-i umumiyye için — meselâ bir caddeyi genişletmek için — bir mülkün alınması lüzûmu hükûmetçe sâbit olursa

Kabâhat olduranda değil olandadır.

(s.214) sâhibine değer pahası peşin verilerek alınabilir. Hatta sâhibi râzı olmazsa veyâhûd kıymetinden fazla bedel talep ederse muhammenler tarafından takdîr edilen kıymet-i hakîkiyyesi peşin verilmek şartıyla o kimsenin rızâsına bakılmayarak mülkü hükûmet tarafından alınır. Çünkü “Zarar-ı âmmî def'i için zarar-ı hâs ihtiyâr olunur.”

Sin. — Ser-bestî-i edyân ne demektir?

Cim. — Bir memleketteki ahâlînin mensûb oldukları edyânın kânûn dâ'iresinde ser-bestî-i icrâsı ve buna ta'arruz ve müdâhele olunmamasıdır.

Kânûn-ı esâsiyye de musarrah olunduğu vecihle Devlet-i Osmâniyye'nin dînî, dîn-i celîl-i İslâm'dır. Fakat sâ'ir edyâna sâlik olanlar da kendi dînlerinin âyînini serbestçe icrâ ederler, ibâdet-hânelerine giderler. Buna kimse mâni' olamaz. Çünkü meşrûtiyyetle idâre olunan memleketlerde hürriyyet-i vicdân esâsı kabûl olunmuştur.

Sin. — Matbû'ât kaç kısımdır ve ser-bestî-i matbû'ât ne demektir?

Cim. — Matbû'âtı ikiye ayırbiliriz: mevkût, gayr-i mevkût.

Evkât-ı mu'ayyenede neşredilen gazeteler, risâleler mevkûttur, kitâblar gayr-i mevkûttur.

Matbû'ât ne sûretle olursa olsun serbesttir. Ya'nî bir kimse herhangi bir şey'e dâ'ir bir kitâb tab' ettirebileceği gibi kânûnen mu'ayyen evsâfı hâ'iz olanlarda her türlü gazete neşredebilirler.

Matbû'âtın ettiği hizmet pek büyüktür. Âdetâ hürriyyet-i matbû'ât, milletin rûhu demektir.

Şu mekteplerde okuduğumuz kitâblar olmasaydı biz ne öğrenebilirdik? Gazeteler olmasa bize hergün hayât-ı ictimâ'iyeye dâ'ir kim ma'lûmât verir? İşte bunun için serbestî-i matbû'ât hukûk-ı esâsiyyemizin en mühimlerindenidir.

Fakat hürriyyet-i matbû'ât da başkalarının hukûkuna tecâvüz etmemekle mukayddır. Gerek kitâb ve gerek gazete ile bi-gayri hak birisinin aleyhinde yazı yazılacak olursa o adam mahkemeye mürâca'at ederek muharriri mahkûm ettirebilir. Bunun için yazılacak şey'ler dâ'imâ ahlâk ve kânûna muvâfık olmalıdır.

Sin. — Ser-bestî-i tedrîs ne demektir?

Cim. — Ser-bestî-i terdîs herkesin istediği ulûm ve fûnûnu öğrenmesi ve başkalarına da öğretmeğe hakkı olmasıdır. Şüphesiz ki bir milletin terakkîsi ma'ârifin neşr ve ta'mîmiyle mümkün olur. Ma'ârif ise ancak mektebler ve matbû'ât vâsıtasıyla ta'mîm edilebilir.

Kânûn-ı esâside: "Emr-i tedrîs serbesttir, mu'ayyen olan kânûna tabi'iyet şartıyla her Osmânî umûmî ve husûsî tedrîse me'zûndur." denilmiştir.

Bu mâddeden anlıyoruz ki serbestî-i tedrîs de bir kânûna tâbi'dir. Ser-bestî-i matbû'ât vardır diye devletin menâfi' umûmiyye-i siyâsiyesine mugâyir yazı yazmak câ'iz olmadığı gibi birtakım kimselerin serbestî-i tedrîs bahânesiyle âdâb ve umûmiyyeye muhâlif,

Kem söz, geçmez akçe sâhibinindir.

(s.215) âsâyiş-i memleketi muhil-i telkînâtta bulunmaları da aslâ tecvîz olunamaz.

Sin. — Hakk-ı ictimâ' nedir?

Cim. — Ahâlînin husûsât-ı meşrû'a için bir araya toplanmağa

hakkı olmasıdır. Meselâ velîme ve nigâh için toplanırlar. Tenvîr-i efkâr için konferanslar verilir. Menâfi'-i umûmiyyeyi te'mîn maksadıyla kulüpler açılır. Her türlü cem'iyyet-i ilmiyye ve edebiyye teşkîl olunabilir. Meşrû' olmak ve bu bâbdaki kânûna ri'âyet eylemek şartıyla matingler akid olunur.

İşte kânûn-ı esâsî her memlekette bütün bu hakları te'mîn eyler.

Sin. — Hakk-ı iştirâk nedir?

Cim. — Efrâd-ı ahâlînin nizâm ve kânûn dâ'iresinde icrâ-yı ticâret ve san'at için her nevi' şirketler teşkîl edebilmesidir.

Ma'lûm olduğu üzere dâ'imâ küçük sermâyelerin birleşmesiyle pek büyük işler görülür. Bunun için birkaç kişi mâddî ve ma'nevî sermâyelerini bir araya getirip şirket teşkîl ederler.

Şirketlerin cem'iyyet-i beşeriyeye pek çok fâ'idesi vardır.

Meşrû' bir sûrette her türlü san'at ve ticâret serbesttir. Buna "Serbesti-i ticâret" denir.

Sin. — Hakk-ı istid'â ve iştikâ nedir?

Cim. — Ahâlînin bir iş hakkında hükûmete arz-ı hâl vermeğe ve hükûmet me'mûrlarının yolsuz hareketlerinden şikâyet etme hakkı olmasıdır.

Hükûmât-ı meşrûtada arz-ı hâl hangi dâ'ireye â'id ise oraya veyâhûd meclis-i millîye verilmelidir. Yoksa pâdişâha verilen istid'â nâmeler hiçbir te'sîri mûcib olmaz. Doğrudan doğruya merci'-i â'idine havâle olunur. Çünkü meşrûtiyyetle idâre olunan memleketlerde herkesin, her dâ'irenin vazîfe ve salâhiyyeti mu'ayyendir. Bunun hâricine hiçbir vakit çıkılamaz.

Bu hakîkati ahâlîmizin lâyıkiyla anlamaları lâzımdır. Fakat meşrû' ve muhakkak olan şikâyet ve arz-ı hâller hükûmetçe be-heme-hâl nazar-ı dikkate alınmalıdır. Böyle olmayan yerlerde meşrûtiyyet henüz takarrur etmemiş demektir.

Sin. — Her ferdin hâkim-i tabî'iyyesi kimdir ve herkes kendi hâkim-i tabî'iyyesine ne sûretle tâbi'dir?

Cim. — Her ferdin hâkim-i tabî'iyyesi, ahâlîsinin bulunduğu dâ'irenin hâkimidir. Meselâ bir Bağdatlının hâkim-i tabî'iyyesi Bağdat hâkimi olduğu gibi Üsküp'te bulunan

bir adamın hâkim-i tabî'iyyesi de Üsküp hâkimidir.

Ve herkes ancak kendi hâkim-i tabî'iyyesine tâbi'dir. Yoksa keyfî bir sûrette herhangi bir mahkemede herhangi bir da'vâ rû'yet edilemez.

Bu husûs, kânûn-ı esâsîde şöylece tasrîh edilmiştir: “Hiç kimse kânûnen mensûb olduğu mahkemeden başka bir mahkemeye gitmeğe icbâr olunamaz.”

Midhat Sadullah

Lala pâsâ eğleniriyoruz.

(s.216) **Kitâb-ı Tabî'at**

—Mâ-ba'd—

Teşrîn-i evvelin ilk günlerinden i'tibâren bizde hayât-ı fa'âl-âne ibtidâr etti. İlk hareket-i tecrübiyye cenûba doğru icrâ edildi ve ben meştâmızdan “200” kilometre mesâfede kutub yolu üzerinde bir zahîre deposu te'sîs etmeğe gittim. Bu aynı zamânda hem istikşâf hem de hazırlıktı. Havâ günden güne kesb-i letâfet ve revnak etmekte ve derece-i harâret kâbil-i tahammül bir hâle gelmekte idi. Büyük bir cevalân için “29” teşrîn-i evvelde hareket edilmesi karâr-gîr oldu. Rûfekâdan ikisi, “Morrell ile Robert”a meştâte kalacaklar. Diğerleri

iki takıma ayrılacaklardı. Ben ve mülâzım “Adams”, Doktor Marshall ve “Wild”den mürekkeb olarak (Kutb-ı cenûbî fırkası) nâmını alan birtakım mümkün olduğu kadar cenûba doğru ilerleyecek idi ve ikinci takım ise bir fırka-i mu'âvine olmak üzere ancak birkaç gün kadar bizi ta'kîb edecekti. Zîrâ epeyce uzun sürecek olan böyle bir seferde kalabalık bir hey'eti besleyecek kadar zahîre taşıyabilmek gayr-i kâbil bir keyfiyettir.

Kutb-ı Cenûbîye Doğru Hareket:

Sedd-i Kebîr Üzerinde

“1908” senesi teşrîn-i evvelinin “29”uncu günü sabâhı bulutsuz, berrâk bir semâ-yı lâciverdin saçılan şuâât-ı şemsiyyenin verdiği feyz-i hayâtla cânlanan fırka-i mu'âvine sâ'at dokuz buçukta makine ile müteharrik kızaklarıyla hareket etti. Yarım sâ'at sonra ben de üç refkimle “Khan, Cheneman, Socks ve Grenjoy” ismindeki midillilerle yola çıkmış bulunuyorduk.

Sedd-i Kebîr Yolunda

Buzlar üzerinde vukû' bulan şu yolculuğun ilk günleri, feyyâz bir güneşin mazhar-ı lütfi olduğu cihetle harâret tahtü's-sıfır "16 derecede" olmasına rağmen pek güzel geçti. Küçük Mançurî midillilerinin tırnakları kara batmakla berâber, takrîben "200-250" kilo sıkletinde zahîre ve levâzım sâ'ire yüklü bulunan kızaklarını hayret-res bir gayretle sürüklüyorlardı. Fırkanın kahramânı "Khan" 299 kilo sıkletindeki yükünü şâtır-âne çekiyordu. Yalnız otomobil geri kalmağa başladı. Müte'addid def'a yumuşak ve küçük tepeler teşkîl etmiş olan karlar

Malı kadar zekâtı artsın.

(s.217) üzerinde yürümekte ısrâr etti. Onu tesrî' harekete mecbûr edecek kuvvet fırka-i mu'âvinenin yanında idi. Ma'a-mâ-fih, bu mâna'alarla berâber kâfi derecede ilerleyebiliyor, sâ'atte

"2-4" kilometre kadar mesâfe kat' edebiliyor idik. Sabâhleyin, hareketten evvel ve öğle vakti konak mahallinde akşam bisküvi, kakao ve reçelden ibâret olmak üzere hafif bir ta'âm ediliyor ve aşçılık vazîfesini bi'l-münâvebe arkadaşlardan birisi ifâ ediyordu.

Beş teşrîn-i sâniye kadar hiçbir mâni'a-i mühimmeye tesâdüf edilmedi. Nihâyet üçünde bilâ-tehlike "Sedd-i kebîr" in buzları üzerinden geçmeğe muvaffak olduk. Fakat ayın altısında hâl fenâlaşmağa başladı. İlerlemek gayr-i kâbil bir hâle geldi. Melce'mizden yalnız hayvânların yemini vermek için çıkıyorduk. Zahîre gittikçe azalıyordu. Yalnız hayvânlar günde on sekiz kilo yiyorlardı. Biz, iki bisküvi ile kefâf-ı nefis ediyorduk. Gâyeye vâsıl olabilmek için fenâ havâların bizi âtıl kalmağa mecbûr ettiği müddet zarfında kanâ'at-kâr olmamız lâzım geliyordu. "91" günlük zahîremiz kaldı. Lâkin hüsn-i tasarruf edildiği hâlde "110" gün idâre olunabilmek mümkündü. Rüzgâr tahassun-gâhımızın etrâfına küçük kar tepecikleri yığıyor ve kızaklar kalın bir kar tabakasıyla örtülüyordu.

“7 teşrîn-i sâni. — Mukassî bir havâ... Rüzgâr yok. Önümüz beyâz, pamuk bir duvarla mesdûd... Bize rehber olabilecek hiçbir şey`, hatta bir bulut bile görünmüyor! Tesâdüf ettiğimiz bir çukurdan kurtulur kurtulmaz önümüze bir diğeri çıkıyor. Bu yarıkların uzaktan tefrîkî gayr-i kâbil olması tehlikeyi teşdîd ediyor.

Onların mevcûdiyyetlerinden ancak üzerlerindeki buzdan köprünün bir bâr-gîr veyâ a'zâdan biri tarafından yuvarlanılmak sûretiyle meydâna çıkarılmasıyla haber-dâr oluyoruz. “Marshall” ile “Greyjoy”un geçtikleri birinci ferce pek derin ve bir metre seksen santimetre arzında idi. Birkaç dakika sonra sehâ'ib-i mazîka arasından geçen hafîf bir ziyânın sebep olduğu galat-ı rû'yetle aldanarak kendimi bir yarığın kenârında zannettim ve birden bire olduğum yerde durdum. O vakit tam köprünün vasatından ve pek rakîk bir mahallinde bulunduğumu müşâhede ettim. Kemâl-i sür'atle “Khan”ı koşumdan çıkararak şu tehlikeden atlattım; bu sûretle üç aylık zahîre yüklü olan kıymet-dâr kızağı da taht-ı emniyete almıştım. “Adams” da aynı sûretle diğeri bir köprüden bilâ-müşkilât geçmeğe

muvaffak oldu. Bir müddet sonra “Khan”la berâber müthiş bir muhâtara-i sukût karşısında bulunuyorduk. Böyle hatar-nâk bir yolda ilerisi

Mâ-ba'dı var

Celâl Ferdî

Meyvesiz ağaca taş atılmaz.

(s.218) **Bir Eşegin Hâtırâtı**

Hem ben hiç değneğe falan hâvet bırakmadan rüzgâr gibi uçuyordum. Ötekiler arkamızdan bağıyorlardı:

— Yaşasın, bir numaralı eşek bâr-gîr gibi gidiyor...

İzzet-i nefsim bana cesâret bahş oluyordu. Koşa koşa bir köprüye geldik. Ben hemân durdum çünkü köprünün orta tahtası çürümüşü. Ernest'le berâber suya düşmek hoş gider mi ya? Geri dönmek istiyordum. Fakat çocuk dilemiyor ki... Musttasıl:

— Deh, ha... Deh... Haydi köprüye! Diyordu.

Isrâr ettim, kırbaç şakladı. Lâkin dâ'imâ geriliyordum.

— Vay inâdcı eşek, vay... Sen köprüyü geçmeyecek misin?

Uzatmayalım efendim. Dayaklara rağmen yine dediğimi yaptım, ötekilerin arasına sokuldum.

Caroline — Niye eşeğini döğüyorsun Ernest? İçimizde onun kadar iyisi var mı? Hepimizi geçiyor.

Ernest — Niye mi döğüyorum? Çünkü inâd ediyor köprüyü geçmiyor. Geri dönüyor.

Caroline — Ne zarar var. Yalnız da ondan, bak şimdi hep birden nasıl geçecek...

Kendi kendime — Hay, bîçâreler, hepsi nehre düşecekler de haberleri yok. Tehlike mevcûd olduğunu onlara göstermeliyim... Diyordum.

Hemân olanca kuvvetimle koşmağa başladım Ernest memnûniyetten haykırıyor, çocuklar sevinçlerinden katılıyorlardı.

Niyetim çok, hele çıksın Ramazân.

(s.219) Fakat köprüye gelir gelmez birden bire duruşum Ernest'i korktuğuma zâhib ederek, şaşırttı. Benim heyecanlı tavrım şimdi onu da korkutmağa başlamıştı. Budala önündeki çürük tahtayı görmüyordu! Biraz sonra ötekilerde yetişip Ernest'in beni geçirtmek, benim de

geçmemek için olan inâdımı seyre daldılar. Nihâyet hepsi eşeklerinden indi, hepsi arkama gelip beni itmeğe çalıştılar, hareket eder miyim ya!

Başımıza Gelenler

Charles, “Kuyruğundan çekin. Zâten ben eşekleri bilirim. Geriletmek istesek mutlakâ ilerler.” dedi.

Kuyruğumu tutup çekmek isterlerken ben çifte ile müdâfa'a ediyordum. Sırtıma hepsi kamçılar şaplattıkları hâlde bile yine kımıldanmıyordum.

Bu sefer Charles, “Dur, Ernest, bak ben geçeyim de gör. Sonra ötekiler de benim arkamdan gelir.” dedi ve ilerledi.

İçimden pekâlâ dedim. Mâdemki boğulmak istiyor, boğulsun. Ben kurtarmak için elimden gelen gayreti sarf ettim.

Eşeği çürük tahtaya basar basmaz... Gümbürrrr... Haydi, ikisi birden suya... Arkadaşım için tehlike

yoktu. Çünkü rüfekâsı gibi yüzmek biliyor. Lâkin öte tarafta Charles çırpınıyor, kendini bir türlü kurtaramıyor ve “Bir sırık! Bir sırık!” diyordu.

Çocuklar hep birden etrâfa koşuştular. Hele şükür, Caroline bir uzun sırık bulup getirdi. Charles’a uzattı. Ötekiler de geldiler ve zavallıyı güç hâlde çeke çeke kurtardılar.

Çocuk başından ayağına kadar sırlıklam ıslanmıştı. Bu acınacak tavrına karşı kahkahalar çınliyordu. En sonunda tekrâr eşeklere binilerek esvâb değiştirilmek üzere geri döndü.

Ne dost belli ne düşman.

(s.220) Eve gelince bütün yaramazlar beni kucaklıyor, boynuma sarılıyorlar, dirâyet ve zekâma takdîr-i hân oluyorlardı.

Biraz sonra, en başta ben olmak üzere tekrâr evden uzaklaştık.

—5—

Mezârlık

Şatoya bir mil mesâfede kâ'in mezârlığa yavaş yavaş yaklaşıyorduk. Caroline: “Buradan geçelim, ormana sapalım.” dedi.

Sesil — Niçin? Diye sordu.

Caroline — Ben mezârlıkları sevmiyorum da ondan.

Sesil — (Müstezi-yâne) Neden sevmiyorsun? Orada kalmadan korkuyor musun?

Caroline — Hayır, oraya gömülen zavallı insânları düşündükçe mahzûn oluyorum da...

Çocuklar onunla eğlenerek mezârlığın duvarı kenârından geçmek üzereler iken Caroline ansızın eşeğinden inip parmaklığa doğru koştu. Ötekiler “Nereye gidiyorsun?” diye bağıyorlardı.

Kız cevâb vermedi. Hemân kapıyı iterek içeri girdi. Etrâfına göz gezdirdikten sonra daha yeni örtülmüş bir kabre doğruldu.

Ernest, onu pür-telâş ta'kîb etmişti. Yanına geldiği zamân Caroline üç yaşında kadar bir çocuğu kaldırmakla meşgûldü. O, bunun ağlamasını geçerken işitmişti.

— “Ne oldu? Niye ağlıyorsun?” fakîr çocuk hıçkırıyor, bir türlü cevâb vermiyordu.

Caroline — Buraya yapıyınız niçin geldin, yavrum? Çocuk

(Hıçkırarak) beni buraya bıraktılar...
Karnım aç.

Caroline — Kim bıraktı?
Çocuk (Hıçkırarak) siyâh esvâblı
adamlar... Karnım aç...

Caroline — Haydi, Ernest, git
de bizim yiyeceklerimizden getir...
Şuna verelim. Yedikten sonra bize
niçin buraya geldiğini elbette söyler.
Ernest sepeti bulmağa gitti. Bu aralık
Caroline de çocuğu tesellî ediyordu.
Bir müddet akabinde Ernest bütün
arkadaşlarıyla gelmişti. Çocuğa
ekmek, et verdiler. Zavallı yedikçe,
gözyaşları da diniyordu. Caroline niçin
burada yattığını sorunca:

Çocuk — Buraya büyük
annemi getirdiler. Gelsin diye
bekliyorum.

Caroline — Baban nerede?

Varını veren utanmaz.

(s.221) Â'ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

Mâ-ba'd

Hepimiz böyle perîşan olmuş
â'ileler, boynu bükük kalmış yetimler,
daha ân-ı inkişâfında kırılmış, solmuş
ümîdler, sa'âdetler tanırız. Hele
bunlardan birçoğunun pek âdî sebeb-

lerle tahaddüs ettiğini hâtra getirdikçe
ağlamamak mümkün mü? — Kim
haklı? — dâ'imâ zavallı kadın yâhûd
zavallı erkek... Lâkin bizde ekseriyâ
mağdûr olan, kadınlardır.

Mahalleleri dolaşalım. (Şu ev
mes'ûddur) denecek hiçbir â'ileye
tesâdüf eder miyiz? Kimi zevcinin
işrete ibtilâsından, kimi işsizliğinden,
kimi ahlâksızlığından bahsediyor.
Kahveler nedir? Birer miskîn illeti!
Yeni günü birkaç gün sonra peykelerle
selâmlaşır yâhûd moda merâklısı;
kıravatlar, yakalıklar, iğneler...
Dâ'imâ, dâ'imâ teceddüd. Dâ'imâ âdî
bir nev-heveslik. Buna kadında
mukâbeleye mecbûr. Artık aynanın
karşısında sâ'atler, günler geçer.
İzdivâcdan maksad? Bu kimsenin
aklına hatta hayâline gelmez. Vezâ'if-i
â'ile? Bunu ne gelin, ne dâmâd, ne
vâlide, ne peder düşünür. Daha sonra
kânûn-ı tabî'atın hikmet-i ictimâ'îyyesi
olarak çocuk doğar. Fakat bu da bir
(vazîfe) gibi değil, (âdet yerini buldu)
telakkî edilir.

Genç kadın birden bire uyanan
şefkat-i mâder-ânesiyle yavrusuna
sarılır. Lâkin çocuğa bakılamıyor,
çocuk za'îfliyor, çocuk hastalanıyor...
Çünkü üzüntüler, uykusuz, râhatsız

geceler, için için ağlamalar vâlidinin evlâdına hazırladığı menba'-i hayâtı kemiriyor, sütünü zehirliyor, zehirliyor...

Kayınvâlîde dâmâdının kayıtsızlığından müşteki, kayınpeder hiddetlenmiş: — Nedir bu?

Felek ile yıldız barışık.

(s.222) Söylesene çocuğuna baksın.— Zevce yine kahvede, yine tavla başında...

Nihâyet, gürültüler, komşuların acı sözleri, acı istihzâleri, her iki tarafı alevleyen acı teşvîkleri önünde iftirâk-ı fikri gittikçe büyüyor... Zavallı kızcağız kendine mâlik değil. Hemân, hemân intihâb lâzım, ya zevcini ya vâlideni?

Neticede ya kendi evlâdı yâhûd kendisi yetim...

Â`ilenin kânûn-ı hukûku vezâ ifinden ikincisi: “İdâre”dir. Çocuklar hakkında olursa, mütesâviyen peder ve vâlideye â`iddir. Gerçi yavru pek küçükken yalnız vâlidesinin dest-i şefkatinde perveriş-yâb oluyor. Fakat bu zarûrîdir. Biraz sonra pederin taht-ı nüfûz ve himâyesinde büyümeğe başlar. Çocuk üzerinde müsâvî görülen hukûk-ı ebeveyn vazîfe ve

mes`uliyette ayrılırlar. Zâten âdet-i umûmiyye de bunu icâb etmiyor mu?

İdâre-i â`ile bahsinde, bu küçük cem'iyyetin aksâmından bulunduğu, daha doğrusu tâbî' olduğu asıl cem'iyyet-i medeniyye ile olan münâsebâtını da nazar-ı dikkate almak icâb eder. Hiç şüphe yok ki â`ileye muhît-i medeniyyede bir mevki' hazırlayan yalnız erkektir. Ma'a-mâfih, kavâ'id-i ictimâ'iyeye muvâfık hareket eden bir â`ilede bu hakka, bu şerefe kadın da nâ`il olabilir. Çünkü zevci idâre ederken o da nezâret eyler.

Sâlisen: Â`ile arasında tevâfuk-ı mizâc ve terbiyeden, aynı harekete imtisâlden; ef'âl ve efkârdaki ittihâddan, aynı ârzûları kabûlden, el-hâsıl uzun bir samîmiyyet neticesi tevellüd eden şey'lerden neş'et edip vücûdu ve devâmı şart olan kavâ'id-i mu'âşeretten birisi de: “Ünsiyyet”tir.

Ünsiyyetin adem-i vücûdu hâlinde imtizâc-ı hayât kat'iyyen mümkün değildir. Bunun için kable'te'ehhül, tabî'at ve meşrebin muvâfakat-ı mütekâbilesini ta'yîn etmek lâzım gelir. Mîlâd-ı İsâ'dan (560) sene evvel vefât eden filozof “فيله” [Evlenirken kendi eşini ara;

yoksa efendi olacağın yerde köle kalırsın.] diyor ki ne kadar doğru!

Ekseriyâ bize tesâdüf yardım eder. “Nikâhta kerâmet vardır.” sözü tesâdüfün lûtfuna istinâddan başka bir şey` midir? Fakat şunu da unutmayalım ki zevc zevceden birinin tedâbîr-i ma'kûl-ânesi sayesinde, hayât-ı âilenin talâk gibi bir sû'i neticeden kurtulması kâbildir. Meselâ, erkek serîü'l-infi'âl ise buna karşı kadın muhâfaza-i sükût edip zevcini teskîne çalışmalı, bu fenâ hûya mecbûriyyet-i ahlâkıyyeye inkıyâd etmekten ibâret bir galebedir.

Mâ-ba'dı var

Osmân Fahrî

Her cefânın bir sefâsı var.

(s.223) **Mâder-i Elem**

ediyordu... Başımı önüme eğdim, sa'âdetimi hafî nazarlardan gizlemek için âdetâ yerin altına girmek istiyordum.

Günler ilerledikçe hayât-ı mu'tâdem tebeddül etmeğe başladı. Şimdi mevcûdiyyetim leb-i nesîmden çıkarak havâda temevvüc eden ve eteğinin ucuyla yere hemân hemân sürünebilen pek rakîk bir rûh-ı latîfen hayâtını andırıyordu. Bununla berâber

tâ umk-ı kalbimde çınlayan, bütün sâ'ât-ı ömrümü birer birer ta'dâd eden darbeler vücûdumu sarsıyordu. Âh, evet, yaşamak ârzûsuyla berâber beni tedhîş eden darabâtı teskîn ve tevkîf etmek istiyordum. Kalbim o güne kadar hareket etmeyecek gibi geliyordu...

On gün! Odaların sükûnetini ihlâl edercesine (On gün) diye bağırdım. On günden ziyâde bu bir ebediyyet, bir asır kadar uzun.

Dün yatağımın üzerine atılarak başımı yastıkların arasına soktum. Artık dünyânın bile bence ehemmiyyeti kalmadı, gözlerimi muhît olan karârta içinde yalnız bir şey`, bir şey` görüyordum... On gün! Of, ben onları görüyor, zamânın dest-i âteşîniyle fırlatıp attığı bu on günü görüyordum. Yastığın altında ellerim burkuluyor o günleri sayarak açılıp kapanıyordu. On, dokuz, sekiz... Hiç şüphe yok ki zamân benim gönlümü ezip bitirmek için ilerliyordu. Yedi, altı, beş... Sonra susadım, artık sayamıyordum. Üçe gelince uzun müddet sükût ettim. Üç! Bu âdetâ mürûr etmiş kadar yakın idi. Tekrâr ona intizâr etmek ıztrâbına tahammüle karâr verdim.

İki! Bir! Bir! Âh, yâ-Rabbî... Acabâ ben o zamâna kadar yaşayacak mıyım? Kalbim o zamâna kadar hareket edecek mi? Kendimi gâ'ib ettiğim hâlde yine bir, bir diye söyleniyordum! Gözlerimin önüne mevtin siyâh kanatları gerildi. Sonra bu kelime bir figân-ı mûsikî, cennetlerin arasından gelen ra'se-dâr bir feryâd-ı urganûn gibi sürüklendi, gitti...

Şimdi, uyumak; bir zamân için ölmek, ba'sü ba'de'l-mevte muntazır bir hâlde kalmak istiyordum. Âh, muhabbetim, benim mukaddes muhabbetim... Ben öldüm. İşte mumları yakıyorlar. Ayak sesleri merdivenlerden işitiliyor. Ben onları öldükten sonra da işitecek miyim? Ey benim nûr-ı hayâtım, seni karşılamak için tabûtumu aralayarak kabrimden çıkabilecek miyim? Bak artık göğsüm kuruyor...

Her şey'in yenisi dostun eskisi.

(s.224) Nefesim darlaşıyor, fakat kollarım seni bir daha bırakmayacak, bırakmaya-cak...

Salı

Şu geçen günlerde pek bahtiyârdım. Lâkin bugün o kadar

mahzûnum ki... Çayırın üzerinde oynayan güneş sanki benimle eğleniyor. Gözlerim çukura batmış, bir boş kafatasının korkunç deliklerine benziyorlar.

Bütün pencereleri kapadım. Etrâfımda karanlıktan başka bir şey` görmek istemiyorum. Evet, ziyâ yalnız onunla berâber girecek...

Artık bir kenâra, ellerim dizlerimin üstünde, yavrularının arkasına kalan, bütün neslinin inkırâz-ı tedrîciyyesine yetişen bir büyük vâlide te'essürüyle oturdum. Kemiklerim çatırıyor. Artık darabât-ı kalbimi işitemiyorum. Son şu'le-i hayâtımda zulmet-i tahassürle söndü. Her tarafta bir sükût-ı elem... Yazmak neye yarar? Nısfü'l-leyl. Uykum yok. Gece olur olmaz bütün bir günün uyuşukluğu a'sâbımı incitti. Şiddetli bir sıtma vücûdumu sarsıyor. Hizmetçi kızım, kalb birkaç ot parçasıyla şifâ-yâb olmaz. Gelmeğe şâyân olan doktor değildir. Haydi, yola çıkınız ve eğer benim "Beklediğimi" görürseniz, ona intizârdan ölmekte olduğumu kendisine söyleyiniz.

Hemân penceleri açarak yola bakındım. Fakat mehtâb olmadığından zulmetten başka bir şey` göremedim.

Fırtınalı bir gece, sanki bütün küre-i arz derin derin nefes alıyor. Bu sükûnet bî-pâyân bile beni teskîn etmedi. Merdivânları indim, çıktım şimdi epeyce uzakta bulunduğum şehri düşünüyordum. Orada herkes uyuyor, kadınlar zevcleri, çocuklarıyla birlikte; ben, âh, ben ise yalnız!

O müthiş, fakat mukaddes gece hâtırına geldi. Evet, o gecede şimdiki gibi ben bir yerde duramamış, inmiş, çıkmıştım.

Sonra, hiçbir şey`den haberim yoktu. Herkes mütelâşî, o esnâda bir feryâd, bir çocuk sesi işittim. Yine o esnâda rûhumun vücûdumu terk ettiğini ve şimdi yaşadığım şu kıymetsiz, ehemmiyetsiz hayâttan başka bir şey`im kalmadığını hissetmiştim.

Ey benim sevgili peri kalbim, bu ânda yine seni düşünüyor, seni tekrâr elde ettim zannediyor, sana bahş-ı hayât etmek için, işte hergün biraz böyle öleceğim.

Artık tulû'-ı şemsin solgun pembelikleri ufku süslüyor, mumlar sönüyor. Adıyo, benim sevgili mahbûbem, adıyo... Şimdi nigâhı ihtimâl ki bana â'id olmayan gözlerinin üzerinden binlerce, yüz binlerce kere öperim.

Mâ-ba'd-ı var

Yolundan giden yorulmaz.

Bilmece ve Su`âllerimiz

1. — Küçük çocukların pek muhtâc oldukları bir âlet-i mahsûsa ile ekseriyâ ayağınızın altında bulunan bir şey`i birleştirirseniz İstanbul'da meşhûr bir mahallin ismini bulursunuz.

Halledenlerden birinci ile ikinciye birer kitâb, on beşinciye kadar birer varaka-i takdîriyye verilecektir.

2. — Kuşlardan birinin başını keserseniz gidemez şey`lerden birinin ismini söylerseniz; kuyruğunu koparırsanız karanlıkta kalırsınız! Acabâ bu kuşun adı nedir?

Halledenlerden birinci ve ikinciye birer kitâb, onuncuya kadar varaka-i takdîriyye verilecektir.

Hesâba dâ`ir:

3. — Murabba'ları beynindeki fazl 63 olan iki adedi bulunuz?

Halledenlerden birinci, ikinci, üçüncüye birer kitâb, on beşinciye kadar birer varaka-i takdîriyye takdîm edilecektir.

Cevâbların yirmi gün müddeti vardır.

Beşinci nüshamızdaki bilmece “Sabâh” idi. Doğru halledenler miyânında çekilen kur'ada birinciliği Mekteb-i Sultânî'den “1191” Abdülkâdir, ikinciliği de Menba'ü'l-irfân'dan “70” Hâmid Şerîf efendiler kazanmışlardır.

Varaka-i takdîriyye kazananlar: Vefâ İ'dâdîsi'nden 216 İsmâîl Vedâd, İstanbul İ'dâdîsi'nden Ahmed Hâmid, Mekteb-i Harbiyye'den Zağfer İnebolu'lu Sabri, Topkapı Merkez Rüşdiyyesi'nden 81 Sükûtî-zâde Abdülmüheymin, Bürhân-ı Terakkî'den 251 Refîk Şemsü'l-Mekâtib'den Fevzî, Tıp Fakültesi'nden Muhammed Kâşif, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 58 Muhammed İhsân, İttihâd ve Terakkî Mektebi'nden 66 Hüseyin Nâhîd efendilerle Dârü'l-muallimât'tan 1019 Rukiyye Hanım — Diğer doğru halledenler: Mekteb-i Mülkiyye'den M. Şükrü, Kabataş'tan F. Rifat, Necm-i Terakkî Mektebi'nden Ali Rıdvân, Selânik İ'dâdîsi'nden 32 Bünyâmîn Rasih, Mercân İ'dâdîsi'nden Ahmed Celâleddin, 669 Muhammed Zahidî, Hadîka-i Meşveret'ten 303 M. Şinâsi, 619

Medenî, 384 Kemâleddîn, Mekteb-i Sultânî'den 128 Josef Kohen, 114 Salamon, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 110 Emîn Hilmî, 29 Muhammed, 3 Abdullah, 5 Ahmed Kadrî, 30 Salahaddîn, 35 Sa'id, 105 Murad Fevzî, 117 Muzaffer; Dârü's-şafaka'dan Deraceli Ömer Şevkî, Mekteb-i Tefeyyuz'dan E. Fâzıl, Tıp Fakültesi'nden Muhammed Muhsin, Vefâ'dan S. Hikmet, İstanbul İ'dâdîsi'nden 82 Halkî, Mahmûd Müfhim; Dâvud Paşa Mektebi'nden A. Mazhar, Süleymâniyye'de Muhammed Münîr, Dökmeci'lerde Ahmed Fâzıl, Mekteb-i Sultânî'den 77 Celâleddinü'l-mu'îd, 117 Çanakkaleli Mûsâ Halebîv, 983 Feridun, Kabataş İ'dâdîsi'nden 230 M. İhsân, Kabataş'tan C. N., B. Feridun, Kala'-i Sultâniyye ikinci sınıf talebesinden 188 Mustafa Râgıb, Mercân İ'dâdîsi'nden 6 Ferîd Fethî, M. A., 815 Ahmed İhsân, Fâtih'te Nişancı mevkı' komiser mu'âvini Ahmed, Şişli'de Fransız Mektebi talebesinden Nâsır Paşa-zâde Ahmed Nusret, Mekteb-i Harbiyye'den Şâmlı Rifat Cenânî, Kabataş İ'dâdîsi'nden 104 Ahmed Seryâ, Muhammed Fahrî, Hadîka-i İrfân'dan 183 Muhiddîn, Selânik Hukûk Fakültesi'nden 628 Kemâl,

Beşiktaş Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Ferîd, 279 Ali Rızâ, Beşiktaş Mülkiyye-i Rüşdiyyesi'nden 31 İsmâil Hakkı, Çerahci Mektebi'nden H. A., Kuleli İ'dâdî-i Askeriyyesi'nden 119 Ahmed Hüsâmeddîn, 101 İhsân Kadri, Selânik Alyans İsrâ'ilit Mektebi'nde Hüseyin Abdurrahman, Bursa Medrese-i Mu'allimîn talebesinden 65 İsmâil Hakkı, Trabzon İ'dâdîsi'nden 29 Muhammed Celâleddîn, Mekteb-i Bahriyye'den M. Vahdânî, Bîgâ muhâsebe kalemi mülâzımlarından Kıyıcı-zâde Hüseyin Ulvî, Aksaraylı Ali Necâtî, Üsküdar'da İttihâd ve Terakkî-i Numune Mektebi'nden 122 Ahmed Kemâleddîn, Mekteb-i Tefeyyuz'dan 170 Ali Ken'ân efendilerle İttihâd-ı Osmânî İnâs Mektebi talebâtından 25 Müzeyyen ve Muhsine, Necm-i Terakkî'den Havva Mükerrerrem hanımlar.

Beşinci nüshamızdaki fennî su'âlin cevâbı: O adamın binmiş olduğu şimendüferin dakikada 27 kilometre 777 metre kat' etmesi lâzım gelir. Mebde' hareketten sekiz sâ'at sonra yollanacağı mevki'nin sâ'ati on ikiyi gösterir ve yirmi dört sâ'at zarfında bu kimse geceyi hiç göremez.

Bu su'âle en güzel cevâb veren Kal'a-i Sultâniyye muhâsebe kaleminde vergi idâresi müdâvimlerinden Fahrî Bey birinciliği, Mercân İ'dâdîsi birinci sınıf birinci şu'be talebesinden 6 numaralı Ferîd Fethî efendi de ikinciliği kazanmıştır.

Varaka-i takdiriyye kazananlar: Şişli'de Fransız Mektebi talebesinden Nâsır Paşa-zâde Ahmed Nusret, Manastır İ'dâdî-i Askeriyyesi dördüncü sınıf şakirdânından Bodrumlu Muhammed Ağıb, Mekteb-i Mülkiyye'den 754 M. Şükrü, Mekteb-i Hukûk'tan Necâtî, Mekteb-i Harbiyye talebesinden Şâmlı Rif'at Cenânî, Eyüb Rüşdiyye-i Askeriyyesi muntelhî sınıf talebesinden Hüseyin Hâmid, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten İbrâhim Zeruk, Tıp, Dârü'l-mu'allimîn müdâvimlerinden 216 H. Cevâd, Selânik'te İttihâd ve Terakkî Mektebi'nden 26 Muhammed Rüşdî, Vâlîde Çeşmeli T. M., H. C. D. efendiler.

Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi vâsıtasıyla forma forma neşredilmekte olan:

Âsâr-ı Cedîde

Mizân-ı Tefekkür	Sâlih Zekî
İtalyan Edebiyatı	Ali Fahrî
Edebiyat Dersleri	Midhat Cemâl
Mevkî'-i Nisvân Hakkında Nazariyât Hakâyık	Ahmed Mümtâz ve
Târîh-i Riyâziyyât Bahriyyemizin Târîhçesi	Sâlih Murâd Şükrü
Kavânîn-i Tabî'iyye	Spencer
Vâzı'-ı Kânûnların Hatâları	“ ”
Spencer'in Dîn ve Ahlâk Hakkındaki Nazariyyesi	

8. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 8

Numara 8, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 22 Nîsân, 326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

Bu nüshamızda, enâfis-i âsâr-ı edebiyemizden olan: “Eytâm-ı Şühedâya” ilâve sûretindedir.

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Hangi Eserleri Okuyalım?)

Hayâtı Öğrenelim (Gözler) — Terâcim-i Ahvâl (Demostenes) —

Fenn Âleminde (Ayağımızın Altında Ne Var?) —

Kitâbet Dersleri (İbtidâ'î, Rüşdî, Âlî): Ali Nusret —

Mensûr Şî'r (Yanar Dağ)

Urûk-ı Beşeriyye (Yeni Hebrid ve Yeni Kaladonya)

Küçük Hikâye (Mavi Mendil)

Hıfzû's-sihha: Doktor Hikmet Refik

Müntahabât-ı Nefise (Kamere Hitâb): İsmâil Safâ —

Ma'lûmât-ı Medeniyye: Midhat Sadullah

Kitâb-ı Tabî'at (Shackleton'un Kutb-ı Cenûbî

Seyâhati): Celâl Ferdî — Roman (Bir Eşegin Hâtırâtı) —

Handeler — Büyük Sözler — Darb-ı Meseller —

Hanımlara Mahsûs Kısımda : (Â`ile): Osmân Fahrî —

Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr —

Roman (Mâder-i Elem). — Bilmeceler, vesâ'ire...

Bu nüshada kadınlar hakkında:

Mütâla'ât-ı Meşâhîr

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-
hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at
olunur.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Lâzım Olur Senelik Takvîm

	Mart, 31						Nisân, 30						Mayıs, 31					
Cum'a	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.
Cum'a-irtesi	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.
Pazar	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.
Pazar-irtesi	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.
Salı	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.
Çehârşenbe	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.
Pencşenbe	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.
	Haziran, 30						Temmuz, 31						Ağustos, 31					
Cum'a	.	4	11	18	25	.	.	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.
Cum'a-irtesi	.	5	12	19	26	.	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.
Pazar	.	6	13	20	27	.	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.
Pazar-irtesi	.	7	14	21	28	.	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.
Salı	1	8	15	22	29	.	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.
Çehârşenbe	2	9	16	23	30	.	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.
Pencşenbe	3	10	17	24	.	.	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.
	Eylül, 30						Teşrîn-i evvel, 31						Teşrîn-i sâni, 30					
Cum'a	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.
Salı	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	.
	Kânûn-ı evvel, 31						Kânûn-ı sâni, 31						Şubat, 28					
Cum'a	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Salı	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	.	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.

Muhâbere-i Aleniyye

Selânik İ'dâdîsi bütün talebesiyle İttihâd ve Terakkî Mektebi şâkirdânına [Arkadaş] en samîmî teşekkürâtını takdîm eyler.

Fâtiḥ Tabḥ-hâne Medresesi talebesinden 39 Şevkî Zekâ'î efendiye — Teveccühünüze teşekkürler ederiz. Zâten “Arkadaş”ın menfa'at-ı umûmiyye fikriyle intişâr etmekte olduğu Leḥu'l-hamd bugün tamamıyla anlaşılmıştır.

Bursa Medrese-i Mu'allimîn talebesinden 65 İsmâil Hakkı efendiye: kazanılan evrâk-ı takdîriyye ve mükâfâtların ikâmet-gâhlara gönderilebilmesi için bi't-tab' posta icrâtının irsâli iktizâ eder.

Taşra müvezzi'lerimize — “Arkadaş”la mu'âmelâtta bulunan kitâbcıların, mu'âmelâtın ḥüsn-i cereyânı için bedelâtı bir ân evvel te'diye etmeleri ricâ olunur.

(s.225) Numara 8

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

Umûr-ı idâre için müdür,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

22 Nîsân, 1326

Pencşenbe

25 Rebî-ü'l-âhır, 1328

Musâhabe

Hangi Eserleri Okuyalım?

İşte mühim, hem pek mühim bir su'âl: Hangi eserleri okuyalım? Hemen şu cevâbı verimiz: ihtiyâcımız olan eserleri. Demek ki her şey`den evvel mütâla'aya â'id ihtiyâcımızı ta'yîn etmek lazım. Tabîî... Yoksa hayât “Vakit geçirmek” ten ibâret ise hiçbir şey` intihâb etmeyelim. Bu tiyatro imiş, bu romanmış, bu hezeyânmış... Sırasıyla bizi meşgûl etsin. Âh ne kadar şâyân-ı te'essüf! İnsân evvel-be-evvel mevcûdiyyetinin kadrîni takdîr etmeli; sonra onu daha ziyâde kıymetlendirecek bir hâle getirmeli, çiçeklemeli...

Hayât: sormadığımız, öğrenmediğimiz bir sırdır. Fakat biz bu sırrı vicdânen düşünce düşünce keşfedebiliriz. Hayâtı, yaşarken anlamazsak, öldükten sonra mı tedkik edeceğiz!

Herkes bizi aldatır, her kitâb, her fikir bizi kendisine celbe çalışır. Birini açarsanız: nefret, nefret, nefret... Ötekini karıştırırsanız: istihzâ, istihzâ, bütün kâ'inâtla istihzâ... Bir başkası rûhunuzu derin elemelerle uyuşturur. Bir diğeri size her şey`i unutturur, “Hayât bir eğlenceden, bir hoppalıktan başka bir şey` değildir.” der. Siz bunların hepsini okuyabilirsiniz, fakat bir zamâna kadar, ya'nî kendinize bir hatt-ı hareket ta'yîn edinceye kadar. Dikkat ediniz, onlardan ba'zısı insânların tabî'atı üzerine te'sîr eder. Âdetâ fitratı tahrîf eyler. Küçükken hüsn-i terbiye görmüş bir çocuk, sonraları eline geçen münâsebetsiz eserlerle terbiyesini unuttur, pîş-i

mütâla'asında bulunarak kendisini belki mahzûz eden eserlerin hakîkatine kâni' olur ve yavaş yavaş eski meyilden bir nişâne kalmaz. Fikrimizde yeni bir galeyân bizi sürükler, sürükler...

Altın pas tutmaz.

(s.226) İşte bütün bunlardan kendimizi kurtarmak, doğru bir yol tutmak için pek genç iken bize gülümseyen eserleri nazar-ı bî-kaydî ile okumalı; ba'de, durup, düşünmeliyiz. Hangisi hakîkattir? Hangisi insânları bir gâye-i kemâle yaklaşıyor?

Mâdemki herkes kendinden mes'ûl, mâdemki herkes kendi harekâtının cezâsını çekmeğe mahkûm, o hâlde bir diğerrinin yazdığı eserlerden örnek almak, kendi irâdemize, kendi hürriyyet-i şahsiyyemize menâfî değil midir? Kendi kendimize düşünmeli ve harekâtımızdan başkalarını mes'ûl göstermemeliyiz. Belki o, ya geliyor... Bir başkasının fikir ve mesleğine ale'l-ımmiyâ' tâbî' olmak —Sizde tasdik edersiniz ya?— bir esârettir, esâret-i fikriyyedir.

“Arkadaş”ınızı şu sûretle idâre-i kelâma mecbûr eden bir sâ'ik var ki, o da bunun sırf cehl-i umûmîden istifâde ederek para kazanmak emeliyle yazılan, tercüme edilen eserler... Bunlar emîn olunuz ki hiçbirimizin, bâ-husûs zamânın ihtiyâcî düşünülerek yazılmıyor, satılmıyor. Bunları vücûda getiren şey' yalnız, fikr-i temettu'dur, menfa'at-i mâddiyyedir. Bunun bize pençelerin, cinâyet yuvalarının yâhûd masa başlarında sâ'atler, günler, hayâtlar geçirmenin kat'iyen lüzûmu yoktur. İçinizden ba'zıları belki — Siz serbestî-i intihâbı redd mi ediyorsunuz? — diyecek, hayır, asla! Fakat intihâbda bir gâye-i mustahsen ta'kîb etmeli. Fâ'ide ile muzırât dâ'imâ mîzân-ı hakîkatte ölçülür. Biz her fi'le neticesini düşünerek teşebbüs etmeliyiz. Senelerden biri adâlet içinde kahveleri dolduran halkı büyük gayretle, büyük muvaffakiyyetlere teşvîk etmek mi yoksa onları gece gündüz masa başında rûh çağdırtmakla, sâ'atlerce uyutmakla sersem etmek, ihtimâl ki bir hîlenin kurbân-ı i'timâdı eylemek mi hayırlı bir teşebbüstür? Bütün o söylenilen şey'ler hakîkat bile olsa bugün o hakîkatin bize zararından başka hiçbir te'sîri tasavvur olunamaz. Maksad, rûhun mevcûdiyyetini isbât ise biz zâten onun mevcûdiyyetine bütün rûhumuzla kâni'iz. Birgün “remel” çıkıyor, herkes muvaffakiyyet-i şeytanet-kâr-ânelerinden dolayı tahkîr ve tezyîf edilen üfürükçülere benzetilmek isteniyor, kapışan kapışana. Ertesi gün “Cinlerle muhâbere”, üç günde beşinci tab'î! Sonra nâfi' bir eser

kütüb-hânelerde sürünüyor, daha doğrusu hiçbir kitâbcı böyle bir eser tab'ine bile tâlib olmuyor ve bunun için de umûmun seviye-i irfân ve ahlâkını yükseltecek eserler neşrinden sarf-ı nazar ediliyor. Yâhûd böyle âsârın elden ele dolaşması değil, hatta bir iki kişi tarafından okunması bile hâtıra gelmiyor. Eyvâh, ne zamân bu safsatalardan kurtulacağız? Ne zamân râh-ı kemâlât üzerinde ilerleyerek kıymet-i hayâtı takdîr edeceğiz?

Arkadaşınız

Eski ağza yeni ta'âm.

(s.227) **Hayâtı Öğrenelim**

Kâ'ide-i umûmiye:

Az söylemek; fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyenin hüsn-i inkişâfı.

—6—

Gözler

Alâmât-ı mer'îyye arasında gayr-i mer'î efkâr ve hissiyyâtın en mü'essir tercümânı, hiç şüphe yok ki gözdür. Göz sîmâya rûh ve revnak verir. İnsânın şahsiyyeti gözle meydâna çıkar. Bunun için bî-çâre a'mâlar ne bize kendilerini tanıtabilir ne de bizi anlayabilirler.

Bir küçük çocuğun sâf ve berrâk gözlerinde rûhunun bütün

safvet ve ismeti şu mechûl âlemi öğrenmek heves-i harîsi mündemicdir. Bir vâlidenin enzârında ise muhabbet-i kalbiyyesinin bütün ulviyyeti, bütü fedâ-kârlığı tekâsûf etmiş bir hâlde pırıldar.

Gözler hissiyyât-ı beşerîyyenin âyîne-i zî-rûhudur. Ekdâr ve âlâmın en acı izleri olan gözyaşları bu menba'dan cereyân eder. Araplarla Mûsevîler menba'ları nasıl göze teşbîh etmişlerse biz de gözleri menba'a benzetebiliriz. Hem İbrânice de hem Arapça da “Göz” ma'nâsına gelen “Ayn” kelimesi bazen de “Menba” makâmında kullanılır: “Ayn-i safrâ” da olduğu gibi...

Menba', mâ'î semâların altında ağaçlara, mağaralara, bulutlara ma'kes-i bedî' olan bir göz ve herhangi bir gözde bir menba' sürûru elem değil midir? Gözyaşları ondan akar, şa'sa'a-i

sa'âdet, lütf ve inâyet onun içinde nûr-ı efşân olur.

Lâkin bazen hîle-kâr, merâ'î, alçak; bazen de samîmî, sâf, sevimli gözlere tesâdüf edersiniz. Ba'zıları bizi mecrûh eder, ba'zıları memnûniyyet-i bahşolur. Ba'zıları bizi iğfâl, ba'zıları teşcî' eder.

Hiç unutmam: ihtiyâc-ı tahsîl beni genç yaşında peder ve vâlidemin yanından ayırmıştı. Ne çâre! Onlardan uzak yaşamak ıztırâbına katlanacaktım. İstanbul'da bildiğim olmadığı hâlde yalnız beni bir nazar müteselli ediyordu. Sabâhları Fâtih Câmi'i'ne gittiğim zamân ihtiyâr, ak saçlı, aksakallı bir adamın bana müteveccih enzâr-ı müşfik-ânesi karşısında kalbim sizlardı ve ihtimâl ki o bana baktıkça şebâb-ı girîzânını tahayyül ediyordu. Ben o muhterem zâtın gözlerinde â'ilemin selâm-ı tahassürünü görür gibi olarak kâh sevinir kâh müte'essir kalırdım.

El-hâsıl, azîz çocuklar! Göz kadar nâfiz hiçbir şey' tasavvur edemezsiniz. Hele birçok zamân evvel vefât etmiş pederimizin yâhûd vâlidemizin çeşmân-ı hayâliyyesi bizde nasıl yaşar, o kapalı gözler bizi ara sıra nasıl

îkâz eder, nasıl doğru yolu gösterir ta'rîf olunmaz...

Bastığı verde ot bitmez.

(s.228) Şimdi size bir su'âl soracağım: Gözlerinizi hüsn-i hizmet ve tedkîke alıştıran musunuz? Hayır, hayır bundan evvel, onların sıhhatini muhâfaza edip etmediğinizi sormalıyım? Tabîî arkadaşlarımızla tehlikeli şakalar etmezsiniz. Hiçbiri sizin gözünüze yumrukla vurmaz. Bunu biliyorum, fakat acabâ akşamüstü, yorgun argın, okuyup yazmak, dikiş dikmek gibi şey'lerden gözlerinizi sakınıyor musunuz, bilmem? Belki — Adam, sizde... Bizim gözlerimiz genç gözü. Ne olur ki...— diyeceksiniz. Lâkin gençlik, onlara ihtimâm-ı dikkatten sizi men' eden esbâb-ı ma'kûleden değildir.

Mürûr-ı zamânla herkes ettiğini bulur. İnsânlar hiçbir zamân kedilere benzemezler gözlerin hüsn-i muhâfazası için derece-i ziyâyı her vakit nazar-ı dikkate almak icâb eder. Gâyet parlak aydınlıkla bunun tamamen aksi tabîî ki gözlere sû'i te'sîr eder.

Büyük şehirlerin tenvîrât-ı elektrikıyyesi, tiyatro perdelerinde zevk-i umûmîyi okşamak fikriyle

açılıp kapanan lambalar kadar gözleri bozan şey` yoktur, desem câ`izdir.

Ve bir kere göz kesb-i sıhhat etti mi artık, ikinci derecede, onu hüsn-i isti'mâl kalır. Ekseriyâ tesâdüf ederseniz, ba'zı adamlar gözleri olduğu hâlde görmezler! Bir şey` gâ'ib etseler, kâbil değil bulamazlar. Yazı yazamazlar, hatâların farkına varamazlar. Gezmeğe yâhûd seyâhate çıkarlar. Hiçbir şey` görmedikleri için nazarı ma'lûmât edinmeden dönerler. Şehirlerin azamet-i medeniyyesinden; kırların, sayfiyyelerin letâfet-i şâ'irânesinden bî-haber yaşarlar.

Mutlakâ şuna da ta'accüb edersiniz: İnsânlar bu kadar mahâsin tabî'atı temâşâ eyledikleri hâlde yine niçin ahlâken dûn bir seviye-i vicdâniyyede bulunuyorlar. Niçin suların sâfiyyetinden, semâların sükûnetinden, dalgaların vakârından örnek almıyorlar? Niçin çiçeklerin, ormanların, husûsiyle gecelerin esrâr-engîz letâfetleri kalblerini müte`essir etmiyor? Bu berrâk denizler karşısında onlar hâlâ mülevves, tulû'un hande-i nevrâ nûru içinde onlar hîle-kâr ve dessâs. Mâ'î âsmân altında niçin miskîn ve zelîl!

Âh, cevâb ne kadar bâ'is-i esef. Evet, çünkü onlar gözlerini yalan söyleyen, cerîha-dâr eden, öldüren bir âlet makâmında kullanıyorlar.

Muhterem çocuklar! Şunu biliniz ki siz necâbet-i insâniyyeye minnet-dâr ve medyûnsunuz. Hepiniz gözlerinizden mes`ûlsünüz. Gözlerinizin bir ihsân-ı ilâhî, sizi mes`ûd etmek için lütfedilmiş bir yâdigâr-ı hakîkat olduğunu unutmayınız. Bazen peder ve vâlideniz ıztırâb çekerler, bir hayât-ı elemin mahkûm-ı kahrı olurlar. Lâkin yine "Ağlamak için gözlerimiz var ya!" diye müteselli olurlar.

Ey azîz yavrular! Gözlerinizde, dâ'imâ şefkat, merhamet, sadâkat parlâsın. Emîn

Para parayı kazanır.

(s.229) olun ki bunlar size hayâtı pek tatlı, pek neşât-ı âver gösterir. Bî-çârelerin kırık kalblerini, fukarânın zavallı ömürlerini okşayınız...

Gözleriniz kin ve hicâb gibi her şâ'ibeden masûn kalsın. Orada ne hîle, ne riyâ gülümsesin. Onlar ekdâre-i tesliyet-bahş, büyüklere ihtirâm-kâr, acizlere meded-res olsun. Tabî'atı bütün güzelliğiyle görsün, meş`ûm günlerin düşmanı olsun, bâ-husûs, evet

bâ-husûs vatânı, bu sevgili vatânı, bu şefik ana kucağını hiçbir vakit sefîl ve hakîr görmesin. Onu dâ'imâ te'âlî ettirecek hüsn-i vicdânîyi arasın ve bulsun.

Bir İhtiyâr Mu'allim

Fenn Âleminde

Ayağımızın altında ne var?

Yeni bir nazariyye:

Mâdemki binlerce, yüz binlerce seneden beri biz insânlar şu toprağı çiğneyip geçiyoruz, o hâlde her zamân:

“Acabâ ayağımızın altında ne var?” diye sorabiliriz.

Su'âl biraz garîb geliyor, değil mi?

— Ne üzerinde yürüyeceğiz! Kumlar, taşlar, topraklar üstünde... Sath-ı arz âdetâ malgama sûretinde karmakarışık ecsâm ile vücûda gelmiş, bizi çekecek kadar muhakkem. Metânetine emîniz, fakat acabâ dâhilinde ne var? Müthiş seylâblar, korkunç indifâ'ât-i Bürkânîyye karşısında dâ'imâ sath-ı beyn olmamalı. Birazda tabakâtü'l-arzın sebâtsızlıklarına ehemmiyet verilmeli.

Bugün birçok ulemâ, tâ “Pliny” zamânında olduğu gibi arzın dâhilen nâr-ı ebyaz hâlinde bir bahr-ı muhîtle memlû bulunduğu ve bunun ara sıra taşarak yanar dağları vücûda getirdiğini iddi'â ile kaşr-ı dünyânın buna nisbetle yumurta kabuğu gibi gâyet rakîk ve ancak elli ilâ yüz kilometrelik bir sahandan ibâret kaldığını beyân ediyorlar.

Ma'a-t-teessüf, şimdiye kadar hiç kimse bu fikrin garâbetini keşfedememişti. Düşününüz bir kere? Ayağımızın altında bu kadar dehşetli bir mangal bulunsun da biz yine vakit vakit tiril tiril dönelim.

Tedkîkât-ı ciddiyyede şu fırının vücûduna iştibâh edilmek lâzım geldiğini gösteriyor. Ez-cümle, İngiliz ilm-i tabakâtü'l-arz mu'allimlerinden “Charles Liel” 1828'de “Etna” volkanından fışkıran “3” metrelik kül tabakası altındaki bir buz parçasını tedkîk edip bir müddet sonra buzı örten kül tabakasının da incimâd ettiğini kemâl-i hayretle isbât etmiştir.

Fransa fenn encümeninin son ictimâ'-i umûmiyyesinde re'îs “Mösyö Boucher”de İngiliz ulemâsından müteveffâ “Lord Calvin”ın yeni

nazariyyesini bu bâbda serd etmeği unutmamıştır ki o da şu:

“Mâdemki küre-i arzın kısm-ı a'zamî sudur.

Demir yalayıp âteş püskürür.

(s.230) O hâlde ibtidâları pek rakîk olan kaşrın, cezr ve med kânûna tâbi' olarak kabaran dalgalarla kırılıp mahvolması îcâb ederdi.”

Bu fikri, Paris rasad-hânesi hey'et-i şinâsânından “Pierre Puiseux” da tasdîk ile kamerin tabakâtıyla arzın tabakâtını mukâyese ederek şu sözleri söylemiştir:

“Evet, Lord Calvin haklı görünüyor. Çünkü tezelzülât-ı şedîde te'sîrinin sâniyede (15) kilometre kat' etmek üzere mütekâbil cihette his olunuşuna nazaran, ihtirâzâtın (14) dakikada küre-i arzı dâhilen kat' ettiği anlaşılıyor ki bu da dünyâmızın demir kadar sert kalbli olduğuna en büyük, en hakîkî alâmetlerden biridir.

“Laseped”den:

Yanardağ

Nısfü'l-leyl... Bir velvele-i hevl-engîz, bütün şehrin rûh-ı gunûdesinde taraklar koparıyor...

Uzaklarda denizin tehdîd-kâr-âne köpürerek, homurdanarak sâhile çarpmasından mütehasıl sesler... A'mâk-ı arzdan yükselen darabât-ı lerzeriz... Dünyâ ayaklar altında sarsılıyor, herkes kesîf, boğucu dumanlar arasında pür-havf ve hirâs koşuyor, haykırıyor...

Bu aralık, yakındaki zirve-i cebelden semâlara doğru fırlayan bir sûtûn-ı âteşin... Ziyâ-yı la'l reng-i zulmetlere yayılıyor, cesîm-i kayalar etrâfa uçuşuyor, şimşekler, yıldırımlar düşüyor... O bir tarafta, dâ'imâ yakıcı, kemirici deniz bütün şiddet-i savletiyle şehre mestûr...

Artık ormanlar kavrulmuş, büyük bir harîk içinde yanan tûde-i eşyâlar sarsar mütehevvir o günde sürüklenip, gidiyor.

Sabâh olurken bu korkunç sahne-i hâ'ile sükûnet-pezîr oluyordu. Âteşler sönüyor, deniz kaynar sularını mırıldanarak sîne-i sâkitine çekiyor, arz da metâneti iktisâba çalışıyordu...

Ufukta hande-i âfitâb!

Aman yâ-Rabbî, ne hazîn, ne mağmûm levha! Ötede külden yığınlar, biri de birbiri üzerine gelmiş güzel devrilmiş taşlar, biraz daha

ileride bir sel-i dûzahî... Ormanlar hâlâ tütüyor ve bütün bu harâb tabî'atın üzerinde simsiyâh kesilmiş zavallı insânlar...

Handelerden:

Efendi, hizmetçisine:

— Jan, burada âdetâ insân donacak. Ne soğuk bu!

— 22 Derece harâret var, efendim!

— Nasıl, 22 derece mi? Öyle ise, bu soğuk ne!

— İsterseniz sizde hesâb ediniz:

12 derece salonun, 10 derece de yemek odasının harâreti mecmû'î 22 derece etmez mi?

Cânı yanan eşek, attan yörük olur.

(s.231) **Handeler**

Hüseyin Efendi oğluna:

— Tahsîlinin bu kadar bahalıya oturacağını hiç zannetmezdim.

— Evet, bey baba, hem de ben en az çalışanlardan olduğum hâlde.

— Aman doktor! Ne yapayım, bilmem? Geceleri hiç uyuyamıyorum, tam kaleme gidince öyle bir uyku bastırıyor ki...

— O hâlde geceleri de kaleme gidin...

Yaşlı bir efendi Nihâd'a sorar:

— Nihâd, oğlum. Sen sayı saymağı biliyor musun?

— Biliyorum efendim: bir, iki, üç, senin üç dişin var...

Pederle oğlu arasında:

Peder — Oğlum imlâyı doğru yazmağa çok dikkat etmelisin.

Çocuk — Cânım babacığım bana her şey` için emrettin, fakat imlâdan bahsetmedin.

Peder — Sebeb?

Çocuk — Çünkü henüz en büyük erbâb-ı kalemimiz bile imlâ husûsunda ittifâk edemediler.

Ses Borusu

Peki, işte efendim...

— Aman, aman bir damla mürekkebe kalmadı, gâyet çabuk gönder...

Cekirdekten yetişme.

(s.232) **Urûk-ı Beşeriyye**

—**Mâ-ba'd**—

Bir seneden ziyâde devâm eden oyunları ta'lîme ibtidâr ederler. Rakslarının en meşhûru “Furuka” dedikleri otuz altı kişiden mürekkebe olan müselles şeklinde dörder san'at-kârdan dört, üçer kişiden dört ve bir de ikişer kişiden dört takımdan ibâret bulunmaktadır.

Oyun başladığı zamân rakkâslar olan kuvvetleriyle bağırıp, çağırarak vücûdlarını iki kat kırarlar, başlarını eğler, kollarını uzatırlar, bacaklarını çeşit çeşit vaz'iyetlere sokarlar... Hele topuklarına bağladıkları ceviz kabukları hareketlerine tâbi' olarak o kadar şık âhenk husûle getirir

ki... Öbür tarafta da müzîkacılar pür-şevk ve tarab...

Yeni Hebrid

Takriben 13,000 kilometre murabba'î arâzîsi ve 64,000 nüfûsu bulunan bu bürkânı cezâ'ir-i müctemi'a Fransız ve İngiliz bahriyye-i asâkirinden mürekkebe bir komisyon vâsıtasıyla idâre olunduğu için günden güne kesb-i me'mûriyyet ve terakkî eylemektedir.

Adaların kâffesinde en ziyâde nazar-ı dikkati, renklerin, i'tiyâdâtın ve lisânın tenevvü'î celb eder. Meczûmların (Miskîn illetine mübtelâ) bulunduğu adalar sükkânı an-asl Polenezya cinsine mensûb açık renkli oldukları hâlde, Yeni Hebridliler bilâkis Papu ırkından türemiş siyâh cildli ve yün gibi kıvrıkcık saçlı adamlardır.

Sûret-i İzdivâc: Şimâl tarafındaki adalarda yalnız zenginlerin kızları erken evlenebilirler. Genç kız yevm-i izdivâcına kadar bir kulübede kapalı kalır. Te'ehhül çağına gelince bir peştamâla bürünür. Düğün günü bütün misâfirler ziyâfete karışmak için toplanırlar. Nişanlı kızın pederi dâmâdına kerîmesine iyi bakmasını, dâ'imâ hüsn-i mu'amele eylemesini

tembîh eyler. Bundan sonra iki taraf arasında ca'lî bir mücâdele başlar. Güvey tarafı, gelini almak için hücum ederler. Nihâyet kız tarafı ezhâr-ı acz eder. Ertesi günü de iki â ile birleşip nakd-i mevcûdlarını ortaya koymak sûretiyle akd-i îtilâf eylerler.

Hebrid adaları gâyet münbittir. İncir, Hindistan cevizi, portakal, muz, şeker kamışı mezbûlen yetişir. Ahâlîsi de tabî'atın kendilerine ihsân ettiği bu bereket sayesinde fa'âl, sanâyi'-perver, mihmân-nüvâz bir hâle gelmişlerdir.

Yeni Kaladonya

Yeni Hebrid adalarının biraz cenûbunda bulunan Yeni Kaladonya adaları 400 kilometre tûlunda ve 55 kilometre arzındaki cezâ'irden ibâret olup "1853" târîhinden beri Fransa'nın taht-ı tasarrufundadır. İklimi latîf, arâzîsi mahsûl-dâr olduğundan Avrupa'nın bütün sebzevâtını

Hammâla semeri yük değildir.

(s.233) hatt-ı istivâ nebâtâtı arasında yetiştirmek kâbildir. Hayvânât-ı ehliyye kemâl-i sühûletle beslenir. Nikel, krom, antimon ve altın ma'denleri ise pek kesretlidir.

52000 nüfûstan "20.000"i Papu ırkına mensûb olan kavim, her kabîlenin bir re'îsi olmak şartıyla birçok kabâ ile ayrılmıştır. "Kanaklar" ya'nî Yeni Kaladonya Papuları, tab'an biraz vahşî olmakla berâber pek zekîdirler. Köylerinin mevkî ve vaz'iiyetinde görülen manzara-i mes'ûd-âne birçok seyyâhîni dūçâr-ı hayret eyler.

Yamyamlık kabâ ilin ekseriyesinden zâ'il olmuştur ki bu da hiç şüphesiz Fransızların sayesinde. Fakat ma'a't-tessüf diğer birtakım esbâb-ı arziyyenin taht-ı te'sîrinde — ecnebî istilâsından evvel 20,000 kadar bulunan — nüfûs-ı umûmiyye gittikçe tenâkus eylemektedir.

Salamon Adaları Bir Yamyam

Mesâkin ve libâs-ı ibtidâ'î iki-
üç metre irtifâ'ında olan meskenlerin
ba'zıları kürevî, ba'zıları murabba'
şeklinde yapılır ve kabîlelere göre
şekil alır, ale'l-umûm çatılar tahtadan
i'mâl olunarak üzerleri kalın bir ot
tabakasıyla örtülür. Eşyâ-yı beytiyye
nâmına, evlerde hasîrler, Hindistan
cevizi kabukları, kabaklar bulunur. Bir
köşede de birkaç parça bezle, silah
asılı durur.

Mâ-ba'dı var

Hasmın karıncada olsa kendini

merd-âne tut.

(s.234) **Terâcim-i Ahvâl**

—8—

Demosteneses

(Kable'l-mîlâd: 322-385)

Yunanistan, sıhha-i fikr ve
dehâya arz ettiği hükemâdan başka,
bütün dünyânın en büyük hatîbini de
yetiştirmek şerefini ihrâz eylemiştir ki
buna o memleketin bir imtiyâz-ı
tabî'isi demekten başka söz buluna-
maz.

“Demostenes” mîlâd-ı îsâdan
380 sene evvel Atina kurbundaki bir
şehirden doğmuştur. Pederi zengin bir
silahçı olduğu hâlde, zavallı çocuğa
babasının âğûş-ı ta'lîm ve terbiyesinde

çok bulunmak nasîb olamamış, biraz
sonra yetîm kalmış ve ahlâksız
akrabâsı da gençliğinden bi'l-istifâde
emvâlini gasb edip onu, hatta ta'lîm ve
tahsîle kâfi bir servete bile nâ'îl
etmeksizin, öylece kimsesiz, yardımsız
bırmışlardı. Fakat Demostenes
böyle herkes tarafından terk
ediliverişine me'yûs olacağı yerde,
aklını başına toplayıp hemân tahsîl
âlemine vakf-ı vücûd ve zihin eyledi.
Artık çalışıyor, çalışıyor günden güne
mu'allimlerinin ümîdini takviyye
ediyordu. Sinn-i rüşde vâsıl olunca
malını tekrâr elde etmek maksadıyla
bi'z-zât da'vâ etti ve kazandı. Şu ilk
muvaffakiyyet onu tescî' eylemiş ve
kendisine memleketinde siyâsî bir rol
oynamak hevesini vermişti. O zamân
Atinalılar cumhûriyyet ile idâre
olunuyorlardı. Muhârebeler, mu'âhe-
deler, ticâret karârları, el-hâsıl bütün
menâfi'-i vataniyye dâ'imâ umûmî
meydânlara biriken halkın muvâcehe-
sinde imzâlanırdı hür hamiyyetli,
kürsüye çıkarak en mühim mesâ'il
hakkında beyân-ı fikr edebilir ve
ulemâdan başka, bilmedikleri adam-
ların sözlerini dinleyen halka da
sonunda re'y vererek kabûl veyâ
reddederlerdi. İşte bundan dolayı o
vakitler Yunanistan'da san'at-ı hitâbet

husûsî bir şekil almış ve artık en ufak şey'ler bile uzun uzun nutklara vesîle olmağa başlamıştır.

Demostenes, bir gün huzzârın karşısında söz söylemeğe teşebbüs etti ise de bu ilk tecrübe hiç de iyi gitmemişti. Hüsn-i teveccühten ziyâde, bir hüsn-i teccessüsle akan yüz binlerce halkın pîş-i dikkatinde, delikanlı birden bire şaşırarak, karmakarışık birkaç sözden başka bir şey söyleyememiş, âdetâ kekelemişti. Derhâl halkın müstehzî kahkahaları arasında kemâl-i mahcûbiyetle kürsüden indi.

Fakat bu ilk adım “Demostenes”in gayret-i cân-sipârânesi için âdetâ bir başlangıç olmuştu. Artık geceyi gündüze katarak, pek çok çalıştı. Büyük muharrirlerin üslûbunu benimsemek ârzûsuyla kemâl-i sabır ve sebâtla müverrih-i meşhûr (Thucydides)in bütün âsârını okudu ve birkaç ay nihâyetinde (Peleponnes) muhârebesine â'id sekiz

Rû`yâ ise hayırdır insâ'-Allah!

(s.235) kitâbı baştan aşağı ezberledi. Hatta kendisini kimsenin gelip ta'cîz etmemesi için herkesten uzak bir yerde bir mütâla'a-hâne yaptırmıştı. Orada

kendi kendine sanki bir ictimâ'-gâhta bulunuyormuş gibi yüksek sesle îrâd-ı nutk ederdi.

Kelimeleri telaffuzda lisânının hatâsını tashîh için deniz kenârına gider, ağzına çakıl taşlarını doldurarak şi'irler ezberlerdi. Üç sene yorulmaz bir sa'y-ı mütemâdîden sonra kürsü-i hitâbete çıkmak kuvvetini kendisinde buldu: ooh... Bu sefer, kulûb-i hâzıranın bütün heyecânlarıyla alkışlanmış, alkışlanmıştı. Daha ilk nutkunda kendisinin şâyân-ı dikkat bir san'at-kâr-ı hitâbet olduğu anlaşılmış ve bütün Atinalılar, bir iki sene evvelki muvaffakiyyetsizliğinin bugün tamamıyla unutulduğundan bahsle samîmî tesellîlerde bulunmuşlardı.

Tam bu esnâda Atina, Makedonya kralı Filip tarafından tehdîd olunuyordu. Filip fa'âl ve cevval, sâhib-i kudret bir hükûm-dâr olduğu için hükûmetini tevsî' etmek ve bütün Yunanistan halkını taht-ı nüfûzuna almak emelini besliyor, Atinalıların birçoğu şu tehlikeyi görmek istemiyorlardı: birden bire, bütün bu adamlara karşı “Demostenes”in feryâd-ı i'tirâzı yükseldi. Hayret-i bahş nutklar Filip'in bütün efkâr-ı hifyesini birer birer îzâh

ediyordu. Artık Yunanistan duramadı. Birbirini çiğneyerek bu tehlikeye karşı hücûma hazırlandı. Zâten öbür tarafta Makedonya kralının orduları da istilâya başlamıştı. Heyhât ki “Demostenes”in bütün gayretine, lisânının teşvîkât-ı şüce'ânesine rağmen Yunanlılar — Filip’in askerlerindeki mühimmâtın, âlât-ı harbiyyenin mükemmelliyyetinden dolayı — dûçâr-ı hezîmet oldular. Lâkin Demostenes vatanının necâtından ümîdini kesmemişti. Filip’in vefâtını müte'âkıb halkı İskender-i Kebîr üzerine bütün Yunanistan’ı tekrâr ayaklandırdı. Fakat 323’de İskender-i Kebîr Asya fütûhâtından avdetinde

**Zamâne hâcısı adama armağan
vermez.**

(s.236) oradaki muzafferiyetlerinin verdiği zevk-i zaferle Yunanistan’a hücûm etmişti. Bu def’a galebe nâ-kâbildi. Kanlı bir muhârebeden sonra Yunan ordusu tamamıyla mağlûb oldu. Bu aralık Makedonya generallerinden biri “Demostenes”in başını kesmek için köpürüyordu...

Bir ma'bede gizlenen zavallı adam, biraz sonra bulunduğu yerin düşman askeriyle dolduğunu hisse-

dince mahvolduğunu anlayarak teslim oldu ve kendisine son ârzûlarını yazmak için bir iki dakika müsâ'ade etmelerini ricâ eyledi. Bu istirhâmı kendi kendini zehirlemek niyetinden neş'et etmiştir... Evvelâ du'â etti, sonra cebinde taşıdığı müthiş bir zehiri kemâl-i sükûnet demle dudaklarına götürdü...

Handelerden:

Mu'allim ile şâkird arasında:

— Sen söyle bakayım Hüseyin! Her adam bir irâde-i cüz'iyeye mâlik değil mi?

— Değil.

— Ne! Söyle bakalım hangi adam var ki irâde-i cüz'iyeye mâlik olmasın.

— Meselâ ben. Ona hiç mâlik değilim!

— Sen irâde-i cüz'iyeye mâlik değil misin?

— Ne gezer hevâce efendi! Ben irâde-i cüz'iyeye mâlik olsaydım bugün, bu güzel havâda mektebde mi otururdum!

Hıfz-ı Sıhhat

—Mâ-ba'd—

Hâvî olduğu a'zâya “Ahşâ” tesmiye olunur. Adlâ' vâsıtasıyla sûret-i kat'iyyede himâye olunan sadırda ri'eteyn, kalb gibi a'zâ-yı esâsiyye ve teneffüsiyye ve deverâniyye ahz-ı mevkı' eylemişlerdir. Batında ise mi'de, em'â gibi a'zâ-yı asliyye-i cihâz-ı hazmiyye; kebed, pankreas gibi cihâz-ı hazmiyyenin mülhakâtından ibâret olan muhtelif guddeler, bölük ıtrâhına mahsûs kilyeler, küreyvât-ı demeviyyenin husûlüne müdir olan tuhâl... Bulunur...

(2) Re's — A'zâ-yı esâsiyye-i hissiyye (Göz, kulak, ecvâf-ı enfiyye; lisân) ve zekânın (dimâğ) mukrîdir. Bu son uzuv istitâle-i zahrî gibi kabûl olunan derc-i kîhfi vâsıtasıyla nuhâ' şevkî ise amûd-ı fekarî ile himâye olunmuştur.

(3) Hulâsa, adalât ve azamî maniveleleri hâvî olan etrâftır ki ahz-ı gıdâ (etrâf-ı süfliyye) için icrâ-yı fa'âliyyet ederler.

2

Tufeylât-ı Bedeniyye

Tufeylâtın tabî'atı — Uzviyyet-i beşerî mütâla'amız esnâsında bedene

dâhil olabilen hatta ef'âl-i muzıra ile sıhhati tehdîd eden tufeylâtı

Tabla-kâr başındakini satar.

(s.237) ta'rîf edeceğiz. Tabî'atı hayvânî olan tufeylâtın başlıcaları dîdân (Tenye) dir. tabî'atı nebâtî olan bakteri veyâhûd mikroplar vardır.

(1) İhtilâlât-ı vahîme hatta mehleke-i tevlîd edebilirlerse de ikinciler emrâz sâriye-i vahîmenin (Tederrun; kolera) sebab-i zuhûrî olduklarından şâyân-ı ictinâbdırlar “devâ”lar husûsî bir bahste mütâla'a olunacaklardır. Bakterilere gelince hıfz-ı sıhhati alâka-dâr ettiklerinden sûret-i husûsiyyede mütâla'aya şâyândırlar.

Bakteri

Evsâf-ı umûmiyye. — Bakteriler nebât-ı tabî'atta bir milimetrenin binde biri kadar ve mahlûkât-ı متحيوته nin kâffesinden küçük ve haydu'l-hücre معضوات tır. Nebâtâtta mevcûd olup hâmız-ı karbon, ziyâ muvâcehesinde temessülüne müsâ'id olan klorofil veyâhûd mevâd-ı hazrâdan mahrûm-durlar. Bakteriler ancak dûçar-ı tahallül olmaksızın uzviyyet üzerinde yaşarlar. Ya'nî menşâ'î nebâtî veyâ

hayvânî mevâdı sarf ve istihlâk ettikleri gibi ba'zı kere mevâd-ı âtıla üzerinde (Ölmüş yapraklar); (Gübre) üzerinde ba'zı kere tufeyli olarak hayât-dâr ecsâm-ı sâ'irenin derûnunda ta'ayyüş ederler...

Bakterilerin cursûmâtı ale'l-âde bütün tabî'ata muttasıldır. Çünkü bir tarafta herhangi bir mâtde-i hayvânî (Et; dem, et suyu) yâhûd nebâtî (Sukût etmiş fersûde yapraklar, nem-nâk ekmek) kendi kendine bırakılırsa biraz zamân sonra bakterilerin bir nevi' tahallül (tefessuh) husûle getirdiği görülür.

İşte bunlar mevâd-ı uzviyyenin harâbîsine sebebiyyet veren avâmil-i mü'essiredir ki son bahârda topraklardan ve gübrelerden çıkarlar. Hatta em'âda hâsılât-ı semiyeye husûle getirmeksizin uzun tahlîlât-ı icrâ ederek ta'ayyüş ederler.

Bakterilerin başlıca ecnâsı. — Bi'l-hâssa bakteriler حبيبي, bârının bir mikdâr protoplazmayı hâvî nebâtâtın kine makîs celluloid bir gışâ ile mahdûd beyzî hücurât-ı sagîre-i basîtadan müteşekkildir.

Basiller nisbeten daha uzun ve daha küçük çubuk şeklindedirler. Şarbon hastalığını ve hummâ-yı

tifo`îdiyi tevellîd eden fâ'il-i mü'essir buna pek güzel bir misâldir. Müdevver şeklinde olan hücurâta “Mikroskop”, mütemevvic olanlara “Espiril” ta'bîr olunur...

Mâ-ba'dı var

Doktor Hikmet Refik

Âsî yâre ile kâdı para ile avlanır.

(s.238) **Büyük Sözler**

Fenâlığa sebebiyyet veren: sûtî niyetten ziyâde, hamâkattır.

Alexandre de Mafis

Büyük adamlar bulundukları asrın emsâlidirler.

Victor Hugo

Halkı kesb-i kemâlden men' etmek, onları mü'ebbede içinde bulundurmak; yâhûd hâl-i vahşete ircâ' eylemek demektir.

Dumarce

İzzet-i nefis: münkiri bulunmayan bir dindir.

Madam Valier

Tecrübe: kemâl-i emniyyetle
ta'kîb edilmesi lâzım gelen rehber-i
yegânedir.

Dumarce

Siyâsiyât: tıb-ı hükûmettir.

Mable

Sa'âdet: âsûdegî rûhtan ibâret
olup, buna da ancak kavânîn-i adâlete
inkıyâden hareket etmekle nâ'îl
olunur.

Mable

Siyâsiyât: her hamîyyetli kalbe
sevdâ-yı sa'yı ilkâ eylemelidir.

Mable

Tahsîlin usûl-i yegânesi:
tecrübe, hakikatini isbât eden edillesi:
serbestîdir.

Tolstoy

Başkalarının felâketine iştirâk
için kendimizde kuvvet bulduğumuz
hâlde, onların sa'âdetine bir türlü
tahammül edemeyiz.

Alexandre de Mafis

Küçük Hikâye

Âsâr-ı nefiseden:

Mavi Mendil

Geçen sene teşrîn-i evvelin
nihâyetine doğru Orleans'da "Chateau
de Bardy" ye avdet ediyordum. Yolun
üzerinde ve benim önümde ecnebî bir
karakol bölüğü de ilerliyordu. Pek
ziyâde sevdiğim askerî müzîkayı
dinlemek için adımlarımı sıklaştırdım
ise de müzîka çalınmıyor, yalnız
askerlerin yürüyüşlerine delâlet etmek
üzere vurulan tanbûr sesleri uzaktan
uzağa işitiliyordu. Yarım sâ'at kadar
daha yol aldıktan sonra bölüğün çam
ormanıyla muhât bir çayırılığa girdiğini
görünce tanıdığım bir yüzbaşidan:
"Ta'lîm mi olunacak?" diye sordum.

— Hayır, dedi. Bizim bölgeden
bir asker ikâmet ettiği evden bir şey
sirkat ettiği için muhâkeme olunacak,
belki de kurşuna dizilecek!

— Nasıl, muhâkeme mi?
Mahkûm mu? Aynı zamânda da i'dâm
mı olunacak?

Yüzbaşı cevâben:

— Evet, nizâm böyledir! Dedi
ve ilâve etti:

— Eğer merâk ediyorsanız size bir yer gösterebilirim. Bu iş pekte uzun sürmeyecek.

Düstûrsuz, bâğa girilmez.

(s.239) Böyle hüzn-engîz manzaraları temâşâyâ hâhiş-ker olduğumdan yüzbaşının teklîfini hemân kabûl ettim.

Bölük, dört köşe bir sûrette tanzîm olunmuştu. İkinci sıranın arkasında ve ormanın kenârında: üç dört asker, bir mülâzım sâniyenin kumandası altında çukur kazıyorlardı. Çünkü bütün bölük emre tâbi', bir adamın mezârını kazarken bile, hakîkî bir itâ'at-ı askeriyye nümâyândı!

Dört köşe sıralanmış askerlerin ortasında, sekiz zâbıt tanbûrların üzerine oturmuş, bir dokuzuncu sağ tarafta ve daha önde, dizleri üstündeki kâğıda: nizâma tabi'en öldürülecek olan adam hakkında birkaç kelimeye lâkayidâne yazıyordu.

Müttehem çağrıldı.

Bu asker; uzun boylu, sevimli ve asîl sîmâlî bir delikanlı idi. Onunla berâber vak'anın şâhid-i yegânesi olan kadında ilerledi. Fakat miralay kadını isticvâb edeceği esnâda, nefer:

— Boş şey'! Dedi, ben hepsini i'tirâf edeceğim. Bu kadının evinden mendîl çalan ben idim.

Miralay — Siz hâ! Peater...

Peater — Evet, miralayım: ben, lâkin emîn olunuz ki sirkat gibi bir fî'il-i kabîhi kendim için irtikâb etmedim. Bu ancak "Marie" içindi.

Miralay — Marie kim?

Peater — Marie mi... Tâ aşağıda "Dannenberg" e yakın... Âh, onu bir daha göremeyeceğim...

Miralay — Sözlerinizden bir şey' anlayamıyorum, Peater... İzâh ediniz.

Peater — Peki, miralayım, öyle ise şu mektûbu okuyunuz.

Dedi ve her keslimesi hâlâ hâtırımında kalan şu mektûbu uzattı:

"Azîzim, Peater;

Bu mektûbla, seni tahayyül ederek yaptığım para kesesini göndermek için bölüğüne gelen "Arnold"ın kur'asından istifâde ettim. Bilsen bunu örünceye kadar pederimden nasıl saklandım. Çünkü seni bu kadar sevdiğimden dolayı beni azarlıyor, gelmeyeceğini söylüyordu. Geleceksin değil mi? Eğer gelmeyecek

bile olsan ben seni yine unutmaya-
cağım. Zâten bunu “Dannenberg”
dansında mavi mendilimi aldığın gün
sana va'd etmedim mi idi? Söyle, söyle
bir daha ne zamân görüşeceğiz?

Beni şimdilik mahzûz edecek
bir şey` varsa, o da amiralleri ile
arkadaşlarının seni sevdiklerini işit-
mektir.

Azîzen: Marie

Hâmuş — Fransa'dan bana bir
şey` yolla. Bunu seni unutmak
korkusuyla değil, belki berâber
taşımak için istiyorum. Göndereceğin

Seytân ile ortak iken buğdayın
samânını alır.

(s.240) ne olursa olsun, onu bir kere
öp, emînim ki öptüğün yeri çabucak
bulurum. Adıyo benim azîz dostum,
Peater...”

Mektûbun kırâ`atı hitâm bulur
bulmaz, Peater lakırdısına devâm etti:

— Arnold, bu kâğıdı dün
akşam ikâmet-gâhımın ücretiyle bana
verdi. Bütün gece uyuyamadım. Hep
köyümü, Marie'mı düşündüm. Benden
bir şey` istiyordu, fakat ma'âşımı
birkaç gün evvel köylerine avdet eden
amcamın oğluyla birâderim için rehine

koyduğumdan şimdi hiç param
kalmamıştı.

Bu sabâh, zukâğa çıkarken
odamın penceresini açtım. Tıpkı
Marie'ninkine benzeyen mavi bir
mendil ipe asılmış, duruyordu. Rengi
beyâz, çizgileri birdi. Onu alıp
torbama koymak za'afında bulundum.
Kapıdan çıkarken derhâl peşîmân
olarak tekrâr eve döndüm ise de bu
kadın arkamdan koştu, mendili aldı.
İşte hakikat! Nizâm: benim kurşuna
dizilmemi istiyormuş, peki, diziniz.
Lâkin beni reddetmeyiniz.

Hâkimler hayret etmekten
men'-i nefis edemediler. Bununla
berâber i'dâm hükmü karâr-gîr oldu.

Peater, ithâm-nâmeyi soğuk-
kanlılıkla dinledi. Sonra yüzbaşısına
doğru ilerleyerek dört frank vermesini
ricâ etti. Yüzbaşı ârzûsunu dirîg
etmedi. Ba'de, ondan mavi mendili
i'âde etmiş olduğu kadına kadar gidip
şu kelimeleri söylediğini işittim.

— Madam, işte dört frank!
Mendilinizin bundan değerli olup
olmadığını bilmiyorum. Fakat eğer
değerli ise, görüyorsunuz ki ben onu
epeyce pahalıya ödüyorum.

Mendîli tekrâr alıp öptü ve yüzbaşıya dönerek dedi ki:

— Muhterem yüzbaşım. İki seneye kadar bizim köye avdet edeceksiniz. Dannenberg taraflarına yolunuz düşerse Marie'yı arayınız. Bu mendîli ona veriniz. Fakat nasıl satın aldığımı kendisine sakın söylemeyiniz.

Bu sözleri müte'âkıb, Peater diz çöküp du'â etti ve mahall-i mücâzâta ağır hatvelerle yürüdü.

O vakit ben bu zâlim-âne fâci'ayı görmemek için uzaklaştım, ormana saptım. Derhâl birkaç tüfenk birden patladı.

Bir sâ'at sonra tekrâr geldim. Bölük uzaklaşmış her şey` derin bir sükûnet içinde. Yolu bulmak üzere ormanın kenârını ta'kîb ederken birkaç adım önümde kan izlerini ve daha yeni kazılmış toprak kümbetlisini gördüm.

Bir çam dalını haç-vârî yaptım ve şimdi ben, bir de Marie müstesnâ olarak herkes tarafından unutulmuş olan zavallı Peater'in başucuna koydum.

Sabâh ola, hayrı gele.

(s.241) **Müntahabât-ı Nefise**

Kamere Hitâb

Muhâtab ol bana ey bedr-i âsmân-ı pîrâ!

Muvâcehenle senin, şi'irler doğar zîrâ.

Bu şeb seninle münevver şu sahne-i târîk,

Benim bu manzara sevdamı eyliyor tahrîk.

Kefenlenir gibi gâhî muhât ebr olma;
Şu hasta rûhuma zulmet-nümâ-yı kabr olma!

Ufukta sanki bir iklîl-i kûhsun şimdi
Fürûg-ânın ile porşukûhsun şimdi.

Mesâfeler sana olmaz dernek bahş
kesel;

Açıl fezâyâ, uçan rûhlar kadar yüksel!
Acep neler görüyorsun tulû' şi'ire
medâr

Muhît-i arzı dolaştıkça dâ`iren medâr?

Mahâldir hareket sence hâric iz
mahrek,

Döner nücûm bu kânûna ittibâ' ederek.

Medârlar size hep ayrı ayrı dâm
olmuş;

Sizin ibâdetiniz gerdiş-i müdâm
olmuş...

Uçaydım âh şu fûshat-serây eflâka,
Felek ataydı beni mâverâ-yı eflâka!

Beni bu manzara etmezdi dûrdan
mebhût

Revânım olmasa bi'l-cehende-i lâhût.

Bulaydım âh dırâzî-i ömürden fûrce,
Nasîb olaydı sefer öyle burcdan burca!

Su'âller yine rûhumdan eylemekte
sudûr:

Nedir fezâlar içinde bu seyr dûr-a-dûr?

Semâya bak da düşün kâ'inâtı bir kere;
Nedir bu sa'y-ı ta'ab nâ-pezîr her zerre;

Yanar durur kimi her dem, kimi
sönerde döner;

Şu Zühre'nin yeri nerde, Süheyl nerde
döner?

Mesâfelerde ilâhî nedir o bu'diyyet?
Nasıl tasavvur olunsun bu sahan için
gâyet?

Dumandır evvel ve âhir, bu dûde akıl
ermez?

Ezel demek ne demektir? Hudûda akıl
ermez;

Ezel, ebed... Bunu müşkil gelir kabûl
ile redd,
Bütün serâ'ir-i hestî veleh fezâ-yı
hurd.

Evet! Hayât nasıl şey', bu mu'cizât
nedir?

Ne anlamış hükemâ sanki altı bin
senedir?

Kemâle eren meyve yere düşer.

(s.242) Kolay okunsa da hılkat-ı kitâb
mu'teberi,
Yazık! Ki kâri'en olmaz me'eleden
haberi.

Yazık! — Tefahhusa oldukça
münhasır niyyât —
Kalır nühüfte zavâhir kadar
ledunniyât.

Bi'l-fütûr beşer zevk alır bu gayretten,
Sonunda secdeler eyler Hudâ'ya
hayretten,

Derim ibâdet için hep vecde gelmiştir,
İlâh için bu avâlim sücûda gelmiştir.

Neden gelir bu duruş ey kamer-i
muhabbetle?

Seninle bir gibiyiz kâ`inâta nisbetle!

Dimâğ: bir kere, bir peyk, bir cihân...

Bir şey`,

Evet, fakat bu cihân dîdeden nihân bir
şey`!

Ki her sehâbî fûrûzunda-i bevâr kadar:

Semâsı, arzı tecellî ki hâr kadar.

Benim başımda olur volkanımla
tûfânım,

Şu`ûn ile doludur kâ`inât-ı irfânım.

Hitâb eder dururum her gece semâvâta

Îtâblar duyarım karşılık bu esvâta.

Çıkar muvâceheme bir sefid lihye-i

şeyb,

Girer bu şekil ile bir hâl-i pîre hâtif-i

gayb,

Eder mukâbele noksânımı tezekkürle

Cevâbsız kalırım aczimi tefekkürle

Bekâ-yı hüsn ile mağrûr, ey likâ-yı
hüsn!

Bulutların arasından ne hoş göründün
sen

Sen ey kamer ki edersin bu arz ile
deverân,

Sen ey kamer ki bu menba'dan eyledik
feverân

Mine'l-ezel şu cihânda aceb neler
gördük?

Ne sûrlar, nice mâtemî sahneler
gördük?

Semâya, arza nighbânsın ortadan
şimdi,

Ne sahneler görüyorsun o noktadan
şimdi?

O mahrekinde yine dâr olmalıydın sen,

Fakat "Safâ" gibi bir şâ'ir olmalıydın
sen!

10 Haziran, Sene 1313

İsmâ'il Safâ

Handelerden:

Hevâcenin birisi (Bir İyi
Çoban) ismindeki hikâyeyi çocuklara
anlattıktan sonra îzâh için der ki:

— Ferzâsız küçük küçük
koyunlar olsanız, size nisbetle ben ne
olmuş olurum?

Çocuklar — (Hep bir ağızdan)
İhtiyâr bir koyun.

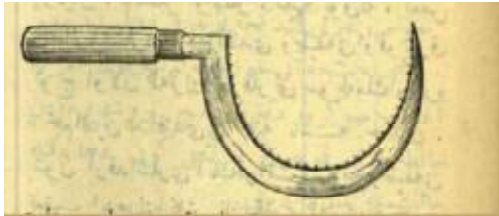
(s.243) **Kitâbet Dersleri**

İbtidâ'î:

Tavsiyeler. — Şakirdler, etrâflarında gördükleri eşyâ-yı âdiyyenin ta'rîfinde az çok meleke kesb ettikten sonra asıllarını değil de yalnız resimlerini görebildikleri şey'lerin ta'rîfine çalışmalıdırlar. Sade kırâ'at ve kitâbet değil, sâ'ir dersler içinde ellerinde bulunan kitâbların çoğunda türlü türlü resimler vardır. (Ale'l-husûs şimdi her yerde beşer onar paraya türlü türlü kartpostallar satılıyor. Bunların kiminde hayvân, kiminde çiçek, ağaç, kiminde binâ vesâ'ire resimleri mûndericidir. Onları mevzû' "Me'âl" ittihâz ederek ta'rîfe gayret etmek çok fâ'idelidir.)

Resimden ta'rîf-i eşyâ husûsunda da ibtidâları en ziyâde göze çarpacak noktalar ile iktifâ etmelidir. Gâyet kısa, açık, sade cümleler... Muhtasır ta'rîfler.

Misâl. — "Orak".

Su'âller. — Orak nedir? Parçaları neden ibârettir? Nâmlusu

nasıldır? Sapı nasıldır? Orak ile ne yapılır?

Tevsî'. — Orak bâğçelere mahsûs bir âlettir. Bir nâmlusu, bir de sapı vardır. Nâmlu çelikten ma'mûl ve nısf-ı dâ'ire şeklindedir. Üzerinde ufacık dişleri vardır. Sap tahtadır. Bâğçelerde orak ile buğday biçerler.

(6 Numaralı nüshadaki vazîfelerin tevsî'.)

1 — Kunduralarım.

Tevsî'. — Kunduralarım köseleden ma'mûldür. Onları kunduracı i'mâl eder. Parasını pederim verdi. Ayaklarım kunduralarımın içinde râhat ediyor. Bundan pek memnûnum.

2 — Caketim.

Tevsî'. — Caketim [1] çuhadan yapılmıştır. Terzi [2] dikmiş, parasını da vâlidem vermiştir. Caketim pek biçimlidir. Vücûdumu iyi ısıtıyor. Bunun için ondan hoşnûdum.

3 — Başınız.

Tevsî'. — Başım hemân yuvarlak gibidir. En yukarıda tepem vardır ki beynim onun içindedir. Başım arka taraftan saçlar ile örtülüdür. Başım ön tarafına yüz denir.

Yüz de gözler, burun ve ağız vardır.
En aşağıda çene bulunur.

**[Gelecek nüshaya kadar
tevsî' edilecek me`âller:**

1. — Bir Elma.

[1] “Çuha” fârsî bir kelimedir
ve böyle yazılır (Çoka, çuhe)
yazmamalıdır.

[2] Aslı Fârsî (derzi) dir. Biz
(Terzi) diyoruz; böyle de yazabiliriz.

Yemîn Hakk'ın keskin kılıcıdır.

(s.244) Su`âller. — Elma nedir? Hangi
ağaçta yetişir? Şekli nasıldır? İçinde
ne bulunur? Elma ne yapılır?

2. — Bir posta pulu. “Devlet-i
Âliyye posta-hânelerinde kullanılan
bir pul.”

Su`âller. — Bir posta pulu
nedir? Rengi nasıldır? Üzerinde ne
görülüyor? Kaç para kıymetindedir?
Nereye yapıştırılır?

3. — Bir onluk.

Su`âller. — Onluk nedir? Şekli
nasıldır? Neden yapılmıştır? Bir
yüzünde ne vardır? Öteki yüzünde ne
görürsünüz? Onluk nereye konur?
Neye yarar?]

Rüşdî:

Tavsiyeler. — Rüşdiyye

şâkirdleri eşyâ-yı manzara ve
musavvirenin ta'rîfine alıştıktan sonra
yavaş yavaş ya kendilerinin icrâ
ettikleri, yâhûd etrâflarında icrâ
olunduğunu gördükleri efâl ve
harekâtın ifâdesine başlamalıdır.
(Sarf ü nahv derslerinde isim ve sıfat
bahsleri okunup da fi'il bahsine ibtidâr
olunduğu zamân muhtelif sîgaların
tasrîfinde ülfet-yâb olmak için bu türlü
kitâbet vazîfeleri tahrîrinden bi't-tab'
pek çok istifâde ederler.) Her şey'de
olduğu gibi bunlarda da kâ'ide-i
tedrîce ri'âyet lâzımdır. Bunun için
ifâde edecekleri fi'il ve hareket her
neden ibâret ise onu evvelâ bizzât icrâ
etmeli yâhûd arkadaşlardan birine icrâ
ettirerek edvâr-ı muhtelifeyi iyice
tedkîk ve zihinde sırasına göre tertîb
etmelidir. Her kitâbet mevzû'unda
kavâ'id-i asliyyesinden olan “Tertîb-i
efkâr” mâddesine ri'âyet ancak bir
fi'ilin tarz-ı tevâlisini hüsn-i muhâfaza
ile te`mîn olunur. Bir fi'il ve hareketin
nasıl başlayıp ne yolda devâm ederek
ne sûretle hâtim bulduğuna dikkat
eden zekî bir şâkird, ifâde-i
tahrîriyyede dahi o sırayı ta'kîb ile
fikrine intizâm cereyân verebilir.

Misâller. — (1) Bir sineğin tutulması.

Su`âller. — Sinek nereye kondu? Onu kim tutmak istiyor? Bunun için ne yapıyor? Sinek ne oluyor?

Tevsî'. — “Sâbit”in sırasının üzerine bir sinek kondu. Bir küçük çocuk onu tutmak istiyor. Yavaşçacık elini yaklaştırarak birden bire ileri götürüyor ve hemân kapıyor. Sinek de yakalanıyor. Lâkin Sâbit, keyfî olduktan sonra hayvâna eziyyet etmeyerek onu salıveriyor.

(2) İmlâ vazîfesinin tashîhi.

Su`âller. — Çocuklar ne yazdılar? Yazdıklarını niçin tashîh etmelidir? Vazîfeyi kim okuyor? Arkadaşları ne yapıyor? Hevâce ne yapıyor?

Tevsî'. — Şâkirdler bir imlâ vazîfesi yazdılar. Dikkatsiz olanlar şüphe yok ki ba'zı hatâlar yapmışlardır. Mu'allim efendi vazîfeyi okuyarak güç olan kelimelerin harflerini söylemek üzere “Necmeddîn” efendiyi tahta başına çekti. Bütün arkadaşları onun kırâ`at ettiği vazîfeyi ta'kîb ederek yanlış yazdıkları kelimeleri tashîh ediyorlar. Hevâce,

şâkirdlerin iyi öğrenememiş oldukları ba'zı sarf kâ'idelerine dâ'ir îzâhât veriyor. Vazîfelerinde yanlış görül-meyen şâkirdler “Aferin” alıyorlar.

(6 numaralı nüshadaki vazîfelerin tevsi')

Her şey` yerinde yakıştır.

(s.245) (1) İlk meşk defteri.

Tevsî'. — Küçük İbrâhîm taş tahta üzerine pek güzel yazıyor. Hevâcesi de ona mükâfât olmak üzere bir defter ile bir kalem veriyor. Ne meserret!

Yazı dersi olunca, mu'allim efendi kara tahta üzerine bir satır meşk yazarak bunun aynını yazmak için iktizâ eden tenbîhleri veriyordu. Çocuklar da başlıyorlar. İbrâhîm vücûdu doğru, sol kolu sıra üzerinde, kalem sağ elinde olarak iyi bir vaz'iyet alıyor. Fakat fenâ yapmak korkusuyla bir türlü yazmağa cesâret edemiyor.

Göz ucu ile arkadaşlarına bakıyor. Hepsi râhat râhat yazıyor. Artık evde yazmağa karâr vererek ilk harfî yapıyor ve tahtadaki örneği ile mukâyese ediyor. Pek fenâ bulmuyor! Heves ve gayreti gittikçe artarak devâm ediyor.

Sahîfe bitince onu hevâceye göstererek aferin alıyor. Sonra defterini hiç buruşturmadan çantasına koyarak ertesi gün daha dikkatle çalışmağa niyet ediyor.

(2) Yanmakta olan bir soba.

Tevsî'. — (Behice) hanım keyifsiz vâldesinin hâlâ uyumakta olduğunu görünce sobayı yakmak hâtrına geliyor.

Evvelâ dün akşamdan kalan külleri temîzliyor. Sonra biraz lüzûmsuz kâğıd alıp ucunda buruşturarak sobanın iç tarafına sokuyor, üzerine bir avuç kadar yonga koyduktan sonra tutuşturuyor. Ayrıca bir kürek kadar da kırıntılı kömür alarak dolaşan yongaların üstüne döküyor. Sobaya biraz irice odunlar koymak için bu kömürün biraz yanmasını bekliyor.

Bu da olunca daha büyük odunlar atıyor, ateş tamamen keyifleniyor. Bu işleri yaparken sobanın tablasına dökülen kömür tozlarını, külleri, yonga kırıntılarını temîzliyor. Ellerini güzelce yıkayarak vâldesinin uyanmasına muntazır oluyor.

Behice hanım vâldesini zahmetten, eziyetten kurtaran insâniyetli, akıllı, terbiyeli bir hanım kızdır.

Gelecek nüshaya kadar tevsî' edecek me`âller:

(1) Paydos zamânında yeni bir şâkirdin hâli.

Plan. — (1) Mektebe yeni gelmiş bir şâkird, (2) Paydos zamânında yalnız başına sıkılması, diğer şâkirdlerin ona karşı vaz' ve tavrı, (3) Mubassır efendinin bu hâle dikkati, onu “Selîm” efendi nâmında iyi bir çocuk ile arkadaş etmesi, (4) Yeni şâkirdin emniyet ve râhatı.

(2) Yağmura tutulma.

Plan. — (1) Bir küçük şâkirdin mektebden avdeti, (2) Birden bire sağanak boşanması, şâkirdin gâmislesinden istifâdesi, (3) Hızlı hızlı yürüyüş, eve gelme, (4) Eve geldikten sonra tedbîrler, (5) Yağmurun devâmı, zukâhta olanlar hakkında bir küçük mülâhaza.

Ne istersen Allah'tan iste.

(s.246) **İ'dâdî:**

Tavsiyeler. — İ'dâdî efendileri ta'rîfte ne kadar mahâret kesb etmiş olurlarsa olsunlar mâdâme'l-hayât bu melekeyi gâ'ib etmemeleri, mu'âmelât-ı beşeriyede en ziyâde buna ihtiyâc görüldüğü için ara sıra yine ta'rîfî mevzû'lar kaleme almakla berâber (Tavsîf) derecesine çıkabilirler. (Tavsîf) esâsen ta'rîften başka bir şey` değil ise de bu nev' âsâr-ı kalemiyyede ya eşyâ-yı manzûre ve muhayyilenin mâ-bihi'l-temâyüz noktalarını nakl ile iktifâ etmeyerek onların kuvve-i fikriyye, hissiyye ve hayâliyye üzerinde îkâ' ettiği eserleri (vücûda getirdiği izleri) de kayıt etmek îcâb eder. Menâzır-ı muhtelifenin hey`et-i umûmiyyesini ta'rîf ile bunun ilhâm edebileceği, tefekkürleri, tecessüsleri, tahayyülleri az çok teşrîh etmek tavsîftir. Bunun üslûb-ı cihetinden müzeyyen ve bâlâ olan derecesine “Tasvîr” diyebiliriz.

Gerek tavsîf ve gerek tasvîrde artık menâzır ve eşyânın müfredâtından ziyâde hey`et-i umûmiyyesini hassâs bir nazarla temâşâ ederek — Tıbkı bir manzara-i tabî'iyyede olduğu gibi — mübhem ve alî noktaları ayırarak eseri âdetâ bir resim gibi de

düşünmeli, bu resmin gölgelerini ve noktaların kıymet-i hayâtiyyesine göre tevzî' etmelidir. Sonra, bütün esere kalbden sünûh eden bir iki hiss-i rakîk ile cilâ-yı şâ'iriyyet verilmelidir.

Misâl. — Kış.

Plan. — (1) Kışın takrîbî, alâ'im-i husûsiyye,(2) Sahrânın hâli, hayât-ı sâ'iyânede durgunluk, (3) Derece-i harâret, kar, kışın eğlenceleri ve mahzûrları, (4) Karârlar.

Tevsî'. — Karîben mevsûm-ı şitâ hulûl edecek. Günler pek kısaldı, hatta ba'zı akşamlar havâ bir sûretle kararıyor ki henüz mektebden çıkıp da evimize gelmeden âdetâ gece oluyor. Artık ağaçlarda yapraktan eser kalmadı. Ara sıra soğuk da kemâl-i şiddetle hiss olunuyor.

Ekseriyâ, güneş bütün gün bir sehâb-ı zulmânî altında muhteffi kalıyor, görünmüş olsa da artık (?) bir reng-i mürde almış olan sahrâya merrât-âver hayât olamıyor. Tarlalar mahsûllerinden soyunmuş, uryân ve harâb... Yalnız taze tohum atılmış olan topraklar hafîf bir pûşîde-i sebzîn altında... Hele bâğçeler bürehne fidânları, çiçekten mahrûm tarrâhları ile pek mahzûn, pek efsürde-renk!

Gittikçe yaklaşan fasl-ı bî-emânın bürûdet-i muharribesi her yerde feyz-i hayâtı tevkîf etmiş daha da tamam-ı hulûl etmedi, başlıyor.

Birçok aylar derece-i harâret pek dûn kalacak, zemîn incimâd edecek cûy-bârlar buz parçaları ile örtülecek, kar saha-i tabî'atı kefen sefidîne bürüyecek.

Bu ahvâl hayât-şiken kendilerine kartopu oynamak, buzlar üzerinde kaymak fırsatını verecek olan çocuklar için ne büyük sa'âdetlerdir. Lâkin bu mevsim, bu mevsim kahr ve elem harâb kulûbe (külbe)lerde, odsuz, ocaksız kalan zavallılara, fakîrlere ne meşakkatli bir işkencedir!

Ben de çocuğum, kışın bahsettiği esbâb-ı zevkden kendimi mahrûm edemem, lâkin pençe-i sermâ altında kıvranan, inleyen bî-câreleri de düşünür, kendi mes'ûdiyyet hâlimin hisse-i kefâreti olarak elimden gelen mu'âveneti hiçbir vakit esirgemem.

Dostu görmekle düşman ezilmez.

(s.247) (6 numaralı nüshadaki vazîfenin tevsî'.)

Me'âl. — “Dikensiz gül olmaz.” meselinin tevsî'.

Geçen yaz bâğçemizde dolaşırken bir gül fidânının yanına geldim. O kadar latîf kokulu, o kadar nazarfirib olan güzel güllere hayrân olarak bir tanesini koparmak istedim. Lâkin bir türlü sapı dikensiz olanını bulamıyordum. Bir gül koparınca kadar bütün parmaklarım tırmık içinde kaldı. Niçin “Dikensiz gül olmaz.” dediklerini o zamân için anladım.

Lâkin bu mesel öyle ahvâlde darb olunur ki oralarda ne gül ne de diken vardır. O zamân bu kelimeler mecâzî olur. Gül, bütün insânların ardı sıra koştukları sa'âdet... Dikenler de büyük bir emel-i sa'âdet-âver nâ'iliyyet için iktihâm olunan meşâk ve mezâhmettir.

İşte bir i'dâdiyye şâkirdine parlak bir şahâdet-nâmeye nâ'il olmak istiyor. Enzâr-ı iştiyâk hep bu neticeye ma'tûftur. Bu netice ile bahtiyâr olacaktır. Fakat buna nâ'il olmak için çalışmak, her zahmetlere katlanmak, müşkülât-ı vâkı'aya galebe etmek lâzımdır.

İlerde cidâl-i ma'îşete girdikten sonra dahi kendisine şerefli bir mevkı'te'mîn edebilmek için pek çok dikenlere tesâdüf edecektir. Sebât-kâr

ise emeline zafer-yâb olur. Çektiği zahmetleri çabuk unuttur...

Ufak tefek mâni'ler huzûrunda hiçbir vakit menfâda mağlûb olmayalım, me'yûs-âne ârâm etmeyelim, reh-güzârımızda dikenler ile rencide olsa bile neticede demet demet güllere nâ'iliyyetle teşfi-i sadır edebiliriz.

Gelecek nüshaya kadar kaleme alınacak me'âller.

(1). — “Ekin çiftçiye göre olur.” meselinin tevsî'.

Plan. — Bu meselin darb (îrâd) olunabileceği ahvâl. (2) Ma'nâsı, bir tarlanın mahsûlü her şey'den evvel o tarlayı ekip biçen adamın zekâvet ve iktidârına göre olur. (3) Gayretli, müteşebbis ve ma'lûmâtlı çiftçi ile câhil ve tembel çiftçinin mukâyesesi. (4) Netice: mütemâdiyen kesb-i kemâl etmek mecbûriyeti.

(2). — (Serçe)

Plan. — (1) Serçeyi nerede görüyorsunuz? (2) Kıyâfeti, şekli, başı, tüyleri? (3) Tabî'atı: mûnis, cesûr, geveze. (4) Ziyânları ve hizmetleri.

Ali Nusret

Vakf-ı lakırdı para etmez.

(s.248) **Ma'lûmât-ı Medeniyye**

—**Mâ-ba'd**—

Şu usûlün tatbîkî şüphesiz ki adâletin hüsn-i sûretle tevzî'î maksadına mübtenîdir.

Sin. — Adâlet ne demektir?

Cim. — Adâlet hakkı hak etmek, ya'nî doğrulukla iş görmek demektir.

Adâletin tamamıyla icrâ edildiği memleketlerde herkes hukûkundan emîndir. Adâlet kânûna ri'âyetle te'essüs eder ve kânûndan zerre kadar ayrılmamaklığı îcâb eyler.

Sin. — İhve ne demektir?

Cim. — İhve kardeşlik demektir. Ya'nî bir milleti teşkîl eden efrâdın yek-diğeriyle kardeş gibi hoş geçinmesi kimseye fenâlık etmemesidir.

Bunun için herkes kendi vazîfesini bilmeli ve asla onun hâricine çıkmamalıdır.

Sin. — Vazîfe nedir?

Cim. — Herkesin ma'nen, mâddeten icrâya mecbûr olduğu şey'dir. Hepimizin gerek nefsimize ve gerek cem'iyet-i beşeriyyeye karşı birçok vazîfelerimiz vardır.

Şahsımıza karşı olan vazîfemiz:

Evvelâ muhâfaza-i hayât için çalışmaktır. Kendimizi hiçbir zamân tehlikeye ilkâ etmemeliyiz.

Hıfz-ı sıhhat kavâ'idine ri'âyet etmeği, münâsib vakitlerde harekât-ı bedeniyeye icrâ ederek adalâtı kuvvetlendirmeyi unutmamalıdır. Mübâreze-i hayâtı da muvaffak olabilmek için vücûdumuzu şimdiden çevik, kavî, kâbiliyyetli olmağa hazırlamalıyız. Öteden beri bizim mekteblerimizde i'tiyâd hükmüne giren tembellikten, miskinlikten vâz geçmeyiz. Çünkü vücûdumuz sıhhatte bulunmadıkça ne vatana ne de hey'et-i ictimâ'iyeye hizmet edebiliriz.

Yalnız vücûdumuzun sıhhatini te'mîn etmekle vazîfe-i nefsiyyemizi itmâm etmiş olamayız.

Sâniyen câhil kalmak, rûh ve fikrimizi yükselterek hem-nev'amıza hizmet edebilmek için iktisâb-ı ma'lûmât eylemek lâzımdır. Çalışmak, işte bizim en büyük, en mukaddes bir vazîfemiz...

Câhiller, çalışmayanlar cem'iyet-i beşeriyye arasında hiçbir mevki'

sâhibi olamazlar. Bu, hepimizin bilmediği bir hakîkattir.

Sin. — Bu sizin söyledikleriniz vazîfe-i şahsiye değil mi, vazîfemiz yalnız bundan ibâret mi?

Cim. — Hayır, bundan başka bir de vazîfe-i ictimâ'iyemiz vardır. Mâdemki hükûmet, bize kânûn-ı esâsî ile birtakım hukûk te'mîn ediyor ve biz bu hukûk sayesinde insân gibi yaşamak sa'âdetine nâ'îl oluyoruz, o hâlde hükûmetin de buna mukâbil bizden isteyeceği ba'zı şey'ler vardır. Zâten her hak, bir vazîfe-i mukâbiliyyedir. Bunun için bizimde hükûmete karşı îfâya mecbûr olduğumuz vezâ'îf: “Vazîfe-i ictimâ'iyeye” diyebiliriz.

Cok koyunun çok kuzusu olur.

(s.249) **Kitâb-ı Tabî'at**

—Mâ-ba'd—

Görülmeyle, yürümekte inâd etmek deliliktir. Binâ'en-aleyh bırak havâyâ intizâren birkaç gün haymenişin istirâhat! Olmağa karâr verdik ve çadırlarımızı kurduk. Bu akşam derece-i harâret: 12,5.

Gözlerimizden muztarib olmağa başladık. Zîrâ bu beyâz günler, kapalı semânın kara verdiği manzara-i

yeke rengi gözlerimizi fevâ'l-âde yoruyordu ve bu pek ıztırâb-engiz bir te'essürdü. İlk defa olarak nezle-i dimâğiyye kendini gösterdi. Gözlerimiz çift ve hatta sonraları büsbütün karışık görmeğe başladı. Bunu diğer alâ'im-i marazıyye ta'kîb etti. Kan damarlarımız şişiyor, gözlerimiz yaşıyor ve kapanıyordu.

Kar sahrâsı ortasında yalnız...

“7” Teşrîn-i sâni'de daha ileriye gidebilmesi kâbil olmayan fırka-i mu'âvîne “Cape – Royale” e gitmek üzere geri döndü. Bundan sonra dört refik, sırf kendi lütf-ı mukadderât ve isâbet-i tedâbîremize terk edilmiştik. Meştâ ile kutb arasındaki “1206” kilometrelik mesâfenin ancak “86” kilometresini kat' edebilmiştik. “9” teşrîn-i sâni'de kesb-i revnak ve letâfet eden havâdan bi'l-istifâde tekrâr yola koyulduk; fakat seyâhat gittikçe müşkilât-ı kesb ediyordu. Bârid rüzgârların süpürüp cilâlattığı kar kayıyordu. “30” metre umkunda hendekler ve rüzgârın teşkil ettiği lâ-yu'ad tepecikler arasında yürümeğe mecbûrduk. Diğer taraftan soğuk, tahammül-fersâ şiddette hükümfermâ... Termometre tahtü'l-sıfır “-25” hatta “-30” dereceyi irâ'e ediyor...

Teşrîn-i sâninin 9'uncu günü sabâhı "Cheneman" ânsızın handeklerden birine yuvarlanıverdi. "Adams" onu çıkarmak için beyhûde uğraşıyordu. "Wild"le berâber hemân imdâda koştuk ve onu kurtararak tekrâr kızağa koşmağa muvaffak olduk. Bir metre aşağıda handek kesb-i ittisâ' ediyordu. Şu hâlde kızak bâr-gîr ve zahâ'îr zeytiyyemizin yarısı mahv olmuş ve seyâhatte devâm gayr-i kâbil imkân bir hâlde gelmiş olacaktı, hîn-i hâcette intifâ' edilmek üzere te'sîs edildiği hâlde henüz el sürülmemiş bulunan zahîre deposu gibi birkaç depo daha teşkîl edildi. Bu sûretle kâfîlenin yükü oldukça hafîfletilmiş oldu. Sâ'at-i avdet tanîn-endâz olduğu vakit bu sahârâ-i müneccimde-i vâsi'a arasındaki kilerlerden ne dereceye kadar istifâde edilebilecekti?

İlerledikçe diğer bir âlem içinde bulunmaktan mütevellid bir te'essür duyuyorduk...

Menâzır-ı mer'îyye pek acâyib, cihet-i yemînimizde netice-i serâb olarak esâtîrin âdetâ peri serâyı manzarasını irâ'e eden ve 2000...

Celâl Ferdî

Misâfir on kismetle gelir; birini yer, dokuzunu bırakır.

(s.250) **Bir Eşegin Hâtırâtı**

Çocuk — Bilmiyorum... Ben onu hiç bilmiyorum.

Caroline — Ya, annen?

Çocuk — Onu da bilmiyorum. Siyâh esvâblı adamlar bir gün onu da götürdüler.

Caroline — Ney, sana kim bakıyor?

Çocuk — Hiç kimse bakmıyor.

Caroline — Sana yiyecek verende mi yok?

Çocuk — Hayır... Ben süt emerim.

Caroline — Süt ninen nedere!

Çocuk — Şuradan aşağıda, bir evde...

Caroline — O şimdi ne yapıyor?

Çocuk — Yürüyor, ötüyor...

Bu söz üzerine bütün çocuklar kemâl-i hayretle bakiştılar.

Sesil, (yavaşça) "Acabâ delimi olmuş." dedi.

Antoine — Bu çocuk, küçük de onun için ne söylediğini bilmiyor.

Caroline — Seni niçin o, buraya kucağına alıp getirmedi.

Mal ile insân, insân olmaz.

(s.251) Çocuk — Âh, onun kolları yok ki...

Çocukların hayreti büsbütün arttı.

Caroline — O hâlde, seni nasıl taşıyor?

Çocuk — Ben onun üzerine binerim...

Caroline — Sen onunla yatmaz mısın?

Çocuk (Gülerek) — Hiç olur mu? Sonra benim bir yerimi acıtır.

Caroline — Ney, o nerede yatıyor? Yatağı yok mu?

Çocuk — Var, ama ottan.

Ernest — Haydi, söyleyelim de bizi sütninesinin yanına götürsün... O vakit ne dediğini anlarız.

Antoine — Vah, ben hiçbir şey` anlamıyorum.

Caroline — Bizi evine götürür müsün?

Çocuk — Peki... Ama yalnız gitmem, siyâh esvâblı adamlardan korkarım...

Caroline — Hepimiz, hepimiz gideriz. Yalnız sen bize yolu göster.

Bî-kes çocuğun sütninesi.

Caroline hemâb eşeğinin üzerine çıkarak küçük çocuğu da dizlerine oturttu. O dâ'imâ yolu gösteriyordu. Beş dakika sonra, dün gece ölüp bu sabâh gömülen "Tibo anne"nin kulübesine girdik. Çocuk eve koşup "Sütnine, sütnine!" diye haykırdı. O anda ahır gibi bir yerden bir keçi sıçrayarak çocuğun yanına geldi ve şetâretini ezhâr için yaltaklanmaya başladı. Küçük de onu kucaklıyordu. Sonra: "Haydi, nine! Süt emeyim..."

Mâ-ba'dı var

Sen ağa, ben ağa; bu ineği kim sağa?

(s.252) **Muhterem Hanımlara**

A`ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

—Mâ-ba'd—

Zamân ilerledikçe gençliğin, tecrübesizliğin mizâc-ı âteşini yavaş yavaş sükûnet bulur.

Gayret, ihtiyât ve fatânet sayesinde her fenâlığın önü alınır. Mâzînin bütün hâtırât-ı elemiyyesine bir nikâb-ı nisyân çekilir... Artık zevce ve zevce mes'ûd olmak hulyâlarını, ümîdlerini takviyye çârelerini düşünürler. Bir taraftan ihitrâsâtta eski şiddetini gâ'ib eder ve yavruların te'mîn-i sa'âdeti için evin içinde âsûde bir hayâtın cereyân-ı latîfini tanzîme ibtidâr edilir.

İzdivâc ve â'ilenin mahzûziyyet-i şahsiyyeden ibâret bulunmadığına en büyük delâ'ilden biri de tavâfuk-ı hissiyyâtla berâber, kânûnun bu ufacak cem'iyyete bahşettiği ahlâkî hiss-i himâyedir.

Ahlâk ister ki her hak bir vazîfe tevlîd etsin ve hakkı dâ'imâ ya vazîfenin sebebi yâhûd mükâfâtı olarak verir.

Çocuk serbest kalıp da kendi kendine idâre-i hayât ettiği zamân dahi ebeveyn, evvelce yavrularına bezleyledikleri vezâ'îfin hakkını kendisinden talep edebilirler. Evlâdın da hiçbir vakit ihtirâmda kusûr etmeyerek peder ve vâlidesinin her ihtiyâcına karşı bir medâr-ı metîn, bir bâzû-yı mu'âvenet olması, icâbında fedâ-kârlıktan çekinmemesi, kânûn-ı ünsiyyetin netice-i hakîkiyyesinden başka bir şey değildir.

Bugün, evlâdın bu vezâ'îfle mükellefiyyetine, en kuvvetli şart medeniyyet nazarıyla bakılıyor, ebeveyne terettüb eden vazîfe ise çocuk yetiştirmek değil, yetişen vücûdu bir uzv-ı mükemmel hâline getirmektir.

Şimdi, medeniyyet-i hâzıranın â'ile için vaz' ettiği usûl-i te'essüsten bahsedelim:

Bunlardan biri, sıfat-ı hareket; diğeri müşâreket, ya'nî tevvhîd-i a'mâldir.

**Kervân göctü ise kervân-sarây
verinde.**

(s.253) Evliğinde “Hüküm” mutlak olup yalnız erkeğin hakkıdır.

Â'ile, onun taht-ı tasarrufunda âdetâ bir mal gibidir.

İkincisinde “Hüküm” kadınla erkek beyninde munkasım olduğu için her işte bir cihet-i iştirâk aranır.

Bu usûllerden evvelkisi eski zamânlarda cârî idi. Memâlik-i şarkiyyenin ba'zılarında bu günde bulabiliriz.

Fi-l-hakîka, â'ilede bu hak, sırf erkeğe â'id olursa onun hissiyyât ve hevesâtından başka âmir, mevcûd olamaz ki bu da bi'z-zârûre hissiyyât-ı şahsiyyenin hâkimiyet-i mutlakasını intâc eyliyor. İşte Yunan-ı kadîmde kadınlara mahsûs dâ'irelerle bizdeki (harem)lerin ve ta'addüd-i zevcât, talâk ve istifrâş gibi ahvâlin sebebi hep bu hâkimiyettir.

Birçok kimseler ta'addüd-i zevcâtın vahdet-i izdivâcdan ziyâde tekessür-i nüfûsa bâ'is olacağını zannediyorlar. Fakat tecrübe her iki usûl arasındaki fark-ı azîmî isbâta kâfidir. Önümüzde iki silsile-i medeniyet var: şark ve garb! Her iki tarafın nusûs-ı umûmiyyesini mukâyese eder etmez garbı bize nisbetle daha kalabalık görüyoruz. Buna bâdî olan nedir? Dört yüz sene evvelleri dünyâyı teshîre çalışan koca

bir millet, koca bir unsur-ı beşeriyet, bugün tehâcümât-ı hâriciyyeye karşı pek güç müdâfa'a-i nefis edebiliyor.

Tenâkus-ı nüfûsa, ta'addüd-i zevcâtın başka, fâsılasız muhâbereler, fakr u sefâlet, hıfzû's-sıhhaya adem-i ri'âyet gibi daha birçok esbâb da gösterilebilirse de bunlar bahsimizden hâric olduğu için, tabî'î, uzun uzun tedkîke hâcet yok.

Yalnız, dikkat edilirse, nüfûsun adeden ziyâ'î her hakikat beyn-i evlânın nazarına ilişir. Bu eksiklik gittikçe büyük boşluklar açıyor ve o boşlukları, ma'a-t-teessûf ki vücûd-ı ecânibden mâ'adâsı dolduramıyor. Hâlbuki gözlerimizi bir de bize mücâver memleketlere çevirelim. Orada hemân hemân umûmî bir terakkî nümâyân...

Şurada bir su'âl hâtırımıza gelir:

Niçin ta'addüd-i zevcâtın tekessür-i nüfûsa bu derece te'sîri olsun? Üç yüz çocuklu pâdişâhlarımız, on beş, yirmi evlâdlı paşalarımız gelip geçmiş; bir tek kişinin bu kadar vücûdu meydân-ı hayâta getirmesi da'vâyı aks-i sûretle halletmiyor mu?

Hayır, hayır. Düşünelim, üç yüz evlâdı olan sultânın harem dâ`iresinde kaç kadın bulunduğunu tahkîk edelim, hiç şüphe yok ki yüzlerce def'a fazla! Gerek muhâfaza-i nüfûs ve gerek muhâfaza-i ahlâk nokta-i nazarından bu asla tecvîz edilemez. Çünkü birçok kimselerin bekâr kalmalarını îcâb ve intâc eder.

Mâ-ba'dı var

Osmân Fahrî

Kedi tavşan tutmaz.

(s.254) **Terbiye-i Benât**

Hakkında

Mütâla'ât-ı Meşâhîr

Kızları terbiye etmek: Her â ile kucağında bir mekteb açmak demektir.

Émile de Girardin

Vatanın vâlidelerini terbiye etmekten evvel, hiçbir kuvvet, hiçbir cem'iyet te'essüs edemez.

Madame Boucher

Nevi' beşerin terbiye-i ahlâkıyyesi yalnız kadınlara mevdû'dur. Yavrusuna kıymet-i hayât ve hakîkati öğreten: vâlidir.

Eugène Buisson

Kadınlar terbiye edilmeli, aksi takdirde:

(1) Evlâdını ta'lîm ve terbiye edemez.

(2) Sa'âdet-i beytiyyeye menâfî hareket eyler.

(3) yavrularına öğretmesi lâzım gelen ma'lûmâtı tedârikten âciz kalır.

Condorcet

Kadınların terbiyesi kemâl buldukça hükûmetin şevket ve kudreti, servet ve sa'âdeti tezâyüd eyler. İhtirâ'ât nâfi'a, sanâyi' ve fûnûn terakkî eder. Çünkü erkekleri büyüten, onların fikir ve kalbini hayâta alıştıran kadınlardır.

Madame Cecilia de Luna Folliero

Kadınların terbiyesi ıslâh edildiği sûrette onların fazîletle münâsib hareket edeceklerine şüphe olunamaz... Kalb tekemmül ettikçe sa'âdet-i beytiyye te'essüs eder. Fikir tenevvür ettikçe çocukların terbiye-i hakîkiyyesi ihzâr olunur. Vücûd kesb-i kuvvet eyledikçe sâlim ve kavî yavrular dünyâyâ gelir.

Madame Cecilia de Luna Folliero

Kadını terbiye, istikbâli terbiyedir.

Labole

Kaynım olsun da kardışım olsun.

(s.255) Kadınlara ileride kendilerinden vücûda gelecek yavrulara öğretmeğe mecbûr oldukları şey'leri ta'lîm eylemelidir.

Émile de Girardin

Zekî, kavî erkekler yetiştiren asr-ı hâzır, aynı zamânda kadınları da unutmamalı. Ciddî bir refîka-i hayât olmak için kadınlar erkeklerin mahzar-ı takdîri olacak bir seviye-i irfâna yaklaşmalı ve dâ'imâ ilerleyen nesil için vâlîde, hem terbiye-i beytiyyesi mükemmel bir ev kadını hem de terbiye-i fikriyyesiyle mümtâz-ı kibâr bir hanım olmalıdır.

Madame de Louvain

Erkeklerin terbiyesine kadınlarınkinden başlamalıdır.

J. B. Se

Kızları ta'lîm ve terbiye etmemek, bulundukları âilenin bâ'is-i hicâleti ve bulunacakları âilenin de mûcib-i felâketi olmaktır.

Çin Hikemiyyâtından

İnsâniyyetin terbiye-i tufûliyyetinden ancak kadın mes'ûldür.

Madame de Lambert

Çocukların en iyi mürebbiyesi: onları en iyi sevmeyi bilendir.

Madame J. Peel Beva

Kadınlar için zevcelerini idâre edecek en nâfiz kuvvet: hilmîyyet ve mülâyemettir.

Canet

Terbiye beşikten başlar.

Madame Campan

Gavgânın iyisi olmaz.

(s.256) **Mâder-i Elem**

Cum'a-irtesi

Postacı avluya bir yığın paket bıraktı. Biraz sonra, civârdaki köye gitmek üzere yola çıktım. Üç çarık kadar yaş otlar üstünden yürüyerek oraya vâsıl olduğum zamân etekliğim o kadar ıslanmıştı ki âdetâ ellerimle sıkmaya mecbûr oldum. Fakat ne be'is var! O avdet ettiği vakit ben yine süslenirim. Bundan kati' nazar, acabâ o âna kadar yaşayacağımdan emîn miyim?

Şehre geldim. Çarşı günü olmadığından dükkânlar kapalı, zükâklarda çıt yok. Belki şu sâ'ate kadar benden başka geçen bile olmamış.

Herkesi az çok râhatsız ederek satın aldığım şey'ler pek fenâ değil. Dört köşe, beyâz, kırmızı benekli yünden ma'mûl bir kumaş; hele bu pencerelere pek güzel yakışacak, evi sahrâlara lâayık bir sûretle tezyîn edecek. Acabâ “O” bu hayâtta memnûn olacak mı? Ne bileyim, ben yalnız kendi bildiğim gibi hareket ediyorum... Perdeden başka yemek

odası için kalaylı kaplar, saksılar, kullanılmış bir çorba kâsesi... Bunların hepsini zukâğın köşesindeki bir çerçiden, yeşil pencereli küçük bir dükkândan aldım.

Onun zavallı, boş yatağını süslemek için nâdir bulunur ipekli kumaşlar almak istedim ise de ma'a-t-teessüf bulamadım. Fakat zarar yok, daha izdivâc etmeden evvel yapındığım leylak rengindeki ipekli esvâbımı bozarım.

Bir dükkânda alışveriş ederken kasa başında duran ihtiyâr şişman bir kadın gözlüğünün altından bana bakarak: “Mutlakâ madam, birini evlendiriyor.” dedi. Âh! Mevkı'ın münâsebetini düşünerek hemân cevâb verdim: “Hayır, ben...” bir kelime daha, az kaldı kahkahayı salıverecektim. Fakat belli etmemek için dişimi sıkıyordum. Şişman kadın pek farkına varmadı bile. Etrâfa göz gezdiriyor, beni tebrîk ediyordu... Ma'a-mâ-fih, bu hakikat değil mi? Gönlüm sana nişanlanmadı mı? Yavrusunu bulan bir vâlidenin düğününe hiçbir şey` makîs olabilir mi?

Bütün bir günü, sandıktaki eşyâyı çıkarmak, kumaşları duvarlara, pencerelere çivilemekle geçirdim.

Onları mıhlarken ellerime gelen çekiç darbelerini belki sen de göreceksin. Şimdi odalar vazolardaki çiçekler, kâğıttan, kumaştan yapılmış tanturlarla pek zarîf şekle girdi.

Mâ-ba'dı var

Kurt dumanlı havâyı sever.

Drama Redif-i Tâlî Tabûru Binbaşısı Osmân Şehâbeddîn Efendi Merhûm

Ali Nusret Bey

Cenâb Şehâbeddîn Bey

Eytâm-ı Şühedâya

Benim azîz kardeşlerim,

Yirmi yıl kadar geçti... Bu kadar zamânın perde perde keşîde ettiği tabakât-ı nisyân arasında kalan bir dimâğ-ı sabîdin size bir hikâye-i teselliyyet çıkaracağım.

Bir yevm-i mahsûs, bir yevm-i müstesnâ idi. O rütbesinin işâret-i resmiyyesi, bir sebîl-i ziyâ gibi bâzûlarına dökülen parlak apoletleri, — sim ve zerden yapılmış bir hâle-i iftihâr içinde esmer bir mâh-ı zufr gibi — göründü. Dest-i asabîsi kabza-i seyfindi, geniş göğüs bir havâ-yı hücûm ile memlû, nâsiye-i birini leme'ân metânetle, nazırı kemâl-i emniyyetle tabûruna mün'atıfıdı, kır atının pâ-yı âhengini bî-sabr-âne eşiniyor, kaldırımları koparıyordu.

O, kolda üç sırma şerîde salâhiyyet veren ilk fermânı henüz korumamış bir genç zâbıt... O, benim babamdı. Te'sîr-i bâd ile âl mevceler yayan, te'sîr-i bâd ile fısıldayan sancağın pembe sâyesi altında bir şehrin kalb-i velvele dârından çıkıyordu. Bir yeşil yola müteveccihdi. Büyük bir tabûr onu ta'kîb ediyor, bütün bir kalabalık, tabûru teşyî' ediyordu. Sanıyordum ki boruların, hatveleri teşvîk eden âheng-i ma'denîsi dükkânları, evleri bütün o çarşayı, o şehri, dağları, her şey'i yürütecek. Çünkü o mutarrid terâne benim kalbimde bir çarpıntı hâsıl etmişti.

Siyâh omuzlarla kırmızı fesler arasında keskin süngüler parılıyordu. Bütün tabûrun tuncu çehresinde bir şems-i ufkiyyenin eşi'a-i mülâyimesi, bundan başka da bir mü'esser gölge, bulut gibi bir şey` vardı. Kendi kendime, — Aman yâ-Rabbî, bu tabûrun şiddet-i hücûmuna karşı hangi cihân ayakta kalabilir? Diyordum. Çünkü bana onlar yürüdükçe yer sarsılıyor gibi geliyordu. Doğrusu ben korkmuştum...

Sonra o yeşil yolun başında bütün zâbıtlar bir kere haykırdı. Büyük tabûr durdu, bütün kalabalık durdu. Herkes durdu. Âh, o zamân ben ne olacağını anlamış gibi mahzûn oldum. Hayır, bu durmağı istemiyordum. Boru sesleri, trampet gürültüleri arasında yürürken ben yavaş yavaş her şey'i unutmuştum. Yürümeli, daha yürümeli idik. Ben za'îf bacaklarımda bugün her zamândan ziyâde kuvvet hissediyordum. Hiç yorulmuyordum... Fakat durduk, çünkü bütün zâbıtlar bir kere haykırdı, çünkü büyük tabûr, bütün kalabalık, herkes durdu. O vakit bir şey` oldu. Büyük tabûr, bütün kalabalık birbirine karıştı. Âbânı sarıklı, kır sakallı, beyâz kuşaklı

adamlar askerleri kollarının arasına alıyor, sıkıyor, öpüyor bir daha öpüyor. Alnından, yanaklarından, çenesinden, yüzünün rastgele bir noktasından öpüyor. Sonra beyâz kuşağından kırmızı mendilini çıkarıyor, kendi gözlerini kuruluyordu. Ötede bir nefer yarı çıplak bir köylü çocuğunu kokluyor, daha ötede bir köy delikanlısı bir onbaşının göğsünden ayrılmıyordu. Bunlar hep babalar, kardeşler, evlâdlardı. Kucaklaşıyorlar, tekrâr kucaklaşıyorlardı. Gözlerinin etrâfında kırmızı bir dolgunluk, seslerinde şişkin bir lerze vardı. Beride üst dudağı gölgeli pek genç bir mülâzım. — Şüphesiz mektebten o sene çıkmış, tabûra gelmişti. — Bir kaya üstüne oturmuş, yumruğu şakağında, dalgındı. Sanki rü`yâda râkid bir havuza bakıyordu. Onun orada kucaklayacak, öpecek, sarılacak hiç kimsesi yoktu, fakat uzakta... Bilmem niçin ben o zamân orada yalnız duran gence acımiştım, eğer utanmasaydım mutlakâ gidecek, ona bir şey`ler söyleyecektim.

Sanıyordum ki o kendi kendine siyâh bir şey`ler düşünüyor. Meselâ İstanbul`da bir fakîr vâlide, bir alîl peder, bir genç hemşîre...

Babam, zavallı babam beni kucağına aldı:

Yaramazlık etme, anneni üzme... Bak, sonra darılırım... Diyordu. Beni öpüyor, okşuyordu. Ben gittikçe mahzûn oluyor, hiç cevâb vermiyor, önüme bakıyordum. Âh niçin onun yüzüne bakmıyordum! O dâ`imâ bir şey`ler söylüyor, nasihatler, va'dler ediyordu. Ben âdetâ:

Eğer sen gitmezsen hiç yaramazlık etmem, uslu otururum. Diye yemîn etmek, onu alıkoymak için bir bahâne bulmak istiyordum, çocukluk... Sonra herkes bir halka şeklinde toplandı. Ortada beyâz sakallı, yeşil sarıklı bir efendi vardı. Efendi gözlerini kapadı, ellerini kaldırdı. Herkes, “Âmîn!” diyordu. Âmîn dağlara kadar gidiyor, sonra dağlardan avdet eder gibi oluyordu. Ben hiçbir şey` anlayamıyordum. Fakat bu anlamazlık beni herkesle birlikte, “Âmîn!” demekten men' edemiyordu. Benim küçük ellerimde semâya karşı açılmıştı. Yalnız ötede üçer üçer çatılmış duran süngüler dinliyor, sükût ediyordu. Birden bire halka dağıldı. Bir karışıklık daha oldu. O zamân babam beni bir daha, bir daha, bir daha öptü. Dedi ki: Artık alın çocuğu, götürün...

O zamân içimde, tâ kalbimin içinde bir şey`in kırıldığını hissettim. O kırılan şey` şişiyor, bütün göğsümü dolduruyor, boğazıma doğru bir tıkanıklık gibi geliyor, taşmak istiyordu. Mahzûn, pek mahzûndum...

Bilmem neden eve girmek için isti'câl ediyordum. Âdetâ koşuyor, beni elimden tutan uşağı çekiyor, sürüklüyordum. Uzakta, tâ uzakta boru sesleri trampet davullarına karışıyordu. Kendi kendime: “Gittiler, gittiler...” diyordum.

Taze bir kadın iniyor, çıkıyor, geziniyor, dağınık çamaşırları topluyor, açık kalmış bir sandığı kapıyor, masanın çekmesini i'âde ediyor, çekmecenin anahtarını çeviriyor, duramıyor, dolaşiyor, bir seferînin hânesinde terk ettiği yâdigâr-ı perîşânıyı ıslâha çalışıyor... Bütün bu harekât esnâsında sessizce ağlıyordu. Bu benim vâlidemdi.

Kardeşim — O zamân üç yaşında bir bî-haber [1] koca bağçenin çamurlu bir köşesinden yorgun gelmiş mütehayyîr, bakıyordu, kim bilir? Belki de gidenin her akşam ki avdetini bekliyordu.

[1] Ali Nusret Bey

Öteki hemşîrem daha üç ay, beşiğinde ilk tebessümleri kendi kendine ta'lîm ediyordu. Hizmetçi kız, aşçı kadın, hepsi orada idiler. Yalnız bir kişi eksikti. Bir yumruk kadar aklımla bir dakika düşündüm, giden babamdı. Babam benim için bir müttekâ, bir siper, bir hâmîydi. Ben bir sepet gibi onun koluna asılır, korktukça onun göğsüne saklanır, bütün şikâyetimi ona söyler, dâ'imâ ondan istimdâd ederdim. Şimdi o gitmişti, ben bunların hepsinden mahrûm kalmıştım. Gitmişti, “Yine gelecek...” diyorlardı. Fakat ya gelmeyecek olursa...

O zamân içimde, tâ kalbimin içinde kırılan şey`in nâzik bir oyuncaktan, güzel bir bebekten daha pek çok sevgili bir şey` olduğunu anladım. Göğsümde şişip duran şey` birden bire deverân ve tuğyân etti, bir tûfân-ı şehîk ile düştüm. O zamân ağladım, o zamân pek çok ağladım... O kadar ağladım ki sessizce ağlayan vâlidemi susturdum. Şimdi vâlidem beni kucağına almıştı, haykırıyordu:

— Âh yâ-Rabbî, evlâdına hastalık gelecek. Aman yâ-Rabbî hıçkırıklar evlâdını boğacak. Su, su, çabuk biraz su getirin...

Bütün kendi mâtem-i iftirâkını unutmuştu. Benim yüzümü yıkıyor, beni tesellî ediyordu, zavallı kadın... O gece hiçbirimiz akşam ta'âmına kendimizde iştiâ bulamamıştık. Ben yatağımda uykuyu taklîd ettiğim zamân, vâlidem: "Aman yâ-Rabbî, evlâdına bir güzel rû'yâ..." dedi, zavallı kadın...

O gitti, bilmem nereye, gâlibâ Polonya'ya gitti. Gitti ve gelmedi, bir daha hiç, hiç gelmedi. Ben bundan yirmi sene evvel — Bugün sizin olduğunuz gibi, ey azîz kardeşlerim — bir şehîdin yetîmi olmuştum. Benimki de sizinkiler gibi hayâtını barut dumanlarına sarmış, gitmişti. Bugünkü siz yirmi sene evvelki bensiniz, ben sizin bütün hissiyyâtınızı, bütün rûhunuzu, rûh-ı mecrûhunuzu bilirim. Ben o cerîhanın samîmî bir âşinâsıyım. O cerîhayı seviniz, o sizin ebedî bir nişân-ı iftîhârınızdır.

Söyledim, söyledim, çocukluğumun bütün kalb-i melûlünü söyledim... Çünkü herkes size vermek istiyor, ben sizden almak, — Almanıza iştirâk sûretiyle — sizin derdinizden bir kısmını almak istiyorum.

—20 Haziran 1313—

Cenâb Şehabeddîn

Bilmecelerimiz ve Su'âllerimiz

1. — Evinizde kullandığınız eşyâdan birinin âhirine Türkçe sıfat-ı kıyâsiyye edâtlarından birini ilâve ederseniz sancaklarımızdan birinin ismini bulursunuz!

Halledenlerden iki kişiye birer kitâb, onuncuya kadar birer varaka-i tadîriyye verilecektir.

2. — Çocukların en ziyâde sevdiği bir şey'in aynını çıkarırsanız

desti kalır. Destini kırarsanız aynı çıkar. Bu nedir?

Kezâ birinci ve ikinciye birer kitâb, onuncuya kadar birer varaka-i takdîriyye verilecektir.

3. — 16 tane kâsımı olan en küçük aded nedir ve nasıl bulunur?

Doğru halledenlerden birinciye (Rübâb-ı Şikeste), ikinciye (Mükemmel Rehber Efâl-i Franseviyye)nin bir cildi verilecektir.

On beş kişiye de birer varaka-i takdîriyye takdîm edilecektir.

Bilmece ve su'âl hallerinin gazetemizle berâber verilen hal varakalarına yazılması veyâhûd mezkûr varakalarla berâber gönderilmesi muktezîdir. Geçen nüshamızdaki hal varakalarının vaktin adem-i mesâ'idesine mebnî müvezzi'ler tarafından her tarafa gönderilemediğini haber aldık. Bunun için yalnız o nüshadaki su'âlleri kâğıda yazarak gönderenlerin dahi kur'adan müstefid olmaları tabîî bulunmuştur.

Altıncı nüshamızdaki en “En seri' şey' nedir?” su'âlinin cevâbı “Fikir” idi..

Doğru halledenler meyânından çekilen kur'ada, Mercân İ'dâdîsi birinci sınıf talebesinden Ahmed Fâzıl Efendi birinciliği, Beşiktaş'tan Muhammed İhsân efendi de ikinciliği kazanmıştır. Varaka-i takdîriyye kazananlar: Cihângir'de Uzun Yol'da 12 numaralı hânedede mukîm Ali Kâzım, Kabataş'ta kütüb-hâneci Ziyâ, Küçük Mustafa Paşa'da Hadîka-i İrfân Mektebi talebesinden 106 Ahmed Burhâneddîn, Kal'a-i Sultâniyye'den Fahrî, Kabataş'tan Mustafa, Şemsü'l-

Mekâtib'ten Sıtkı, Necm-i Terakkî Mektebi'nden Ali Rıdvân, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 69 Muhiddîn, 36 Refik efendilerle Üsküdar'da Vâlîde-i Atîka'dan Havvâ Mükerrerrem hanım.

Altıncı nüshamızdaki müsâbakada ekseriyyeti (Sâ'atçı Tavuk) hikâyesi kazanmış olduğundan bu hikâyeyi intihâb edenler arasından çekilen kur'ada birinciliği Vefâ İ'dâdîsi müntehî sınıfından 389 Ahmed Vasfî efendi kazanmıştır. Mev'ûd çakıyı idâre-hânemizden almaları ricâ olunur.

Varaka-i takdîriyye kazananlar: Kabataş İ'dâdîsi'nden 574 Ahmed Cevâd, Kal'a-i Sultâniyye Alyans İzrâ'iliyyet Mektebi talebesinden Ahmed Nâci, Mekteb-i Hukûk'tan Ali Edhem, Dârü'l-İrfân'dan A. M., Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 30 Salâhaddîn, 45 Sa'id, 120 İsmâ'il Hakkı efendiler.

Hesâba dâ'ir olan su'âlin cevâbı:

Mecmû'aları dâ'imâ 31 olan iki adedin hâsıl-ı darblarının en büyük olması o iki adedin yek-diğerine müsâvî olmasına mütevakıftır. Binâ'en-aleyh mes'elemizdeki adedler “31”in nısfı olan 15,5 adadleridir.

Bu su`âli doğru halledenlerden,
çekilen kur'ada, Kabataş İ'dâdîsi'nden
193 Ali Hıdır efendi birinciliği,
Bürhân-ı Terakkî'den 251 Refik
efendi de ikinciliği ihrâz etmiştir.
Kitâblarını idâre-hânemizden aldır-
malıdırlar.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:
Kal'a-i Sultâniyye'de muhâsebe
kalemi ketebesinden Fahri, Kabataş
İ'dâdîsi'nden 184 Muhammed Ârif,
Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 44 Muhammed
Edîb, 125 Bahâddîn, 92 Hasan, Kal'a-i
Sultâniyye'de Alyans İzrâ'iliyyet
Mektebi tabesinden Ahmed Nâcî,
Hadîka-i Meşveret'ten 60 Zihnî, Vefâ
İ'dâdîsi'nden M. Vâcid, Mercân
İ'dâdîsi'nden S...C., 6 Ferîd Fethî
efendilerle Beşiktaş'tan Ni'met hanım.

Hüsn ve Şi'ir

Manastır'da intişâra başlayan
“Hüsn ve Şi'ir” risâle-i edebiyyesini
tebrîk ile nefâ'is-perverân edibe
tavsiye eyleriz.

Dikkat

Vefâ'da hediyeli Meziyyet
Kütüb-hânesi'nin neşrettiği âsâr-ı
cedîdeden ba'zıları:

Rehber-i Sûr-ı Kevâkib

Bir Seyâhat Jurnâlı

Kavânîn-i Tabî'iyye

Herbert Spencer'in Dîn ve
Ahlâk Hakkındaki Nazariyyesi

Vâzı'-ı Kânûnların Hatâları

Bahriyyemizin Târîhçesi

Târîh-i Riyâziyyât

Mîzân-ı Tefekkür

Mevkî'-i Nisvân Hakkında
Hakâyık ve Nazariyyât

İtalyan Edebiyâtı

Arsène Lupin

Yeni Gemicilik

Vefâ İ'dâdîsi edebiyât
mu'allimi Midhat Cemâl Bey'in
[Edebiyât Dersleri] nâmındaki eseri
dahi mezkûr kütüb-hâne tarafından
forma forma neşredilmekte ve yirmi
para fiyatla satılmaktadır. Bi'l-hâssa
mekteb efendileri için mûcib-i
istifâdedir.

Merkez-i Tevzî'î: Vefâ'da
Meziyyet Kütüb-hânesi.

İstanbul'da Merkez-i Tevzî'miz

Bâb-ı Âlî Caddesi'nde
“Cem'iyyet Kütüb-hânesi” ile “İttihâd-
ı Ticâret” Kütüb-hânesi'dir.

Âfıtâb-ı Ma'ârif Mektebi
Fransızca mu'allimi Beytî Efendi
tarafından te'lîf olunan ve Ef'âl-i
Kıyâsiyye ve Gayr-i Kıyâsiyye'yi
bütün teferru'âtıyla şerh ve izâh eden
“Mükemmel Rehber Ef'âl-i Fransevî
İstılâhât-ı Lûgatçe-i Ef'âl” nâmındaki
kitâbın iki cildi de intişâr etmiştir.

Müdîr-i Mes'ûl: M. Fâ'ik

Bekir Efendi — Karagöz Matba'ası

9. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 9

Numara 9, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 6 Mayıs, 326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Safahât-ı Heyecân) — Hayâtı

Öğrenelim (Kulaklar) — Fenn Âleminde

(Otuz Milyon Yıldızın Fotoğrafisi)

Urûk-ı Beşeriyye (Yeni Zelanda) —

Terâcim-i Ahvâl (Denis Papin) — Küçük Hikâye (İhtiyâr Kadın) —

Şi'ir (Mehtâba Karşı): Osmân Fahrî —

Büyük Sözler — Mütenevvi'a —

Müntahabât-ı Nefîse (Harbiyye'ye

Bir Selâm): Hâlid Ziyâ — Ma'lûmât-ı Medeniyye:

Midhat Sadullah — Kırâ`at (İbtidâ`î, Rüşdî): A. N.,

(İ'dâdî): Ahmed Fethî — Kitâb-ı Tabî'at (Shackleton'un

Kutb-ı Cenûbî Seyâhati): Celâl Ferdi

Bir Eşegin Hâtırâtı (Roman).

Hanımlara Mahsûs Kısımda: (Â`ile):

Osmân Fahrî — Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı

Müşâhîr — Roman : (Mâder-i Elem).

Bu nüshamız:

Dârü'l-fünûn-ı Osmânî edebiyât şu'besi tarafından gönderilen varakayı muhtevîdir.

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdür, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at olunmalıdır.

Bilmecelerimiz, Su'âllerimiz

Vilâyât-ı Osmâniyye'den birinin ikinci harfî meşhûr bir şelâlenin ilk harfî.

Nezâretlerden birinin ilk harfî.

Meşhûr bir nehrin ikinci harfî.

Şu harfleri o sûretle tertîb ediniz ki her gün seve seve okuduğunuz bir gazetenin ismi çıksın.

Kıymet-i mutallakaları dokuz olmak üzere sıfırdan i'tibâren dokuza kadar olan adedleri o sûretle ikişer ikişer tertîb ediniz ki mecmû'aları (270) olsun.

Halledenlerden dört kişiye birer kitâb, otuz tane de varaka-i takdîriyye verilecektir.

Yedinci nüshamızdaki bilmeceler “Beşiktaş”, “Leylek”, su'âlin cevâbı da (9,12) veyâhûd (1,8) idi.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15, vilâyât ve memâlik-i ecnebiyye için seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Doğru halledenler meyânında

çekilen kur'ada mükâfâten kitâb kazanan altı kişinin esâmîsi: Kabataş İ'dâdîsi'nden (34) Ahmed Serya, Dârü'l-mu'allimîn talebesinden (210) Hikmet, Üsküdar'da İttihâd ve Terakkî Numûne Mektebi talebesinden Muhammed Behîc, Selânik İ'dâdîsi'nden Muhammed Ali, Manastır Mekteb-i İ'dâdî-i Askeriyyesi'nden Nuri efendilerle Beşiktaş'ta Akaretler'de Nâhîde hanım.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Beşiktaş Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Muhammed Celâl, Kabataş İ'dâdîsi'nden Ahmed Tevfik, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten Osmân Nihâd, 104 Yakûb Sâlih, Mercân İ'dâdîsi'nden Muhammed Münîr, Hüseyin Remzî, Mekteb-i Sultânî talebesinden Muhammed Ali, Selânik İ'dâdîsi'nden Rahmî, Dârü'l-mu'allimât talebâtından

Rukiyye hanım, Cerrâh Paşa'da Hatice Sâ'ime hanım, Piyâde mülâzımlarından M. C., Bürhan-ı Terakkî Mektebi'nden Fâ'ik, Hadîka-i Meşveret'ten Ömer Fâruk, Muhammed Şinâsi, İbrâhîm Semîh, Cerrâh Paşa'da Hüseyin Memdûh, Alman Mektebi talebesinden Nâbî Zekî, Edirne Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Remzî, Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi'nden Hüseyin Halkî, Kal'a-i Sultâniyye muhâsebe kaleminde İbrâhîm Behçet, Bursa İ'dâdîsi'nden İbrâhîm Hilmi, Vefâ İ'dâdîsi'nden E. Hakkı Ahmed Sâ'mî, Kabataş İ'dâdîsi'nden Muhammed Nuraddîn, Beşiktaş Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Ahmed Ferdî, İstanbul Leylî İ'dâdîsi'nden Mustafa Ziyâ efendilerle Kâdı Köyü'nde Cevizlik'te Vecîhe ve Haydar Paşa'da Münbe Kerîm hanımlar.

Diğer doğru halledenlerin esâmîsi:

Kabataş İ'dâdîsi'nden Ali Haydar, S. Sâ'ib, A. Rızâ, Muhammed Ârif, Muhammed İhyâ, İstanbul İ'dâdîsi'nden Mahmûd Müfhim, Agop Kazazyan, Mercân İ'dâdîsi'nden S. Cafer, Osmân Nuri, Muhammed Ekrem, Fâzıl, Kabataş'tan M. İhsân,

M. Cemal, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten Ahmed Ra'fet, A. Muhammed Emîn, Muhammed Kemâl, Fikri, Süleymân Neşât, Muhammed Abdullah, Ahmed Kadri, Hadîka-i Meşveret'ten...

(s.257) Numara 9

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

Umûr-ı idâre için müdîre,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

6 Mayıs, 1326

Pencşenbe

10 Cümâd-el-ûlâ, 1328

Musâhabe

Safahât-ı Heyecân

Tam bir sene evvel, evet geçen devre-i heyecândan biri, — belki pek de farkında olmadan — tam bir sene geçti... Ne öğrendiniz? — Bir sene evvel ne bildiğinizi der-hâtır ederseniz, bugün ne öğrendiğinizi çabucak takdîr eylerseniz, o zamân hayât size daha basit, daha az şâyân-ı ehemmiyyet geliyordu. Bugün önünüzde daha geniş bir silsile-i tefekkür seçersiniz... O zamân etrâfınız biraz daha sisli idi. Bugün elinizde size daha yeni bir sabâh feyz-i âver göstermeğe çalışan ve çalışıkça ağırlaşan kitâblar var... Onlar dâ'imâ ilerisini irâ'e ederek: “Orada yeni bir âlem... Yeni bir arş-ı irfân sizi bekliyor. Size kollarını açıyor, sizin için doğuyor.” diyor.

Hayât, emîn olunuz ki istikbâlden ibârettir. Mâzî, muttasıl uzaklaşır. Hâl, mâzîye peyrev olur. Yaşayan yalnız istikbâldir. O, sizin için şimdilik bir hayâl, fakat mekteb sıralarında bu günden başlayan ufak tefek muvaffakiyyetleriniz o hayâlin besmele-i kemâli olacak. O hayâl kendi kendini tesellî edecek, ümîdler besleyecek; size, ey azîz kardaşlarım, yalnız size bir zemîn-i sâf ü pak hazırlayacak...

Yarın yaşamak için bugün çalışacaksınız, yarınistirâhat etmek için bugün yorulacaksınız, yarın biçmek için bugün ekeceksiniz.

Bütün bu mesâ'î yalnız size mi â'id, hayır, hayır... Yanınızda harekâtınızı tanzîm eden doğru yolu temyîz ettiren samîmî rehberler, mürebbiyeler, mu'allimler var. Sizi bugün onlar

Âdem'in kıymetini âdem bilir.

(s.258) yürütüyor. Vazîfeniz: durmamak, yürümek, yarın için ihzârâtta bulunmak; çünkü yarın kendi kendinizin istinâd-gâh ma'îşeti olacak, tek başınıza mübâreze edecek... Hayâtın emvâc-ı tehâcümâtına karşı göğüs gereceksiniz. Bunu şimdiden anlamak lâzım. İşte imtihân! Sakın korkmayınız. Kalbiniz titremesin, biliyorsunuz ki hayât bütün bir imtihândır. Bugün bir devre-i tahsîli diğerine bağlayan rişte-i muvaffakiyyet sizi o büyük imtihâna alandırmaktan başka ne olabilir?

Fakat heyecânı teskîn etmek mümkün değil. Ooh, pek mümkün! O günü, o sâ'ati düşünmeyiniz. İstikbâli gözünüzün önüne getiriniz. Âtînin heykel-i azameti hayâlinizde tecessüm etsin. İşte o vakit, pek kolay, pek çabuk geçecek iki, üç sâ'atin ehemmiyeti birdenbire za'îfler.

Bilmem, hiç dikkat ettiniz mi? İmtihânlarda heyecân, muvaffakiyyetsizliğin başlıca esbâbındandır. Endişe zekâyı, sür'at intikâli, talâkati mu'attal bırakır. En âdî bir su'âl karşısında dimâğ kekeler. Âdetâ düşünemez, tahattur edemez. Bu bî-fâ'ide te'essürün neticesini söyleyiniz? — Adem-i muvaffakiyyet!

İnsân yâ cehlinden yâhûd hicâbından dolayı sükût eder. Cehl, afv olunmaz bir kusurdur. Hicâb ise merdûd bir tabî'attır. “Hicâb” ile “Âr” ı birbirine karıştırmamalı. “Âr” ma'kûl ve meşrû'dur. Hicâb ise hakkı talepte, hukûkumuzu müdâfa'ada ekseriyâ hissetiğimiz ihtirâzdır.

Hakikat için asla çekinmemeli. İngilizlere bakalım: Bir İngiliz çocuğu on yaşında leyli mekteblere girer. Yirmi yaşında ebeveyni onun alnından öperek: — Haydi oğlum! İşte önünde “Hayât” denilen uzun bir yol var, yürü! — derler. Çocuk â'ilesinin lütfundan, kendilerini bir ân bile unutmayarak ayrılır. Hindistanlılara, Javalara, kutuplara, dünyânın tâ öbür uçlarına gider. Hayâtını kazanmak için dalgaları yarar, dağları aşar, buzullardan âteşlere atılır... İnsânlara, cem'iyete alışır, söz söylemeyi öğrenir, aldığı cevâblardan hiç fütûr getirmez, me'yûs olmaz, ümîdsizliklere düşmez... Çalışır, çalışır... Ve muvaffak olur. Âlemde tek başına

kalsa bile, yine kendi kendini idâre edebilecek bir kuvvet, bir liyâkat kesb eder. Hâlbuki biz böyle miyiz? Dimâğlarımız uyuşmuş, zekâ, dirâyet intikâl-i hâssaları birer birer sönmüş, derin bir rehâvet-i fikriye içinde uzakları, bî-pâyân ufukları düşünemeyerek mahdûd bir dâ`ire-i tefekkür dâhilinde mahbûs kalmışız...

Çıkalım, açılalım. Bizde İngiliz çocukları gibi hayâtı anlamak için düşünelim, kalkalım. Tekrâr yürüyelim, yorulmayalım. Meşakkatler bizi ezmesin. Biz onları mağlûb edelim. Cefâlar bizi takviyye eylesin, biz cefâlara sa'âdetlerle mukâbele edelim.

Arkadaşınız

Elden vefâ, zehirden şifâ.

(s.259) Hayâtı Öğrenelim

Kâ'ide-i umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

—7—

Kulaklar

Geçen nüshamızda gözlerin te`sîr-i füsûn-kârından bahsetmiştik. Bugün sıra kulaklara geldi. Etrâfımda bunların kıymetiyle mukâyese olunacak hiçbir şey` göremiyorum.

Kulak, âlem-i hestînin hüsn-i terâne-dârına açılmış bir revzen-i hassâstır. Biz bütün nagamât-ı bahârı,

bütün ilâhî-i tabî'atı yalnız kulaklarımızla işitiriz. Fakat bazende bizi o kadar iz'âc eder ki... Hele büyük şehirlerin dimâğımızı sersem eden velveleleri içinde kulağımız âdetâ hakîkî bir âlet-i cezâ hâline girer. Tramvayların, otomobillerin, arabaların kaldırımları koparırcasına yuvarlanmaları, halkın gürültüleri arasında insân, açık sahrâların sîne-i sükûnetine yaslanmış, kuzularını otlatan bir çoban hayâtına ne kadar gıpta eder? Kuşların âheng-i şâ'ik-ânesiyle der-âguş edilen sâmi'amız o zamân ne kadar mes'ûddur. Âh, bilseniz, kuytu ormanların yeşil korularında ötüşen, uçuşan ser-âzâde kuşların zemzemât-ı sürûrunu bir duysanız. Onlar, kafeslerdekine kat'iyyen benzemezler. Bahâr olunca bülbüller, çayır kuşları, ispinozlar,

sakalar hep birden elhân-ı şevk ü zevke başladılar mı artık duyulmaz. Onları seviniz, ormanların bu küçücük kanatlı çalgılarını kalbinizin bütün sâfiyyetiyle seviniz. Siz yaklaşırken yuvalarında titremesinler. Onların hepsi, hiç şüphe yok ki birer san'at-kâr-ı mûsikî, birer san'at-kâr-ı tarabdır. Yalnız dinleyiniz ve müte'essir olunuz.

Lâkin muhterem yavrular! Onların tüyleriyle sesleri arasında münâsebet bulunmayışına nazar-ı dikkatinizi celb ederim. Meselâ bir bülbül, bir utleyan, bir de tarla kuşu... Bunların tüyleriyle sesleri arasında o kadar mübâyenet mevcûddur ki... İşte bundan müstesnâ bir mümtâziyyetin insânın görünüşüyle münâsebeti olmadığına intikâl etmek kolaydır, öyle değil mi?

Utleyan, şen ve şûh nağmeleriyle sanki esrâr-ı ümîdi haykırır.

Bülbül, sesini tâ a'mâk-ı leyâle aksettirerek sükût-ı umûmiyye bir âh-ı elem gönderir. Onu dinlerken zulmetler içinde sanki incilerle, pırlantaların şırıldadığını zanneder-siniz.

Tarla kuşu ise, bulutlara atılarak yükseklerde tagannî eder.

Ufalır, ufalır, görünmeyecek bir dereceye gelir. Sonra birden bire semâların zerrât-ı ziyâ-dârı arasından kendini bırakır. Yıldızlı tarlalar üzerinde bu kuş, zî-rûh tüylere sarılmış bir feryâd-ı şâdîdir.

O hacı, bu hacı kim olacak boyacı.

(s.260) Âh, haziran, temmuz aylarının bir iki sâ'at imtidâd eden serin geceleri, münevver gündüzleri ne kadar latîf, husûsiyle tarla kuşunun hayât-ı hâr-ı safâya tercümân olan sadâ-yı şevki ne kadar ferah-fezâdır. Siz bunları hiç dinlemez misiniz? Dinleyiniz, dinleyiniz, âheng-i sâf-i tabî'atı anlamaya çalışınız. Peykârlara: mâ'î semâlar; güllere: yemyeşil ağaçlar, ormanlar; dağlara: tabî'atın bütün sesleri akseder. Sizin rûhunuzda suların sathı, dağların ma'kes-i esvâtı gibi dümdüzdür. Etrâfınızda cereyân eden ahvâlden siz haber-dâr olursunuz, olmaya mecbûrsunuz. Evvelâ kulak-larınızı, sonra rûhunuzu açınız, dinleyiniz.

Kâ'inât, esvât ile mâlî. Bize sesler gönderen yalnız kuşlar değildir. Eski hükemâdan ba'zıları âsmânın sîne-i berrâğında kayıp giden bütün yıldızların da insânlara bir şey'ler fısıldadığını tahayyül eylemişler.

“Onların her biri, binde bir aks-i sadâ bırakarak sürüklenir, gider ve bütün bunlardan da bir nağme-i ebedî doğar. İşte âheng-i avâlim...” demişlerdir. Bu fikir âdetâ bir şi'irdir.

Haydi, ormanlara gidelim, orada, emînim ki refref evrâk arasına gizlenen esvât-ı hılkatî işiteceksiniz.

Ağaçlar, rüzgârın te`sîriyle ihtizâz eden birer “Çeng-i dilâvîz-i muzehebb” dir. Yapraklar, dalları sallanır, ninniler söyler. Sonra bunların da kuşlar gibi her birine mahsûs ayrı ayrı besteleri vardır. Dinleyiniz: çamlar, söğütler, serviler... Hepsi başka başka sesler çıkarıyor. Fırtınada âdetâ hıçkırıklarla ağlıyorlar. Hafif bir bad-ı sabâh ile okşanırken fısıldaşıyorlar, birbirlerine işâret ediyorlar, sanki geçen asırların menâkıb-ı ma'nîdârını söyleşiyorlar.

Sâhillerde, yalılarda oturanlar için de ses, denizden gelir. Rebâb-ı emvâc kâh feryâdlar koparır kâh ilâhîler söyler kâh pür kin ve gazab köpürür, köpürür... Ba'zı gün halîm ve şefîk, nevâziş-ger; ba'zı gün sehhâr ve dil-şikâr; ba'zı gün pür neşe-i, bazen hazîn ve mağmûm... Bazen de kabırır, kışkırır, hiddetler saçır... Şimşekli, yıldırımlı bir günde denizin

azamet-i hevl-engîzi karşısında titrememek mümkün değildir.

Bunları da dinlemeli, çünkü hakâyık-ı kâ'inâta bütün bu hâdisât tercümân oluyor. Hepsi kendi tarzında birer sözdür. Hepsi dikkat ve isti'dâdımıza göre bizi ta'lîm ve tanzîh eder.

Şurası bedîhî ki mûsikîyi insânlar icâd etmeden evvel tabî'at bir mûsikî-hâne-i bedî'î arz eyliyordu ve hâlâda o şerefi muhâfaza etmekte. Şâ'irlere, mûsikî-şinâslara en nezîh parçaları ilhâm eden: tabî'attır. Dallarda öten kuşları, dağlarda inleyen rüzgârları, göllerde fısıldaşan sazları, kayalara çarpan dalgaları dinlemeği bilmeyenler ise tabî'atın bu san'at-ı yegânesinden hiçbir şey' anlayamazlar.

Bir İhtiyâr Mu'allim

Bâr-gîrin iyisi yolu kısaltır.

(s.261) Fenn Âleminde

Otuz Milyon Yıldızın Fotoğrafyası Alınmış!

Dünyâda bir hüküm-dârın, meşâhirden birinin bu kadar yükseklerle ne gidelim... Basbayağı âdemlerin, mikropların, hatta daha âdî şey'lerin fotoğrafı alınıyor. Fakat

semâlara gömülen yüz binlerce, milyonlarda kevâkibin bizden trilyonlarca kilometre uzaktaki ufacık mezâ-i noktaların resmini alıvermek, i'sâr-ı istikbâle bugünkü asmânın bir yâdigâr-ı kevkebîsini arz eylemek, biraz müşkil mes`ele, zannederim.

Bundan yüz sene evvel, meşhûr hey`et-şinâs “William Hercell” kocaman teleskoplarıyla semâyı tedkîk ederken hayât-ı beşer ne kadar uzun olursa olsun, yine bir hey`et-şinâsın yıldızları sayması kâbil olamayacağına hüküm eylemişti.

Evet, hakîkten, insâna böyle geliyor. Güneşlerin arkasında güneşler var. Âlemler arkasında âlemler... Ma'a-mâ-fih, Hercell zamânında kevâkibi bin adediyle hesâb ederler, daha ileriye geçemezlerdi. On bin, yirmi bin ve ilâ-âhırîhi...

Bugün hesâbâta milyon karıştı. tabîî bu hükümleri yalnız gözle tedkîk neticesi verivermek iktidârımızın hâricindedir. Buna seneler, asırlar kâfi gelmez. Düşündüler, taşındılar: “Bu işi fotoğrafî makinesi bir anda hem de pek sühûletle yapabilir.” dediler.

On sekizinci asrın o ahrîne doğru dünyâyâ gelmiş olan “Laland”, sırf fenn için pâr edilmiş olan bu zekâ-

yı cevval çalışa çalışa nihâyet vaz'iyetleri mu'ayyen (50,000) i muhtevî bir harita-i semâviyye yaparak (1800) senesi ortaya çıkarmış ve alkışlanmıştı.

Bu 50,000 yıldızlı fihrist — Fransa'da yapılanların birincisi olup — o vakitler gâyet büyük bir eser gibi telakkî olunmuştur. Fakat fotoğrafyanın keşfi, bugün meydân-ı ta'ammukı daha vâsi' bir tecrübe-gâh hâline getirdi. Evet, (دائر) ile (نیه پس) in ihtirâ' girdeleri olan bu âlet, ma'lûm olunca evvelâ yıldızların resmini almak hâtıra geldi. Hassâs levhalar müdekkikin gözü makâmına geçebilir ve mükemmel bir sıhhatle semâlar görülebilirdi.

Bundan yirmi sene kadar evvel (Henry birâderler) in muvaffak oldukları tasvîr-i semâvî, Paris Rasad-hânesi direktörünün nazar-ı dikkat ve hayretini celb etmiş ve kendisine fotoğrafya vasıtasıyla büyük bir harita-i âsmânı ve mühim bir fihrist-i nücûm yapabilmek mümkün olacağı fikrini vermiştir.

Bu fikre tam on sekiz rasad-hâne iştirâk

Tilki iki def'a tuzağa düşmez.

(s.262) etti. Birinci kongreyi (1887) de Paris'te verdiler. Asıl mevzû' bahs (Tekmîl-i semânın resmini almak) teşkîl ediyordu. Ondan sonra makinenin nev', camlar vesâ'ire gibi teferru'âtı karârlaştırdılar.

Kongre hıtâm bulunca fotoğrafı makinelerini intihâb ettiler. Ta'accüb etmez misiniz? Semânın şu haritasını elde etmek için tamâm on bin klişeye, ya'nî fotoğrafya camına ihtinâc-mes ediliyordu. Bunları yek-diğerine ekleyince muhîti (21) metrelik cisim bir dâ'ire vücûda gelecek ve dâhiline üşenmeyip sayanda tam 30 milyon yıldız bulacaktı.

Bu teşebbüs, gerçi hadd-i zâtında basit görünür. Fakat bakınız, muvaffak olmak için hâlâ uğraşıyorlar.

Biz, kuvvetli bir dürbünle berrak bir gecede ancak 3,000 yıldız seçebiliriz. Yalnız gözümüzle ise pek parlaklarını fark edemeyebiliriz ki bunlarda en büyükleridir. İkinci derecede daha az münevver olanlar gelir. Sonra büsbütün za'îfler, gider. Tâ altıncı dereceye kadar orada artık kuvve-i basariyyenin hudûdu ta'yîn eder ve burada teleskopun, fotoğrafyanın dürbünleri icrâ-yı nüfûz etmeğe başlayarak bize, fezâ-yı nâ-

mütenâhînin bî-pâyân servet-i necmiyyesini inkişâf ettirirler.

Lâkin emîn olunuz ki bunların da kuvve-i rü'yyeti mahdûd bir dereceye kadar gidiyor. Ondan ötesini görmeleri mümkün değil. İşte azamet-i kâ'inâtın en fennî delîli!

Büyük Sözler

Terbiye: Ahlâk ve dîn üzerine mü'essis olunca insâna en necîb hissiyyâtı luhâm eder.

Boniface

Gâye-i terbiye: Melekât-ı kalbiye vâsıtasıyla te'mîn sa'âdettir.

Marcel

Mevt: irşâd-ı azîmdir.

Schopenhauer

Mâdemki düşünüyorum, o hâlde müte'ellimim.

Émile Saigonî

Merhamet, bazen adâletten efdaldır.

Vovenark

Ümîd: Ni'metlerin en fâ'idelisi
yâhûd en muzıridir.

Vovenark

Sizin her menfa'at beklediğiniz
şey'lerde iştirâk edipte kendi
menâfî'inden asla bahsetmeyenlerin
hürmet ve emniyyetine i'timâd
eylemeyiniz.

Vovenark

Zu'afânın müddeti onların
kendinden daha mühliktir.

Vovenark

Eyvâh ki bazen bir dakikalık
hatâyı bir asır temîzleyemez.

Mersiye

San'at-ı hükûmet: Efkâr-ı
umûmiyyeyi hüsn-i idâredir.

Mersiye

Cehd ile sıçan tahtayı deler.

(s.263) **Mütenevvi'a**

Şemsin bize bir senede
gönderdiği harâreti hâsıl etmek için

tam 600,000 senelik ma'den kömürü
ihrâk etmek lâzım geldiği hesâb
olunmuştur.

Rusya'da kadınlar dârü'l-fünûn
derslerini ancak, ba'de'l-izdivâc ta'kîb
edebilirler.

Bir sâ'at zarfında bütün
dünyâda (3,730) kişi vefât eder. Ya'nî
dakikada bir kişi.

Elli gramlık bir şişe menekşe
lavantası elde etmek için 2,000
kilogram menekşe çiçeği istihlâk
edilmelidir ki bu da ancak 2,000
metrelik bir arâzî dâhilinde yetişebilir.

Almanya imparatoriçesinin
sarf-ı şahsını â'id mücevherâtın
kıymeti (2,800,000) franktır, tâcı dört
milyon tahmîn olunuyor.

Venedik (378) köprü ile yek-
diğerine muttasıl (118) küçük adadan
mürekkebdır.

Her sene bütün dünyâda vasatî olarak (115,000) bilardo güllesi i'mâl olunuyormuş.

Bilardo oyunu (1572) de bir Fransız tarafından îcâd olunmuştur.

Vücûduna nisbetle en ziyâde tekemmül etmiş dimâğ: karıncanın dimâğıdır.

Almanya ordusu muharebe esnâsında bir milyon bâr-gîr çıkarabilir.

Şimâlî Amerika'da (7) milyon köylü yalnız pamuk zirâ'atıyla meşgûl olurlar.

Her sene buğday mahsûlü (600,000,000) hekto litredir.

Nikel, yalnız Amerika'da, Yeni Kaladonya'da bir de Almanya'da bulunur.

Bütün Avrupa'da (291,000) kilometre şimendüfer hattı ve

(650,000) kilometre telgraf hutûtu mevcûddur.

Nüfûs-ı arziyyenin yüzde kırkı sırf zirâ'atla iştigâl eylerler.

İsviçre'ye giden seyyâhîn her sene bu memlekete 125 milyonluk bir servet bırakıp çekilirler.

Coban armağanı çam sakızı.

(s.264) **Urûk-ı Beşeriyye**

—Mâ-ba'd—

kabîle re'îsinin hânesi her ne kadar diğerlerininkinden gösterişli ise de dâhilen yine halkın oturdukları yerden fark olunamaz.

Herkes uryân bir hâlde yâhûd cüz'î mestûr gezer. Kadınlar bellerinden aşağı sarkan ve Hindistan cevizi ağacı iplikleriyle dokunmuş üst üste birkaç kat önlük taşırlar. Zavallılar, Okyanusya'nın daha birçok yerlerinde olduğu gibi hakîkaten acınacak bir hâldedirler. Erkekler tarafından kendilerine âdetâ hayvân nazarıyla bakılır ve bu sûretle mu'âmele olunur.

Bu kavim ok ve yay isti'mâl etmezler. Yalnız mızraklar ve topuzları mevcûddur, vücûdlarında en ziyâde i'tinâ ettikleri: saçlarıdır. Dâ'imâ onunla meşgûl olurlar ve tarak makâmında ufacık fırketelerle süsleyip Hindistan cevizi yağıyla da yumuşatırlar. Ekseriyâ beyâz mercândan yapılan kireci saçlarına serperler. Bu kirecin sû'i isti'mâli onları tamamıyla aklaştırır.

Adanın Kıymet-i Azîme-i İktisâdiyesi:

Yeni Kaladonya hem Panama-Sidney yolu üzerinde hem de bahr-i muhît garbî muntıkası merkezinde bulunduğu ve dâhilinde de bî-nihâye zî-kıymet hazâ'in-i tabî'iyyeyi hâvî olduğu için ecânibin enzâr-ı hasûd-ânelerini dâ'imâ celb etmekte ise de ma'â-t-teessûf yarım asırdan beri ihtivâ ettiği servetin ancak pek cüz'î bir kısmı ihrâc olunabilmiştir. Senevî (22) milyon kadar tutan kıymet-i ticâriyyesi, nısfı Fransa'dan gelmek şartıyla ithâlâtı beyinde taksîm olunur ve ihrâcâtın da Fransa ancak dörtte birine nâ'il olur. Buna başlıca sebep menfîlerin mevcûdiyyetidir. Evet, orada cins-i ebyâda mensûb halkın kısm-ı a'zamî cinâyet

mahkûmiyyetinden ibâret olduğu için ada i'tibâr-ı umûmîyi kazanamamış ve bundan dolayı menfa'at-ı mâliyye tasvîr olunduğu derecede bir mevkî' tutamamıştır.

Maurili Bir Kadınla Yavrusu

Hayvânın alacası dışında, insânın alacası içinde olur.

(s.265) **Yeni Zelanda**

“Yeni Zelanda” mesâha-i sathıyyesi 8268,461 kilometre murabba'î ve nüfûsu 823,000'den ibâret bulunan iki büyük adanın ismi olup nüfûs-ı mevcûdesinin 43,000 kadarını “Mauri” denilen yerli ahâlî teşkîl eyler. Bu adaların her ikisi de müstakîl, birbirine dâ'imâ düşman kabâ'il-i munkasım olduğu hâlde (1840)dan beri İngilizlerin taht-ı idârelerine geçerek pek ziyâde ducâr-ı tahavvül olmuş, ma'mûr şehirler te'sîs edilmiştir. Merkez idâresi 34,000 nüfûslu “Auckland” şehridir. Adaların dâhilinde 4,000 kilometre tûlünde

şimendüfer ve 11,000 kilometreyi mütecâvizde telgraf hattı bulunuyor. Burası tamamıyla bir müstemleke hâlinedir. Bir parlementosu ve Avrupalılara mahsûs imtiyâzları vardır.

Hıfzû's-sıhhaya Adem-i Ri'âyet

Yerlilerin adedi gittikçe tenâkus ediyor. Bunu da Avrupalıların te'sîr-i istilâ cûyânelerinden ziyâde, kavmin hıfzû's-sıhhaya adem-i ri'âyetlerine haml etmek îcâb eder. Verem illeti onları âdetâ biçiyor, husûsiyle sûtî telebbüsün o kadar mazarratı dokunuyor ki... Şehre gelen Maurili bir kadını: yüzü, gözü fanilelerle kürklerle kalın çarşafarla örtülmüş görürsünüz. Evlerine girer girmez hemân soyunarak ince kısa bir yelek giyerler.

Mauri Kabîle Re'îsi

Şu adem-i itrâd onları dâ'imâ tifolara, veremlere ma'rûz kılar. Erkekleri de böyledir. Gündüzün kalın yünden bir caket iktisâ` eyledikleri hâlde geceleri hafîf bir gömlekle kalırlar. Pardesü gibi şey'ler yalnız yaza mahsûsdur. İkâmet-gâh edindikleri yerler ise, rutûbetli bataklıklardır. Doğrusu ya, bu kadar mecnûn-âne hareketlerinin cezâsını çektikleri hâlde hâlâ uslanmamaları pek şâyân-ı ta'accüb!

Başlıca esvâbları boyunlarına kadar geçen, yorgan kadar kalın, üzerleri şekillerle müzeyyen, nebâtî renklerle boyanmış, kuş tüyleri takılmış örtülerdir. Ba'zıları köpek derisi giyinirler. Erkeklerin yüz ve vücûdları yanıktır. Kadınlar yalnız çenelerini nakşındırırlar.

Hastaya dösek sorulmaz.

(s.266) **Terâcim-i Ahvâl**

—9—

Denis Papin

(1647-1710)

On sekizinci asrın ihtirâ'ât-ı fenniyyesi arasında elektrikle, buhâr-ı terakkıyât fevka'l-âdeye sebebiyyet verdiği için, hiç şüphe yok ki âlemde azîm bir tahavvül vukû'a getirmiş ve

şerâ'it-i hayâtiyyeyi pek ziyâde ıslâh ve ta'dîl eylemiştir.

Yunanlıların “Elektron” dedikleri “Keh-rübâ” da şiddetli delik neticesi ecsâm-ı hafifeyi cezb etmek hâssası bulunduğu herkesçe ma'lûm olmakla berâber taharrî-i esbâbdan pek ileri gidemiyorlardı.

On yedinci asrın evâsıtına doğru bu hâdise-i garîbeyi kemâl-i ehemmiyetle tedkîk etmek fikri geldi ve işte bu güne kadar sa'y ve sebât sayesinde vücûd bulan keşfiyyâtın derhâl önü açıldı. Artık, en meşhûrları Benjamin Franklin, Galvani, Volta, Ampère (1775-1836) olmak üzere birçok ulemâ “Elektrikle telgraf” nakli çârelerini düşünmeğe başlamışlardı. Elyum tatbîkât-ı elektrikiyyeye hadd ü pâyân yoktur. Elektrik tabâbetde de te'sîri anlaşılarak ba'zı sinir hastalıklarının tedâvisinde zükâkları, büyük binâları tenvîre, arabaları çekmekte kullanılıyor. Kimbilir biraz sonra, belki gaz ve buhâr tamamıyla kalkacak her yerde, her iş için elektrik kullanılacak.

Buhârın keşfiyle, sebep olduğu bunca terakkîyât hadd-ı zâtında, ya'nî keşf nokta-i nazarından pek büyük ehemmiyeti hâ'iz değildir. Mes'eleyi

“Denis Papin”le “Marquis de Jouffroy” halledivermişlerdir. Bu isimler meyânında ingiliz “Watt” ile Amerikalı “Fulton”u da zikretmek lâzım. Onlarda bu bâbda aynı derece-i şerefe müstahakdılar.

“Denis Papin” 1734'te (Blois) de doğmuştur. Pederi doktor olduğu için oğlunun da aynı mesleği ta'kîb eylesini istemişti. Lâkin delikanlıda tıbbâ karşı hiçbir heves uyanmadı. O, kemâl-i hırs ile (Makine) fennî mütâla'a ediyor, hareket ve kuvvet kânûnlarıyla uğraşiyor, makinelerin sûret-i i'mâlini tahkîk ediyordu.

“Denis Papin”in usanmayan mesâ'isi bir müddet sonra âsârını gösterdi. Kendisi, artık zamânın e'âzım ulemâsı tarafından da'vet olunmağa başlandı. Bâ-husûs Flemenkli meşhûr hey'et-i şinâs Huygens ile münâsebette bulunmuş ve bu mülâkât, hayâtını büsbütün fenne hasr etmeğe bâ'is olmuştu. İlk ihritâ'î kendisini son derece teşcî' etti.

Asırlardan beri insânlar su kaynattıkları

Da'vâcın kâdî olursa yardımcın Allah olsun.

(s.267) hâlde hiç kimse, suyun daha yüksek bir harârete ma'rûz kalabileceğini ve buhârının hârice çıkarılmaya-
rak zabtı mümkün olabileceğini düşünememişlerdi. İşte Papin bunu düşündü.

Fakat, sımsıkı kapalı bir desti suyu koyarak kanatmağa ibtidâr ederken buhârın kapağı atmakta olduğunu görünce çıkacak bir delik bırakılmazsa destinin patlayacağını teferrüs ile bu mahzûrun hemân çâresini buldu. Ya'nî kapağın üzerine buhârın tazyîk şiddetiyle kendi kendine açılan ve sonra yine kendi kendine kapanan bir "Supap" koydu.

Görüyorsunuz, bu ihtirâ' pek basit, pek âdîdir. Lâkin bugün en cesîm-i buhâr makinelerinde "Emniyet borusu" nâmiyla isti'mâl olunarak birçok tehlikelerin önünü alıyor.

Papin, şu ufak keşfinden sonra galeyânla elde edilen buhârın tazyîk edildiği sûrette, pek büyük, pek müthiş kuvvetler hâsıl edeceğini anladı. Evet, buhâr şüphe yok ki bir kuvvetti. Onu taht-ı hükmümüze almak, onu sevk etmek, kendimize mutî' kılmak îcâb ediyordu. Bakınız, büyük keşfiyyât, nasıl kuvveden fa'ale geliyor. Hep bu

düşüncelerle, asırlarca ma'nâsız görünen, kimsenin nazar-ı dikkatini celb etmeyen bir hâdis, günün birinde kendisinde fikr-i îcâd bulunan bir adamın elinde âlet oluyor. Evvelâ dikkat uyanır, o hâdisenin sebebi bilinmek istenir. Mutâla'a, tedkîk edilir. Netice nedir? Muvaffakiyyet! Bir elmanın ağaçtan düşmesi (Newton) için pek derin tefekkürâta bâ'is olmuş, ona bu sükûtun sebebini aratmıştı. Nihâyet buldu ve "Câzibe-i Umumiyye" kânûnunu meydâna çıkardı.

Bunun gibi, Denis Papin'de buhâr mâkinesi fikrini, bir ufacık tencere vermiştir.

Ma'a-t-teessüf ki tam ârzûsunu yerine getireceği sırada dördüncü Henry'nin Protestanlara bahşettiği hürriyet-i mezhebiyyenin (1685) de on dördüncü Levi tarafından fesh olunması, zavallı âlimin bütün icrâ'âtını târ-mâr etti.

"Denis Papin" Protestan olduğu için onlar hakkında revâ görülen i'tisâfâtan kurtulmak ümîdiyle ihtifâya mecbûr oldu.

Dost bir ise azdır, düşman bir ise çoktur.

(s.268) Ve işte buna gehânı firârdan dolayı bütün gayreti birden bire inkıtâ'a uğradı. Almanya'da bir müddet meşgûliyyetini terk etti. Artık sefâlete çâresiz olmak, sefâletle pençeleşmek icâb eyliyordu. Nihâyet, her şey'den mahrûm kaldığı hâlde yine bin türlü zahmetlerle çalışma çabalaya (1707) de körük ve yelkenler yerine buhâr kâ'im olmuş, iki çarhlı bir vapur inşâsına muvaffak olabilmisti.

Şimdi hiçbir şey'e inanmaz, müstehzî halka bu mühim ihtirâ'î anlatmak kalmıştı. "Papin" bir gün gemisini, Almanya'daki (Vezir) nehri üzerine koydu. Muzafferiyet, fevka'l-âde idi. Sâhile yığılan halk gördükleri şey'in hakîkatine inanamıyor. Onu âdetâ mu'cize nev'inden bir şey' zannediyordu.

Eyvâh ki "Papin"ın hissettiği memnûniyyet çok sürmedi. (Vezir) kayıkçıları şu yeni ihtirâ'nı kendilerini ekmeklerinden edeceği fikr-i fâsidine zâhib olarak bir sabah (Papin)in kendi eliyle yaptığı gemiyi onun gözleri önünde parça parça paraladılar. Bî-çâre muhteri' en son servetini de bu uğurda sarf ettiği için, artık şu nankörlüğü termîm edecek vâsıtanı da mahrûm kalarak ümîdsizliğin son

mertebesine varmış ve mazhar-ı takdîr olamaması onu en elîm ıztırâbâtın esîri te'sîri etmiştir. (1710) da İngiltere'de pek sefil-âne vefât eyledi.

Küçük Hikâye

İhtiyâr Kadın

1

Lüksemburg bağçesinde, aradığım sâkin ve tenhâ gûşe-i hıyâbânı nihâyet bulabildim. Bu bağçenin husûsî bir güzelliği vardır. Onla vakti güneşin harâreti Paris'i yakarken burada latîf bir serinlik insânı okşar. Birkaç asırlık ağaçların sık yaprakları arasından süzülen ziyâ-yı şemsin yeşil çimenleri şark vâri yalayızlamasını, fiskiyelerin zemzemât-ı hûlyâ bahşını dinleyerek seyrederken kalblerimizde mâzîlere â'id hâtıralar canlanır.

Epeyce zamândan beri, burada, bu tenhâ'î münzevi-yânede, altmış beş, yetmiş yaşında orta boylu, asker gibi dimdik yürüyen siyâhlar giymiş ihtiyâr bir kadına tesâdüf ediyordum. Eve gelir, benim bulunduğun kanepenin öteki ucuna yavaşça oturur, selâmıma gâyet nâzik-âne mukâbele ettikten sonra elindeki küçük torbadan bir çift gözlük çıkarıp burnuna

yerleştirerek oyasıyla meşgûl olmağa başlardı.

Az vakit zarfında, aramızda s k t  bir meveddet hâsıl olmuştu. Evet, s k t  bir meveddet,      hâlâ bir kelime bile te' t  eylememiştik.

R     gibi geldi geçti.

(s.269) Zannediyordum ki ben gelmediğim günlerde o, mevc diyye-tinde bir eksiklik hissediyordu. Zîrâ ben de onun, sanki Levi Filip devrine   id oyasını, kuru ellerini görmeyince âdetâ için için m te essir oluyordum

Bir akşam, her ikimiz yine kanepenin üzerinde, kendi hayâlât-ı hus siyyemize dalmıştik. Bir aralık birçok küçük  ocuk, kollarında birer yalancı t fenkle ihtiyaç askerler gibi ağır ağır, ikişer ikişer önümüzden geçtiler.

Kadın başını kaldırdı ve i ini çekti. Ben de gözlerimle bu  l yı ta'kîb ediyordum. Bilmem nasıl oldu da, sarı saçları alnına dökülmüş sevimli bir çocuğun, birden bire nazarları bana tesâdüf etti. H t r ma birçok zamân evvel g  ib ettiğim zavallı yavrum geldiği için gözlerim hemân yaşarmıştı.

Bu ânda, yanımda bir hıçkırık yüreğimi oynattı. Başımı  evirdim. İhtiyâr kadının mend liyle gözyaşlarını sildiğini gördüm ve artık dayanamayarak:

— Siz ne kadar bed-bahtsınız, madam... Dedim. Bu sözü söyledi-ęimden dolayı beni afvediniz. şu geçen çocuklar gâlibâ sizde bir y d-ı elem uyandırdı.

O cevâb verdi:

— İhtimâl ki ikimizinde t li'i birbirinin aynı.      deminden beri sizinde gözleriniz yaşarmıştı.

— Evet, madam... şu çocuklardan biri bana yavrumu h tırlattı da...

İhtiyâr kadın:

—  h, banada, banada  yle... Ben    evl dımı birden g  ib ettim y ? Diye haykırdı. Fakat sirişk r huma sebep yalnız bunlar değildir.

— Bir kadın kalbini bundan ziyâde m te essir eden ne olabilir?

Diye sordum. İhtiyâr kadın:

— Size, dedi; size bütün hay tımı anlatırsam, o sebebi  ğrenirsiniz. Lâkin belki bu hikâyeler canınızı sıkar. Zîrâ ihtiyaç kadınlara,

artık hayâtta göçecek nazarıyla bakılıp ehemmiyet verilmez. Şu râh-ı ömrü inerken sükût etmek daha hayırlıdır.

— Ooh! Dedim, söyleyiniz, ricâ ederim, söyleyiniz... Beni de en büyük te'essürle müteselli ediniz.

— Öyle ise peki... Belki kalbimi açmak, senelerden beri yalnız başıma tahammül ettiğim derdimin bir ilâcı olur.

2

İhtiyâr kadın sergüzeştini anlatmaya başladı:

— “Ben: nişanlarını Napolyon’un İtalyan Muharebesi’nde kazanmış, Mısır’ın ihrâmlarını usturalayacak güneşlerini; “Yena”nın kanlarını: “Kremlin”in ulûlarını; “Vaterlo”nun kahramânlarını görmüş bir süvâri zâbitının

Zengin horozu da yumurtlar.

(s.270) kızımı. İmparatorun sükûtundan sonra pederim askerliği terk ederek vâlidemin kendisine cihâz makâmında verdiği Britanya’daki çiftliğinde yaşamak için çekilmişti. Orada tarlalarıyla, bağçesiyle, bütün hâtırâtıyla meşgûl olurdu. Oğlu olmadığı için beni bir erkek çocuk gibi

büyütmüştü. Bir gün ata binmeği, bir gün denizde yüzmeği öğretir... Bir başka defa kılıç tecrübelerine iştirâk ettirir, bir nefer gibi tüfenk ta’lîmine alıştırdı.

İşte ben böyle, biraz sert, biraz vahşi hûylu büyüdüm. Terbiyem, ne yalan söyleyeyim, tabî’atımı şımarık alıştıırıyordu.

Babam beni yaz akşamları evimizin önündeki iskemleye, kışın âteşin başına oturtur, hep ilk safta vurduğu o büyük muharebeleri, muzafferiyetleri sayar, döker... İmparatorun bitmez tükenmez muvaffakiyyâtından ve âkıbet-i fecî’asından bahsederdi.

On altı yaşında iken, pederimin arkadaşlarından birinin süvâri bulunan oğluyla te’ehhül ettim. O zamânlar “Chateaubriand”ın “Lamartine”nin ve genç “Victor Hugo”nun devre-i şâ’iriyetleri idi.

İzdivâcımız pek mes’ûd-âne oldu. Birbirini müte’âkıb üç oğlum dünyâyâ geldi. Ben bunların üçünede babamdan aldığım terbiyeyi telkîn eylemiştim. Onlara vatan muhabbetini öğrettim. Onlara mektebten ve hayâtta başka rehber-i müstakîm olmayacağını anlattım.

İki oğlum da askere yazıldılar. Üçüncüsü hükûmet me'mûriyyetine geçmişti, zengince bir kızla da evlendi. Zevcim vefâtından sonra bende onun yanına gittim ve torunumu da onlar gibi büyütmeğe başladım.

Eyvâh ki büyük oğlum Kırım Muharebesi'nde vefât etti. Bî-çâre yavrum, Rusların elinden İngilizleri kurtarmak için atılmış ve bir kurşunla bî-rûh serilmiş. Pek çok ağladım. Lâkin ne çâre... Sabır zarûrî. Geri kalanlar beni müteselli ediyorlardı.

İkincisine gelince, Fransuva, o da İtalyan Muharebesi'ne imparatorun ma'iyetinde gitti. Bir elem-i kable'l-vukû' gönlüme neticeyi ihsâs etmişti. Ondaki bir türlü ayrılmak istemiyordum. Müfârekat ederken, kollarım vücûduna o kadar sarılmıştı ki... Bir nidâ-yı derûnî benim onu bir daha göremeyeceğimi haykırıyordu... Âh, evet, nihâyet o da "Salfarino" hücumunda memleketinin selâmetine kurban gitti.

Bilseniz ne kadar, ne kadar ağladım... Fakat vatan uğruna iki ciğer-pâremi vermekten mütevellid-i şeref beni avutuyordu.

Biraz zamân geçti. Memleketimizi harâb eden kargaşalıklar, hezimetler işitildi.

Ooh, artık toprağımızı müdâfa'a için

Sel önünden kütük kaptı.

(s.271) ne zevcim, ne de oğlum kalmıştı. Bu esnâda küçük oğlum "Rena"yı unutmuş, gitmiştim. Zâten o ne yapabiliirdi. O bir me'mûrdü! Lâkin bir gün o da işini terk etti, düşmana karşı pençeleşmek için genç zevcesini, çocuğunu bıraktı. Ta'accüb etmez misiniz?

O çocuğunu bıraktı. Fakat yavrusu onu bırakmıyordu. En sonunda, on altı yaşındaki torunumda babasına refâkat etti.

— Ben seninle berâberim, baba... diyordu. Tanbur çalmasını da bilmez değilim yâ! Her hâlde bir işe yararım.

Onlar bizim gözlerimizi, du'âlarımızı, kalblerimizi götürerek, gittiler.

"Rena" zevcesine yavrusunu getirmeksizin gelmeyeceğini yemîn etmişti. Sözünde durdu. "Champigny" de merhametsiz bir köle toruncuğumu paralamış...

Babası onların üzerine eğilerek alnından öpmüş, sonra bir kâğıda vukû' hâli yazarak avdet edecek askerlere vermiş ve kendisini ta'kîb eden bir iki neferle düşmana doğru ilerlemiş.

Hurra feryâdlarıyla memleketimizi çiğneyen düşmanın önünde cân mı dayanır?

O da, evet, o da bir tüfenk kurşunuyla vurularak yuvarlanıp gitmiş. Na'sını bir çukura atıvermişler. Âh, zavallı oğlum.

3

İhtiyâr kadın bir müddet sükût etti. Ba'de takrâr devâm ederek:

— Şüphesiz ki deminden omuzunda tüfenkle geçen çocuklara baka baka yavrularımı hâtırladığımdan dolayı ağladığımı zannediyorsunuz, değil mi? Hayır efendi, hayır. Ben yalnız onlara ağlamıyorum. Gözyaşlarım en büyük sebep “Bugün bu yalancı tüfenklerle yürüyen çocukların birgün ellerinde bayraklarla muharebe meydânına atılarak vatanın sa'âdeti için öldükleri zamân benim, bu zavallı kadının memleketine verecek bir oğlu, bir torunu bulunmamasıdır.”

Bu sözleri müte'akıb ayağa kalktı ve beni selâmladı.

Ben öylece, lâl ve ebkem kalmıştım. Neden sonra evimin yolunu tuttum. Zukâkların gürültüleri, müdebdeb arabalar, akıp giden şu hayâtı velvele-dâr, artık bana pek boş, pek acı geliyordu.

Handeler:

Müfettişin biri bir mektebi gezdiği sırada çocuklara “Mekteb içinde en uslunuz hangisidir?” diye su'âl etmekle çocuğun biri “Hevâce-mizdir efendim.” cevâbını vermiş.

Bir coğrafya dersi esnâsında:

Hevâce — Nedir o? Haritanın üstünde ne yapıyorsunuz? Çabuk söyleyiniz!

— Aman hevâce efendi, Viyana'nın üç dört mil şimâl-i garbiyyesinde bir tahta kurusu geziyor.

Sükûti mûsikî yerine geçer.

(s.272)

Mehtâba Karşı

Tâ uzaklarda titreyen, ey mâh!
Sana baktıkça rûh-ı şî'rimde
Doğuyor, sanki bir perestiş-gâh...

Bana zulmet içinde reftârın:
Âh, bilsen... Neler, neler söyler
Seni gördükçe kalb-i giryânım,
Şüphesiz, mâverâ-yı fikrimde
Bulur âlâm için tesellîler...
Sanki, bir ses gelir: hafî, bî-tâb;
Bana telkîn-i ıztırâb eyler.
Yine ben âh, pür-ümîd-i şebâb:
Beklerim derdime nevâzişler...

Ey ilâhî sükût! Ancak ben
Seni dinler, duyar ve hissederim;
Bu mükevkeb sûtût içinde gezen
Yalnız ben ve yalnız elem...
Var mı bir başka ra'ş-e-i feryâd?
Var mı bir başka zâr-zâr-ı vidâd?
Sular üstünde dest-i bî-dârın:
Resm ederken hayâl-i sâf-ı garâm
Bize senden birer nigâh-ı selâm;
Her nigâhınla rûh-ı efgânım,
Muhtazır bir gönülden ayrılarak
Zıll-ı nûrunda mest ve müstağrik:
Yükselir âsmân-ı safvetine,
Sarılır hâle-i sabâhatine...

Osmân Fahrî

Seytânlar kendi içlerinden.

(s.273) **Dârü'l-fünûn-ı Osmânî Edebiyât Şu'besinin Feryâd-ı Vîcdânı**

Alçaklar

Düşmanlarımızı uzaklarda aramayalım: bugün içimizde çerkâbe-i fuhuş ve denâ'ete batırdıkları kalemle bu milletin nâmûsunu vîcdânını, i'tikâdını, haysiyyetini, hayâtını paralamaya çalışan denîler var.

Zavallı gençler! Zavallı ma'sûm kadınlar! Etrâfınızda, sizi zehirli dişleriyle ısırarak için kudurmuş köpekler, safvet ve ismetinizi en menfûr bir hiss-i intikâmla mahva hazırlanmış vahşiler dolaşır. Bunların acımayan, ağlamayan gözleri hırs ve mel'anetle parlıyor. Lâkin aldanmayınız, hepsi hepsi adâlet karşısında kör olacak.

Dünyânın hiçbir tarafında, cinâyete habâsete sükût edilmez, vahşet alkışlanmaz, insânlar nâmûssuz, ahlâksız, vîzdânsız olabilirler, fakat hiçbir zamân, hiçbir yerde mütefekkir zannolunan, edîb denilen bir sınıf kendi milletin inkırâzına rehber olmaz, hiçbir zamân levs-i şerre: “İyilik” nâmını vermez. Eyvâh ki işte biz bugün, bu sûretle hareket eden ve memleketini, milletini devirmek isteyen alçakların

pîş-i kadrinde bulunuyoruz. Bunlar şu ilk teşebbüslerinde muvaffak oldular, bu muvaffakiyyet kendileri için de, bütün millet için de mûcib-i helâktir.

Bunu düşünmediler mi? Düşündüler ve hâlâ düşünüyorlar. Lâkin çoktan gözleri dönmüş, dimâğları çıldırmış...

Şüphe yok ki o eseri yazan rezîl, bu toprağın evlâdı değildir. Biz onun na'sını bile hudûd-ı hayâtımızdan uzaklara fırlatacağız. Denî! Denâ'etini ebediyyen temîzlenmeyecek kadar vâsi'-i nüfûz ettiriyor, her ümîdimizi bağladığımız istikbâli parçalıyor.

Biz, bugün, ancak hemşirelerimiz, zevcelerimiz, vâlidelerimiz nâmına haykıracağız. Kendimizden vâz geçtik. Onları, onları kurtaracağız.

Ey bu tâli'siz kavmin necîb kalbleri! Emîn ol ki birkaç alçak senin elinden kardeşini, hemşireni, vâlideni alıyor. Sen kardaşsız, vâlidesiz kalacaksın. Seni kimse büyütmeyecek,

Söyleyeceği varsa isiteceği de var.

(s.274) seni kimse sîne-i merhametinde taşımayacak, seni kimse tesellî etmeyecek. Ağla bu hâle bütün rûhunla, rûh-ı afetinle ağla! Fakat yine heyecânlarını zabt ederek o ma'ûn kalemlere vicdânının en şiddetli âteş-i kîniyle hücum et, o kâfir kalemleri tutan parmakları kopar...

Ey bizlerin istinâd-gâh-ı mevcûdiyyeti, hâmî-i ma'nevîsi olan adâlet! Bu eserin yakında patlayacak bir bomba bir “Volkan” kadar müthiş olduğunu takdîr edemiyor musun? Evet, bu: bütün rezâletıyla, bütün fecâ'atıyla fevân ederek milleti levs-i menhûsi altında gömecek bir “Volkan”dır.

Ey kânûn! Yaşamak istiyoruz. Bizi bu ebedî ölümden kurtar. Milleti ahlâkını tutuşturan paçavraları söndür. Yoksa kendi kendini yakacaksın. O zamân biz insâniyyetten artık uzaklaşmış olacağız. O zamân arkamızdan yalnız la'net-ullah gelecek.

Cinâyet her vakit bıçakla işlenmez, cânı yalnız kan görmekle iktifâ etmez, ba'zı ellerde kalemde bir bıçak, kalb-i umûmîyi deşen bir bıçaktır. Bugün bunlar işliyor. Bize inkırâzdan başka bir âkıbet göstermiyor. Buna sükût eder miyiz? Asla!

Hakkı mahvetmek için, nasıl gıcırdayan dişler varsa, onu kurtarmak için de bütün dehşetiyle köpüren vicdânlar mevcûddur.

Dârü'l-fünûn edebiyât şu'besi üçüncü sınıftan:

Ni'met, Celâl, Tâ'ib, Dürri, Şerafeddin, Hakkı, Niyâzi, Şevket, Tal'at Rızâ, Ferîd, Hasan, Ali, Sa'id, Cemâl Âsım, Hamdî.

İkinci sınıftan: Muhammed Bahaddîn, Hasan, Hâzım, Seryâ, Ekrem, Mustafa, Muhammed Sa'dî, Sâlim, Niyâzi, Muhammed Salâhaddîn, İzzet, Hakkı, Osmân Fahrî, Hilmî, Muhammed Bâkî, Kâmil, Fâ'ik, İsmâ'il Hakkı, Kâzım, Râcî, Osmân Zekî, Bekir Sıdkı, Ahmed Tevfik, Muhammed Zekî, Muhammed Sabrî, Gazâlî, Hilâl, Nâzım, Avnî, Nâdir, Sâlih Süleymân, Şevket, Fâzıl, Münîr, Osmân Zekî, Hâlid, Muhammed, Muhammed Ali, Tal'at, Mûsâ Kâzım, Ahmed Nûreddîn, Ahmed Refîk.

Gayret dayıya düştü.

(s.275) **Müntahabât-ı Nefise**

Harbiyye'ye Bir Selâm

Selâm, size, bugün nâm-ı mübârekenin tanîn-i velvele âveri âsmânı titreten vatanın evlâd-ı mu'azzezisi! Selâm ve ihtirâm, size, her kabza-i hâkî vakfe-gîr ümîd-i selâmetiniz, zerre-i havâsı lerzişdâr-i intizâr muvaffakiyyetiniz olan memleket nâmına size selâm ve ihtirâm!

Hürriyyet, bu bahşâyiş hudâ-yı kerîm, hele nasîb eyledi ki sizden gelen âvâze-i şükrân ile a'mâk-ı rûh millet titredi. Sizin o nezîh ve sâf kalbinizden kopan sıhha-i meserret geçen sabâh memleketin nesîm-i feyz-â-feyz sürûru içinde tâcger-gâh imtidan-ı in'ikâs eden bir zemzeme-i dil aşp, te'sîriyle gözlerden yaşlar akıttı, size karşı ilk vazîfe-i selâm ve ihtirâmı işte o yaşlar, rûh-ı milletin ne mübârek ve musaffâ izler ta'kîb ederek tâhzîne-i mevcûdiyyetinden kopup gelen yaşlar îfâ etti ve bu yaşların içinde neler vardı.

Nasıl sızlaya sızlaya kanayan cerîheler, ne kırılmış kanatlarıyla yerlerde sürünen ümîdler, sonra birden cânlanıveren emeller, sizin civârınızda dolaşan, du'âlar, bütün bu mütehâlif hissiyyât, kâh mazlûm ve perîşân kâh nevmîd ve nâlân

iken bağıteten bir şevk-i ümîd-i tâze ile münevver, bir müjde-i hayât nevle lem'a-sâz, o katreler içinde rengârenk, yuvarlanıp döküldü.

Kuvve-i te`sîriyyesi sizi söylerken titreten, yazarken ağlatan ve te`sîri her şey`den büyük olan büyük kelimeleri sizden iştirken bilseniz biz nasıl titredik, biz nasıl ağladık; o kelimeleri te`sîr-i füsûn-kârı sizin ağızınızda bilseniz ne mü`essir!

Altı yüz senelik târîh hayât-ı millet sizin kılıcınızın şa'ş'a-a-i muhâbbeti altında teneffüs ediyor, vatanın bir gubâr-ı nâ-çizi yok ki altı yüz senelik hûn revân-gîzle la'l-i renk olmasın, bir taşı yok ki altında sizden bir şehîdin cism-i mübâreği bulunmasın. Altı yüz sene siz bu vatanın müdâfa'-i bî-fütûru, altı yüz sene siz bu vatanın yegâne müttekâ-yı hayâtı olduğunuzda sizden bu vatanın yâd-ı nâmını dirîg ettiler. Daha dün karşınızda nigâh-ı gazûbuyla dinleyen bir heykel-i kîn ve ihânet sizden hâlâ ona mı esîrgiyordu.

Hürriyyet bahşolunurken bütün memleket sertâba bir kalb-i şükrân şeklinde velvele-i meserretle titrerken o karşınızda çeneleri gayz-ı tehevürden kilitlenmiş, dişleri kahr ve ye`sinden gıcırdayarak, bütün hayâtını tehlikeye koyduğu vatanın bir defacık olsun ağzından çıkmasına müsâ'ade edemiyordu.

Âh, siz onun çizimleri altında nasıl ezildiniz, nasıl kıvrandınız ve sizinle berâber, biz bütün millet nasıl ezilirdik, nasıl kıvranırdık!

Pâdişâhın sizce mukaddesitinden kim şüphe edebilirdi, siz ki bu Hey`et-i Mu'azzama-i Osmâniyye'nin hıfâz-ı tabî'iyyesiydiniz. O sizi pâdişâhına hâ'iz göstermekle hem pâdişâhına hem size hem millete hıyânet ederdi. Fakat bugün artık arada erbâb-ı hıyânet yok ve bunun bir dest-i ma'nevî onu yakasından tutarak hısâra, tasavvur-ı fâtihin ettiklerine götürerek diyor ki:

— Diz çök, sürün bu hâk-i mübâreke, titre bu taşların altında! Gördük mü erbâb-ı cihâd ve gazâyı,

Seytâna carığı ters giydirir.

(s.276) gördük mü o çocukların ecdâdını, gördük mü bu timsâl-i mu'azzam askeri? Bu topraklarla taşları, dizlerinin üzerinde sürüne sürüne öp, tavâf et, bu âbde-i şân ve şerefî!

Yine o dest-i ma'nevî onu hisârın öte tarafına, diğer cenâhına çekiyor ve orada da bir binâ, bir günâh-ı mülhîb kadar yüksek bir binâyı göstererek:

— İşte hıyânet, diyor, işte taşının arasında bir yavru askerin rûh-ı ma'sûmu ezilip kanayan timsâl-i hıyânet!

19 Temmuz 1324

Uşâkî-zâde Hâlid Ziyâ

Mekteb Dersleri:

Ma'lûmât-ı Medeniyye

—Mâ-ba'd—

İşte askerlik etmek, verdi vermek vesâ'ire kavânîn-i devlete itâ'at etmek bu vezâ'if cümlesindendir.

Kuvâ-yı Umûmiyye

Sin. — Kuvâ-yı umûmiyye nedir?

Cim. — Devleti idâre eden hey'etlerin mecmû'ana “Kuvâ-yı umûmiyye” denir. Bu hey'etler efrâd tarafından teşkîl edilir.

Sin. — Kuvâ-yı umûmiyye kaçtır?

Cim. — Üçtür: Kuvve-i Kânûniyye, Kuvve-i Adliyye, Kuvve-i İcrâ'îyye.

Sin. — Bu kuvvetlerin böyle ayrılmasına sebeb nedir?

Cim. — Adâletin te'mînidir.

Böyle olmayıp da bu kuvvetler bir sınıf insânların elinde olsa belki onlar daha ziyâde menfa'at-i zâtîyyelerini düşünürler. Hak ve adâlete mugâyir birtakım kânûnlar yaparak bunları tatbîke kalkışır. Bu sûretle istibdâd te'essüs etmiş olur.

Sin. — Kuvve-i Kânûniyye nedir?

Cim. — Kânûn-ı tanzîmîden kuvvettir ki hüküm-dâr ile meclis-i umûmiyyeden ibârettir.

Sin. — Meclis-i umûmî nedir?

Cim. — Meb'ûsân ve a'yân meclisleri.

Sin. — Meclis-i Meb'ûsân nedir?

Cim. — Milletın intihâ ettiği adamlardan teşekkül eden bir hey'ettir.

Meb'ûslar milletin vekilleridir. Meb'ûsların sözleri, milletin sözü, meb'ûsların karârları milletin karârı demektir.

Sin. — Meb'ûs-ı intihâbı hangi esâsa müsteniddir?

Cim. — Hâkimiyet-i milliyyenin hüsn-i isti'mâli esâsına müsteniddir.

Sin. — Herkes meclis-i meb'ûsâna a'zâ intihâb edilebilir mi?

Cim. — Hayır, meclis-i meb'ûsâna a'zâ ola-

Sağlık varlıktan yeğdir.

(s.277) bilmek için birtakım evsâfı hâ'iz olmak îcâb eder.

Sin. — Bu evsâf nelerdir?

Cim. — Şunlardır:

1. Osmânî teb'asından olmak.
2. Hizmet-i ecnebiyye imtiyâzını hâ'iz olmamak.
3. Türçe bilmek.
4. Otuz yaşını ikmâl etmek.
5. Hizmetçi olmamak.
6. Müflis olmamak.
7. Sû'î ahlâk ile müştahir bulunmamak.

8. Mahcûr olmamak.

9. Hukûk-ı medeniyyeden sâkıt olmamak.

10. Ecnebî teb'asından olduğunu iddi'â etmemek.

Sin. — Meclis-i meb'ûsânın vazîfesi nedir?

Cim. — Kânûn-ı tanzîm etmek ve hükûmetin işlerini teftîş eylemektir.

Sin. — İntihâb ne demektir?

Cim. — Şu şerâ'it-i kânûniyyeyi hâ'iz bulunanların arasından en ziyâde muktedir, ma'lûmâtlı olanları meclis-i meb'ûsâna a'zâ olmak üzere seçmek demektir.

Meb'ûsluk, pek mühim ve nâzik bir hizmet olduğundan intihâb edilecek zevât, mâzîsi lekesiz, nâmûs-kâr olmakla berâber erbâb-ı irfândan bulunmalıdır.

Sin. — İntihâbda kaç usûl vardır?

Cim. — İki: müntahib-i evvel usûlü, müntahib-i sâni usûlü.

Sin. — Müntahib-i evvel usûlü nedir?

Cim. — Müntahib-i evvel usûlü bir dereceli intihâbdır. Ya'nî

efrâdın doğrudan doğruya meb'ûsları intihâb etmesidir.

Sin. — Müntahib-i sâni usûlü nedir?

Cim. — İki dereceli intihâbdır. Ya'nî efrâd, (Müntahib-i evveller) evvelâ mu'ayyen ba'zı evsâfî hâ'iz olanları intihâb ederler. Bu müntahib-i evvellerin intihâb ettikleri adamlara "Müntahab-i sâni" denir ki asıl meb'ûsları bunlar intihâb ederler.

Bizdeki usûl böyledir.

Sin. — Müntahib ne demektir?

Cim. — A'zâ-yı intihâb etmek hakkına mâlik olanlara "Müntahib" denir.

Sin. — Kaç müntahib-i evvel, bir müntahib-i sâni intihâb eder?

Cim. — Beş yüz müntahib-i evvel bir müntahib-i sâni intihâb eder ve elli bin kişiye bir meb'ûs intihâb olunur.

Sin. — Kimler müntahib olabilir?

Cim. — Müntahib olabilmek için teb'a-i osmâniyyeden olmak, müflis ve mahkûm olmamak, köle olmamak, yirmi beş yaşını ikmâl etmek şarttır.

Sin. — İntihâbât nasıl icrâ edilir?

Cim. — Dört senede bir kere ve re'y-i hafî usûlüyle icrâ olunur.

Tavşan derisine katlanır.

(s.278) **Kırâ`at**

İbtidâ`î

Birgün bir çocuk:

— Ben kurttan korkmam. Onu ayağımla ezerim, parça parça ederim! Diye kuruluverdi. Bu aralık kapının altından bir ufak fare görüldü. Cesûr çocuk titremeğe başlayıp haykırarak kaçtı. Cesâret ağızda değil, yürekte olmalıdır.

Rüşdî:

Hikâye

Büyük bir çoban köpeği küçük bir fino köpeğinin yanında uyukluyordu. Oradan tesâdüfen bir adam geçti. Bunu görür görmez fino derhâl sıçrayarak ve keskin keskin havlayarak adamın bacakları arasına atıldı. Adam ona bir tekme atarak üç arşın öteye fırlatıp ta'cîzâtından kurtuldu. Fakat çoban köpeğinin yanına yaklaşınca hemân yolunu değiştirerek ondan uzaklaşmağa baktı. Henüz

tekmenin acısı yüreğinden çıkmamış olan fino mahcûbiyyetle kulaklarını aşağı sarkıtarak azametli arkadaşının yanına avdet etti. Çoban köpeği onun bu hâlini görünce tekdîr-âmîz bir tavır takınarak kulağına dediki: öyle keskin keskin bağırıp atlamak, sıçramak ile herkesi korkutacağını mı zannediyor-sun? Emîn ol ki kimsenin şöyle yaparım, böyle yaparım diye vâka' olan tehdîdâtına kulak asan olmaz. Kendilerinden korkulan mahlûklar gerçekten bir şey'i yapmak iktidârları görülenlerdir.

Hakîkaten iktidârsız bir adamın her türlü tehdîdâtının boş bulunduğunu anlayacak gâfil yoktur. Hâlbuki kuvvetli, iktidârlı, büyük bir adamın bir başkası hatta sükûtu bile etraftakilere havf ve hürmet ilkâ eder. Binâ'en-aleyh her bağırıcı çığırıcı adam olmakta değil, sükûtu bile sâ'irlerini korkutacak kâbiliyyetli, tehdîdini îkâ'a kadar adam olmaktadır.

A. N.

İ'dâdî:

Plevne Muhârebesi

Bir taraftan Rus keşif kollarının görünmesi, diğer taraftan

hücûm emri için çalınan boruların uzaktan uzağa acı iniltileri; sonra piyâde askerinin toplanan tüfenklerle şehre yayılması... Bütün Osmânlı askerlerinin savlet-i şîr-ânelerine merkez olan Plevne kasabasının artık tamamıyla muhâsara edildiğine şüphe bırakmıyordu. Şimdi ahâlî, asker-i tahlîs-i cândan mâ'ada bir şey düşünmüyor, kaçmak, hicret etmek, senelerden beri mes'ûd yaşadıkları

Âlim ağıyardan hâlli değildir.

(s.279) yuvaları terk edip gitmek istiyorlardı. Âh, bu mümkün müydü? Artık dağlar tenhâ, vâdîler öksüz kalacak, artık yeşil yamaçlar, kırmızı beyâz rengi teşhîs eden Osmânlı sesine, Osmânlı borularının feryâdına ma'kes olamayacak, artık başka muzaffer renkli bayrakların sâye-i gâlibiyyetinde, hürriyyet pür-hüzün ve elem uyuyacak, uyuyacaktı.

Kış bütün şiddetiyle icrâ-yı hükmediyor: dağlar, tepeler, ovalar, evler hepsi hepsi karla örtülü. Ufuklar sisli, semâlar bulutlu, fırtınalar hücûma davranıyor. Sonra bu dalgın duran beyâzlık üstünde kaçan, haykıran, kurtulan bir yığın, bir tûde-i sefâlet-zede durmuyor, dinlenmiyor, ilerliyor. Beride, yarı uryân bir vâlîde,

göğsünde çoktan donmuş evlâdını ağlaya ağlaya kara gömüyor. Ötede, genç bir kız mecnûn-âne çırpınıyor. Arkada bir küme çocuk titriyorlar, sendeliyorlar, yuvarlanıyorlar...

Ooh, yâ-Rabbî, ne acıklı firâr... Ana, kardeş, evlâd çiğneniyor, vatan çiğneniyor. Devrilenler itilerek; düşenler kaldırılmayarak geçiliyor. Artık bunlar için ne merhametle bakan gözler, ne tesellî edecek dudaklar var.

Ey tâlî'siz vatanın ebedî kurbânları! Bilseniz, sizi düşündükçe şu küçücük kalbimde düşmanlarımıza karşı ne âteşin bir hiss-i intikâm parıldar...

Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi
İ'dâdî birinci sınıf talebesinden
Ahmed Fethî

Kitâb-ı Tabî'at

—Mâ-ba'd—

4000 metreye kadar yükselen zirveleriyle uzayıp azîm bir silsile-i cebeliyye... Önümüzde pür-azamet ve yek-nesak bir levha-i hâriku'l-âde arz eden sedd-i kebîr kesel-âver uyûn olmakta.

Fakat ma'a-t-teessüf önümüzde pââyânsız uzayan kâlîçe-i sefid-fâm bizim için kurulmuş olan tuzakları setr

ediyor ve mühim tehlikeler hâzırlıyordu.

“19 Teşrîn-i sâni. — Sâ'at sekizi çeyrek geçe azîmet. Derece-i harâret tahtü'l sıfır: 16. Hatar-nâk bir yol, her adımda midillilerin ayakları 20-25 santimetre gömülüyor. (10) sâ'at mütemâdiyen yürümeğe rağmen, ancak (24) kilometrelik bir mesâfe kat' etmişiz. Konak mahalline gelinceye kadar yüzümüz ve sakalımız bir buz tabakasıyla örtülmüş ve başımızda buzdan bir ser-pûş hâsıl olmuştu.”

“20 Teşrîn-i sâni. — Sabâhleyin sâ'at bire beş kala hareket. Havâ mağmûm ve mukassî. Bu vâsi' kar ve buz sahrâları mevcûdiyyet âleminden o kadar farklıdır ki tavsîf edebilmek için muvâfık bir kelime bulmak adîmu'l-îmkân. Vakit vakit şâ'ir “Coleridge”in şu mısra'ını hâtırlıyorum:

Feleğin nazarında kelek bile değil.

(s.280) “Bahr-ı bî-gerân üstünde yalnız, yine yalnız, dâ'imâ yalnız...”

Ağır, kadife gibi bulutlar, ufkun bir noktasından kalkarak bize hafîf bir rüzgâr bile ihsâs etmeksizin sâkin-âne geçip gidiyorlar. Mümteni'a-

t-ta'bir bir hiss-i garâbetle müte'essiriz. Bu akşam hepimiz fevka'l-âde yorgun, hatta “Wild” vücûdundan râhatsızlık hissettiğinden bahsediyor. Midillilerin “Cheneman” dan mâ'adâsı muhâfaza-i sıhhat edebilmişti. O, bî-çâre artık yola devâm edemeyecekti. Bugünkü meşy onu bitirmişti. Yarın artık kesecektik.

“26 Teşrîn-i sâni. — Hey'et-i istikşâfiyye için gayr-i kâbil ferâmûş bir târihtir. Bugün kaptan “Scott”un 1902 senesinde vâsıl olduğu 82,16,9 arz-ı derecesinden geçiyor. Şimdiye kadar insân ayağı basmamış arâzî üzerinden ilerliyoruz. Garbta, tepeler daha çok, daha heybetli, daha yüksek bir sûrette teselsül edip gidiyor, sanki o azametli tepeler insânı karşılarında sâ'atlerce mütehayyir bırakmak için muhtelif nikât-ı ufuktan çıkan birer dev-i muncemid! Kalblerimiz havf ve tecessüsle karışık tâkat-şiken bir sevinçle dolu olduğu hâlde şimdiye kadar hiçbir nazarın ta'alluk edemediği bu esrâr-engîz, perukar beyâz şâhikaların pîş-i heyûl-ânesinde vakfe-gîr hayret kalmıştık.

Akşam, konak mahallinde yemek yerken buralardan gelip geçen hey'et-i sâbıkanın şu muvaffakiyyeti

şerefine küçük bir كوزسو şişesi açıldı ve son katresine kadar içildi. Kalbler ümîdlerle dolu olduğu hâlde handeler, şetâretler içinde idâre-i ahdâh ediliyordu.

Hâlbuki tâli'in daha pek çok sillelerine, tecrübelerine ma'rûz olduğumuzu unutuyorduk. Nitekim “Greyjoy” ve “Khan” birbirini müte'âkıb düştüler. Ne yapalım? Onları da kesmeğe mecbûr olduk. Birçok felâketlerin tevli'd ettiği râbıra-i kalbiyye ile merbût olduğumuz şu zavallı hayvânların âkıbet-i fecî'aları bizi pek ziyâde müte'essir etti.

Nihâyetü'l-emr, kânûn-ı evvelin birinde meştâtından 600 kilometre uzakta bulunan hey'etimiz “Scott”dan başka midilliye mâlik bulunmuyordu. Henüz 8316 arz-ı derecesinde idik, bu mevki'dan i'tibâren şekil ve ahvâl-i arâzî tebeddül ederek avârız-ı mechûle arz eylemekte idik. Sarp ve yalçın tepelere tırmanmak, müthiş yarıkları hâvî-i cümûdiyyelerden geçmek, dağ üzerinde düz bir mahale gelmezden evvel mütevâlî sedlerden merdivânlarla aşmak mecbûriyyeti vardı. Hulâsa, bunlardan kurtulduktan sonra sed-i kebîri teşkîl eden buz sahrâsı üzerinde ilerlemeğe başladık, fakat

cenûbda bir silsile-i cibâlin düz ovayı
tehdîd ettiği görünüyordu.

Mâ-ba'dı var.

Celâl Ferdî

Kar helvâsı gibi lezzeti yok.

(s.281) **Bir Eşegin Hâtırâtı**

Dedi ve yere uzanarak sanki deminden
hiç yememiş gibi kemâl-i iştâh ile
keçinin memesini emmeğe koyuldu.

Ernest — İşte sütnene, şimdi
anlaşıldı. Ama bu çocuğu ne
yapacağız?

Antoine — Ne yapalım, hiç...
Keçisiyle bırakalım.

Çocuklar bu söze hep birden
gücendiler.

Caroline — Böyle yapmak
bizim için ayıp değil mi? Bakılma-
dıkça biraz sonra bu zavallı da ölür.

Antoine — Öyle ise, ne
yapalım? Sen evine götürür müsün?

Caroline — Götürürüm. Yâ...
Anneme onu kabûl etmesini yalva-
rınca bizde kalır. Bizim kardeşimiz
olur.

Antoine — Haydi, haydi artık
benim cânım sıkıldı. Gidelim...

Caroline — Pekâlâ, gidiniz.
Ernest bana refâkat etmek lütfinda
bulunur. Siz dört kişisiniz. Ernest'le
ben içinde bulunmazsak, pek o kadar
eksiklik olmaz.

Antoine — Doğru söylüyor.
Haydi arkadaşlar eşeklere...

Caroline'le Ernest'i bırakarak
hepsi birden uzaklaştılar.

Kul kulluğunda gerek.

(s.282) Caroline — Gördün mü
Ernest! Mezârlığın yanından geçme-
miz ne kadar iyi oldu. Eğer geçme-
seydik bu bî-çârenin sesini, ağlamasını
işitmeyecek, o da o zamân sabâhlara
kadar soğuktan, rutûbetten hasta
olacaktı.

Ernest benim sırtıma çıktı.
Mümkün olduğu kadar sür'atle şatoya
gideceğimizi mu'tâd olan ferâsetimle
intikâl ederek, dört nala sıçradı.
Caroline bizi ta'kîb ediyordu. Yol
yarım sâ'at sürmedi bile. Evvelâ
şatodakiler bizim böyle erkenden
avdetimizi görünce korktular. Fakat
Caroline mâcerâyı anlattı. Annesi ne
yapacağını şaşırırken, bekçinin
karısı çocuğu büyütmesine müsâ'ade
etmelerini ricâ eyledi. Onun da bu
yaşta bir oğlu vardı. Caroline vâlidesi

bu istirhâmı derhâl kabûl eylemişti. Köyden çocuk tahkîk edildi. Pederi bir sene, vâlidesi de altı ay evvel vefât etmiş. Çocuk tama'-kâr, fenâ bir büyük vâlidenin eline kalmış. O da işte dün ölmüş. Çocuğu hiç kimse düşünmemiş. İhtiyâr kadının malları olduğu için bî-kes pek o kadar da fakîr değilmiş.

Onu sütüyle büyüten keçiyi getirdiler.

Ben hemân onun ismini öğrendim: Jean Tibu. Hayvânlara ilişmiyor, bunun için kalbi güzel. Beni seviyor, demek ki akli var.

—6—

İhtifâ-gâh

Evvelce de arz ettiğim gibi ben pek bahtiyârdım. Lâkin eyvâh ki sa'âdetim çok sürmedi. Jorge'in pederi askerden, ikmâl-i vazîfe edip de...

Kebapçı kedisi gibi yüzüme bakar.

(s.283) **Muhterem Hanımlara**

Â'ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

—Mâ-ba'd—

Eğer o kadınlardan her biri bir erkeğin refîka-i meşrû'ası olsaydı,

mutlakâ daha ziyâde çocuk dünyâyâ gelecek, nüfûs-ı umûmiyye gâ'ib etmeyip kazanacaktık.

Hulâsa-i kelâm: En iyi tarz-ı teşekkül zevc ile zevce beyinde taksîm-i a'mâlin hüsn-i cereyânıdır. Peder, müdâfa' ve mu'in; vâlide, evin rûhu, vîcdânı, haysiyyeti ve samîmî bir nâzırı olmalıdır.

Vahdet-i izdivâcda kâbil olan bu taksîm, kadın ta'addüd eyleyince mümkünü'l-husûl olamaz. Bu hâl yavruların menâfi'-i ahlâkiyyeleri nokta-i nazarından da pek muzırdır. Zîrâ, çocuğun peder ve vâlidesinin ahlâk ve hissiyyâtına imtisâl etmesi, ya'nî onlarla i'tilâf-ı efkâr eylemesi lâzımdır. Zevcenin ta'addüdü sûretinde hangi tarafı iltizâma mecbûr olduğunu takdîr edemeyerek şaşırır, kalır ve bu yavaş yavaş terbiyesi mevcûdiyyetiyle mütenâsib bir şekil almaya başlar.

Çocukların âtiyen inkişâf eden ta'lîm ve terbiyeleri ilk seneler üzerine mü'essis ve bu da yalnız ebeveynin vazîfe-i asliyyesinden ibâret bulunduğu onlar beyinde ne kadar tevâfuk ve imtizâc hâsıl olursa tabîî çocuğun ta'lîm ve terbiyesi de o kadar emniyyet tahtında cereyân eder. Yavru kendisine öğretilen iyilikleri yâhûd

fenâlıkları şüpheden âzâde bir fikir ile dinler ve i'timâd eyler. Bi'l-akıs ebeveyn arasında mübâyenetin mevcûdiyyeti, çocuğa her şey'e karşı bir şekk ve tereddüdün vücûduna sebebiyyet verir. Artık, bir şey hakkında hüküm vermek, hakîkati öğrenmek onun için güçleşir. Hele biraz sonra, ne dinler ne de i'timâd eder. Bunun tekâmül-i fikriyye mâni' nâ-mü`essir bir zorba-i ma'nevî olduğunu teslim buyuruyorsunuz, değil mi? Dinlemeği bilmeyenlerin kâbiliyyet-i hıfzıyyesi mefkûd demektir.

Gökten ne yağar ki yer kabûl etmez.

(s.284) Peder ve vâlidelerine i'timâd etmeyenler ise mu'allimlerine kat'iyen inanmazlar. Piş-i hakîkatte mebhût ve vâlih kalarak sükût ederler.

İşte vahdet-i izdivâc üzerine te`essüs etmiş bir â`ilede, dâ`ire-i imkânın hâricine çıkmayan iyi ve fenâ noktalar. Hâlbuki zevce ta'ddûd edince bu gibi ahvâle hiç de tesâdüf edilmez. Çocuğun menfa'ati, ancak beyne'l-ebeveyn itlâfa vâ-beste iken erkek "Zevce" nâmı tahtında müstefreşeler, kendisinin celb-i muhabbeti için dâ'imâ yek-diğeriyle rekâbete çalışan o talaklar elinde esîr kalınca çocuk âdetâ babasız gibi büyümeğe ve

etrâfındaki kadınların hissiyyâtını benimsemeğe başlayarak artık her şey'i gizlemeğe müdâheneye, cebânetle itâ'ata, sert mu'âmeleye alışır, menfa'at-ı zâtiyyesinden başka bir şey düşünmez olur. İşte haysiyyet-i insâniyyenin, asâlet-i rûhiyyenin esbâb-ı inkisârı...

Pederin yavrusuyla pek az meşgûl olması onların ahvâl-i ma'nevîyyeleriyle berâber ahvâl-i tabî'iyelerini de müte`essir eyler. Vâlidenin muhabbeti, şefkati ise muttasıl diğer rakîbelerine karşı müdâfa'a-i şeref ve rûchânla uğraştığı için noksândır. Daha doğrusunu söylemek lâzım gelirse çocuklar birçok üvey ana elinde yetişirler.

Böyle mevkı'larda kadın, huzûr-ı kalbden sükûnet-i mevcûdiyyetten mahrûm kalır. Vezâ'if-i ümûmeti düşünemez. Hatta etıbbânın müte'addid tecrübelerine istinâden diyebiliriz ki, kalbi müsterîh olmayan bir vâlidenin mûdâ evlâdına zehr olur. Gıdâ-yı ibtidâ'îyye arz olan bu tehlike yavrucuğun, teşekkülâtı uzviyyesini tamamıyla değil, hatta ale'l-âde bile ikmâl eylemez. Dimâğ, derhâl gayr-i kâbil şifâ emrâz-ı asiyyeden birine mübtelâ olarak bî-çâre ma'sûmun

hayâtını, ölünceye kadar mahkûm-ı derd ve ıztırâb eyler. Kâbiliyyetsizlik, belâhet, fıkân-ı zekâ gibi ye's-âver fenâlıklar baş gösterir. İşte bütün bunlara garbdan ziyâde şarkta tesâdüf ediliyor. Gerçi bugün ta'addüd-i zevcât gâyet nâdirdir. Fakat nâdirâtına ancak fakr ve zarûret sebep oluyor. Bizim bugünkü za'af-ı ictimâ'iyemiz ise başlıca milletimizi gerek edebiyâtımızda gerek i'tiyâdâtımızda gerek tarz-ı telebbüsümüzde her fırsatla gâ'ib etmeğe çalışmamız-dan ve terbiye-i ahlâkıyyeye kat'iiyen ehemmiyyet vermememizden neş'et ediyor ki neticesi: "Vahâmet"ten ibârettir.

El-hâsıl, ta'addüd-i zevcât â'ile hayâtının şeref ve haysiyyetini ihlâl eder, hakîkten bâ'is-i iftihâr bir vazîfeyi âdî mahzûziyyetler derekesine tenzîl eyler.

Ta'addüd-i zevcât evvelâ kadın, sonra kadın vâsıtasıyla çocuk için muzırdır. İbtidâ-i kadın bu usûl-i ma'îşete göre terbiye olunmalı. Bu ise ulviyyet-i insâniyyesini bilenler, münevvere'l-fıkr olanlar için ne tahammül-güzâr bir mes'ele. İşte harem terbiyesinin hissizlik ve rehâvetle bir şekl-i

Lakırdı lakırdıyı açar.

(s.285) marazî alan, bizi lâ-kayd, her şey'e mütevekkil adâletten başka kuvvet bulamaz bir hâle getiren te'sîri!

Vahdet-i izdivâc ise cenâb-ı hakkın kadına â'ilede tahsîs ettiği mevkı'-ı muhteremi tamamıyla bahş eyler, müsâvât-ı ebeveyn tamamıyla cereyân eder ve sa'âdet-i â'ilenin en mühim şerâ'itinden biri olan muhabbet, yek-diğerine tamâmî-i mâlikîyyet, aşkın emel-i yegânesi bulunan sadâkat-ı mütekâbile yalnız bu tarz teşekkülde vücûd bulur.

Â'ile, cem'iiyet-i medeniyye ki mü'essesâr-ı tab'iiyeden, daha doğrusu mü'essesât-ı ilâhiyyeden olduğu için cenâb-ı hakk insânları halk buyururken kadınla erkeğe birbirin kusûrunu telâfi edecek kâbiliyyet-i mahsûsa ihsân etmiş. kadını pek rakîk hissiyyât-ı kalbiyyenin, letâfet-i tab'iiyyenin, ahlâka te'sîr eden hayır-hâhlığın samîmî bir nişânesi sûretinde âgûş-ı insâniyyete tevdi' eylemiş ve erkekte bütün kuvvet ve fa'âliyyetine inbisât vererek mu'âmelât ve teşebbüsâtında muvaffak olmak için yorulmadan çalışan bir eser-i kıymet-dâr olarak yaratılmıştır.

Bütün bunlardan anlaşılıyor ki zevc ve zevce cem'iiyet-i beşeriyye

nokta-i nazarından olduğu gibi, â ile nokta-i nazarından da yek-diğerinin mütemmimidir.

Şimdi, bir su`âl vârid-i hâtır oluyor. — Mâdem ki teşkîl-i â ilede vahdet-i izdivâc her vechile muvâfık bir usûldür. O hâlde niçin birçok yerlerde şimdiye kadar fâ idesi takdîr edilememiş?

Buna “Târîh” pek kolay cevâb verir: Cem'iyât-ı kadîmenin esâs hayâtı, harb etmektir. Harbe, o zamanlar bütün icrâ âtın vâsita-i yegânesi nazarıyla bakılır ve cem'iyet cengâverlerden başkasına ehemmiyet etmezdi. Kadının erkeğe tâbi'iyet-i mutallakası da bundan münba'istir. Evet, kadın — Yalnız Romalılar ve Yunanlılar nezdinde değil, Hazreti Mûsâ devrinde bile — erkeklerin yanında pek kıymetsiz bir şey, bir esîr bir mal gibi kalmış, akvâm-ı sâmiyyede erkeğin ilk mülkü, evin yâhûd çadırın ilk hizmet-kârı olmuştu. Fakat zamân ilerledikçe onun mevkı'-ı icti'mâiyyesi, hukûku, izdivâcî redd ve kabûl salâhiyyeti ve bütün âilenin tekâmül-i medeniyyesi ta'yîn olunarak kânûn-ı müsâvâta bir kat daha ri'âyet edildi.

İş, bu dereceye gelince kadının â ile, idâre-i hâne ve terbiye-i etfâl hakkında hüsn-i îfâya mecbûr olduğu birtakım yeni vezâ'if meydâna çıkarak, artık kendisine karşı, kızlarınkine fâ'ik bir ihtirâm-ı samîmî beslenmiş ve nizâmen himâye olunmak hakkını kâmilten iktisâb eylemiştir.

Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

Mal cânın yongasıdır.

(s.286) Terbiye-i Benât

Hakkında

Mütâla'ât-ı Meşâhîr

Kadınların terbiye-i hâzıralarına atf-ı nazar edilirse: kendilerinin hayâtı ahlâkıyyelerine elzem olan ma'lûmâtta behre-yâb feyz olmadıkları görülür. Bunu onlara kim öğretecek? Ancak yazılan eserler, verilen dersler.

Bugün zavallıların kıymet-dâr-ı mevcûdiyyetleri ya raks eylemek ya piyano, keman çalmak, refikalarıyla çocukça dedikodu etmek yâhûd da fikirlerinde hiçbir iz bırakmayan havâ-i sözlerle vakit geçirmekten ibâret! İhtimâl ki içlerinde bir günde bir sâ'at bile düşünen, düşünmek isteyen tek bir kadın yok. —Niçin?— Zîrâ, etrâfındakilerden hiçbirisi onlara, dâhilinde yaşadıkları âlemle kendi nefslerini her ân düşünmenin ne kadar mühim olduğunu söylemiyor.

Madame Calemans Robert

İnsânların hub-ı fazîletle mütehasıs olmaları ancak kızların terbiye-i ahlâkıyyeleriyle iştigâle mütevakkıftır. Onları kavî, şec'î ve zekî ve kendilerini idâre edecek bir dereceye getirdikten sonra ecânibin mu'âvenetle dest-i ihtiyâcımızı uzatmaya artık kat'iyen lüzûm görmeyerek, yavrularımızı yalnız vâlidelerinin te'sîr-i ismetinde büyümüş, erkek olmuş, hayâtı öğrenmiş bulabiliriz. Bu hâl bizden sonra gelecekler için muhakkaktır. Evet ensâl-i istikbâl, hiç şüphesiz yok ki metânet ve şecâ'atıyla, dîne hürmet ve muhabbetiyle fazîlet ve ehliyetiyle, bizlere rûhen ve ahlâken takaddüm edecektir.

Terbiyesi, vicdânı, müfekliresi yerinde bir kadın, bir vâlide artık en mukaddes vezâ'ifini terk etmeyecek, evlâdını sîne-i şefkatinden ayırıp yabancı kadınların, süttenelerin eline bırakmayacak; eser-i hayâtını kendi müstakîm fikriyle, hissiyyâtıyla bütün sâfiyetiyle en şerefli, en âlî-cenâb meyelânatıyla besleyecek.

Ribalye

Ne alandanım ne satandan.

(s.287) İstikbâlin mâzîye galebesi, ancak kadınların terbiye-i ahlâkıyyelerindeki mükemmeliyyetle kâbil olacaktır.

Eugène Pelletan

Terakkî: kadını geri bırakmakla erkeği ilerletemez.

Eugène Pelletan

En meşhûr feylesoflar, ezmine-i kadîmenin en âlim-i vâzı' kânûnları, sa'âdet-i milliyeyi te'mîn eden esâsın, kadınların terbiyesinden başka bir şey` olmadığını beyân eylemişlerdir.

Ribalye

Efrâdın, â'ilelerin ve umûm-ı milletin sa'âdet ve felâketine, kadınların ahvâl-i hayâtiyyeleri kadar te'sîr eden şey` tasavvur olunamaz.

Aberir

Kadın hayâtın bütün sâ'âtini nûr-ı fazîlete gark edecek bir terbiye-i mükemmele-i ahlâkıyye iktisâb eylemeli. Rûhunu, mütâla'ât-ı ciddiye sayesinde tenzîh ve takviyye eyleyerek âsmân-ı irfâna, âlem-i hakâyıka yaklaşmalı. Meleklerin hissiyyâtıyla perveriş-yâb olarak, kendisine şu serû'l-zevâl hayâtın cerîhalarını termîm edecek bir mevkı' hâzırlamalıdır.

Eugène Pelletan

Kadınların vicdânları, erkeklerin kendileri hakkında perverde ettikleri ulviyyet-i efkâr ile te'âlî eyler.

Emma Martin

Kızların ma'lûmâtı: kendilerini fakr içinde bile mes'ûd edecek fezâ'ilden mürekkeb ise mükemmeldir.

Madame de Geanlie

Kadınların terbiyesine ehemmiyyet verilmediği takdîrde: hayât-ı beytiyye, hayât-ı ahlâkıyye, vâlidinin vezâ'ifi, vezâ'if-i zevciyyet, hepsi hepsi unutulurak yerine bütün bî-fâ'ide hevesâtın neticesi olan ve fezâ'il-i nisvâniyyeyi kâmilten târ-mâr eden elîm bir cân sıkıntısı, bir vicdân azâbı kâ'im olur.

Emma Martin

Var yenicere ağasına anlat.

(s.288) **Mâder-i Elem**

“Michelle” o sâf yürekli kız ellerini çırpıyor, lahanalarını çapalayan bağçevân “Nourber”i çağırıyordu. O ayakkabılarını kapının eşğinde bırakır, sonra ikisi de yavaş yavaş konuşarak, ayaklarının ucuna basarak içeri girerlerdir.

Hayâtımın bütün meserretini şimdi hissediyordum. Âh, meserretim mi? Kalbi yıldırımla vurulmuş gibi çarpan, bu âdî kelimedden başka tesellî verecek bir şey` bulamayan zavallı kadın. Fakat ben çıldırdım, çıldırdım. Diğerleri benim hâlime acırken ben sa'âdet-i tahayyül ediyordum.

Pazar

Bugün ibâdet-hâneye gittim. O fakîr çocukların arasına ben de

karıştım. Herkes çekilip gidinceye kadar taşlar üzerinde uzun müddet zânû ber-zemîn kaldım. Bugünkü gibi hiçbir zamân du'â etmemiştim. Kalbim sanki bütün kuvvetiyle kabarıp taşmış bir Bürkân-ı muhabbet. Âh, mukaddes Marie! Ey bütün vâlidelerin hâmiye-i yegânesi! Bütün kedelerin timsâl-i mücessemi! Ey seyf-i âlâm ile delinmiş kalb-i rakîk! En ziyâde dûçâr-ı ıztırâb olanları, gayr-i müstahak oldukları hâlde nazar-ı rahmetinden dûr tutma. Beş sene, ey mâder-i bî-çâregân beş sene evlâdımdan, sevgili oğlumdan uzak bulunmak, beş sene etimi etimden ayırmak... Beş sene! Yetiş ey, afv-ı ilâhî yetiş...

Hâlâ ölmedim. Yaptığım hatânın pek şiddetli cezâsını çekmekle

berâber yine beş senedir, göğsüm uryân ve perîşân, kalbimde yalnız bir emelle yaşıyorum. Beş sene! İşte nihâyet geliyor, denizleri geçiyor, kollarım açılmış onu bekliyor.

Rüzgârlara emir ediniz ki onu bu sâhile incitmeden, onu tâ çocukluğunda söylediğim ninnilerle uyutarak getirsin.

Pazar-irtesi

Senin mektûblarını bütün mektûblarını okudum. Âh benim sevgili yavrum, afv et hele on iki tanesi var ki hepsine başında, benim ism-i günüme tesâdüf eden günlerde yazılmış. İşte görüyorsun ki hâlâ onları okuyorum ve ebediyyen okuyacağım. Dudaklarım dâ'imâ onların üstünde, o kadar öptüm ki kelimeler bile artık silinmiş. Fakat onlar benim kalbimde hissiyyât ve rûh gibi mahkûktur. Onlar benim kanıma karışmış, her kelime ölünceye kadar kalbimin bir darabânıdır...

Yavuz köpek ne yer ne yedirir.

Burhâneddîn Mustafa, Çirahçı Mektebi'nden H. A., Üsküp İ'dâdîsi'nden Abdurrahman Sâ'mî, Bursa Medrese-i Mu'allimîn talebesinden İsmâ'îl Hakkı, Vefâ İ'dâdîsi'nden Ahmed Sâ'im, M.

Cevâd, M. Rızâ, İsmâ'îl Hakkı, Muhammed Fahrî, Ahmed Şükrü, M. Ârif; Konya Mekteb-i İ'dâdîsi'nden Muhammed Tevfik; Üsküdar İ'dâdîsi'nden Ahmed Hayreddîn, Eyüplü Muhammed Şâkir, Sarıyar'da İsmâ'îl Hakkı, Kanlıca'dan Şâhîn Mazlûm; Çengelköy Havuzbaşı Mektebi Şâkirdânından Muhammed Sa'id; Mercân İ'dâdîsi'nden Hüseyin Rahmî, Ahmed Hasan; Biga Sancağı muhâsebe kalemi mülâzımlarından Hüseyin Ulvî, Mercân İ'dâdîsi'nden Muhammed Sırrı; Mir'at-i Feyz Mektebi talebesinden İbrâhîm Rebî'; Şehir Emâneti vezne-dâr mu'âvini Kadri Bey'in Mahdûmî Ali Nihâd; Hadîka-i İrfân Mektebi talebesinden Ahmed Burhâneddîn; Fâtih Rüşdiyye-i Askeriyyesi'nden Rif'at, Hadîka-i İrfân Mektebi talebesinden Muhiddîn; Mekteb-i Sultânî talebesinden Josef Kohen, Bosnalı Ömer Lütî; Sultanahmed'de doktor Âsaf Bey-zâde Muhammed Zühdü; Vezneciler'de M. Hayri; Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi talebesinden Hüseyin Nâhid, Ömer Lütî, Yusuf Ziyâ, Muhammed Rüşdî; Sanâyi' Nefise Mektebi'nden Mahmûd Celâleddîn; Selânik Mekteb-i Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Nusret; Mekteb-i Tefeyyuz'dan E. Vedad;

Fâtih Tabh-hâne Medresesi talebesinden Şevkî Zekâ'î; Vefâ İ'dâdîsi'nden İsmâ'il Vedâd, Süleymân Hikmet, M. Vâcid, (103) Şâkir; Mühendis-hâne-i Berrî-i Osmânî talebesinden Mustafa Sıdkı; Mekteb-i Bahriyye talebesinden Hasköylü Sezâ'î; Mâliyye Nezâreti'nde Sâ'im; Bürhân-ı Terakkî Mektebi talebesinden Rif'at, Cevdet; Jean Michael Mektebi talebesinden Nusret; Mekteb-i Bürhân-ı Terakkî talebesinden Muhammed Alâaddîn; Kabataş Mekteb-i İ'dâdîsi'nden Hidâyet Fahrî, Hazîne-i Celîle-i Mâliyye Kupon Kalemi Kütüb-hânesi'nden Âmr; Menla Kester Medresesi'nde talebeden Kâzım; Necm-i Terakkî Mektebi şâkirdânından Ali Rıdvân; Dârü'l-tedrîs Mektebi talebesinden Muhammed Sa'îd efendilerle Kabataşta Ömer Avnî Efendi Mektebi talebesinden Şükriyye, Top-hâne'de Kadrîler Tekkesi ittisâlinde Samiha, Âyâs Paşa'da Kâ'in Mekteb-i İffet talebâtından Feriha hanımlar, Manastır Rüşdîye-i Askeriyyesi üçüncü sene talebesinden Ali Kemâl, Selânik İ'dâdîsi'nden Hasan Nuri, Erzincan Sanâyi' Askerî talebesinden Ali Âtîf, Dârü'l-mu'allimîn talebesinden H. Cevâd,

Selânik'te Mekteb-i Feyziyye'den Nejâd efendilerle Paşabâğçesi'nde Münevver Su'âd hanım, N. Cemile hanım, Fatma Cemile hanım, Rehber-i Tahsîl Mektebi talebâtından Meryem Zekiyye hanım, Hadîde'de topçu kumandanı kolağası Mahmûd Bey'in kerîmesi Kadriye hanım, Fâtih'te Zeliha hanım, Kız Sanâyi' Mektebi talebâtından Ayşe Naciye hanım, İttihâd-ı Osmânî İnâs Mektebi talebâtından Emine Müzeyyen hanım, Mercân İ'dâdîsi talebesinden Ferîd Fethî, Jandarma Karakol efrâdından Muhammed Nuri, Yıldız'da Jandarma Karakol Kumandanları Mektebi efrâdından onbaşı Ş. F. efendiler.

Cümlesinin zekâ ve dirâyeti şâyân-ı takdîrdir.

(Müdîr-i Mes'ûl: M. Fâ'ik)

Bekir Efendi — Karagöz
Matba'ası

İ'tizâr

Geçen nüshamızdaki “Kitâbet derslerinde” ba'zı tertîb sehivleri vukû' bulmuş ise de muhterem kâri'lerimiz tarafından anlaşılabacak tarzda oldukları için ayrı ayrı tashîhe lüzûm görmedik. Beyân-ı i'tizâr ile âtiyen bu yolda sehivlerin adem-i vukû'una son derece dikkat edeceğimizi arz eyleriz.

Edebiyât Dersleri

Edîb muhterem Midhat Cemâl Beyefendi'nin bu nâm ile intişâr eden eser-i nefîsini bütün müştâkîn edeb ve irfâna tavsiyeyi vecîbe addederiz. İkinci forması çıkmıştır. Merkez-i tevzî'î: Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi.

Dikkat

Vefâ'da hediyele Meziyyet Kütüb-hânesi'nin neşrettiği âsâr-ı cedîdeden ba'zıları:

Rehber-i Sûr-ı Kevâkib

Bir Seyâhat Jurnâlî

Kavânîn-i Tabî'iyye

Herbert Spencer'in Dîn ve Ahlâk Hakkındaki Nazariyyesi

Vâzî'-ı Kânûnların Hatâları

Bahriyyemizin Târîhçesi

Târîh-i Riyâziyyât

Mîzân-ı Tefekkür

Mevkî'-i Nisvân Hakkında

Hakâyık ve Nazariyât

İtalyan Edebiyatı

Arsène Lupin

Yeni Gemicilik

Vefâ İ'dâdîsi edebiyât mu'allimi Midhat Cemâl Bey'in [Edebiyât Dersleri] nâmındaki eseri dahi mezkûr kütüb-hâne tarafından forma forma neşredilmekte ve yirmi para fiyatla satılmaktadır. Bi'l-hâssa mekteb efendileri için mûcib-i istifâdedir.

Merkez-i Tevzî'î: Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi'dir.

İRŞÂD

Bu nâm ile Osmânî İttihâd ve Terakkî Cem'iyyetinin Fındıklı kulübü tarafından bu kere gâyet açık bir ifâde ile yazılmış yeni bir ilm-i hâl neşredilmiştir. Bu ilm-i hâl kulüpçe te'sîs edilen gece dersleri talebesine

Mekteb-i Sultânî mu'allimlerinden Ahmed Şem'î Efendi tarafından takdîr edilen derslerden müteşekkil, keyfiyyet-i itikâd ve keyfiyyet-i amel kısımlarına munkasımdır. Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi'nde, Bâb-ı Âli Caddesi'nde Dârü'sş-şafaka Kütüb-hânesi'nde ve Fındıklı'da meclis-i meb'ûsân karşısında Cemâleddîn Bey'in tütüncü dükkânında bir kuruş hediye ile satılmaktadır.

10. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 10

Numara 10, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 20 Mayıs, 326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

Ma'rifet Hakk'ın eccl-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin bânîsidir.

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Ahlâk-ı Umûmiyye ve Kitâblar) —

Hayâtı Öğrenelim (Yine Kulaklar) — Fenn Âleminde

(Asgar-ı Nâ-mütenâhînin Sinematografi)

Urûk-ı Beşeriyye (Okyanusyalılar ve

Tasmanyalılar) — Terâcim-i Ahvâl (Corneille)

—Küçük Hikâye (Yol Üstünde)—

Târîh-i Eşyâ ve Muhtere'ât (Tabâ'at): Ali Nusret

—Mekteb Dersleri—(Ma'lûmât-ı Medeniyye):

Midhat Sadullah —Müntahabât-ı Nefise—

(Zevcemin Mezârında): Hüseyin Su'âd — Kitâb-ı

Tabî'at (Shackleton'un Kutb-ı Cenûbî Seyâhati)

—Kırâ'at (İbtidâ'î, Rüşdî, Âlî): A. N. —Mütenevvi'a

— Büyük Sözler — Handeler— Darb-ı Meseller —

Roman (Bir Eşegin Hâtırâtı) — Hanımlara Mahsûs Kısımda (Â'ile):

Osmân Fahrî — Bir Hikâye-i Sadâkat (Kraliçe Artemisia)

—Terbiye-i Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr—

Roman: (Mâder-i Elem). Bilmeceler, Su'âller.

Bu nüshamızda:

Gâyet Fecî' Bir Küçük Hikâye

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-
hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at
olunur.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Bilmecelerimiz

1. Âlât-ı mûsikîyyeden birinin âhrine bir harf ilâve ederseniz bir kazâ çıkar?

2. Çiçeklerden birinin ikinci harfiyle dördüncü harfi hazf ederseniz ziyâret-gâh bir mahal olur?

Bunları ayrı ayrı halledenlerden birinci ile ikinciye birer kitâb, on beşinciye kadar varaka-i takdîriyye verilecek ve mütebâkîsinin isimleri neşrolunacaktır.

Hesâba dâ'ir:

Üç arkadaşın biri “850”, diğeri “660” üçüncüsü “580” lira sermâye vaz' ile bir işe teşebbüs etmişler. Üç sene nihâyetinde (1985) lira kazanmışlar. Sonra birincisi kendi hissesine düşecek olan kârın sülûsânını “Donanma i'ânesine” terk etmiş, ikincisi kendi hissesinin sülûsünü “Mü'essesât-ı Hayriyye”ye teberru' eylemiş, üçüncüsü de hissesinin rub'nu bir mektebe terk etmiş olsa şimdi her sermâye-dârın elinde kaç lira kalmış olur?

Doğru halledenlerden birinci ve ikinciye birer kitâb, on ikinciye kadar birer varaka-i takdîriyye

verilecek ve diğerk doğru halledenlerinde esâmîsi derc olunacaktır.

8'inci nüshamızdaki bilmeceler “Çatalca”, “İyd” idi. Doğru halledenlerden çekilen kur'ada kitâb kazanan dört efendinin esâmîsi:

Selânik Dârü'l-mu'allimîn talebesinden Hasan Basrî, Nişantaşı'ndan Bahâddîn, Üsküdar İ'dâdîsi'nden 91 Ahmed Hayreddîn, Bürhân-ı Terakkî'den 108 Cevdet efendiler.

Hesâba dâ'ir olan su'âlin cevâbı (120) idi. Doğru halledenlerden çekilen kur'ada Mekteb-i Hukûk'tan İbrâhîm Salâhaddîn efendi mev'ûd “Rübâb-ı Şikeste” yi kazanmıştır.

“Mükemmel Rehber Efâl-i Fransevî” kitâbı da Hadîka-i Meşveret'ten (384) Kemâleddîn efendiye çıkmıştır.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Vefâ İ'dâdîsi'nden 103 Şâkir, 334 Muhammed Cevâd, Âfitâb-ı Ma'arif'ten İsmâ'il Eşref, 153 Muhammed Fu'ad, 105 Murad Fevzi,

68 Sâdık, 211 İbrâhîm Edhem, Mercân
İ'dâdîsi'nden 19 Hakkı, 115 Ahmed
Celâleddîn, Kabataş İ'dâdîsi'nden 136
Abdülkâdir, Mekteb-i Sultânî
talebesinden 95 Muhammed Şükrî,
Dersa'âdet İ'dâdîsi'nden 82 Halkî,
Beşiktaş'ta Abbâs Ağa Mektebi'nden
Memdûh, Beşiktaş Rüşdiye-i
Askeriyyesi'nden Halîm, Edirne
Mekteb-i Mülkiyyesi talebesinden 412
Nesîm Âver Emmûhîn, Manastır
Mekteb-i Rüşdiyye-i Askeriyyesi'nden
Yanyalı 567 Fâ'ik, Merhûm Çatalca
kumandanı Muhammed Paşa-zâde
Hasan Hikmet, Talebe-i Ulûm'dan
Zühdü...

(s.289) Numara: 10

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah

ARKADAŞ

Umûr-ı idâre için müdür,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

20 Mayıs, 1326

Pencşenbe

24 Cümâd-el-ûlâ, 1328

Musâhabe

Ahlâk-ı Umûmiyye ve Kitâblar

Hiç şüphe yok ki bir millerin âsâr-ı fikriyyesiyle ahlâk-ı umûmiyyesi beyinde bir münâsebet mevcûddur. Fransızlar niçin hayâl-perest, niçin daha ziyâde meyyal-i zevk ve neşât? Sonra İngilizler neden ciddî, neden daha vakûr ve azim-kâr? Kavmiyyetin, i'tiyâdın ve râst-ı rûhiyyenin te'sîrinden sarf-ı nazar; en büyük mü'essir olmak üzere, evvelâ ebeveynin çocukları hakkında ta'kîb ettikleri terbiye-i ahlâkiyye ile bi'l-âhire çocuğun kendi kendine devâm ettiği terbiye-i fikriyyeyi delîl gösterebiliriz.

Bizde ise, her ikisinin mefkûdiyyeti tâ küçük yaşımızdan i'tibâren, hiçbir usûle mürâca'ata lüzûm hissetmeksizin rastgele terbiyemize, rastgele tahsîlimize sebebiyyet veriyor. Evet dâ'imâ (Rastgele)! Çünkü milletin terbiye-i ahlâkiyyesini der-uhde edenler onların ihtiyâcâtına göre eser yazmak külfetinde bulunmayarak sırf kendi ârzûlarını, kendi heveslerini gâye-i tekâmül yâhûd daha doğrusu medâr-ı menfa'at ve ma'îşet ittihâz ederek çalışıyorlar ki bunun neticesinde de biz, sahâ'if-i hakîkiyyeden, mebâhis-i ciddiyyeden dâ'imâ mahrûm kalıyoruz.

Bugün her kalemin çizdiği yol, kâ'ide-i ma'neviyye ile nihâyetlenmeli. Emîn olunuz ki Avrupa'da görülen bütün terakkiyâtın, terakkiyât-ı mâddiyyenin esâsı kuvve-i ma'neviyyenin zindegî-i fazîlet perverîsinden başka bir şey' değildir. Kalbimizde hayr ve hakikat, te'âlî-i insâniyyet nâmına titreyen bir hiss bulunmazsa,

Ağlarsa anam ağlar, kalanı yalan ağlar.

(s.290) hiçbir zamân iyi eserler vücûda getiremeyiz. Mâdde rûhun tecellî-gâhıdır. Rûh işler, mâdde vücûd bulur. Mensûb olduğumuz cem'iyetin, hatta bütün cem'iyet-i beşeriyenin hayr ve sa'âdetine hareket eden bir dimâğın hulâsa-i tefekkürâtı her vakit, her yerde bir düstûr-ı hayât olabilir.

Bugün birçok romanlar, hikâyeler neşrolunuyor. Matba'alar âdetâ Borgialar, Sherlocklar, Arsène Lupinler, falanın cinâyetleri, falanın esrârı sayesinde kazanıyor. Bunların neşrine tabî'î mâni' olunamaz. Lâkin düşünelim, acabâ bütün bu eserlerle ihtiyâc-ı hâzıramız def' ve tehvîn olunuyor mu? Olunmuyor mu? Zannedersem maksad-ı mütâla'a, yalnız “Eğlenmek” değildir. Aynı zamanda istifâde-i fikriyye ve ahlâkıyye te'mîn edilmeli.

“— Ne yapalım, herkes bu türlü şey'lere meyyal. Ciddi bir eseri kim okuyacak!” Bu söz, bir nokta-i nazara göre doğru görünebilir. Fakat büyüklük, iktizâr-ı umûmun cereyân-ı fikriyyesini hakîkate, ulviyyete çevirerek sevk edebilmektedir. Lâ-ale't-ta'yîn bir romanın bî-fâ'ide sahîfelerine dalan genç fikirler, acabâ mesâ'il-i mühime-i hayâtiyyeye karşı lâ-kayd kalırlar mı? Asla!

Hayât pek kıymetlidir. “Vakit, nakittir.” Hatta vakit ile nakit kazanıldığı hâlde, nakit ile vakit mümkün değil ele geçmez. Ömrümüzü bir yığın abes mütâla'alarla ziyân etmek ne kadar yazıktır!

Bu sözlerimden (Sakın bir daha roman okumayınız...) anlaşılmasın. Roman da okuyunuz. Fakat evvelâ bugünkü ihtiyâc-ı fikriyyemizin, ihtiyâc-ı ahlâkıyyemizin hangi cihette atıf edilmek lâzım geleceğini düşününüz. Bundan sonra ara sıra okuyacağınız romanları da intihâbda fevka'l-âde müşkil-pesend davranınız. Onlar birer eser-i edebî, birer enâfis-i hayâliyye olsun. Sizde rakîk ve ulvî fikirler, hisler uyandırsın. Size bir terbiye-i ictimâ'îyye versin. Her çevirdiğiniz yaprak sizi fenâlîğa düşman, iyiliğe perestîş-kâr kılsın. Aksi takdîrde muzırdır, mazarratı umûmîdir.

Şurası muhakkak ki, âsâr-ı muzırrenin ahlâk-ı umûmiyye te'sîri nâfi' eserlerinkinden daha serî' ve daha nâfiz. Ya'nî fenâlık iyilikten daha çabuk intişâr etmek hâssasını hâ'iz! Dikkat edelim, bu ancak mesâ'id zemînlere â'iddir. Bir yangın vesâ'it-i itfâ'îyyenin kesret ve mükemmeliyyeti sayesinde hemân söndürülebildiği

hâlde, her çâre-i tahlîsin adem-i mevcûdiyyeti ânında, fırtınanın da inzimâmı dâ`ire-i sirâyeti gittikçe tevsî' eyler.

Bunun gibi, terbiye-i ahlâkıyyesi mükemmel bir vicdâna sıçrayan kıvılcımlar, alevlenmek isti'dâdını almaksızın derhâl mahvolup, giderler.

Arkadaşınız

El elin aynasıdır.

(s.291) Hayâtı Öğrenelim

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

—8—

Yine Kulaklar

Bize en yakın bulunan şey'ler, kendileriyle münâsebetimizin derecesine göre nefsimizde amîk bir te'sîr husûle getirirler. İşte bunun için der ki âlimde ihtizâz eden bütün esvât-ı zî-hayâtın en mü'essiri sadâ-yı insânîdir. Hatta insân sanki ma'nevî bir lüzûma ibtinâ`en diğer seslerle, ya'nî hayvânâtın sesleriyle kendisinininki arasında bir müşâbehet keşfine çalışarak, meselâ bir eşek anırmasını, zavallı hayvânın tâlî' tahammülsüz yine karşı bir figân-ı

şikâyet gibi talakkî eyler. Lâkin unutmamalı ki himâr zevk-i hayâtını, hissiyyât-ı şefekat-pervânesini ezhâr için de yine aynı vâsitaya mürâca'at ediyor. Yine aynı tarzda haykırıyor.

Sadâ-yı insânîyi biz anlarız, çünkü benî nev'amız ile kendimiz beyninde en celî bir râbıta-i fitriyyedir ve dertleşmek için isti'mâl ettiğimiz harekât ve işârâtın kâffesine fâ`îktir. Lisânın ebedî tekâmülâtı sayesinde biz, en ince en zarîf efkârı tasvîr ve îzâh eyleyecek vâsitalar elde etmekteyiz.

Rivâyât-ı mâziyyenin ilticâ-gâhı, efkâr-ı hâzırânın vâsıta-i bekâsı olan lisân tahrîri, terkiyyât-ı dimâğîyyenin en mükemmel numûnelerinden biri olup, lisân-ı şifâhînin bir timsâl-i hayret efzâsıdır. Eğer beşeriyet konuşmamış olsaydı, şüphesiz yazamayacaktı.

Ey muhterem çocuklar! Acabâ siz konuşmayı biliyor musunuz?

Lisânın bu lûtfunu kabûl için acabâ kulağınızı ecdâdınızın rûh-ı nâtıkına doğru uzattınız mı? Kendinizi anlatmak için başkalarını anlamak zahmetinde bulunmanın kıymetini takdîr ediyor musunuz?

Yazı yazmak bilmeyene “Ümmî” denir. Ya konuşmayı öğrenemeyene ne demeli? Evet, hiç şüphe yok ki ifâde-i merâm eylemeği öğrenmek bizim bir vazîfemiz, hem de vazîfe-i asliyyemizdir. Düşündüklerini, hissettiklerini söyleyemeyenler cem'iyet dâhilinde hiçbir işe yaramazlar.

İnsânlardan birçoğu sarf-ı şetm ve tahkîr maksadıyla ağız açarlar. Bunların karşısında sağrılık bin kere tercîh edilir. Birtakımları da kendi ana lisânını tedlîl fikriyle ancak onu hissiyyât-ı mulevviye-yi ifâde de kullanır. Zâten bu kelimeler lisânın birer lekesi hükmündedir. İnsân, konuştuğu lisâna, orutduğu oda, giydiği esvâb kadar i'tinâ eylemeli ve hiç kimsenin sâmi'asını çirkin sözlerle râhatsız etmemeli.

Öksüze acır çok ama ekmek verir yok.

(s.292) Kulaklarınızı yormakta i'tiyâdâtınız sırasına geçsin. Hiçbir vakit lüzûmundan fazla bağırma malı.

Bir mecliste söz söylerken en şâyân-ı dikkat nokta, hâzîrûnun mikdârı ile sesimizin derecesi beynindeki nisbeti idrâk etmektir. Gürültülü konuşmayınız. Hele gevezelik-ten kat'iyyen ictinâb ediniz. Yunan-ı kadîm meşâhîr-i ahlâkıyyûnundan ve bence dünyânın en büyük, en fazîletli, en muhterem sîmâlarından biri olan “Epictetus”, haysiyyet-i insâniyyeden bahsederken [söz söylerken hissettiğiniz mahzûziyyet-i zâtıyyeden evvel, muhâtabınızın o sözleri dinlemekten mütelezzez olup olmayacağını takdîr ediniz.] diyor. İşte size kânûn-ı kelâm!

Evet, ale'l-kesr bizim çenemizi kapatmayan şey'ler kendi mâcerâlarımızdan, şifâhen tekerrürü hiçbir fâ'ideyi müntic olmayan vak'alardan ibârettir. Bunları ne maksadla söyleriz, bilinmez. İhtimâl ki biz söylerken bir hazz duyarız. Fakat acabâ dinleyenin hoşuna gidiyor mu? Zannetmem...

Bir de herkesle teveccüh-kâr-âne laf etmeli, zîrâ tarz-ı beyân; şahsî hemân temessül ettirir. A'mâller insânları seslerinden tanırlar. Lisânınızda dâ'imâ sükûnet, lütuf ve şevk fısıldasın.

Yalnız söylemeği değil, dinlemeği de bilmeli. Bugün bir

nasîhat, bir fikr-i sâlim, bir fikr-i peder-âne olan ses, yarın bakarsınız ki bir figân-ı elem, bir enîn-i iştikâ, bir feryâd-ı ıztırâb olur!

Bunun için kulaklarınız ne dünkü nasîhatlara ne de bugünkü tevbîhlere karşı lâ-kayd bulunmasın. Bütün tenkîdâtı, hatta tezyîften ibâret olsa bile dinleyiniz. Yalnız esâslarını, sebeblerini taharrî ediniz. Hüsn-i istimâ'î bilen asla yanılmaz.

Fakat size sû'î telkînâtta bulunan, sizi fenâlıkları tervîce alıştırın sözlere kulak tıkamak elzemdir. Çünkü onlar birer çamurdur. Çamur gibi, sonradan temîzlense bile, yine lekesi kalır.

Bir de şuna dikkat ediniz ki dinlemek ve söylemek için bir zamân olduğu gibi sükût etmek ve sadâ-yı sükûtî dinlemek için de bir zamân mevcûddur. Sükût-ı leyâl, sükût-ı tenhâ'î, sükût-ı kabristân, sükût-ı rûh kadar belig bir söz tasavvur eder misiniz? İnsân bunların huzûr-ı sükûtunda yokluklara karışır.

El-hâsıl, en mühim şart-ı kelâm: dinlemeği bilmektir.

Gelelim mûsikîye, âh, acabâ dünyâda bundan daha latîf ve sâf bir

terâne-i tabî'î hâtıra gelir mi? Hangi çocuk mûsikîyi sevmez. Gerçi herkes çalgı çalamaz. Fakat tagannî edebilir ya? Ooh... Tagannî! Sen sa'âdetin en tatlı bir rengisin. Âheng-i tabî'atın sîne-i tarab fezâsında insân-ı sâmet kalsın! Kâbil mi? İnsân tagannî etmekle yaşar, lezzet-i hayâtı anlar. Ekdâr ve âlâm, muhabbet-i vataniyye, sürûr-ı hayât,

Baş sallamaktan kavuk eskidi.

(s.293) vecd ve heyecân, azamet ve ulviyyet, hepsi hepsi bizim dudaklarımızda terâne-i sâz olur.

Victor Hugo, Fransız askerlerinin bütün Avrupa'ya hücumlarındaki şiddeti şu beytiyle tasvîr eylemiştir:

Askerde bütün rûh-ı zafer, rûh-ı şecâ'at:

Ateşleniyor, haykıracak düşmana karşı...

Azîz yavrular! Rûhlarınızla tagannî ediniz. Rûhlarınız ulviyyeti, fazîleti, hürriyyeti haykırsın. Ma'nâsız, çirkin şarkılarla hüsn-i mücessem olan mûsikîyi şâ'ibe-dâr etmeyelim. Emîn olun ki ne kadar mu'azzam, necîb, heyecân-âver şey'ler varsa, bunların cümlesi kulûb-ı insâniyyetin tellerinde ihtizâz eyler.

Bir İhtiyâr Mu'allim

Fenn Âleminde Asgar-ı Nâ-mütenâhînin Sinematografi

Herkes, her yer, ağaçlar, dağlar, sular, el-hâsıl dünyânın herhangi bir tarafı sinematograf levhası üzerinde bütün hareketleriyle temâşâ olunuyor. Bunlar ehemmiyet-siz! Bugün âlem gayr-i mer`înin, ya'nî gâyetü'l-gâye ufak, ancak mikroskoplarla görülebilen hayvâncıklarında duvara aksettirilerek kocaman bir levha-i hayât gibi seyrolunduğunu söylersem şaşar kalırsınız, değil mi? Evet, zekâ-yı beşer bugün buna da muvaffak olmuştur. Şu usûl tedkîki ihtirâ' eden "Mu'allim Duester" nâmında bir âlimin şâkirdi "Doktor Comandon" dur ki geçen sene bu keşf-i mühimine mükâfâten Fransa fenn encümeninin mazhar-ı takdîri olmuştur.

Bu muvaffakiyyetin ehemmiyeti hakkında mu'allim Duester diyor ki:

Şu ihtirâ'ın tıbb nokta-i nazarından kâ'ide-i ameliyyesini inkâr etmek gayr-i kâbildir. Gözlerimizin

önüne bütün bir âlem, mikroskobun, bir dünyâ, bilâ-tekellûf geliyor ve biz onu hiç yorulmadan, hiç zahmet çekmeden tedkîk ediyoruz. Lâ-ale't-ta'yîn bir damla kan içinde kaynaşan, süzülen, koşan, bir mücâdele-i gayr-i munkatı'aya mahkûm, dâ'imâ, dâ'imâ galebe için uğraşan milyonlarca zî-rûh mahlûkâtın kâh ok gibi hücrâtı delip geçmesi kâh bir ejderha gibi etrâfını didiklemesi hakîkten hayret-âverdir.

Sahneler bazen pek madhek, bazen pek fecî! Meselâ: Amerika-yı cenûbî tuyûrunun onda birini telef eden mikropların bir tavuğun kürevvât-ı demeviyyesine hücumundaki tehâlûğü görmeli! Evvelâ levhalar üzerinden kırmızı küreyvât sâkin-âne geçer. Sonra, birdenbire helezonî kıvrılmış uzun bir şerîd görünür. İşte bu: "سپروشت" denilen müthiş bir düşmandır. Fakat bazen şu cür`etinin cezâsının bulur. Ya'nî küreyvât içinde, çıkacak yerden mahrûm kalarak hapsolür. Daha buna mümâsil ne garîbeler...

Bana fâ'idesi olmayan göz, çıksın.

(s.294) "Doktor Comandon"un kullandığı sinematograf mikroskobu bu husûsta, şüphe yok ki âdî mikroskoplardan pek farklı ve daha

mükemmel, daha kuvvetlidir. Evvelâ şu mühim fark var:

Ma'lûmdur ki âdî mikroskopların adesei üzerine damlatılan yek bir su derûnundaki şeffâf ve rakîk huveynât, ziyânın adese altından nüfûz etmesinden dolayı gözle seçilemeyecek müdekkikin onları tamamıyla mu'âyesine mâni' olur. Mikropları boyamak ise öldürmekten başka bir şey'e yaramaz. "Ultra — Mikroskop" nâmı verilen bu âletle ise, bi'l-aks bir damlanın bütün muhteviyâtı göz önünde tevazzuh eder. Çünkü ziyâ cihâza tahtânî değil, me'âlen te'sîr edip yalnız mikropları tenvîr eyler ve etrâf karanlık kalır. Sonra adese vâsıtasıyla siyâh zemîn üzerine de aksettirilince kat'iyyen telvîne ihtiyâc görülmeksizin, onların bütün şekilleri, bütün hareketleri bütün mevcûdiyyet-i hayâtiyyeleri kâmilen müşâhide olunur.

Pabuç bulursa bayram eder.

(s.295) **Mütenevvi'a**

Amerika'daki bankaların mikdârı (1900) senesinden beri iki misâli artmıştır. Bugün 29,000 banka yâhûd mü'essesât-ı mâliyye mevcûddur.

İngiltere'de yalnız kömür ma'denlerinde 860,000 ameale istihdâm olunur.

Almanya'da 600,000 avcı vardır.

İlk bankanın mîlâd-ı Îsâ'dan 600 sene evvel (Babilon)da te'sîs ettiği anlaşılmıştır.

Fransa krallarından on dördüncü Louis devrinde te'âtî olunan kartvizitler bugünküler gibi âdî olmayıp, resimli ve mineli idi. İlk kart, on altıncı asra â'id olup Venedik'te mahfûzdur ve üzerinde (Jean Westerhof) imzâsıyla (Beni, ümîdim himâye eder.) cümlesi muharrerdir.

Örümcek hiçbir şey` yemeden bir sene yaşayabilir.

Kâğıt i'mâli için kullanılan silindirlerin Flemenk'te 18'inci asırda îcâd edildiği rivâyet olunuyor.

Bir yumurtanın kuvve-i
gıdâ`iyyesi 50 grâm ete mu'âdildir.

İlk mektûb zarfları (17) inci
asırda isti'mâl olunmuştur.

Memâlik-i medeniyyedeki
nisvânın moda merâkı uğruna her sene
üç yüz milyon kuş helâk edildiği hesâb
olunmuştur.

Almanya imparatorluğunun
ibtidâ-yı te`essüsünden beri iki milyon
üç yüz bin kişi terk-i vatan
eylemişlerdir.

Arı kuşu yavrularını beslemek
için 120,000 kadar kurt ve böcek
toplar.

En çok gazete çıkan memleket
Almanya'dır. İntişâr eden 5,000
gazetenin (800)ü yevmîdir.

Mikropların en ziyâde
sühûletle neşv ü nemâ buldukları
mâyî': süttür. İşte bunun için
muhâfazası güç.

Kâ'ide-i umûmiyye: kız
çocukları doğdukları zamân erkek
çocuklarından daha ağırdır.

Ağaçlar gece yarısından sonra
büyür.

**Tazının total olduğu tavşanın
kulağına denmiş.**

(s.296) Urûk-ı Beşeriyye

—Mâ-ba'd—

Tapu

Tabu yâhûd Tayu usûl-i idâresi
bütün Polenezyalılarda cârî olup
“Harâm” demektir. Tarz-ı şekilli
ibtidâ`î bir memkelette bu usûl, kânûn
hükmündedir. Arz ve mâlî muhâfaza
kuvveti hâ`izdir. Tarlasını eken bir
adam, köyün re`îs-i rûhaniyyesi
vâsıtasıyla orasını (Tapu) ettirince
artık her şey`den emîn olabilir. Çünkü
hiç kimse ayağını basamaz. Tapu
edilmiş bir kayık denizin kıyısına
bırakılsa sirkat etmeğe asla cesâret
olunamaz. Evli bir kadın zevcinden
başkaları için tapulanmıştır.

Kezâlik, kabîle re`îsi de tapu
edilir ve artık kimsenin ondan bahse
hiçbir salâhiyeti kalmaz.

Üçüncü Bâb

Okyanusyalılar ve Tasmanyahlar

Avustralya ve Tasmanya

Avustralya, ya'nî Okyanusya hükûmet-i müttehidesi — Tıpkı Hindistan ve cenûbundaki Seylan Adası gibi — cenûbundaki Tasmanya büyük adasıyla berâber kâmilin İngiltere hükûmetinin müstemlekâtı meyânında bulunmakta ve muhtâriyyet-i idâre ile birtakım husûsî kavânîn-i mevzû'aya tâbî' tutulmaktadır.

Hey'et-i umûmiyyesi Afrika'ya müşâbih olan Okyanusya, şarktan garba (3,870) ve şimâlden cenûba (3,110) kilometre olmasına nazaran mesâha-i sathiiyesi (7,640,000) kilometre murabba'î, ya'nî Fransa'nın (14) ve Avrupanın dörtte üç mislidir. Gerek vüs'atıyla ve gerek husûsiyyet ve teşekkülât-ı tab'îiyyesiyle hakîkaten şâyân-ı dikkat mütâla'adır.

Okyanusyalılardan

Cebî delik, yordamından gecilmez.

(s.297) İdâreten: “Cenûbî Yeni Galler, Victoria, Cenûbî Okyanusya, Queensland, Garbî Okyanusya” ismindeki (5) eyâlete munkasım ve (4) milyondan biraz fazla olan nüfûsu aslen İngiliz beyâzlarıyla medeniyyetten epeyce uzak (148,000) tahmîn olunan yerli ahâlîden mürekkebirdir.

İnsâniyyetin Sîmâ-yı İbtidâ'îyyesi

Okyanusya'nın kanguru ve vombat vesâ'ire hayvânât-ı vahşiiyyesi gibi yerli ahâlîden ma'dûd bulunan zencileri de pek ibtidâ'î, seviye-i insâniyyetten pek dûn bir şekil hayvânî arz ederler. Hutût-ı vechiyyeleri sert olup bize, nev'-i beşerin kable'l-târîh safahâtını yâd

ettirir. Civârdaki cezâ'ir halkına ise hiç benzemezler.

Cildleri siyâh değil, bakır ve çikolata rengindedir. Çocukların rengi biraz daha açıktır. Saçları uzun, siyâh yâhûd kıvrıkcık, vücûdları kıllı, yüzleri bıyıklı ve sakallı, boyları Avrupa-lılarınkinden daha kısadır. Hepsinin adalâtı kavî olduğu hâlde gıdânın adem-i kifâyesi ve münâsebitsizliği yüzünden kollarıyla bacakları inceciğdir. Başları uzun ve dar, yanak kemikleri çıkık, alnın kaşlara yakın kısmı ileriye ve çehrenin kısm-ı ulyâsı geriye doğru, alt çene kezâ gâyet çıkıntılı ki ilm-i ensâl beşer-i ulemâsı buna Afrika'daki "Pigme" ve Malezya'daki "Negritu" kabâ'ilinin evsâf-ı asliyyesi nazarıyla bakarlar. Ağız büyük, dudaklar kalın ve en bâriz alâmet burunun aşağı ki kısmının gâyet geniş ve yukarı tarafının gözler birbirine bitecek kadar ince, burun deliklerinin de pek yassı olmasıdır.

Okyanusya Ecnâsının Tenevvü'î

Siyâh Tasman — Ki adaya bundan dolayı "Tasmanya" denir. — 1686'da şimâl-i garbî sevâhilinde birtakım siyâh ve saçları yün gibi adamlara; seyyâh Koch de 1770'de şimâl-i şarkî sevâhilinde dik saçlı,

çikolata renkli, yassı burunlu, ince dudaklı müthiş vahşilere ve şark-i cenûbîde de melez cinsine mensûb gibi görünen, âdetâ esmer kadınlara rast gelmiştir.

Daha ilerleyelim, "Port Essington"u ihâta eden (600) kilometrelik dâ'ire dâhilinde siyâh keh-rübâ renginde, kırmızımsı sarı, koyulu açıklı, kimisinin saçları "Malezyalılar"a müşâbih dimdik; kimisinininki "Papular" gibi kıvrıkcık (500) kadar kabîle mevcûddur.

Şimdiye kadar Okyanusyalıların şecere-i beşerîyyetin hangi kısmına mensûb oldukları tahakkuk etmemiştir bile. Gerçi sûret-i asliyece umûmî görünüyorsa da beynlerinde müşâhide edilen ihtilâfâtan dolayı birçok ulemâ onları

Mâ-ba'dı var.

Ceneve kuvvet, kîseye bereket.

Corneille

Pierre Corneille 1606'da (Rouen)'da doğmuştur. Cizvit râhibleri nezdinde ikmâl-i tahsîl eyledikten sonra, avukatlığa teşebbüs etti ise de kendisinde bu mesleğe karşı hiçbir isti'dâda bulamaması biraz sonra ondan büsbütün vâz geçerek tiyatro yazmak hevesine sebebiyet vermiştir. Evvelâ, halk tarafından hüsn-i kabûl gören birkaç komedya vücûda getirdi ve şu muvaffakiyyetin bahşettiği cesâretle artık (Rouen)'dan (Paris)'e gelerek o esnâda pek nüfûzlu bir hükûmet adamı, ya'nî on üçüncü Louis tarafından re'îs-i vükelâ ta'yîn olunmuş bulunan kardinal Richelieu'ye takdîm edildi. Richelieu'nun edebiyâta merâkî olduğu için (Corneille) onun iltifâtına mazhar olmuştu. Lâkin zavallı vekîlin yazdığı ba'zı mudhike-lerin mutavassıt bir kıymeti hâ'iz olduğunu söylemiş, Richelieu'de şu hakikat-i mahzadan hiddetlenerek şâ'irin aleyhinde tahkîrâta kadar varmıştı.

Biraz sonra, ya'nî 1636'da (Corneille), mevzû'î bir İspanyol şâ'irden muktebes (Cid) nâmındaki

hâ'ilesini vaz'-ı sahne eyledi. Yunan karşısında bütün Fransa vecd ve hayretle donup kaldığı hâlde sırf Richelieu'in hoşuna gitmek için şâ'irin şu muvaffakiyyetine hased edenlerin her meziyetten ârî, bayâğı tenkîdâtıyla karşılaştı. Fakat "Güneş çamurla sıvanmaz!" (Corneille)'in ismi baştan-başta bütün Fransa'da çoktan tanîn-i endâz takdîr oldu ve "Cid gibi güzel..." darb-ı meseli ağızdan ağza yayıldı. Nihâyet bunu ta'kîb eden üç hâ'ile: Horace, Cinna, Polyeucte ve (Yalancı) nâmında bir de mudhike, artık onun zekâ-yı hâriku'l-âdesini umûm-ı nazarında tamamıyla isbât etti.

O zamâna kadar Fransız sahne-i temâşasında bu kadar güzel eserler alkışlanmamıştı. Üslûbun mükemmeliyyeti, efkârın ulviyyeti, tabâyi'in necâbeti... İşte, bütün piyeslerin mevzû'-ı asliyyesi. Bunlar (Corneille)'i daha sağ iken (Büyük Corneille) diye yâd ettirmişti.

Kral on dördüncü Louis, Fransa'nın bu yegâne şâ'iri hakkında perverde eylediği muhabbet ve hürmetin bir delîl-i mâdiyyesi olmak üzere ölünceye kadar sefâlet yüzü görmemesini te'mîn maksadıyla ona

senevî bir ma'âş-ı tahsîs eyledi. Corneille, hiç şüphe yok ki halkın alkışlarından daha ziyâde mütehassis oluyor, onlara daha ziyâde minnet-dâr kalıyordu. Oyununu

Hazarî bulsa külâhını kapar.

(s.299) seyir için ba'zı akşam tiyatroya gelse, hemân birkaç temâşâ-gerân tarafından tanınır tanınmaz ismi bütün hâzîrûn arasında dolaşır, “Prens Conde” vesâ ire gibi büyük sinyorlar kendini selâmlamak için ayağa kalkarlar, her tarafta şiddetli el şakırtıları çınlar ve aktörlerde şu vecd-i umûmiyyi teskîn için oyun esnâsında ara sıra durup sükûneti beklerlerdi.

Eyvâh ki bütün bu muzaffer, bütün bu şânlı günlerin neticesi pek fenâ çıktı. “Corneille”in dimâğ-ı hârika nemâsı mevcûdiyyetinin son senelerinde artık giriftâr-ı za'îf olarak, hiç de ona yakışmayacak eserlerin ortaya çıkmasına bâ'is olmuştu. Büyük adamın düşmanları şu za'îf-i fikrîden cesâretlenerek bî-çâreye bir âkıbet-i elemiyye ihzârına çalıştılar. Şimdi, yalnız “Racine” okunuyor, Racine oynanıyor, Racine alkışlanıyordu.

Corneille

Teşdîd-i âlâm ile bî-mecâl kalmış, müte'addid tiyatrolarının sükût-ı müte'âkıbesiyle mahzûn ve me'yûs, hatta kralın tahsîsâtından bile mahrûm bir hâlde zavallı (Cid) şâ'ir lâ-yemûti en sonunda arkadaşlarından birinin himâyesine sığınarak, birçok rakîblerinin nankörlüğü te'sîriyle tedricen sönmeğe başladı ve 1684'de vefât eyledi.

Âsârında: sarf, nâmûs, fazîlet, haysiyyet, şecâ'at, hep vatan, ulviyyet-i rûh ve bir dîn-i sâf nümâyândır.

Handeler:

Mekteb mu'alliminin biri bir mahalde — Bu evin uşağı belediye re'îsimiz kadar kabadır. — demiş olmakla bu söz belediye re'îsinin

kulağına gidince mu'allimin tarziye makâmında yine o mahalde sözü geriye almasını talep etmiş ve hevâce ise — “Mukaddemâ bir şey` söylemiş idim, bi'l-âhire hatâ ettiğime vâkıf oldum. Sözümleri geriye alıyorum. Bu evin uşığı belediye re`îsimiz kadar kaba değildir.” demiştir.

Hâ`in ber-hûrdâr olmaz, ber-dâr olur.

(s.300) **Büyük Sözler**

Fezâ`ili, ancak mükâfât ve şöhrat ümîdiyle icrâ edenler, fenâlığa yaklaşmış olurlar.

Napolyon

Bir hüküm-dâr, yapmak istediğı şey`i va`d etmemelidir.

Napolyon

Bir kavim, bir millet, bir ordu hiçbir zamân mâzîsini unutmamalı, çünkü muzafferiyyeti ancak mâzî tehyi`e eder.

Napolyon

Çıkarken durmak mümkündür. Fakat inerken asla!

Napolyon

Başkalarının harekât-ı mecnûn-ânesi bizi kat'iyen uslandırmaz.

Napolyon

Âteş suyu kaynatır, su ateşi söndürür. Nankörlere iyilik etmeyiniz, çünkü kalbinizde galeyân eden fezâ`ili söndürmeğe çalışırlar.

Carmen Silva

Cehâletten yüz binlerce kere muzır bir şey` varsa o da, bir milletin seviye-i ahlâkıyesini tenzîle çalışmaktır.

Carmen Silva

Cehlin şifâsı, ârz olan şüpheyi sormaktır.

Maverdi

Cehl, iyiliğı de fenâlığı da başkalarından; âkl, kendi nefsinden bekler.

Epictet

Esâret-i cismâniyyeden, mevtle
esâret-i rûhaniyyeden fazîletle tahlîs-i
nefs olunur.

Epictet

Küçük Hikâye

Gâyet Fecî':

Yol Üstünde

Serseri yol kenârına oturmuştu. İki günden beri rastgele gidiyor, gece değirmen köşelerinde dinlendikten sonra, sabâh olur olmaz güneşin tahammül-fersâ bâr-ı harâreti altında bu âvâre yolculuğa tekrâr hâzırlanıyordu. Evlerin eşiklerinde duranlar bunun karmakarışık saçına, sakalına, parça parça elbisesine mütecessis-âne bakarken çocukları annelerinin fistanları arasına saklanmak için koşuşuyorlardı.

Tarlalarda, ne olursa olsun yapmak maksadıyla bir iş istediği zamân kemâl-i nefret ve şiddetle men' olunuyordu. Artık, o, başı biraz daha aşağıya sarkmış, bastonunu sürükleyerek, mütevekkil-âne yürüyor. Fakat birkaç adım attıktan sonra, artık kendisini kimsenin göremeyeceğinden emîn olunca yanaklarından akan gözyaşlarını elinin tersiyle silerdi.

Ma'a-mâ-fih, şimdi kalbinde insânlara karşı bir hiss-i isyânın taşıdığını duyuyor. Cebr-i nefs ettiği hâlde şu sözler ağzından dökülüyordu.

Seyhin kerâmâtı kendinden menkûl.

(s.301) —Bu haksız! Artık Allah'ta merhamet etmiyor...

Sonra dişleri arasında fenâ sözler çiğneyerek sopasını kaldırdı. Fakat tekrâr toprağa çarptığı zamân, parlak bir şey'in fırlayıp düştüğünü gördü. Aman yâ-Rabbî! Ayağa kalktı. Toz içinde arayarak:

— Bu, mutlak benim tâl'im! Dedi. Şimdi parmakları arasında yerde bulunduğu altını çeviriyordu. Bu gayr-i muntazar ni'mete inanamayarak oynuyordu.

— Bir Louis! Bir hakikat! Ne zamânlardan beri elime böyle şey' geçmedi. Hemân, hemân karnımı doyurayım, harâretimi teskîn edeyim. Ben bununla şehre kadar râhatça gidebilirim. Orada da her işi tesviyeye kifâyet eder.

Sonra düşündü:

— Lâkin bu para benim değil. Yâ, biri gördüyse!

Etrâfına bakındı. Kimseler yok. Yalnız yol üstünde yapayalnız. Tâ uzakta, sağ tarafa doğru sarı başağı buğday tarlalarının ilerisinde bir köy, saman kaplı damları sivri kuleleriyle görünüyordu.

O, mesrûr-âne otlar arasından, çayırlardan atlıyor, yürüyor, koşuyordu.

Bir hânın önünde durdu:

— Sabâhlar hayrolsun...

Otelci kapının önüne geçip:

— Ne istiyorsunuz? Dedi.

— Yemek yemek!

— Artığımız kalmadı. İnâyet ola. Serseri gözlerini kırparak:

— Âa... Dedi. Ben sadaka istemiyorum parasını vereceğim.

Bu aralık elindeki louisyi gösterdi. Böyle bir adamın parmakları arasında altın bulunmasına fevka'l-âde hayret eden köylü kadın kocasına seslenmiş, o da sût'i zanla adamcağıza bakarak isticvâba başlamıştı:

— Bunu nerede buldunuz?

— Size ne! Ben yemeğin parasını veriyorum ya?

— Pekâlâ, bende yemek satmam!

O, bir müddet mütehayyir kaldı. Sonra altını cebine koyup, omuzlarını kaldırarak çekildi gitti.

Otelci herifle karısı onu gözleriyle ta'kîb ediyorlardı.

— İşte bir tane daha... Kim bilir ne yaptı!

— Acabâ polise haber versek mi? Bir müşteri gelmişti. Vuku'a mübâlağa-kâr-âne ona da anlatıldı:

— Sîmâsı âdetâ hepimizi korkutan bir sefilin elinde altın bulunsun!

— Hayır, bu olamaz.

Deliden uslu haber.

(s.302) — Cebinde daha başkaları da var gibi görünüyordu. Âh, bu nereden gelip nereye gittiği bilinemeyen çapkınlar...

Mes'ele beş dakikada bütün köy halkını dolaştı.

O, yüzüne dik dik bakarak kendisini husûmet-kâr-âne ta'kîb eden çocukların niçin geldiklerini anlamaksızın, yorgun ayaklarıyla ilerlemeğe çalışıyor. Başka vakit yol üstünde

oturup dinlenirken, bugün bir türlü cesâret edemiyordu.

Ekmekçi kadın, dükkânında pişkin kabuklu, esmer ekmekleri diziyordu.

— Sabâhlar hayrolsun, madam.

Bana hâs bir ekmek versen ya...

— İnâyet ola!

— Âa, neden... Bana burada ehemmiyet edilmiyor! Hiç şüphe yok ki el uzatanın esvâbı süslü olmadığı için... Parasını veriyorum, madam.

Altını uzattı.

— İnâyet ola dedik, Â...

Kolu uzanmış, ağzı açık bir hâlde bir müddet kaldı. Ba'de başını sallayıp “Budala!” diye mırıldanarak çekildi.

Her tarafta, bakkâlde, kasapta aynı cevâbla mukâbil olunuyordu.

Kendi kendine, “Parasını verdiğim hâlde böyle... Ya, vermeyecek olsam! Yoksa altın kalb mi? Diye söyleniyordu.

Artık onu çıkarmaya cesâret edemedi. Yalnız, ara sıra yokluyor, cebindeki bayat ekmek kırıntılarıyla tütün çubukları arasındaki bu parlak

ma'dene dokununca fevka'l-âde bir letâfet hissediyordu.

Akşam olmuş, mi'desine hâlâ bir şey` girmemişti. Kendini toplayarak, bu uzun yol üzerinde yürümeğe başladı.

Düşünüyordu:

— Cebinde yirmi frank olduğu hâlde açlıktan ölemem yâ!

Ma'a-mâ-fih yavaş yavaş anlayarak:

— Hayır, dedi. Ben bir louisye lâyük değilim. Benim gibi sefâlet-zedelerin elinde yüz kuruş şüpheyi da'vet ediyor. Onu nereden bulduğumu soruyorlar. İhtimâl ki ormanda bir yolcuya hücûm ederek sirkat ettiğim zannolunuyor. Âh, hiç olmazsa aç bulunmasaydım.

Böyle söylenirken, yolun bir köşesine dönmüştü ki karşıdan bir adamın kendisine doğru gelmekte olduğunu gördü. O da yorgun bir hâlde, iki büklüm yürüyordu. Esvâbları parçalanmış, eski bir şapka başında, tozlu, karmakarışık sakal içinde sapsarı bir yüz.

İki serseri birden bire durarak, sanki

Zamânede bin hüner bir aferine.

(s.303) ıztırâblarını hemân anlamış gibi ellerini birbirine uzattılar.

— Böyle nereye gidiyorsun, arkadaş?

— Geceyi geçirmek için şehre. Yolda berâber miyiz?

— Hayır, ben aksi cihette gidiyorum. Fakat sana bir nasîhat edeyim mi? Yolu değiştir. Çünkü onlar serseri kabûl etmiyorlar. Ben işte oradan geliyorum. Yatmak için samanlık bile bulamayacaksın.

— Haydi, sende, param varken...

— Evet, paran varken bile. Bâ-husûs diyecekti. Fakat sükût etti.

Öteki tekrâr lakırdıya başlayarak:

— Her tarafın köylüsü birdir. Eğer birinin sadaka istediğini hissedersen kulak tıkarlar. Lâkin bu gösterilince...

Elindeki birkaç onluğu şıkırdatarak güldü.

— Pek çok değil. Dört kuruş kadar bir şey! Fakat beni üç gün geçindirir.

Bunu söylediği zaman öteki:

— İşte, dört kuruşla, benim yirmi frankımdan zengin. O, bununla ekmek alacak, başını dayayacak bir yer bulacak. Diye söyleniyordu.

Nâ-gihân, zihnine bir şey gelerek dedi ki:

— Haydi, şunun birazını bana ver.

Öteki derhâl elini kapamıştı.

— Ooh, asla! Ben bununla tâ köye kadar gideceğim ve sonra da...

— Ekmekte yok mu?

Omzundaki torbayı göstererek:

— Hayır, Allah ısmarladık.

Bir adım atmıştı ki serseri onu omzundan yakaladı.

— Beni böyle aç bırakarak bir yere gidemezsin.

— Bir şey'im yok ki...

— Fakat paran var ya... Haydi, yol arkadaşına biraz ver.

— Veremem... Sana söyleyeyim... Yolda kendine iş bul, çalış.

Şimdi açlık, o müthiş açlık serserinin mi'desini burgu gibi deliyordu.

— Biraz beni dinle. Ben senin paranı satın alacağım. Evet, hem de onların değerini yirmi frank olarak vereceğim.

Öteki hayretten gözlerini açmıştı. Diğer devâm etti:

Evet, yirmi frank... Tam yüz kuruş. Bu sabâh onu toprağı karıştırırken buldum. Elbisem yırtık pırtık olduğu için her yerden beri reddediyorlar. Görüyorsun ya, arkamdaki esvâb değil, paçavra... Bir taraftan da açlık gözlerimi parlatarak, sîmâma korkunçluk veriyor. Sana gelince! Esvâbın pek fenâ değil. Şu yağmurlukla çobanlara benziyorsun. Elindeki yirmi frank bulunmasına herkes şaşırmaz. Ve belki benden

Rü`yâ görmüşe döndü.

(s.304) ziyâde de muhtâc değilsin. Şüphesiz yola çıkmadan evvel biraz bir şey`de yemiştir. Ben, ben ise iki gündür açım.

Şu son sözleri yavaş sesle, mahcûb-âne, fakat hiddetli, yüzünü herife yaklaştırarak söylemişti.

— Görüyorsun ki alışveriş yolunda. Eğer kalb diye korkuyorsan bak sesine. İşte... Haydi, şimdi o kuruşları bana ver.

Lâkin öteki kendine uzatılan altını iterek, geri çekiliyor ve:

Paranı sakla! Sen benden zenginsin, diyordu.

Hâlâ anlamadın mı? Ben onu kullanamıyorum. Kimse almıyor, ver...

Hayır, olmaz. Allah ısmarladık.

Serserinin, bu sefer gözleri karardı: bir sirkat, bir cinâyet hırsı bütün dişlerini gıcırdatarak, hemân yumruğunu kaldırıp diğerinin boğazından kemâl-i şiddetle yakaladı.

—Ver diyorum...

Herif, şu tazyîkten kurtulmak için çabalıyordu. Sonra kollarını uzatarak kanca gibi kıvrılmış parmaklarını gerdi. Ağzı imdâd haykırmak için açıldı. Gözleri fırladı. Daha sonra bir kere dönüp yere düştü.

Paralar toprağa yuvarlanmıştı.

Cânî, hemân onların üzerine kapanarak saymaksızın topladı, ba'de bacaklarının bütün kuvvetiyle koşmağa başladı.

Sabâh oluyorken, ilerideki köye nefes nefese yaklaştı. Ve o vakit dişleri arasında hâlâ louis altınının bulunduğunu hissetti. Cebindeki bakır

paralar, cinâyetinin dehşetini gözleri önüne getirivermişti. Şimdi korkuyordu.

Lâkin açlık mi'desini tırma-
lıyor, koparıyor, ona daha ilerisini
düşündürmüyordu.

Altını ağzından çıkararak bilâ-
tereddüd uzaklara attı. O yapraklar
arasına sanki bir dal gibi sesler
çıkarak düşmüştü.

Artık orada duramadı. Şehre
doğru tekrâr koşmağa başladı.

— Bir okka ekmek, ricâ
ederim. Ekmekçi ekmeği alarak
uzatmış ve parasını da almıştı. O anda
topraktan üzerleri üzerleri çizilmiş
onluklar serseriye titretti. Fakat
ekmeğin taze içi, pişkin kabuğu, ona
hepsini unutturmuş... O şimdi elinde-
kini ısırarak yürüyordu. Bir korudan
geçerken yaprakların arasına düşen bir
dal parçası kalbini heryecânlarla
titretti. Çünkü biraz evvel uzaklara
fırlattığı louis altını da aynı sesi
çıkarmıştı...

Sazına bülbül konar.

(s.305) **Müntahabât-ı Nefise**

Zevcemin Mezârında

Tenhâ... Sükût her taraf âlûde-i zılâl

Bir levha-i melâl;

Her makberin başında duran senin pür-
hutût

Bir fâtihayla boynunu bükmüş garîb
ve zâr

Bir sa`il-i mezâr...

Bir mahşer-i sükût... Ne bir ses, ne bir
sadâ

Her şey` sükûn-fezâ,

Donmuş, tahaccür eylemiş, âmâde-i
sükût

Her taşta —Hasta bir sesin en son
vasiyyeti

Bir âh fırkatı...

Rîzân olur bu yerlere nâlân ve sîne-
çâk

Me`yûs ve girye-nâk

— Sâfi kanatlarıyla uçan bâd bî-karâr

Her sürü ser-bülende dokundukça kâh
kâh —

Bir lerze-i siyâh...

Bir lerze-i siyâh ile her kabir pür-
sükûn,

Her sinnin gam-nümûn

Bir yâr pür-vefâ gibi olmakta pâyi-dâr;

Bekler siyâh sürülerin zıll-i mâtemi
Bekler bu âlemi...

Geldim kenâr-ı kabrine, âh işte ben
yine, Döktüm sirişk rûhumu senin
hazînene!

Meflûc bir sadâ gibi âvâz-ı hasretin
Rûhumda ağlayıp da diyordu hazîn
hazîn:

“Mevkûf intizâr-ı kıyâm kıyâmetim!”

Tuğyân edip o, demde bütün
nâtıkıyyetim

Yâdınla – İstedim ki – tutup en hafâ-
güzîn

Âlâm-i kalb zâr mı pür-lerze, pür-enîn
Teşrîh ile mezârına hep eyleyim
defin...

Teşrîh-i rûh-zârıma bed` ettiğim
zamân

Tuttu lisân-ı kalbimi, kahretti nâ-
gehân

Bir cûşîş-i bekâ ile bir ra'ş-e-i figân...

Hüseyin Su'ad

Sabırlı kulunu Allah sever.

(s.306) **Mekteb Dersleri:**

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — Müntahiblerin vazîfesi
nedir?

Cim. — Vicdânlarını rehber
ittihâz ederek vatan ve millete hüsn-i
hizmet edebilecek adamları takdîr ve
intihâb eylemektir.

Sin. — Meclis-i A'yân nedir?

Cim. — Kuvve-i kânûniyye
aksâmından biridir ki a'zâsı hüküm-dâr
tarafından ta'yîn edilir.

Meclis-i A'yâna a'zâ olabilmek
için meb'ûsların hâ'iz olmaları lâzım
gelen evsâftan başka, üç şart daha
vardır:

1. Âsâr ve ef'âli umûmun
vüsûk ve i'timâdına şâyân olmak.

2. Umûr-ı devlette hizmât-ı
memdûhası mesbûk ve müte'ârif
olmak.

3. Kırk yaşından aşağı
bulunmamak. A'yân a'zâsının mikdârı
meb'ûsan a'zâsının sülüsünü tecâvüz
edemez.

Sin. — Kuvve-i adliyye nedir?

Cim. — İcrâ-yı adâletle
mükellef olan kuvvettir ki mahâkim ile
hâkimlerden ibârettir.

Sin. — Adâletin tamamıyla
icrâsı için ne gibi esâslara ri'âyet
etmelidir?

Cim. — Adâletin hüsn-i sûretle tevzî'î için ri'âyet edilmesi lâzım gelen esâsât şunlardır:

Muhâkemâtın aleniyeti.

Hâkimlerin lâ-yen'azl olması.

Hâkimin düşük ma'aşlı diğer bir me'mûriyyetinde bulunamaması.

Herkesin hâkim-i tabî'iyesine tâbi' olması.

Muhâkemin istilâli.

Serbest-i müdâfa'a.

Kânûn-ı esâsiyyemizde bütün bu esâsları te'yîd eden mâddeler vardır.

Sin. — Kuvve-i adliyyenin vazîfesi nedir?

Cim. — Kavânîn-i mevzû'ayı müsâvâten tatbîk ile adâleti te'mîn eylemektir.

Sin. — Kuvve-i icrâ'îyye nedir?

Cim. — Devletin umûr-ı dâhiliye ve hâriciyyesini idâre eden kuvvettir ki buna biz “Hey`et-i hükûmet” diyoruz.

Sin. — Kuvve-i icrâ'îyye neden terekküb eder.

Cim. — Hüküm-dâr, vükelâ, nâzırlar ve ale'l-derecât idâre me'mûr-larından terekküb eder.

Sin. — Devletin vazîfesi nedir?

Cim. — Evvelâ, vatani düş-manlardan muhâfaza için kuvve-i berriyye ve bahriyyenin tanzîmine çalışmak.

Sâniyen ahâlînin cân ve mal ve ırz ve nâmûsunu te'mîn için zâbita-i adliyye teşkîl etmek. Ya'nî âsâyîş-i memleketi te'mîn, icrâ-yı adâlet için mahkemeler te'sîs eylemek.

Tas tas üstüne kalmasin.

(s.307) Sin. — Vezâ'îf-i tâliyye ne gibi şey`lerdir?

Cim. — Ma'ârifin ta'mîmine, zirâ'at, ticâret ve san'atın terakkîsine çalışmak; mektebler, medreseler açmak, kütüb-hâneler, müzeler, umûmî bâğçeler, hastaneler te'sîs etmek; şimendüferler, yollar yapmak...

Sin. — Devletin bu vezâ'îfi hakkındaki efkârı îzâh eder misiniz?

Cim. — Efendim, vezâ'îf-i asliyyenin îfâsına bütün devletler mecbûrdur ve zâten devletlerin teşekkülü bu esâsa müsteniddir.

Fakat vezâ'if-i tâliyye zamân ve mekâna, ihtiyâcâta göre tebeddül eder. Vezâ'if-i tâliyyenin hükûmete ta'alluk edip etmeyeceği hakkında ihtilâf vardır.

Birtakım sosyalistler bütün bu vezâ'ifin münhasıran devlet tarafından yapılmasını teklîf ediyorlar. Anarşistler ise devletin bu gibi şey'lere karışmaması fikrindedirler. Fakat en doğrusu devlet, vazîfe-i asliyesine daha ziyâde ehemmiyet vermekle berâber bu gibi umûr-ı nâfi'a ve ticâriyyeyi ihmâl etmemeli ve bu husûsta ahâlîyi de serbest bırakmalıdır.

Midhat Sadullah

Kırâ`at

İbtidâ`î:

Bir gün bir kuş susadı. Bir surâhînin dibindeki suyu içmek istedi. Surâhînin ağzı dar idi. Kuşun gagası suya varamıyordu. Surâhîyi bir yana yatırıp suyu yaklaştırmak istedi. Yapamadı. Düşündü taşındı. Sonra bâğçeden ufak ufak taşlar getirip birer birer surâhîye koydu. Su yukarı çıktı. Kuş içti.

Sabır ve sebât ile çalışan muvaffak olur.

Rüşdî:

Hikâye

Amerika şehirlerinden birinde, civârdaki yollardan biri üzerine vaz' edilmiş olan bir mektûb kutusunun derûnundaki mektûbların haftalardan beri çalınmakta olduğuna dikkat edilir. Posta şubesinin müdürü bu husûsta pek çok şikâyetler vukû' bulduğu için o kutudaki mektûbların ahz ve tevzî'ne me'mûr olan müvezzi'i isticvâb eder. Müvezzi'de bu sirkatlere asla akıl erdiremediği ve kimler tarafından icrâ edildiğini anlayamadığı cevâbını verir. Bunun üzerine müdür ma'iyyetindeki me'mûrlardan birine ma'hûd kutunun civârında tarassud üzere bulunmasını emreder ve az müddet sonra hırsız keşfolunur.

Tûtî söyler ama insân olamaz.

(s.308) Fi-l-vâkı' bir kadının kutuya bir mektûb atmasından biraz sonra ağzında bir mektûb bulunmak üzere kutunun deliğinden bir ufak karga çıkar ve mektûbu yüz metre kadar uzakta bir yere götürüp bırakır. Me'mûrda ardı sıra giderek bütün çalınan mektûbları darmadağın bir hâlde orada bulup toplar, posta

şu'besine getirir. Bunun üzerine işte şöylece meydâna çıkar. Meğer karga bu kutunun içinde yuvasını yapmağa başlamış ve ara sıra sırtına düşmekte olan mektûbların iz'âcâtından hiddetlenerek onları gagası ile oradan çıkarıp dışarıda bir yere götürür, atarmış.

Posta müdürü bu tafsîlâtı anlayınca zavallı kuşun yuvasını târ-mâr etmeği istemeyerek civârda bir mahale diğer bir kutu vaz' edilmesini emreder.

İşte himâye-i hayvânât merâkında olanlar için şâyân-ı imtisâl bir hareket!

İ'dâdî:

İnsâniyyet

Bugün hiçbir akıllı adam yoktur ki kendisinin göze görünmeyen birtakım teller ile bütün geçmiş, gelecek ve hâzır olan adamlara merbût olduğunu hissetsin. Biz şimdiye kadar vefât etmiş olan bütün adamların vârisi, şimdi yaşamakta olanların şerîki ve şimdiden sonra doğacak olanların hâmîsiyiz. Bizi şimdi bulunduğumuz hâle derece derece getirmiş olan binlerce nesillere karşı borcumuzu ödemek için kendimizde

ve bütün ebnâ-yı nev'amıza bulunan tab'-ı insâniyyeyi ıslâh ve terbiye etmelidir. Meselâ oturduğumuz evimizi böyle güzel ve râhat bir hâle koymuş olan binlerce, yüz binlerce çalışkan adamlara teşekkürâtımızı göstermek için bu evi dünyâya bizden sonra gelip oturacak olanlara daha güzel, daha râhat bir hâlde terk etmeliyiz.

Şüphe yok ki biz, bizden evvel dünyâya gelip gitmiş olanlardan daha râhat ve daha mes'ûdüz. Bir sûretle çalışmalıyız ki bizden sonra gelecek olanlar daha râhat, daha mes'ûd olsunlar. Bu maksad dâ'imâ göz önünde tutulursa insân ne kadar kâbiliyyetsiz olsa yine insâniyyetin terakkîsine az çok hizmet edebilir.

Yine şüphe yok ki bir ağaç diken, bu ağacı kesip tahta hâline koyan sonra bu tahtaları birleştirip bir rahle yapan adamlar insâniyyete pek büyük hizmet etmişler. Fakat bu rahlenin başında bir çocuğu okutan âdem daha büyük bir hizmet etmiş olur. Zîrâ o adamlar insâniyyetin mes'ûdiyyet-i mâddiyye ve ma'neviyyesine çalışmış oluyor. Ne şerefli hizmet!

A. N.

Zulmî kendine.

(s.309) **Kitâb-ı Tabî'at**

—Mâ-ba'd—

Muntehâ-yı Âlemde (300)

Metre İrtifâ'ada:

“11” kilometre ba'dında mütevâlî sedlerin yükselttiği azîm bir kar sahrâsına (ooh) denilebilirse, işte biz böyle bir ova üzerinde bulunuyorduk, diyebiliriz.

Nasıl vakit geçiriyorduk...

3000 – 3300 metre irtifâ'a mâlik bulunan bu azîm ooh hiç şüphesiz küre-i arzın en bârid ve en fırtınalı mahali idi. Yolumuzun nihâyetinde bir sâ'at kadar tevafuk ettik. Bâd-ı kutbun temevvüc ettirmekte olduğu bayrağın önüne dizilmiş olduğumuz hâlde hey'etçe bir

fotoğraf çıkardık ve avdet hâzırlığına başladık. Öğleden üç sâ'at sonra artık yola çıkmış bulunuyorduk.

Esnâ-yı Avdette:

Bereket versin ki eski izler henüz karlar üzerinde mer'î idi. Hey'et yolunu gâ'ib etmek korkusu olmaksızın en son zahîre deposuna doğru ric'at ediyordu.

Şimdi kâşifler şimâle sür'atle ilerlemek için o kadar şedîd bir ârzû-yı meşy ile titriyorlardı ki hiç şüphesiz bu ârzû kutba gider iken bu kadar şiddetli kendini hissettirmemişti. On üç kânûn-ı sâniye kadar seyâhat ooh üzerinde, ba'de glacierler üzerinde ve fakat — evvelki seyâhatin aksine olarak — bu defa inmek sûretinde devâm ediyordu.

Akıldan hâric iş tutma.

(s.310) **Târîh-i Eşyâ ve Muhtere'ât**

Tabâ'at

Târîh-i medeniyetin on dördüncü asriyyesine kadar nüfus-ı umûmiyyeye nisbet birkaç bahtiyârın yed-i nâ'iliyyetinde mahsûr kalan hazâ'in-i ma'rifet, bu asrın nihâyetinde vukû' bulan bir keşf-i mühim sayesinde kemâl-i sür'atle bütün ebnâ-yı beşere feth-i bâb iğtinâm etmiş ve

on beşinci, on altıncı asrın havârik-ı keşfiyyât ve ihtirâ'âtını sihr-âmiz denecek bir sür'at ve sühûlet ile neşrederek medeniyet-i insâniyyeyi lââyık olduğu hadd-i kemâle doğru is'âd eylemiştir. Fi-l-vâkı' on beşinci asırda tabâ'at henüz keşfedilmiş bulunmasa idi Hind tarîkinin Amerika'nın ve bunların reh-güzârındaki nice bilâd ve cezâ'irin keşfi ile fikr-i beşere gelen vüs'attan ebnâ-yı nâsî haber-dâr etmek hemân mümteni' olacak, bu havârik yine ancak birkaç keşfin hazâne-i servetini çoğaltarak mâlik-âne-i irfân-ı beşere vüs'at-bahş olamayacaktı. Ancak tabâ'atın keşfi sayesinde ki mavtın-ı beşerin bu arz üzerinde mazhar olduğu fûshat ile kanâ'at edemeyerek semâlara, güneşlere kadar a'lâ-yı nazar-ı tedkîk ile gemisinin istikrârını hakâyık-ı fenniyye ile meydân-ı aleniyyete çıkaran erbâb-ı keşf mehr-i münîr hikmeti tıfl-ı beşerin uyûn-ı cehl ve gafletini açarak kalb-i sâfında mukâvemet-sûz bir iştiyâk terakkî hâsıl etmiştir. İşte bütün bu mü'esser-i medeniyyete rehber olan (Johannes Gutenberg) kendinden evvel (Lauren Foster) nâmında bir zâtın düşünmekte olduğu usûl-i temsîli 1436 târîhinde ikmâle sâ'î olup muteharrik harfler ihtirâ'î sûretle maksadına

muvaffak olmuştur. Bundan on dört sene sonra Mayanslı banker (Faust) ile ortak olmuş ve mâhir bir hattât olan (Cheffer) i dâ'ire-i refâkatine alarak onun ısığa-i hurûf husûsundaki mahâret-i mahsûsasından ziyâdesiyle istifâde eylemiştir. (Cheffer) in el-yevm mürettebleri elinde görülmekte olan muteharrik kalıba mûmâsil bir kap dahi ihtirâ' eylemiş bulunduğu zannedilmektedir. Muteharrik hurûf, muteharrik kalıp bulunduktan sonra, artık san'at-ı tabâ'at kesb-i mükemmeliyyet etmiş sayılabilirdi. İlk defa olarak (1454) târîhinde bir (Tevrât-ı Şerîf) ile (Enduluğans Mektûbları) denilen evrâk-ı ma'rûfe-i rûhaniyye tab' olunmuştur. Bunun üzerine şu hizmet-i hârika Almanya'da, İtalya'da, Fransa'da, İsviçre'de, İngiltere'de hâsıl Avrupa'nın hemân her tarafında kemâl-i sür'atle intişâr eylemiştir. Kitâbların fiyatı bi't-teba' nisbetsiz bir sûrette tenzîl edivererek, önceleri en âlim adamlardan ibâret bulunmuş olan tab'lar dahi ezmine-i kadîmenin nefâ'is-i edebiyyesini gâyet ucuz olarak ta'mîm edivermişlerdir. Bu ilk âsâr-ı matbû'a, gerek sıhhat-i mütûn, gerek nefâset-i tab' nokta-i nazarından

hâlâ erbâbın nazar-ı takdîrini muhâfaza eylemektedir.

Tabâ'atın mazhar olacağı terakkîyât-ı serî'ayı ve medeniyet-i beşeriyye üzerindeki te'sîr-i azîmini takdîr için (1529) târîhinde (Erasmus) nâmında bir mü'ellifin yalnız bir eserinin (24000) nüsha tab' edilmiş bulunduğunu düşünmek kâfîdir. İşte insânlar okumağa, öğrenmeğe bu kadar harîs oldular. O zamâna kadar yuvarlandıkları girdâb-ı cehlin umûm-ı zulâmını takdîr ile bâsire-i hakîkatlerini tenvîre başlayan hûrşîd-i ma'rifete doğru te'âlî etmek istediler.

Tabâ'at, memâlik-i osmâniyyeye, o zamânlar Avrupa ile olan münâsebet ve ihtilâtın killet ve mahdûdiyyetine mebnâ, târîh-i ihtirâ'ından ancak üç asır sonra, ya'nî sultân Ahmed sâlis hazretlerinin devr-i sultâniyyetinde 1740 sene-i mîlâdiyyesine doğru dâhil olmuş ve (Basmacı İbrâhîm) nâmında bir zâtın ehemmiyyetle açılan ilk matba'ada (Vankulu) nâmındaki Lûgat-i Arabiyye ile (Nü'mâ), (Raşid) târîhleri ve Kitâb-ı Çelebi, Nazmî-zâde, Sehîl gibi meşâhîr-i irfânın âsâr-ı mu'teberesi sûret-pezîr temsîl olmuştur. Mûmâ-ileyhün vefâtı üzerine,

halefi olan (Küçük İbrâhîm) hemân (Vankulu) yu ikinci defa

Mîrî malı balık kılçığıdır, yutulmaz.

(s.311) olarak tab'dan başka bir eser-himmet gösretememiş ve bu sıralarda tabâ'at, ilk zuhûrunda görmüş olduğu i'tibârdan düşerek halkın rağbet-kâr mütâla'a olanları yine yazma âsâr-ı taharrîsine başlamışlardır. Mu'ahharan, ya'nî (1784) târîhine doğru neşrolunan bir hatt-ı hümâyûn tabâ'ata eski revnakını i'ade eylediği gibi târîh-nüvîsân devletten (Muhammed Reşid) ve (Ahmed Vâsıf) efendilerin nezâret-i mütemâdiyyesi altında pey-der-pey vâsıl-ı medâric-i terakkîyât olmuş ve sultân Mahmûd Adlî hazretlerinin ahd-ı sultâniyyetinde bu asr-ı terakkiyye lâayık bir sûrette intişâra başlamıştır.

Usûl-i tab'dan intizâr olunan fevâ'id-i hakîkiyyenin istihsâli, onun bir lâzıme-i mütemmimesi olan kâğıtın a'mâlini teshîl ve tekmîle vâ-beste idi:

(650) târîhlerine doğru (Semerkand)da ve (Buhara)da ipekten kâğıt i'mâl olunurdu. (706) târîhinde (Amr) nâmında bir zât Mekke-i Mükerrreme'de ipek yerine pamuk isti'mâl eylemiştir. Pamuk veyâ şâm

kâğıdı tesmîyye olunan bu kâğıt, az zamân sonra Avrupa'da duyuldu. Yunanlılar tarafından cenûbî İtalya'ya götürölüp Napoli'deki (Norman) kralları tarafından ekseriyâ diplomalarda isti'mâl olunmuştur. Bunu Araplar dahi İspanya'ya ithâl etmişler ise de İspanya'da keten ve kenevirin kesretine mebnâ bir kâğıt tercîh olunarak on üçüncü asırda (Castilla) de isti'mâl olunmuş ve buradan Fransa'ya, Avrupa'nın bilâd-ı sâ'iresine münteşir olmuştur. Ma'amâ-fih (Parşömen) denilen türüşe, salâbet ve metânetine mebnâ, hatta Notre'lerin evrâk-ı mühimme için başka vesâ'it isti'mâl etmeleri men' olunmuştur. Ancak on dördüncü asrın evâhinde matba'acılık epeyce intişâr edip de tab' için ucuz kâğıt tedâriğine ihtiyâc kat'î hâsıl olunca asıl kâğıtın galebe-i hakîkiyyesi meydâna çıkmıştır.

El-yevm en büyük udebâ, hükemâ ve fazılânın inde'l-insâf kıymet-i takdîr olunamayacak derecede âlî olan âsâr-ı hâriku'l-âdesini bir iki kuruş kadar bir fiyat ile tedârik edip mütâla'aya muvaffak olduğumuzu düşününce şu san'at-ı hârikanın mevcûdlarını yâd ve tebçil

için kelemât-ı ta'zîmeye bulmaktan hakîkaten âciz kalırız.

Ali Nusret

Handelerden:

Vâlîde ile çocuğu arasında:

Vâlîde — Geçen hafta sınıfının birincisi oldun diye dünyâlar kadar sevinmiştim. Bugün komşunun çocuğundan işittiğime göre sınıfında sekizinci kalmışsın! Ayıp değil mi?

Çocuk — Biraz da arkadaşlarımız vâlideleri sevin sinler. Anneciğim, yalnız sen mi sevineceksin?

Bir coğrafya dersinde:

Hevâce — Nasıl oluyor da denize mütemâdiyen birçok nehirler, çaylar, dereler, ırmaklar döküldüğü hâlde deniz yine taşmıyor.

Çocuk — Suyun fazlasını deniz içinde bulunan balıklar içiyor da onun için.

Prusya Mekteb-i Harbiyyesinde:

Fenn-i esliha mu'allimi — Siz söyleyin bakalım! (Mavzer) tûfengi ile

(Şaspo) tufengi arasında ne fark vardır?

Şâkird — Mavzer tufengi ile biz Fransızları öldürdüğümüz hâlde şaspo tufengiyle de Fransızlar bizi öldürüyor. Beynlerindeki fark budur.

Her Mûsâ'nın bir Fir'avnî var.

(s.312) **Bir Eşegin Hâtırâtı**

...köye avdet edince yüzbaşısının vefât ederken kendisine verdiği para ile “Mamur” da bir ev satın alarak küçük oğluyla, büyük annesini oraya götürdü ve beni de yanımızdaki ufacık çiftlikli komşumuza sattı. Ben ihtiyâr hâtunla mini mini efendim Jorge'yi gâ'ib ettiğimden dolayı o kadar mahzûndum ki onlardan şimdiye kadar hakk-ı âciz-ânemde hiçbir fenâlık görmemiştim. Bu iyiliğe karşı bende dâ'imâ vazîfemi hüsn-i îfâ eylerdim.

Yeni sâhibime pek de fenâ hûylu diyemem ama adamcağızda herkesi, evet bende dâhil olduğum hâlde herkesi muttasıl çalıştırmak merâkı vardı. Her gün bana bir küçük araba bağlar, toprakları, gübreleri, sebzeleri, odunları taşıtır. Ee, buna cân mı dayanır. İnsân, ölür, bayılır... Nihâyet, yavaş yavaş tembelliğin yolunu tuttum. Böyle akşama kadar

bağlı durmaya ben hiç alışmamıştım. Bu ne, bu! Hele Pazar kurulduğu günler... Sırtıma o kadar yükletir, o kadar yükletirdi ki sormayın. Gerçi yolda dayak atmazdı. Keşke aç bıraksaydı da atsaydı. Âh, bilseniz sabâhtan tâ ikindiye kadar hiçbir şey yemeden durmanın acısını takdîr etseniz havâ sıcak, sıkıntılı oldu mu harâretten âdetâ cayır cayır yanardım. Para eder mi ya... Her şey satılacak, efendi kesesini dolduracak, arkadaşlarına “Allah ısmarladık... Güle güle!” diyecek, neden sonra gönlü olupta bana bir damla su tattıracak...

Böyle olunca tabîî bende tebdîl-i meslek ederdim. Dostlukla mu'âmele olunmazsa her zamân

Gâsbın malı zâlîme yarar.

(s.313) çektiğim eziyetlerle mukâbele etmeğe hâzırlanırım.

İşte bakın bir gün ne düşündüm: Göreceksiniz ki eşekler, hakîkaten eşek değildir. Fakat aynı zamânda ahlâkımın nasıl bozulduğunu öğreneceksiniz.

Çarşı günleri, çiftlikte mu'tâdın hılâfına, erken kalkılarak sebzevâtlar toplanır, yağ dövülür, yumurtalar alınırdı. Ben yazın, ev içleri sıcak

olduğu için dışarıda çayırda yatıyor ve hep bu hâzırlıkları uzaktan işiterek, sabâhleyin sâ'at onda, mutlakâ gelip beni arayacaklarını biliyordum. O gecede, dedim ya, bu pazar günleri beni pek sıkır, yorar. Lâkin bir aralık çayırda, kütüklerle, çalılarla, çırpılarla, dikenli bir hendeğin mevcûdiyyeti gözüme ilişti. Kendimi burada tam azîmet sırasında pekâlâ saklayabilirdim. İşte bir çarşı günü sabâhleyin çiftlik adamlarının gelip, gittiklerini görür görmez yavaşça hendeğe inerek seçilmem kâbil olamayacak kadar iyi gizlendim. Derken, efendim, tam orada, dikenler içinde bî-hareket durup dururken küçük çocuğun beni çağırarak öteye beriye koştuğunu, arandığını hissetmeyeyim mi! Zavallı bağırdı, bağırdı... Sonra çiftliğe döndü. Mutlakâ gidip çiftçiye benim gâ'ib olduğumu söyleyecekti. Beş dakika akabinde herifin sesi karısını çağırıyordu.

Daha sonra bütün çiftlik halkı beni aramağa çıktılar.

İçlerinden biri: “Mutlakâ çit tarafına gitmiştir.” diyor, bir diğeri:

— “Nerden geçtiğini tahmîn edersin? Hiçbir yerde kaçacak yol yok!” diye cevâb veriyor. Çiftçide:

— Şüphesiz kapıyı açık bıraktılar. Haydi, oğullar tarlaya koşunuz. Pek uzakta değildir. Çabuk, çabuk, getirin. Vakit geçiyor... Bu ma'lûm... Pazara güç yetişmek olur mu, hiç... Diye söyleniyordu.

Hepsi tarlalara, ormanlara saptılar. Hem koşuyorlar hem de beni çağırıyorlardı. Bende saklandığım yerde bu hâle kıs kıs gülüyordum. Biraz sonra bî-çâre adamlar ter içinde nefes nefese geldiler. Tam aramaya çıkalı bir sâ'at olmuştu.

Şimdi efendi benim çalındığıma yemînler ediyordu. Bu sefer arabaya bâr-gîrlerden birini bağladı ve pek müte'essir çiftlikten ayrıldı. Herkesin işine gittiğini görünce ben kemâl-i ihtiyâtla başımı hendekten çıkararak etrâfıma bakındım ve yalnız olduğumu anlar anlamaz o sıkıntılı yerden büsbütün çıkıp kendimin nerde olduğumu bildirmemek için çayırın tâ öbür ucuna koştum ve bütün kuvvetimle anırmağa koyuldum.

Bu gürültüye bütün çiftliktekiler koşmuştu. Çoban...

Fesâd kumkuması.

(s.314) **Muhterem Hanımlara**

Â ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

Fizyoloji erbâbıyla etıbbâda ta'addüd-i zevcâtın mazarratını isbât için insânların ahvâl-i tabi'iyelerinde kesret-i tenâsüle, idâme-i nesle, kâbiliyyet-i neşv ve terbiyeye te'sîr eden birtakım edelle-i fenniye serd ediyorlar ki bunlarda ayrıca şâyân-ı tettebbû. Sû'i i'tiyâda kapılmış bir â ile efrâdını gözden geçiriniz. Mutlakâ çoğunun teşekkül-i azâm nokta-i nazarından pek nâkıs olduğunu, kimisinin (İstirhâ'i) denilen illete, kimisinin mi'de, kalb, rahim hastalıklarına giriftâr bulunduğunu göreceksiniz. Bâ-husûs â'ilenin cihâz-ı asabiyyesinde o kadar bâriz bir za'af-ı fitrî vardır ki...

Hükûmetimizin ibtidâ-yı te'es-süsündeki cenkçi, kavî, her şey'e mütehammil, kal'alar deviren, memleketler fetheden ecdâdımızın teşekkülât-ı bedeniyelerinden bugün bir tek eser bulabilir miyiz? Hayır, hepimiz za'îf ve nâ-tüvân, hepimiz başı önünde hayâtı sanki bir bâr-ı mü'ellim gibi taşıyoruz. Niçin? Zîrâ pey-der-pey dimâğlarımıza, rûhlarımıza intikâl etmiş olan za'af-ı sefil bizi

yaşamaktan tiksindiriyor, bize hayâtı gelip geçici bir derd sûretinde hissettiriyor.

Sâniyen teşekkül-i â ile bahsinde şâyan-ı te'essüf bir kayd daha var ki o da ta'cîl-i bulûğ mes'ele-i mühimmesî.

Tekevvün-i uzviyyenin son haddi, binâ-yı âdemiyyetin tâc-ı kıymet-dârı olan bulûğun vaktinden evvel vukû'unu, birçok zamândan beri iklimin te'sîrine hamlederlerdi. Bugün bunun bir hatâ olduğu anlaşılmıştır. Târîh bize gösteriyor ki âdetâ şimâli denecek mahaller ile şark beyinde bulûğ cihetiyle hemân hiçbir fark yoktur. Meselâ, ahlâk ve âdâtı az çok ihmâl olunmuş "Samoyedler, Ostyaklar" ve Rusya'daki ba'zı Müsevî kabîleleriyle Bağdat'taki kızları nazar-ı dikkate

Kan etme kânûn eyle.

(s.315) alınca, her iki taraftakilerinde yirmi yaşına doğru sinn-i rüşde vâsıl olduklarına kanâ'at tâtme hâsıl olur. Ya'nî, aynı esbâbın her yerde aynı netâyic tevlîd eylediği bir kere daha sübût bulur.

Tâ'cîl-i bulûğ vakitsiz izdivâca yol açar. Genç kız cismen kadın bile

olsa, fikren tamamıyla çocuk gibidir. Te'ehhül eyleyince zevcinden, zevcinin lisânından bir şey` anlamaz, anlayamaz. Bir çocukla, bir adam, kâbil değil cem'iyet teşkîl edemezler. Eğer genç kız kendi sinniyle mütenâsib biriyle izdivâc etse, bu sûrette de teşkîl edilen cem'iyetin ehemmiyyet-i vezâ'ifini, gâye-i hakîkiyyesini her ikisi de tefehhümden âciz kalırlar. Netice nedir? İmtizâcsızlık.

Bir çocuk kadar küçük bulunan kadın, nihâyet evlâd yetiştirerek, onları kemâl-i ihtimâmla terbiye etmek sinnine vâsıl olunca, artık hüsn ve letâfetten, kesret-i tenâsül isti'dâdından pek çok gâ'ib etmiş bulunur. Ne kadar kuvvetli görünürlerse görünsünler, henüz çocuk olan ebeveynin vücûda getirecekleri evlâdın, pek yaşlı yâhûd pek za'îf bir â'ilenin yavrularından farkı yoktur.

İzdivâcın devr-i tabî'iyyesi: Numuvvun nihâyet bulduğu zamandır ki kadınlar için yirmi beş erkekler için otuz yaşına doğrudur. En kavî çocuk yetiştirmek devresi de kadın için otuzdan kırka, erkek için de otuzdan elliye kadardır.

Cem'iyet-i umûmiyyenin yâhûd daha husûsî, cem'iyet-i medeniyyenin ve bütün a'zâsının her türlü menâfi'ni te'mîn eden esbâbdan biri de tevellüd eden çocuklar beyinde bir münâsebet, sinnen ve adeden bir tenâsüb bulunmasıdır. İşte biz bu nisbetten de mahrûmuz. Her evde erkekten ziyâde kadın var.

Şâyeste-i tedkîk bir mes'ele-i fizyolojiye olmak üzere şu da hâtrımızda kalsın ki kız çocukları, teşekkülât-ı uzviyyece pederlerine yâhûd ecdâdına ve erkek çocuklar da vâlidelerine yâhûd vâlidelerinin ecdâdına benzerler. Müşâbihât hâricine dâ'imâ aynı kânûna tâbî'dir. Bundan istidlâl olunuyor ki baba kızında; vâlide oğlunda ezhâr-ı vücûd eyleyerek böylece yek-diğerine benzer nesiller peydâ olup gidiyor...

Â'ilelere en müthiş âkıbet hâzırlayan sû'i teşebbüsâtın biri de pek yakın akrabâ beyindeki izdivâclardır. İşte nev'-i beşerde tagayyür-i ensâlin en büyük esbâbından biri. Çünkü vücûd bulan çocuklar ya emrâz-ı dimâğiyyeden biriyle ma'lûl yâhûd akîmdirler. Zâten akrabâ beyindeki izdivâcları kânûn-ı medeniyyeden evvel kânûn-ı tabî'î men' eylemiştir. Nasıl oluyor da

bazen bu kânûna mugâyir hareket ediliyor! Hele kânûn-ı ahlâkî kemâl-i şiddetle i'tirâz eder. Zîrâ çocukların evvelce hiss eyledikleri sâfiyyet ve samîmiyyet ihlâl olunarak iffet ve hayâ – ileride izdivâc etmek fikriyle – daha pek

Kuvvet-i tâlî'a bak, istemez isti'dâd.

(s.316) küçükken kaldırılıyor. Hâlbuki yek-diğerine hiss-i karâbetle merbûtü'l-kalb ve rûh olan çocuklarda böyle bir fikri, gayr-i kâbil afv bir cinâyet kadar müthiştir.

Bu bahse hıtâm vermeden evvel bir kere daha arz eyleyelim ki insânlar muhâfaza-i mevcûdiyyet için mutlakâ tekessüre muhtâcdırlar. Bir milletin nüfûsu ne kadar sür'atle tezâyüd ederse —muhârebât eksik olmamakla berâber — yine bekâ-yı hayât edebilir. Efrât-ı tekessür hiçbir vakit fenâlık intâc etmez. Bi'l-akis bir milletin esbâb-ı refâh ve terakkîsindendir. Milleti tevsî' ve ta'mîm için en büyük, en kuvvetli vâsıtaadır.

İngilizleri unutmayalım. İşte onlar sırf efrât-ı tekessürleri ve yavrularına verdikleri hüsn-i terbiye sayesinde bugün dünyânın en vâsi' yerlerini, Amerika-yı şimâliyi, Avusturalyalılar, işgâl eylediler.

Günden güne bu istîlâ-yı umûmî artıyor. Lisânları, âdetleri, mü'esseseleri, nüfûz-ı ticâriyyeleri rû-yı arzda o kadar münteşir ki...

İşte biz, dâ'imâ İngilizleri numûne-i medeniyet ittihâz ederek hayr-i kâbil inhidâm bir şekl-i millî almaya çalışalım. Yoksa küçülürüz, küçülürüz...

Osmân Fahrî

Birinci Bâbın Sonu

Bir Hikâye-i Sadâkat

Kraliçe Artemisia

Anadolu'da, bugün "Mylasa" denilen mevki'nin tâ eski zamânlarda "Mausolos" ismindeki hüküm-dârı vefât edip, taht-ı sultâniyyetini zevcesi (Artemisia)e terk etmişti.

Artemisia zevci hakkında perverde eylediği ebedî şefkat ve sadâkatine bir delîl-i mücessem olmak ve âlâm-ı rûhiyyesine hâb-ı teselliyyet bulmak ümîdiyle kral nâmına, acâ'ib seb'a-i âlemden ma'dûd olacak kadar hâriku'l-âde tarîf bir heykel rekzine karâr verdi. [Bugün Avrupa'da büyük adamların ibkâ-yı nâmı için yapılan türbelere "Mozole" derler.] fakat kadınların bir numûne-i iffet ve

sadâkati olan kraliçe, bu eseriyle teskîn-i hicrân edemeyerek kocasına en güzel bir medhiyye yazana mükâfâtlar va'd eyledi ise de vicdânı bundan da bir türlü memnûn olamadı. En sonunda (Mausolos)un artık toprak olmuş cesedini getirip, kemiklerini dövdürdükten sonra, zevcine ancak kendi vücûdunu mezâr yapabilmek fikriyle, hergün içindeki suya o tozdan bir mikdârını karıştırdı.

Artemisia bu sûretle iki sene daha yaşamış ve elemi ancak hayâtıyla nihâyet bulmuştur.

Gül dikensiz, sünbül şikensiz olmaz.

(s.317) **Terbiye-i Benât**

Hakkında

Mütâla'ât-ı Meşâhîr

Kadınların kıymet-i ictimâ'iyelerini tezlîle çalışan adam, bir vâlidesi olduğunu unutmasın.

Kadınların en büyük hüsnî: iffettir.

Victor Cousin

Kızlarımızın hâl-i hâzır terbiyeleri ya tesâdüf yâhûd da gülünç

bir hiss-i tefahhur mahsûlîdir. Ma'a-t-teessüf bugün, onları melekât-ı akliyyelerinin inkişâf-ı revnak-dârından mahrûm bırakmakla hem kendilerinin hem de bizim sa'âdetimize menâfi hareket etmiş oluyoruz.

Beil

Kadınlar erkeklerden daha ihtimâm-kâr-âne bir terbiyeye muhtâcdırlar. Çünkü hevâs-ı mâddiyye ve ma'neviyyeleri kuvve-i muhayyile-leri bizimkinden daha rakîk ve vâsi'dir. Melekât-ı rûhiyyelerine verilecek terbiye-i ahlâkiyyeyi fevka'l-âde ehemmiyyetle telakkî eylemeli. Zîrâ cem'iyet-i beşeriyyeyi büyütme hakkı tabî'atten kadınlara bahş olunmuştur.

Bege

Her gün hutuvât-ı terakkînin kemâl-i süratle ilerlediği görülüyor ve günden güne terbiye-i benâtın derece-i ehemmiyyeti tezâhür eyliyor. Asrımız dakâyık-ı beyn olmaktan ziyâde müşkil-pesenddir. Fakat şu terakkî-i umûmu içinde unutilan bir şey varsa o da erkeklerin refika-i hayâtı olan kadınlar. Niçin erkeklere mahsûs

mektebler, akademiler, fûnûn-ı mevcûda-nın bî-hâd ve hesâb-ı menâbi'ni tadrîs eden kürsüler bulunsun da kadınların belli başlı bir dârü'l-terbiyesi olmasın. Haydi, var diyelim. Buralarda ne öğretiliyor: kırâ'at, hüsn-i hat, biraz nahv, biraz coğrafya, birkaç sahîfe târîh... Sonra, sonra... Hepsi bu kadar! Ne kadar yazık! Hasâ'is-i kalbiyyeleri pek yüksek bir mertebe işgâl eden kadınların hasâ'is-i fikriyyeden mahrûm bırakılmalarına te'essüfler edilmez mi?

Kadınların hissiyyâtı ne kadar sâf ve necîb, hayâlleri ne kadar zarîf, pek tabîî olan emniyyet

Lâ havle velâ kuvvete illâ billâh.

(s.318) ve sadâkatleri cem'iyyet-i beşeriyyenin hayrına ne kadar hâdimdir. Onların etvâr-ı nâz-kânelerini hiçbir erkek taklîd bile edemez. Dâ'imâ âtiye ma'tûf olan zekâları, hele sanâyi'-i nefîseye â'id zevk-i mahâsin yer verişleri dâ'imâ pek ma'kûl, pek ciddî, pek samîmî bir terbiyeye, bir terbiye-i ahlâkıyyeye müterakkıbdır. Aks-i takdîrde dâ'imâ fenâ yetişen vâlideler elinde kalırız.

Madame Julie Boudier

Kadınlar her işte, herkesin kalbi, herkesin hissiyyâtı üzerine tabî'aten ve ahlâken pek büyük te'sîr icrâ eylerler. Bu nokta hiçbir vâzı' kânûnun nazar-ı dikkatinden dûr tutulmamalı.

Ben emînim ki Avrupa milletlerinden birçoğu kadınlar yüzünden dûçâr-ı inkırâz olacaktır. Çünkü onu pek ehemmiyetsiz, âdetâ çocuk gibi bir şey` telakkî ediyorlar. Lâkin bir kere düşünelim. Nev'-i beşerin nısfı, bizim âdâtımız, i'tiyâdımız, ahlâkımız üzerine icrâ-yı te'sîr eden kadınlardan müteşekkîl değil midir?

Catalani

Şefkat, emniyyet, ihtirâm, havf: işte çocuklara telkîn eylemek îcâb eden hissiyyât. Bunlar çocukla berâber kemâl bulmalı. Eskiden çocukları yalnız korkuturlardı. Bugün onlarda evvel-be-evvel hiss-i şefkatin uyandırılmasına çalışıyor. Yalnız havf, nâdirenen şefkat ve emniyyet hislerini tevlîd eder. Lâkin hürmetle perverîş-yâb olmuş samîmî bir muhabbet ise ölünceye kadar devâm eder.

Madame Campan

Terbiye gençleri, hayâtın âlâm ve ıztırâbâtına mütehammil, ekdâra karşı sabûr ve şefik kılmalı ve dâ'imâ sa'y ve sebât içinde şa'sa'a nisâr olan râh-ı muvaffakiyyet ve şerefi göstermelidir.

Madame Bachellerie

On beş yaşında bir kızın terbiyesinde düşünülecek şey', onu mütedeyyin bir kadın, şâyân-ı hürmet bir zevce, müşfik bir vâlide, ihtiyât-kâr bir muktesıd ve cem'îyyetin fevâ'id ve muhsenâtını tezyîde medâr olacak a'zâsı hâline getirmektir.

Madame Leprince de Beaumont

Ne beytü'l-harâb ne beytü'l-ma'mûr.

(s.319) **Mâder-i Elem**

Lâkin bu sahîh mi? Hakîkaten geliyorsun, değil mi? Sanki dudakların dudağımın üstünde! Dört gün, dört günden başka yok! Ben hâlâ bu büyük sa'âdeti biraz daha muztarib olarak bekliyorum. Kendimi senin istikbâline hâzırlamak için bu vakit bana pek cüz'î geliyor. Bazen iki eleme kalbimin üzerine koydukça o kadar garîb bir heyecân hissediyorum ki

âdetâ huzûr-ı ilâhîye çıkmış gibi titriyorum. Sen benim ma'bûdum, benim efendimsin, değil mi sevgili oğlum?

Mektûbların, evet o latîf mektûbların âh, işte hepsini anladım. Bu senin kabâhatin değil. Senin arkanda biri var, ellerine bakıyor, en samîmî efkârını yazdırmak isteyerek o güzel ellerini kâğıtların üzerinde oynatıyor. Fakat sen onları tebdîl ediyor, vâlidesinden başkasına yazan bir çocuk oluyorsun. Ben onları okurken titrer, aynı zamanda âteşler içinde kalırım. Vücûdum buz gibi donduktan sonra bir cereyân her tarafımda dolaşır. Bana öyle geliyor ki sanki bir hayâl, karanlık içinden çıkan bir ziyâ, kalb-i ezhârı titreten bir sarsar mevt gibi senin rûhundan geçmiş, anlıyor musun? Ben bu hîleye evvelâ ihtimâl veremem, sonra o hayâl tekrâr doğar, ben de senin nûr-ı aşkına müstagrık olurum. Emîn ol ki bu sûretle mektûblarının arasında senin kalbini görür, okur, tıbkı senin düşündüğün gibi ben de onları birer birer gönlüme yazarım.

Dört gün! İki gün sonra vâsıl olacaksın. Ben her gün, her sa'ât duvardaki haritanın başında seni ta'kîb

ediyor, seninle denizleri, cereyânları geçiyor, ân-be-ân yaklaştığını hissederek seni getiren gemiyi dalgadan dalgaya bende kalbimi atıyorum.

Gece, kehkeşân-ı semâda. Bir âlem-i kevâkib... Seni orada da görüyorum. Sen zâten benim her tarafımdasın.

Artık, adıyo, azîz yavrum! İşte yatak odandaki yastığın üzerinde duran ruhsâr-ı hayâlini yüzlerce defa bûselere gark etmeğe gidiyorum.

Çehârşenbe Sabâhı

Eğer gecikirse! Gemi kazâda, hılâf-ı kâ'ide bir iskelede tevakkuf... Âh! Yâ-Rabbî! Eğer gelmezse, eğer kat'iyen gelemezse! Hayır, bu mümkün değil. Hayır, hayır, hayır bin kere hayır! Allah'ım, eğer böyle bir şey` olursa ben de artık hiçbir zamân mes'ûd olamam.

Sâ'at 10.

Venedik'ten tiryâk gelinceye kadar

Mısır'da insânı yılan helâk eder.

(s.320) Bâğçeye çıktım, hâlâ güller var. Bir demet yaparak yatağının üzerine koydum. Tıbbı benim kanım gibi kırmızı, işte kalbimi yatağında bıraktım, kanıyor. Sonra

diğer çiçeklerden toplamak için dolaştım. Masandaki, şöminendeki vazoları doldurdum.

Bunlar pek latîf râyiha neşrediyorlar. Senin masan, yatağın! Bunu yazarken âdetâ bayılmalar geliyor. Şimdiye kadar emelim evimi sana lâıyk bir sûrete tahvîlden başka bir şey` değildir. Burada ne kadar kalacaksın? Pek büyük fedâ-kârlık istemem... Bir ay, hiç olmazsa bir ay kal, olur mu? Ey, sonra, sonra...

Sa'ât 7.

Fena bir fıkır olgun meyve etrâfında dolaşan sineğe benzer. Eğer bu sahîh ise, eğer gelemezse! Sineği kovdukça yine geliyor, bütün usâre-i hayâtımı emiyor. Eğer o vahşi herif, o babası on iki senedir çektiğim ıztırâb-ı hasrete merhamet etmez, onu hemân benden ayırmak için gönderirse!

Yâ-Rabbî! Bundan evvel beni öldür! Bu gece, sükûnet-i mevte beni nâ`il et, eğer “Onun” hayâlini artık göremeyeceksem bari şu karanlık gecede gözlerimi büsbütün kapa!

Pençşenbe

İki gün! O vâsıl oldu. Bütün vücûdum sıçradı. İşte ayak seslerini işitiyorum. İşte her adım onu bana

yaklaştırıyor. Aynı zamânda aramızda mesâfeler, gittikçe uzaklaşan mesâfeler var eyvâh! Ebediyyeti ancak bu sabâh anlayabildim. Artık yaşamıyorum, âlâm ve ekdâra tahammül etmek kuvvetine acabâ sa'âdetler içinde de mazhar olacaktım. Michael'e ibâdet-hâne mumlarını yaktırdım. O zavallı pek endîş-nâk idi. "Nourber" de ara sıra çapasını bırakır, küreğe dayanmış handeğin üzerinden bakıyordu. O zamâna kadar yaşamak ârzusuyla bende bir parça yemek yemek için cebr-i nefis ediyor, onun yorganının işlemesini bir ân evvel bitirmek isteyerek iğnem, makasım cebimde, muttasıl dikiyordum.

Bir aralık iğne elimden birdenbire düştü. Hemân yere, taşların üzerine kapandım, feryâd etmemek için boğazımı sıkmaya başladım.

Son defâ olarak onu beş sene evvel görmüştüm. Bu bana şimdi pek az geliyordu. Hele gözleri... Evet, onlar bana bunu söylüyorlardı. Yavrum, acabâ senin gözlerinden daha güzeli var mı? Münevver, sâf, iki damla gözyaşıyla, yeni inci tanesiyle nem-nâk gözlerin! O zamân sen nâzik ve latîf dudakların üstünde pek hafif sarı gölgeli bir genç çocuktun. Şimdi

yirmi üç yaşında, âh, bu olabilir mi? Benim cânım. Bir erkek olmuş. Hayır, "O" fikrimde, hayâlimde dâ'imâ küçüktür, onun dâ'imâ başı dizlerimin üstünde, boynuma...

Yularsız deve yedilmez.

Diğer doğru halledenler:

Vefâ İ'dâdîsi'nden 616 İsmâ'il, 175 İsmâ'il Hakkı, 45 Muhammed Rızâ; Aritâb-ı Ma'ârif'ten 124 Nihâd, 105 Murâd Fevzî, Mercân İ'dâdîsi'nden Muhammed Ekrem, S. Ca'fer, 122 Ahmed, 6 Ferîd Fethî, Kal'a-i Sultâniyye'de muhasebe kaleminde vergi ketebesinden Fahrî, Fâtih'te Nişancı mevkî'ı komiser mu'ânini Ahmed, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 13 Yûsuf Ziyâ, A. Serya, Manastır İ'dâdî-i Askeriyyesi talebesinden Hâlid, Selânik Yâdigâr-ı Meşrûtiyyet Mektebi talebesinden sâlih Selâmî, Selânik Dârü'l-mu'allimîn talebesinden 24 Recep Cevdet, Hadîka-i İrfân Mektebi talebesinden 106 Ahmed Burhâneddîn, Necm-i Terakkî Mektebi'nden Ali Rıdvân, İttihâd ve Terakkî Mektebi talebesinden 16 Muhammed Rüşdî, Edirne Mekteb-i Rüşdiyye-i Askeriyyesi talebesinden Remzi, Kabataş İ'dâdîsi'nden 224 Hüseyin, 260 Ahmed, Selânik Mülkî-i

Rüşdiyye-si'nden 27 İbrâhîm Fevzî, Hadîka-i Meşveret Mektebi talebesinden 97 Ömer Fârûk, İbrâhîm Semîh, Ali Rızâ, M. Şinâsî, 57 Muhammed Ekrem, Feyziyye Mektebi talebesinden Abdî, Bürhân-ı Terakkî talebesinden 161 Hâlid Cemâleddîn, 251 Refik, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 60 numaralı Ali Sâ'ib, 35 Sa'id, 39 Refik, Beşiktaş Rüşdiyye-i Askeriyye talebesinden Fevzi, Ahmed Tal'at, Mekteb-i Tefeyyuz'dan Fâzıl, Ortaköy Mecidiye Mektebi talebesinden 373 Tevfîk, Sarıyar'da bahriyye kol-ağalarından Halîl Bey'in kerîmesi Afife hanım, Şemsü'l-Mekâtib'den M. Sıdkı, Kabataş İ'dâdî-si'nden 651 Muhammed İhyâ, 767 M. Nûreddîn, 184 M. Ârif, 574 Ahmed Cevad, Ahmed Serya, 473 Ahmed Tevfîk, 587 Ahmed Kemâl, 193 Ali Haydar, Mekteb-i Sultânî talebesinden Josef Kohen, Dersa'âdet-i İ'dâdiyyesi'nden 167 Muhammed Müfhim, Selânik Terakkî-i Ticâret Mektebi talebesinden 272 Kemâl, Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi talebesinden 66 Hüseyin Nâhid, Manastır Mekteb-i İ'dâdîsi'nden 40 Ahmed Refîk, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 15 Sabrî, 4 Muhammed Emîn, 12 Murâd, Selânik Mekteb-i İ'dâdîsi'nden 32 Bünyâmin Râsih,

Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi'nden İzmitli 31 Hüseyin, Kabataş'tan Hüseyin Rifat, Âfitâb'dan 59 Muhammed Ali efendiler, Kabataş İ'dâdîsi'nden Muhammed Gannî Zâfer, 221 Mahmûd Celâleddîn, Menlâ Kestel Medresesi'nde talebeden Mûsâ Kâzım, Kasım Paşa Numûne Mektebi talebesinden Abdullah Kemâl, Bursa'da Sedbaşı'nda Karaağaç Mekteb-i İbtidâ'îsi mu'âvinlerin-den Şevket, Cerrâh Paşa'da Hüseyin Memdûh, Kanlıca'da Naciye ve Refika hanım, Beşiktaş İnâs Rüşdiyyesi Mektebi talebâtından Kaymakam Ömer Lutfî Bey'in kerîmesi 39 Bedî'a hanım, Beşiktaş Rüşdiye-i Askeriyyesi talebesinden Muhammed Emîn, İncirli Medresesi talebesinden 51 Ahmed Tevfîk, Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi talebesinden Yûsuf Ziyâ Üsküp Mülkî İ'dâdîsi'nden 157 Muhammed Nûrî, Manastır Mekteb-i İ'dâdî-i Harbî talebesinden 31 Nûrî, Selânik Mekteb-i Rüşdiyye-i Askeriyyesi talebesinden Nusret Kadri, Selânik Mekteb-i Feyziyye'den Nejâd, Hadîka-i Meşveret'ten 708 Ali, Nihâd, Kırık Kilîsâ Defter Hâkânı İdâresi Tapu Kâtibi Ali, İ'mâlât-ı Harbiyye Tabûru üçüncü bölük üçüncü haymesinden

Muzaffer Sa'îd, Trabzon İ'dâdîsi'nden
77 Ahmed Ziyâ'eddîn, Mekteb-i
Sa'âdet talebe-sinden 9 Lütî efendiler.

Muhâberât-ı Aleniyye

Çengel Köyü'nde Havuz-
başı'nda M. N. imzâlı varaka sâhibine.
— Bilmeceleri halledenlerin esâmîsini
görünce artık bunların i'zâm ettiğiniz
kadar halli müşkil şey'ler olduğunu
kendi kendinize takdîr edeceğinize
emîiniz.

Şekîb Âkîf Beyefendi'ye. —
Bu günlerde pek meşgûl olduğumdan
görüşemedim. Afvınızı temennî
ederim.

M. S.

Harbiyye Nezâreti Piyâde
Dâ'iresi İkinci Redîd Şu'besi ketebe-
sinden Ahmed Zekî Beyefendi'ye. —
Hakkımızdaki Teveccühâtınıza teşek-
kürlerle mukâbele eder ve “Arkadaş”
ınızın sizin gibi kadir-şinâs refîkalara
mâlikiyyetle müftechir olduğunu beyân
eyleriz.

İ'lân

Binlerce kâri'leri olan
“Arkadaş” kitâb, gazete vesâ'ire
i'lânlarını gâyet ehven bir fiyat ile derc
eder.

Tatbîkât:

Sakız'da “Tatbîkât” nâmıyla
haftalık bir mecmû'anın neşrine ibtidâr
edilmiştir. Cidden pek nefis ve
mükemmel olan bu gazetenin
mü'esseselerini tebrîk ve devâm-ı
intişârını temennîyi bir vazîfe biliriz.

Manastır'da intişar etmekte
“Hüsn ve Şi'ir” risâle-i edebîyesinin
üçüncü nüshası da neşrolunmuştur.

Mektebli:

Ankara'da intişar edeceğini
yazdığımız Mektebli risâlesi âhîren
neşrolunmuştur. Tebrîk ile devâm-ı
muvaaffakiyyetini temennî ederiz.

Hikmet

Fâzıl Muhterem Şehbender-
zâde Filibeli Ahmed Hilmi Beyefendi
tarafından neşredilmekte olan bu nefîs

gazeteyi tebrîk ve hakkımızdaki
teveccühâtında kemâl-i samîmîyetle
arz-ı şükrân ederiz.

İtalyan Edebiyâtı

“Elvâh-ı Siyâh” şâ'iri tara-
findan tercüme edilerek (Meziyyet)
Kütüb-hânesi vâsıtasıyla forma forma
neşredilen bu eser-i kıymet-dâr, bugün
zarîf bir cild-i teskîl eylemiştir.

Şimdiye kadar bizce âdetâ
mechûl kalan İtalyan Edebiyâtı'nın
“Gabriel d'Annunzio” ve “Edmondo
Amicis”den müntahab en son sahâ'if
bedî'a-nâmeyi ihtivâ ediyor.

Hikâyeler arasında [O Fenâ
Dûkasının Ölümü] o kadar fecî', o
kadar heyecân-âver ki... Okurken
titrememek mümkün değil!

Edebiyât Dersleri

Edîb muhterem Midhat Cemâl
Beyefendi'nin bu nâm-ı tahtında
intişâr etmekte olan eser-i nefîselerini
bütün müştâkîn edîb ve irfâna
tavsiyeyi bir vecîbe add ederiz.

**Üçüncü ve dördüncü forma-
larda çıkmıştır.**

**Merkez-i Tevzî'î: Vefâ'da
Meziyyet Kütüb-hânesi.**

**Bekir Efendi — Karagöz
Matba'ası**

Müdîr-i Mes'ûl: M. Fâ'ik

11. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 11

Numara 11, Cild 1

On Beş Günde Bir

**Pencşenbe, 3 Haziran,
326**

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

**Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin
bânîsidir.**

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Bugünkü İnhitât-ı Edebî) —

Hayâtı Öğrenelim (İyi Adamlar) — Fenn

Âleminde (Cerrâhlığın Son Hârikalarından)

Urûk-ı Beşeriyye (Okyanusyalılar) — Terâcim-i

Ahvâl (Livingstone) — Küçük Hikâye:

(Köy Postasıcı) — Mütenevvi'a —

Büyük Sözler — Şi'ir (Kuş) — Müntahabât-ı

Nefise (Berlin Mektûbu): Sadullah Paşa —

Kitâb-ı Tabî'at (Shackleton'un Kutb-ı Cenûbî

Seyâhati) — Mekteb Dersleri (Ma'lûmât-ı

Medeniyye) Midhat Sadullah — Kırâ'at

(İbtidâ'î, Rüşdî, Âlî): Ali Nusret —

Darb-ı Meseller — Roman (Bir Eşğin Hâtırâtı).

Hanımlara Mahsûs Kısımda: (Â'ile—

İkinci Bâb): Osmân Fahrî — Terbiye-i

Benât Hakkında Mütâla'ât-ı Meşâhîr — Roman

(Mâder-i Elem). Bilmeceler, Su'âller vesâ'ire...

Bu nüshamızda:

Gâyet Hazîn Bir Küçük Hikâye

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-
hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at
olunmalıdır.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz

1. Sağ ve soldan aynı sûretle telâffuz olunan bir â ile ismi bulunuz!

2. Fârsî zamâ`ir-i şahsiyyeden biriyle bir uzv-ı insâniyyeyi birleştirirseniz her zamân yanınızda bulundurduğunuz bir şey` çıkar?

Halledenlerden dört kişiye birer kitâb, otuz beşinciye kadar birer varaka-i takdîriyye verilecektir.

Dokuzuncu nüshâmıdaki bilmece “Tanîn” su`âlinin cevâbı da:

$90+18+72+36+45=261$ idi.

Doğru halledenlerden çekilen kur'ada kitâb kazananlar:

Mercân İ'dâdîsi'nden Muhammed Ekrem, Mekteb-i Feyziyye'den 319 Müfîd Abdî, Dârü'l-mu'allimîn'den 161 Muhammed Muharrem, Trabzon İ'dâdîsi'nden 73 Mahmûd Cemîl efendiler.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Mekteb-i Sultânî'den 46 Ahmed Mâhir, İzmir İ'dâdîsi'nden 38 Behçet, Mahmûdiyye Merkez Rüşdiyyesi talebesinden Rüşdî, Mekteb-i Osmânî talebesinden Kanlıcalı Ali Rızâ, Konya İ'dâdîsi'nden 29

Muhammed Celâl, 9 Memdûh Hâkî, Vefâ İ'dâdîsi'nden 216 İsmâ'il Vedâd, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten Celâleddîn, 153 Muhammed Fu'ad, Aksaray'dan S. Ş., Edirne Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Muhammed Tevfik, Gördüs'ten Ali Kâmî, Yıldızda Jandarma Karakolu efrâdından yüzbaşı Ş. F., Kanlıca'da Fahrî Necdet, Hadîka-i İrfân'dan 106 Ahmed Burhâneddîn, Bürhân-ı Terakkî'den 111 Hasan Fehmî, İstanbul İ'dâdîsi'nden 650 Emîn Reşâd, Şefik, Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi'nden Abdî Fikret, Kabataş İ'dâdîsi'nden 699 Muhammed Ali Zâfer, Sanâyi'-i Nefise Mektebi'nden Mahmûd Celâleddîn, Selânik muhâsebe-i vilâyet ketebesinden Hasan Sâ'ib, Edirne Rüşdiyye-i Askeriyyesi'nden Remzi, Debistân-ı İraniyya'ndan Ahmed Tevfik, Dârü'l-mu'allimîn'den 504 Ahmed Râşid, İ'mâlât-ı Harbiyye Sanâyi' T.2 K.3 S.3 Mazhar Sa'id, Vefâ'dan Ömer Hikmet, Erzincan Sanâyi'-i Askerî talebesinden Ali Âtîf, Hadîka-i Meşveret'ten M. Nâzım efendilerle Rehber-i Tahsîl'den Nezîhe, Dârü'l-mu'allimât'tan Veliyye Hikmet, Rukiyye hanımlar. Diğer doğru halledenler: Vefâ İ'dâdîsi'nden A. Nihâd, 347 Muhammed...

(s.321) Numara: 11

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

Umûr-ı idâre için müdîre,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'adır.**

3 Haziran, 1326

Pencşenbe

8 Cümâd-el-âhir, 1328

Musâhabe

Bugünkü İnhitât-ı Edebî

Edebiyât, hissiyyât-ı milliye'nin en muvaffak vâsıtâ-i teblîgidir. Lâkin ma'a-t-teessüf, üdebâmızdan ba'zılarının taht-ı teslîmindeki: “Bugün, edebiyât-ı milliyyeden mahrûmuz.” Edebiyâta: “Mensûb olduğu kavmin âyîne-i hissiyyât ve ahlâkı” denir. Sonra edebiyâtımızda hissiyyât-ı milliyyeden eser görülmezse tabî'î onda bize — Elfâz ve terâkîbden, ya'nî mâddeden mâ'adâ — hiçbir cihet ta'alluk tasavvur olunamaz. Evet, biz bugün kendi rûhumuzun, kendi fikrimizin, kendi ahlâk ve âdâtımızın tercümânı değil, başka âlemlere, başka milletlere â'id düşüncelerin, hislerin, hayâllerin bir ma'kes-i şikestesiyiz. Bundan şu kadar yüz sene sonra gelecek bir müverrih, bir âlim bugünkü bizi, edebiyâtımızın mütâla'asıyla kat'iyyen anlayamayacaktır. Hâlbuki a'sâr-ı müstakbelenin kürsî-i tedkîkine arz olunacak en şâyân-ı i'timâd eserler, âsâr-ı edebiyeden başka ne olabilir? Onlarla bir zamânlar yaşamış nesillerin, hatta bir şahsın hissiyyâtı, efkârı, i'tikâdı, ahlâkı, sûret-i ma'îşeti, hâsılı bütün mevcûdiyyeti meydâna çıkmazsa, zarîf ve müzeyyen bir üslûba bürünmüş ecnebî tasvîrlerin ne fâ'idesi tasavvur edilir? Görülüyor ki edebiyât-ı hâzıramıza nazaran bizi ya hiç anlamayacaklar yâhûd kâmilten yanlış anlayacaklar. Çünkü hakikat-i hayât ve hissiyyâtımızı başkalarının hayât ve hissine; rûhumuzu bize yabancı gelenlerin rûh-ı te'essürâtına katıyoruz. Kendimizin değil, başkalarının tercümân-ı âlâmı, başkalarının tercümân-ı ezvâkıyız.

Attan düşene tımâr, deveden düşene mezâr gerektir.

(s.322) isterseniz kütüb-hâne-i edebiyâtın her sahîfe-i perîşânını ta'kîb eyleyelim. İşte eski edvâr-ı şî'r ve san'at: Fuzûlîler, Nefîler, Nedîmler, Bâkîler... Hepsi Acemin tarz-ı tefekküründe yaşamış, Acem çâşnîli birer Türk şâ'iri... İlerleyiniz, yavaş yavaş Avrupa'nın husûsiyle Fransa'nın bir Hugo'nun, bir Lamartine'nin câzibe-i tahassüsüne kapılmış dehâlar... Bununla berâber, bütün bunlarda hele geçen sahîfe-i edibde yine biraz bizim hissimize, bizim düşüncemize temâs ediliyordu. Bugünkü edebiyât ise eyvâh! Zavallı, yolunu gâ'ib etmiş, ne söyleyeceğini şaşırılmış, emeli yok, ümîdi yok, maksadı yok... Dâ'imâ ca'lî iltifâtlara kapılarak, dâ'imâ ca'lî iltifâtlar arayarak dönüyor, çırpınıyor ve işte son merhale-i tekâmül diye kabûl ettiği garîb, anlaşılmaz, kâ'idesiz bir üslûb, âdetâ fenâ bir tercüme, hiçbir şey'i bizim olmayan bir başka muhîtin hem de yalnız tercüme-i sefâhati... Artık biz düşünülüyoruz, biz his olunmuyoruz, ahlâkımız, âdâtımız, i'tiyâdâtımız hatta lisânımız bir ihtimâl terakkîye muntazirken devriliyor, düşüyor, kirleniyor... San'at! San'at! Karşımızda muta'azzım-âne, müstehzî dikilen bu heykel-i mevhûme perestîş edercesine sığınıyor. O bize ahlâkı, âdâbı çîğnetiyor. Biz onun sîne-i nâ-pâk ilhâmında doğan en çirkin şey'leri birer şî'r-i nezâhet gibi telakkî ediyoruz.

Edebiyâtın, üdebânın vazîfesi — Zann-ı umûmîyye göre — derûnunda yaşadıkları muhîti nekâyis-i ahlâkıyyeden yavaş yavaş kurtararak, onun te'âlîsine, her şey'den ziyâde yardım etmek, kalb-i cem'iyete en sâf, en nezîh emeller bahş eylemek, seyyi'ât-ı ictimâ'iyeyi tedricen ortadan kaldıran bir mürebbî-i vicdân, bir mu'allim-i hakikat olmaktır. Başka ne olabilir? Yoksa gâye-i edeb: sadâkat ve fedâ-kârîyi istihzâlarla boğarak â'ile-i sa'âdeti, vâlide şefkatini, evlâd muhabbeti gibi en necîb fazîletlerle rûhları teshîrden vâz geçerek insânlara yalnız fenâlıkları, riyâ-kârlıkları, yalanları, denâ'etleri câzib bir lisânla tasvîrden mi ibâret!

Hiç unutmam, devr-i harîtin ilk günlerinde, üdebâmızdan birinin bir makâlesini okudum. Muharrir burada kendi eserlerinden filânı, akrabâsından genç bir hanımın elinde görerek kemâl-i şiddetle mütâla'adan men' ettiğini söylüyor ve bundan kendisine bir hisse-i takdîr çıkartmak istiyordu. Bir kere düşününüz. Mâdemki o eser genç bir hanım için muzırdır, bir gencin ahlâkını cerîhâ-dâr ediyor

ve buna muharrir tamamıyla kâni! O hâlde niçin, kimler için yazılmış? Âsâr-ı edebiyeden mazeret mi beklenir? Haydi, bir tesâdüfle o hanım o eseri okumadan men' olunsun, ya öteki gençler? Onlara kim mâni' olacak?

Âtes ile pamuğun oyunu olmaz.

(s.323) Bir eser edebî, bâ-husûs bir teceddüd vukû'a getirmek isteyen bir eser edebî men' değil, tavsiye olunmalı, onu millet, dest-i ihtirâmında ebediyyen taşınmalı...

Bazen bu ed'âyı yürütünce, — Hayır! Biz, yazılarımızda san'attan başka bir şey` düşünemeyiz. — diyorlar. Fakat ricâ ederim, bu san'at denilen şey'e; iffet, istikâmet, sadâkat, uluvv-cenâb, merhamet, fedâ-kârlık, el-hâsıl bütün kemâlât-ı rûhiyye neden dâhil olamıyor?

Edebiyâtın gâ'ye-i hakîkiyyesi her ne ise, kendisine tâbi' olan san'atın gâyesi de ondan ibâret bulunmalıdır. Edebiyâtın gâye-i hakîkiyyesi ise tasfiye-i ahlâktır. Evet, edebiyât pek zarîf tarz-ı beyânıyla bütün insâniyyetin vicdân-ı ahlâkiyyesinde ulviyyete, fazîlete karşı te`essürler uyandırır. Onun pîş-i te`essüründe her kalb-i rakîk titrer. Edebiyâtla biz iyiliği severiz, fenâlıktan çekiniriz. Bir de âsâr-ı edebiyeye “Ketb-i ahlâkiyye ve hikemiyye” gibi yalnız bir kısım halka mahsûs olduğu için, dâ'imâ umûmî menfa'at düşünülerek yazılır.

Ma'a-t-teessüf, bugün bunların hiçbirini düşünülüyor. Birbirini alkışlayan eller, tuttukları kalemle hissiyyât-ı milliyyeyi yuvarlayacak bir uçurum, bir mehleke-i tezelzül çizdiklerinin farkında olmuyorlar. Edebiyât-ı milliyyeden mahrûm bir millet başkalarının tefekkürât ve tahayyülâtına muhtâc demektir. İhtiyâc fikri içinde ise hür düşünülmez. Bu bizim za'îf dimâğımızı, iktidârsızlığımızı meydâna koymaz mı? Artık, bir heves-i fitne-kâra aldanmayarak hakikat-i beyn olalım ve biz yine bize benzeyelim. Edebiyât, muhâfaza-i milliyyetin en büyük, en kuvvetli mü`esserâtındandır. Millet ise ancak milliyyetiyle kâ'imdir.

Arkadaşınız

Hayâtı Öğrenelim

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vîcdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

—9—

İyi Adamlar

Ooh, bana biraz iyi adamlardan bahsediniz. Evvelâ, onların sâf ve şefik sîmâlarını çizerek, kendilerine hâtıramızın en şerefli, en mümtâz mevkı'nı terk edelim.

İyi adamlar evvel-be-evvel, pek mültefittirler. Tâ uzaktan arkadaşlarını tanır tanımaz,

Erlîk on ise, dokuzu hîledir.

(s.324) kalblerinde derin bir şevk-i âşinâ'î doğar, memnûniyyetleri yüzlerinden belli olur. Kalbinizi ta'zîb eden bir elem varsa kendiniz, iyi adamların huzûr-ı teselliyetinde bulununuz. O eleminiz sükûnet-pezîr olacak. Çünkü onlar bizim derd ortağımızdır. Kederimizi, ıztırâbımızı dağıtmak için fedâ-kârlıktan çekinmeyen, yalnız onlardır. Ben

şüphe etmem ki siz iyi kalblilerle berâber bulununca benî nev'anızın âlâmına iştirâk için kendinizde bir hiss-i te'âvün ve merhametin uyandığını hemân duyarsınız.

Onlar, hasta, elem-nâk olmadığınız vakitlerde bile sarf-ı şetâret ve sa'âdetinizi tebrîk için sizi ziyâret ederler, devâm-ı âfiyetinizi cenâb-ı hakk'tan temennî eylerler.

Her yer, onlara kendi evleri gibi râhat gelir. Büyüklerden pek ziyâde korkmazlar. Zîrâ nâmûs-kâr, fazîletli bir kalbe mâlik olmak insânı yalnız para, yalnız şöret-i mâdiyye ile ilerlemiş mütekebbir adamlardan daha yüksek bir seviye-i şeref ve haysiyyet ısı'ad eyler. Kendileri en âlî mertebeleri işgâl eyleseler bile yine âcizlere karşı nazar-ı hakâretle bakmazlar. Çünkü cem'iyyetin her tabakasında iyi adamlar mevcûddur.

Onların nazarından herkes müsâvîdir. Esnâ-yı ziyârette ri'yâ-kârlıktan kurtulamayan fart-ı hürmet ve fart-ı ihtirâm ibrâzından kat'iyyen hoşlanmazlar. Nezâket ve hâtır-nevâzîleri onları her yerde ve herkesin yanında aynı mevkı'ı işgâllerine bâ'is olur.

İyi adamlar içinde hiçbir mütâla'a aleyhinde yâhûd bir kısım-ı halka karşı taraf-dâr bulunana tesâdüf edemezsiniz. O emr-i dîniyye ve ahlâkıyyeye muhâlif hareket etmek onların nazarında en müthiş bir cinâyettir. Siz zengin, fakîr, amele, mu'allim ne olursanız olunuz hakkınızdaki hüsn-i teveccühleri ne artar ne eksilir. Onlar yalnız sizin iyi adam olup olmadığınızı sorarlar ve buna güvenirlir. Fazîletten sonra gelen şey'ler hep teferru'âtan ibâret kalır.

İyi adamlar mücâdeleden ihtirâz ederler, çabucak gücenmezler, kıskançlık, hased gibi hissiyyât-ı menfûre onları bâzîçe-i ıztırâb etmez. Bu hisler kendileri için tamamıyla mechûldür. Siz onlara ne söylerseniz söyleyiniz sözlerinizi bir ânda fenâlığa haml edivermeyerek sabır ederler. Aman... Sakın istihzâ etmeyiniz, istihzâyı o kadar seri' hissederler ki... Başkalarının sa'âdetini çekememek nerede, kendi mes'ûdiyyetlerini diğerlerinin bahtiyârî hâliyle te'mîn etmek çârelerini ararlar.

Dâ'imâ başkalarının hakkı gözetilse, dâ'imâ başkalarının liyâkati takdîr olunsa bile, bunu kendilerine karşı bir hakâret telakkî eylemeyip "El

elden üstündür." darb-ı meseliyle mütesellî olurlar.

İyi adamlarla sulh ve selâmet içinde yaşanır.

**Bezîr yağından pilav olur, ama
yenmez.**

(s.325) Onların muhît-i samîmîleri sû'î harekât ile asla lekelenmez. İçlerinden biri herhangi bir sebebdan dolayı fazîlet ve kemâlden inhirâf edecek olsa en büyük gayretleri onu bu tarîk-i sakîmeden çevirmeğe münhasır kalır.

Bir mecliste, bir evde gavgâ, gürültü onlar nazarında en büyük ayıptır. Emelleri, münâza'âtı teşdîd değil, teskîndir. Herkes hakkında ne kadar iyi düşünmek, iyi söylemek mümkünse düşünürler ve söylerler. Bu sözler arkadaşları ve bütün tanıdıkları beyinde bir îtilâf-ı dost-ânenin vücûduna sebep olarak her türlü tahrîkât ve iğfâlâtın önüne sedd-i metîn çeker.

İyi adamlar arasında garazcî bulunmaz. Eğer kendilerine haksız mu'âmele ederseniz, bunu hemân görürler, pek fenâ bulurlar ve nihâyet sizin onu bir daha teklîf etmemeniz için hangi vesâ'ite mürâca'at lâzımsa mürâca'at ederler. Buna darılınır mı?

Kîn-dâr kalbli olmadıkları için de size inâd ve şiddetle musallat olmayarak yine kendilerinin intihâb ettikleri bir çâre-i mütehasşin ile kalbinizi müte'essir etmeğe çalışırlar. Sonra bu te'essürden de incinerek kabâhâtınızı afv edip unuturlar.

Müte'essir olduğunuz zamân iyi adamların mevcûdiyyeti kadar bâdî-i teselliyyet hiçbir şey bulamazsınız. Sefâlet-zedelere, hayâtın zahm-âlâmıyla mecrûhü'l-fu'âd kalmışlara, mübârize-i ma'îşetle bî-mecâl düşenlere, el-hâsıl, şu iki günlük ömür içinde bin türlü sû'i mu'âmelâta hedef olanlara karşı ayrı ayrı tesellîler vermeği yalnız onlar bilirler. Bu, bir şey değil. İ'tirâfa tereddüd gösteren gizli ıztırâblar, hafî ümîdsizliklerde onların enzâr-ı dikkatinden dûr kalamaz.

Kendilerine mürâca'at edip de merhametlerini celb etmemek imkân hâricindedir. Evet, zîrâ onlar insânları herkesten iyi anlamış, bütün ahvâli daha iyi tedkîk eylemiş, her türlü mevânî'den kurtulmak çârelerini bulmuşlardır. Endişe içinde didinen fikirlere hemân sükûnet bahşolurlar.

Âh, bu iyi adamlar! Ne kadar şâyân-ı hürmet, ne kadar şâyân-ı

tebcîldirler! Bu dünyâda iktidâra hayret edilir. Zekâ alkışlanır. Âsâr-ı san'at ve ma'rifet karşısında göz kamaşır. İlm ve irfâna ri'âyet edilir. Fakat iyi adamlar, bunların kâffesine fâ'iktir. Onlar hiç iddi'â-yı ehliyyet etmeksizin, hiç gösteriş yapmaksınız hayât-ı insâniyyete bir hayr-ı ebedî terk edip giderler...

Onlar her tekellüften âzâde müşfik birer lûtf-ı mücessemidir. Onlar şâyân-ı perestiştir. Hepsinin sâdegî-i hande-nisârında: sebât, şecâ'at, sadâkat belirir.

Lâkin şuna dikkat ediniz ki her şey'e karşı sükûnet-i tab'ını muhâfaza eden adamlar da

Paranın yüzü sıcaktır.

(s.326) iyi hûylu olmakla berâber cem'iyet için pek hayırlı bir uzv değildirler. Meselâ, sâkin bir peder farz edelim. Oğlu ne isterse yaptığı hâlde hiç ses çıkarmıyor, tevbih etmiyor, mümâna'at etmiyor, cezâlandırmıyor. Emîn olunuz ki babasının şu tabî'atı oğlu için pek muzırdır. Terbiyesi tamamıyla noksân, belki de mefkûd kalır.

Sonra sınıfı kendi hâline bırakmış bir mu'allim tasavvur edelim.

Acabâ o sınıfta nizâm ve intizâm, bir sa'y-i ciddî aramak kâbil olur mu? Asla!

Bu usûl-i terbiyenin neticesi nedir? Felâket! İnsânları vazîfesine karşı kayıtsız alıştırmak kadar tehlikeli hiçbir hâl tasavvur olunamaz.

Bir orduda, bir fabrikada, herhangi bir mü'essesede, mutlakâ sa'y, intizâm tahtında cereyân etmeli. Müsâmahe-kâr bir me'mûrun, bir müfettişin, bir nâzırın, bir hükûmdârın zîr-i idâresine terk edilmiş yerlerden hayır gelmedikten mâ'adâ, bunlar kendilerinden sonra nasb edilen adamları da içinden çıkılması pek müişkil, âdetâ muhâl bir işe mahkûm etmiş olurlar.

Ey azîz yavrular! Haydi, artık şu deminden beri çizdiğimiz iki hayâlî, etrâfınızda araştırarak iyi adamların kıymet-i ictimâ'iyyelerini daha şimdiden takdîre alışınız.

Bir İhtiyâr Mu'allim

Büyük Sözler

Hayâtı muhâkeme edebilseydi, en büyük filozof memât olurdu.

Barby de Revilli

Felsefe-i hakîkiyye, diğerlerinin sa'âdetine çalışmaktan ibâret olan hüsn-i ahlâk vâsıtasıyla kendi bahtiyârımızı te'mîn eyler.

Dumarce

Kitâb-ı tabî'at, tabâ'atın evâ'il îcâdında basılmış tenkîttan ârî, serlevhası sonunda bir kitâbdır.

Lew Yogi

Ölüm korkusu, hayâtı bilmemekten ileri gelir.

Émile Saigoni

Cehl, fikri tahdîd eder; mahdûdiyyet-i efkâr, emniyyet-i mutallâkayı celbdır.

Émile Saigoni

Herkes başkasının hayâtını te'mîn için çalışır.

Tolstoy

İnsânın, ibtidâ-yı mevcûdiyyetinden i'tibâren fa'âliyyet-i akıl-ânesi, hayât-ı beşerdeki bütün mevânî'i

yenerek, efdâl olan şey'lerin taharrîsi-
ne münhasır kalmadadır.

Tolstoy

Hüsn-i ahlâkı vicdân takdîr
eder.

Vovenark

Evlâd babasını sulh içinde,
baba evlâdını hengâm-ı harbde
defneder.

Heredot

Fikir, cihânlar sarsan bir
nefhadır.

Victor Hugo

Pîr ü pâk oldu.

(s.327) **Mütenevvi'a**

Himâr, vasatî olarak yirmiden
otuz; ester, kırk yaşına kadar yaşar.

Bütün mahlûkâtın cildleri
sırtlarında kalın, vücûdun diğer bütün
aksâmında incedir.

Bugün en çok gemisi bulunan
İngiltere, sekizinci Henry devrinde
ancak on dört sefineye mâlikti.

Bütün dünyâda, yalnız dört
milyondan fazla adam şimendüferlerde
istihdâm olunuyor.

Londra'da senede (600 milyon)
yumurta ve (150 milyon kilogram) çay
sarf edilir.

Almanya'da senede yüz otuz
milyon kadar telgraf vâridâtı kayıt
olunur.

Hâl-i tabî'îde bahr-i muhîr
atlası dalgalarının tûlî (10) metre, fenâ
havâlarda (13) ile (16) arasındadır.
Büyük fırtınalarda ise (200) metreyi
tecâvüz eder.

Bugün Grönland'da fok balığı
avı terk olunmuş gibidir.

1875'te Almanya'nın Alsace-
Lorraine'de 35,000 askeri vardı.

1905'de bu mikdâr 81,000'de ve bugün 85,000'e tenezzül eylemiştir.

Her sene Paris'te itlâf olunan farelerin mikdârı 1,500,000 râddesindedir.

Küre-i arzda tekellüm edilen lisânların (2,000) mikdârında olduğu anlaşılmıştır.

Pırasa ancak beş sâ'atde hazmedilir.

Fransa'da yalnız îrâdıyla yaşayan tam 1,850,000 kişi vardır.

1846'da ya'nî, Lui Filip devrinde Fransa'da (8000) tabîb bulunduğu hâlde bugün bu mikdâr (22,000) e bâliğ olmuştur.

Bütün Avrupa ordularında bugün (25) milyon muhârib, hemân harbe hâzırlanabilir.

Balina balığının kıymeti bir asırdan beri (100) misli artmıştır.

Rusya imparatoriçesinde, bir amele kadın tarafından (7) sene uğraşılarak vücûda getirilmiş bir mendîl mevcûddur. Bunun kıymeti 25,000 frank kadar tahmîn olunur.

Süveyş Kanalı'nın hâsılâtı senevî yüz milyon franktır.

Dresten'de köpeklere mahsûs bir hamâm varmış.

Tecrübevi göğce çıkmamışlar yâ.

(s.328) **Urûk-ı Beşeriyye**

—Mâ-ba'd—

“Malezya, Papu, Yeni Gine ve Amerika zencilerinden büsbütün gayrî” bir sınıf olmak üzere mütâla'a ediyorlar. Ba'zıları ise sarf-ı muhtelit bir cins i'tibâr eyliyorlar.

Bir Kabîle Re`îsi

Ziyâ' Tedrîci

Avrupalıların burasını ibtidâ-yı işgâllerinde 250,000 yerli bulunduğu hâlde biraz sonra nüfûsları gittikçe eksilmeğe başlamıştır. Çünkü beyâzlar en iyi yerleri elde etmişler ve vahşîlerin geçindikleri bütün şikârları mahva kalkışmışlardır. Ma'a-t-teessüf, medeniyet! Bütün bu yerlerde, bütün fenâlıkları, verem, kızamık, çiçek gibi bütün hastalıkları getirmiş, hele onlardan ba'zılarının Avrupa tarz-ı teebbüsünü kabûl etmeleri göğüs hastalığına tutulmalarına sebebiyyet vermiştir. Buna pek inanılmaz, değil mi? Fakat bu bir hakîkattir. Evet, esvâb, hiç şüphe yok ki onunla kendi kendini korumayı bilen muhâfaza eder, bilmeyenler için ise müvelled-i marazdır. İşte zavallı vahşîler bunu bilmezler, bütün gün esvâblı gezdikleri hâlde, gece

Câmi' yıkılmışsa mihrâb yerinde.

(s.329) uryân bir hâlde rutûbete, soğuğa ma'rûz olarak uyurlar. Zâten diğer bütün hastalıklar da bundan neş'et eder. Yeni Gine'de de Polenezya'da da böyledir.

İngiltere hükûmeti şu âfeti defe pek çok çalıştı. Lâkin heyhât! Hayât-ı vahşiy-âneyi ıslâh fikriyle

1821'den 1842'ye kadar milyonlar sarfiyla birçok mektebler, mü'essesât-ı hayriyye vücûda getirdi. Bütün bunlara rağmen, işte "Adelaide" yerlileri munkarız olup gitmiştir.

Elbiseden ve Hicâbdan

Mahrûmiyyet

Okyanusya'nın vasat ve cenûb tarafında ya'nî iklimin sık sık tahavvül ettiği yerlerde yerli ahâlî ekseriyâ uryân bir hâlde gezerler. Pek az olsun giydikleri şey' bile esvâbdan ziyâde müzeyyenâtan ibârettir. Erkekler örülmüş ottan yâhûd hayvân hatta insân saçlarından ma'mûl bir meker takınırlar ki ba'zı ahvâlde bu kuşak tılsım yerine geçer. Kadınların ise kuş tüyünden önlükleri vardır. Erkeklerin kemeri arasından, küreklemeğe yaran bir değnek bir balta ve bir topuz sarkar. Başlarında ser-pûş nev'idenden bir şey' olmayıp yalnız saçları dişlerle, balık kemikleriyle, tüylerle yâhûd bir hayvânın sık tüylü kuyruğuyla tezyîn olunmuştur. Bunların arasında da kırmızıya boyanmış ince ipler sarıdır. Gençler sefer yâhûd diş, saz ve saman gerdanlıkları pek severlerse de ihtiyârlar, bunları hiffet-i meşrebe delâlet ettikleri için kemâl-i şiddetle reddederler.

Cenûb taraflarında kış mevsiminde kanguru nâmındaki hayvânın derisinden yapılmış bir torba giyilir.

Burada hicâb âdetâ mefkûd gibidir, demiştik. Evet, onlar için esvâbın edeb ve terbiye ile münâsebeti yoktur. Hatta bir Avrupalı yerlilerden birine beyâz bir gömlek hediye ettiği hâlde arkadaşları kendisiyle eğlenerek: “Ay, ay... Yabancı beyâzlar gibi giyinmiş!” diye eğlenmişler, o da gömleği atıp yine eskisi gibi gezmeğe karâr vermiş.

İzdivâc: Ya Satın Almak yâhûd da Kaçırmak Sûretiyle

İzdivâc çağına gelmiş kızlar sırasına geçmeden evvel, genç kızlar büyük bir ameliyâta giriftâr olmak mecbûriyyetinde kalırlar ki o da ya keskin çakmak taşı yâhûd bir kabukla arkasına ufkî bir vaz'iyette büyük cerîhalar açtırmaktır. Yaralardan sızan kan âteşte ısıtılmış otlarla, yeşil yapraklarla silinir. Birkaç hafta sonra cerîhalar şifâ-yâb olunca, eğer kız güzelse, refikalarının arasında ba'de'l-ameliyye daha güzel görünür.

Bu usûl-i tezeyyün bazen karın üzerinde de kollarda da yapılır. Ameliyât esnâsında zavallı kızın en yakın akrabâsı onun hakkındaki

muhabbetlerine delîl olmak üzere ağlarlar, haykırırlar.

Mâ-ba'dı var.

Calgı; düğün, oyuna yakıştır.

(s.330) **Fenn Âleminde**

Cerrâhlığın Son Hârikalarından

Geçen sene âlem-i tabâbette en ziyâde şeref kazanan hiç şüphe yok ki Doktor “Alexis Carrel” ismindeki bir mütefennin idi. Bu zât Lion Tıp Fakültesi'nde ikmâl-i tahsîl eyledikten sonra Newyork'daki Rockefeller Dârü'l-fünûnu fenn cerrâhî şu'besi müdürîyyetine ta'yîn olunmuştur. Kendisinin bâ'is-i şöhreti olan eser birtakım tecârib-i garîbedir:

Hem Cinslerinden Birinin Ayağıyla Yürüyen Köpek

“Mösyö Carrel” evvelâ iki kedi alarak, karınlarını açmış ve böbreklerini kesip birininkini diğerininkine aşılıp her kediyi bir başkasının böbreğiyle yaşatmağa muvaffak olmuştur ki bu ameliyyâta: “Hayvân aşılması” nâmı verilmiştir.

“Mösyö Carrel” bununla iktifâ etmeyerek, ayak aşılması tecrübesine de kalkışmış ve iki köpek dizlerini yukarıdan kesip ayaklarına tutturmuş-

tur. Adalât, kemikler, damarlar, a'sâb, hepsi, hepsi cerîhanın bulunduğu yere geçirilen bir alçı kalıbın mu'âvenetiyle az müddet, ya'nî on beş gün yâhûd üç hafta zarfında kaynaşmıştı.

Zî-rûh Yürek Parçaları

Sırf, şiryânları aşlamaktan ibâret olan şu tecrübeler istinâden insânlar üzerinde icrâ-yı mu'âmele edebilmek fikri hiç gelmez olur mu? İşte birisi, meselâ böbrek iltihâbına yâhûd şeker hastalığına giriftâr olmuş. Diğer bir hayvânın sağlam böbrekleri niçin bunların

Hekîmden sorma, çekenden sor.

(s.331) yerine kâ'im olamasın? Daha, daha ilerleyelim. Şiryânlar, böbrekler için kâbil olan bu tecrübe kollar, bacaklar içinde müsâ'id değil midir? Hay hay...

Yek-nazarda, mes'ele hallolunamaz gibi geliyor. Hâlbuki böyle değil, pekâlâ kuvveden fa'ale gelebiliyor. Çünkü ensâc-ı uzviyyenin ve bütün a'zânın vücûddan ayrıldığı sûrette, ba'zı şerâ'it-i fenniye ile rutûbet ve harâreti muhâfaza edebilmesi bugün te'mîn olunarak böyle ayrılmış parçaları günlerce,

haftalarca saklamak imkânı elde edilmiştir.

“Mösyö Carrel” bir tecrübesinde, bir delikanlının kesilmiş kalçasından aldığı uyluk kemiklerine â'id bir şiryânı, bir kedinin şiryân-ı ebheri yerine ikâme eylemiş [Şiryân-ı ebher: Temîz kanı kalbden bedene dağıtan büyük bir şiryân ki arka boyunca uzanır.] ve ameliyâttan evvel bu şiryânı, tam yirmi beş gün hiç bozulmadan muhâfaza edebilmiştir. Kedi, delikanlının şiryânıyla hâlâ yaşar durur.

Bir şiryâna â'id olan bu tecrübe, tabîî diğer uzûvlara da teşmîl olunabilir.

Bu bâbda, Paris Cerirat Cerrâhiyye Fakültesi mu'allimlerinden Doktor “Delbe”: — Ben ümîd ediyorum ki bir gün gelecek, eczâ-hânelerin câmekânlarında, husûsî bir dolapta her nev'i yedek a'zâ, şiryân, böbrek, kol, bacak tekâmül bir uzûv... Ve ilâ-âhırîhi. Bulunacak. İstikbâlin cerrâhları da hastalarını kolaylıkla şifâ-yâb etmek çârelerine bilâ-zahmet tevessül eyleyeceklerdir. — demiştir. İstikbâlin cerrâhlarına ne hâcet! Şu mu'âmelâta bugünden teşebbüs olunmuş ve biri bir kolunu, diğeri de böbreklerini deği-

tirmek ârzûsunda bulunan iki müşteri mösyö “Carrel”e bilâ-tereddüd mürâca'at eylemişlerdir.

Kezâlik bir başkası da bir kaza neticesi zedelediği burnunu ta'mîr maksadıyla ameliyyât-ı cerrâhiyyede bulunması için ricâ eylemiş ve kolunun derisinden kesilen parçanın burnuna kaynatılmasına rızâ göstermiştir.

Terâcim-i Ahvâl

—11—

Livingstone

1813-1873

“Christopher Columbus” la “Vasco da Gama” gibi iki büyük keşşâfî yâd ederken “Livingstone” ile “Stanley”i de unutmamalıyız.

David Livingstone, 1813 senesi Martının 19’uncu günü İskoçya’da dünyâya gelmiştir. Daha on yaşında iken, pederi kendisini amele sıfatıyla bir pamuk boğum hânesine vermişti. Hâlbuki o tahsîl-i ma’ârifeye karşı pek şiddetli

Hâne alma kendine hem-sâye al.

(s.332) bir meyl-i irfânla mütehassis bulunuyordu. Biriktirdiği para ile

kitâblar alarak, boş kaldıkça kendi kendine çalışır, çalışırdı. Sa'yın elinden ne kurtulur? “Livingstone” yalnız sebâtı sayesinde “Latin, Yunan lisânlarıyla nebâtât ve ilm-i tabakâtü'l-azr ilimlerini de öğrenmişti. Yirmi yedi yaşında iken mekteb-i tıbbiyyeden kemâl-i muvaffakiyyetle şahâdet-nâme almağa muvaffak oldu. Gördünüz mü? Fakîr bir amele pek az bir zamânda bir âlim, bir mütefennin olmuştu.

Bir gün, Afrika haritasına göz gezdirirken bu vâsi' kıt'a dâhilinde pek az şehir ismine tesâdüf ettiğine hayret eyledi. Niçin, niçin koca kıt'a bembeyâz kalmıştı. Hemân tahkîkâta girişti ve biraz sonra Afrika'nın vasat taraflarının âdetâ tamamıyla mechûl kaldığını öğrendi. Şimdi kendisi de bu garîb, ıssız yerleri keşfetmek merâkı cânlanmıştı. Herkes, yalnız شوالكا dâhilinde i'tikâdları pek ibtidâ'î, insân etiyle müte'ayyiş birçok kabâ'il-i vahşiiyenin mevcûdiyyet-i münzevi-yânelerini biliyordu.

Livingstone, benî-nev'anın bütün sefâletlerinden ıztırâb duymak isti'dâdında yaratılmış bir adam olduğu için âlî-cenâb kalbi şu felâket-zedeler arasında da hak ve hakîkatin itişârı

ârzûsuna düşmüştü. Bu fikir zihnine gelir gelmez, hissiyyâtını yalnız bir gâye-i tahrîke başladı, gitmek. Bu uzak yerlere, bu mechûl arâzîye gidip çalışmak, insâniyyete ebediyyen unutulmayacak bir hizmette bulunmak...

İlk teşebbüsü, deniz tarîkiyle Ümit Burnu'na gelmek oldu. Ba'de, oradan şimâle doğru ilerlemeğe ibtidâr eyleyerek zenciler kıt'ası dâhiline tamamıyla girdi ve müte'âkıben oraların lisân ve âdâtını öğrenmek için epeyce sâhib-i nüfûz bir kabîle re'îsine ilticâ etti. Bu re'îsin ona pek büyük hizmetleri dokunmuş ve hakkında fevka'l-âde bir hiss-i meveddet besleyerek, müte'âkıben ba'zı tevâbi'yle Hristiyanlığı kabûl eylemiştir.

Burada birkaç ay ba'de'l-ikâme, "Livingstone" daha ziyâde şimâle yaklaşmanın çârelerini bulup, evvelâ "Negami" ismini verdiği bir büyük kevelle, arzen gâyet geniş "Zambezi" nehrini

Destiyi kıranda bir, suyu getiren de...

(s.333) keşfeylemiş ve nihâyet bahr-i muhît atlası sahilinde Portekiz müstemlekâtından ma'dûd bulunan (سن - پول دولواندا) şehrine muvâsalatla

orada tam beş ay istirâhattan ve mühlik bir sıtmadan kurtulduktan sonra tekrâr yola çıkarak, deniz tarîkiyle Ümit Burnu'na avdet dururken şimdiye kadar hiçbir seyyâhın cesâret edemediği taraflara sapmıştı. Evet, artık Livingstone Afrika'yı garbdan şarka kat' edecekti. Bu şâyân-ı hayret seyâhat, kâşifin zekâ-yı hâriku'l-âdesi sayesinde birinciden daha râhat, daha kolay bir tarzda cereyân etti, denilebilir.

Mâ-ba'dı var.

Küçük Hikâye

Köy Postacısı

1

O, pek dinç, pek neş'eli bir adamdı. Yüksek boylu, kuvvetli, geniş omuzları üstünde sarı saçlı, sâf ve münevver mâ'î gözlü, dudakları dâ'imâ tebessüme âmâde, sivri bıyıklı, müftehir bir çocuk sîmâsı...

Herkes onu yolda görünce selâmlar. Hele köyler... O geçerken çiftliklerine çağırıp yâ kahvaltı ettirirler yâhûd soğuk bir su doldururlar. O, durmaz. Bir gözü duvardaki sâ'atte, ayaküstünde yer, ißer. Havâ nasıl olursa olsun dişlerinin

arasında dâ'imâ bir şarkı dolaştırarak çıkıp giderdi.

Evet, onu uzaklardan zümür-rû-dîn bir bâğçe-i behiştî gibi görünen (Mogi) kasabasından, dağlar arasına düşmüş bir yuva manzaralı (Calu) köyüne kadar herkes tanıyor, herkes seviyor, ne zamân kendisinden bahsolunsa:

— Merd oğlu merd... Deniyordu. Hakîkten de böyle.

Köy postacılarına mahsûs gömleği üzerine takılmış askerî madalyası âdetâ göğsüne damlamış bir nûr-ı zafer gibi şa'ş'a-nisâr oluyordu. Zâten o, bundan dolayı müftehirdi. Vatanına hizmet ettiğini dâ'imâ düşünür, buralardan pek uzaklarda, bir zamân çarpışırken sol kolunu ebediyyen gâ'ib ettiğini hiç, hiç unutamazdı.

Evet, zavallı ma'lûldü. Caketinin ikiye katlanmış sol kolu tam madalyası hizâsına kadar gelebiliyordu.

Köylülerin evleri, tarlaları kenârından yürürken birçok sesler birden haykırırdı:

— Sabâhlar hayrolsun, yiğitim, sabâhlar hayrolsun...

Âh, bu köy postacılığı... Ne kadar güç

Rüzgâra i'timâd olunmaz.

(s.334) bir iş! Bir iki kâğıt parçasını iki fakîr kulübeye götürmek için kışın, kara, yağmura, fırtınaya; yazın, cehennemî güneşin te'sîrât-ı muhrık-ânesine rağmen dağları, vadileri, ormanları aşan şu bî-çârelerin tâlî-i nâ-sâzına ağılamamak elden gelir mi?

Güç iş, çünkü ma'âş az. Senede bilmem kaç kuruş. Her hâlde sabâhtan akşama kadar yolların taşlarına takılarak, çalılara, dikenlere sürtünerek, yırtılarak, haziran güneşine, kânûn-ı sâni bürûdetine tahammül ederek yürümek için açlıktan ölmeyecek kadar bir şey'!

Fakat biliyor musunuz ki bütün bu müzâhimle berâber "Pierre Ladello" yine vazîfesini seviyor. Kendisine hem daha az meşakkatli hem de daha fazla ma'âşlı bir me'mûriyyet teklîf olunduğu hâlde kabûl etmemiş. O, şu hoşuna giden işin pey-ta'ab âverinde ne uzun yollardan, ne kemiklerine kadar geçen yağmurlardan, ne vücûdunu bir kefen gibi saran karlardan, ne müthiş

hırıltılarla yolunu ta'kîb eden rüzgârlardan, hiç hiçbir tehlikeden korkmayarak yürüyor, yürüyordu...

Bütün bu meşâk-ı hayât arasında bir nevâziş-i teselliyet beklediği yer varsa o da: “Calu” ile “Mogi” beynindeki küçük kulûbe idi. Oraya yazın biraz serinlik kışın biraz âteş başı havâsı almak için uğrardı. Burası kendisine dâ'imâ kapının önünde muntazır nişanlısının eviydi.

Nîsân ibtidâsında, kuşların cıvıldağa başladığı mevsimde mutlak, mutlak izdivâc edeceklerdi.

İkisi de bu latîf ayı sabırsızlıkla bekliyorlar. İstikbâl için neler, neler, ne hulyâlar, ne ümîdler kuruyorlardı.

Kim bilir, şu sakin evde ne kadar mes'ûd olacaklar. Zenginlere gıpta-resâ ne kadar bahtiyârlıklar hissedeceklerdi! Çünkü kalbleri her gayız ve elemden mücerred, fikirleri âsûde idi.

Ooh, ooh... Bu sa'âdetlerin hepsi, gelecek ilkbahâr için, çiçeklerin açıldığı mevsime â'iddi.

Yaşasın Nîsân! Yaşasın...

Nihâyet Nîsân: —İşte geldi!— diye haykırdı ve Nîsân'a terk-i mevki' için sahrâları örten karlar birden bire gâ'ib oldu. Her taraf çiçeklerle donandı. Dallara yuvalar asıldı. Kuşlar, taze yapraklar arasında tenennüm-sâz olmağa başladılar.

Nîsân, kendisiyle berâber bütün eşyâya, çayırılara, insânlara bir selâm hâr-ı tarâvet de bahşeylemiş, hele “Pierre Ladello”nun kalbine ne rû'yâlar serpmişti.

Artık o, buzlardan, karlardan çamurlardan

Zeytûn yağı gibi suyun üstüne çıkar.

(s.335) kurtulmuş, yokuşları uçar, uçar gibi iniyor, (Sûzân) a doğru şen ve mes'ûd koşuyor, koşuyordu.

Aynı sonundaki izdivâcın hâzırlıkları şimdiden başladı. Genç kız beyâz kazmirden gelinlik esvâbını dikiyordu.

Pierre'de kendisi için yeni bir elbise ısmarlamıştı.

Eyvâh ki, o sabırsızlıkla bekledikleri Nîsân, bir felâketi de berâber sürükleyip getirmişti.

Bugün Pierre nişanlısının evine mu'tâdından güç geldi. Çiçeklere bahş-ı hayât eden güneş, karları eritmiş, şimdi dereler birer seylâbe hâlinde taşıyordu. Bâ-husûs eskiden âdetâ kurumuş gibi duran bir tanesinden bugün geçmek mümkün değildi. Pierre, öte tarafa atlamak için sâ'atlerce dönmüş dolaşmış, yolunu tamamıyla değiştirmeye mecbûr olmuştu. İşte geç kalmasının sebebi; lâkin Sûzân bunu ne bilsin... Pek merâk etmiş, nişanlısını gülerek karşılamamıştı.

Pierre eve uğrayıp oturamadı. Selâm verip, geçti. Torbasında kalan sipâriş bir mektûbu hemân götürerek ertesi gün kasabadan hareket edecek posta arabasına yetiştirmek lâzımdı.

Sûzân Pierre'in arkasından bakakaldı. Aman yâ-Rabbî... Bir az sonra, müthiş bir feryâd koptu.

Bunu Pierre'de işitmişti ki nişanlısının tarafından geliyor zannıyla geri döndü ise de... Hayır, o taraftan değil. Dinledi ve tekrâr yoluna devâm etti.

Birkaç adım atar atmaz... Bir feryâd, bir feryâd-ı nevmîdî daha...

Yeniden durup nereden geldiğini kendi kendine sordu. Bu esnâda genç kız ona koşarak:

— Pierre, Pierre... Gel, gel... Diye bağılıyor ve civârdaki çayırıktan geçen derenin köprüsünü gösteriyordu.

Bir ânda ikisi birden aynı noktada buluştular ve köprüden sarkıp baktılar. Burada, pek derinleşerek kemâl-i sür'atle akan su, bulanmıştı. Pierre: ben, ben bir şey` görmüyorum... Dedi; lâkin sesi duydum, ihtimâl ki buradan.

Genç kız tasdik etti:

— Evet, evet, muhakkak buradan... İşte, işte bak. Pierre... Suyun üstünde yüzen nedir? Gâlibâ, bir şapka!

Pierre elinde bir sılıkla eğilerek onu çekti. Evet, bu bir çocuk şapkasıydı!

— Âh, yâ-Rabbî... Küçük Antoine'ın şapkası... Deminden oradan geçtiğini gördüm. Şimdi, ne yapalım, Pierre... Ne yapalım...

Söz ayağa düştü.

(s.336) Pierre, nişanlısının sözünü bitirmeğe vakit bırakmaksızın:

— Al, al, torbamı... Mektûbu da sâhibine götür. Ben çocuğu kurtaracağım. Dedi ve Sûzân kendisini tutmağa vakit bulamadan tehlikenin dehşeti karşısında, çocuğu kurtarmak ümîdiyle bilâ-tereddüd suya atladı.

Onu tahlîs etmek mi? Ooh, belki, belki... Fakat kendisini şiddetle yakalayan bir el, nehrin yüzüne çıkmak için îcâb eden hareketlerine mâni' oluyordu.

Kollarıyla çabaladı, çabaladı... Fevka'l-beşer bir kuvvetle çabaladı... Lâkin çocuk ihtilâc-ı ihtizâr içinde ona sarılıyor, onu bırakmıyordu. Nihâyet, nihâyet... Bütün tâkatinin bir anda zıyâ'mı hissetti. Şimdi Pierre, bî-mecâl cereyâna kapılmıştı.

Sûzân:

İmdâd, İmdâd... Diye haykırıyordu. Her taraf ıssız, ev uzakta, kimseler işitmiyor...

— İmdâd!

Heyhât...

Sûzân, kalbini havf ve dehşetle sarsan bu köpürmüş, çıldırmış suyun pîş-i gadrinde, dişleri kilitlenmiş, bir müddet durdu.

Sâniyeler, dakikalar, zamânlar geçti. Pierre suyun üstünde bir daha görünmedi.

Belki, ileriden çıkar fikriyle genç kız, gittikçe genişliği artan derenin boyunca koşmağa başladı. Sonra birden bire durdu:

— Torba nerede?

Tekrâr döndü. Tekrâr köprüye çıktı ve orada bir kenâra atılmış torbayı, şimdi artık büsbütün gâ'ib olan nişanlısının, ihtimâl ki daha harâret-i hayâtı solmamış cesedi gibi göğsüne dayayarak ağladı. Hüngür hüngür ağladı.

Ba'de kalktı. Bir deli gibi, koşmağa, hiç durmadan ta kasabaya kadar gitti. Posta me'mûrları saçları dağılmış, kendini şaşırılmış bir kızın nâ-gehân içeriye girdiğini görüce yerlerinden fırladılar.

— Alın, işte... Pierre'in torbası. İçinde bir mektûb var. O bilmem ne oldu? Öldü, boğuldu... Ben, ben... Buna inanmam. O ölmedi, boğulmadı...

Me'mûrlar zavallıyı bir iskemleye oturtarak, ıztırâb ve heyecânını teskîne çalıştılar. Sonra etrâf taharrî edildi ve Pierre'in cesedi

Antoine ile berâber “Mogi” civârındaki sazlıklara takılıp kalmış olduğu hâlde bulundu. Çocuk onu bırakmamıştı.

Seneler geçti, Sûzân, nişanlısının yalnız hâtırasıyla yaşadı.

O tenhâ yerde, o fakîr kulübede ihtiyârladı. Son gününe kadar, her akşam, güneş gurûb ederken kapının önüne çıkar “Pierre... Pierre...” diye seslenir. Sonra du'â ederek çekilirdi.

Seytâna çarığı ters giydirir.

(s.337) **Müntahabât-ı Nefise**

Berlin Mektûbu

Bir ay kadar Avrupa'yı seyâhate çıkmıştım. Şimdi Berlin'e avdet edildi. Esnâ-yı seyâhatimde Avrupa'nın bir hayli bilâd-ı meşhûresi görüldü. Garbın ma'mûriyyet hâli görülmedikçe şarkın mağmûriyyet ahvâline te'essûf olunmamak kâbil değildir. Bu seyâhat sıhhatime pek çok hizmet eylediği gibi, idâre-i mülkiyyece meşhûdât ve meksûbâtıma dahi tezyîd eyledi

Ketb-i siyâsiyyeyi mütâla'a-i fenn tedbîr-i müdünde tevsî'i-i nazarı mûcib ise de kavâ'id-i fennin tatbîkâtını görmekte fevâ'id-i azîme müsellemdir. “Leysü'l-hayr Ke'l-iyân”

Avrupa görülmedikçe elsine-i ruvâtta ve sahâ'if-i matbû'atta mervî olan medeniyyet-i garbiyye ne demektir, bilinmez. Efkârın bedâiyi'-i âsâr-ı hayret fezâsı gözden kaçırılmadıkça havâs-ı insâniyyenin mertebe-i meziyyeti anlaşılamaz. Hikmeten sâbittir ki: tasavvurât, a'yân-ı sâbiteye nazaran alî tarîke'l-kıyastır. Binâ'en-aleyh medeniyyetçe mertebesi dün olan bir memlekette terakkîye hizmet, dâ'iyyesinde bulunanlar, kemâlât-ı medeniyyesi müsellemler bir mülkün ahvâl ve esbâb-ı intizâmını müşâhede ve mütâla'a etmemiş olurlar ise ıslâhâtça edecekleri tasavvur ve tedbîr, bulundukları dâ'irenin derecesine kıyâsen olur. Terakkî-i sahîh ise âlem-i insâniyyetin terakkıyât-ı müktesibesine vukûf ile husûl bulur.

Bugünkü gün Paris sergisi ma'ârif-i asriyyenin teşhîr-gâhı olduğundan, memâlik-i mütemeddinenin her cihetinden, her sınıf halk san'aten ve ilmen mensûb olduğu kısma müte'allik tahkîkâtı icrâ için fevc fevc sergiyi temâşâyâ gelmekte ve ma'lûmât-ı sâbıkalarına munzam olan tahkîkât üzerine yerli ve ecnebî erbâb habire

sergi dâ'iresinde akd-i meclis-i mübâhase etmekte oldukları hâlde, bizim dünyâdan haberimiz yokmuş gibi mu'âmelelerimize hayret oluyor!

Sadr-ı islâmda medeniyyet-i Arabın terakkîsine başlıca sebep, erbâb-ı himmetin iktâr-ı âlemi seyr

Sabır, maksadın en kestirme yoludur.

(s.338) ve seyâhat ile tahkîkât-ı ilmiyyelerini neşretmeleri idi. Artık cehl ve ta'assub bizde bir dereceye kadar gelmiştir ki tahatturu bile mûcib-i nefrettir.

Kadınlarımız evlerine kapandıkları gibi, erkeklerimiz dahi memleketlerine kapandıklarından cem'iyât-ı beşeriyyenin ahvâl-i terakkîyâtından o derece gaflet üzereyiz ki etrâfımızı muhît olan akvâm günden güne ilerlemekte ve bu sayede ma'nen ve mâddeten bize galebe etmekte oldukları hâlde, biz yine dört el ile cehl ve ta'assuba sarılıp ondan ümîd-i necât ediyoruz. Fesubhânallâhi'l-müte'âl!

Hulâsa-i kelâm, insâniyyetin ve medeniyyetin ne büyük bir devr-i terakkîsinde bulunduğumuzun delâ'il-i mülzemesini görmek isteyenler Paris sergisini seyretmelidirler ve iktâr-ı şarkiyyede terakkîyât-ı garbiyyeyi icrâ ârzûsunda bulunanlar kemâlât-ı beşeriyyenin mahal-i teclîsi olan Avrupa bilâd-ı garbiyyesinde, hakâyık-ı umrânı tedkîk için gezmelidirler.

Artık söz, bir bahs-i mühime intikâl etti ki böyle bir varak-pârenin değil, bir büyük cedd-i risâlenin havsalası mütehammil değildir. Onun için burada hatm-i kelâm edelim.

Sadullah Paşa

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — Kuvve-i icrâ'iyye kaç
ayrılır?

Cim. — İkiye: kuvve-i siyâsiyye,
asl-ı idâre-i mülkiyye.

Sin. — Kuvve-i siyâsiyye
nedir?

Cim. — Devletin siyâset-i
hâriciyye ve dâhiliyyesini tanzîm eden
bir kuvvettir ki hey'et-i vükelâdan
ibârettir.

Sin. — Meclis-i vükelâ nedir?

Cim. — Sadrâzam ile nâzırlardan tereküb eden bir hey`ettir. Buna “Kabine” dahi derler. Devletin menâfi’-i umûmiyyesi ta’alluk eden mesâ’il-i mühime bu mecliste müzâkere edilir. Sadrâzam, re’îs-i vükelâdır.

Sin. — Nâzır ne demektir ve vazîfesi nedir?

Cim. — Nâzırlar, devâ’ir-i idâriyyenin re’îsleridirler. Nezâretlerine müte’allık kâffe-i umûrun sûret-i cereyânını te’mîn ve kavânîn-i icrâ-yı ahkâmına nezâret ederler.

Sin. — Kaç kısım nezâret vardır?

Cim. — İki: Bir kısmı hey`et-i vükelâyâ dâhildir. Diğer kısmı dâhil değildir.

Sin. — Hey`et-i vükelâyı teşkîl eden nâzırlar hangileridir?

Darısı başına.

(s.339) Cim. — Sadrâzam, şeyhü’l-islâm ile harbiyye, bahriyye, dâhiliyye, hâriciyye, mâliyye, adliyye, ticâret ve nâfi’a, orman ve ma’âden, evkâf nâzırlarıdır.

Sin. — Meclis-i vükelâyâ dâhil olmayanlar hangileridir?

Cim. — Defter-i Hâkânî, şehir-i emânetî, posta ve telgraf, emniyyet-i umûmiyye müdîriyyeti, mülkiyye-i tekâ’üd sandığı, tıbbiyye ve umûm-ı mekâtib-i askeriyye nezâretleri.

Sin. — İdâre-i mülkiyye kaç kısımdır?

Cim. — İki: idâre-i merkeziyye, idâre-i vilâyât.

Sin. — Merkeziyyet ne demektir?

Cim. — Memâlik-i Osmâniyye’nin her tarafındaki bütün me’mûriyyenin ale’l-derecât yekdiğerine ve sonra hep birden pâ-yı tahtta mensûb oldukları nezâretlere tâbi’ olması demektir. Taşralardaki me’mûrlar, merkezden aldıkları emirleri icrâ ederler.

Adem-i merkeziyyet ise bunun aksidir.

Sin. — Tevsî’-i me’zûniyyet nedir?

Cim. — Me’mûriyyenin merkeze tâbi’ olmakla berâber ba’zı husûsâtta istedikleri gibi harekete salâhiyyetleri olması demektir.

Sin. — Memâlik-i Osmâniyye'nin taksîmât-ı idâresi nasıldır?

Cim. — Memâlik-i Osmâniyye vilâyetlere munkasımdır. Her vilâyet: sancaklara; sancaklar: kazâlara; kazâlar da nâhiye ve karyelere taksîm olunmuştur.

Bir de ba'zı imtiyâzâtı hâ'iz olan eyâlât-ı mümtâza vardır. Girit, Sisam, Cebel-i Lübnân.

Vilâyetleri vâlîler; sancakları mutasarrıflar; kazâları kaymakamlar; nâhiyeleri müdürler; karyeleri muhtârlar idâre ederler.

Kırâ`at

İbtidâ`î:

Köpek ile Tavşan

Bir küçük tavşan topraktaki yuvasından sade burnunun ucunu çıkararak bakıyor, havâ alıyordu.

Bir av köpeği onu oradan çıkarıp paralamak ârzûsuyla dedi ki:

— Küçük tavşan, gel, seni bir güzel yere götüreyim. Oradaki otlar daha tatlıdır. Berâber koşalım, zevk edelim.

Tavşan bu sözlere aldanmadı. Şu cevâbı verdi:

Dolu bardak su almaz.

(s.340) — Ana ve babamın yuvasındaki ot sâ'ir otlardan daha tatlıdır. Haydi, sen işine bak. Ben anam ve babamdan başkalarının sözlerine kulak asmam. Lâzım olursa onlar beni o güzel yerlere götürürler.

Rüşdî:

Sağ El ve Sol El

Ressâmın biri sağ eliyle tablosunu ikmâl ederken sol elini şu sözlerle azarlıyordu: “Zavallı ressâm! Tabî'atın sana, hiç işe yaramayan bir hediyesi var. Sol elin, değil bir levha yapmak, âdî bir hat çizebiliyor mu? Fırça kullanabiliyor mu? Hatta bir kurşun kalemi tutmaktan âciz! Hâsılı, her husûsta beceriksiz! Bütün istediklerini yapmak için sağ elin kâfi değil mi?

Beş parmaktan biri, şüphesiz daha ma'lûmâtlı, daha dirâyetli, kendisini dinleyeni bildiği gibi ne söylediğini de bilen küçük parmak, uzv-ı müttehem için şöyle cevâb verdi:

— Kâfi değil, efendim. Sağ el hâl-i tabî'îde yâhûd hâl-i cehâlette sol ele tamamıyla müşâbihtir. Zîrâ ikisi de aynı mâhiyette. Bunların beynindeki fark, işinize yaradığı vakit anlaşılır. Sağ elin rûchân-ı kesb etmesi dâ'imâ kullandığından neş'et eder. Sol ele gelince, o, boş duruyor: işte mes'ele bundan ibâret! isti'mâlsiz kâbiliyyet kazanılmaz. Bizim iktidârsızlığımızı fıkdvân-ı terbiyeye atfediniz. Ta'im ve terbiyenin ellere insânlardan daha az lâzım olduğunu mu zannediyorsunuz?

İ'dâdî:

Efsâne

İki kedi büyük bir peynir parçası yakalamıştı. Bunu beynlerinde taksîm etmek istiyorlardı. Fakat bu taksîmi hangisi adâlet üzere yapacaktı? Birbirlerine asla emniyetleri yoktu. Nihâyet işi münaza'aya vardırıldılar ve da'vânın halli için köylerindeki bir maymuna mürâca'ata karâr verdiler. Bu maymun bütün hayvânât arasında zuhûr eden türlü türlü da'vâlara kemâl-i adâletle hal ve fasl ettiğini işitmişlerdi. Peynir parçasını yüklenerek nezdine gittiler. O, da'vâyı dinledikten sonra terâzinin karşısındaki mevki'na oturdu. Öksür-

dü, aksırdı... Nihâyet işe başlayarak peyniri iki kısma ayırdı. Her kısmı terâzinin bir kefesine koyarak:

“Haydi, şimdi kemâl-i adâletle tartalım. İki tarafında hakkını muhâfaza edelim.” dedi. Sonra terâzinin bir kefesini göstererek: — Şu taraf bana daha ağır görünüyor!

Deyip o taraftan biraz kopardı, yedi.

Âr çekmekten, bâr çekmek evlâdır.

(s.341) Bu sefer diğer taraf ağır geldiğinden o taraftan da biraz koparıp onu da yedi. Bu def'a evvelki taraf cüz'î ağır göründü.

Kediler: “Bu kadar farkın bizce ehemmiyyeti yoktur. Hakkımıza râzıyız, veriniz!” dediler. Maymun: — Siz râzısınız ama adâlet râzî değildir! Kimsenin kimseye zerre kadar hakkı geçmesini istemez!” diyerek tartmağa ve muvâzenet için sağdan soldan fazlaları yemeğe devâm etti. Nihâyet koca peynir parçasından kırıntı denecek kadar cüz'î bir şey kaldı.

Kediler: “Aman efendim, biz taksimden vâz geçtik. Olduğu gibi veriniz!” diyerek şu adâlet derdinden kurtulmak istediler ise de maymun: “Pekiye ama benim zahmetime

mukâbil bir şey` yok mu? Mahkeme harcı nerede? Bari şu kısmı ona sayalım da sizde mahkemeye borçlu kalmayınız!” deyip geri kalanı dahi alarak sersem kedileri kapı dışarı etti.

A. N.

Kitâb-ı Tabî'at

—Mâ-ba'd—

Seyâhat pek ta'ab-âver olmakla berâber şâyân-ı kayd bir hâdiseye, bir tehlikeye tesâdüf olunmamakta idi.

Önümüzdeki bayrak bizi fart-ı sürûrla sıçratıyordu. Zîrâ o sahrâ-yı vasî' cümûd ortasında mevce-nemâ olan bu siyâh bayrak bütün bizleri, zîr-pâyında mevcûd hazâ'in-i medfûneden haber-dâr ediyor, daha kısa bir ta'bîrle va'd-ı necât veriyordu.

Uzun ve tâbişken bir zamânın noksân tagazzîsi bugün telâfi edilecek ve şu sûretle iktisâb edilen kuvvet, bütün a'zâ-yı hey`ete yürüyebilmek için daha ziyâde bir cesâret verecekti.

Lâkin ayın on üçünde müthiş soğuklar zâlim-âne icrâ-yı hükme başladı. Derece-i harâret tahtü's-sıfır (-27) ye tenezzül etmiş ve eşyâlar dokunulduğu vakit veca' verecek kadar

kesb-i bürûdet eylemişti. Diğer cihetten, soğuktan uyumakta gayr-i kâbil bir hâle gelmişti.

Ben zâten hiç uyuyamıyordum. Çünkü soğuktan donmuş olan bacaklarım vahîm bir yara kadar tâkat-güzâr ıztırâblara bâ'is oluyordu.

Bundan başka gıdâ mes'elesi de son derece kesb-i ehemmiyyet ve vehâmet ediyordu. Büyük cümûdiyye-nin eteğinde, sedd-i kebîr ile olan mültekâsında te'sîs edilmiş depoya vâsıl olabilmek için 225 kilometre kat' etmek îcâb ediyordu. Hâlbuki yanımıza da 9 kilo biskü`iden başka bir şey'e mâlik değildik. Binâ'en-aleyh bütün hey`et kahramân-âne bir karâr verdik. Me`kûlât-ı mu`îne-i yevmiyye-nin mikdârını daha ziyâde azalttık. Bundan

Akla yelken etti.

(s.342) böyle herkes yevmiyye dört biskü`î ile kanâ'at etmek mecbûriyye-tinde kaldı.

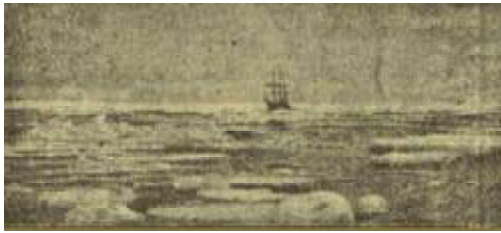
Musîbet üzerine musîbet olarak zâten meftûr cû ve ta'ab olan seyyâhîn müthiş bir kar fırtınasının dehşet-i hücûmuyla sarsıldılar. Derece-i harâret tahtü's-sıfır (-29) a tenezzül etti.

Ma'a-mâ-fih bütün bu felâket-
lere, açlığa, metâ'ib-i seferiyyeye
rağmen buz sedlerinden —Tırman-
mağa nisbeten— inmek, ilerleyebil-
mek kâbil oluyordu. Yegâne kızağımı-
za bir yelken takarak rüzgârdan
istifâde etmeği düşündüm ve hemân
icrâ ettim.

Kânûn-ı sâninin on dördünde
küçük hey'et 33 kilometre ve on
dokuzunda takrîben 45 kilometre kat'
etti.

Aynı günde 2250 metre
irtifâ'ada bulunduğumuzu bir sürûr-ı
fevka'l-âde ile anladım. Ma'a-mâ-fih
bu meserret pek az devâm etti. Zîrâ
vaz'iyet pek fenâ idi. Zahîrenin,
herkes hissesini cebinde saklayabi-
lecek kadar azaldığını kâmil-i ye's ve
dehşetle müşâhede ettik.

Mâ-ba'dı var.

Buzlar İçinde

Kuş

Ne şetâretle eyliyor pervâz,
Müteheyyic, latîf, rûh-ı efzâ;

Oluyor dem-be-dem terennüm-sâz...

Kaçıyormuş gibi uçup gidiyor,

Gidiyor âsmâne: bî-pervâ,

Zîr ü bâlâya bezl-i şevk ediyor...

Olarak durduğumdan âzâde

Ötüyor şâ'ik-âne mest-i safâ,

Şûhî-i nev-bahâra dil-dâde!

Onu ta'kîb eder iken, heyhât!

Dalıyor, dil-i garîb hulyâya,

Düşüyor tatlı bir temennâyâ:

İstiyor hâk-dânı terk etmek,

Ona hem-râh olup uçup gitmek

Ne imiş bilmemek: hayât ve memât...

Gayret komuyor der de eder gıybet-i

ahbâb.

(s.343) **Bir Eşeğin Hâtırâtı**

“Hay, Allah... İşte geldi.” diye
haykırdı. Hanım:

Nereden geldi? Diye merâklı
merâklı sordu, arabacı da:

“Nereden gittiyse oradan...”
diye cevâb verdi.

Çarşayı atlatmaktan mütevellid
sevinçle onlara doğru koşuyordum.
Beni pekiyi kabûl ettiler, sırtımı
okşadılar, beni çalanların ellerinden
kaçıp kurtulduğumu anlayarak
sadâkatimi tebrîk ettiler. Bu kadar
iltifâttan mahcûb kalmıştım. Çünkü
bastonla okşanacağımı zannediyor-

dum. Artık beni kemâl-i râhatla otlamağa bıraktılar. Ooh! O kadar mes'ûd bir gün geçirdim ki... Deme gitsin. Fakat vicdânım, efendilerimi aldattığımdan dolayı beni mu'azzib ediyordu.

Çiftçi gelip de benim avdetimi anlayınca pek memnûn, aynı zamânda da pek mütehayyir kaldı ve ertesi gün çiftliğin tekmîl-i etrâfını dolaşarak en küçük deliğe kadar kapadı.

“Bakalım, yine kaçacak yer bulacak mı? Buralardan kedi bile geçemez!” diye söyleniyordu.

Hafta, sâkin cereyân etti. Artık bizim vak'a unutulmuştu bile. Lâkin çarşı günü gelince yine ben eski hûyumu ele alarak bu, beni pek yoran, pek cânımı sıkkan handeğe tekrâr saklandım. Geçen def'aki gibi yine uzun uzun aranıldım. Bu gayûbetime onlarca şaşmamak mümkün değildi. Mutlakâ mâhir bir hırsızın beni çitten atlatacak, savuştuğu zannolunuyordu.

Efendim, mahzûn-âne: “Artık, bu sefer ebediyyen elimize geçmez. Zâten kaçıp kurtulsa bile içeri girecek delik bırakmadım ki gelsin...”

Felek nazarında kelek bile değil.

(s.344) diye içine çekerek gitti. Bu günde arabaya at koşuldu. Herkes gidince ben geçen haftaki gibi yavaş yavaş saklandığım yerden çıktım ise de avdetimi îâlarla tebşîr etmek ihtiyâtsizliğinde bulunmadım.

Herkes beni çayırdâ sâkit-âne otlar görür görmez, hele efendim geldiğimi işitir işitmez benden biraz şüphelendiklerini hisseder gibi oldum. Çünkü bu sefer kimse gelip de beni tebrik etmemişti. Bi'l-akıs emniyetsiz bir nazarla bakıyorlar ve gizli gizli gözetliyorlardı. Bu hâllerile eğlenmemek kâbil mi? Kendi kendime: “Hey azîz dostlarım! Eğer oynadığım oyunu keşfedebilirsiniz, aşk olsun size... Emînim ki ben sizden daha kurnazım ve mâdemki kurnazım, siz de her zamân, işte böyle aldanırsınız...” diyordum.

Ne dersiniz, üçüncü def'a olarak bir daha saklanmayayım mı? Lâkin eyvâh ki tam handeğe büzülür büzülmez, çoban köpeği kemâl-i şiddetle havlamağa, efendim de şu sözleri söylemeğe başladı:

“Haydi, tut, bakalım... İn handeğe in... Neresi rastgelirse ısırsın, kopar. Aşk olsun. Yakala, yakala...”

Vayyy... Şimdi köpek gelecek, atlayacak, benim rastgelen tarafımdan ısıracak hâ! Ne yapalım? Eğer handekten atlamazsam hâlim harâb. Hemân fırlayarak çite doğru tabanları kaldırdım.

Aman, aman, bir geçecek yer! Heyhât! Koca dökümlü bir ip bacaklarıma dolaştı; bu çiftlik sâhibinin hîle-i âkıl-ânesi idi. Elinde bir kırbaç. Hele bunun tadı damâğımda... Hayır, hayır, sırtımda... Bir taraftan köpek ısıyor, öbür taraftan kırbaç şaklıyordu. Nasıl tembelliğin cezâsı! Nedâmet edilmez mi? Adamcağız biraz sonra döge döge yoruldu. Ayaklarıma sarılan ipi çözdü. Boynuma yuları taktı. Haydi arabaya. Ne çâre, bağlandık!

Çitteki kapıdan çıkarken orada duran bir çocuk: “Küçük hâ'in!” diye haykırıyordu. Âh, vakit olsaydı da şimdiye kadar çektiğim eziyetler, gördüğüm tecrübeler istinâden ben ona hıyânetin ne demek olduğunu anlatsaydım.

Bu günden itibâren hayât-ı meşakkat, ibtidâr eylemişti. Beni kapıyorlar, bir yere çıkartmıyorlardı. Fakat ben çiti dişlerimle açmak çâresini çoktan keşfetmiştim. Hatta

sürmeli bile olsa açacak, düğmeli olsa çözecek, kilitli olsa çevirecektim. Evet, evet... Benim için, ya'nî beni gayretim için mahrec ve medhal her yerde hâzır.

Çiftçi artık beni her gün tahkîr ediyor,

Kaplumbağa kabuğunda, ne büyük sarâyım vardır, demiş.

(s.345) azarlıyor, döğüyordu. Doğrusu ya, çekilir derd değildi. Ben de onun için bir derd olmuşum ya... Ufak bir hatâ neticesi böyle musîbet-zede olmak... Kendimi tâ eski sâhiblerimin önünde zannediyordum. Oradaki sefil hayâtı işte bugün de yaşıyordum. Lâkin ümîd eder misiniz? Ben dayak yedikçe, lüzûmlu lüzûmsuz laf işittikçe ıslâh-ı nefis edeceğim yerde, daha mu'annid oluyordum.

Bir gün çiftliğin bostanına girdim. Bütün salataları yedim. Bir başka gün, efendimin oğlunu sırtımdan yere düşürdüm. Yine bir gün yağ dövülmek için dışarı konulan hâlis sütü içtim. Ne yapamadım ki... Tavukları eziyor, kazları, hindileri çifteliyor, koyunları ısıırıyordum. Çünkü artık hûyum fenâlaşmıştı. Evin sâhibesi benim “مامر” pazarında satılmamı kocasına teklîf etti.

Dayaktan hâlim bitmişti. Za'îf, sefil... Hele açlığın te'sîri! Beni satmak için, çiftçilerin dediği gibi, bir az hüsn-i hâl kesb eylemem lâzımdı. Artık kimsenin bana sataşması, sû'î mu'âmele etmesi men' olunmuştu, artık çalıştırılmıyor, iyice besleniyordum. On beş gün kadar böyle, bey gibi yaşadım. Nihâyet efendim, beni pazara götürdü ve yüz franga sattı. Kendisinden ayrılırken bir iki diş darbesi vermek teşebbüsünde bulunmak istedimse de yeni sâhiblerimin beni iyi görmeleri ehass-ı âmâlîm olduğu için hemân bu intikâm-ı himâr-ânedan vâz geçerek yalnız muhakkir-âne sırtımı çevirmekle iktifâ eyledim.

7

Madalyon

Bir efendi, bir hanımı, bir de hastalıklı, sıkıntılı on iki yaşında kızları: işte beni yeni alanlar! صيفيه'da oturuyorlar. Zavallı kızcağızın akrânı olmadığı için her gün mu'zib... Peder, kendisiyle pek meşgûl olmuyor, vâlidesi kendisini kâfî derecede seviyorsa da kızının böyle sevecek kimsesi, hatta hayvânı bile olmadığından dolayı pek de müte'essir değil. Ma'a-mâ-fih, doktorun onu

eğlendirmek lâzım geldiği emri eşekle gezmesi için bir fırsat yerine geçmiş! Benim küçük hanımımın ismi nedir? Biliyor musunuz? Ne bileceksiniz, değil mi yâ! Polin: dâ'imâ mahzûn, ekseriyâ hasta, halîm, iyi kabli, hele pek güzel. Her gün bana biniyor, ben de onu tanıdığım çayırliklara, ormanlara götürüyordum. İlk günleri ya bir uşak yâhûd bir hizmetçi kadını bize refâkat ediyordu. Fakat benim mülâyim tabî'im, küçük hanımım hakkındaki dikkat ve ihtimâmımın takdîr olunduktan sonra, bizi yalnız başımıza bırakıyorlardı. O bana "Kadişon" nâminı verdi ve bu isim bende kaldı.

Kırk yıl günâh-kâr, bir gün tevbe-kâr.

(s.346) Muhterem Hanımlara

Â'ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

İkinci Bâb

Hayât-ı Â'ile

Mevzû' — Â'ileye umûmî bir nazar — Â'ilenin muhsenâtı, tabî'at-ı beşeriyyenin ihtiyâcâtı başka vücûdlarda yaşamak, ebediyyen yaşamak — Muhabbet-i zevciyye, muhabbet-i peder-âne — tesâdüf olunan müşkilât: (1) Â'ileden ayrılmayan rıkkıyyet; (2)

Teşevvüş-i ârızî; (3) İhtilâf-ı tabâyi' —
Esbâb-ı âlâm — Sa'âdet-i beytiyye.

Bu bahsin mevzû'ı: Hayât-ı â'ile insânlara te'sir-i ahlâkıyyesi; cesâret-i ef'âle karşı va'd ettiği mükâfât; daha sonra hisse-i sa'âdet, ya'nî mevcûdiyyet-i dünyeviyyenin maksad-ı kemâlidir.

Ba'zı mütefekkirîn izdivâcda, hayât-ı â'ilede aşkı münâsib görmüyorlarsa da bu doğru değildir. Çünkü insân bir kere ta'ahhüdât-ı â'ile altına girince kendine sâhib olur ve artık bütün hayâlât-ı garâm, yalnız fikrin emeline hizmet etmesi için kalbi serbest bırakır. O vakit bu rakîk-i his rûhu, tarâvetini gâ'ib etmekle berâber sinn-i kühûleti de iktisâb etmiş bulunur. Çiçek solar, fakat cüzûr daha ziyâde gömülür, derinleşir, çoğalır; bu türlü hayât her ne kadar yabancı nazarlara bârid ve yek-nesak görünürse de hakîkatinde yek-diğerine pek kavî sarılmış birçok riste-i samîmiyyeden ibârettir ki birinin inkisârı gönüllerde nâ-kâbil iltiyâm yaralar açar.

Hissiyyât-ı beşeriyye içinde, bize en ziyâde ve en iyi sûrette yaşamak, başka vücûdlarda yaşamak, başkalarına istinâd-ı ömür etmek

ihtiyâcını bahşeden; insâna yalnızlığını, yokluğunu hissettirmeyen, şüphe yok ki muhabbet-i zevciyyedir. İki mevcûdiyyetin imtizâc-ı meşrû'ıyle hayât, daha ziyâde kesb-i metânet eyler. Mu'azzez bir vücûda

Keçesini sudan çıkardı.

(s.347) itkâ-yı ömür etmekle, biz yaşadığımızı hisseder, yaşamağı sever, yaşamağı isteriz ki bunların cümlesi bir ni'met, pek tabîî bir sa'âdetir. Zîrâ bir filozofun dediğı gibi: “Hayât bir merâkıbe-i memât değil, yine bir merâkıbe-i hayâttır.”

Gerçi bu metânette zâhirî, her şey` gibi vâhî... Lâkin ne zarar var? Bu âlemde hangi şey` bâkîdir. Yalnız insânlar, biraz hulyâya, biraz ümîde muhtâc... Ben bu fikrimden döndüm. Evet, bu hulyâlar, bu ümîdler hayât-ı hakîkiyye de dâhildir. Onlar bizi her tarafımızdan ihâtâ eder. Biz, onlardan bir ân bile fekk-i rûh edemeyiz. Âkıbet-i mevcûdiyyetimizi râhat geçirmek için evler yaparız. Bu nedir? Bir hayâl, çünkü yarın belki öleceğiz... İleride gölgelerinden müstefîd olmak için fidânlar dikeriz. Bu da bir hayâl. Belki onların yapraklandığını bile göremeyeceğiz. Genç, muhterem bir kadının kollarına

dayanarak kendisine ebedî va'd-ı refâkat eyleriz. Bu da bir hayâl değil mi? Belki onu birkaç gün sonra gözyaşları içinde bırakacağız. Demek ki bu hayâller zarûrî. Zîrâ bunların noksânı, servîlerin zîr-i pâyinde uyuyan huzûr-hâne-i mü`ebbeddir.

Â`ileye sebebiyyet veren ikinci ihtiyâc: diğer vücûdlarda yaşamak ârzû-yı tabî`îsidir. Bu da tıpkı birinci sebep gibi, yalnızlığı, mevcûdiyyet-i dünyeviyyedeki boşluğu doldurmak ve hayâtımızı teksîr ile idâme eylemek emelinden neş`et ediyor. İnsân hayâtı o kadar sever ki... Onun için iki defa yaşamak pek büyük bir lûtf-ı hilkattır. İşte bundan da evvelâ muhabbet-i zevciyye, sonra muhabbet-i peder-âne hissi uyanıyor. Zâten ebediyyet fikri de hep hestîden doğmuştur. İnsân dînin va'd ettiği hayât-ı değerden memnûn kalırsa da yine mâddî bir sevk-i ihtiyâcla mutlakâ bu dünyâda edediyyete karîb yaşamak isteyerek hiç olmazsa bekâ-yı nâm hevesine düşüp kendisine muzafferiyyetler te`mîn eyler. “Biz ölmeyeceğiz...” âvâze-i iştihâri şâ'irlerin, ceng-âverlerin dâ'imâ tekrâr ettikleri bir, vird-i rûhanîdir. Fakat şâ'irler, ceng-âverler, beşeriyyet arasında bir kısım-

cüz`î! Diğerleri buna mukâbil çocuklarında yaşamaya çalışırlar. Etrâfımızda genç, sevgili fidânların doğarak, çiçeklenip büyüdüklarini görürken biz, tedricen beyâzlanan, dökülen saçlarımızın farkında bile olmayız. “Madame de Cevinie”nin kerîmesine yazdığı mektûbların birinde: [Senin derdinden ben muztaribim...] cümlesi ebeveynin yavrularında yaşadıklarına bir delîl-i hakîkî teşkîl etmiyor mu? Evet, ebeveyn yavrularının ıztırâbâtıyla müte`ellim olurlar. Onların vefât-larında kendi hayâtlarını gâ'ib ederler. Bunun için evlâdımızı vücûdumuzun bir uzvî gibi telakkîmiz hayâl değildir. Evlâdımız, bizim kanımızla, bizim etimizle, bâ-husûs bizim rûhumuzla vücûda gelmiştir.

Lakırdı ile peynir gemisi yürümez.

(s.348) Bütün i'tiyâdâtımız, bütün efkârımız, bütün mekârim ve fezâ`ilemiz, bütün za'afımız, el-hâsıl nemiz, nemiz varsa, hepsi onlarda yaşar. Buna binâ`en der ki: biz öldükten sonra da yavrularımızın hüsn-i harekâtından, nâ'il oldukları şeref ve şöhetten, alkışlardan rûhumuz mütelezziz olacak. Eğer yaşıyorsak bu mahzûziyyeti daha sarîh

hissederiz. Onların bütün muzafferiyyetlerine, bütün muvaffakiyyetlerine iştirâk hakkımızdır. Batından batına intikâl eden mekârim ve kabâyih de hep bundan ileri geliyor.

Hâsılı, â`ile bütün bu sûretlerle hayâtımızı ikmâl ve idâme ve zamân ve mekânda temdîd eyler. Bir tek insân, rû-yı arzda bir nokta gibi kalır ve vefât ederken kendisinden sonra hiçbir şey` bırakmaz. Hâlbuki â`ile dallar salıverir, filizlerini tâ uzaklara bırakır ve cezrîne âdetâ ebediyyet bahşeyler. Â`ile insâna vücûdunu fedâ ettirir. Fakat buna mukâbil mevcûdiyyetini teksîr eder. Kendini unutturur, fakat başkalarında der-hâtır ettirmeğe sebep olur. Vakf-ı nefesten mütevellid sa'âdetleri yek-diğerine mezc edip insânları hûd-perestlikten vâz geçirerek vezâ'if-i dünyeviyyeye da'vet eyler.

İşte bunlar â`ilenin tehy'e ettiği ni'am ve eltâf olmakla berâber, şüphe yok ki hiçbiri de zahmetsiz, tehlikesiz elde edilemez. Bu müşkilât, acabâ ne gibi esbâba münhasır? Şimdi onu arayalım:

1. — Tabî'at-ı asliyye-i eşyâ ve â`ilenin ahvâl-i zarûriyyesi.

2. Ahvâl-i hâriciyye, ahvâl-i ârziyye, ahvâl-i mütesâdife.

3. İhtilâf-ı tabâyî'.

Evvelâ, â`ile her lütfi be-heme-hâl bir şart mukâbilinde verir. En büyük hatâ, en bâtıl fikir â`ileye karşı hiçbir fedâ-kârlık ibrâz etmeksizin, her şey'i ondan beklemektir. Cân sıkıntımızı def` etmesini, hasta olduğumuz vakit ihtimâm ve takayyüd göstermesini nasıl ârzû ediyorsak, bütün bunlara mukâbil onun bütün âmâline hizmeti de en muhterem bir vecîbe addetmeliyiz. Serbest bir hayât gibi â`ilenin de huzûzâtı mevcûddur. Fakat aynı zamânda bu iki hayâtın mahzûziyyetlerini birden hissetmek ister istemez, bir ânda her ikisini de gâ'ib ederiz. Mâdemki her istediğimiz zamânda râhat ve âsûdegîye nâ'il olamıyoruz, o hâlde â`ile hayâtının letâfetini de hissetmek için orada kemâl-i sebâtla yaşamalı, kalmalı, bütün şerâ'itini kabûlden istinkâf eylememeli. Hatta "Mahbes bile oturma otura sevilir." derler.

Â`ile bir rıkkıyyetten ibârettir. Fakat öyle bir rıkkıyyet ki her uzvî hayâtını, diğeriye hasretmeğe, her vakit mecbûr... Â`ile bir esârettir, fakat şu cümle ile esâretin ma'nâ-yı

hakîkiyyesini idrâk eyleriz: [Kendime hizmet

Mezâr taşı ki alınında Hüve'l-bâkî

eksik.

(s.349) edilmesi için değil, başkalarına hizmet etmek için dünyâya geldim.]

Muhabbet, ücret mukâbilinde his olunmaz. Onun mükâfâtı, ücreti: fedâ-kârlık, sevilen vücûdla berâber yaşamak ve muhabbet-i mütekâbiledir. Bu takdîrde herkes verdiği kadar alır. Lâkin kalb-i mekârim ve haysiyyetten mahrûm olunca iş değişir. O zamân muhabbet pek zavallı, pek uryân kalır. İşte aşk yâhûd aşktan beklenen netice... Dâ'imâ, hayâlden hakîkate; nazariyyâtтан tatbîkâta yaklaştığımızı unutmamalıyız.

Sânîyen: â'ile tabî'atları muhtelif birtakım şerâ'it-i hâriciyye ile kesb-i hayât eyler. Meselâ: servet, neseb, ehemmiyyet, hâl ve mevki'. Bu ahvâlin â'ile ma'îşetinde ehemmiyyet-i fevka'l-âdesi, sa'âdet ve bed-bahtı ile pek büyük münâsebeti vardır. Çünkü â'ilenin vezâ'if-i zarûriyyesi bi-zâtihî tedkîk olunursa, o kadar müşkil görünür ki... Tecârib-i müte'addiden sonra, insâniyyetin bâ'is-i selâmeti olan bu ahvâlin münâsebât-ı ictimâ'îyyesine ehemmiyyet verme-

mek zarardan başka hiçbir neticeye iktirân etmez. Servet ve terbiye dâ'imâ âsâyiş-i beytiyyeyi te'mîn edecek derecede olmalıdır. Tama'-kârlık mutlakâ imtizâcsızlığa bâdî olur. Her hareket, düşünce taşına, kemâl-i azim ve gayretle icrâ olunursa esbâb-ı mü'essife hiçbir zamân tasavvur edilmez.

Zannedersem, teşekkül-i â'ilede şu iki şartı nazar-ı dikkatten dūr tutmamalı: biri, zevce veyâ zevce intihâbında hiffet göstermemek. Diğeri, karşımıza çıkmak ihtimâli olan bütün mevânî' ve müşkilâta tahammül eylemek cesâretiyle teşebbüs eylemek.

Sâlisen, tabâyi'in ihtilâfâtını da â'ilenin arz ettiği esbâb-ı müşkilât sırasında beyân eylemiştik. Evet, tabâyi'in adem-i îtilâfı da hayât-ı â'ilenin hüsn-i cereyânına karşı bir mâni'a teşkil eyler. İki kalbin mizâc ve hissiyyâtının âhenk-i müşâbehetle sa'âdet hâl-i â'ile vücûd bulursa da bazen ma'a-t-teessüf bunun büsbütün aksi vâkı' olur. Tabî'atların zıddiyyeti pek mü'essir acılar, pek sûzinâk derdler açar. Hatta bazen bu ahvâle kânûn bile müdâhale eyleyerek arlarındaki râbıtanın inkisârına delâlet eyler. Lâkin şüphe yok ki her iki tarafı

da ye`s-i intikâm içinde bırakan
hâdisenin sebebi, iki uzv-ı â`ile
beynindeki samîmiyyetin, muhabbetin
fıkdânından başka bir şey` değildir.

Her fikrin, her hûyun hoş
gitmeyen cihetleri vardır. Bu tabî`dir.
Fakat sû`i mu`âmelede ısrâr ve
ta`annüd âdetâ rûh-ı â`ileyi tesmîm
eylemek demektir. Biraz sonra
tırmıklar cerîha; cerîhalar yara şeklini
alır... Hayât-ı beytiyyenin letâfetinden
mütelezziz olmak mı istiyorsunuz?
Yek-diğerinizin ufak kusurlarını afv
ediniz, müsâmaha ile geçiştiriniz. İşte
en güzel ve en kolay çâre!

Mâ-ba'dı var.

Osmân Fahrî

Nefsimde tecrübemle inan, söylerim

sana.

(s.350) Terbiye-i Benât

Hakkında

Mütâla'ât-ı Meşâhîr

Tahsîl ve terbiye görmüş genç bir kız: nihâyet çocuklarının mürebbî-i hakîkiyyesi olur.

Okuma, yazma bilmez bir vâlidinin evlâdı ne okusun ne de yazsın bu mümkün değildir! Ba'zı ahvâl, yavrularını mektebe göndermeğe mâni' olsa bile yine bütün meşâgıl-ı beytiyyesi arasında, kendi bildiklerini onlara öğretmek için lâzım olan vakti bulur. Eğer şu asr-ı medeniyette, evvelâ kadınların, bâ-husûs genç kızların ta'lîm ve terbiyesine hasr-ı dikkat edilse hiç şüphe yok ki biraz sonra bütün memlekette okuma yazma bilmez bir tek çocuk kalmaz.

Bazen büyük şehirlerde tesâdüf edersiniz, ma'lûmât-ı ibtidâ'iyeden mahrûm yâhûd bu ma'lûmâta vâkıf pederler, çocuklarının tahsiline ehemmiyet vermek zahmetine bir türlü katlanamazlar.

Bazen bir âlim babanın çocuğu hiç de kendisine benzemez. Bi'l-akıs vâlidinin tadrîs ve terbiyesi dâ'imâ yavrularının şahsiyyetinde tecellî ve inkişâf eyler.

Demek ki lüzûm-ı ma'ârifî kızlar, erkeklerden daha çabuk idrâk ediyorlar. Evet, emîn olalım ki bir kadına telkîn olunan lüzûm-ı tahsîl, yine bizim sa'âdetimizin vâsita-i tekâmülî olur. Usûl defteri ile evin intizâmı; tasarrufla âkıbet-i ma'îşeti; nezâfetle sıhhati taht-ı emniyyete alınır. Â ile hayâtındaki râhat ve sükûnetin terakkîyât-ı sanâyi'e ne derecelerde azîm-i te'sîri olduğu da bi't-tecrûbe sâbittir.

Kadınların iktisâb eyleyecekleri ta'lîm ve terbiyenin neden ibâret bulunacağını îzâh için de şu birkaç söz kifâyet eder, zannındayım:

Evvelâ her şey'den mukaddim, onların âtiye doğru hüsn-i îfâsına vazîfe-dâr oldukları meşgûliyyetlerle mütenâsib bir terbiye almaları iktizâ ettiğini bilmeli ve cem'îyyât-ı müstakbelenin ancak kadınların sîne-i müvelledelerinde bulunduğunu hiçbir vakit unutmamalıyız. Terakkî-i hakîkî serî' olamaz ve sunûf-ı halkın ıslâh-ı hâl ve terbiye-i ahlâkıyyesi mutlakâ bütün kadınların ıslâh-ı tahsîl ve terbiyeleriyle kâ'imdir. Birinin imkân husûlî diğeri vücûda geldikten sonra tasavvur edilebilir.

“Zevcelerimizin, vâlidelerimizin ta'lîm-i irfânından mı bahsolunuyor? Aman dikkat ediniz.

Sûy köpek dişleri dökülse de saldırır.

(s.351) Â ilelerimizi mahv edeceksiniz...” deniyor. Eyvâh! Size â ile nâmına, â ilenin selâmeti nâmına, vâlidelik nâmına ricâ ederim ki kızlarınıza vereceğiniz terbiye metîn ve ciddî olsun.

Tahsîl nisvânının bütün mahâzîrî sayılıp döküldüğü hâlde cehlin binlerce mehâlik-i müthişesi niçin unutuluyor. Ta'lîm ve terbiye: zevc ile zevce beyinde bir râbita-i fikriye; cehâlet ise bir hâ ildir. Ta'lîm ve terbiye, bir tesellî; cehâlet ise bir ukûbettir. Â ile cehâlet yüzünden perîşân olur.

İşte bir kadın ki cânı sıkılıyor, çünkü bir şey` bilmiyor. İşte bir diğeri zarîf, heves-kâr, mütekebbir! Neden? Çünkü bir şey` bilmiyor, çünkü kendisine hayât hakkında sâlim bir fikir verilmemiş. Şu âlemde atacağı hatveler tanzîm olunmamış! İyi biliniz ki erkek, nâmûsunu kadının terbiyesine medyûndur.

Ernest Lougue

Ey muhterem kadınlar, size ilk tavsiyem: yavrularınızı kendi sîne-i şefkatinizde irzâ' eylemenizdir. Zîrâ onların terbiye-i cismâniyye ve terbiye-i ahlâkıyyesinden terettüb edecek mes`ûliyyet doğrudan doğruya size â iddir ki bunu da ancak sizin kucağınız der-uhde eyler.

Hılkat hiçbir şey`i beyhûde vücûda getirmez. Çocukları dünyâya gelecekleri zamâna yakın vâlideleri göğüslerine su'ûd eden gıdâ-yı tabî'î, sizi evlâdınızı beslemeğe mecbûr kılar. Bu mecbûriyyeti reddetmek tabî'ata muhâlif bir hareket-i cinâ'ıyyedir. Doğar doğmaz bir başka kadının kollarına bırakılan yavru, kendi rûhunu, vâlidesinin rûhuyla mezc edemediği için ona karşı dâ'imâ yabancı, muhabbetine dâ'imâ bî-gâne kalır.

Vâlideleri tarafından bakılıp, beslenen yavruların daha kavî, daha metîn olduklarına hiç dikkat ettiniz mi? Yavruya vâlidesinin sütü, bir başka kadınınkinden daha pek çok ziyâde yarar. Çünkü dünyâyâ gelmeden evvelde o süte müşâbih bir mâtde ile büyümüşdür. Eğer zavallıya, i'tiyâdı hâricinde, başka bir kadının sütü verilecek olursa birden bire alışamaz, hatta ekseriyâ hiç alışamayan çocuklarda görürsünüz. Emseler bile, yavaş yavaş za'îf düşer, hastalanırlar. O zamân haydi, başka süt neneye mürâca'at edilir ve böylece yavru gâ'ib olup gider.

Buffon

Her usrun bir yüsri var.

(s.352) **Mâder-i Elem**

Eğilerek: anne, diye seslendiği zamân kadardır. Sonra benden ayırdılar, denizler, Amerika... Artık o, bana “Azîz vâlideciğim.” diye yazıyordu. Hayır, hayır yavrum, bana yine “Anne” diye seslen...

Yatağını bozdum. Hepsini kaldırdım. Sonra çarşafı sanki bir defa, bir gece yatmış gibi tekrâr koydum. Güller biraz solmuştu, onları bu hâle getiren belki benim bûselerimdir. Vazolardaki çiçekleri de değiştirdim. Bazen onun oda kapısında bî-hareket, nefesimi tutarak durur, sanki buradan geçen bir hayâl varmış gibi içeri girmeğe bir türlü cesâret edemem. Ellerimi kavuşturup cenâb-ı hakka du'â etmek istiyorsam da

dilimin ucuna dâ'imâ onun ismi geliyor.

Artık pencereden ayrılmıyor, tâ aşağılara giden yola bakıyorum. O yol, sanki dünyânın öbür tarafından gelerek sonra yine dönüyor. Âh, o mutlakâ buradan görünecek.

John'um, sevgili rûhum, sen burada ihtiyâr bir kadından başka kimse bulamayacaksın. Acabâ beni tanıyabilecek misin? Kim bilir, belki bana hüzn ve hayret ve birazda merhametle tebeddül etmiş gözlerinle bakacaksın? Âh, hayır, merhamet etme. Benim ıztırâbımı, sakın anlamaya çalışma. Ben senin için her zamânki bahtiyâr annen olmak isterim.

John! Benim güzel John'um!
Bütün gece bekledim. Sonra ağaçlık
altına çıktım. Ormanların, karanlık-
ların içinde dâ'imâ seni, o latîf isminle
uzun müddet çağırdım. Evvelâ yavaş
yavaş söylüyor, bu pek sade, pek sâf
isminin âhengiyle âdetâ vecde
geliyordum. Bu isim sâmi'a mı
mahzûz eden bir rûzgârın nefha-i
rakîkası, tâ uzaklardan akseden bir
nidâ-yı mûsikî, bir ilâhî-i samîmî idi.
Sonra artık dayanamadım. Kalbim
feryâda başladı. Ağlıyor, hıçkırıyor,
sayıklıyordum: John! John! Aksi sadâ,
yine sesimi bana i'âde edince
zannediyordum ki sen cevâb veri-
yorsun. Artık kendime geledim,
nefesim kesilinceye kadar bağırdım.

Şimdi dünkü gibi, öteki günler
gibi etrâfı dinliyorum. İşte sen
yürüyor, yaklaşıyorsun.

Mâ-ba'dı var.

Yoldan kal, voldaştan kalma.

Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası

— Komandit Şirketi

Fu'ad, 275 H. Fevzi, 91 Ahmed Sâ'im,
344 M. Cevâd, 57 Süleymân Hikmet,
116 Hasan Münîb, Kal'a-i
Sultâniyye'den Fahrî, Yeni Asır
müvezzi'î Hâfız İbrâhîm, Mekteb-i

Takayyüz'den Fâzıl, Âfitâb-ı
Ma'ârif'ten 40 Seyfeddîn, 123 Fikrî,
127 İsmâ'il Eşref, 29 Muhammed,
İsmâ'il Hafî, 72 Fu'ad, İ'mâlât-ı
Harbiyye T.2 K.3 Hayme 3 İsmâ'il
Mustafa, Hadîka-i Meşveret'ten
İbrâhîm Semîh, 97 Ömer Fârûk, 60
Zihnî, Mustafa Cemîl, M. Nâzım, 80
Zâkir, Bürhân-ı Terakkî'den 161 Hâlid
Cemâl, 108 Cevdet, 37 Muhammed
Azîz, 29 Zihnî, Mekteb-i Osmânî'den
124 Burhâneddîn, Çerhici
Mektebi'nden Muhammed Ekrem,
İbrâhîm Rabî', Üsküdar İttihâd ve
Terakkî Mektebi'nden 646
Muhammed Behîc, Bursa İ'dâdî-i
Mülkiyye'den 12 Hilmî, Kal'a-i
Sultâniyye muhâsebe kaleminde E.
Behçet, Beşiktaş Rüşdî-i
Askeriyyesi'nden Halîm, Dârü'l-fünûn
Riyâziyyât şu'besinden S. Sâmi,
Mir'at-ı Feyz-i Osmânî'den Ahmed
Muhîb, Dârü'l-mu'allimîn'den
Hikmet, Mekteb-i Sultânî'den Şükrî
Arce, Feyziyye Mektebi'nden Ali
Haydar, Mercân İ'dâdîsi'nden 645
Hüseyin Nazmî, Kabataş İ'dâdîsi'nden
473 Tefvîk, Ahmed Seryâ, 709 Josef
Kohan, Ali Haydar, İzmir'de Yalı
Câmi'î mü'ezzini Mustafa Hikmet,
Âfitâb'dan Bahâddîn, İttihâd ve
Terakkî Mektebi'nden 31 Hüseyin

Halkî, Mercân İ'dâdîsi'nden Osmân Nûrî, Bursa Medrese-i Mu'allimîn talebesinden İsmâ'îl Hakkı, Trabzon İ'dâdîsi'nden Hüseyin Hüsnî, Ali Haydar Fâtih, 80 Hüseyin Avnî, Mûsâ Kâzım, Ahmed Cemîl, 77 Ahmed Ziyâeddîn, 310 A. H., 17 Su'ad Muhalles, Hadîka-i Meşveret'ten 81 Fâzıl, İstanbul İ'dâdîsi'nden 24 Âgob Kazaryan, Fererler Mektebi talebesinden Hasan Hikmet, Mercân İ'dâdîsi'nden 50 E. Muhtâr, Selânik İ'dâdîsi'nden 446 Muhammed Ali, Fâtih Çeherşenbe-i Sâni Hüseyiniyye Medresesi'nde mukîm talebeden Hüseyin Hilmî, Vefâ İ'dâdîsi'nden 45 Muhammed Rızâ, Hazîne-i Mâlîyye kupon kalemi ketebesinden Âmr, Selânik İttihâd ve Terakkî Mektebi talebesinden 46 Yûsuf Ziyâ, 26 Muhammed Rüşdî, Kırık Kilîsâ İ'dâdîsi'nden 47 Nurî, Selânik Yâdigâr-ı Terakkî Mektebî talebesinden 276 M. Ayastadî Avram Amariv, Yâdigâr-ı Meşrûtiyyet talebesinden Sâlih Sâmi, Üsküdar İ'dâdîsi'nden Ahmed Muhtâr, Selânik Rüşdî-i Askeriyyesi'nden A. Na'im, Muhammed Serî, Nusret Kadrî, Jean Michael Mektebi talebesinden Nusret efendilerle Dârü'l-mu'allimât'tan Şefkat, Necm-i Terakkî'den Havvâ

Mükerrem, Kabataş'tan İffet, Sarıyer'den Cemîle hanımlar.

“Arkadaş” bütün muhterem kardeşlerinin irfân ve zekâsını tebrik ile iftihâr eyler.

Muhâberât-ı Aleniyye

“Tenkîd” gazetesi münekkıdı Hakkı Târık Beyefendi'ye. — “Temâşâ-yı Leyâl” den:

Gölge, hep gölge, her taraf gölge,
Gölgelerle bütün zemîn mestûr,
Âsmân-ı yalnızca nîm-manzûr...

“Yalnız” kelimesini doğru telaffuzun, (Lâm)a kesre-i sakîle vermekle kâ'im olduğu lûgata ve isti'mâle mürâca'atla anlaşılabilir, zannındayım.

O. F.

Hicrân

“Fâ'ideli Kitâblar” ser-nâme-i umûmiyyesi altındaki âsâr-ı nâfî'anın mü'ellifi Nâmık Ekrem Bey tarafından kaleme alınmış manzûm bir hâtıra-i sûzişindir.

İ'ân

Haziran-ı rûmînin on birinci cum'a günü Osmânî İttihâd ve Terakkî Cem'iyeti Fındıklı Kulübü'nün himâyesinde bulunan leyl-i ve nehârî “Şemsü'l-Mekteb” tarafından Beykoz da fevka'l-âde bir tenezzüh:

İşbu tenezzühe Ertuğrul mûsikası iştirâk eyleyecektir.

Vapurlardan biri erkeklere, diğeri kadınlara tahsîs edilmiş ve her cihetle esbâb-ı istirâhatlarını te'mîn edecek tedâbîr ittihâz kılınmıştır.

Vapur derûnunda ve Beykoz çayırında ayrıca husûsî bir ince saz takımı tarafından da icrâ-yı âheng edilecektir.

Beykoz'da:

Mükemmel bir takım tertîb edilmiş ve mekteb talebesi tarafından müte'addid fennî eğlenceler icrâsı mukarrir bulunmuş olduğu gibi, mezkûr Ertuğrul vapuru mûsikası tarafından da gâyet mükemmel konser verilecektir.

Ta'âm-ı masrafı dâhil olmak üzere bir biletin fiyatı yalnız “20” kuruştan ibârettir.

Biletler: Fındıklı'da Meclis-i Meb'ûsân Osmânî karşısında Cemâleddîn Bey'in kırtâsiyye dükkânında, Dere içinde Tatar Atâr Mustafa Efendi'de, Kâdı Köyü'nde Hâmârât İdâre-hânesinde, Dîvân yolunda tütüncü Roseckalı Ali efendi dükkânında satılmaktadır.

Edebiyât Dersleri

Edib nezîh Midhat Cemâl Beyefendi'nin bu mevsim-i eserinin dördüncü forması intişâr etmiştir. Beşinci forması da der-desttir.

Merkez-i Tevzî'î: Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi.

İ'ân

Her türlü kadın hastalıklarının tabîb-i mütehassısı

Doktor Karakoç

Beyoğlu'nda bâzâr-ı Alman kaşısında

Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası —
Komandit Şirketi

Müdîr-i Mes'ûl: M. Fâ'ik

12. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 12

Numara 12, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 17 Haziran,

326

1 KURUŞ

ARKADAŞ

1 KURUŞ

**Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin
bânîsidir.**

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Ahlâkıyyûn) — Hayâtı

Öğrenelim (Akıl ve Zekâ) — Şi'ir (İbtîlâ):

A. F. — Yeni Bir Sîmâ-yı Edebî (Zavallı

Refîkam!): Mustafa Câvîd — Urûk-ı

Beşeriyye (Okyanusyalılar) Terâcim-i Ahvâl

(Livingstone — Mâ-ba'd) Ta'tîl Gezmelerinden:

(Manastır'a Kadar) — Müntahabât-ı

Nefîse (Nevâ-yı Hicrân): Hüseyin Sîret—

Kitâbet Dersleri (İbtidâ'î, Rüşdî,

İ'dâdî): Ali Nusret — Meşhûr Bir Nutk-ı

Medeniyyet (Kanatlar): E'âzîm-i Müverrihînden Ernest

Lavissey — Mekteb Dersleri (Ma'lûmât-ı

Medeniyye): Midhat Sadullah — Roman

(Bir Eşegin Hâtırâtı) — Büyük Sözler — Mütenevvi'a —

Darb-ı Meseller — Hanımlara Mahsûs Kısımda — (Â'ile):

Osmân Fahrî. — Bilmeceler, Su'âller vesâ'ire...

Bu Nüşamızda:

Yeni Bir Sîmâ-yı Edebî

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da [Meziyyet Kütüb-
hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at
olunmalıdır.

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15,
vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz

1. Renklerden birini aksedip nihâyetine bir harf ilâve ederseniz bir pâ-yi taht ismi çıkar?

2. Dıl'aları (5,25), (9,5) metre olan iki murabba'nın mesâha-i sathıyyesi beynindeki farkı bulunuz?

Geçen nüshamızdaki bilmeceler: [Menekşe: Mene — Kaval: Kavalâ] idi.

Hesâba dâ'ir olan su`âlin cevâbı da şudur:

O üç sermâye-dârdan birincinin elinde sermâye ile berâber (899) lira (37) kuruş,

İkincide: (1098) lira (88) kuruş,

Üçüncüde: (1193) lira (91) kuruş kalmıştır.

Bu su`âllere en güzel cevâb yazan Kal'a-i Sultâniyye muhasebe kaleminde vergi idâresi ketebesinden Fahrî Bey'dir. Kendilerine mükâfâten gazetemizin altı aylık abonesi takdîm edilecektir.

Kitâb kazananlar:

Bedrika-i Hürriyyet Mektebi'nden İhsân Kadrî, Mekteb-i Osmâniyye'den Ali Sâ'im, Üsküdar'da Necm-i

Terakkî Mektebi'nden Ali Rıdvân efendilerle Vezneciler'de Nâciye hanım.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Trabzon İ'dâdîsi'nden 18 Osmân Fennî, Mekteb-i Sultânî talebesinden 95 Muhammed Şükrî, Kal'a-i Sultânî talebesinden 95 Muhammed Şükrî, Kal'a-i Sultâniyye muhâsebe kaleminde E. Behcet, tahrîrât kaleminde: M. Ali, vergi kaleminden Fahrî, Dârü's-şafaka'dan 112 Daraçlı Ömer, Dördüncü sınıftan 290 Muhammed Ârif, Hadîka-i İrfân'dan 57 Muhiddîn, Kabataş İ'dâdîsinden 51 Abdurrahman Necâtî, Aysofya Merkez Rüşdiyyesi rüşdiyye kısmı birinci sınıf talebesinden 294 Ahmed Sedâd, Beşiktaş Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Hâlid, Selânik Yâdigâr-ı Meşrûtiyyet Mektebi'nden Sâlih, Selânik Dârü'l-mu'allimîn'inden 24 Recep Cevdet, Kabataş Halîl İbrâhîm, Kabataş İ'dâdîsi'nden 652 Ahmed Cevdet, Âfitâb-ı Ma'arif'ten 184 Refik, 66 Celâleddin, Rüşdiyye birinci sınıftan 18 Mu'ammer, Edirne Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Remzî, İ'mâlât-ı Ceriyye Sanâyi' Tabûru K.3 Hayme 3 İsmâ'il Mustafa, Vefâ İ'dâdîsi'nden 116 Hasan Münîb, Dâvud...

(s.353) Numara: 12

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah
Umûr-ı idâre için müdür,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
fennî, edebî, ahlâkî mecmû'a.**

17 Haziran, 1326

Pencşenbe

22 Cümâd-el-âhir, 1328

Musâhabe

Ahlâkıyyûn

Birçok mütefekkirîn hakîkati keşfe çalışarak kavânîn-i tabî'atı yekân yekân mütâla'a ederler. Bunlara “Âlim” denir. Ba'zıları ise levâyih-ı tabî'ata rakîb eserler vücûda getirerek hissiyyâtımızı taltîf ederler. Bunlara da “San'at-kâr” nâmı verilir. Bir diğer kısımda mahâsin-i eşyâyı terennümle bize heyecânlarını, sa'âdetlerini ıztırâblarını tekrâr eder ki bunlar da şâ'irlerdir. Ahlâkıyyûn ise bütün şu saydıklarımın ayrılmış, yalnız harekât-ı beşeriyyeyi tedkîk ve mütâla'adan mütelezzez olan bir sınıftır.

Şimdi soracaksınız, âlimler ayrılıyor, hikmet-şinâs, kimyâ-ger, filozof, müverrih... San'at-kârların kimi dağları, suları, ağaçları; kimi insânların bitmez tükenmez mücâdelâtını; kimi yalnız hulyâlarını tersîm etmekle meşgûl... Şâ'irlere geçelim, Şeyh Sa'dî, hikmetler; Nedîm, sa'âdetler; Kemâl, dehşetler haykırmış... Aralarında hemân his olunveren farklar var. Acabâ ahlâkıyyûn beyninde de böyle bir ihtilâf tasavvur edilemez mi? Evet pek doğru, mütâla'a-i vicdân husûsunda da evvel-be-evvel iki muhtelif nokta-i nazarın mevcûdiyyetini unutmamalıyız.

Bunlardan birtakımı, yalnız muhîtlerindeki insânların ahvâlini, harekâtını; hayâtta ne gibi kavâ'id-i mu'âşerete ri'âyet eylediklerini, hangi sevâ'ikin taht-ı nüfûzunda bulunduklarını tahkîk edip, ahlâk-ı

Akıntıya kürek çeker.

(s.354) umûmiyye nasılsa, öyle; daha doğrusu nasıl zannederlerse öyle, tabî'attan gözlerini ayırmayarak biz cem'iyyetin i'tiyâdât ve hissiyyâtını, hevesât ve âmâlini sayıp dökerler. İşte Fransız “La Rochefoucauld” ve “La Bruyère” bu sınıfa dâhildir. Meselâ, “La Rochefoucauld” [Hikemiyyât] ında hissiyyât-ı âlimin en büyük sâ'iki “Menfa'at” olduğunu, zamânındaki vukû'âtta istintâc ederek isbâta çalışmış. Sonra “La Bruyère” de [Tabâyi'-i Beşeriyye] nâmındaki eserinde devrinin bütün gazâ'ib-i ahvâlini, bütün merâklarını, bütün âdât-ı kabîhasını şâyân-ı hayret bir kuvve-i kalemiyye ile tasvîr eylemiştir. Bunlara, âdetâ birer menkıbe-i hissiyyât diyebiliriz. Bize iyilik yâhûd fenâlık hakkında hiçbir şey söylemezler. Netâyici muhâkemât şahsiyyemize terk edilir. Bunun için, eserleri ilm-i rûh ulemâsının daha ziyâde işine yarar. Çünkü tabî'at-ı beşeriyyeye dâ'ir en kıymetli ma'lûmât o eserlerden alınabilir.

Gelelim, ikinci kısma; bunların gâye-i tefekkürâtı büsbütün başkadır. Gördükleri şey'leri mütâla'a etmezler. Yaşadıkları zamânın rûh-ı mukadderâtına nüfûz-ı nazardan dâ'imâ muhteriz, cereyân eden vukû'âta ehemmiyyet bile vermeyerek ahlâkın nasıl olduğunu değil, nasıl olmak lâzım geleceğini gösterirler. Vezâ'ifimizi ta'yîn, irâdâtımızı tanzîm edip bir düstûr-ı amel meydâna koymak hakkı kendilerine â'id olduğundan dolayı, bizi bugün kuvveden fi'ile gelemeyen sarf, tasavvurî bir insâniyyetle alâka-dâr eylerler. İşte Eflâtun, Aristo, Epictet vesâ'ir hükemâ-yı kadîme dâ'imâ eserlerinde böyle bir hayât-ı ahlâkıyyi tavsiye etmişler ve sa'âdetin ancak kavânîn-i vicdâniyye dâ'iresinde mümkün'e'l-husûl olacağına insâl-i mütevâliyyeyi iknâ' eylemişlerdir. Bu sahîfeler pâ-y-dârdır. Çünkü bir zamâna değil, bütün edvâr-ı insâniyyete şâmindir! Ben tamamıyla emîn ki şu velvele-i hayât içinde “Epictet”in sözlerini düşünen bir kalb ebediyyen mes'ûd olur. Bâ-husûs, insânlara en mu'azzam rehber-i necât ve sa'âdet olan Kur'an-ı Kerîm'in her cümle-i celîlesini rûhumuzun safha-i pâkine yazarken vizdânımız ulviyyet ve kemâle, hakîkat ve adâlete o kadar yaklaşır, o kadar derin bir sükûnet-i tesellî hisseder ki...

Arkadaşımız

Âlet işler, el övünür.

(s.355) **Hayâtı Öğrenelim**

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vîcdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

—10—

Akıl ve Zekâ

Pek garîb değil mi? Göz, her şey'i gördüğü hâlde kendini göremez. İşte böyle bir mahzûrda aklın kendi kendini tedkîkine mâni'. Lâkin bu müşkilin de çâresini bulmak lâzım.

Acabâ akıl nedir?

Akıl, râh-ı ömr üzerinde idâre-i mevcûdiyyet etmek maksadıyla muhîtimiz-deki eşyâdan intihsâl eylediğimiz bütün ma'lûmâtın hey'et-i mecmû'asıdır ki bunların derece-i kesretine göre bir adamın akli ya çok olur ya az.

Hiç şüphe yok ki akıl ile zekâ beyninde bir fark mevcûddur. Sınıflarda zekî, fakat akılsız talebeye ben çok tesâdüf ettim. Zekânın ma'nâsı, her şey'i kemâl-i sühûletle anlamak, bütün esbâbı hemân bularak

tertîb etmek ve delâ'il-i müsbetenin en kısa tarîkini keşfedivermek-tir. Meselâ: külün vücûd-ı beşerdeki te'sîrâtı muharribesini muhâkeme ederek mühlik neticelerini derhâl idrâk eylemeniz, zekânıza delâlet ettiği gibi hakikat-i mazarratını düşünememeniz de noksân aklınızı isbât eyler. Şu hükm-i mu'îne binâ'en bu âlemde akıldan ziyâde zekânın vücûduna inanmak îcâb ediyor. Öyle değil mi? Çünkü birçok gençlerin — zekî oldukları hâlde — bir mevki' iktisâb edemediklerini her gün görüyor ve ciddî bir itidâlden, ciddî bir muvâzenet-i hissiyyâtan, ihtiyât ve temyîzden, el-hâsıl bir akıllı adamın bütün o sâf ve hasâ'isinden onları mahrûm buluyoruz.

Arkadaşlarınızdan pek zekîlerini tanırırsınız. Ne isterlerse bir ânda, bir iki dakikada öğreniverirler. Eğer bunların kuvve-i akliyyeleri şerâ'it-i müstahsene dâhilinde terbiye edilse emînim ki memleketin en müfid en sâhib-i kemâl a'zâ-yı irfânı olurlar. Hâlbuki zekâ ne kadar vâsi' olursa olsun terbiye-i fikriyyenin fîkdânı insânı dâ'imâ hatâyâ düşürür. Bir arabanın tekerleği bozulursa, tabîî zarar çabucak ta'mîr olunur. Fakat

arkasında müte'addid katârı sürükleyen bir lokomotifin yoldan çıkması buna benzer mi? Ma'âz-Allah, bu pek büyük bir muhâtara, bir kazâ, hatta ekseriyâ nâgeh-zuhûr bir felâket-i müthîşedir. Demek ki makine büyük, mükemmel, kuvvetli oldukça intizâmsızlığından neş'et eden kazâlar da o kadar tehlikeli, sa'bu'l-termîm oluyor. Zekâ: büyük bir makinedir.

Edâniyyenin cefâsı güç çekilir.

(s.356) akılsızca isti'mâlinde giriftâr olacağı mesâ'ibde tabî'î o kadar hatar-nâk olur. Muvâzenesi yerinde bir akla hizmet eden zekânın ise ne mü'essir bir kuvvet olduğunu ta'rîf edemem.

Ba'zı adamlar, kendi kuvve-i zekâ'iyelerini, hayât için kâfi görüp mümkün mertebe elde ettikleri ma'lûmâta güvenerek, bunları bilmeyenlerle yâhûd kendi ferâsetlerinden bî-behre olanlarla istihfâf ederler. Bu neye alâmettir? Söyleyiniz, kendi akılsızlıklarına! Niçin, çünkü düşünelim, hiç kimse kendi kendini vücûda getirebiliyor mu? Zekî imiş! Peki, ama bunda kendi dahlı var mı? Asla!

Sonra, ba'zıları da hiçbir şey'in hakîkatine vâkîf olunamayacağı ed'âsında bulundukları hâlde zekâlarının bütün hakâyık-ı kâ'inâtı istî'âb

edecek kadar vüs'atlı olduğundan bahseyleler.

Zekâ-yı beşerî, hudûd-ı istî'âbı mu'ayyen bir mecmâ dirâyete teşbîh edebiliriz. Derûnuna, hûsulesinin fevkinde hiçbir şey' sığdırılmaz. İhâta edeceği şey'ler, mutlakâ tevhi-teshîriyyesiyle mütenâsibtir. Bunun aksini söyleyenlere bilâ-tereddüd: "Siz tencereye: Marmara Denizi'ni; Şişeye: Keşiş Dağı'nı sığdırmak fikrinde bulunanlardanınız." diyebilirsiniz. Öyle ya, biraz akıl bile bize mahdûdiyyet-i idrâkimizi anlatır. Âlemdaki mevcûdâtın kâffesini müşâhede etmenin gayr-i kâbil olduğunu düşünmek her akla, kâr-ı muvâfıktır. İşte, görüyorsunuz ya, sırf, bunun için zekâ aklın mu'âvenetine muhtâc.

Kimisi de akıl ile mantığı yekdiğerine karıştırır. Evet, ben de inkâr etmem. Akıl, mantıksız olmaz. Fakat mantığın da akıldan ibâret olmadığını, hiçbir vakit unutmamalı. Ekseriyâ — Şu mu'âmele mantığa muvâfık! — diyerek, kendisini haklı gösterenlere tesâdüf ederseniz, buna sakın aldanmayın. Biri size bir yumruk vurur vurmaz, sizin de onu i'ade etmeniz, pekâlâ, mantıkîdir. Ama ma'kûl mü? Sizi biri tahkîr edince

sizin de onu tahkîr etmenize mantıkî mu'âmeleden eşakka ne denir? Bugün arkadaşlarınızdan filan efendi size mu'âveneti dirîğ ediyor. Yarın sizin de ona hîn-i hâcette, mu'âvenet etmemeniz mi îcâb eder?

Görüyorsunuzki bunların hepsi mantıkî, lâkin aklî değil. Bir şey'in, mantıkî olmaksızın veyâ bir başkasının işine yaraması iktizâ etmez. Bundan dolayı az mantık, çok akılla iş görelim.

Akıl düşünmekle kâ'imdir. Kuvve-i müdrikeyi hüsn-i isti'mâl ise eşyâ beynindeki nisbetleri arayıp bulmağa vâ-bestedir.

**Ettiği hayır ürküttüğü kurbağaya
değmez.**

(s.357) İsâbet ve sıhhati ihlâl ederek sizi dâ'imâ şaşırtır.

“Fikri de vücûd gibi beslemeli.” bu sözü, ihtimâl ki şimdiye kadar birkaç def'a işittiniz. Şimdi ben de tekrâr ediyorum. Evet, fikri de vücûd gibi beslemeli; zîrâ işlenmemiş bir dimâğ, tıpkı sol el gibi tembel kalır. Fikrin terbiyesini hiçbir zamân vücûdun neşv ü nemâsı kadar kolay zannetmeyiniz. Hayır, insân için en büyük müşkil, doğru düşünmek, doğru

muhâkeme etmek; efkârı, irâdâtı, hissiyyâtı lâıykıyla idâre etmek, ya'nî harekâtı ta'yîne medâr olan bütün kuvvâ-yı rûhiyyeyi taht-ı intizâma almaktır.

Hakîkati kemâl-i sebâtla taharrî etmek, hayât ve eşyâ ve insânlar hakkında sâlim bir nokta-i nazara mâlik bulunmak ve sonra şâyân-ı emniyyet görünen hakâyıka imtisâl eylemek. İşte hulâsa-i hayât, işte harekât ve ef'âle tahavvül eylemiş akl-ı selîm.

Dikkat edilecek bir başka cihet daha var. Tamamıyla hesâbı düşünerek dâ'imâ aklın esîri olmak, bu da iyi bir şey' değildir. Çünkü hissiyyâtımızı mahveder, biz de iyilik fikr ve emelini söndürür. Bizi menfa'at-perest bir adam hâline kor. Artık her yerden, her şey'den mâddî istifâdeler gözetleriz. Dimâğımızın bir hesâb makinesinden farkı kalmaz.

Nefsimizde terbiyesine mecbûr olduğumuz şey', akl-ı insânîdir. O, hayır-hâh, münevver olmalı. Ne vicdâna ne de kalbe yabancı düşmemeli. Ancak âlî-cenâb bir şevk-i inâyetle hareket ederse kesb-i ulviyyet eyler. Hayât yolunda yürümek ve ilerlemek için bilinmesi zarûrî olan

ma'lûmâta emniyyet etmeyenler
dâ'imâ gâ'ib ederler. Efkâr-ı bâtilânın
esîri olurlar...

Bütün ma'nâsıyla insân olmak
için: sebât, inâyet, şefkat, basîret,
vicdân ve sağlam bir muhâkeme
lâzımdır. Kalb, dimâğ ve hevâs aynı
zamânda yek-diğerine istinâd etmeli,
yek-diğerini mütekâbilen ikmâl
eylemeli ki her üçünün bu samîmî
mu'âvenet-i uhuvvet-kâr-ânesi saye-
sinde biz hem kendimiz hemde benî
nev'amız için hayırlı bir vücûd olalım.

Bir İhtiyâr Mu'allim

Büyük Sözler

Menfa'at bu dünyânın hüküm-
dârıdır.

Büyük Frederick

Zarûret içinde yaşamak,
memât; çok düşünmek, hayâttır.

Büyük Frederick

Esâs tekemmül mâddede değil,
ârzûdadır.

Léon Denis

Bir ayak üstünde bin yalanın belini

büker.

(s.358) **İbtîlâ`**

— Dostum, benim param olsa:

Şu civârda bir tarlayı

Satın alıp, çalışırım...

Yaz mevsimi: gayret ayı;

İşe, güce alışırim...

Çiftliğimle, çubuğumla

Râhat eder, yan gelirim:

İşte benim son emelim...

Ne çâre ki parasızlık:

Dolaştırır alık alık!

— Al, o hâlde, biraz para;

Haydi, hemân tarla ara...

Ek biç kazan, sonra evde;

Daha sonra, çiftliğinde:

Bir ziyâfet eski dosta,

Yaslanırsız hep bir posta...

Koca herif! Arkadaşı

Uzaklaşıp, gider gitmez

Paraları şıkırdattı...

Emelini, maksadını

Unutarak, mey-hâneye

Düşünmeden, hemân daldı...

Akşamüstü, oralardan

Geçiyordu eski dostu:

—Aman, aman, aman, aman!

Ne hâldir, bu! Hani tarla?
Neler oldu paralara?
Kaptırdın mı, yoksa postu?

Servet, sefâletin başlıca
esbâbındandır.

Tolstoy

— Cânım, biraz beni dinle:
Zengîn olmak kim istemez!
Fakat yolun en kısası
Bu kadehlerle bulunur...
Mey-hâneci ve ben râzı:
Bütün dünyâ benim olur...

Azîz çocuk! Bu hikâye:
İbtîlâ'dan bir kinâye.
Hakîkati arz ediyor;
İbtîlâ', bak ne hâle kor!

O. F.

Büyük Sözlerden:

Mâdemki düşünüyorum, o
hâlde: müte'ellimim.

Émile Saigoni

İnsânların en büyük ârzûsu
bütün âlemi kendi menâfi'inde
istihdâmdır. Kânûn olmasa idi herkes
bu maksadına teşebbüs ederdi. Bu
teşebbüse (Sû'i isti'mâl) denir. Bu
marazın devâsı ise ancak (kânûn)dur.

Émile Saigoni

Bir günlük rızık için iki gün

cabalamalıdır.

(s.359) Mütenevvi'a

Bütün küre-i arzdan mütedâvil
gümüş paranın sıkleti altınkinden
(15) def'a fazladır.

Paris'te, günde (20) milyon
kibrit sarf olunuyormuş.

Şişmek birçok balıkların sebeb-i
mevtidir.

Avrupa'nın nüfûsu her (660)
senede iki misline bâlig oluyor.

Küre-i arzın nüfûsu ise her (10)
senede yüzde on nisbetinde tezâyüd
eder.

Rusya'daki tiyatrolarda alkış-ı
şedîden memnû'dur.

Sandwich Adaları sükkânı,
alâmet-i mâtem olarak ön dişleri
sökerler.

Gece gündüz hiç istirahat
etmeksizin yürüyerek giden bir adam
(427) günde; sür'at-i katârı (40) günde;
sadâ, harâret ve satîh dâhilinde (32,5)
sâ'atte; bir top güllesi (21) sâ'atte;
ziyâ-yı elektrik bir sâniyenin onda
birinden biraz fazla müddette devr-i
âlem eder.

İnsân havâsızlıktan: (5)
dakikada; susuzluktan: (1) haftada,
uykusuzluktan (10) günde ölür.

Gözle 6,000 yıldız görüldüğü
hâlde, bir teleskopla 100,000,000 tane
görölmektedir.

Küre-i arz üzerindeki arâzî,
bütün insânlara mütesâviyen taksîm
olunsa herkes (10) hektardan ziyâde
yere mâlik olur.

Kedinin kuyruğunda bir
adamın elindekinden ziyâde adale
vardır.

Yüzde (12) kişinin sağ kolu,
sol kolundan biraz uzundur.

Annam'da erkek, kadın aynı
tarzda telebbüs eder.

Tırnakların nümüv-i serîfî:
sıhhatın kemâline delâlet eder.

Eğer fenâ bir kokuyu izâle
etmek isterseniz, kahve yakınız.

İğnenin çelikten i'mâli (1040)
senesindedir.

Müverrihînin rivâyâtına göre:
Mısır-ı kadîmde, hânesinde kedisi ölen
adam, alâmet-i mâtem olarak sol
kaşını traş edermiş.

Tahta sakal, sahte vakâr.

(s.360) **Urûk-ı Beşeriyye**

—Mâ-ba'd—

Resm-i izdivâc pek basit bir
iştir. Kadın ya babasından, birâderin-
den satın alınır yâhûd birtakım vesâ'it-
i kuvviyye ile kaçırılır. Ya'nî gece

vakti genç kız birdenbire bastırılıp bir değnekle başına vurularak sersemletildikten sonra götürülür.

Burada kadınlar asla mes'ûd olamazlar. Kocaları kendilerine o kadar zâlim-âne mu'âmele ederler ki... Döğülmek, mızraklanmak onlar için dâ'imî bir beliyeye-i mu'âşerettir. Bununla berâber erkeklerin hiçbirisi hüsn-i nisvânı karşısında bî-his kalmaz. Güzel bir kadına her yerde hürmet edilir ve kocadan kocaya kaçırılır. İşte bî-çârenin tâli'i. Bir kabîle kadınsız kalınca diğer bir kabîleye hücum eder, yalnız dul olanlar şu ta'arruz-ı vahşiy-ânedan kurtulurlar.

Okyanusya Âilelerinden

Hammâl Kadınlar

Kurak mevsimde, Okyanusya'nın birçok yerleri gayr-i kâbil iskân olduğu için yerli ahâlî göçebe hâlinde

yaşamağa mecbûrdur. Yük hayvânlarının fıkdanı ise bütün eşyâyı

Cin ile şeytân bir değildir.

(s.361) arkada taşımak icâb ettirir ki bu zahmete de zavallı kadınlar mahkûmdurlar. Yüklenirler, âteş yakılacak ağır taşları, balta, mızrak, vesâ'ir âlâtın muhâfaza takımlarını, kanguru kemiklerini, kabukları, cild boyası takımlarını, ağaç kabuklarını, âteş kavlarını, çakmak taşlarını, yolda gide gide toplanan zahâ'ir ve esmârı... El-hâsıl bütün mâ-meleki sırtlarına yüklendikten mâ'adâ, torba ve deri gibi şey'leri üzerlerine giyerek, ellerine de tekneler, kocalarının oklarını alırlar ve böylece sabâhtan akşama kadar 25, 30 kilometrelik yol yürürler.

Kan Da'vâsından Havf

Avustralyalılar, gerçi “Zulu” lar, “Araplar” kadar şec'î değillerse de yine içlerinden fevka'l-âde kahramân-âne âsâr-ı metânet ve i'tidâl-i dem gösterenleri vardır. Ma'a-mâ-fih kendi nefsleri üzerinde büyük bir te'sîrleri olduğunu da kimse inkâr etmez. Bugün, hâlâ ağızlarında, Avrupalılara karşı beyhûde mücâdelelerde bulunmuş ceng-âverlerin ismi dolaşır. Yekdiğerlerine döğüşmek ârzûsunu beslemekle berâber, hîn-i tesâdüfte

aralarında pek o kadar telef olan olmaz. Muhârebeleri birçok nokta-i nazardan kansız geçer ki buna başlıca sebep, ölünün mutlakâ ahz-ı sâr etmesi ve aralarına ebedî kan da'vâları ilkâ eylesidir. Ekseriyâ uzaktan tahkîr ile iktifâ eylerler.

Hücûmlarda ise dâ'imâ tuzak vâsitasını iltizâm ederek, oklarını âdetâ gözle seçilemeyecek bir sür'atle fırlatırlar. Hele düşmanın mızrağını kapıp yine kendine çevirmek ameliye-i harbiyesinde o kadar mâhirdirler ki...

Mızrak ve Topuz

Avustralyalılar silâhlarına: çadırlarından, esvâblarından, yiyeceklerinden ziyâde ehemmiyyet verirler. Nikât-ı şimâliyye müstesnâ olmak şartıyla sâ'ir bütün yerlerde ok ve yay bilmedikleri hâlde, mızrakları, taş atmağa mahsûs çubukları, topuzları gâyet iyi kullanırlar. Ağaçtan ma'mûl süngüler — ki her evde bulunur. — tam (3) metre tûlunde olur. Bunlar âteşte kızdırılarak sertleştirilmiş ve uçlarına çakmak taşı tesbît edilmiş “Okalıptus” ağaçlarının pürüzsüz dallarından ibârettir.

Topuzları ise pala uzunluğunda, ortasından kıvrılmış, bir tarafı düz, diğer tarafı eğri bir odun parçasıdır.

Bu eğrilik sun'î olmayıp tabî'îdir. Ya'nî böyle bulunmuştur. Esnâ-yı harpte isti'mâl olunanları hakîkaten mühlik yaralar açar. Ekseriyâ, kuş avında bunların daha küçüklerini intihâb ederler. Hele bu topuzun en büyük hâssası havâda yine tersine dönerek atana doğru gelmesidir. Fakat bu hâssada hiç şüphe yok ki tazr-ı isti'mâlden neş'et ediyor.

Mâ-ba'dı var.

Çanağın cömleğın lakırdısı olmaz.

(s.362) Tanımadığınız Bir Sîmâ-yı Edebî

Bugün [Arkadaş], bütün kârî`lerine, husûsiyle bütün edebiyât âlemine yeni bir sîmâ-yı şî'ir ve dehâyı takdîm ile iftîhâr ediyor, Mustafa Câvîd Bey, genç bir süvârî zâbıtı.

Hiçbir zamân kıymet-i hâriku'l-âdesini gâ`ib etmeyen eserlere nâdiren tesâdüf edersiniz, öyle değil mi? İşte, bu tesâdüf sırasında, elinize “Zavallı Refikim!” de geçecek. Siz bunu, ağlaya ağlaya dâ`imâ okuyacaksınız.

Pek ufak tefek hatlarla çizilmiş şu büyük levha-i elem, hiç şüphe yok ki edebiyâtımızı ihyâ eden bir sahîfe-i rûhânîdir.

Zavallı Refikim

İlaç kokularıyla rûha bir ölüm soğukluğu veren koridorlardan geçerek “Mektebli” koğuşunun perdesini titreye titreye kaldırdım. Bütün sıla müddetince tahammülsüz derdler, her gün başka bir enîn-i mevt ile dalgalanan hasta havâlar içinde yaşamış arkadaşımı nasîb-i hayâtını almış, mevcûdiyyetinden şüphe edilir ve pek za`îf bulmuştum.

İki aylık bir müddet hicrânın birikmiş bütün samîmiyyetleriyle kucaklaştık. Onu kollarım arasına düşmüş bir yığın kemik zannettim. Ebediyyete ma'tûf nigâh-ı melûliyyetle bana, uzun uzun baktı. Bu kadar genç, henüz yirmi yaşının harâret-i şebâbıyla tatmîn edilememekten mütevellid, büyük bir mücâdele-i kalb içinde idi. Birbirimizin ellerini sıkarken sarı, ölü ellerinin içine terk edilmiş bu sıcak ellerimden bir zemzeme-i teselliyet... Bir inşirâh-ı rûh duyuyormuş gibi uzun müddet salıvermişti.

— Ooh! Dedim. Sizi bu kadar iyi bulacağımı hiç de me`mûl etmezdim.

Kuru, acı bir tebessümle cevâb verdi:

Öyle zannederdim ve güldü.

Bakışlarında, harekâtında bütün hayâtının karîn-i memât bu son sâ`ât ihtizârında hep bir ölüm telkînâtı vardı. Kemikleri görünen... Uzamış saçları

şakaklarına yapışan... Kim bilir, âtî-i ömründen ne muhteşem günler, sa'âdetler bekleyen ve onların tezeyyünât-ı dûr-â-dûru için ne yüksek

Habbeyi kubbe eder.

(s.363) hulyâlar düşünen başını, (Peristeri) dağının eteklerinde beyâz ve harâb taşlarıyla fânîlere bir ma'reke-i ebediyyet arz eden mezârlığa doğru çevirdi:

— Emîn olur musunuz? Hani yâ mezârlar insâna bir soğukluk, bir haşyet hissi verir, derler. Hâlbuki ben, bi'l-akis oradan bir inbisât-ı rûhânî hissediyorum. Ölürsen, bu mehcûriyyet-i hayâtta hiçbir ezâ-yı iştiyâk duymayacağım. Fakat âh, bir kere hemşîremi görsem!

Zavallı, kimsesiz refikim ağlıyordu...

Namâz borusunun son tanîn-i medîdi mektebin havâ-yı sükûtu içinde sürüklenirken bir huşû'-i kalb ile yüzlerimiz, kible-gâh-ı muvahhidîne teveccüh etti. Hep namâz kıldık. Ellerimiz atebe-i kibriyâya yükselmiş “Âmîn!” kelime-i niyâz ve istirhâmını ta'kîb eden “Lillei'l-fâtiha” cümle-i tayyibesi hâtme-i ibâdeti iş'âr ederken, mihrâbdan hepimizi titreten bir ses: — Trabzonlu Ahmed Efendi'nin rûhu için... Fâtiha! — diyordu.

Pek elîm bir hakîkatle titredik.

Mustafa Câvîd 1314

Livingstone

—Mâ-ba'd—

Çünkü ne müthiş sıtmalar baş göstermiş ne de korkunç hayvanların, arslanların, fillerin, gergedanların, kaplanların, zehirli yılanların hücûmu-na uğramış ve ne de birtakım kabâ'il-i zenciyye tarafından tevkîf olunmuştu. Zambezi nehri üzerinde 138 metre yüksekten dökülen cesîm-i şelâleleri temâşâ eyledikten sonra bu yorulmaz seyyâh, nihâyet Bahr-i Muhît-i Hindî üzerindeki "Kilimani" ye gelebildi. Buraya kadar, şüphesiz ki kendinden evvel hiç kimseye nasîb olmayan mechûl yerleri geçmişti.

Şu netâyic-i mühimmeyi elde edip de coğrafyaya kıymetli ma'lûmât ilâvesini müte'âkıb, Livingstone 1856'da İngiltere'ye avdet için gemiye atladı.

Fakat insân durabilir mi? Bütün bu yorgunluklar, tehlikeler, tahassürler kifâyet etmemiş gibi vatanına gelince yeni seyâhatinin hâzırlığına tekrâr bed'e eyledi.

1858 senesi martında İngiltere'den ikinci

Hevâce Nasreddîn'in türbesi gibi.

(s.364) def'a olarak Bahr-i Muhît'lere açılmış ve berâberinde getirdiği "Şire" ismindeki ufak, buharla müteharrik bir gemi ile Zambezi nehrinin munsabından yukarı çıkmağa karâr vermişti. Buna kemâl-i sühûletle muvaffak oldu. Birkaç günde "100" kilometreye yakın arzı ve "320" kilometre tûlu ve (18-800) metre derinliği bulunan (Nyasa) gölünü keşfetti. Bu gölün iki taraf-ı sâhilî o kadar nazar-bâz, o kadar latîf idi ki yüksek ağaçlar, onların arasına gömülmüş mini mini zenci köyleri. Bu seyâhatin hıtâmında Livingstone ikinci def'a olmak üzere tekrâr İngiltere'ye döndü ve fevka'l-âde bir hüsn-i kabûle mazhar oldu. Halkın hayret ve takdîrleriyle günlerce alkışlandı. Lâkin ebeveyni, akrabâsı artık kendisini istirahat da'vet için nâfile yoruluyorlar, ona sa'yının kifâyetini bir türlü anlatamıyorlardı.

Livingstone seyâhatinde, Afrika-yı vasata'da pek meş'ûm bir ticâret, bir esîr ticâreti görmüştü. Bu te'essir-i tahtında bir türlü sükûnet bulamıyordu. Evet, zenci kabîleleri rû'esâsı, kendi teb'asına, tâ uzaklardan gelen bir takım Arap tâcirlerine cüz'î

bir değer mukâbilinde satıyorlardı. Livingstone, işte bunu men' etmek, bütün kuvvet ve fa'âliyetiyle çalışarak bu menhûs alışverişi kökünden mahvetmek emeline idi. Çünkü kalbinde fenne karşı fevân eden alâkanın yanında, hep insâniyyet dâ'imâ mühim bir yer işgâl ediyordu.

Bütün etrâfindakilerin ibrâmâtına rağmen 1866 Mart'ının 19'uncu günü tekrâr vatanını terkle Afrika'nın şark tarafındaki "Zengbar" adasına geldi ve dâhilen garba doğru yol almağa başladı. Ertesi sene "Tanganika, Mweru, Bangunelu" nâmında üç büyük göl daha keşfeyleti. Eyvâh ki bütün bu ikdâmât pek mühlik sûrette hastalanmasını intâc etmişti. Tam üç sene, ne olduğuna dâ'ir hiçbir haber alınamadı. Acabâ hastalanmış mı idi? Yoksa zenci kabîlelerinin hücumuna ma'rûz kalarak haps mi olunmuştu? Kimse bilmiyordu.

Bu aralık, İngiltere'de kendisini aramak

Derviş olan dil-rîş olur.

(s.365) için bir hey'et çıkarmağa karâr verdiler. Buna Amerika gazetecilerinden "Henry Stanley" me'mûr edilmişti. Ona karârı tebliğ eden

mösyö (Bennett) nâmında biriyle (Stanley)in mülâkâtını kendi ağzından dinleyelim:

[İspanya'da vakit geçiriyordum. Birdenbire Paris'ten çağırıldım.

"Bayonne" şehrinde bir müddet tevakkuf icâb ettiğinden Paris'e ancak geceleyin vâsıl olabilmıştim. Hemân Grand Otel'e giderek mösyö Bennett'in odasına çıkıp kapısını vurdum. İçeriden bir ses:

— "Giriniz" dedi.

Mösyö Bennett yatağında idi.

— "Kimsiniz?" diye sordu.

— Stanley.

— Â, evet... Buyurun, oturun; size tebliğ edilecek mühim bir vazîfe var.

Gecelik hırkasını omzuna atarak telâşlı telâşlı:

— Livingstone hakkında ne düşünüyorsunuz?

— Doğrusu ya, hiçbir şey...

— Acabâ öldü mü? Bunu zanneder misiniz?

— Belki evet, belki hayır...

— Ben, hayâtta olduğuna emînim, bulunabilir. Taharrîsine sizi

me'mûr etmeme müsâ'de
buyurursunuz ya?

— Fakat efendim; bu seyâhatin
ne kadara mâl olacağını düşünmüyor
musunuz?

— Merâk etmeyin. İşte size
evvel-be-evvel 25,000 frank. Ne
zamân biterse yine bu kadar
göndermeğe âmâdeyiz. O da biterse
bir daha, bir daha... Lâkin
Livingstone'u mutlakâ bulmalı!

— Şimdi, doğru onu aramağa
mı gideceğim.

— Hayır, Süveyş Kanalı'nın
resm-i güşâdında da bulunacaksınız.
Sonra Nil boyunu ta'kîben Mısır-ı
ulyâya doğru ilerleyeceksiniz.
Livingstone'un hatt-ı hareketi
hakkında her yerde ma'lûmât almağa
çalışınız. Nehri geçerken seyyâhîn için
ne kadar mühim kayıtlara ihtiyâc varsa
hepsini yazarak bizim için bir rehber-i
amelî bir rehber vücûda getirirsiniz.
Görülmeğe şâyân olan şey'leri ve
bunların nasıl görülebileceğini
söylersiniz. Ondan sonra, sultânla
hıdîv arasındaki ihtilâfı anlamak için
İstanbul'a... — Ba'de... Biraz durun
bakalım... Hâ, muhârebe meydânlarını
tedkîk için Kırım'a, sonra Kafkas
Dağları'ndan Bahr-i Hazar'a; çünkü

orada da Ruslar taharriyyât-ı
fenniyyede bulunuyorlarmış. Bu işi de
bitirince İran'ı kat' ederek Hindistan
yolunu tutarsınız. Bağdat'tan geçmeği
unutmayın. Fırat vâdilerinden bize bir
şey'ler gönderiniz. Hindistan'a gider
gitmez de Livingstone'u aramak için
vapura binersiniz.

Mâ-ba'dı var.

Rafta şeker var o sana göre değil.

(s.366) **Ta'tîl gezmelerinden:**

“Manastır”a Kadar

1

İstanbul'dan Müfârekat

1325 —15 Ağustos: Cum'a-
irtesi “Kastor” on buçukta yükünü
bitirmiş, siyâh bacasından figân vedâ'î
haykıra haykıra hareket etmişti. Artık
köhne Bizans'ın âgûş-hây hûyundan
yavaş yavaş ayrılarak Marmara'nın
sîne-i emvâcına doğru atılıyorduk.
Herkes güvertede, gözler arkamızda
uzaklaşan, ufalan şehre mütehassir-âne
dalmıştı. Âh kim bilir, orada ne
mahzûn gönüller, ne ağlayan
muhabbetler, bir daha kavuşmamak
ihtimâlini düşünen müşfik hisler kaldı.
Vapurun kenârına dayananlar, sanki
uzakları, uzaklardan bu muhît-i sâkine
akseden sesleri dinliyor ve ara sıra

semâlara nasb-ı nigâh ederek pembe bulutlardan selâm bekliyor gibi görünüyordı.

Biraz sonra, koca İstanbul büsbütün küçüldü, tepeler akşamın eflâtun sislerine bürünerek tedricen uzandı, inceldi; nihân olup gitti... Artık tâ derinlerden gelen makinelerin enîniyle, dalgaların dâî-i hâb feşâfeşinden başka sadâ-yı hayât yok.

Fakat şimdi karşımızda bir levha, hayretle temâşâ olan bir levha-i âsmânî açılmıştı: gurûb! Başlarımız gayr-i ihtiyârî İstanbul'dan çevrildi. Güneşin câzibe-i âteşinine tutulmuş-duk.

Yâ-Rabbî, bu kadar ulvî bir sahife-i tabi'iyet görmedim. Bir tarafta dest-i şeb âfitâbın sîmâ-yı zerrînine şî'r sevdâsını yazarken ötede kamer rû-yı bahra nûran-ı yelpâzeler açarak, birbirini kovalayıp uçuşan su katrelerini elmaslarla bûseliyorlar.

Hepimiz hârika-i kâ'inâtı meftûn ve hayrân seyrediyor, dimâğlarımız âdetâ uyuşmuş, etrâfı hâleleyen rûhâniyyete terk-i nefes eyliyorduk.

Gece sâ'at dörde kadar güvertede, mehtâb içindeydim. Şüphe

yok ki bizim en sâf, en şefik ve samîmî refik-i seyâhatimiz: kamerdi. O, bizi bu karanlıklarda sabâhlara kadar yalnız bırakmayacak, uzakta kalanlar için dökülen gözyaşlarımızı pırıl pırıl nevâzişleriyle söyleyecek, kalblerimize ilerisini, maksad-ı iftirâkı der-hâtır eyleterek müteselli edecekti.

2

Yolda

Sabâhleyin sâ'at on birde “Kastor”

Zor oyunu bozar.

(s.367) sağından tulû'-i şems ile selâmlanarak Çanakkale'ye giriyordu. Solda: pek çorak, pek harâb ve fakîr duran “Kilîdü'l-Bahr”; karşısında zümürdürün tepeleri müte'âkıb, Avrupa-kârî beyâz binâlı şehr-i zarîf.

Dört beş sene evvel buradan geçerken gördüğüm — cereyân-ı terakkînin saf hâ'ili — gemilerimiz bugün bilmem neredeler? Düşündüm, ya midyelerin sıkletine tahammül edemediler yâhûd da kendilerini hükûmetin şekl-i cedîdine lâyıf göremeyerek ka'r-ı deryâdeki huzûr hâne-i ebediyelerine mahcûb-âne

çekildiler. Ne olursa olsun nâmûs-ı bahrımızı hâlâ lekelemiyorlar ya!

Burada ancak bir sâ'at kadar durduk. Biraz sonra vapur engînlerde, rüzgârı yara yara, hafifçe sallanarak sūr'atle ilerliyordu.

Öğle vakti uzaktan “Dedeâğaç” göründü. Yaklaştıkça şehrin cesm un fabrikasıyla, yüksek kilîsâsı göze çarpıyor. Kilîsânın heybet-i hâkim-ânesi arasında minâreleri, câmi' kubbelerini aradım. Birbirinden epeyce uzakta sarı boyalı iki ufak minâreden başka bir şey` göremedim. câmi'ler kubbesizdi. Bu, bizdeki kanâ'at-ı dîniyye ile fakr-ı umûmîyi bir kere daha isbât ediyor.

Fabrika, — gâlibâ ta'tîl zamânı olacak — durgundu.

Burası Çanakkale gibi sâhile pek yakın, âdetâ sâhilde bulunduğu hâlde oraya hiç benzemiyor, bir iki binâ müstesnâ olmak şartıyla her taraf eski püskü.

Sâ'at on ikide artık vapura gelen kayıkların arkası kesildi, vinç sustu, yolcuları teşyî' edenlerin dudakları, ayrılmak istemeyen gözleri öperek vedâ'laştı.

Bir iskelede tevakkuf, — uzun sürmezse — eğlenceli, lâkin böyle altı, yedi sâ'at yük beklemek, bâ-husûs gürültü dinlemek hoşâ gitmiyor.

Gece sâ'at beşe doğru, zincir şakırtılarıyla uyandım. “Karaâğaç'a” gelmişiz. Sâ'atlerce yük alındı, verildi. Uyumak kâbil değil. Sabâhleyin vincin harhara-iistirâhat şikenini devâm edip duruyordu. Güverteye çıktım. Şehir geminin solunda ve sâhil çamur olduğundan dolayı o kadar uzaktayız ki evleri, zukâkları seçmek mümkün değil.

Sağda uzunca bir burunla nihâyetlenen dümdüz bir ova. Aksi cihet daha düz olmakla berâber gerisinde yüksek dağlar görünüyor.

“Karaâğaç” iskeçenin iskelesi bulunması hasebiyle tütün ihrâc ediyor. Yelkenli kayıklar vapura, biraz sonra kâmilten duman olacak ağırlıkları lâ-yenkat' taşıdı. Gündüz sâ'at altı buçukta güç hâl ile hareket edebildik. Niçin? Başkalarının zevki için. Evet,

Söyleye söyleye dilimde tüy bitti.

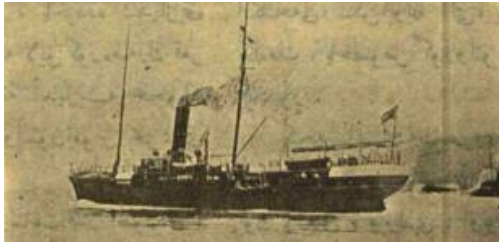
(s.368) insânlar tütün içmeseydi burada belki yarım sâ'at bile

durmayacak. Âh, tiryâkîlerin keyfi, âh...

Şimdi, havâ sabâhki sâkin harâretini, deniz baygınlığını gâ'ib etmiş, güneş pâre pâre bulutların arasından açık ufuklara pırlantalı gîsû-yi sîmînini serpiyor. Pek serin esen rüzgâr tentelerde bize ninniler fısıldayan bir ferfere-i latîf uyan-dırıyor. “Kastor” nûr ve âb içinde kayıp gidiyordu.

Sâ'at onda, Taşoz adası önünden geçiverdik. Bu cesîm ada dağları, ormanları, ya'nî yalnız manzarasıyla İsviçre'yi andırıyormuş.

Akşamüstü Kavala'ya demir-ledik. Burası uğradığımız yerlere nisbetle pek büyük ve mütemeddin. Binâların sûret-i tertîb ve inşâsında intizâm tam nümâyân. Şehrin merke-zinden denize doğru uzanmış bir burun ve üzerinde muhkem ve mu'azzam bir sûr-ı kadîm var.

Kastor

Burunun şehre yakın cihetindeki medrese câlib-i dikkat;

İstanbul'dakilerle bunun beyinde zindânla, kâşâne kadar fark gördüm, desem haklı çıkarım. Nerde o dar, kasvetli, karanlık odacıklar? Nerde bu yeşil sırt üzerinde, denize nâzır, bütün şehri, bütün sa'y ve terakkîyi zîr-i ilminde gören binâ-yı müzeyyen! Burada hiç şüphesiz ki zekâlar dirilir, rûh-ı ırfân boğulmaz. Hâlbuki ötede, aman yâ-Rabbî!

Denizini müddet-i tevakkufumuzda hep mütelâtım gördüm. Civârda işleyen bir iki istimbot dâ'imâ harekete âmâde, iskelede bağıırıyor. Şehir dâhilinde bâğçe az. Dağlar kıvrak, yalnız hâriçte mesîre ittihâz olunmuş ufak bir orman var.

Mâ-ba'dı var.

Simdi maymun onun kapısında oynar.

(s.369) **Müntahabât-ı Nefîse**

Nevâ-yı Hicrân

Uzak uzak, mütevekkil, yabancı bir köyde

Kenâra şöyle atılmış garîb, bî-sâye,

Ki berk ü bârı perîşân, nihâl-i giryânım,

Duyulmuyor ve duyulmaz enîn-i hicrânım.

Araştırır beni onsuz yuvamda bî-vâye

Gârib yavrum ile bir hayâl-i pejmürde.

Diyor musun: “Baba gel! Gel!” kızım,
her akşam sen
Senin hayâl-i yetîminle ağlıyorken
ben?

—Huçeste’ye—

Güneş batar, dağılır ufka hep
tahayyül-i şâm,
Bütün manâzırı tazlîl-i hüzn eder
sâkin;
Uzakta bir ovadan çingırak sadâsı
gelir;
Akın akın sürüler hepsi avdet
etmededir.
Koyunları dağılan bir çoban gibi
dalgın
Ne beklerim yolun üstünde böyle her
akşam?
Arar mısın beni bilmem, Huçeste,
yavrum sen,
Senin hayâl-i yetîminle ağlıyorken
ben...

Siyâh bir gece, orman sükûn içinde
uyur,
Cenâh-ı muzlimi altında bir küçük
hâne.
Yukarıda pencereden hasta bir ziyâ-yı
fütûr
Batar, çıkar, görünür, sanki bir sitâre-i
dûr.
Kavuşmak istiyorum ben o dâr-ı
hicrâna,

Bırak, yeter beni ey iftirâk-ı mel'un,
dur!

Görür müsün beni rû`yâda ba'zı,
yavrum sen,
Senin hayâl-i yetîminle uykusuzken
ben?

Hüseyin Sîret

Yangın bacayı sarmadan câre

bulmalı.

(s.370) **Kitâbet Dersleri**

İbtidâ`î:

Tavsiyeler. — İbtidâ`î şâkird-
ler için dâ`imâ “Ta`rîf-i eşyâ” ile
meşgûl olmak lâzımdır, bu küçük
dimâğlar, gözleri önünde bulunan
muhtelif eşyâya dikkatle bakmak ve
gördüklerini sırasıyla, herkesin
anlayabileceği gibi, kısa fakat doğru
cümlelerle yazmak melekelerini kesb
edebilirlerse kâfidir.

Geçen derslerde ta`rîf-i eşyâya
dâ`ir numûmeler vermiş idik. O
numûnelere pey-der-pey devâm
edeceğiz. Yavaş yavaş basitlerden
mürekkeblere geçerek kâ`ide-i tadrîc
muhâfaza olunursa bir şey`i gerek
ağızdan, gerek yazı ile ta`rîf etmekte
güçlük kalmaz. Küçük şâkirdleri ta`rîf-

i eşyâ ile meşgûl etmek başlıca iki sebebdan dolayı iltizâm ediliyor:

1. Herhangi bir şey'e dikkatle bakmak.

2. Bir şey'in baka baka bellenen şekil ve hâlini — o şey'i görmeyenlerin veyâ görmemiş olanların dahi hayâlen göz önüne getirebileceği sûrette — gâyet açık anlatmak.

Kitâbet, yalnız çok yazmak değil, iyi görmek ve iyi düşünmek san'atıdır. Bir şey'i dikkat-i mahsûsa ile gören ve ona zihnen de vücûd veren bir âdem-i lisânının hat ve imlâsına biraz vâkıf ise be-heme-hâl onu iyice yazabilir.

Bu esâslar küçük vatandaş-çıklarımızın kulağına küpe olmalıdır. İyi dikkat etmeli, iyi düşünmeli, sonra yazmalı.

Misâl — Bir tilki.

Su'âller — Şurada resmi olan tilki, bildiğimiz hayvânlardan hangisine benziyor? Şekli nasıldır? Kendisini nasıl besler? Şimdiki vaz'iyeti nasıldır, bu vaz'iyetten ne anlıyorsunuz?

Tavsiye. — Şurada resmi münderic olan tilki, bildiğimiz hayvânlardan köpeğe pek ziyâde benzer. Burnu uzun, kulakları doğru ve sivridir. En ehemmiyetli yeri kuyruğudur ki sık ve uzun tüyleri hâvî olarak yerlere sürünür.

Tilki kendini hayvân eti ile besler. Kümeslerin düşmanıdır. Şurada gördüğümüz ve vaz'iyeti de bir hîle-kârlık düşünüyor gibidir. Kendi çömelmiş, başını yukarı dikmiş, pek ziyâde dikkat ile uzağa bakıyor.

Gâlibâ uzakta bir av görmüş de onunla kendine bir ziyâfet çekmek istiyor!

(8 numaralı nüshadaki vazîfelerin tevsî'.)

1. Bir elma.

Tevsî'. — Elma bir meyvedir. Kendine mahsûs ağaçta yetişir. Şekli âdetâ yuvarlaktır. Kısacık bir sapı da vardır. Kabuğunun rengi yeşil, yan tarafları pembedir. İçinde birçok çekirdek bulunur. Elma, yemekten

sonra, yemiş gibi yenilir, bazen de reçeli yapılır.

**Her kadın evinin hem hanımı, hem
halâyıkıdır.**

(s.371) 2. Bir posta pulu.

Tevsî. — Bir posta pulu nakışlar ile müzeyyen küçük, mustatîl şeklinde bir kâğıttır. Şimdi devlet-i aliyye posta-hânelerinde kullanılan pulların rengi kırmızıdır. Ortalarında beş para cisâmetinde beyâz bir dâ`ire vardır. Bu dâ`irenin üstünde yine beyâz olarak küçük bir ay yıldız... İçinde kırmızı bir tuğrâ-yı pâdişâhî ve yazı ile “Devlet-i Aliyye-i Osmâniyye Postası” menkûştur. Pulun kıymeti bu büyük dâ`irenin altındaki iki küçük dâ`irenin içinde Türkçe ve Fransızca rakamlar ile yazılıdır. Gördüğüm pul yirmi paralıktır. Mekteb zarflarının üstüne yapıştırılır.

3. Bir onluk.

Tevsî. — Onluk, devletimizin meskûkâtındandır. Şekli tekerlektir. Bakırdan yapılmıştır. Bir yüzünde kabartma süslü bir dâ`ire içinde tuğrâ-yı pâdişâhî ile sikkenin târîh-i darbı; diğer yüzünde, büyük bir ay dâhilinde (Azze Nasruhu Daribe fi Kostantiniyye) [1] ibâresi ve bu ayın

iç taraftan ortasında (10) rakamı ve sâl-ı cülûs-ı hümâyûn vardır.

Onluk, para çantasına konur. Ufak tefeği satın almağa yarar.

[1] “Azze Nasruhu” zarf ve galebesi mübârek olsun ma'nâsına olarak tuğrâ sâhibi pâdişâha du'âdır. “Daribe fi Kostantiniyye” bu para İstanbul'da basıldı demektir.

Gelecek nüshaya kadar tevsî' edilecek me`aller)

1. Çorba.

Su`âller. — Çorba nedir? Ne ile yapılır? Kaç nev'i çorba bilirsiniz? Sizin evinizde çorbayı kim pişirir? Çorbayı sever misiniz?

2. Bir, çil çarık.

Su`âller. — Size hiç çil çarık verdiler mi? O, neden yapılmıştır? Şekli nasıldır? Bir yüzünde ne vardır? Öteki yüzünde ne görüyorsunuz? Bir çarık neye yarar?

3. Bir koyun.

Su`âller. — Koyun nedir? Koyunlar nerde yatar? Kırlarda koyunları kim muhâfaza eder? Koyun ne yer? Bize neler verir?

Rüşdî:

Tavsiyeler. — Rüşdî şâkirdleri gerek kendilerinin icrâ ettikleri, gerek arkadaşları tarafından icrâ olunduğunu gördükleri efâl ve harekâtı tertîb ve vuzûh ile ifâdeye devâm etmekle berâber resimlerde görecekları efâl ve harekâtı da tercümeğe başlamalıdırlar. Yalnız eşyânın değil, efâlin de resimleri vardır. Kitâblarımızda gördüğümüz resimleri bize yalnız eşyâyı değil, vakâyı' muhtelif-e-i hayâtıyedeki evzâ' ve etvârı da ta'lîm eder. Bu evzâ' ve etvârın delâleti ile insânların ahvâl-i kalbiyyesine de itlâ'-ı hâsıl edebiliriz.

İşte rüşdiyyeli efendiler, yavaş yavaş bir hâdiseyi bir vak'ayı musavver olan resimleri pîş-i nazara alarak

Vakitsiz açılan gül, tez solar.

(s.372) onların delâleti ile hâdisât ve vakâyı'in sûr-ı muhtemele-i cereyânını, neticelerini istinbât ve ta'rîfe başlamalıdırlar.

Ekseriyâ resâ'il-i musavvirede "kelâmsız hikâye" kabîlinden müteselsil resimler vardır. Bunlar bir vak'anın edvâr-ı muftelifesini gösterdiği cihetle tahkiye, tavsîf bi't-tab gâyet

kolaylaşır. Hâdis, bir teselsül-i mantikî ve zarûrî ile te'âküb ederek netice son resimde kendi kendine tezâhür eder.

[Arkadaş]ınız sizi hem eğlen-dirmek, hem müstefid etmek üzere ara sıra böyle resimler neşrediyor. Kitâbet derslerine zemîn olacak numûnelerin de neşri mukarrerdir.

Şimdilik bundan da basitten ibtidâ etmek kâ'ide-i esâsiyyesine binâ'en bu nüshada bir resim veriyoruz.

Resimden tasvîr-i efâl ve harekâtta nazar-ı dikkate alınacak esâslar dahi resmi ağır bir nazar-ı tedkîk ile mütâla'a ederek en bâriz olan noktaları işâret etmek ve resmin delâlet ettiği hâdisenin en ma'kûl ve tabîî tarz-ı muhtemel cereyânını düşünerek efkârı ona göre tertîb ve sevk eylemektir.

En mühim erkân-ı kitâbet olan sadelik, açıklık, ihtisâr hiç unutulma-malıdır.

Misâller. — (1) Nedîm'in sâ'ati.

Su'âller. — Resimde ne görüyorsunuz? Bu sâ'ati Nedîm'e kim vermiş? Vâlidesi ne tembîh etmiş? Sonra küçük çocuk ne yapmış? Tûru niçin mahzûndur? Nedîm böyle yaptığına iyi mi etmiş?

Tevsî'. — [Arkadaş] ımdaki resimde, bir cep sâ'atine mâlik olduğu için pek mesrûr görünen bir küçük çocuk müşâhede ediyorum. Bu sâ'ati kendisine, imtihânlardan sonra sınıfta birinci olmasının mükâfâtı olarak vâlidesi verdi. Makinesini açıp karıştırmamasını da ayrıca tembîh etti.

Nedîm hem pek merâklı hem itâ'atsiz bir çocuktur. Vâlidesinin odada bulunmadığı bir sırada sâ'atin alt kapağını açtı. Ufak çarhlar gördü. Parmağı ile bunlara dokundu.

Şimdi bu hareketinden pişmân, mahzûn: sâ'at durdu. Artık “Tik tak, tik tak” diye işlemiyor. Nedîm bu söz dinlemezliği ile pek fenâ etti. İşte cezâsını da gördü.

2. — Bir tabûrun geçmesi.

Su'âller. — Çocuklar ne yapıyordu? Niçin oyunlarını bıraktılar? Tabûr nasıl tertîb olunmuş? Askerler nasıl yürüyorlar? Çocuklar ne yapıyor?

Tevsî'. — Çocuklar kasabanın meydânı üzerinde ceviz oynuyor, topaç çeviriyordu. Birdenbire oyunlarını kestiler. Bir tabûrun yaklaşmakta olduğunu haber veren boru sesleri işittiler.

İlk önce boru çalan askerleri,

Nerde hareket, orada bereket.

(s.373) sonra at üzerindeki zâbitları, daha sonra bütün tabûrun neferlerini gördüler. Askerler sırtlarında birer çanta, omuzlarında birer tüfek [1] olmakla berâber ne kadar muntazam, ne kadar kahramânca yürüyorlar!

Çocuklar, sancağı ta'zîm-kâr-âne bir temennâ ile selâmladıktan sonra tabûrun ardına katılarak kasabanın hâricindeki kışlaya kadar teşyî' ediyorlar.

(7 numaralı nüshadaki vazîfelerin tevsî'.)

1. Paydos zamânında, yeni bir şâkirdin hâli.

Tevsî' — Bugün mektebimize yeni bir şâkird geldi. Onu pederi getirerek müdür efendiye teslim etti. Müdür efendi bu küçük şâkirdi sınıfta mu'allim kürsisine yakın bir sıranın baş tarafına oturttu. Çocuk etrâfına hayret-âmîz nazarlar atfederek orada mihli gibi oturdu.

Paydos çalıp sınıftan çıktığımız vakit o da bizi ta'kîb etti ama hiç kimseyi tanımadığı için bâğçenin bir köşesinde, tek başına, mahcûb ve melûl kaldı. Çocuklar ona, tepeden tırnağa süzercesine, bakıyorlar; bu hâlde bî-çârenin hicâb ve hayretini efzûn ediyorlardı. Hele ba'zı münâsebetler vardır ki zavallı ile...

[1] Bu, kelime fârsîdir ve böyle nûnsuzdur. Bizde nûnsuz telaffuz ediyoruz. Artık nûn ile yazmamakta ma'nî yoktur.

...konuşarak kendisini tatmîn edecek yerde melâl tavrına müstehzi-yâne gülüyorlardı.

Mubassır efendi ma'sûm çocuğun yalnızlığına dikkat etti. Yanına gitti. Kendisini bizimle oynamağa teşvîk için nevâz-ı şikâr-âne

sözlerle taltîf etti ve içimizde en terbiyeli, en ağırbaşlı olan Şevket'i çağırarak bu yeni arkadaşı ona terfîk eyledi.

Yeni şâkird böyle bir arkadaş bulunca müsterîh oldu. Gülmeğe, sıçrayıp oynamağa başladı. Tekrâr ders düdüğü çalıp de ders-hâneye girildiği zamân bu çocuk ile Şevket kırk yıllık arkadaş gibi idiler.

2. — Yağmura tutulma.

Akşam dersi bitti. Nihâd, çantası elinde bugün okuduğu dersleri düşünerek evine avdet ediyor.

Gökyüzü kararmıştı. Nâ-gehân, küçük şâkirdin yüzüne birkaç yağmur tanesi çarptı. Nihâd, çabucak gâmislesini giyerek kokuletasını başına geçirdi. Sonra kitâbları ıslatmamak için çantasını da gâmislesinin altına aldı. Henüz uzak olan hânesine doğru adımlarını sıklaştırmakla berâber içinden: "İyi etmişim de gâmislemi almışım!" diyordu.

Yağmur ziyâdeleştî. Nihâd'da sür'atini çoğattı. Üzerine çamurlar sıçratmakta olan su birikintilerinden atlıyor; yağmur, sûretine

Minnet kadar ağır yük olmaz.

(s.374) kamçı gibi çarptığı cihetle başını önüne eğerek yürüdüğünden gelip geçenlere çarpıyor.

Nihâyet işte ev göründü. Nihâd'da içeriye bir fırtına gibi girdi. Gâmislesini, potinlerini, ıslanan elbisesini çıkardı. Çantasını bir kenâra koyarak âteşin başına geçti. Yuvasına avdet etmiş olduğu için ne kadar şen ve bahtiyâr idi!

Dışarıda yağmur yağmakta devâm ediyor. Nihâd, bu güzel yürekli çocuk şimdi de semtleri uzak olup da henüz yollarda bulunan küçük arkadaşlarını düşünerek müte'essir oluyor, onlara acıyor.

(Gelecek nüshaya kadar tevsi' olunacak me'aller.)

1. Küçük kızların ip atlama oyunları.

Su'âller. — Bu oyun neden ibârettir? Mu'âvenetler, sıçrayan kızın hâli? Kazâlar, kahkahalar, mücâzât? Bu oyunun zevkleri?

2. Bir vagon.

Su'âller. — Bir vagon nedir? Nasıl yapılmıştır? Bölmeler (kompartımanlar), çarhlar? Bir kompartımanın aksâmı: kerevitler, tel

raflar, lamba? Vagonların îfâ ettiği hizmetler?

İ'dâdî:

Tavsiyeler. — Herhangi bir mevzû'î tasavvur ve tasvîr etmekte az çok behre-yâb olmaları îcâb eden i'dâdî efendilerinin ân-be-ân meleke-i hayâliyyelerini tevsi' edecek âsâr-ı edebiyeyi mütâla'a ile karîhalarına küşâyış vermeleri lâzımdır. Hayâle büs'at, üslûba mahâret verecek vâsıtaların en sehl ve emîni e'âzim-i üdebâ âsârını dikkat-i mahsûsa ile tettebbü' neticesinde hâsıl olacak hissîsa-i temsîliyyedir. Bu efendilerin “tavsi'”in ale'l-husûs “Tasvîr” derecesindeki şekil şâ'ir-ânesine doğru hâme-rân isti'dâd olmaları bi't-tab' ârzû edilir. Fakat daha evvel bütün mu'âmelât-ı hayâtiyyelerinde kendilerine birer pişvâ-yı iffet ve nezâhet olacak ahlâkî mevzû'alar ile hem tevsi'-i efkâr, hem tehzîb-i etvâr fâ'idelerini kazanmaları lâzımdır. mevzû'aları tenvî' etmek, rûha kelâl-âver olmaksızın bahş-i fevâ'id edeceği için musavvir-âne me'âllerle berâber ara sıra bir hikmet-i ahlâkiyyeyi tazammun eden makâleler de kaleme almalıdırlar. Durûb-ı emsâlin tevsi'î

hem zihnî düşünmeğe, fikri muhâkemeye alıştırır hem de ihtivâ ettiği maksad-ı terbiyevî ile rûha inşirâh, vicdâna kuvvet verir. Dünyânın en güzel ni'meti ise ahlâk-ı nezîhedir.

Durûb-ı emsâl ekseriyâ hakâyık-ı ma'neviyye ve ahlâkıyyenin daha vuzûh ile anlaşılmasını te'mîn için eşyâ-yı mâddiyyeden isti'âre olunmuş birer teşbîh-i temsîliyi hâvî bulunduğu cihetle cism-i mâddiyyeden rûh-ı ma'nevîyye intikâl, akıl için fa'âl-âne bir idmân olur.

İ'dâdî efendilerinin kitâbet desleri yalnız tarz-ı beyânlarına değil, tevsî'-i irfân ve terbiye-i vicdânlarına da hizmet etmelidir. "Hikmetü'l-avâm" olan durûb-ı emsâl bu emel-i nezîhi lüzûmu kadar te'mîn eder. Şu kadar ki bir darb-ı meselin hakk-ı ma'nâsına hulûl için menşe'ini tefekkür etmek lâzımdır. Bu menşe'i mülâhaza olunca görülür ki ale'l-kesr ahlâka müte'allik-i mahâsin ve müsâvînin parlak bir sûrette temsîli için eşyâ-yı mâddiyyede göze çarpan en garîb tezâdlar, zavâhir ile hakâyık arasındaki mübâyetler nigâh-ı dikkate alınmış ve ahvâl-i ma'neviyyenin kabâyih

Leyleğin ömrü laklaka ile geçer.

(s.375) ve fezâ'ili bunlara teşbîhen îrâd edilmek istenmiştir. Bir dikkat-i nazar ve bir muhâkeme-i fikriyye neticesinde bu münâsebet keşfolunur. Hakikat-i ahlâkıyye tezâhür eder.

Misâl. — "Kof olanlar başı aşağı değil, yukarı olan başaklardır."

Su'âller. — Bir buğday tarlasında görülen şey' boş başaklar, dolu başaklar?

İnsânlar birbirleriyle konuştukları zamân müşâhede olunan hâl, câhillerin tavr-ı müdde'iyâne ve cür'et-i hûd-fürûş-âneleri, fâzılların tekmîn ve te'nîsi? Mecâlis ve mahâfilde nazar-ı dikkate çarpan ahvâl, pek behî-el-ahlâk olmayanların kibr ve azametleri, riyâ-kârlıkları. Ashâb-ı haysiyyet ve fazîletin nezâket ve mahviyyeti?

Tevsî'.— Bir cum'a günü kırlarda cevelân güzel bir buğday tarlası gördüm. Ba'zı başaklar kemâl-i mağrûriyyetle başlarını yanlarındakinin fevkine çıkarıyorlardı. Diğerleri ise zemîne doğru ser-fürû etmişlerdi. Yanlarına gidince evvelkilerin taneden bî-nasîb, diğerlerinin ise cevher-i ni'met ile meşhûn olduklarını anladım.

İşte o zaman ba'zı insânlardan bahsolunurken “Kof olanlar başı aşağı değil, başı yukarı olan başaklardır!” denmesinin hikmetine intikâl ettim.

Bir mükâleme esnâsında en çok nâtika-perdâz olanlar kimlerdir? Ekseriyâ en câhil olanlar değil mi? Ağızlarından çıkan ebleh-âne sözlerin farkına varamayacak derecede mahrûm-ı hâkime oldukları cihetle bir mübâhise esnâsında bilir bilmez lafa karışmak sûretiyle meydân-ı ma'rifete şu'le-i hikmet îsâr ettikleri zehâbindedirler! İşte bunlar, kafalarını dik tutan kof başaklardır!

Diğer birtakım dirâyet ve fetânet-i ashâbı var der ki bir nâdî-i ilm ve edebde bulunca mübâhis-i câriyeye kemâl-i temkîn ile vakf-ı gûş ederek ancak uzun fâsılalar ile bir iki söz söylerler. Görenler bunların mübâhasât-ı vâkı'adan hiçbir şey` anlayamadıklarına zâhib olurlar. Bu ise tamamen bir zann-ı bâtıldır. Onlar o fazîlet-perverler der ki erbâb-ı hamâkat huzûrunda sermâye-i irfânlarını ezhâr ile iftihâra tenezzül etmezler. İşte başları bâr-ı irfân ile eğilmiş, dolgun başaklar!

Daha ba'zı insânlar vardır ki sıralı sırasız ulüvv-i cenâblarından,

mekârim fitratlarından bahseder dururlar. Yanların-da hiçbir haslet makbûle senâ edilemez. Hemân onunla mecbûl olduklarını dinlemeğe tahammül etmeli. Kendileri kendi nezâketlerinin, zarâfetlerinin, zevk-i âşinâlıklarının meddâh-ı ser-bâzıdır. Bir iki âdî hasîsa onları hûd-pesend-âne bir gurûr ile kâm-yâb olarak سربالای nahvet bulundurmağa kifâyet eder.

Gerçekten sâhib-i fazîlet adamlar ile mülâkî olmak ister misiniz? Efâl-i kerîmelerini gizleyen

Kisi kendi izzetini kendi artırır.

(s.376) kendi kendilerinden hiç bahsetmeyenler arasında cüst-cû ediniz. En feyz-i âlûd mevhîbeler ile mütehallî olan behîn ve semîn başakları onlarda bulursunuz.

Tevâzu' ve mahviyyete cümlesâz ihtirâm olan şu darb-ı mesel çok doğrudur: Meziyyet-i hakîkiyye erbâbının dâ'imâ mütevâzi' olacaklarını ne güzel tasvîr ediyor!

(8 numaralı nüshadaki vazîfelerin tevsî'.)

1. “Ekin çiftçiye göre olur.” meselinin tevsîfi.

Tevsî'. — Yan yana olan iki tarlada bazen birbirinden pek farklı mahsûl görülür. Mesâfeten böyle garîb olan iki tarlanın hamsûlünce bu kadar tefâvüt görülmesini îzâh için zemînin kıymet-i türâbiyyesince fark olduğunu kabûl etmek ma'kûl olamaz. Böyle bir hâdiseye karşı tecrübe-dîde bir ikinci “Ekin çiftçiye göre olur.” mülâhazasını serd etmekte kat'iiyen tereddüd eylemez.

Bu sözü ile zemînin, bîş ve kem, servet ve bereketinin mahsûle te'sîri cüz'î olduğunu kaseder. Netice toprağın mâye-i sahâsından ziyâde sâhibinin gayret-i habîr-ânesine tâbi'dir. Eğer çalıştığı zemîni sabûr-âne tedkîk etmiş, eğer tabî'at-ı terâbiyenin îcâb ettirdiği ta'dîlâtâ himmet eylemiş, eğer her sene iktizâ eden mevâd-ı gıdâ'ıyyeyi dirîg etmemiş ise bir kabza-i hâk onun için bir gencîne-i ni'met olur. Onun kıymet-i umrânı kendisin gevher-i ilm ve ikdâmına tâbi'dir.

Bi'l-akîs bu çiftçi ta'ab-ı gûşîştan kaçır, bi'l-farz tarlasının îcâb ettirdiği ameliyyât-ı tefcîriyyeye teşebbüsten korkar, ekdiği nebâtâtâ lâzım olan gübreleri, toprağa fâ'ide verecek tedbîrleri bilmez ise hiçbir

zemîn-i menbet yoktur ki bu ihmâllerin kurbânı olmasın. Gayr-i vâkıf-âne idâre olunan bir tarla artık hiçbir şey` hâsıl etmez. Onun mahrûmiyyet-i akîmesi de sâhibinin değersiz bir çiftçi olmasından münba'istir.

İşte böylece, feyz-i hılkat ile vâye-mend olan ne kadar yerler vardır ki zirâ'aten sû'î idâre olunduğu için pey-der-pey esmâr-ı bereketini dirîg etmeğe başlar. Hâlbuki birtakım bî-hayât çöllerin, bataklık arsalarında mâhir bir ekincinin çîre-destî-i terbiyeti ile semîn-i çemen-zârlara, feyz-i âkîn buğday tarlalarına münkalib olduğu görülür. Böyle yerlerde tabî'atın adem-i lûtfuna insânın hüner ve sa'yı galebe eder. Beşer, zahmetin semere-i mükâfâtını zor himmet ve irfân ile iktitâf eyler.

Öyle ise her ikinci evvel-be-evvel kıymet-i zâtiyyesini çoğaltmağa bakmalıdır. Fenn-i harrâsta ne derece behre-dâr olur, toprağı ekip biçerek ne kadar tecrübe ve ma'lûmât-ı ameliyye kesb ederse arak-dâne-i

Katrardan olmaz şeker, olsa da cinsine çeker.

(s.377) cebîni ile tertîb ettiği zemînden o kadar mahsûl alır.

Darb-ı mesel, arâzîsinin ıslâhı nisbetinde ve belki daha ziyâde kendi kendinin sermâye-i itlâ'ını teksîre da'vet-i âcileyi mutazammındır.

2. (Serçe)

Tevsî'.— Kışın, sofralarımızın rîze-i nizârını toplayan... Yazın, ağaçlardaki meyvelerimizi münkâr-ı heves-kârî ile mecrûh eden bu küçük yağma-gir kimdir? Serçe, bu tâ'ir-i enîs ve bî-pervâ!

Biraz dolgun cüssesi ile berâber, iki mini mini parlak gözün mahfuza-i nûru olan mini mini başı ve taneleri hurd u hâş etmeğe mahsûs kocaman gagası ile yine güzel, yine pek dilberdir.

Sırtının tüyleri kır ve esmer, karnındakiler beyâza mâ'il, boynundakiler ise siyâhımtrak renktedir.

Pençeleri ince ve kısıdır. Biri geride olmak üzere dört parmağı vardır ki bunlar cest ve çâlâk sıçramasına hizmet eder.

Serçe pek mûnis hayvândır. Az meskûn kırlardan ziyâde şehirlerde görülür. Cür'et-i evbâş-ânesine, şikem-perverliğine hiç dikkat ettiniz mi? O kadar mübtelâ-yı ayş ve safâdır ki hatta kendine bir zarar gelmeye-

ceğinden emîn oldukça uçmak bile istemez.

Onun zenzeme-i sâmi'a-fersâsını bilmeyen yoktur. Yuvasını hânelerimizin sakflarında, su oluklarında, ale'l-husûs duvar deliklerinde inşâ eder.

Serçe ekin mevsiminde hubû-bâtı yemek, darabât-ı minkârı ile meyveleri delik deşik etmekle berâber fâ'ideli bir hayvândır. Pek çok muzır kurdları, böcekleri itlâf eder.

(Gelecek nüshaya kadar tevsi' edilecek me'âller)

1. "Doğru söyleyici sen mi kaldın?" meselinin tevsi'i.

Su'âller: Bu meselin mahal-i darbı nedir? Sırasız söylenmiş bir doğrunun intâc edebileceği mahâzîr ve hayme! Fâ'ideli olan hakikatleri de söylemekten ihtirâz etmeli midir? Başkalarına mecbûr olduğumuz hürmetin istilzâm ettiği vazîfe-i ahlâkıyye?

2. Çiçekleri sever misiniz?

Su'âller: Çiçekler niçin sevilir? "Güzel renkleri, latîf râyihaları." Evlere, bağçelere verdikleri zînetler? Bir çiçek demetinin zevki? Çiçeklerin fâ'idesi? "Meyveler, hubûbât,

mu'âlecâta yarayan çiçekler, bal” netice?

Ali Nusret

Kara yıkamakla ağarmaz.

(s.378) **Mekteb Dersleri:**

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — Vükelâ ne sûretle ta'yîn edilir?

Cim. — Mesned-i sadâret ve meşîhat-ı islâmiyye, kânûn-ı esâsî mûcibince, taraf-ı pâdişâhîden emniyyet buyrulan zâtlara ihâle edilir. Sonra sadrâzam diğer refiklerini intihâb ile hüküm-dâra arz eder ve bâ-irâde-i seniyye me'mûriyyetleri icrâ olunur.

[Meşrûtiyyetle idâre olunan memleketlerde hüküm-dâr, baş vekîlleri meclis-i meb'ûsânda ekseriyyeti hâ'iz fırka a'zâsından intihâb etmeğe mecbûrdur.]

Sin. — Vâlilerin vazîfesi nedir?

Cim. — Vâli, hükûmetin ahdesine düşen vezâ'if, vilâyet dâhilinde îfâ ile mükelleftir.

Vâlilerin vezâ'ifini de şu sûretle hulâsa edebiliriz. Kavânîn ve nizâmâtın icrââtına nezâret etmek,

âsâyîş-i memleketi muhâfaza için her türlü tedâbiri ittihâz eylemek. [Yalnız ahvâl-i fevka'l-âde de merkezden emir almağa mecbûrdurlar.] Habs-hâneleri teftîş etmek; ma'ârifin ta'mîmine, ahâlînin terbiyesine çalışmak; ticâret ve zirâ'atın terakkîsine, yolların inşâ ve ta'mîrine nezâret etmek; limân ve rıhtımlar inşâsına gayret eylemek; hasta-hâneler, fabrikalar esîsine yardım etmek; ormanların muhâfaza ve teksîri çârelerine tevessül etmek.

Mutasarrıf, kaymakam ve nâhiye müdürleri de bu vezâ'iften kendilerine terettüb edenleri sancak, kazâ ve nâhiye dâhilinde îfâ ederler.

Vezâ'if-i ictimâ'îyye:

Sin. — Askerlik nedir?

Cim. — Bütün vatandaşların îfâsına mecbûr oldukları bir vazîfe-i mukaddestir.

Hükûmetin en birinci vazîfesi vatani muhâfaza etmek olduğu görülmüştür. Hükûmet, vatani ne ile muhâfaza edecek? Bi't-tab' askerle. Bu askerleri nereden bulacak? Şüphe yok ki efrâd-ı milletten alacak.

İşte bunun için — kânûnun istisnâ ettiği ba'zı adamlardan mâ'adâ — her Osmânî yirmi yaşına gelince

vazîfe-i askeriyyesini îfâ ile mükelleftir.

Sin. — Askerlik kaç senedir?

Cim. — Yirmi senedir. Bunun ilk üç senesine (Kur'a askeri) derler.

Bu üç sene nereye gönderirlerse orada hizmet-i askeriyye ile geçer. Bu müddet bitince memleketine avdet

eder. Sonra rediflik ve daha sonra müstahfızlık gelir. Bunların mecmû'î on yedi senedir. Fakat bu müddet istirahatle geçer. Ya'nî herkes işiyle meşgûl olur. Şâyed muhârebe olursa veya askere lüzûm görölürse redîfler toplanır. Müstahfızlara nâdiren lüzûm görölür.

Feleğin mesrebi dönektir.

(s.379) Kanatlar

Târîh terakkîyât-ı beşeriyyenin pek parlak bir sahîfesi olan şu nutuk: Fransa müverrihîn hâzırasından meşhûr (Ernest Lavisse) tarafından bir köy mektebi tevzî' mükâfâtında îrâd edilmiştir. Mütâla'ası fevka'l-âde fâ'ide bahş olduğu için [Arkadaş] dercini bir vazîfe addeder.

Azîz çocuklarım,

Siz pek küçükken, en ziyâde hoşunuza giden şey' kuşları tutmaktı, öyle değil mi? Pervâsız bir serçe yanınıza konar, makineli bir oyuncak gibi sağa, sola, öne, arkaya sıçrar, size mini mini başıyla selâmlar verir. Siz de ona doğru ellerinizi uzatarak yavaş yavaş koşardınız. Fakat o hiç tedbîrsizlik eder miydi? Kanadıyla hemân yere sürünerek, uzaklara kaçar, sonra tekrâr konar, tekrâr sıçrar; sizi dâ'imâ kollarınız uzanmış tekrâr koştururdu. Daha sonra, artık musırr-âne hareketlerinize dayanamayarak, zavallı murg-ı dil-şikâr, ya civârdaki bir ağaç dalına yâhûd da bir saçak kenârına ilişirken siz, ayaklarınızın ucuna basa basa gözlerinizi, kollarınızı kaldırarak uçmak isterdiniz. O vakit, büyük adamlar sizinle eğleniyorlar, size kuşu tutmak için çâreler söylüyorlar: “Haydi, gidip kuyruğuna tuz koyarsanız uçamaz!” diyorlardı. Hâtırlıyorsunuz ya? Lâkin bu istihzâlar pek haksızdı. Çünkü sizin heves-i tıfl-âneniz beşeriyyetin pek eski bir hulyâsı: Kanatlar! Kanatlar! Kanatlar!

Bundan üç bin sene kadar evvel, Yunanistan yeni doğarken, pek geveze, pek mübâlağa-kâr idi. Meselâ: “Dedal” isminde bir pederle, “Eichar” nâmında bir oğlu

varmış. Bunlar Girit'te bir habs-hânedede mahkûm imişler. Kaçmak için ne yapsınlar: düşünmüşler, taşınmışlar; akıllarına tüylerle, bal mumundan bir kanat yaparak uçmak fikri gelmiş ve nihâyet çalışa çabalaya muvaffak olmuşlar. “Dedal” zemîne müteveccihen inerek, İtalya sâhiline düşmüş. Oğlu ise — gençliğin bî-fütûr, sevdâ-yı te'âlîsiyle — güneşi biraz daha yakından seyretmek hevesine kapılarak yükselir yükselmez: bal mumu harâretten eriyiverince bî-çâre denize düşüp, nihân olmuş.

Kim bilir, bu uzak zamânlardan beri dâ'imâ semâlara, dâ'imâ esrâr-ı bî-nihâye-i fezâya meclûb, ne kadar dimâğlar şu hulyâyı kurmuşlar? Kim bilir, kitle-i hayât içinde gâ'ib olup gitmiş. Devirlerin sükût-ı muzlimiyle örtülmüş böyle ne kadar düşünenler, ne kadar yenilik arayanlar gelip geçmiş... Ara sıra, biri çıkar, bunları haykırır! Bizi hayretlere müstagrik eder. İşte, altı

Garîb yiğitin dili kısa, boynu eğri olur.

(s.380) asır mukaddem, birçok âlâtın muhterî'î, yıldızların üftâde-i mütefekkeri olan (Roger Bacon) isminde bir İngiliz râhibi yağmurdan sonra gökte beliren tiraje-i nûr-a-nûra nasb-ı nigâh ederek düşünür, bugünkü yapılanlara müşâbih kanatlı bir “Tayyâre” tahayyül eyler. Hayfâ ki bu hayâlde diğerleri gibi cevâb-ı sükûnetle karşılaşmıştı.

Sonra bilmem, nasıl oldu da: sâha-i fikr ve san'atta birdenbire hakikat, temevvüce başladı. Bu, tamamıyla geçen asırdan evvelkine, ya'nî on sekizinci asr-ı harîse â'iddir. Artık herkesin ağzında (Bella Neicher)'ın “Uçan Makinesi” dolaşüyor; “Bulutlar arasında da mı yol bulundu...” deniyordu. İşte, bu aralık (Montgolfier) birâderler, ellerindeki balonla meydâna atıldılar.

Zamân daha gelmemişti. Fenn başka şey'lerle uğraşüyor yâhûd daha doğrusu sa'y-i ebediyyenin başka kısımlarına ehemmiyyet veriyordu. Ma'lûmât-ı beşeriyye, sırf, tezyîd-i kuvvete medâr olabilmek için ilerliyordu. Geçen asır bize buhârla, elektriği bahşetti. Kendimizi, mahsûlâtımızı, fikrimizi, sesimizi tâ uzaklara uçurdu. Bugün, dağlardan, sahrâlardan büyük müşkilâtla açılan kanallar, berzahlar vâsıtasıyla insânîoğlu dâ'imâ, dâ'imâ ileri, en uzun yolları müfteris-âne kemirerek, dâ'imâ ileri gidiyor. Dünyânın iki ucu günden güne birleşiyor, devr-i âlem etmek için size mekteb ta'tîliniz kifâyet ediyor. Demek ki bu yuvarlak makinemiz, ya'nî dünyâmız

gittikçe, gittikçe küçülüyor, daralıyor, sıkılıyor... Lâkin bize semâlar, semâlar, semâlar lâzım! Gerçi buhâr makineleri, karada, denizde bütün mükemmeliyyetiyle nümâyân. Yalnız daha bir iki ufak tashîhe muhtâc. Hâlbuki semâlar? — öyle ise haydi... Çalış, ebedî gayreti sana emreden kânûn-ı lâ-yetegayyer tabî'ata menâfi hareket etmeyerek çalış. Seni iz'âc eden hudûd arasında boğulup, kalma! — O zamân, insânoglu gözünü yükseklerle, semâlara dikti. Toprakla, suyu feth eylemişti. Şimdi teshîr-i âsmân sırası!

Şun son senelerde, bu mes'ele birçok memleketlerde mevzû'-i bahs olmuştur. Balonu sevk ve idâre etmek yâhûd bir “Tayyâre” ihtirâ' eylemek! İnsânlar zekâlarının, dehâlarının bütün sabır ve irâdesini bir noktaya tebt ettirir: Ooh! Bu sa'yın hikâyesini bir bilseniz... Biraz sonra, tecrübeler halkın nazar-ı dikkatini nâgeh-zuhûr kazâlar te'essüflerini celb etmeğe başladı. Fakat artık yavaş yavaş, kâbil-i sevk balon yürüyor, mu'ayyen hareketlerini te'mîn ediyor, “Tayyâre”ler kanatlarını geriyordu...

Mâ-ba'dı var.

İmâret yapılmadan dilenciler kapıyı aldılar.

(s.381) **Bir Eşegin Hâtırâtı**

Bazen pederi: “Haydi, Kadişon'la gezmeğe git. Bu tabî'atta bir eşekten zarar gelmez. Çünkü insândan ziyâde akıllı var. Seni nasıl olsa yine eve getirir.” derdi.

Bizde hemân çıkardık. O, yürümeden yorulunca, ben ya bir toprak kenârında durur ya bir çukura iner, onun üstüne sıçramasını teshîl eylerdim. Fındık ağaçlarının altına gelince dururdum. O keyfine göre toplardı. Hâsılı küçük hanımım beni o kadar seviyordu ki ta'rîf edemem.

Bana bakar, beni okşar, havâ fenâ olup da zukâğa çıkamadık mı gelir beni ahırında ziyâret eder. Ekmek getirir, taze ot, salata, şalgam. Ne bulursa getirir, önüme yığar. Yanımda uzun müddet kalır, kendisini sanki anlamıyorum, zannederek söyler, söyler, bana ıztırâbâtını anlatır, hatta ara sıra ağlardı da...

“Âh! Benim zavallı Kadişon'um! Sen eşek olduğun için, biliyorum, beni anlamazsın. Fakat ne yalan söyleyeyim, beni anlamadığın hâlde bile ben seni pek severim.

Çünkü her düşündüğümü yalnız sana söyleyebiliyorum. Annem de beni seviyor, ama pek kıskanç. Benim yalnız kendini sevmemi istiyor. Olur mu yâ? Burada akrânım yok ki... Cânım sıkılıp duruyor.”

Polin hem ağlıyor hem de beni okşuyordu. Ben de onu sever ve hâline acıdım. Yanıma gelince belki ayaklarımla bir tarafını incitebilirim korkusuyla hiç kımıldanmazdım.

Bir gün Polin’in bana doğru mesrûr-âne koştuğunu gördüm.

“Kadişon! Kadişon! Diye haykırıyordu. Annem bana saçlarına taktığı madalyonlardan

Afv husûmetin kılıcıdır.

(s.382) birini verdi. Ben de bunun içine senin saçlarını koyacağım. Olmaz mı?

Bilmem olur mu? Fakat ne çâre, çocuk alınca makası alnımdaki tellerden keserek vâlidesinin saçları arasına karıştırdı.

Kızcağızın beni bu kadar sevdiğine pek memnûndum. Hele saçlarımı böyle madalyonlar, filanlar içinde görünce o kadar koltuklarım kabardı ki... Lâkin doğrusunu söyleyeyim mi? Orada pek hoş

görünmüyor, kadının saçlarını da sert, biçimsiz bir hâle sokuyordu. Polin bu çirkinliğin farkında bile olmuyor, elindeki madalyonu evire çevire oynuyordu. Derken annesi içeri girivermesin mi?

— Öyle neye bakıyorsun?

Polin madalyonu yarım saklayarak:

— Madalyonuma! Dedi.

Vâlidesi:

— Niçin onu buraya getirdin?

Polin:

— Kadişona göstermek için.

Vâlidesi:

— Ne budalalık! Âdetâ Kadişon’la sen aklını bozacaksın. Bu ne, bu! Hiç hayvân saç mahfazasından bir şey’ anlar mı?

Polin:

— Pekâlâ, anlıyor, anne! Hatta hatta... Şey’, deminden elimi yalıyordu.

Polin sustu ve kızardı.

Vâlidesi:

— Ne şey’i, söylesene... Şey’ deyip kalma? Neden elini yalıyordu?

Polin (şaşkın):

— Niye söyleyeyim, anne?
Beni azarlarsınız diye korkuyorum.

Vâlidesi (şiddetle):

— Ne var, ne var, bakayım?
Söyle. Daha ne yaramazlık yaptın?

Polin:

— Yaramazlık değil, anne...
Bi'l-akis.

Vâlidesi:

— Öyle ise, neden korkuyorsun? Yoksa Kadişon'a hastalanıncaya kadar yulaf mı verdin?

Polin:

— Hayır, hiçbir şey vermedim. Bi'l-akis.

Vâlidesi:

— Ee, nasıl bi'l-akis? Artık, cânımı sıkıyorsun, hâ! Ne yaptınsa, söyle... Neden bir sâ'atten beri buradasın?

Polin bir müddet daha tereddüd etti. Nihâyet yavaşça “Kadişon'un saçlarını kestim.” dedi.

Vâlidesi (sabırsızlıkla):

— Niçin? Haydi, söyle. Niçin, ne yapmak için kestin?

Polin (gâyet yavaş)

— Madalyonun içine koymak için, anne!

Tama'-kârın gözünü toprak doyurur.

(s.383) **Muhterem Hanımlara**

Â ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

—Mâ-ba'd—

Hâricde, afv etmek: hiss-i şefkatin en âlî-cenâb-âne bir vazîfesi olduğu gibi, â ile arasında da en büyük kavâ'id-i ihtiyâtandır. Emîn olalım ki hiçbir şey'e tahammül edemeyenlerin hâline de başkaları tahammül eyleyemez. Bâ-husûs kendi kusurlarımızı görmeden evvel, diğerlerinin hatâlarını tashîhe kalkışmak epeyce haksız bir mu'âmeledir.

Şimdi mutlakâ diyeceksiniz ki:

Acabâ, birçok â ileleri harâb eden mevânî'i, harekât-ı hakîm-ânemizle def'e muvaffak olduktan sonra, ârzû ettiğimiz lekesiz huzûr ve sa'âdete nâ'il olabilir miyiz?

Ooh, bu kadere bağlıdır. Cenâb-ı Hakk'ın, cebîn ömrümüze yazdığı sûtûr-ı ezeliyye hiçbir vakit değişmez. Hatta bir güzel söz var: (Tâli', rû-yı inhinâ göstermediği

takdîrde, insânlar ona ser-fürûya mecbûr olurlar.)

Kadın, evlâdını dünyâya getirirken acılar çeker. Fakat bütün hissettiği âlâm yavrusunun bir tebessümü yâhûd genç zevcinin bir muvaffakiyyeti ile biraz sonra silinir gider. Zâten, bu tabîî acıların hiçbirisi âilenin keyfini bozamaz ki... Onu giriftâr perîşânı edecek yalnız ihtirâsâtıdır. Hayât âileyi der-uhde etmekle berâber yine müstakil yaşamak ârzûsu, sefâhet emeli, daha buna mümâsîl türlü münâsebet-sizlikler erkeği evinden, çocuklarından ayırırsa âile mes'ûd olur mu? Râhat eder mi? Asla! Artık bu abes eğlencelerin arkasından hiç mahzûz olmadan, hiçbir şey hissetmeden bir müddet daha koşulur, koşulur ve o aralık âilede baş gösteren tehlike gittikçe büyümeğe başlar. Çünkü kadın da kocası gider gitmez işini, gücünü bırakır yavrularını

Suya seccâde serenlerdendir.

(s.384) hizmetçilerin, sütnenelerin eline terk eder. İşte asıl acı, asıl elem. Cerîhaların, yaraların, zedelenmelerin sonunda, vazîfe-i hayât bütün ulviyyetiyle tezâhür etse bile, ba'zı maznûnların dûcâr-ı mücâzât edilmesi

gibi bu darbelerde ma'sûm yavruları ezer. Kendilerine dâ'imâ pek fenâ numûneler gösterilmiş olur.

Öyle ise, hani mev'ûd-ı sa'âdetler! İşte hepimiz âile sâhibiyiz. Hiçbirimiz müşkilâtta bitmez, tükenmez, hal ve faslı mehâl imtizâcsızlıklardan başka bir şey göremiyoruz. Denenlere karşı: — Ey âile babaları! Eğer âilenin bahşedeceği refâh ve sükûnetten istifâde yolunu bilerseniz, iktitâf-ı lezâ'if bahtiyârî eylersiniz. Zâten bu râhat, bu sükûnette bir fâsıla-i mücâdeleden ibârettir. Bir fâsıla-i mücâdele: çünkü yaşıyoruz, çünkü mübâreze-i hayâta karışanlardanız. Hayât ise bize bundan başka bir şey lütfedemez. tabî'atın en dinç, en şanlı inkişâfâtından sonra mevcûdiyyetimiz mükâfâtı, sebâtta, metânetten, cesâretten, ümîdden mütevellid zevk-i vicdânîdir.

İşte hiç mübâlağa etmeden, sizden bir şey gizlemeden hayât-ı âileyi tasvîre çalıştım. Onun bütün muhassenâtını, bütün mehâliğini birer birer söyledim. Şen görünen, fakat beheme-hâl iğfâl eden levhaların yanında, en korkunç, en elem-nâk manzaraları zikretmekten çekinmedim.

Şüphe yok ki bütün mesâ'il mühimme-i hayâtiyyenin güzel ve çirkin tarafları mevcûddur.

Üçüncü Bâb

Re'îs-i Â'ile: Zevc

Â'ilede salt hâkimiyet.— Bir kişiye mi â'ile olmalı? — Ve kime? — Erkek: kuvve-i cismâniyye ve kuvve-i rûhiyyesinin tefevvuktan dolayı re'îs-i â'ile olmak hakkını hâ'izdir. — Kadınla erkeğin fikren farkları — İhtilâf — Zulm — Hâkimiyet: mes'ûliyyetten ayırlamaz. — Zevcin vezâ'ifi: himâye ve sadâkat. — Kavânîn ve ahlâk.

Bu bahste zevcin â'ile içindeki mevkî'î vezâ'ifi, hukûku birer birer îzâh olunacaktır.

Bir â'ilede ilk önce nazarımıza çarpan, pek tabî'î olarak erkek, ya'nî â'ilenin pederi, daha doğru bir ta'bîrle: “Â'ile re'îsi” dir.

Re'îs-i â'ile iki şahsiyyetle muttasıftır. Biri, zevc; diğeri, peder. Burada mevzû'î yalnız “Zevc” teşkîl edecektir.

Denilebilir ki â'ile dâhilinde kuvvet ve nüfûzun erkeğe hâs olması hiçbir kavim nezdinde dûçâr-ı ihtilâf olmamıştır. Evet, her zamân, her yerde nüfûz ve hâkimiyete erkek sâhib olmuş ve bu mâlikiyet, tabî'atıyla cereyân ede gelmiştir.

Osmân Fahrî

Sabır ile koruk helvâ olur, dut yaprağı atlas.

Paşa İ'dâdîsi'nden 358 Hüsnî, Selânikli Halîl, Üsküp Hayriyye Mektebi'nden 137 M. Necmeddîn, Ayasofya Merkez Rüşdiyyesi ibtidâ'î kısmı birinci sınıf şâkirdânından 295 Mahmûd Vedâd, Afîtâb-ı Ma'ârif'ten 22 Abdullah efendilerle Haydar Paşa'dan Münîbe Kerîm hanım, Necm-i Terakkî'den Havvâ Mükerrerrem hanım, İzmir'den Sabîha Nûreddîn hanım, Bostancı'da Çatalçeşme'de Rızâ Bekir Bey'in kerîmesi Vecîhe hanım.

Diğeri doğru halledenler:

Hadîka-i Meşveret'ten 11 İbrâhîm Semîh, 43 Ahmed Necîb, 765 Hikmet, 60 Muhammed Zihnî, 708 Nihâd, 97 Fâruk Mustafa, Cemîl Fazıl, Topraklı Ahmed Münîr, Mercân İ'dâdîsi'nden Muhammed Ekrem, M.

Sırrı, Vefâ İ'dâdîsi'nden 57 S. Hikmet, Beşiktaş Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Ahmed Tal'at, Feyzullah, Halîm, İzmir'de Dârü'l-irfân talebesinden Nevzâd, İstanbul Leylî İ'dâdîsi'nden 158 Kerîdî Şefîk, Selânik'de Yâdigâr-ı Ticâret Mektebi talebesinden 120 İsmâ'il Sühâ, Dâvud Paşa İ'dâdîsi'nden 437 Ahmed Salâhaddîn, Bürhân-ı Terakkî'den 136 Fâ'ik, 161 Hâlid Cemâl, 48 Nureddîn, 108 Cevdet, Kabataş İ'dâdîsi'nden 651 Muhammed İhyâ, 104 Ahmed Seryâ, 709 Josef Kohan, Yâdigâr-ı Terakkî'den 30 Edhem Ferîd, 24 Mustafa, Soma Redîf Tabûru kâtib mu'âvini Mahzûmî, 53 Hikmet, Beşiktaş'ta Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi'nden: 47 Muhammed Zekî, 35 Sa'id, 29 Erzurûmî Muhammed, 175 Sâ'im, 71 Râgıb, 88 Hayreddîn, 70 Bedrî, 360 İbrâhîm, 78 Ferîd, 40 Seyfeddîn, 41 Ömer Kadrî, 117 Muzaffer, 124 Osmân Nihâd, Sultân Ahmed'de Trabzonlu Muhammed Hâlis, Debistan-ı İraniyya'dan Ahmed Tevfik, Menba'l-irfân'dan 70 Hâmid Şerîf, Selânik Mülkiyye-i Rüşdiyyesi'nden 72 İbrâhîm Fevzî, Abbâs Âgâde İbrâhîm Efendinin kerîmesi Ni'met Hanım, İstanbul İ'dâdîsi'nden 72 Halkî, Yâdigâr-ı Terakkî'den 276 Mü'iz Âbâstâdû, Şemsü'l-mekâtib'den

Alâaddîn, 29 Sıdkı, Mahmûdiyye Merkez Rüşdiyyesi'nden 613 Hâfız Rüşdî, Abbâs Âgâde Mülâzım Nâhid Bey'in kerîmesi Hayriyye hanım, Necm-i Terakkî'den Ali Rıdvân, Beşiktaş Enât Rüşdiyyesi talebâtından 39 numara Bedî'a hanım, Yâdigâr-ı Meşrûtiyyet talebesinden Sâlih, Kumkapı'da Mebrûke İhsân hanım, Beşiktaş Askerî Rüşdiyyesi'nden M. Emîn, Altûnî-zâde Merkez Rüşdiyyesi'nden Çamlıcalı Ali Haydar, Kırık Kilisâ İ'dâdîsi'nden 48 Nûri, Mekteb-i Sa'âdet'ten 9 Lûtfî, Darü'l-aceze İbtidâ'î Mektebî üçüncü senesinden 2 Muhammed efendiler, İzmir'de lisân mu'allimi Fevzî Bey'in kerîmesi Fehîme Lâmi'a hanım, Beşiktaş'ta Terakkî Mektebi talebesinden 14 Ferîd Fâ'ik, Salâhaddîn Hakkı, Cerrâh Paşa'dan Hüseyin Memdûh, Kadı Köyünde Cevizlik'te Çatalca Kumandanı Muhammed Paşa-zâde, Fenerler Mektebi talebesinden Hasan Hikmet, Mollâ Gürânî'de mukîm Muhammed Kemâl, Kadı Köyünde fanar yolunda teşrîfâtçı Hasan Bey'in Hafîdi, Rif'at, Erzincan Leylî Rüşdiyye-i Askeriyyesi'nden Fârûk, Mekteb-i Osmânî'den Ali Rızâ, Erzincan Askerî Sanâyi' Mektebi birinci senesinden Karahisarlı Abuzer, Selânik Rüşdî-i Askeriy-

yesi'nden Muhammed Sırrı, Selânik Feyziyye Mektebi'nden Ferruh, Şeşbeş-zâde Abdî Bey'in mahdûmu Nejâd, Yâdigâr-ı Terakkî Ticâret Mektebi'nden Kâzım, Sâ'ib Paşabâğçesi'den Muhammed Rızâ, Trabzon İ'dâdîsi'nden Mûsâ Kâzım, Vefâ İ'dâdîsi'nden 75 İsmâ'îl Hakkı, Selânik Dârü'l-mu'allimîn müdâvimlerinden Hâfız Fevzî, Selânik Rüşdî-i Askeriyyesi müdâvimlerinden Nusret Kadrî, Hadîka-i İrfân'dan 106 Ahmed Burhâneddîn, 144 Muhammed Ali, 222 Ömer Ali, Trabzon İ'dâdîsi'nden 598 Ahmed Âdil efendiler. Dârü'sşafaka dördüncü sene talebesinden 65 Mazhar Sürûrî efendilerle Umûr-ı Mülkiyye nihrîrât mümeyyizi Nu'mân Sâbit Bey'in kerîmesi Fahriye, Dârü'l-mu'allimât'tan 1019 Rafiye, Kızıl Toprak'ta Rüstem Bey'in kerîmesi Hayrûnnisâ, Rehber-i Tahsîl Mektebi talebâtından 53 Nezîhe hanımlar.

(Arkadaş) bütün bu muhterem kâri'lerin irfân ve zekâlarını tebrîk ile iftîhâr eyler.

Beşiktaş'taki Kâ'in Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi'nce yakında mükemmel bir tenezzüh icrâ

edilecektir. Biletler mektebde satılmaktadır. Yemeksiz olarak bir bilet 15 kuruştur.

Şemsü'l-mekâtib tarafından icrâ edilecek olan tenezzühün ba'zı esbâb-ı husûsiyyeden dolayı temmuzun ikinci cum'a gününe ta'lîk edildiği müstahbirdir.

Edebiyât Dersleri

Şâ'ir nezîh Midhat Cemâl Beyefendi'nin bu mühim eserlerinin (5) inci forması da intişâr eylemiştir. Bütün kâri'lerimize, bütün edebiyât müntesibleri-ne tavsiyeyi vecîbe addederiz.

Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi'nin neşrettiği âsâr-ı ciddiye-den ba'zıları:

İtalyan Edebiyatı

Kavânîn-i Tabî'iyye

Spencer'in Dîn ve Ahlâk Hakkındaki Nazariyyâtı

Mîzân-ı Tefekkür

İ'ân

Her türlü kadın hastalıklarının tabîb-i
mütehassısı

Doktor Karakoç

Beyoğlu'nda bâzâr-ı Alman kaşısında

Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası —

Komandit Şirketi

Müdîr-i Mes'ûl: M. Fâ'ik

13. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 13

Numara 13, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 1 Temmuz:

326

Mahall-i İdâre

Dersa'âdet — Vefâ'da:

[Meziyyet Kütüb-hânesi]

Müdîr: Midhat Sadullah

ARKADAŞ

Abone Şerâ'iti

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

**Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin
bânîsidir.**

1 KURUŞ

1 KURUŞ

MÜNDERİCÂT

Musâhabe (Ta'tîl Zamânı) — Hayâtı Öğrenelim (Hep Askerlik): Bir İhtiyâr
Mu'allim — Şi'ir (Endülüs — İspanya): M. Câvîd — Urûk-ı Beşeriyye
(Okyanusyahılar) — Terâcim-i Ahvâl (Livingstone — Mâ-ba'd) — Küçük Hikâye
(Beyâz Şapka Vak'ası) Hâriku'l-âde Merâklı — Mütenevvi'a — Büyük Sözler —

Handeler — Ta'tîl Gezmelerinden: (Manastır'a Kadar) — Muntahabât-ı Nefise (Hac Yolunda'dan Bir Sahîfe): Cenâb Şehâbeddîn — Meşhûr Bir Nutk-ı Medenîyyet (Kanatlar): E'âzîm-i Müverrihînden Ernest Lavissey — Roman (Bir Eşegin Hâtîrâtı) — Hanımlara Mahsûs Kısımda (Â'ile): Osmân Fahrî — Roman (Mâder-i Elem) — Darb-ı Meseller, Bilmeceler, Haller vesâ'ire...

Umûr-ı idâre için müdîre, umûr-ı tahrîriyye için Osmân Fahrî nâmına mürâca'at olunmalıdır.

Bilmecelerimiz, Su'âllerimiz

Bir ordu merkezi — — —

Ârzû ma'nâsında olan Arabî bir
kelime — — —

Bir isim — — —

Şu nokta olan yerlere münâsib
harfleri vaz' ederseniz sağdan sola ve
yukarıdan aşağı aynı sûretle okunur?

Halledenlerden üç kişiye birer
kitâb, on kişiye de varaka-i takdîriyye
verilecektir.

Müsâbaka

Mektebiniz tarafından
Beykoz'a kadar icrâ ettiğiniz bir
tenezzühü tasvîr ediniz!

(Birinci ve ikinci çıkarların
eserleri gazetemizde derc olunacak;
sâ'irlerinin isimleri zikredilecektir.)

Arkadaş; gelecek nûshadan
i'tibâren ta'tîl zamânından bi'l-istifâde
muhterem kârî'lerinden vârid olacak
âsâr için sahîfeler tahsîs edecektir.

Bilmece Halleri

11'inci nûshamızdaki bilmece-
ler (Dâmâd), (Mendîl) idi. Doğru
halledenlerden çekilen kur'ada kitâb
kazananlar:

Kuleli Mekteb-i İ'dâdî-i
Askeriyyesi'nden Ali Bezmî,
Ankara'dan Ahmed Ferîd, Fererler
Mektebi'nden Ali Cevâd efendilerle
İnâs Rüşdiyyesi talebâtından Fâtîma
Ulviyye hanım.

Varaka-i takdîriyye kazananlar:

Mir'at-ı Feyz Mektebi'nden
144 İbrâhîm, Alyans İsrâ'ilit'ten S. G.,
Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 65 Tevfik, 36
Refik, Alây 1 Tabûru'ndan Ser-çavuş
Hâfız Hasan, Mekteb-i Harbiyye'den

Erzincanlı Ömer Tevfik, İzmir'de Yalı Câmî' mü'ezzini Mustafa Hilmî, Vefâ İ'dâdîsi'nden Ahmed Sâ'im, Vişnezâde'den Bedrî, Eyüp Rüşdî-i Askeriyyesi'nden Hüseyin Hâmid, Sarıyar'da bahriyye kolağalarından Halîl Bey'in mahdûdu Cemâleddîn efendiler, Kasımpaşa'da Tavîl (?) Paşa Mektebi'nden 34 numaralı Seher Müzeyyen, Dârü'l-mu'âllimât'tan Veliyye Hikmet hanımlar. Ma'lûl-zâde İncirli Medresesi talebesinden 51 Ahmed Tevfik, Mühendis-hâne Mektebi'nden Kerîdî Mustafa Sıdkı, Dârü's-şafaka dördüncü sınıf talebesinden 90 Mahmûd Ârif, Yıldız Posta Kumandanları Mektebi efrâdından onbaşı Ş. F., Koca Mustafa Paşa Rüşdî-i Askeriyyesi'nden 236 İsmâ'il Hilmî, Hadîka-i Meşveret'ten (75) Muhammed Ekrem, Selânik Hukûk Mektebi'nden 451 M. Ârif, Âfitâb...

(s.385) Numara: 13

Cild: 1

Müdîr:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

Umûr-ı idâre için müdîre,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
edebî, fennî, ahlâkî mecmû'a.**

1 Temmuz, 1326

Pencşenbe

9 Receb, 1328

Musâhabe

Ta'tîl Zamânı

Ooh... Artık kurtuldunuz. Bir senenin bâr-ı mesâ'isi altından, son bir gayretle silkinerek ayrıldıktan sonra, iki üç ay memnûn ve müftehir gezmek, eğlenmek: ne kadar mes'ûd, ne kadar âzâde-i endişe bir fâsıla-i tahsîl! Fakat ricâ ederim yine kendinize üç aylık bir program, bir hatt-ı iştigâl çizmeyi sakın unutmayınız. Bu program evvel-be-evvel sizin ârzûnuza, emelinize muvâfık olmalı. Sizi istediğiniz gibi müstefid etmeli. Düşünülecek nokta, şu salâhiyyet-i intihâbın dâ'imâ ma'kûl ve müfid bir yol ta'kîb etmesidir. Yoksa sıhlî, fikrî hiçbir menfa'atı intâc eylemeyen yorgunluklar beyhûde vakit geçirmekten ibâret kalır.

Şimdi, hâtırma “Jules Verne”in (İki Sene Mekteb Ta'tîli) ismindeki seyâhat-nâmesi geldi. Âh, o ne güzel hayât, ne sevimli hayât-ı ta'tîldir! Bir sürü mektebli, gemiye biniyorlar, uzaklara, pek uzaklara gidiyorlar. Aşçıları, hizmetçileri, kaptanları, gemicileri, hepsi, hepsi kendilerinden. Bütün arkadaşlık yek-vücûd olmuş, umûmî bir uhuvvet hepsini aynı gâyede, aynı elmelde ittihâd ettiriyor. Memleketlerinden açılıyorlar. Fırtınaları, tehlikeleri güle oynaya atlatıyorlar. O zamâna kadar kimsenin görmediği yerlere çıkıyorlar. Av eğlenceleri, hırsızlarla musâdemeler, gâ'ib olmalar, tekrâr buluşmalar... Sonra bütün bunların

Ak akçe kara gün içindir.

(s.386) arasında ciddî tettebbu'ât... Kimisi coğrafyadan, kimisi nebâtât merâklısı, kimisi şâ'ir... Latîf ormanlar içinde, dereler kenârında, şöyle oturup da dinlenirken içlerinden biri yeni şi'irlerini okuyor; öteki tablosunu ikmâle çalışıyor; bir diğeri âlât-ı fenniyyesini kurmuş, ölçüyor, biçiyor... Daha ötekinin elinde demet demet otlar, çiçekler; avdetinde, ders-hânesine kıymetli yâdigârlar ta'lik etmek fikri var. Hâsılı bu mekteb âlemini gözden geçirirken iştiyâk-ı hayretle titrememek kâbil değil.

Acabâ böyle bir tarz-ı ta'tîlin bizde de imkânı var mı? Nasıl olmaz... Fakat dikkat edelim, her şey' mümkündür, her şey' kolaydır. Yalnız, samîmî ittihâd olmalı. Arada imtizâcsızlık tevlîd edecek hiçbir hareket, hiçbir ârzû akla gelmemeli. Bu derhâl bütün tasavvurlara, bütün muvaffakiyetlere mâni' olur. Evet, birkaç kişi birleşilir, gidilir. Bir de bakarsınız ki üç gün sonra filan ayrılmış, filan darılmış... Niçin? Çünkü arada hakîkî bir râbita-i uhuvvet-kâr-âne, hakîkî bir hiss-i müveddet yok! İşte en elîm sebep-i iftirâk!

Düşünüyorum, her mektebten beşer, onar, daha ziyâde arkadaş toplansalar, mu'allimlerinden birini refâkatlerine alıp, şen ve şâtır, meselâ bir hafta Bursa'ya, Selânik'e... Bir iki hafta Rodos'a, memleketimiz dâhilinde ya havâsından, sularından, letâfet-i mevkîiyyesinden yâhûd hayât-ı fa'âl-ânesinden ehemmiyyet-i târîhiyyesinden hisse-yâb olunacak yerlere gitseler. Zarar yok, şimdilik o kadar uzaklara çıkmayalım. Gelecek sene daha ilerilere: Suriye'ye, Mısır'a... Bir taraftan: fikr-i inkişâf eder, vüs'at kesb eder; görürüz, anlarız. Diğer taraftan vücûd sağlamlaşır, çevikleşir. Gittikçe hayâta, memlekete, insânlara alışırız. Daha sonra işitiyoruz ki Dârü'l-fünûn'dan bir talebe hey'eti Hindistan'a doğru yola çıkmış, Japonya'yı görmeden gelmeyecek. Artık ihtişâm-ı medeniyyetle dimâğlarımız beslenmiş, biz de çalışıyoruz, medeniyyet, insâniyyet için çalışıyoruz, alkışlanıyoruz. Bize de evet bir Türk talebesine de her yerde muhterem bir unsur-ı terakkî nazarıyla bakılıyor.

Ne hoş, ne câzibe-dâr ümîd, değil mi? Haydi, ümîd ile kalmasın, çantanızı hâzırlayınız. Arkadaşlarınızla el ele veriniz, selâmetle yola çıkınız...

Arkadaşınız

Akçeli adamdan dağlar korkar.

(s.387) **Hayâtı Öğrenelim**

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

—11—

Hep Askeriz

Hubb-ı vatan: kuvve-i milliyyenin rûhudur. Asker! İşte kânûnun, kuvvetin, hükûmetin, hürriyetin bütün ma'nâsını hayâlinizde, vicdânınızda tecessüm ettiren sîmâ-yı gazanfer.

Hakîkî bir asker vazîfesinin lüzûm ve fâ'idesine kâni', fa'âliyyet-i muntazama îfâ-yı hizmet eyleyen bir yiğittir.

Askerlik dünyâ ile berâber doğmuş; ordu! Hılkatle berâber teşekkül etmiş, sonra neler, neler, ne türler, ne hâ'ileler geçirmiş, ne mühlik yaralara sebebiyyet vermiştir. Fakat kabâhat onda değil, insânların hırs-ı vahşiy-ânelerindedir. Bizim vazîfemiz ise her şey'i tedkîk edip hayırlı tarafını

bulmak, fenâ cihetlerinden istikrâh eylemek.

Asker, bir vücûd-ı messâhtır. Ta'arruzu ve tedâfü'î; hâmî ve müntakım bir kuvvettir. Ordu, vâsita-i hükûmet, âlet-i hâkimiyettir. O hâlde bu aleti nasıl kullanmalı ki o bize lâzım olsun, bizimle berâber bulunsun? İşte su'âl-i esâî.

Emîn olunuz ki ne tabî'atta ne nebâtât ve hayvânâtta müdâfa'a-i nefis etmeyen hiçbir cüz'i yoktur. Şekilden şekle, her mahlûk, mutlakâ kendini muhâfaza kaydındadır. Kendinden mes'ûldür ve kendini müdâfa'a eder.

Hayâtımız, ancak kuvvâ-yı muharebeden kurtulmakla mümkün olabilir. Dâ'imâ takayyüdâtta bulunulmadı mı bizi muhît olan birçok esbâb-ı imrâz ve seyyi'ât hemân baş gösterir.

Şüphe yok ki bir millette, bir şahsın ma'rûz olduğu ahvâl ve şerâ'it içinde yaşıyor. Öyle ise en lüzûmlu şey'i müdâfa'a-i milliyyetidir.

Kendini müdâfa'a edemeyen bir kavim, ne kadar bahtiyâr, ne kadar nâmûs-kâr olursa olsun bir gün gelir, inkirâz-ı tehlikesi karşısında titrer. Müteşebbis, müsellah bir komşunun ta'arruzâtına hedef olur. Bunun için

evvelâ her vatandaşın dimâğı fikr-i askerî ile mücehhez bulunmalı.

Ma'lûmâtlı bir ordu, vatanın en kuvvetli bir istihkâmıdır. O istihkâmı teşkîl eden her zî-rûh ve metîn taş parçası, en büyük bir şerefin nâ-müzd ebedîsidir. Ordu, binlerce kalb-i sebât-kârın ittihâd-gâh-ı ef'âlidir.

“Memleketim hür ve mes'ûd olsun.” dersiniz, hemân kalkıp kendi hürriyyetinizi, kendi sa'âdetinizi müdâfa'a ediniz.

Eski un çuvalıdır, vurdukça tozar.

(s.388) Bunun için neler îcâb ediyor?

Îtâ'at, gayret, fedâ-kârlık. Askerliğe mütevekkil-âne değil, kemâl-i aşk ve şevk ile vakf-ı vücûd eylememeli. Bütün yorgunluklarına tahammül etmeli ve bu tahammülle mes'ûd olunmağa çalışılmalı. İşte hakîkî bir askerin fikr-i müstakîmi. Şüphesiz ki vazîfeye tâbî'iyet: evc-i bâlâ-yı hürriyyettir.

Hubb-ı vatan: her zahmeti kolaylaştırır. Her güçlüğü tahfif eder, vatanımızı sevince erken kalkarız. Karavananın başına kanâ'at-kâr-âne diziliriz. Her lokmayı râhatla yeriz. Kemâl-i şetâretle ta'lîmden sonra, bize

muzafferiyyetler okuyan çadırın altında, dâ'imâ uyanık yatarak düşman üzerine yürümekteki zevk-i mücâhid-âneyi tahayyül eyleriz.

Yine hubb-ı vatan sayesinde silâhlarımızı tebcîl eder, şecâ'atimizi silâhlarımıza terfîk eyleriz.

Askerin zihninde, hiçbir vakit ne vahşet, ne iftirâs, ne zulm, ne denâ'et canlanır. Onda her zamân için üniformasının, bayrağının, memleketinin nâmûsu haykırır. Vatanını dâ'imâ sâf elleri, mert silâhlarıyla örter, bir muhârebe feryâdı onu yerden kımıldatarak şarkılar çağırır:

Göğsümüzü kurşunlara dayayarak,
duralım,
Borazanlar hudûdlarda çınlasın,
Düşmanlara zafer nedir, soralım,
Yerler, gökler, arş ve cennet bizim için
yaşasın...

Dumanlara bürünerek önümüzde
çarpınan
O al bayrak başka ele geçer mi?
Her katında rûh-ı millet haykıran:
Bu al renkli bayrakları kılıç, gülle
deler mi?
Vatan nedir? — Hayâtımız, şebâbımız,
gönlümüz,
Bizi ninnilerle uyutan kadın:

Biz onunla doğar, büyür, ölürüz...
Düşman oğlu! Onu sana, bizi verir mi sandın?

Biz yiğidiz: karşımızda demir kal'a dayanmaz;
Dünyâları deviririz, geçeriz;
Türk kılıcı senin kancanla kanamaz,
Her engerek yılanını bir hamlede ezeriz...

Gel, bayrağım! Bana sarıl, ben de seni öpeyim:
Benim rûhum sana bağlı, ayrılmaz...
Arş-ı mevte! Güle güle gidelim...
Ben ölmezsem: vatanımın yavruları kayrılmaz...

Zannederim ki insâniyyet asker kadar sevilen, asker kadar kendisine hürmet olunan hiçbir vücûd yetiştirmemiştir. O sîmâ-yı necâbette: kuvvet, şefkat, şecâ'at, adâlet, bî-çâreg-âne merhamet, tehlike önünde sebât parıldar.

Fakat sakın fikrim yanlış anlaşılmasın. Maksudım, yeryüzünü bir meydân-ı harb, bütün şehirleri kışlalardan ibâret görmek değil, bi'l-akıs, askerlik beyne'l-akvâm tahaddüs eden münâza'âtı ortadan kaldırmaya hizmet etmeli. Yoksa kesip biçme

taraf-dârı bir hükûmet hiçbir zamân ilerleyemez. Bu fikir zâten medeniyetle gayr-i kâbil te'liftir. Yalnız kuvvetli

İkisini bir kazgana koysalar
kaynamazlar.

(s.389) bulunmalı. Çünkü bizi bütün hukûkumuza hürmet ettirecek ancak kuvvettir.

Benim: “Hep askeriz. Hep müdâfi'iz...” demekten maksudım, hem kendimizin hem de diğçerlerinin ihtiyâcâtına bir asker vazîfe-şinâslığıyla çalışmak, her yerde bir asker intizâmıyla hareket etmektir. Meselâ ne gibi: evvel-emirde, asker “Yorganına göre ayağını uzatır.” ya'nî ihtiyâcât-ı hakîkiyyesinden başka bir şey' düşünmeyerek fâ'idesiz işlerle meşgûl olmaz.

İşte biz de tıpkı onun gibi mevcûdiyyetimizi sadeleştirmeliyiz. Bir yığın halk, yüzlerce ihtiyâcın taht-ı esâretinde didinip dururlar. Modaya tebe'an kat kat elbise değiştirmek, yemeklerin kuvve-i gıdâ'ıyyelerinden ziyâde tenevvü'ne ehemmiyyet vermek, çeşit çeşit eğlencelere kapılmak... Hep bu cümledendir.

Bir kere bu tarz-ı cereyân alışıldı mı, artık vâz geçmek mümkün olmaz. İrâdeden âdetâ mahrûm kalınır. Sebât-kâr ve fa'âl bir hayâtın meşakkatlerine bir türlü tahammül edilemez ve artık yavaş yavaş kendimizde başkasını düşünemeyerek gâye-i emelimize vusûl için vesâ'it-i seyyi'eye bile mürâca'attan çekinmeyiz.

Asker, vazîfesini fevka'l-âde dikkat ve ehemmiyetle telakkî eyleyerek îfâ eder. Vazîfe-şinâslık ise hayâtı emîn, sâkin ve muntazam bir hâle kalb eden en ulvî bir vâsıtaadır. Vazîfesinde tekâsül gösterenlerin bütün işleri geri kalır. Meselâ, arkadaşımızın va'dine güvenerek beklersiniz; gelmez... Sonra görüşünce treni yâhûd vapuru kaçırdığını söyler ve şu tekâsülüyle hem kendisini hem de sizi mu'azzeb etmiş olur.

Maksadı Muhtasaran İfâde Etmek: İşte şân-ı askerîye â'id bir hâssa daha... Gevezelikten bir fâ'ide var mı? Ne söylemek lâzımsa ma'nîdâr birkaç kelime ile onu söylemeli. Çok laf asıl yapılacak işe mâni' olur. Dâ'imâ, az, iyi ve doğru söyleyelim.

Hâzır olmak: fezâ'il-i askerîye arasında, bu da pek ziyâde

zikre şâyândır. Nerede ve ne zamân olursa olsun vazîfe, bizi da'vet eder etmez, arz-ı mevcûdiyyet eyleyerek yapacağımız şey'i nâfiz bir nazarla tedkîkten sonra dûr-ı endiş-âne neticeyi düşünüp bütün mehâlîği ba'de'l-takdîr-i karâr vermek.

Acabâ hayâtının her ânında fenâlıktan kendini muhâfazaya yâhûd düşman üzerine hücûma yâhûd mübâreze-i ma'îşete âmâde bulunmayanlar, ne kazanırlar? “Ne kazanacaklar?” değil... “Acabâ, ne gâ'ib ederler?” diye soralım.

Hâzır olmak: işte hayâtın en büyük kısım-ı gâlibiyeti.

Fırsat geçer geçmez fevt olur. “Fırsatı ganîmet bilmeli.” yoksa vaktinde hareket edilmezse hayât pek çok eksilir.

Bas gidince ayak pâydâr olmaz.

(s.390) Arkadaşlarımıza ibrâz-ı müveddet, vatanımıza ibrâz-ı hamîyyet, hakîkate rabt-ı kalb eylemek, benî nev'amızın hayrına çalışmak. İşte esâs vezâ'if. Eğer bütün bunları ehemmiyetle telakkî etmezsek, sa'âdet kapımızı çalsa bile, açamayız. Kendisini lâıyk olduğ

mertebe-i şeref ve haysiyyete ıś'âd eyleyemeyiz.

Nihâyet, dest-i mevt omzumuzza dokunur: “Haydi, bakalım vakit geldi!” der. Biz de o güne kadar hiçbir hayırlı fi'ile teşebbüs edememekten kendimizden sonra nâ'il bekâ hiçbir eser, hiçbir yâdigâr bırakmamaktan mütehassıl te'essüf-i mükedder-âne ile meydân-ı hayâtta melûl ve mahzûn çekilir, gideriz...

Bir İhtiyâr Mu'allim

Handeler:

Coğrafya dersinde:

Hevâce — (Harita üstünde göstererek) Şu dağ iki bin altı yüz metre irtifâ'ındadır.

Bir çocuk — Efendim benim kitâbımda iki bin beş yüz elli metre yazıyor.

Hevâce — Getir bakayım senin kitâbını (kitâbı gözden geçirdikten sonra) bu kitâb 1890 senesinde basılmış. Bakınız yirmi sene içinde neler değişmiyormuş!

Büyük Sözler

İnsân ömr-ü güzêrânından bir eser bırakmadığı hâlde mezârını kazmalıdır.

Teen

Yolsuz yapılan a'mel-i hayriyye, yolluyla yapılan ef'âl-i şerriyye derecesinde muzırdır.

Charles Chenshol

Mes'ûd olmanın birinci şartı sa'âdetin varlığına kâni' olmaktır.

Deeper Brown

Kendi iyiliğinden bahseden adam kendi fenâlığınan bahseden adamdan ziyâde muhâtaralıdır.

Her hizmete mesâ'id olan fikirlerden hıdemât-ı fevka'l-âde sâdır olmaz.

Madame Valerie

İnsân ne kadar az düşünürse o kadar çok söyler.

Montesquieu

İhtiyârlara hürmet etmemek:
sabâh, akşam yatacağı evi yıkmaktır.

Alphonse Charles

Hayât birtakım mesâ`ilden
ibâret olup, bunların cevâb-ı
umûmiyyesi memâttadır.

Diderot

Efkârdan mahrûm olanlar elfâz
ile tehvîn-i nekâyis etmeğe çalışırlar.

Goethe

Vakt-i gurûbda gölgeler
uzadığı gibi şâm-ı hayâtta da te`essüfât
nâdim-âne çoğalır.

Tourneye

Hırsız anahtar istemez.

(s.391) **Mütenevvi'a**

Newyork'taki hayvânât bağçe-
sinde (306) yaşında tahmîn olunan
gâyet cesîm bir kaplumbağa mevcûd-
dur.

Otuz beş sene evvel
Japonya'da "Bir" gazete mevcûd iken,
bugün "900"ü mütecâvizdir.

Paris'teki kütüb-hâne-i umû-
miyyenin yalnız târîh kısmındaki âsârı
bir insân günde 14 sâ'at mütemâdiyen
okumak şartıyla ancak (1000) senede
ikmâl edebilirmiş.

Elli seneden beri (Küba) senevî
iki milyar sigara ihrâc ediyor.

Fiji Adaları'nda kadınlar
eşyâdan ma'dûd olup meselâ bir kadın
bir balina dişleriyle satın alınabilir.

Deniz tutması yalnız insânlara
te`sîr etmeyip, arslan, kaplan, maymun
ve köpek gibi hayvânları da bî-hoş
bırakır.

Şikago'da on altı kattan aşağı
binâ inşâ edilmemek nizâmât-ı
belediyedendir.

Küre-i arz üzerindeki telgraf
tellerinin mecmû' tûlu (1) milyon
(785,000) kilometre olup arzdan
kamere (20) defa gitmesi mümkündür.

Dünyânın en büyük adaları,
Okyanusya müstesnâ tutulmak
şartıyla, Yeni Gine, Borneo ve
Madagaskar'dır. Yalnız Borneo'nun

mesâha-i sathiiyesi Fransa'nın iki mislidir.

Kuşların kanadı sıkletine nisbetle, insân kolundan yirmi defa daha kuvvetlidir.

Bütün dünyânın şimendüferlerinin kıymetini yüz elli milyar kadar tahmîn ediyorlar.

Bugün memleketlerinden hicret eden Çinlilerin adedi yedi milyonu tecâvüz etmiştir.

Bahr-i Muhît-i Kebîr'e işleyen posta vapurlarında yalnız (120) kadar âteşçi bulunuyormuş.

Terra-Nova adası üzerinde tabîî olarak (30,000) kadar havuz varmış.

Manş Denizi nisbeten derin olmayan denizlerden ma'dûd olup nâdiren (300) metre umkunda cihetlere tesâdüf olunur.

Bir senede çıkan gazetelerin mecmû' sıkleti (300) milyon kilogramdan fazladır.

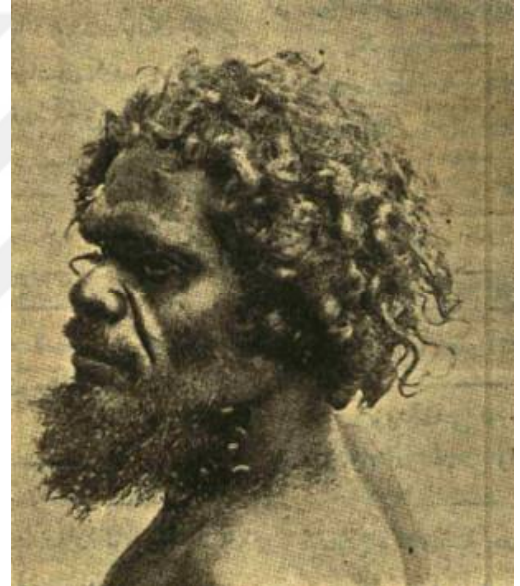
Bir gemide iki kaptan olmaz.

(s.392) **Urûk-ı Beşeriyye**

—Mâ-ba'd—

Çok Yerler

Zirâ'ata dâ'ir hiçbir ma'lûmât-ları olmadığı için, ne ekip biçebilirler ne de sürüler besleyebilir-ler. Her şey'e tercih ettikleri: ettir. Hem de ne et, bilseniz! Hatta ara sıra köpeklerini bile yedikleri olur.

Sihir-bâz

Onlara bayılırlar. Yalnız köpeğe değil, her akla gelen hayvâna aynı meclû-biyyet-i şikem-perver-âne! Meselâ kanguruya, kertenkelelere, yılanlara, kurbağalara, böceklerle, sincaplara, daha nelere, nelere... Hiçbir şey onları tiksindirmez, ne kokmuş yumurtalar, ne hayvânların murdâr bağırsakları... Hele yerken gösterdik-

leri hırs-ı iştâh; bir kanguru tutan onu tek başına, az fâsılalarla, artık bırakmayıncaya kadar yer, bitirir. Bu kadar çok yemekten ve sû'i tagazzîden de aynı zamânda hepsi za'îf, hepsi tembeldir.

Pabuçlarını çevirdiler.

(s.393) Yamyamlık eskiden çoktu, fakat umûmî değildi. Bazen civâr kabilelerden bir semîz adam yakalanıp güle oynaya ekl olunurdu. Eğer kadın şişmansa kocası kaçırılıp telef edilmemesi için dâ'imâ gözetler. Kafatasları da meşrebe makâmında kullanılır.

Köpek, Sıçan Vesâ'ire Kabîleleri

“Okyanusyalılar â'ile tarzında idâre olunurlar.” demek, epeyce müferrit isnâddır. Her ne kadar verâset tarîkiyle mensûb re'îsleri yoksa da yine her kabîlenin bir kumandanı, bir kralı vardır ve bunlarda en fa'âl, en şecî', en mert, hakîkten re'îs olmağa lââyık adamlardır.

Her kabîle, “Fetişizm” nâmı verilen dîn-i ibtidâ'îye göre bir hayvân ismiyle yâd olunarak iki, dört, tâ altıya kadar, kısımlara ayrılır ki bu kısımlar a'zâsına da yek-diğerinin akrabâsı nazarıyla bakarlar ve bir sıçan kabîleli

erkek mutlakâ yine aynı kabîleden bir kızla izdivâc eyler.

Nesil dâ'imâ kadın cihetine göre ta'yîn olunur. Ya'nî çocuklar sırf vâlidelerine mensûb oldukları hâlde, pederlerinin mâ-meleğine de vâris olabilirler. Bütün Okyanusyalıların bütün hukûk-ı mu'tâdeye ve kavânîn-i tasarrufiyyeye fevka'l-âde itâ'at ve inkıyâdları meşhûd olmaktadır.

Sihir-bâzlara Emniyyet ve İ'timâd

Birçok seyyâhînin tahkîkâtına nazaran, Avustralyalıların dîni hayr ve şer perilerinden havf ve ihtirâzdan başka bir şey` değildir. İçlerinde biraz daha yüksek fikr-i dîniyye mâlik bulunanlar Polenezya'nın, Malezya'nın, Borneo'nun vesâ'ir yerlerin te'sîr-i i'tikâdıyla perveriş-yâb olanlarıdır. Muhakkak bir şey` varsa, o da sihir-bâzlarda fevka'l-tabî'a bir kuvvet farz ederek, onlara ale'l-amyâ inanmaları. Kendi aralarında bunların ismi “Yağmur Yapanlar”dır. Birtakım vesâ'it-i acîbe ile semâda istedikleri vakit uçabileceklerine, rûhları arzdan fezâya uçurduklarına ve sevmediklerinin başına taş yağdırabileceklerine ve mi'delerinde sakladıkları bir taş yâhûd bir kemik parçasıyla san'atlarını icrâ eylediklerine tamamen müte'akkıddır-

lar. Sihr-i değnekleri akasya ağacının dalından ma'mûl olup, uyuyan bir adama dokununca, hasta etmek ve düşmanı def' eylemek kuvvetini hâ'iz zannolunur.

Dhuramoolan Hikâyesi

İşte bu i'tikâdlara â'id bir hikâye: bundan çok zamân evvel, oralarda Dhuramoolan isminde gâyet kuvvetli, cesîmü'l-cüsse, korkunç çehreli, âdetâ gök gürlemesi sesli bir sihr-bâz varmış. İhtiyârlık zamânında kabîlenin çocukları ta'lîm ve terbiye için kendisine tevdî' edilmiş. Lâkin o, bunları öldürerek, parçalamış ve kül hâline koyduktan sonra tekrâr hayâta getirerek kabîlenin en bahâdır a'zâsı sırasına geçirmiş.

Mâ-ba'dı var.

Tilkiler kürkçü dükkânında bulusurlar.

(s.394) **Terâcim-i Ahvâl**

11

Livingstone

Mâ-ba'd ve Hıtâm

Onun Avrupa'dan zeng-bâra müteveccihen hareket ettiğini biliyorsunuz, değil mi? Her ne ise, içerilere giriniz ve tâ buluncaya kadar arayınız.

Keşfiyyâtı neden ibâretse hepsini anlamalı. Eğer vefât etmiş ise buna â'id de kat'î ve sâ'ik elde etmeli. Haydi, bakalım... Şimdi, akşamlar hayrolsun. Cenâb-ı hakk yardımcınız olsun.

— Allah'a ısmarladık, mösyö. İnsanoğlunun ne yapması mümkünse, benim onu yapacağıma işte yemîn ediyorum. Bana du'â ediniz.

Stanley 1871 senesi şubatının ilk günlerinde zeng-bâra gitmek üzere yola çıktı. Berâberinde bir âlây zenci hizmet-kâr, hammâl... Bu uzak yolculuk için ne lâzımsa yiyecek, içecek hepsi, hepsi vardı. Kârvân garba doğru ilerliyor ve yolda Livingstone hakkında en ufak ma'lûmâtı kaydediyordu. Nihâyet birkaç ay yürüdükten sonra, Stanley, aradığı adamın (Tanganika) gölü civârında (Ocici) nâmındaki bir köyde bulunduğunu haber alarak kemâl-i sür'atle ilerlemeğe başladı. Livingstone'u gördüğü zamân o kadar azîm bir heyecâna kapılmıştı ki...

[Kendisine doğru giderken yüzünün sapsarı rengine, mecâlsiz hâline dikkat ediyordum. Ayağında koyu renkli bir pantolon, üstünde kırmızı bir caket, başında da solmuş

sarı şeritli mavi bir kasket bulunuyordu. “— Zannedersen, Doktor Livingstone’la şeref-i mülâkâta mazhar oluyorum.” dedim. Beni ihtirâm-kâr-âne ve mütebessüm-âne selâmlayarak: “— Evet” dedi.]

Stanley, ona şu kadar zamandır geçen bütün vukûât-ı mühimmeyi birer birer nakl eyledikten sonra doktorun pek ziyâde muhtâc olduğu esvâb, me’kûlât vesâ’ir malzemeyi takdîm etti. Livingstone artık pek memnûn ve müteşekkir, ara sıra kalkıyor, birçok tehlikeleri göze alarak kendisine mu’âvenet eden “Stanley” in elini sıkıyordu.

Böylece günler geçti: Livingstone sanki yeniden kesb-i hayât ediyordu. Tamamıyla kendine gelince “Stanley” şarka doğru ilerleyerek evvelâ Zeng-bâra, ba’de Avrupa’ya avdetini ricâ etti ise de doktor, avdet lakırdısını hiç işitmek istemiyor, birkaç ay evvel (Tanganika) gölünün garbında başladığı istikşâfâtı itmâm eylemek ârzû ediyordu. Ne yapsın? “Stanley” yalnız avdete karâr vererek, berâberinde seyyâhın akrabâsına yazdığı mektûblarla bütün geçip girdiği yerlere â’id günü gününe

notları hâvî kocaman bir defteri getirdi.

Cemre kömürlüğe düşmüş.

(s.395) “Stanley”in avdeti, azîmeti gibi değildi. Şimdi o, muvaffakiyetinden dolayı pek şen ve bahtiyârdı. Nihâyet, son derece sabırsızlıkla iki senedir bekledikleri Avrupa’ya geldi. Fransa’da fevka’l-âde karşılandı, İngiltere’de kezâ; fakat İngilizler koca seyyâhı bir Amerikalı gazetecinin bulduğundan pek de hoşlanmadılar. Hatta bu hoşnutsuzluk o kadar ileriye vardı ki “Stanley”in bütün kuyûdâtına, uydurma nazarıyla bakarak kendisini yalan söylemekle ithâm eylediler. Birkaç muharrir, Livingstone’un mektûblarını kendi karîhasından yazıp büzdüğüne kadar vardırıdılar. “Stanley” bu müfterilere ağız açıp da müdâfa’aya bile kalkışmadı.

Kendi aleyhinde feverân eden şu kıskançlık, Livingstone’u bulmak şöhretini gasb etmek emel-i harîsi İngiltere’de cereyân ede dursun, öbür tarafta doktor, yeniden istikşâfâtına dalmış ve Stanley’e söylediği gibi garb cihetini tutturmuştu. Birçok hafta yürüdükten sonra, vara vara “Banguelo” gölünün sâhiline kadar vâsıl olabildi. Burada, o mevsimde

müthiş sağanaklar başlamış, şehri baştan başa bir seylâbe hâline getirmişti. Kendisini hüsn-i kabûl eden bir köyde bir müddet beklemek îcâb ediyordu. Bu rutûbetli yerde zavallı bir daha sıtmaya tutuldu. Bütün kuvvet ve fa'âliyyeti birden bire inkisâra uğradı. Bir gün kendisinde şimdiye kadar devâm ettiği notlarını bile defterine ilâve edecek kudret bulamadı. (1873) Mayısın ilk günü bütün yolculukta kendisini yalnız bırakmamış hizmet-kârları, efendilerinin bulunduğu kulübeye

Livingstone'un Son Seyâhati

girer girmez Livingstone'un bî-hareket vücûdu karşısında donup kaldılar. Evet, geceleyin pek şiddetli gelen sıtma nöbeti bî-çârenin ebediyyen gözlerini kapamıştı.

Livingstone'un hizmet-kârlarına karşı bezl ettiği müddet, o kaba saba zencilerde o

Cıkmadık cânda ümîd vardır.

(s.396) derece sadâkat-ı his uyandırmıştı ki ta'rîf edilemez. Hepsi kemâl-i ihtirâmla bî-rûh cesedi kaldırarak bildikleri gibi mumyalayıp, bir beze sardılar ve son seyâhatta kullandığı bir nev'i yataklık üzerine yatırdıktan sonra, esvâblarını, defterlerini, bütün evrâkını mustahsiben şarka doğru yola çıktılar. Bu binlerce kilometrelik mesâfeyi, bütün mehâlik ve meşâkıyla berâber kat' etmelerinden maksad, hiç olmazsa Livingstone'un kemiklerini vatandaşlarına teslîm ederek kendisine lâayk bir mezâra defn ettirmektir. Şüphe yok ki onlar efendilerinin pek muhterem, pek büyük bir adam olduğunu anlamışlar ve takdir eylemişlerdir.

Mâtem-engîz kârvân zeng-bâra, ancak 1874 senesi şubatı içinde vâsıl olabilmışti. Hemân Livingstone'un cesedi İngiliz konsolos-hânesine teslîm edildi ve o vâsıta ile de İngiltere'ye gönderildi. Cenâze merâsimi mutantan pek olmuştur. Bugün Livingstone'un bakıyye-i azâmî Westminster Kilîsâsı'nda mahfûzdur.

Bu meşhûr seyyâh bütün kahramânlıklarından mâ'adâ-i ahlâken

gâyet âlî bir mertebe-i kemâl işgâl
eylemiş tevâzu', sâdegî, sâfiyyet,
fenne, insâniyyete muhabbet, şecâ'at-i
sebât, inâyet, hilmiyyet gibi bütün
fezâ'il-i vicdâniyye kendisinde tecellî
eylemiştir.

Endülüs-İspanya

—Osmân Fahrî'ye—

Yatar sînende bir milletin na'ş-ı
ma'lâsı,
Uyur kavm-i necîben [1] dâ'imâ
efgân-ı sevdâsı...
Kararmıştır semâlar aks-i feryâdınla
hep pür-hûn;
Gırîv vâh ki tanzîr eder her berrak
gam-ı meşhûn...
Bütün târîhi telvîs eyleyen, ey kanlı
topraklar!
Senin nâm-ı bülendinle cihânlar,
rûhlar ağlar...
Senin cephededir zıll-ı felâket,
mel'anet, zillet!
Senin kalbinde lâkin nûr-ı hikmet, nûr-
ı pür-satvet!
O mâzîlerde sen bir zerre-i lâhût-ı
kudsiydin,
Bugün hûn-âbe-i zâlim ve denâ'et,
rûh-ı bî-dînsin!
Bugün hâlâ seni, her sinnin makber
eyliyor a'lâ;

O makberler ki mâzîden kalan enkâz-ı
vâveylâ!

Manastır 324

M. Câvîd

Handelerden:

Bir imtihânda çocuğun birine
harâret ve bürûdetin te'sîrâtına dâ'ir
bir su'âl îrâd olunur. Çocuk cevâben
“Harâret ecsâmı munbasit ve bürûdet-i
munkabız eder.” dedikten sonra,
aklıncı cevâbını bir misâl ile isbât için
“Meselâ mevsim-i şitâda günler kısalır
ve mevsim-i sayfte uzanır.” demiş.

[1] Endülüs Arapları

Haleb orada ise arşın burada.

(s.397) Ta'tîl Gezmelerinden:

“Manastır”a Kadar

—Mâ-ba'd—

Sâhilde cesîm ticâret-hâneler
memleketin hayât-ı iktisâdiyyesinin
kemâlini gösteriyor. Vapurda tesâdüf
ettiğim Kavalalılar: “— Zukâkların
kalabalığını akşamüstü görmeli,
caddeler âdetâ İstanbul'un köprü üzeri
gibi işlek olur.” diyorlar. Bu muhak-
kak; çünkü bütün şehir ecnebî ellerinin
ikdâm-ı mütemâdîsi sayesinde vücûd
bulmuş ve bulmakta.

Sâ'at bire karîb, o, denizi kucaklamak için atılmış bir kol gibi kavî ve zinde burnun arkasından kamer, azamet hâlinde yükseliyor, yükseliyordu. Bu manzara-i fevka'l-âde karşısından bir müddet ayrılamadım.

Kavala'dan, muvâsalatımızın ertesi günü sâ'at onda hareket ettik. Ne yalan söyleyeyim, bir gün, bir gece aynı noktada, kımıldamamak hepimize karantina beklercesine te'sîr ettiyse de biraz sonra âfâkî ârızasız denize akseden sîmâ-yı semâvînin ilhâmât-ı nûr-a-nûru içinde pek şâ'ir-âne kat'-i mesâfe edişimiz, geçen müz'ic-i dakikaları unutturmuştu. Artık herkes coşmuş kimi bir gazele başlıyor, ötede üç, dört rûm delikanlısı bi palikarya havâsı tutturmuşlar; beride, keman bir enîn-i sevdâyı tanzîren inliyor. Sanki hayât ve şî'ir ve âheng yek-vücûd olmuş, siyâh ufuklara haykırarak koşuyordu...

Dedeâğaç — Kilîsâ

Bir aralık rûzgâr şiddetlendi, dalgalar “Kastor”un savlet-i mevce gîrânesine karşı gelmeğe başladılar. Aynoroz önündeyiz. Burası geceleyin gâyet korkunç görünüyordu. Denize doğru birer pençe-i kîn ve gazab şeklinde fırlamış kayalar, uçurumlar; bunların arasında da çeşm-i ta'assub tarzında bakışan inzivâ-gâh pence-releri.

Düşünüyordum: acabâ orada ne hayâtlar, velvele-i âlemden kaçmış ne mağmûm ve elem-nâk hisler, ser-güzeştler yaşıyor? Yanımdaki arkadaşım parmağıyla muzlim, mahûf bir girdâbı göstererek hikâyesine devâm ediyordu. “İşte onlar, ba'zı fırtınalı gecelerde kendilerini buradan denize atarak mevcûdiyyetlerine hâteme çekerlermiş...” bu söz kulaklarımda uğuldadı. Tâ orada, mehtâbın bile nüfûz etmeğe korktuğu siyâhlıklardan

Da'vâcın Bursa'ya gitti.

(s.398) bir müteneffîr-i insâniyyet yuvarlanıyor, sandım ve güvertede duramayarak kamaraya indim.

3

Selânîk'te

— İşte, işte Alatinî!

Güverte halkı sağ tarafa koşuştular. Evet, Aladini bütün bir kitle-i mesâkinin en yüksek noktasını işgâl etmiş, tıpkı sönen yıldız gibi her tarafa hâkim görünüyor. Tâ açıktan nefretler yağdıran nazarlarımızı, bilinmez neden? Gemi limana girinceye kadar bir türlü oradan ayrılamadık. Yanımdaki zât hissiyyâtını yenemeyerek: —Bu ona ne büyük lütuf! Diyordu, eski hayâtından râhat! — Öteki cevâb verdi: — Artık, saltanatını azâb-ı vicdânî teşkil ediyor.

Bu söz, bir diğerini bıyık altı güldürdü. “Beyâz Kale” reng-i sâfiyle meydâna çıktığı zamân, bütün şehri baştan başa temâşâ mümkündü. Sol tarafta askerî kışlalarından sonra uzun bir orman, onu müte'akıb yine binâlar, rıhtımın önünde Haydarpaşa'ninkine müşâbih bir siper-i emvâc; sâhildeki fabrikalar kemâl-i fa'âliyyetle tütüyor, hiç şüphe yok ki koca Selânik tâ sabâh karanlığında kollarını sıvamış, İstanbul'un çolak meskenetine mukâbil bir makine gayretiyle çalışıyordu.

Gümrükte birkaç şey' nazar-ı dikkatimi celb etti. Meselâ sandık yüklemesi. Eski devrin bakiyye-i tecessüsâtta olan bu hareket, bari

bugünkü vazîfe-şinâslığa muvâfık düşseydi, hiç ta'accüb etmez, belki takdîr ederdim. Fakat hayır! Uzunca bir tahtanın üzerine yığılmış yatakların, bavulların, sandıkların arasına bin müşkilâtla çantamı yerleştirdikten sonra beklemeğe başladım. Bir çeyrek kadar geçti. Gelen bakan yok. Bu müte'affîfın yerdeki nâ-hoş intizâr, canımı sıktı, seslendim. Sakallı bir adam:

— Aç, oğlum!— dedi.

Hammâlin, iskeleden nakl edinceye kadar kayışlarını kopardığı çantamı, yeni hükûmetimizin îfâ ettiği nizâm-ı âtike kerhen ser-fürû-bürde-i inkıyâd olarak açtımsa da me'mûrun yalnız bir tarafa parmaklarını dokundurmakla iktifâ etmesi, beni mütehayyir bıraktı. Demek ki yanımda en muzır bir şey' de olsa kolaylıkla geçirilecek. Mâdemki aranmıyor, o hâlde çanta açtırmaktan maksad ne? Bu zahmete mukâbil para almak.

Kapıdan çıkarken, üstü başı pejmürde bir Yahûdî de yakaladı. Bir elinde fırça, ötekinde kocaman bir tutkal kovası. Her eşyâya [Selânik gümrüğünde mu'âyyene olunmuştur.] yazılı yirmi paralık bir kizb-nâme yapııştırıyor.

Tren yarın sabâh hareket edeceği için tam bir gün, bir gece burada kalınacak. Çantamı otele bıraktıktan sonra etrâfı yakından temâşâ

Dimyat'a pirince giderken evdeki

bulgurдан oldu.

(s.399) etmek üzere hemân dışarı çıktım. Elektrikli tramvaylar, İstanbul'un börekçi bıçaklarının sesine müşâbih bir sadâ-yı iştaha-âver ile çınılıyordu. Birine bindim: haydi, beyâz kaleye. Sür'atle ilerliyorduk. Cadde kalabalık, dükkânlar muntazam, nezâfet İstanbul'unkinden temîz. Tramvayda, başları rengârenk papağana benzeyen kadınlar vardı. Bunlar o kadar garîbdi ki... Kırmızı, mavi, beyâz ince kurbler boyunlarından dolaşmış, yeşil ipekli, ucu işlemeli bir bezde arkalarına sarkıyor. Bunların içinde saçları saklı. Göğüsleri epeyce açık.

Bunlar tarz-ı kadîm giyen yerli Mûsevî kadınları imiş.

Âsâr-ı atîkadan bir kemeri geçip Hamidiye caddesine saptık. Bu caddenin heybet-i medeniyyesi diğerlerinininkine fâ'ikti. Büyük binâlar, iki tarafı ağaç, gazinolu yol. Beyâz Kale'de tramvayı aktarma ederek, sol

tarafa gidene atladım ve biletçiye: Alatini, dedim. Evet, asıl orasını görmek istiyordum. Bakalım, hükûmdârân kadrosundan hârice atılan düzgünlü akbabanın yuvası şikâyet ettiği kadar var mıydı?

Ooh... Bir reh-i hulyâ'î gibi uzanıp, akan yolun cihetindeki kuşlara, zukâklara râyihaları dökülen çiçekli kuruların sîne-i ıtır ve huzâretine gömülmüş zarîf sa'âdet-hânelerde hayrân olmamak kâbil değil. Burası sanki "Nis"ten bir parça. Uzun müddet tayy-ı mesâfeden sonra tramvay durdu. Bir serây-ı kadr-i cesîm olan Alatini Köşk'ü biraz daha ötede, ağaçlar arasında idi. Oraya kadar gidecek, insânların zâlimlere bezl ettikleri son latifeleri re'yu'l-ayn görecekdim. Yaklaştıkça en fecî denâ'etlerin, en müthiş cinâyetlerin müretteb ve fâ'il-i meş'ûmu, pîş-i havfımda tecessüm ediyor, havâ-yı muhîtimde kan kokuları duyuyordum. İlerledim. Gelen geçeni şüpheli nazarlarla süzen bir iki jandarma parmağının yanında bekliyor, köşkün karşısında beş, altı çadır sâkin ve bî-his duruyordu.

Başımı bâğçeye çevirerek gözlerimin bütün kuvvetiyle içerisini

görmeğe çalıştım. Koruma o derece nazar-bâz ki... Nihâyete doğru beyâz mermer merdivenli, pencerelerinin kenârı kan pıhtısı renginde boyalı yüksek binâ: Hamîd'in yeni serâyı! Bu ânda kalbimde bütün insâniyyet aleyhine bir hiss-i isyân uyandı. İşte senelerce süren zulme; vicdân-ı târîhi lekeleyen cinâyete; hilâfet gibi ulvî, mukaddes bir vazîfeyi vâsita-i şer ve fesâd ittihâz ederek milleti çirkâbe-i sefâlette inleterek süründüren ara sıra hücumunda Azrâ'ili bile iğfâle çalışan cellâda verilen hükm-ü kânûn! Yine bir serây, yine genç kadınlar ve son ân-ı

Raftan sünger düşmez.

(s.400) ömrüne kadar kemâl-i sükûnet ve râhatla geçireceği va'd olunan bir hayât-ı zevk ve tarab...

O zamân köşkün rûh-ı melûsuna gömülmüş, hançer-i intikâm gibi titreyen tefekkürâtımdan bir netice çıkardım. Evet, bu dünyâda büyük zâlimler cezâsız kalıyor, onları kânûn himâye ediyor, yine bütün ârzûsu mahdûd-ı farz edilen bir dâ'ire dâhilinde yerine getiriliyor.

Demek ki ezilen, her devirde: yine zavallılar, bî-câreler, za'îfler...

Târîhte la'netle yâd olunacak, bu kâfi değil mi? Adam, sizde, açın târîhi... Her kanlı yaprak mâzînin hikâyât-ı mütevârisesi gibi telakkî olunuyor. Lâ-kayd-âne okunup, geçiliyor. İnsânlar için onlardan ibret almak ise âdetâ muhâl. İşte bugünün fecâyî'ide, istikbâle doğru dumanlanır, te'sîrini yavaş yavaş gâ'ib eder, belkide unutulur. Çünkü onlar, o "gelecekler" bizim hissettiğimiz âlâm-ı ictimâ'iyeden müte'essir olmaya-caklar. Hükmî, târîhe bırakacak olursak hiç kimseye mücâzât etmemeli.

Ya cezâ-yı uhrevî! Bu hepsinden muhakkak. Fakat kalblerimizden kîn silinmiyor. Biz bugün rûhumuzun eşk mâtemini kurulayacak bir dest-i teselliyyet arıyoruz. Niçin ona bir şey' olmadı? İşte bu su'âl vizdânlarımızı kemiriyor!

— Tâli'!

Dedim, döndüm...

Otele geldiğim zamân sâ'at dört, dört buçuk olmuştu. Teskîn-i cû' için lokanta aramak mecbûriyyeti baş gösterdi. Fakat ma'a-t-teessüf bu büyük caddede eli ağzına uygun bir lokanta yok. Hep onluk çatallı, tahta kaşıklı aşçı dükkânları: zukâğa, toza,

dumana karşı fasulye, patlıcan, pilav tencereleri kaynayıp duruyor. Tencere karası kadar yağlı bir garson da elinde kepçe, muttasıl karıştırıyor, boşaltıyor...

Birçok dolaştıktan sonra, nihâyet lokantaya benzer bir yere girdim. Yemekler fenâ değildi. Bâhusûs tatlımsı, buzlu Selânik birasının, hâricin tıkız harâretine karşı bahşettiği lezzetli tarâvet pek hoştu.

Akşamüstü gazinolardan birine oturdum. Burada geçirdiğim bir sâ'at zarfındaki tahassüsâtım İstanbul'da i'lân-ı hürriyyetin ilk günlerinkinin aynı idi. Evet, o dakikaların şevki gönlümde tekrâr uyandı. Herkes

gülüyor, söylüyor... Ötede Selânikli iki zâbıt bir İstanbulluya muvafakıyyetlerini sayıp, döküyor; daha ötede şiddetli bir münâkaşaya tutuşulmuş, "Müsâvât-ı hakîkiyye var mıdır? Yok mudur?" Bahsi! Diğer masanın başında pehlivân kıyâfetli birini dört kişi heyecânla dinliyorlar... Her tarafta gürültüler, kahkahalar, alkışlar, gazeteler elden ele dolaşüyor...

Mâ-ba'dı var.

Zengîn arabasını dağdan aşırır,
züğürd düz ovada yolunu sasırır.

(s.401) **Müntahabât-ı Nefise**

"Hac Yolunda"dan Bir Sahife

... Bu semânın boşluğunu icrâm-ı muzî'e, havânın tenhâlığını kuşlar ihyâ ettiği gibi Nil'in hâli sathında büyük, müsellesî yelkenli zehâbiyeler, kayıklar, gemiler bir hareket-i hayât veriyor. Nehrin bulanık mevceleri gibi Nil üstünde sefineler lâ-yenkati' bir taraftan geliyor, bir tarafa gidiyor, nazardan biri gâ'ib olmadan ufuktan bir diğeri çıkıyor; sonra bunu şişkin yelkenleriyle üçüncüsü ta'kîb ediyor. O esnâda bir ikiside cihet-i ma'kûsedan bunlarla karşılaşılıyor. Güyâ uzaklarda, tâ uzaklardaki nevâhî-i gayr-i münkeşifede mevcûd olan nâ-mahdûd destgâhlardan dâ'imâ çıkarak arâzî-i mechûleye doğru gidiyorlar. Geniş, beyâz kanatlarını açmış, büyük kuşlar gibi âsâyış-i mes'ûd-âne içinde bî-hirâs ve endişe mersâ-yı maksûdlarına doğru ilerliyorlar. Bunlar o kadar urûk ve edyân, o kadar hezîmet ve muzafferıyyet, o kadar inhidâm ve i'tilâ karşısında cereyân-ı lâ-kayd-ânesine devâm eden nehr-i cesîmin birer rûh-ı tayyârı gibidirler. İnsânla, hayvânla,

eşyâ ile memlû oldukları hâlde Nil üzerinde inerler, çıkarlar. Bazen o kadar yüklüdürler ki kenârları suya temâs eder. Âdetâ hemân şimdi batacaklar zannolunur. Hakîkate muhâlif olarak uzaktan daha rakîk ve hafîf, daha zarîf ve mütenâsib görünüyorlar, köhnelikleri, kabalıkları ancak yakından his olunabilir. Karşınızdand geçerken görüyorsunuz ki bunları Nil'in suyu nevâziş-i mütemâdîsiyle harâb etmiş, şimdi ağır bir humûle altında dağılıverecek gibi çatırdıyorlar, inliyorlar. İki üç kişinin sevk edebileceği bir kayığı yirmi otuz kişi bir çâlâkî-i bî-lüzûm ile bir baştan bir başa koşarak güç hâl ile idâre edebiliyorlar. Her kayığı dolduran desti, çanak, çömlek yığınları, şeker kamışı demetleri, sebze sepetleri, zahîre çuvalları, tavuk kafesleri, balyalar, dengler, sandıklar üstünde yolcuların bir kısmı uyuyor, bir kısmı konuşuyor, biri maval

Su, eğersiz arslan gibidir.

(s.402) okuyor, biri namâz kılıyor. Mecmû'anın adedi gemi tâ'ifesinin adedi gibi mechûl, mikdârları da geldikleri yerler, gidecekleri yerler gibi nâ-ma'lûm; hepsi bir sabr-ı mütevekkil-âne ile Nil'in cereyânını, rüzgârın istikâmetini, dumanın meyl ve nüfûzunu ta'kîb ediyor. Bu heves-güzâr yolcular geçerken, sâhilden:

— Es-selâm-ü Aleyküm...

Diye bağıyorlar, onlar bir ma'kes-i savt gibi mihaniki olarak hep bir ağızdan:

— Es-selâm-ü Aleyküm...

Diyorlar; âb ve semâ arasında sâkin, gâfil, müsterîh olarak hâb ve takvâ, hayâl ve ta'âm, terennüm ve temâşâ ile kuşlarla balıklar arasında husûsî bir sınıf mahlûkât gibi emrâr-ı hayât ediyorlar. Bütün servetleri, bütün â'ileleri, arz ve hayât ile kendi aralarındaki bütün revâbit ve alâ'ik yanlarında, kendileri gibi su üstünde mütemevvic, hâricle münâsebetleri gûyâ yalnızca bir "Es-selâm..." teâ'tiyyesinden ibâret; karada arabalar, zînetler, sa'âdetler gûyâ onların hasedini değil, gıbtasını bile tahrîk etmiyor. Onlar, ancak bu seyyâr hayâtı, bu rüzgârı, bu nehri, bu yelkenleri, bu yek-diğerini müteâkîb bir menba'-ı mechûlden dâ'imâ gelen gemiler, ancak bunları sever gibi görünüyorlar. Bu mes'ûd mahlûkların gözlerinde öyle bir safvet bî-haber-âne var ki gûyâ bildikleri şunlardan ibârettir: semâ sâf, su bulanıktır; sa'âdet de

ağrısız bir vücûd, dolu bir mi'de ile beyâbân-ı bî-girâne karşı hayâlât-ı muzî'eye dalmaktır...

Bu la'ubâlî gemicileri, bu lâ-kayd yolcuları Nil sâkin, ihtirâm-fermûd bir kuvvetle istedikleri yerlere götürüyor. Fakat buruş nakliyyesinde ne vakâr ve azamet, ne ihtişâm var! Gûyâ medeniyet-i ibtidâ'iyenin nevrûz-ı velâdetinde hâzır bulunan kendisi olduğunu, gûyâ sâhillerindeki cesîm şehirler kâğıttan yapılmış birer kule gibi yek-sân-hâk olmuşken kendisi, ancak kendisi kaldığını, etrâfında fikirler, hâtıralar, hayâller mütenâviben enkâz-ı mâ-sabak altında gubâr-ı nisyâne karışmışken yalnız kendisi hâlâ karnavaldaki kuvvet ve hayâtıyla yaşadığını biliyormuş gibi bir vaka'-i girân-serây ile mecrâ-yı i'sâr-dîdesini ta'kîb ediyor. Civârında her şey` değişmiş, yalnız o, yalnız Nil-i mübârek ilk yevm-i cereyânındaki gâli muhâfaza edebilmiştir. Binlerce harâbeye hâb-geh olan bu arz-ı müstesnâ da ualınız bu cû-yı vakûr kendi sadrında nabazân-ı ebediyyeti hissetmiş, beşeriyetin serâb-istân-ı hayâlâtına inkitâ'sız bir zemzeme-i tehekkümle cevâb vermiştir.

Nil kenârında bütün bir kitâb-ı hâtırâtın yaprakları nazar-ı dimâğ önünde dûr ediyor, fakat eski Kahire'ye girmek için artık bu kitâbı kapamak lâzım geldi.

Cenâb Şehâbeddîn

Taşma su ile değirmen ne kadar döner.

(s.403) **Küçük Hikâye**

Beyâz Şapka Vak'ası

Muhibbim (Pierre Dart) seyâhati esnâsında tesâdüf ettiği câlib-i dikkat vukû'âtı nakledeceği zamân korkunç ve gamlı bir hâtıranın zebûn-ı te'sîri olarak bir müddet düşündükten sonra söze başladı:

“— Hiçbir zamân unutmayacağım: (Barcelon)a geldiğimin sekizinci günü idi. Öğle vakti

(Rambla)da gezmeğe çıktım. En zengîn mağazalar, tiyatrolar, oteller, bankalar... Hep bu cadde üzerine sıralanmıştır. Birbirine karışan her sınıf halk, kalabalığa sürünerek geçen insânlar ve mütemâdî bir gürültü. Sanki şehrin tekmîl-i hayâtı bu noktada birleşmiş. Her adımınızda müz'ic, arı gibi yapışan dilenci sürüsünün hücûmuna dûcâr olursunuz. Britanya'da da dilenci var ama

bunların yanında âdetâ kibâr tabakayı teşkîl ederler.

Gezmeğe çıktığım gün tebeddül-i vükelâ olmak münâsebe-tiyle zukâklarda her zamânkinden ziyâde kalabalık vardı. Çünkü bu gibi ahvâlde, halk kendini vazîfe-dâr zanneder. Heyecânlı ve kesik sadâ ile bağrışan müvezzi'lerin başına üşüşen muteharrik insân kümesini seyre dalmıştım ki tam bu sırada karşıma parmaklarının uçlarıyla selâmlar fırlatan küçük bir dilenci kızı dikildi. Bunlar sefil mahlûkların tükenmez sermâyeleridir. Çantamı çıkarmak için elimi cebime soktuğum zamân hayretten kemdimi alamadım. Elime iri bir altın sâ'at geçti. Bu benim değildi. Her hâlde yeni görüyordum! Ne sebeble bu sâ'at üzerimde bulunuyor? Sabâhleyin kalktıktan sonra nerelere gittiğimi pekâlâ hâtırlıyordum. Yoksa dikkatsizlikle cebime koymuş olmayayım? Kapağı üzerindeki mahkûk harflere baktım. Tanıdıklarımın hiç kimsenin ismine benzemiyordu. Beyhûde evirdim, çevirdim; açtım, tekrâr kapadım. Ma'lûmât almak ister gibi kulağıma götürdüm: tik, tak! Eh, mutlakâ sersemin biri kendi cebi zannıyla sâ'ati

benim cebime koymuş! Çünkü bu yanlışlığı kendim yapmadığım için bir diğerine haml etmek lâzım geliyordu. Kalabalık o kadar ziyâde, halk o derece heyecânda idi ki bu ihtimâlin doğru olduğuna benim gibi kim olsa kâni' olurdu.

Seyâhat caketimin diğer cebini aradım ve bu cihet bana kuvvetli göründüğünden müsterîh olarak çantamı çıkardım. Zihnen meşgûl olduğumdan birden bire farkında olamadım. Kendimin zannıyla çıkar-dığım çanta pırlanta taşlı, mu'attar, zarîf bir kadın çantası! İçine baktım: otuz frank kadar bir para var! Hoppala,

Tutalım cennet etmiş âdem yok.

(s.404) sâ'at gibi bu da benim değildi. Evvelce aklıma gelen farziyyeleri, ihtimâlleri bir kere daha tekrârladım. Hâdise gittikçe esrâr-engîz, garîb bir şekle giriyor, durdukça endişelerim artıyordu. Âdetâ sersemledim.. ne yapmalı? En yakın polis merkezine gidip işi anlatmağa karâr verdim. Sâ'ati bulduğum zamân polise mürâca'at etmediğimden kendi kendime kızıyordum. Komiser gazete okumakla meşgûl idi. Söylediklerimi uzaktan şöyle bir dinleyiverdi ve cüz-dânla sâ'ati şiddetle elimden alarak

üzerinde: (Zâyi' Eşyâ) yazılı bir dolaba koyup kilitledikten sonra baştan savma bir — Uğurlar olsun! — dedi. Hayret ettim! Bu sûretle kabûl olunacağımı hiç de ümîd etmiyordum. İşi tamamen anladığımı, bunların zâyi' değil, bulunmuş... Zâyi' mi olmuş, bulunmuş mu, ne diyeceğim, bilmem? Evet, garîb bir (tesâdüf) le bulunmuş eşyâ olduğunu söylemeğe çalıştım. Emeğim boşa gitti. Herif susarak dışarı çıkmamı o kadar sert bir tavırla emretti ki bir kelime daha söylemek için ağzımı açmağa cesâret edemeyerek oradan ayrıldım, doğru tanıdığım Barcelona'lı bir muhibbimin evine koştum. O, beni kemâl-i hayretle dinledi, ser-güzeştimin vukû'u nâdir olduğunu söyledi ve beni teşyî' ederken o kadar endişeli idi ki bu hâlini çok zamân unutamayacağım.

Ertesi gün, mu'tâdım vechle erkenden havâ almağa çıktım. (Rambla) da birgün evvelki aynı kalabalık, aynı hareket... Yarım sâ'at kadar dolaştım. Muhtelif lisânla yazılmış koca bir i'lân nazar-ı dikkatimi celb etti. Bakmak için bir sâniye tevakkuf ettim. Keşke bakmayaydım. Gâyet sür'atle, bir elin

üzerime sürünerek geçtiğini hissettim ve za'îf bir sûrette ikinci bir el daha süründü. Döndüm, el çoktan gâ'ib olmuştu.

İnsân ne garîbdir! Bir ânda soyulmaktan korkarak ceblerimi yokladığım zamânda dünkü hâdisenin tekrâr vukû'a gelip gelmediğini anlamak merâkına düştüm. Nasıl olduğunu kendimde bilmiyorum. Fakat ikinci def'a olarak sürünen hafîf elin aynı el olduğunu anlamış ve beni bu kadar heyecâna düşüren hâdisenin yine zuhûrunu düşünerek titremiştim. Korktuğum başıma geldi. Cebim kabarmıştı! Ne olduğunu anlamak için aldım: küpe, yüzük, kıymet-dâr gerdânlık... El-hâsıl birçok mücevherât dolu iri bir paket! Birden bire çıldıracağım zannettim. Fakat derhâl tecessüs ve dikkatim sayesinde büyük bir tesellî bulur gibi oldum. Artık beni hakîkate îsâl edecek ipin ucunu yakalamıştım. Sâ'at olsun, para çantası, paket olsun cebime yanlışlıkla değil, ârzû ve ihtiyârla konulmuştu! Evet, bunları bile bile koydular.

Âfiyet ola demekle deniz içilmez.

(s.405) Ooh! Bu keşif, muvaffakiyyete doğru atılmış ilk adımdı. Lâkin işin alt tarafını da keşfetmeli. Acabâ şaka mı,

yoksa bir tuzak mı? “Şaka!” ne tuhaf fikir! Haberim olmayarak gâ’ib edeceğim veyâhûd açık gözlülere kaptıracağım kıymet-dâr şey’leri cebime koymak sûretiyle şakalaşmak isteyen bir adam tasavvur edemem. Husûsiyle paketin muhteviyâtı “Şaka” işine gelmeyecek sûrette... Öyle ise, şantaj usûlüyle beni dolandırmak için kurulmuş bir tuzak olacak! Yâhûd böyle zukâğa her çıkışında istemeyerek üzerimde başkalarının eşyâsı bulunursa ind’el-iktizâ beni bir yankesici yerine deliğe tıkmakta menfa’ati olanlar var. Fakat kim? Ve o menfa’at nedir? Bir ihtimâlden diğerine koşmakta dakîka fevt etmedim ve gün gibi âşikâr idi ki neticesi muhakkak vahîm bir tehlikeye doğru sürükleniyor-dum. Ne yapayım? İlk mürâca’atımda pek nezâketsiz davranan komisere bir daha mürâca’ata karâr verdim. Hûysuz herif öteye beriye saçılmış gazeteler arasında iyiden iyi gâ’ib olmuştu. İçeri girdiğim vakit, beni görür görmez tanıdı. Zîrâ gerdânlıkla sâ’ir mücevherâtı hâvî paket elimde olarak masasına doğru ilerlerken kaşlarını çatmıştı. Öğrenebildiğim fenâ bir İspanyolca ile baş, göz yaparak işin tekâmîl-i safahâtını anlatmağa başladım.

Ma’nâlî, ma’nâsız omuz silkişlerinden, sözlerimin hiçbir noktasına inanmadığımı anlıyordum. Bana cevâb vermeden kâtibiyle kısaca bir istişâre etti. Koca kâtib! Kemâl-i mülâyemet ve lâ-kaydî ile (Kleptomani) denilen ve “bir noktaya zihin sardırmak” dan ibâret olan hastalığa dûçâr olduğumu söyledi. Gûyâ kendimi zabt edemeyerek hırsızlık, yankesicilik ediyordum da neden sonra bu merâktan kurtulmağa başlamışım. Komiser bu re’yi pek beğendi. İ’tirâz etmek istedim, yüzüme bakmayarak: — Sus — dediler. Bu emri ikisi arasında gizli bir mükâleme ta’kîb etti. Gâlibâ beni tevkîf edip etmemek mes’elesini konuşuyorlardı. Nihâyet komiser haşîn bir sesle:

“Çıkınız, mösyö! Buraya bir daha ayak atmayınız. Size vereceğim ilk ve son nasîhat budur. Anladınız mı?” dedi.

Sendeleyerek merkezden çıktım. Beni öldüren şu hâllerin gittikçe tekrâr etmemesi için kalben temenni-yâtta bulunuyordum. Biraz sonra, âdetâ bir daha olmayacağına kanâ’at bile ettim. Ârız olan hafîf bir baş ağrısını gidermek için dolaştım.

Sabâhtan beri dūçâr olduğum ma'nevî yorgunluklar, beni bî-tâb bırakmıştı.

Yorgun yorgun otele avdet ettim:

Gazab gelince akıl gider.

(s.406) istirâhata fevka'l-âde muhtâc olduğum için hem bir taraftan soyunur hem de büyük bir felâketten tahlîs-i nefis ettiğimi düşünürken mel'ûn cebimden yedi para çantası, iki cüz-dân, beş de sâ'at çıkıvermesin mi? Aman yâ-Rabbî! Hemân kanepenin üzerine yığıldım, kaldım!

İnsân bu kadar acı tecrübelere uzun müddet mukâvemet edemez. Bereket versin, açık denizlerdeki fırtınaları müte'âkıb hâsıl olan sükûnet gibi, benimde zihnime bir durgunluk geldi.

Havâ bozulmuş hâricdeki rüzgâr çılgınlıklar koparıyor; yağmur olanca şiddetiyle lâ-yenkati' yağıyordu. Zukâklardan tek tük geçenler paltolarına sarılmış, kaputlarının başlıklarını geçirmiş, âdetâ koşuyorlardı.

Dört gün sıra ile eve boş geldim. Artık cesâretim tamamıyla avdet etmişti. Hatta bir aralık yine komisere mürâca'atla, şu benim

olmayan eşyâyı teslîm ederek içimi yeyip bitiren esrâr-engîz işten sıyrılmağa hâzırlanmıştım. Beşinci günü havânın letâfeti herkes gibi beni de dışarıya çıkmağa mecbûr etti. Yağmurlar dinmiş, hafif bir serinlik serpilmişti.

Bir aralık, cebimden mendilimi çıkarırken bir gümüş üstüne altın işlemeli gâyet mükemmel bir kronometre düşmesin mi? Sâ'atin düştüğünü gören yolculardan biri eğilip aldı ve serî bir nazar-ı tahassür fırlattıktan sonra son derece tevâzu' ve ihtirâmla bana uzattı. Çünkü, kronometrenin kapağı üzerinde İspanya serây kraliyyesi alâmeti olan arma mahkûk idi. Gözlerimin önünde kıvılcımlar saçılmağa, beynime acı acı iğneler batmağa başladı. Bu artık derece-i tahammülü aşmıştı. Hâl ve mevkı'ımı tamamen tehlikeli görüyordum. Düşününüz ki lisânına âşına olmadığım yabancı bir şehirde yalnız başıma, bir haftadan beri aslını anlamayamadığım gizli bir kuvvetin kahrı altında eziliyordum. Eğer bana süründüğünü hissettiğim el, zannım gibi bir insâb eli ise sâhibinin her hâlde bir hârika gösterecek kadar mâhir ve liyâkatli olduğuna ve beni

istediği ânda tevkîf ettirebileceğine kanâ'at ettim. Yanımda cürmümü isbât edecek kat'î ve maddî deliller eksik değildi. İşte o zamân kendimi kurtarmak, ma'sûm olduğumu anlatmak para etmeyecekti. Komisere mürâca'atında sırası değildi. Artık kendi ayağımla hapse gitmiş olacaktım. Tesellî edecek de kimse yoktu, bildiklerimle de konuşamıyordum. Ağzımı açsam ne söylediğimi anlamayanlar şüpheli şüpheli bakmağa başlıyorlardı. O zamân korkularım artıyordu.

Nihâyet, biraz tanıdığım fransız konsolosuna

Fermânsızdır, söz dinlemez.

(s.407) mes'ele hakkında bir iki söz söylemeğe karâr verdim. İfâdelerim o derece mûcib-i hayret ve istiğrâb oldu ki... Devâma cesâret kâbil değildi.

Hizmetçim vak'adan pek de bî-gâne kalmamıştı. “Mösyö râhatsız mıdır?” diye sordu “Hayır, bir şey yok... Yalnız biraz başım ağrıyor.” dedim. Dedim ama sözlerime inanmadığını da herifin gözlerinde okudum. Evvelce ilk görüştüğüm dostumun gösterdiği telâş, hayreti bunda da görerek fevka'l-âde müte'essir oldum. O aralık gözüm,

aynaya ilişti. Yüzüm korkunç bir sarılık peydâ etmişti.

Yemek yiyemedim. Yalnız kalmak, sükûnet içinde, beni mahveden şüphelerle karşı karşıya kalmak, üzerime hücûm eden bu bir sürü esrârı bir pehlivân gibi sıkıştırıp yere vurmak istiyordum.

İyiden iyiye gece hulûl etmiştim. Hizmetçim uyuduktan sonra odamdaki lambaları, şamdanları yaktım. Nevmîd-âne, sanki ziyâdan istimdâd ediyordum. Cüz-dândan banknotları, çantadan da paraları çıkardım. Bin altı yüz frank kadar bir para... Sonra sâ'atleri de masanın üstüne dizdim. Aslı her dakika değişen ser-güzeştimin müşahhas bir yığın alâmeti şurada, gözümün önünde duruyordu. Sâ'atleri kurup takırdıları işitmek ihtiyâcını hissettim. Âh! İşin iç yüzüne bir kere vâkıf olabilsem, ne olduğunu keşfetsem! Keşfetmek hâ? Ne mümkün. Akla gelebilecek bütün farziyyeler beynimin içinde yüz defa döndü, dolaştı hiçbirisi de sağlam çıkmadı.

Yoksa deli mi oldum?

Hafif baygınlık gibi bir hâl hissettim. Âdetâ kendimden geçerek “Deli, deli!” diye bağırdım. Gecenin

sükûneti arasında mahûf bir sadâ bütün mevcûdiyyetime aksetti: deli deli! Yerimden fırladım; yedi tane sâ'atin mutarrid, mütevâlî darabâtı garîb bir âhenk teşkîl ediyor, sesleri gittikçe büyümeğe, çoğalmağa başlıyordu. Yemîn ederim ki kapakların âdetâ nefes alır gibi kabarıp indiğini gördüm. Evet sâ'atler nefes alıyor, birisi de şuracıkta, yanımda yaşıyordu. Yumruklarımı sıkarak bu korkunç canavarlara saldırdım ve mütehevvir-âne, son takırtı işitilme-yinceye kadar vurdum, ezdim...

Bundan sonra ne olduğunu artık hâtırlayamıyorum, yalnız ertesi günü kalktığım zamân hizmetçi-yi karyolamın ayak ucuna oturmuş buldum. Anlatıyordu: gece yarısı odamda büyük bir gürültü işitmesi üzerine yanıma koşmuş ve beni masanın önünde baygın, ellerim cam kırıklarından kanla mülemma' olduğu hâlde bulmuş.

Baygınlıktan mütehassıl birkaç sâ'atlik uyku yorgunluğumu biraz izâle etmiş, aklımı başıma

Kapıdan kovsak, bacadan düşer.

(s.408) getirmişti. Düşündüm. Geceki vak'a ikinci defa tekrâr ederse cinnet benim için muhakkak idi. Sâ'at

dokuzda tren var. Şimdi sâ'at henüz yedi. Eşyâmı ve yol çantamı mümkün olduğu kadar sür'atle bağlayıp hâzırlamasını hizmetçiye tembîh ederek bilet almak için dışarı çıktım.

Daha zukâk kapısının eşiğinde iken kuvvetli bir el omzuma dokundu, bir zâbıta me'mûru belindeki revolveri göstererek bilâ-mümâna'at kendisini ta'kîb etmemi söyledi.

Bir rezâletin vukû'una meydân vermemek için ta'kîbe hâzır olduğumu söyledim merkez komiserinin yanına girdiğimiz zamân sevinçten bağırarak:

— “Oh! İşte yakalandın! Koca çapkın! Görüyorsun ya fenâ adamlar ne olursa olsun dâ'imâ yakayı ele verirler. Haydi bakalım: adın, mahall-i ikâmetin?”

Oturduğum evde taharriyyât icrâ etmeleri ihtimâli beynimi attı. İ'tidâlimi muhâfazaya çalışırken dünyânın bütün ıztırâblarını çeki-yorum, zannettim. Ma'a-mâ-fih cevâb vermek îcâb ediyordu:

— “Lütfen, efendim, birkaç dakika müsâ'ade buyrunuz, ricâ ederim. Başıma gelenler o derece

şâyân-ı hayrettir ki size anlatabilmek için biraz zihnimi toplamak lâzım.”

— “Ser-güzeştinizi anlatmak zahmetini lütfen ihtiyâr buyurur musunuz; tabîî siz tamamıyla bî-günâhsız, değil mi, efendim? Hah hah! Beyâz şapka oyununu pekâlâ biliyoruz.”

“Beyâz şapka oyunu!” Aman yâ-Rabbî! Bu yeni mu'ammâ da nereden çıktı! Bu nâzik noktada kuvvet ve metânet göstermeğe ve söyleyeceğim sözlerin mü'essir ve ma'nîdâr olmasına çalıştım. Bu istihzâ sebebiyle a'sâbımda hâsıl olan ihtilâcât beni şâyân-ı merhamet bir hâle soktu.

Komiser — “(Pür-hiddet) Hükûmetle eğlenmeğe karâr verdiğiniz anlaşılıyor. Fakat habs-hâne sizi her şey'i i'tirâfa mecbûr edecektir” dedi.

Fransa konsolos-hânesinden sorup öğrenmelerini, hiç olmazsa bi'z-zât mürâca'atla cebimde çıkan eşyâyı teslîm ettiğim polis karakolundan tahkîk-i keyfiyyet etmelerini ricâ ettim. Fakat pek az bildiğim İspanyolca zihnimde alt üst olduktan sonra dilime dolaşarak nutkumu tutuyordu. Hele muhâtabımdaki kanâ'at-ı vicdâniyye beni büsbütün şaşırtıyordu. Me'mûr ayağa kalktı ve

diğer emr üzerine yanımdaki polis revolveri elinde olarak beni uzun ve karanlık bir koridordan geçirdi. Açık bir kapıdan içeri iterek kapıyı üzerime kilitledi. İşte olacak olmuştı. Karanlık mahpus, nem-nâk ot minder, mute'affın bir koku neşreden kirli

Kuş var eti yenir, kuş var et yedirirler.

(s.409) örtüler. Esrâr-engîz mâcerâmin korkunç birer âkıbeti idi. Lâkin şunu i'tirâf ederim ki şu dakika içinde bulunduğum felâketi bundan evvel geçirdiğim tereddüd ve intizâr dakikalarından daha hakîkî buluyordum! Husûsiyle dünyâda bir “Ânlar” bulunacağını düşünmem bana büyük bir tesellî veriyordu. Benim gibi, günler süren ıztırâb içinde yaşamayanlar bu düşüncenin ehemmiyyetini takdîr edemezler. Ben ne anlaşılabilir bir sihrin kurbânıyım ne de deliyim! Hatta önüme gerilen muzlim setre-i hafâyâyı birden bire delip atacağımı düşünerek adâlet-i beşeriyye karşısında musîbete, felâkete mahkûm olduğumu bile unutuyordum.

Bomboş hissiyyât arasında canlı iki kelime var idi: “Beyâz şapka!” komiser: —“Ben beyâz şapka oyununu biliyorum.” demişti. Fi'l-hakîka benim açık renkte bir şapkam

var. Aklıma geliyor. Bir hafta mukaddem “Rekâbet kabûl etmez tenzîlâtı kataboni şapka mağazası”ndan satın almıştım. Fakat herkesin giydiği açık renkli şapkadan bir farkı yoktu. İspanyolların kullandıkları enli kenârlı bir şapka idi. Vak'a ile bunun arasında ne münâsebet olabilir idi?

Lâkin kendi kendime sordüğüm bu kısa su'âl bana bir kanâ'at verdi!

Ot şapka ile vak'a arasında bir münâsebet var.

Geçirdiğim bir haftalık hayâtı en küçük bir noktasını bile kaçırmayarak tedkîk ettim. Ayrı, büsbütün hâric teferru'ât, garîb birtakım tevâfuklar meydâna çıktı. Aldanmamışım. İlk para çantasını ve sâ'ati cebimde bulduğum gün... Ooh! Tamam tamam beyâz renkli şapkayı birinci giydiğim gün idi. Ne hâriku'l-âde mutâbakat! Ooh, sıra ile cebim boş olarak avdet ettiğim dört gün havâ yağmurlu olduğundan başka şapka giymiştim. Bi'l-âhire açık renkli şapka ile yanımda sâ'atler, mücevherler olduğu hâlde avdet ettim. Sonra, daha sonra? Artık bir ma'lûmla bu kadar mechûller arasında ileri gitmek benim için kâbil değildi ve bütün gayretimde

bu noktayı geçemeyerek tevakkuf etti. Acabâ hakîkatten ne kadar uzak bulunuyordum?

Kilit içinde bir anahtar döndü. Kapı açılarak konsolos ve me'mûr içeri girdiler. Bu bir halâs, bir selâmet idi. Komiser: büyük bir mahcûbiyyetle beyân-ı i'tizâr ediyor. Konsolos elimi sıkıyor, gardiyan oturduğum ot minderin örümceklerini süpürüyordu.

Komiser tekrâr, tekrâr “Âh ne büyük yanlışlık, senyor, ne şâyân-ı te'essüf hatâ! Beni afv ediniz, senyor! Ve birlikte madeira şarabıyla bir kahvaltı etmek lütfunu esirgemeyiniz senyor! Me'mûriyyetimizin îcâbâtı; bazen böyle hatâlar olur. Sizin gibi şâyân-ı ihtirâm bir zât... Fevka'l-âde müte'essifim, senyor.” diyordu.

Kendi ekmeğini kendi kırar.

(s.410) Komiserin husûsî odasına geldik: oturmam için koltuk takdîm etti. Beni meşgûl eden bir şey` varsa bu esrârın miftâhını elde etmek. İzhâr-ı nedâmet eden komisere sözü kısa kesmesini ricâ ettim.

Komiser — “Vereceğim îzâhât pek kısa ve basittir. Sevgili senyor. Ma'lûmunuzdur ki bütün şehirlerde sarıklar birer cem'iyet teşkîl ederler.

Bunların gâyet mükemmel nizâmları, gâyet vâkıf-âne tertîb edilmiş planları vardır. Barcelona'da da böyle bir cem'iyetin teşekkülünü haber aldık. Hatta evlerinde taharriyyât icrâ ettik. Fakat iş-güzâr herifler sûret-i zâhire de nâmûs-kâr görünen birçok adamlarla birleşerek bunlara yataklık hizmetini gördürüyorlar-mış.

Taharriyyâtımızdan bir netice çıkmadı. Yalnız alâmet-i fârikalarını keşfettik. Bu da beyâz şapkadır. Tıpkı sizinki gibi üzerinde ince bir şerîd bağlıdır. Bu beyâz şapkalılar şehrin en kalabalık caddesinde gezinirler, çünkü başlarındaki alâmet-i fârika ancak bu gibi yerlerde işe yarar. Ufak bir müsâdeme olur biri cebindeki ganîmeti diğerinin cebine aktarır ve bu o derece bir mahâretle vukû'a gelir ki ufak bir şey' bile his olunmaz. Tertîb ve taksîm, vezâ'if-i fevka'l-âdedendir. Harekât-ı vâkı'â, birbirine uygun, bu adamlar şahsen tanışmadıkları içindir ki siz böyle bir yanlışlığa dûçâr oldunuz. Beyâz şapkalılardan ilk tevkîf ettiğimiz bizim hesâbca siz oluyorsunuz... Âh! Gülmekte haklısınız, gülünüz. İleride biz daha ziyâde sevineceğiz. Hiçkimseye bundan

bahsetmeyiniz. Siz bunu bir sır gibi saklayınız ve beni de afv ediniz.”

Birkaç gün sonra daha Barcelona'yı terk etmeden (Rekâbet kabûl etmez tenzîlâtı kataboni) mağazası sâhibinin de ind'el-muhâkeme berâ'at ettiğini haber aldım. O cânîlerle münâsebeti yokmuş. Çünkü o meş'ûm şapka kemerin anbareten çıkardığı eşyâlar arasına karışarak mağazasına gelmiş.

Kanatlar

Nihâyet, en büyük mesâ'ide iktihâm edildi: (Count Zeppelin'in balonu Almanya havâlarında dolaştı. Bir sabâh da (Belériyu) Fransa sâhilinden uçup gitti.

Evet (Belériyu) denizlerin üzerinden uçuyordu. İnanır mısınız? Hayret!

Zannedersem, bunu size çoktan söylediler. Gazetelerde kaç kere okudunuz.

Asıl garîbi nedir? (Belériyu) âb ve havâ beyninde, göze görünmeyecek derecelerde, bulutlara dalmış uçarken, cihet-i muvâsalatını

Gelecek deveden, gelen tavuk yeğdir.

(s.411) bilmiyordu! Tenhâ`î-i hakîkî içinde yapayalnız... Kendisinden evvel hiçbir sîne-i beşerin teneffüs etmediği fezâlar arasında, öylece kalırken acabâ ne düşünüyordu. Hele beyâz sâhili, “Dover” şatosunu görüp de İngiltere’ye sukût edince ne düşünmüştü? İnsânların, muzafferiyet, dedikleri hâtıra-i ulvînin nakş-ı ebedîsi olacağına şüphe etmediği zamân acabâ kalbi neler hissetmişti!

Şu ihtirâ’ın sonu neye varacak? Halk ve onları idâre edenler ne düşünüyorlar? Şüphe yok ki bu hârîka-i zekâ’iyye evvelâ hayret, sonra takdîr, daha sonra da endîşe ile istikbâl olundu. Hele endîşenin en büyüğünü İngiltere hissetmiştir.

İngilizler bu ne! —dediler— Büyük bir Britanya artık nüfûz-ı şîrânesini gâ’ib mi edecek? Dünyânın pek büyük kısmına hükmederek şu kadar hükûmete karşı duran bu ada artık bizi himâye edemeyecek mi? Etrâfımız zehirlerle, zehirlilerle mücehhez. Lâkin eyvâh ki (Beleryu) bütün bunların üzerinden bakarak geliyor. Aman, dikkat edelim, kendimizi hemân müdâfa’a eyleyelim.

Şimdi de bir zerre-i semâvî i’ mâline başlayalım.

Ve derhâl, harbiyye nâzırı, başını elleri arasına dayayarak düşündü, taşındı... Her nev’i tayyâreler yaptıрмаğa karar verdi. İşte daha başlamadan evvel, şöyle tasarlamak için birkaç bin İngiliz lirasına ihtiyâc vardı.

Kâbil-i sevk balonlarla, tayyârelerin atacakları hatavât-ı terakkî, şüphe yok ki lokomotiflerle, gemilerinkine benzeyecektir. Bugünkü hâli elbette yarına nisbeten nâkıs ve basit... Bâ-husûs vesâ’it-i harbiyye te’sîriyle hareket etmeğe başladığı zamân... Aman yâ-Rabbî, kim bilir? Ne hâle girecek! Onları mahvetmek için, tabîî topçulukta değişecek, topların ağızları göklere dikilecek. Artık su ve toprak havâyâ karşı kendini muhâfaza için ne eziyetler çekmeğe mecbûr... Hele, i’lân-ı iflâs eden hükûmetlerin harâbiyyet-i ebediyyesi tasavvur olunur şey’ler değil.

Mübâlağa mı ediyorum? Hayır, hayır... Mes’ele meydânda. Fakat zannederim ki o vakit mücâdelât-ı arziyyenin semâlara kadar tecâvüz etmesi aleyhinde birçok ses

haykıracaktır. Ooh, semâlardan kan yağmasına asla dayanılmaz. Şimdi, azîz yavrularım, mutlakâ “Fenn bunun için mi terakkî ediyor? Öyle ise bizde ona la'net ederiz.” diyeceksiniz. Lâkin pek acele etmeyiniz.

Mâ-ba'dı var.

Lakırdı torbaya girmez.

(s.412) **Bir Eşeğin Hâtırâtı**

—Mâ-ba'd—

— Vâlidesi (Pür-hiddet)

Hangi madalyonun?

— Polin

Sizin verdiğiniz...

— Vâlidesi (Hâlâ hiddetli)

Benim saçlarımla verdiğim mi?

Ee, saçlarımı ne yaptın?

Zavallı Polin madalyonu uzatarak:

— İşte hepsi burada! Cevâbını verdi. Kadın kıpkırmızı kesilerek:

— Hâ! Benim saçlarımı eşeğin kılılarıyla mı karıştırdın... Âh! Sen! Âh... Zâten seni de onun yanına koymalı. İkiniz bir. Demek ki eşeği de beni sevdiğin gibi seviyorsun, öyle mi?

Ve bir ânda madalyayı mütehayyir kalmış Polin'in elinden kaparak yere atıp ayağıyla ezdi. Bin parça etti. Sonra, kızına bakmaksızın, kapıyı kemâl-i şiddetle kapayarak ahırdan çıktı, gitti.

Polin vâlidesinin bu nâ-gehânî hiddetinden şaşırılmış, korkmuş bir hâlde, öylece, bir dakika bî-hareket kaldı ve hemân benim boynuma sarılarak hıçkırmağa başladı:

“Kadışon, Kadışon! Bana nasıl mu'âmele ettiklerini görüyorsun ya! Seni sevdiğimi bir türlü istemiyorlar, fakat ne derlerse desinler, ben seni seveceğim. Çünkü iyisin, merhametlisin, beni hiç azarlamıyorsun... Hiçbir yerimi incitmiyorsun. Hem de emelin dâ'imâ beni eğlendirmek. Yalnız acıdığım bir şey varsa o da beni anlamaman, lakırdı söylememen! Âh, laf söylesen, ben seninle ne kadar konuşurum.

Mum yanmayınca pervâne yanmaz.

(s.413) Polin sustu ve kendini yere atarak ağlamasına devâm etti. Ben de onun kederinden pek mükedderdim. Fakat tesellî etmem, kendisini anladığımı anlatmam kâbil değil ki. Şimdi şu hiddeti burnunda, kadına kızıyordum. Niçin, niçin zavallı

kızcağızı üzüyor, hırpalıyordu? Eğer dilim olsaydı, mutlakâ ona derdini söyleyecek, nahîf yavrusunun sıhhatini böyle ikide bir ihlâl eylememesini ricâ edecektim. Polin'e melûl melûl bakmakla iktifâ ettim.

Kadın madalyonu yere fırlatıp ezdi.

Annesi gideliden beri bir çâr-yek kadar olmuştu ki bir hizmetçi kadın kapıyı açarak seslendi:

“Küçük hanım, anneniz sizi çağırıyor. Ahırda kalmanıza râzı değilmiş. Bir daha girmesin diyor.”

Polin:

— Kadişon'um! Benim bî-çâre Kadişon'um! Bak üstelik, bir de seni benden ayırıyorlar.

Diye bağırdı.

— Evet, küçük hanım; yalnız gezmeğe giderken görürsünüz, olmaz

mı? Vâlidemiz sizin yerinizin ahır olmayıp salon olduğunu söylüyor...

Polin cevâb vermedi. Vâlidesinin sözlerine itâ'ata mecbûriyyet hissederek kalktı, beni son defa kucaklayarak ayrıldı. Göz yaşlarının boynumu ıslattığını duyuyordum.

Nâ-dân nasîhati çiğ et gibidir.

(s.414) **Muhterem Hanımlara**

Â ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

—Mâ-ba'd—

Acabâ â ilede bir hâkimiyete hakîkaten ihtiyâc var mı?

Hiçbir cem'iyyet yoktur ki orada bir hâkimin lüzûmu hissedilerek, nasb olunmasın! Cem'iyyeti teşkil eden efrâdın efkârı, hissiyyâtı menâfi'î müşterek olmadığı için hukûk nokta-i nazardan müsâvâtı der-uhde eden umûmî bir kânûna tâbi'iyet te'mîn edilmezse orada ya hiç iş görülmez yâhûd herkes yek-diğerinin aksine hareket eder. Hâlbuki insânlar dâ'imâ muntazaman çalışmağa mecbûrdurlar. Adâlet her cem'iyyetin mûcib-i harâbiyyesi olur. Haydi, herkes ayrı ayrı çalışsın, diyelim. Netice yine izmihlâldir.

Hâsılı, şu iki hâlde de bir millet, ya mefkûdiyyet-i i'mâlden yâhûd da harekât-ı ser-keş-ânedan dolayı mahvolup gider. Öyle ise hükûmetin vücûdu zarûrî ve tabî'îdir.

Lâkin, umûmî bir cem'iyyetin efrâdı beyinde mümkün olduğu kadar müsâvât-ı hukûk bulunduğunu farz etsek bile, â'ile mecbûrî olarak iki gayr-i müsâvî kısma ayrılmıştır. Bir tarafta ebeveyn, diğer tarafta çocuklar.

Demek oluyor ki â'ilede yek-diğerine benzer şahsiyyetler teşkîli gayr-i kâbil. Evet, çünkü çocuklar kendi kendilerine ne yürüyebilirler, ne yiyebilirler, ne bir şey öğrenebilirler... Adem-i tecrübe yüzünden uzun müddet efâl-i zâtiyyeden bile mahrûm kalırlar. Onlar evvelâ vâlidinin âğûşunda taşınmalı, beslenmeli, sonra başkaları tarafından ta'lîm ve terbiye edilmeli. Bu vazîfeleri kim der-uhde edecek? Onların mevcûdiyyet-i dünyeviyyelerini kimler tekellûf eyleyecek?

Ebeveynin çocuk hakkında nüfûzları birdir,

Verince kırkı, gider korku.

(s.415) müsâvîdir ve kefâlet-i müştereke de cârîdir. Çocuk, peder ve

vâlidesinin evâmirine, kendisinde hiçbir fikir tefevvuk-ı tasavvur etmeyerek, ser-fürû-bürde-i inkıyâd olmalıdır. Bunu taht-ı emniyyete almak için de ebeveynin ilk vezâ'finden biri yavrularının kalbini ayrı ayrı muhabbetlerle perverde etmemektir. Yavru nazrında pederiyle vâlidesi yek-vücûd bulunmalı.

Zarar yok, biraz sonra, çocuk iki kişi beyinde gerek fikren gerek irâdeten mübâyenet bulunduğunu varsın anlasın. Bundan bir şey çıkmaz. İttihâd-ı şahsiyyetin adem-i imkânını teslim etmesi evvelki muhabbeti hiç de halel-dâr eylemez ve o iki uzv-ı esâsî arasında, hâkimiyyet cihetiyle bir tefevvuk bulunduğunu bildiği hâlde bile günün birinde â'ile te'sîs edince evlâdına yine evvel-be-evvel bu rûchânı hissettirmemeğe çalışır.

Acabâ bu pek mühim olan hâkimiyyetin saffet-i mümeyyizesi nedir.

Kuvvet ve fikir.

Evet, â'ilede hüküm, onu müdâfa'a için îcâb eden kuvveti ve idâre için de elzem bulunan ehliyyet-i fikriyyeyi hâ'iz olana â'iddir.

Bu sözle “Hakkı, kuvvete istinâd ettiriniz.” anlaşılmasın. Her hâkimiyyetin, vazîfesini hüsn-i îfâ için mutlakâ kuvvete muhtâc bulunduğunu hepimiz teslim ederiz. Kuvvet, hâkimiyyetin kâ’ide-i esâsiyyesi değil, belki, şartıdır.

İşte â’ilenin ve sonra cem’iyyetin ibtidâ-yı teşekkülünde, erkeğin kuvve-i cismâniyyesi, kadına karşı bir hakk-ı tefevvuk vermişti ki buna zâten tabî’aten i’tirâz olunamaz. Bidâyette, kadını ilk himâye eden erkek olmuş te’sîrât-ı hâriciyyenin pîş-i hücumunda bir sedd-i müdâfa’a hâlini almıştı. Eğer kadîmen, hâkimiyyet-i beytiyye bukadar kuvvetli olmasaydı, müte’âkiben hâkimiyyet-i siyâsiyyenin büyük bir kısmını işgâli mümkün olamazdı. Gerçi, “Bugün, ya’nî cem’iyyet-i medeniyyede, â’ile pek o kadar mehâlik-i mâddiyyeye ma’rûz değildir. Müdâfa’a vazîfesini der-uhde edince ehemmiyyeti tenâkus etlemiştir.” deniyorsa da hayır, bu fikir asla şâyân-ı kabûl görülemez. Zîrâ tehlike vukû’unda yine bütün kuvvet ve şecâ’atiyle karşı duran: erkektir. Kadın her ne kadar, münâsebet düştükçe, kahramân-âne hareket ederse de tabî’aten ve i’tiyâden

korkaktır, aleyhinde vukû’ bulacak şiddet ve hakâreti kemâl-i fedâ-kârî ile reddedecek bir hâmîye dâ’imâ muhtâcdır. Erkek: bâzû-yı â’iledir ve aynı zamânda bir re’îstir, bir hizmet-kârdır, mutî’ bir askerdir. Kavî olan, bazen efendi, bazen köle olur. Mütakâbilen kadında hem câriye, hem hanımdır. Â’ile erkeğe istinâd eden bir devlettir, kadın bunu tamamıyla tasdik eder ve imtiyâz-ı kuvveti tamamıyla zevcine bahş eyler.

Mâ-ba’dı var.

Osmân Fahrî

Hezâr-ahbab olan ehl-i televvünden

vefâ gelmez.

(s.416) **Mâder-i Elem**

Bu, sensiz bulunduğum son gecedir. Bu hâl beni pek tatlı bir hulyâ-yı sa’âdetle okşuyor, yavaş yavaş ağzıma kadar çıkan, sonra beni boğuveren bir su gibi teneffüsüme mâni’ oluyor.

Yarına! Yarına!

Bugün.

Kat’iyyen uyuyamadım. Geceyi senin yastığına dayanarak geçirdim. Şiryânlarımın darabâtından başka hiçbir ses yok. Sonra, gün beyâz adımlarla ilerledi. Pencereyi açtım. Bir

mâ'î sis çayırları kaplamış, orman şafak ziyâları arasında pırıldıyor, sanki bütün hadâ'ik-i semâviyye etrâfa gül yaprakları serpmiş.

İşte bu ilk sabâh, yevm-i ebediyyetimin tulû'u idi. Sonra indim. Seni istikbâl için kapıların hepsini açtım. Ma'a-mâ-fih, sen bana şir şey' söylemedin ki hangi sâ'atte geleceğinden bile bî-haberim. Yalnız, biliyorum ki bugün geleceksin. Bir telgraf çekerek belki beni korkutmak istemiyorsun. Bu lütfuna teşekkür ederim, sevgili John'um. İhtimâl ki onu açmaya kat'iiyen cesâret edemezdim.

Sahrâda, tâ uzakta ilk tren geçiyordu. Uzun müddet bekledim. Gürültüsü ufkun içinde gâ'ib olup, gitti.

Öğleden sonra sâ'at 2.

Yavrum, merhamet et! Biraz daha kuvvetim varken gel!

Gece yarısı.

Artık bitti... Bütün trenler geçti, bütün trenler, kalbimin üzerinden geçti. Hiç biri benim John'umu getirmedi. Şimdi ağlayamıyorum, çünkü meserretimden çok

ağlamıştım, ıztırâbıma artık yaş kalmadı.

Öldüm, yaşıyorum. Gözlerim açık olarak ölürken yaşıyorum. Acabâ yarın sabâha yetişebilecek miyim? "Michelle": — Mösyö, hasta mı oldu da gelmiyor, diye bana sordu. İşte bir ay var ki zavallı kız benimle berâber, onun yuvasını yapmak için çalışıyor. Gözlerimi eğdim, pek mahcûb oldum: —Evet, Michelle, biraz hasta... Eğer hasta olmasaydı, gelirdi, değil mi?" diye cevâb verdim ki bu sözümle onu isticvâb ettiğime de şüphe yoktur.

Mâ-ba'dı var.

Yol bilen kervâna katılmaz.

Ma'ârif'ten 103 Hüseyin Avnî, 71 Mustafa Râgıb, Kabataş İ'dâdîsi'nden 626 Abdülkâdir, Dersa'âdet Telgraf ve Posta müfettişlerinden Sâdık Bey-zâde Ali Haydar, Kabataş'tan Hüseyin Râsim, Şemsü'l-Mekâtib'den 134 Şemseddîn, 152 Râcih, 393 Cevâd efendilerle Aksaray'dan Lütfiye hanım.

Doğru Halledenler:

Dârü'l-muallimîn'den 210 Hikmet, 216 H. Cevâd, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten Gördevsli Emîn Hilmi, Mercân İ'dâdîsi'nden Muhammed

Ekrem, Dârü'l-mu'allimîn'den 161 Muhammed Muharrem, Hadîka-i Meşveret'ten 708 A. Nihâd, İstanbul İ'dâdîsi'nden 158 Kerîdî Şefîk, 73 Halkî, Kanlıca'dan A. L., Hadika-i Meşveret'ten M. Şinâsi, 80 Zâkir Şükrî, Vefâ İ'dâdîsi'nden 103 Şâkir, Mercân İ'dâdîsi'nden 6 Ferîd Fethî, Mekteb-i Sultânî'den 128 Josef Kohan, Debistân-ı İrâniyyâ'ndan Ahmed Tevfîk, Mekteb-i Tefeyyuz'dan Fâzıl, Âfitâb'dan 23 Ahmed Ali, 5 Ahmed Kadîrî, 39 İhsân, 366 Abbâs Fevzî, 52 Hasan Zühdi, 35 Sa'id, Seyfeddin, Mün'im, 22 Abdullah, 171 Âbidîb, 123 Fikrî, 72 İsmâ'il Fu'ad, 360 İbrâhîm Edhem, 201 Abdullah efendilerle İnât Mektebi talebâtından 139 Sâ'ime, Kumkapı'da Mebrûke İhsân hamımlar.

—Bir Tebşîr-i Mühim—

(Arkadaş)ınız 12'inci nüsha-sıyla altı aylık koleksiyonunu ikmâle muvaffak olmuştur. Ba'zı taraflardan edilen ârzû üzerine birinci numaradan i'tibâren on iki nüshayı bir arada mükemmel sûrette teclid ettirerek yalnız gazete pahasına olarak (12) kuruşa verilmesini muvâfık bulduk ve bu ümniyye ile ancak elli, altmış takım

kadar ihzâr ederek mücellide teslim ettik. Bir haftaya kadar hâzırlanacak olan bu nefis ve mükemmel cildlerin çabucak kapışılacağından emîn olduğumuz için şu sûretle kârî'lerimizi haber-dâr etmeği bir vazîfe add ediyoruz.

Muhammed Hudâverdi

Gümüşsuyu Hasta-hânesiyle Harbiyye, Mühendis-hâne, Mülkiyye ve Dârü's-şafaka mektepleri dış tabîbi

Mu'âyene-hânesi: Sultan Ahmed Belediye Bağçesi karşısında Taş Mekteb isâlinde numara — 78

Hiç ıztırâb çekmeden diş çıkartmak ve dişlerinizdeki her türlü emrâzı terakkıyât-ı hâzıra-i fenniyyeye göre tedâvî ve son sistem üzere diş i'mâl ettirmek isterseniz mezkûr mu'âyene-hâneye bir kere mürâca'at ediniz.

Fukarâ meccânen tedâvî edilir.

Fındıklı'da Şemsü'l-Mekâtib tarafından Temmuz'un ikinci cum'a günü Beykoz'a kadar gâyet mükemmel bir tenezzüh icrâ edilecektir. Biletler (10) kuruş.

Kâri`lerimizden bir istimzâc:

(Arkadaş) ınızı ta'tîl zamânında haftada bir çıkarmak fikrinde olduğumuzu tâ evvelki nüshalarımızda beyân etmiştik. Lâkin aradan epeyce müddet geçmesi ve buhrân-ı mütâla'ât devresinin hulûli bizi düşündürmekte olduğundan bir def'ada kâri`lerimizin fikirlerini istimzâc etmeği münâsib gördük:

1. (Arkadaş) ı haftada bir çıkaralım mı?
2. Bu sûrette kaç sahîfe olsun?
3. Sahîfeleri azaltarak yirmi paraya vermek münâsib olur mu?
4. Mündericâtında daha ne gibi şey`ler görmek istiyorsunuz?

Bu bâbdaki fikirlerinizin açıkça ve muvazzah imzâ ile beyân buyrulması ve cevâbların Meziyyet Kütüb-hânesi'ne veyâ Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası'na yâhûd da Bâb-ı Âlî Caddesi'nde Kasım Efendi'nin dükkâna veyâ Bayezid'de Dârü'l-fünûn karşısındaki kâğıtçı Hüseyin Efendi'ye bırakılması ricâ olunur.

Ciddî ve müfid kitâblardan bu def'a intişâr eden:

Sıhhî Musâhabeler

—Kadınla Doktor Arasında—

Mu'allim muhterem Doktor Besîm Ömer Beyefendi'nin mukaddimelerini ihtivâ eden ve gâyet vâzih ve selis bir üslûb ile yazılan bu eseri, sıhhat-i bedeniyeleri selâmet-i irkiyyemizi te'mîn edecek, vatana zinde ve cevval bir nesil ilâve eyleyecek olan, münevver ve tenzîh hanımlarımıza takdîm ederiz.

Me`kûlât, melbûsât, tebdîl-i havâ, banyolar ve tuvalet hakkında en mühim ve en yeni ma'lûmâtı câmi'dir.

Â`ileler içinde mütâla'ası —Memleketin ahvâl-i sıhhiyyesi nokta-i nazarından— elzem olduğundan â`ile re`îslerine ayrıca tavsiyeyi vecîbe add eyeriz.

Fiyatı 4 Kuruş

Bâb-ı Âlî Caddesi'nde [Muhtâr Hâlid] ve [İkbâl] ve diğer büyük kitâbcılarda satılır.

Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası

Bâb-ı Âlî — Ebû's-su'ûd Caddesi'nde numara 67

Memleketimizin en fa'âl ve güzîde mürettiblerinin teşkîl ettikleri bir şirketin taht-ı idâresinde bulunan bu matba'a her türlü kitâb, gazete vesâ`ireyi gâyet ehven ve mükemmel bir sûrette tab' eder. Dışarıdan sipâriş kabûl olunur. Harfler yeni mu'âmelât, gâyet muntazam...

İşte nefâset-i tab'iyyesine de (Arkadaş) en celî bürhândır. Matbû'ât müntesibleri bir kere bu matba'aya mürâca'at buyurmalıdırlar.

Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası — Komandit Şirketi

14. ARKADAŞ, C: 1, Nu. 14

Numara 14, Cild 1

On Beş Günde Bir

Pencşenbe, 15 Temmuz

326

Mahall-i İdâre

Abone Şerâ'iti

Dersa'âdet — Vefâ'da:
[Meziyyet Kütüb-hânesi]

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiyye için
senelik 30, altı aylığı 20
kuruştur.

Müdîr: Midhat Sadullah

**Ma'rifet Hakk'ın ecell-i lutf-ı sübhânîsidir; izzetin hâmîsi, ma'mûriyyetin
bânîsidir.**

1 KURUŞ

MÜNDERİCÂT

1 KURUŞ

Musâhabe (Mekteb Cevelânları): Celâl Korkmazov —

Hayâtı Öğrenelim (Vatan): Bir İhtiyâr Mu'allim —

Şi'ir (Yaz Sabâhı): Şekîb Âkîf, (Girit İçin): Kemâl —

Urûk-ı Beşeriyye: (Malezyalılar ve Negritolar)

Terâcim-i Ahvâl: (Jeanne d'Arc) —

Küçük Hikâye (Son Ders): Alfons Dode —

Ta'tîl Gezmelerinden: Manastır'a Kadar —

Mekteb Dersleri: (Ma'lûmât-ı Medeniyye):

Midhat Sadullah — Mütenevvi'a

— Büyük Sözler — Handeler —

Roman (Bir Eşegin Hâtırâtı) —

Hanımlara Mahsûs Kısımda — (Â`ile): Osmân Fahrî —

Vedâ': Midhat, Fahrî —

Darb-ı Meseller — Bilmece Halleri

Arkadaş

Iyd-i Millî-i Hürriyyeti bütün kârî`lerin tebrîk eder kesb-i fahr-i eyler.

Lâzım Olur
Senelik Takvîm

	Mart, 31						Nîsân, 30						Mayıs, 31					
Cum'a	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.
Cum'a-irtesi	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.
Pazar	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.
Pazar-irtesi	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.
Salı	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.
Çehârşenbe	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.
Pencşenbe	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.
	Haziran, 30						Temmuz, 31						Ağustos, 31					
Cum'a	.	4	11	18	25	.	.	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.
Cum'a-irtesi	.	5	12	19	26	.	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.
Pazar	.	6	13	20	27	.	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.
Pazar-irtesi	.	7	14	21	28	.	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.
Salı	1	8	15	22	29	.	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.
Çehârşenbe	2	9	16	23	30	.	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.
Pencşenbe	3	10	17	24	.	.	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.
	Eylül, 30						Teşrîn-i evvel, 31						Teşrîn-i sâni, 30					
Cum'a	.	3	10	17	24	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	29	.
Salı	.	7	14	21	28	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	30	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.	.
	Kânûn-ı evvel, 31						Kânûn-ı sâni, 31						Şubat, 28					
Cum'a	.	3	10	17	24	31	.	7	14	21	28	.	.	4	11	18	25	.
Cum'a-irtesi	.	4	11	18	25	.	1	8	15	22	29	.	.	5	12	19	26	.
Pazar	.	5	12	19	26	.	2	9	16	23	30	.	.	6	13	20	27	.
Pazar-irtesi	.	6	13	20	27	.	3	10	17	24	31	.	.	7	14	21	28	.
Salı	.	7	14	21	28	.	4	11	18	25	.	.	1	8	15	22	.	.
Çehârşenbe	1	8	15	22	29	.	5	12	19	26	.	.	2	9	16	23	.	.
Pencşenbe	2	9	16	23	30	.	6	13	20	27	.	.	3	10	17	24	.	.

Muhâberât-ı Aleniyye

Ankara Gazetesi müdürine.— “Arkadaş” hakkındaki teveccühâtınıza kemâl-i samîmiyyetle arz-ı şükrân ederiz.

Nûrî Beyefendiye. — Teveccühünüze teşekkürler mukâbele ederiz. Lâkin “Arkadaş” ın şu sûretle üfûlü sizi ve sizin gibi muhterem kârî'lerimizi müte'essir edeceğini bildiğimiz için şurada biz de izhâr-ı te'essüften kendimizi alamadık.

Abonelerimize. — “Arkadaş” ciddiyetine bir delîl-i diğerk olmak üzere abone bedellerini i'ade edecektir. Bunun için makbûz senedlerini hâmilan idâre-hâneye mürâca'at lâzım gelir. Zâten altı aylık aboneler hıtâm bulmuştur.

Taşra müvezzi'lerimize. — Şimdiye kadar gönderdiğimiz gazetelerin bedellerini bir ân evvel irsâl etmeniz ricâ olunur.

“Arkadaş” ile muhâberâtta bulunmak ârzû edenler “Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi” adresine yazabilirler.

(s.417) **Numara: 14**

Cild: 1

Müdür:

Abone Şerâ'iti

Midhat Sadullah
Umûr-ı idâre için müdür,
umûr-ı tahrîriyye için
“Osmân Fahrî” nâmına
mürâca'at olunmalıdır.

ARKADAŞ

İstanbul için seneliği 27,
altı aylığı 15, vilayât ve
memâlik-i ecnebiyye için
seneliği 30, altı aylığı 20
kuruştur.

**Sevgili evlâd-ı vatanın tenvîr-i efkârına hâdim on beş günde bir neşrolunur;
edebî, fennî, ahlâkî mecmû'a.**

15 Temmuz, 1326

Pencşenbe

24 Receb, 1328

Musâhabe

Mekteb Cevlânları

İlkbahâr başlar başlamaz bütün Avrupa şehirlerinde garîb bir hâl nazar-ı dikkatinizi celb eder. Şimendüferlerde, vapurlarda, kırlarda, ormanlarda, dağlarda, sâhillerde, mu'allimlerinin refâkatinde takım takım genç mekteblilere tesâdüf edersiniz. Bunların hepsi tettebbu'ât seyâhati maksadıyla çıkmışlardır. Bu genç mütenezzihîn yalnız şehirleri gezmekle de iktifâ etmeyerek bazen uzaklara, memleketlerinin eyâlet-i ba'idesine, hatta büsbütün yabancı şehirlere kadar açılırlar.

Eskiden, birer eğlence nazarıyla bakılan şu gezmeler yavaş yavaş mekteb programlarına ithâl edilmiş ve tahsîlin avâmil-i mühimmesinden addedilerek bütün Avrupa mekteblerinde gittikçe bir tarz-ı nevîne tahvîlinin çâreleri düşünülmüştür. Müfid ile bedîî yek-diğerine terfîk eden Avrupalı talebe bu seyâhatlerde bir sene devâm eden müktesebât-ı nazariyyesini tedkîkât-ı ameliyye ile ikmâle çalışır ve mu'allimlerinin delâlet-i irfân pervâneleriyle hâdisât-ı tabî'iyyeyi yegân yegân görür, tevârih-i akvâli mü'essesât-ı kadîme üzerinde mütâla'a eder. Medeniyetlerin âsâr-ı hakîkiyyesini müzelerde temâşâ ile hayât-ı ictimâ'iyye-i beşeriyyenin safahât-ı

muhtelifesini, ahlâk ve tabâyi'ni uzun uzun tedkîk eyler. Şimendüferde olsun, vapurda olsun, hatta yaya olsun gezip dolaşılın yerlerdeki müşâhedât-ı ilmiyye nisbetinde de tabî'îdir ki âfâk-ı fikriyye tadrîci bir sûrette kesb-i vüs'at eder.

Biz bu tettebbu'ât seyâhatlerine de pek yabancı kalmamalıyız. Bi'l-akîs bu seyâhatler, yeni usûl-i tadrîs

Ağustosta suya girse, balta kesmez buz olur.

(s.418) ve terbiyenin netâyic-i tabî'îyye ve mantikiyyesinden başka bir şey` sayılmaz. Şu usûl-i ta'lîmi kurûn-ı vustâ ta'lîminden ayıran en amelî ve tecrübî farka gelince o da bugünkü mekteblerin nazarı mütâla'âtı, mümkün olduğu kadar hayâta ve tabî'ata takrîb etmek istemesidir. Mekâtib-i ciddiyye bütün vesâ'it-i ta'lîmiyyeye, ya'nî levhalara, koleksiyonlara, kimyâ-hânelere, ameliyât-hânelere, münâzır tabî'atı gözlerimizin önünde tecessüm ettiren birçok âletlere mâlik bulunmakla berâber. Yine bütün bu gayretlerin iksâ-yı hayâliyyesine vusûl için mekteb seyâhatlerinden husûle gelecek fevâ'id-i azîmeyi hiçbir vakit, hiçbir kimse inkâr eylemez.

Meselâ, hayât-ı nebâtâtı bir kâğıt üzerindeki resimlerden tedkîkin başka, bir demet çiçek üzerinden tedkîkin yine başka olduğunu hepimiz biliyoruz. Tıpkı bunun gibi, şâkirdân için bir memkeletin, bir kavmin ahvâl-i ictimâ'îyyelerini, hayât-ı husûsiyyelerini gidip, bi'z-zât görmekte, ders sûretindeki tekrîrâta kat'îyyen benzemez.

Hatta en medenî şehirlerde bile bi't-tecrûbe isbât edilmiş ki âlem hâricî ile ünsiyyet edemeyen çocukların ma'lûmât-ı umûmiyyeleri gâyet nâkıstır! Birkaç misâl arz edeyim:

Tahsîl-i tâliyyede bulunan (500) çocuktan yüzde (85) i tulû'-ı şems hakkında sorulan bir su'âle muvâfık cevâb vermekten âciz ve yüzde (72) si de gurûbu ta'rîf edememekte; yüzde (37) si ise bir buğday tarlası görmemiş, yine aynı mikdâr ormanlardan bî-haber, kezâ yüzde (62) sinin nehirler ve (52) sinin dağlar hakkında hiç ma'lûmâtı yok.

Şu hâle nazaran, tettebbu'ât seyâhatlerinde, akvâmın hayât-ı mâziyyeleriyle tezâhürât-ı hâzıralarını ba'de'l-müşâhede yardım edeceğinden, bu cevelânların, çocukların münâsebet-i ictimâ'îyyeleri için ne kadar lüzûmlu, ne kadar müfid olacağı

tasvîrden müstagnî bulunduğu gibi mekteb hayâtının yek-nesak cereyândan kurtulması da ayrı bir fâ`ide teşkîl eyler.

Lâkin dikkat edelim: bu istikşâfâtan mukaddem düşünülecek şey` bütün yorgunlukların hüsn-i neticeye iktirân etmesi için evvel-emirde bir plan, bir hatt-ı hareket ta'yîn ve tahdîd edilmesi ve sonra bu plan mûcibince, mu'allimlerin bütün görülen şey`ler hakkında ilmî be şahsî ma'lûmât vermeleri lüzûmudur.

Aynı zamânda, bu seyâhatler, mecbûrî olarak, eyyâm-ı mu'ayyen vukû' bulduğu için kemâl-i dikkatle taksîm-i evkât eylemek ve mü`essisîn-i hey`et tarafından talebenin hiçbir kayıtsızlığına meydân verilmemekte

Ayaklı canavar hapsolur mu?

(s.419) şarttır. Bâ-husûs şu tenezzühten fakîr, zengîn bütün talebenin hisse-mend ma'rifet olması, her mektebin be-heme-hâl husûsî bir masrafı taht-ı te`mîne almasıyla kâ`imdir. Yoksa fakîr çocukların bu umûmî istifâdeden, bu umûmî eğlenceden mahrûm kalmaları asla tecvîz edilemez.

Şu ufak musâhebemizle tahsîl ve terbiye mes`ele-i mühimmesi hakkında hayır-hâh mu'allimlerimizle mekteblerimizin inzâr-ı müdekkik-ânelerini celb ettik, ümîdindeyiz. İkinci ümîdimiz de memleketin rûh-ı terakkîsini hamîyyet-mend-âne teftîş ve vesâ'it-i istikmâli dûr endîş-âne ve hakîkat-i bînâne tehyi`eye çalışan ve şimdiye kadar pek, pek geri kalmış olan zavallı vatanımızda yeni bir mekteb hayâtı hâzırlayan ma'ârif-i umûmiyye nâzır-ı muhteremî Emrah Efendi Hazretleri'ne ma'tûftur.

Senelerden beri hayât-ı vataniyye bî-rûh gibi, câmid gibi hareketsiz idi. Fakat hürriyyetle birdenbire tuğyân ederek gezmek, dolaşmak, görmek emeli cem'iyyet-i Osmâniyyenin her sınıfını istilâ eylemiştir.

Mâdemki artık meb'ûslar, gazeteciler, nâzırlar, ya'nî memleketin bütün anâsır-ı fa'âliyyeti uzak, yakın seyâhatlere çıkıyorlar. Genç mekteblileri de sarf-ı tettebbu' maksadıyla gezdirmek, hiç şüphe yok ki hem kendilerinin hem de vatanın hâl ve istikbâle â`id en mühim ihtiyâclarındandır.

(Stambulskiye Novosti Rus Gazetesi Ser-muharriri) Celâleddîn Korkmazov

Hayâtı Öğrenelim

Kâ'ide-i Umûmiyye:

Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinde ve tabîî bir sûrette söylemek.

Maksad:

Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.

—12—

Vatan

Benim sevgili yavrularım, akşamları yatağınıza girip de gözlerinizi kaparken karşınızda size bir yıldız pırıldar. Odanıza girer, size bakıp, muhibb-âne gülümseyerek saçlarınızı şefkatle okşar. Anneniz de “İşte oğlumun yıldızı!” der.

Büyüdüğünüz zamân, şu civârınızdaki ağaçlık üstünde asılı gibi duran bu yıldız doğru yürüyecek olursanız, o mutlakâ dağlara gider. Orasını da geçiniz. Daha uzaklara, ufuklara açılır. Gidiniz, gidiniz, denizler üzerinde parlar; mavi, siyâh dalgalara

Eldeki fırsatı kaçırma, bir daha geçmez ele.

(s.420) atılınz. Bî-pâyân fezâlara dalar. Biliyor musunuz? Bu odanızın penceresinden akşamları size bakan pırlanta nedir? Kocaman bir dünyâ, azamet ve kadimî hayâllere sığmayan bir dünyâ!

İşte vatan bu yıldıza benzer.

Siz çocukken o da çocuk olur. Sonra yavaş yavaş yanınızda, berâber yürür. Nazarınız uzaklaştıkça, zekânız yükseldikçe, kalbiniz kesb-i vüs'at eyledikçe vatanda size büyük görünür.

Evvelâ bir zukâktan ibârettir. Sonra mahalle, şehir, kazâ, vilâyet, memleket olur. Evvelâ birkaç kişi: pederiniz, vâldeniz, birâderiniz... Sonra bir millet olur ve gittikçe çoğalır. Vatan bizimle büyür. Büyük adamlarsa onu kucaklamak, onu kucaklarında götürmek, vatani büyütme isterler.

Vatan muhabbetinin ilk şekli: te'âmülüdür. Ya'nî bize bir âdetmiş gibi gelir. Çünkü hissiyyâtımızla, isti'dâdımızla beslenir. Nasıl kuş yuvasına; arı kovanına; çiçek toprağına merbût ise insân da doğduğu yere bulunduğu muhîte öylece

bağlıdır. Âdetâ o muhîtle meşbû'dur. Başka yer görmeden evvel, Maskat-ı re'si dünyasıdır, kâ'inâtıdır. Tedrîcen daha ziyâde anlar ve hergün daha ziyâde bir muhabbetle bend-i nefes eyler. İşte bunun içindir ki dağlarda doğanlar dağları, ovalarda doğanlar ovaları severler. Deniz kenârında, sâhil yerlerde gözlerini açanlara hoş görünür. Bu küçücük vatanda su içinde bir balık gibi kımıldanırken oraya ne kadar kalbî riştelerle merbût olduğumuzu hissetmeyerek ara sıra başka yerlerde neler cereyân ettiğini anlamak için kalkıp gitmek, buraları terk etmek isteriz. Fakat o zamân “Dâ'ü's-sıla” denilen iştiyâk-ı vatan rûhumuzu o kadar ta'zîb eder ki! Hatta hayvânlar bile bu marazın taht-ı te'sîrinde: meselâ, bir kediye bulunduğ, alıştığı yerden ayırırsanız, evvelâ müte'ellim olur, yemekten kesilir. Yavaş yavaş neş'esi gelse bile, ekseriyâ bütün kuvvetini gâ'ib eder.

Hâlbuki bu insânlarda daha büyük te'sîr gösteriyor. Zîrâ hâtırâtı daha şedîd, daha vâsi', hissiyyâtı daha mübâlağa-kârdır. Husûsiyle, çocuklarda, gençlerde ve ihtiyârlarda bulundukları yerden pek ayrılmadıkları için elem-i iftirâk bütün kalblerini

müstagrık hüzn ve keder eyler. Vatanımızdan ayrılınca artık bize güneş eski tarâvet-i revnak-dârını; semâ reng-i şa'sa'a-nisârını, çiçekler bû-yı hayât-bahşâsını gâ'ib etmiş gelir. Herkes bizim için yabancı, bize bî-gânedir. Memleketimizi tekrâr görmek.

Fakat ne çâre, bu ıztırâba az çok katlanmalı! Eğer iftirâkın tevlîd ettiği âlâma tahammül etmeseydik ne olurdu? Mutlakâ hepimiz,

İmâma uygun cemâ'at.

(s.421) dâ'imâ bir yerde kalacak, iktidârsızlık, kifâyetsizlik içinde ömr-ü güzâr olacaktır. Dünyâyı tanımak ve teshîr etmek için bizden evvel muvaffakiyyetler arkasından koşanlara, evini barkını terk edenlere ihtiyâc var.

Hayât bizi ara sıra ebeveynimizden, arkadaşlarımızdan, mahalleimizden ayırır. Şu da garîbtir ki bir sevk-i tabîî bize bir taraftan, sâbit bir mesken yapabilmek ümîdini verirken diğer taraftan ma'lûmâtımı-zın, ahvâl-i ictimâ'iyemizin ancak ilerlemekle terakkî edebileceği fikrini verir. Hiç şüphe yok ki bahtiyâr yaşamak için mutlâlâ insânın bir ağaç gibi kökleşmesi lâzımdır. Zâten küçük

vatana muhabbet de işte bu ârzû-yı bekâ-yı sa'âdetten neş'et ediyor.

Eyvâh ki birçok seneden beri, taşralıların kazanmak için şehirlere hücumunu görüyoruz. Bu ne fenâ bir hâl! Zavallılar oradaki sâkin hayâtlarını, kulübelerini, kırlarını, ormanlarını, tabî'atın en rûh-perver, neşât-âver manzaralarını servet arayıp, bulmak maksadıyla terk ediyorlar. Bu hicret ne mü'ellimdir, ne büyük bir hatâdır. Sa'y-ı umûmînin muvâzenet-i milliyesi tahrîb ediliyor demektir. Birçok kişi bu cesîm kitle-i ma'îşet içinde didinir dururlar. Aradıkları refâh ve sa'âdet onlardan kaçır. Tarlaların sâf havâlarıyla büyümüş genç, dinç yavrular biraz sonra şehrin harhara-i tahammül-güdâzıyla kemirilerek mezârlıklar arasına düşüp kalırlar. Ne kadar ihtiyârlar köylerinin, güneşe serpilmiş istirahat-gâhlarının bâr-ı tahassürünü çeke çeke karanlık bir odada me'yûs ve muzdarip pineklerler.

Ooh... Sevelim, sevelim, bu doğduğumuz küçücük vatani sevelim. Göçebe hayâtına emeller beslemeyelim. Millî hikâyelerimizi diyânet-kârâne muhâfaza edelim. Âh! Baba yurdu ne muhterem, ne mukaddestir!

Ma'a-mâ-fih, biz her şey'i her nokta-i nazardan mütâla'a edeceğiz, halkın böyle sürü sürü yer değiştirmesi, memleketini, evini, ocağını boş bırakması nasıl bir felâket ise kapalı bir hayâtta aynı hâldir diyebiliriz. Münferid, münzevî, hûd-bîn bir mevcûdiyyet tabî'î çekilmez. Eğer mahalleme, bulunduğum şehre bağlı kalırsam cehâletten kâbil değil kurtulamam. Meselâ İzmir'de otursam Aydın vilâyeti ile kendimi alâka-dâr etmeyecek miyim? Samsun'da bulunsam Trabzon'la alışverişim olmayacak mı? Tabî'î, olacak. Öyle ise küçük vatanımla büyük vatanımı sevmeye, onun ekdâr ve muzafferiyâtını hissetmeye mecbûrum. Vâlidenin evlâdını büyükbabasına gösterdiği gibi, her memlekette Osmânlı'sını Türk toğrağına sevk eder. Kendi evimin, köyümün adamı olduğum gibi ben aynı zamânda da bu toprağın bir cüz'üyüm. Gerek lisânımdaki, gerek ahlâkımdaki, gerek tecelliyât-ı fikriyyemdeki husûsiyyeti hiçbir zamân gâ'ib etmemeliyim. Çünkü bunlar servet-i milliyemdir. Çünkü bunlar beni teşkil ediyor.

Bunlar umûmî tesviyelere fedâ edilemez. Nereli

Bakalım âyîne-i devrân ne sûret gösterir.

(s.422) isek öyle kalalım. Ben İstanbullu, sen Trabzonlu, öteki Manastırlı... Bütün bu tenevvü' bu ihtilâf, korkmayın, müttehiddir!

Vatan: uhuvvet-i mu'azzama-dır. Sakın onun ittihâdına muzîk bir had nazarıyla bakmayınız. Bu öyle bir ittihâddır ki ayrı ayrı birçok kısımlardan terekkeb eder. Bunların arasında dâ'imâ samîmî bir kefâlet-i müteselsile mevcûddur. Herkes kendine eş arar. Tâcirler, san'at-kârlar, ameleler, hepsi hepsi kendi çizdikleri husûsî yollarda giderler. Fakat bu yollar yine bir noktada birleşir. Tâcir ticâretten, zirâ' tarlasından, bâğcı bâğından mes'ûldür. Herkes kendine münâsib olan tarafı iltizâm eder. Sonra, hey'et-i mecmû'anın gâye-i mesâ'îsi: vatanın terakkîsi, râhatı, sa'âdetidir. Fikrî, dînî, edebî kısımlarda böyle... Bunların hiçbirisi yek-diğerinin yabancıları değildir. Hepsî birbirini anlar, hepsi birbirine istinâd eyler.

Vatan: bir büyük âiledir. Herkes yek-diğerinin birâderidir. Ne

mesâ'il-i ictimâ'iyye, ne mesâ'il-i siyâsiyye, (Vatandaş) nâmına tefevvuk edemez. (Osmânî) der demez, yek-diğerine kardeşçe mu'âmele eden Türk, Mûsevî, Ermenî, Rûm, Arnavûd, Hristiyan, Müselmân bir millet hâtra gelir. Eğer biri ötekini kendine düşman farz ediyorsa, vatanını unutuyor demektir. Eğer birimiz diğërimize Osmânî nazarıyla bakmıyorsa vatana ihânet ediyor.

Ma'a-t-teessüf, bazen vatan sînesine aldığı yavruların eliyle tehlikelere uğrar. Birkaç denî çıkar, onun sîmâ-yı necâbetindeki bütün şânları, bütün kahramânlıkları, bütün zekâları silmek, söndürmek ister. O zamân müfteris dişler "Vatan" kitâb-ı mukaddesinin, vatan târîhinin sahîfelerini kopararak, onu kuru, kanlı bir kap hâlinde bırakırlar. Sonra, bu vahşetler üstüne bir Kemâl, bir Midhat Paşa, bir Niyâzî, bir Eyüp Sabrî gelir. O yırtılmış, çiğnenmiş sahîfeleri yine eski şerefi, yine eski ulviyyetiyle i'âde eder. Yaşasın bu vicdânlar!

Vatanını hakîkaten sevenlerin hatt-ı hareketleri şudur:

"Evvelâ, ben bu toprağın filizi olduğum için bütün civârımdakilere hürmet ederim. Onları kat'iyyen

unutmam. Hiçbir şey` beni onlardan ayıramaz.”

“Sâniyen, vazîfe-i ictimâ’iyyem ve insâniyyem her ne ise ona kemâl-i sadâkatle arz-ı inkıyâd eylerim.”

Emîn olunuz ki böyle düşünürsek, her şey` yolunda gider. Menfa’at-i umûmiyye gözetilmiş ve kendine lâıyk olan mevkı’ te`mîn edilmiş olur. Ne olursak olalım, memleket bizden müstefid olur. Vizdânımıza adâlet rehberse vatan her şâ’ibeden kurtulur. El ele çalışmak, el ele yürümekle vatan ilerler...

Bir İhtiyâr Mu’allim

Böyle kalmaz, bir gün olur baht uyanır.

(s.423) **Yaz Sabâhı**

—Köyde—

Râtıb gecenin ebhire-i samt ve zalâmı
Âfâk ve muhîtâta yayılmış ve uyurken,
Gayyâ-yı hayâtın bütün âlâm-ı garâmı
Bir lahza-i tenvîm ile rû’yâda büyürken...

Bir rûh-ı revâiyih saçarak müveccihlerinden

Bir bâd-ı hafî lems eder a’sâb-ı cihânı;
Bir halka-i hüsn uçarak sanki perenden
Bin nefha-i nûşîn döker cism-i nihânı,

Ufkun sararır ve cerr-i mâddîsi parıldar...

Bir huzme-i rengin ziyâ, hâ’if ve lerzân,

Şebden kalan enkâz-ı hafâyâ arasından
Perrân olarak zirve-i kuhsâra fısırdar:

Bir subh-ı nevk bûse-i nevvârını...
Kuhsâr

Bir nevm-i serâ’irden uyanmış gibi mahmûr

Bir ince tül altında olur hüzn ile manzûr;

Yırtmış, kazımış düşmanı seylâbe-i a’sâr.

Başlar, köyün âsûde havâsından uçaklardan

Yükselen âvâre dumanlar ki muvakkat
Bir hatt-ı mu’avvecle yazar boşluğa eş’âr!

Raks etmeye başlar... Uyuyan kalb-i tabî’at

Bî-dâr uluyor: av’aveler, çan ve kavalardan

Âfâka uçan, dalgalanan kerîhli sesler
Yek-diğere, tevdî’-i ser eyler gibi ra’sân

Bir rûz-ı nûk mukaddem-i âlâmını söyler!

Şekîb Âkif

Mütenevvi'a

Vücûd-ı Beşerin Tûlû ve Veznî

Kâmet-i beşerin ta'yîni husûsunda ilk icrâ-yı tedkîkât eden zât, mösyö "Cattle"dir. Mûmâ-ileyh 19, 25, 30 yaşlarında — Üçer yüzden — dokuz yüz kişinin boylarını ölçmüş ve vasatî olarak kâmet-i insânı on dokuz yaşındakilerde 1,664, yirmi beş yaşındakilerde 1,675, otuz yaşındakilerde 1,684 metre bulmuştur.

Mu'ahharan mösyö "Lelu" nâm-ı zât muhtelif sinlerde iki bin kişi üzerinde icrâ-yı tecrübe ederek — vasatî olmak üzere — tûl-i beşer hakkında bir vech-i âtî netâyice dest-res olmuştur:

16,5 yaşından 17,5 yaşına kadar olanların kâmeti 1,567 metre; 20 yaşından 25 yaşına kadar olanların kâmeti 1,647 metre; 30 yaşından 50 yaşına kadar olanların kâmeti 1,657 metre; 50 yaşını mütecâviz olan eşhâsın kâmeti ise 1,655 metre bu iki zâtın bulmuş oldukları vasatî tûllerden kâmet-i beşerin, otuz yaşına kadar tezâyüd ve elliden sonra tenâkus ettiği anlaşılıyor.

Bunlardan başka tûl-i beşer hakkında icrâ edilen tedkîkât bize bir

vech-i âtî daha birtakım netâyici bildiriyor.

1. Şehirlilerin kâmeti sahrâ ve köylülerinkinden daha uzundur ve şehir ne kadar büyük ve zengîn olursa sekenesi o kadar toplu olur.

2. İnsânın kendisi ne kadar mükemmel olur ve çocukluğundan ne kadar az meşakkat çekerse boyu o kadar uzun olur.

3. Kâmet-i insân, kavme ve şahsa göre tahallûf eder. Kâmet-i vasatîyi tecâvüz edenlere: "Tavîlu'l-kâme" ve kâmet-i mezkûreden dûn olanlara "Kasîru'l-kâme — Cüce" derler.

Vücûd-ı beşerin veznini, yine mösyö Cattle tedkîk ederek, 25'den 50 yaşına kadar olan erkeklerde (62,44), kadınlarda ise (54,75) kilogram olduğunu bulmuştur.

Pabuc hırsızı gibi yalınayak kaçar.

(s.424) **Urûk-ı Beşeriyye**

—Mâ-ba'd—

Fakat çocukların kabîleye avdetinde bir kısmı eksik olduğu için, Doramolan onları kendi öldürmediğini, bi'l-akis mevt-i tabîî ile vefât ettiklerini söyleyerek iknâ'a çalışması

da diğerk gelenlerin evvelâ sükût edip sonra sihr-bâz tarafından yendiklerini söylemeleri üzerine babalar hiddetlenerek, onu öldürmüşler. Lâkin iyi mi etmişler, hayır... Duramolan sesini ağaçlara, ormanlara vererek, yaprakların ile'l-ebed hışıldamasına, fırtınalara vesâ'ir kuvvâ-yı tabî'iyyenin zuhûruna sebebiyyet vermiş.

Tasmanya

Tasmanya (68,000) kilometre murabba' mesâha-i sathiiyesiyle “İrlanda”dan biraz küçük bir ada olup dağlık ve sulak arâzîyi ihtivâ ettiği için ne Okyanusya gibi sıcak ve yâbis, ne de Yeni Zelanda gibi rüzgârlara ma'rûz olmadığından beyâzlar yavaş yavaş istilâ eylemişler ve yerleri tamamıyla püskürtmüşler.

Harb-i Siyâh

Tasmanyalıların bugün ancak mâzîsinden bahsedebileceğiz. Evet, bazen medeniyetin o kadar büyük, mü'essir vahşetleri olur ki... İngilizler (1804) de adaya dest-i ta'arruzlarını uzattıkları vakit hiçbir mâni'aya tesâdüf etmeyerek râhat râhat yerleşmişlerdi. Günün birinde kadın, erkek, çoluk çocuk yüz kadar yerli

kanguru avı maksadıyla dağdan inip gelirken İngilizler bunu bir tecâvüz zannederek hemân hücumla, içlerinden elli kadarını itlâf eylemişlerdir ki bu İngilizlerin târîh-i intişârlarında “Harb-i siyâh” nâmı verilen çirkin bir sahîfe teşkîş eyliyor.

İngiltere'nin muvaffakiyyet-i istilâ cûyânesini burada tehyi'e edenlerden, zâten kısm-ı a'zamî en müthiş cezâlara mahkûm edilmiş kal'a bendlerden olduğu için ara sıra kaçarlardı ve bir eşkiyâ hayâtıyla yerlileri tehdîd ederlerdi. Nihâyet zenciler aleyhine idâre-i örfiyye ilân olunarak meşhûr zincir germe ameliyyâtına ibtidâr edildi. Yerlileri askerî bir hatla gittikçe sıkıştırmak şarka doğru tard etmek icâb ediyordu. Fakat onlar bu kapana yakalanacak kadar budala olmadıklarını isbât fikriyle düşmanlarından iyi bildikleri bu yerlerde izlerini gâ'ib ederek ta'kîbâtı kurtuldular.

Hâsılı, Tasmanyalıları adadan def' için buna mumâsil birçok vâsıtalara mürâca'at edildi. Senelerce uğraşıldı. Nihâyet mi'mar (Ocuse Robinson) bunlarla uzlaşmanın çâresine bakmak için vakf-ı nefis edildi. (Brunei) adasına biraz

medeniyyete alışmış olanlarını toplayarak, onlara lisân öğretti. Bi'l-mukâbele kendisi de Tasmanya

Tekkeyi bekleyen çorbayı içer.

(s.425) lisânına vâkıf oldu. Fikirlerini anladı. Kendilerine hüsn-i mu'âmele va'd etti. Üç senede ada sulh içinde yaşıyordu.

Neticede bütün Tasmanyalıları (Bas) berzahî arâzîlerinden ma'dûd olan (Felender) adasına yerleştirdiler. Bunlar kaç kişi idiler biliyor musunuz? Tam 200! Hepsi giydirildi, bakıldı, masrafi hükûmet nâmına okutuldu, terbiye edildi. Fakat bir salgın hastalık zavallıları pek az müddet zarfında mahvetti. (1847) de ancak (44) kişi kaldılar. (Robinson) tarafından (Hubarat Tavun) şehrine getirilen en son yerli William Larry (1869) da vefât eylemiş ve Tasmanyalı kadınların hâtimesi olan zevcesi (Terevganina) da (1867) ye kadar yaşamıştır. Bu kadının Robinson'un teşebbüsât-ı müsâlaha-kâr-ânesine fevka'l-âde yardımı dokunmuş, hatta onun hayâtını kurtarmıştır.

Tasmanyalıların inkırâzı medeniyyetin bâ'is-i hicâbı olduğu gibi, urûk-ı beşeriyye ilmî içinde ziyâ' ebedîdir. Londra'da Profesör "Tayler"

bu kavmin pek eski medeniyyetlerin esâslarını kurmuş olduklarını isbât eylemiştir.

Dördüncü Bâb

Malezyahılar ve Negritolar

Borneo- Java- Sumatra- Filipin-

Malezya Yarım Adası

(Hind Şarkî Cezâ'ir Müctemi'ası) Yâhûd (Malezya) denilen adaların en mühimleri: "Borneo- Java- Sumatra- Filipin Adaları" olup bunları Asya'ya mülâhık olmakla berâber pek ibtidâ'î bir vahşet içinde bulunan Negrito kabîlelerini ihtivâ ettiğinden dolayı (Malezya) şibh-i cezâresini de ilâve edeceğiz.

Malezyahılar yâhûd Dayaklar

Malezyalıları mongol cinsindendir. Kendileri za'îf, boyları Avrupalılardankinden 8-10 santimetre kadar kısadır. Renkleri açık esmer olup ba'zılarında tahallûf eder. Yüzleri biraz murabba', yanak kemikleri yüksek ve çıkık, gözleri siyâh ve nâdirenen (Çinliler ve Japonlar gibi) mâ'il, ağızları büyük, dudakları biraz kalın fakat biçimli, çeneleri yuvarlak, sakalları seyrek, burunları ne

Avrupalılar ne de Arablara indiremeyecek sûrette kısıdır. Kendilerine “Dayak” ismini verirler ki “İnsân” demektir.

Borneo

Borneo Dayakları şimâl-i garbî sevâhilinde ve adanın dağlık olan vasat cihetlerinde ömr-güzâr olurlar. Fakat asıl Dayaklar dâhilde bulunur. Diğerleri yüzlerce sene evvel Çinlilerle imticâz eylemişlerdir.

Esmer Renk; Sivri Diş

Asıl Dayaklar epeyce güzel adamlar oldukları hâlde melezleri çok bozulmuştur. Lâkin her iki tarafta sâkin huylu, sebât-kâr ve çâlâktır.

Cildleri sarıya karîb esmerdir.

Cihânda yâr ol, bâr olma.

(s.426) **Terâcim-i Ahvâl**

Jeanne d'Arc

1409—1431

Fransa târîhinin en fecî levhalarını on beşinci asrın ilk seneleri teşhîr eder.

“Beşinci Charles”ın zamân-ı hükûmeti olan bu devir hakkında bir fikir tam hâsıl etmek için yine o devri müverrihîninden birinin Paris’in hâlini

tasvîr yollu çizdiği şu satırları okuyalım:

[Şehrin her tarafından, küçük çocukların: “Açlıktan ölüyoruz! Feryâdları pek elîm bir sûrette haykırıyor. Ötede kız, erkek yirmi, otuz çocuk bir gübre yığını üzerinde teslim-i rûh ediyorlardı. Artık mezârlar birer kişilik açılmayarak kocaman bir handek kazılıyor ve otuz kırk kişi birden atılarak örtülü örtülüveriliyordu. Mezârcılardan sorduğumuz vakit yüz bin kişi gömdüklerini söylediler. Kurt sürüleri gündüz civârda dolaşır, geceleyin cesetleri paralamak, götürmek için Paris’e kadar girerlerdi. Çiftçiler de tarlalarını terk etmişler, “Haydi, haydi bizde kurtlar gibi ormanlara kaçarak şeytânlara karışalım.” demeğe başlamışlardı.]

Pây-ı taht bu hâlde olursa artık vilâyetlerin ne manzara arz ettiğini tahmîn buyurunuz! Bu kadar derin sefâlet görülmemiş bir şey`di. Zavallı beşinci Charles`ın, bu hakîkaten milliyet-perver kralın nüfûzu da ancak Fransa`nın vasat cihetlerine te`sîr edebiliyor. İngilizler yekdiğerini ta`kîb eden muzafferiyetleriyle kabardıkça kabarıyorlardı.

Artık, Fransa'nın kâmilten yed-i teşhîrlerine geçtiğine kâni' idiler.

“Beşinci Charles”ın ile (Köylülerin kralı) diye eğleniyorlardı. Hâsılı memleket kat'iiyen mahvolmak derecelerine gelmişti.

Tam bu esnâda bütün bu cânsız sefâlet arasında vatan muhabbeti kalblerde feverân etti. İngilizlerin husûmeti onlara vatan muhabbetini öğretiyordu. İşte Fransa'yı kurtaran da hiç şüphe yok ki bu hiss-i ulvîdir ki ilk evvel “Jeanne d'Arc” ismindeki bir genç kızda tecellî eylemiştir.

Jeanne d'Arc “Champagne” ile “Lorraine” eyâletleri beynindeki “Domrémy” de bir köylünün kızıdır. Hayâta gözlerini açar açmaz gördüğü şey'ler: muhârebelerden, acılardan, yangınlardan ibâret olduğu için büyüdükçe kalbinde, şu bütün mâmeleği elinden alınan kral beşinci Charles'a karşı bir merhamet uyanmış, sonra bu hiss-i şefik Fransa'yı altüst eden İngilizler aleyhinde şiddetli bir kîne mübeddel olmuştu.

Jeanne on dört yaşında iken, bir gün

Çay kenârında kuyu kazar.

(s.427) bânçesinde, ağaçların arasından kendisine sesler gelir gibi oldu. Hâtiften bir nidâ, ona: “Haydi Jeanne, kralın memleketini kurtar...” diyordu ve bu günden i'tibâren o sesler, o hayâller sık sık görünmeğe başladı. Bir sabâh, Jeanne d'Arc, bilâtereddüd köyünden ayrılarak kralı bulmağa karâr verince pederi kızını çıldırdı zannıyla hemân bu delice fikri reddeylemişti. Zavallı, ne yapsın? Mahzûn ve muztarib civâr köylerden birindeki amcasının evine gitti. Bu adam, biraz sonra Jeanne'in sözlerine emniyyet etmiş ve köylülerin ba'zıları da genç kızın teşci' eylemişlerdir. Nihâyet efkâr-ı umûmiyye Jeanne hakkında o kadar galeyâna geldi ki kasabada bulunan ve bir ufak alay yüzbaşısı olan “Baudricourt”, şu kahramân gencin istediği şey'i, ya'nî kılıçlı, muhâfız altı neferi hemân teslimden hiç çekinmedi. Köylülerde derhâl bir i'âne açarak ona bâr-gîrle, zırh aldılar. Jeanne uzun saçlarını kesti ve bir erkek gibi giyinerek halkın temenniyât-ı muvaffakiyyeti içinden alkışlarla çıkıp gitti.

Beşinci Charles'ın bulunduğu “Chinon”a kazâsızca vâsıl olduğu zamân, kral kendisini kabûl ederek,

şecâ'at-i kahramân-ânesine hayrân olmuş ve “Orlean”ı kurtarması için ma'yyetine yüz kişi vermiştir. “Chinon” da da tıpkı “Vaucouleurs” köyündeki gibi Jeanne d'Arc, memleketi kurtarmak için semâdan nâzil olduğunu teslim eden bed-baht ahâlînin vecd-âver nümâyişleriyle karşılaşmış ve bu hâlden bütün ma'yyetinin kalblerine, bütün mevânî'î yıkıp deviren bir şiddet-i cihân-gîr-âne gelmişti.

1429 senesi Nîsânının 29'uncu günü Jeanne d'Arc küçücük ordusuyla İngilizler tarafından muhâsara edilmiş olan “Orlean”a girdi. Endişeye düşmüş olan düşman onu yolda —kendisine şeytânın yolladığı bir sihir-bâz nazarıyla bakdıkları için— tevkîf edememişlerdi. Bunun için evvelce tuttukları mevâkı'-i mühimmeyi birer birer bırakıp kaçarak, ötede berideki kal'alara, kulelere gizlenerek müdâfa'aya hâzırlandılar.

Lâkin onları buradan ihrâc lâzımdı. Mayısın altıncı günü Jeanne, fedâ-kâr askerleriyle ilerledi. Handeğin kenârına askerini kemâl-i intizâmla dizdi. Birkaç dakikada kal'a harâb olarak teslim bayrağını çekmişti. Ertesi gün bütün Orlean halkı ve

askeri tekrâr burcu elde etmek için hücum eylediler. Jeanne burca bir merdiven dayayarak çıkmak teşebbüsünde bulundu ise de bir ok bî-çâreyi kan içinde yuvarladı. Şu manzara karşısında pür-gazab kesilen askerleri pek müthiş bir savletle burclara atılarak hepsini târ-mâr ettiler. Yakalanan İngilizler de bilâ-istisnâ, bilâ-merhamet katliâm edildi. Orlean kurtulmuş, Jeanne d'Arc, va'dini yerine getirmişti.

Hüküm gâlibindir.

(s.428) Haber-i fetih Fransa'da o kadar azîm-i meserretle telakkî olundu ki... Ba'de genç kızın ikinci bir muvaffakiyyeti, ya'nî kralı “Reims” şehrine geçirerek orada takdîs olunmaması, kendisine daha umûmî bir şeref kazandırdı. Vazîfesini ikmâl edildiği için, şimdi köye avdetine müsâ'de edilmesini istihâm eyledi. “— Bana sesler ne emretti ise yaptım. Artık, bırakınız da ihtiyâr babacığımın yanına döneyim.” diyordu.

Fakat ârzûsuna muhâlif olarak onu asker eski şiddetini gâ'ib eder, fikriyle alıkoydular. Biraz sonra, Paris surları altında bir okla cerîha-dâr düştü ve şifâ-yâb olur olmaz “Kompiyen” şehrini kurtarmak için atıldı ise de ne

çâre ki atından devrilerek, İngilizlere esîr oldu.

Artık, zavallı kızcağız, kanına susamış düşmanlarının yed-i intikâmına geçmiş sayılıyordu. Onlar, Jeanne d'Arc'ı mahvedeceklerini alenen haykırmaya başladılar. Zâten onun kendilerine karşı hareketlerine bir sihr-bâzlık nazarıyla baktıkları için, evvel-be-evvel hey`et-i rûhaniyye tarafından âteşte yakılması emri sâdır oldu ve bu hükm-i denî bütün İngilizleri fevka'l-hadd memnûn etti.

“Rouen”da toplandılar. İngiliz ruhân takımı askerin hoşuna gitmek için Jeanne d'Arc'ı sıkıştırdılar. Ona cevâbı müşkil su`âller sordular. Genç kız bunların cümlesine kemâl-i metânetle ve sükûnetle cevâb veriyordu.

Bî-çâre çocuk, büyük kalbinde taşıdığı vatan muhabbeti uğrunda, herkesten, hatta şu hayâtını kurtardığı kraldan bile ümîd-i necâtını keserek diri diri ahrâ-yı bi`n-nâr hükmüne râzı olmuştu. Sefiller nereden eksik olur: bu aralık (Pierre Koşon) isminde bir Fransız râhibi de Rouen şehri ser-piskoposluğunu kapmak maksadıyla İngilizlerin vahşî bir hırs-ı müntakım-âne ile tastîr ettikleri i`dâm-ı emeyi

imzâlayarak Jeanne d'Arc'ı evâmir-i dîniyye aleyhinde bir câniyye saffetiyle gösterdi. Genç kahramânı cellâda teslîm eden bu herif, Fransa târîhinde la'netlerle yâd olunur.

Nihâyet, “Rouen”da (Eski Pazar) denilen meydâna yığdılar, üzerine de bir sıruk dikerek Jeanne d'Arc'ı zircirlerle bağladılar. Etrâfına bu müthiş manzarayı temâşâ için soğukkanlı İngilizler birikmişti.

Jeanne, bu pek yakın olan mevt-i hevl-nâka adımlarını atarken bile şecâ'atini muhâfaza etmiş, hiç ses çıkarmamıştır. Odunlar âteş verildiği zamân, kulağına du`âlar mırıldayan bir râhibe, o da tutuşacak korkusuyla aşağı inmesini ricâ eylemiş, alevler vücûdunu sarıncaya kadar kendini gâ`ib etmeyerek, yalnız bir defa haykırmıştır.

Hancının horozu ölmüş, yolcuya ne?

(s.429) **Küçük Hikâye**

“Alphonse Daudet”den:

Son Ders

Bu sabâh hem mektebe geç kaldığım için hem de hevâcemiz mösyö “Hamel” ism-i fâ'il bahsine â'id verdiği dersin bir kelimesini bilmediğim için azarlanacağım diye pek

korkuyordum. Mektebten kaçarak çayırda dolaşmak fikri bir ânda aklıma geldi.

Havâ pek sıcak, pek güzeldi! Korunun kenârında kuşların cıvıltısı, fabrikanın arkasında da ta'lîm eden Purusyalıların sesi işitiliyordu. Ne yalan söyleyeyim, bunların her ikisi de bana ism-i fâ'il bahsinden daha hoş geliyor idiye de "Haydi, dedim, yine şeytânın ayağını kırayım." ve cebr-i nefes koşa koşa mekteb yolunu tuttum.

Belediye dâ'iresinin önünde bir yığın halkın biriktiğini gördüm. Aman yâ-Rabbî! İki seneden beri dâ'imâ fenâ haberler, hezîmet i'lânları, i'âne taleb-nâmeleri, falanlar almamız, beni şimdi de tevakkufa hâcet görmeksizin düşündürdü.

"Acabâ yine ne var?"

Tam meydânı koşarak geçerken, çırağıyla orada bulunan demirci (Wachter) bana hakırdı:

"Bu kadar acele etme, yavrum... Mektebine nasıl olsa erken varırsın."

Benimle eğleniyor zannederek, mösyö "Hamel" in dersine nefes nefese yetişebildim.

Her zamân derse başlamadan evvel, açılıp kapanan sıra kapaklarının, hep bir ağızdan tekrâr edilen derslerin ve hevâcenin: "Biraz sükût..." diyerek masanın üstüne vurduğu kalın cetvelin gürültüsü tâ zukâktan işitilirken, bugün, bilmem neden her şey' sâkin ve sâmitti. Açık pencerelerden, yerlerine dizilmiş arkadaşlarımı ve koltuğunda demir cetveliyle bir aşağı, bir yukarı gezinen "Mösyö Hamel" i gördüm. Şimdi bu sükût-ı amîk içinde girmek için kapıyı gıcırdatmak îcâb ediyordu. Ne kadar kızardığımı, ne kadar korktuğumu bir düşününüz.

Fakat hayır! Mösyö Hamel bana hiç hiddet etmeden bakarak gâyet rahîm-âne:

"Haydi, çabuk, yerine otur, küçük Franz... Artık sensiz başlayacaktık." dedi.

Sıradan bacağımı atarak, hemân masanın başına geçtim. Biraz endişemi teskîn ettikten sonra, hevâcenin yalnız müfettişin geleceği günle, tevzî' mükâfâtlarda giyindiği yeşil redingot, ipek takye falan gözüme ilişince şaşırdım. Hatta bütün sınıfta bile hariku'l-âde

Deli ile devletli, ikisi de bildiğini işler.

(s.430) husûsî bir hâl vardı. En ziyâde merâkımı mûcib olan şey` de şu ileride dâ'imâ boş duran sıraları köy ihtiyârlarından ba'zılarının, meselâ sâbık belediye re'îsinin, postacının vesâ'irenin işgâl etmiş olmaları idi. Herkes mahzûn görünüyor, ötede, Mösyö "Hauser" etrâfı yenmiş bir alfabe kitâbını, büyük gözlüğü altından süzüyordu.

Ben bütün bunları hayretle gözden geçirirken, Mösyö Hamel kürsisine çıkarak demincek bana seslendiği müşfik bir sadâ ile söze başladı.

"Yavrularım, bu, benim size son dersimdir. "Berlin" den, artık Alsace-Lorraine mekteblerinde Almanca tedrîs edilmesi emri geldi. Yeni mu'allim yarın muvâsalat edecektir. Bugün sizin son Fransızca dersinizdir. Hepinizin pek ziyâde dikkatli davranmanızı ricâ ederim."

Bu birkaç söz benim zihnimi alt üst etti. Âh! Sefiller, demek ki belediye dâ'iresine asılan i'lân bu idi!

Benim son Fransızca dersim!

Ya ben onun ancak biraz yazmasını öğrenmiştim. Bir daha, bir daha okumayacak mıyım? Oof, şimdi

o gâ'ib ettiğim sâ'atlere, derslere, kuş tutmakla, kızak kaymakla geçen vakitlere ne kadar acıyordum. Biraz evvel, pek cân sıkıcı, pek ağır gelen sarf kitâbım, târîhim bu ânda, kendilerini bir türlü bırakmayacağım azîz arkadaşlar gibi geliyordu. Hele "Mösyö Hamel"i bir daha görmemek! Onun bütün cezâlarını, bütün cetvel darbelerini unutturuyordu.

Zavallı adam!

Demek ki bu son dersin şerefine süslenmiş, o yeni esvâblarını giymiş... Demek ki köyün ihtiyârları bunun için gelip oturmuşlar! Hâllerinden sanki bu mektebe ara sıra gelmediklerine te'essüf ettikleri anlaşıyordu. Evet, evet, hevâcemizin kırk senelik hizmetine işte hepsi bugün artık elden giden vatan nâmına teşekkür edeceklerdi.

Bu düşünce içinde iken, ismimin çağrıldığını işittim, ezber sırası bana gelmiş! Fakat bu meşhûr ism-i fâ'il kâ'idelerini baştan aşağı, yüksek sesle, bilâ-tereddüd, bilâ-hatâ söylemek... Bu benim için imkân hâricinde idi. Kalbim pür-heyecân, başımı kaldırmaya cesâret edemeyerek, yerimde sallanmağa başladım.

Biraz sonra “Mösyö Hamel”in sözleri kulağıma değdi:

“Seni azarlamayacağım küçük Franz! Cezânı çekmiş oluyorsun. Görüyorsun ya her gün — daha vakit var, zarar yok! — demenin neticesini... Yarın öğreneceğim, yarın öğreneceğimin arkası bak neye çıktı.

**Deve boynuz ararken kulaktan
olmuş.**

(s.431) Zâten bu bizim Alsace’in en büyük kabâhatidir. Her işini yarına bırakır. Şimdi şu gelen heriflerin bize: — Siz Fransız olduğunuzu nasıl iddi’â ediyorsunuz, daha o lisânla okuyup, yazmasını bilmiyorsunuz? — demelerinde hakları yok mu? Bilmiş ol ki bu mes’elede tek başına kabâhatli de sen değildin. Evvelâ biz, kendi kendimizin kusûrunu i’tirâf etmeliyiz.

Babanız, anneniz hiç oğlum okumuyor, diye aldırıyorlar. Sizi tarlaya yâhûd iplik-hâneye göndererek çalıştırmak daha ziyâde menfa’atlerine muvâfık geliyormuş! Pekâlâ... Bende de kabâhat var, yok değil... Size, unuttunuz mu? Dersi bıraktırır da bağçeyi sulattırırdım. Daha neler, neler...”

Sonra Mösyö Hamel bize durup durup Fransızcanın letâfetinden, onun dünyânın en güzel, en vâzih, en metîn lisânı olduğundan, bizim onu hiç unutmuyarak, dâ’imâ aramızda muhâfaza etmemiz lâzım geldiğinden, esîr düşen bir kavim için lisânı mahpusunun anahtarı mesâbesinde bulunduğundan uzun uzun bahsetti. Ba’de bir grâmer alıp dersimizi okudu. Aman yâ-Rabbî, hiçbir gün anlamazken, bugün birer birer kulağıma giriyordu. Söyledikleri, ne kolay, ne kolaydı! Lâkin emînim ki ne ben bugün gibi iyi dinlemediğim ne de o şimdiye kadar bu sûretle dersi îzâh etmişti! Hiç şüphesiz ki bî-çâre adam giderayak bize bütün ma’lûmâtını bırakmak, zihnindekileri bize yerleştirmek istiyordu.

Ders bitti, yazıya geçildi. Mösyö Hamel, bize bugünlük en güzel meşkî hâzırlamıştı: “Fransa, Alsace, Fransa, Alsace...” Defterlerimize sıralanan bu kelimeler gözlerimizin önünde birer bayrak şeklini alıyordu. Âh, herkesin mütevekkil-âne, ne samîmî bir ârzû ile defterleri üzerine eğildiklerini görmeli idiniz. Kalem-lerin çıtırtısından başka bir şey’ işitilmiyor. Hatta bir aralık, sınıfa

mayıs böcekleri girdi de hiç kimse başını kaldırıp da bakmadı bile. Mektebin kiremitleri üstünde de güvercinlerin kukumalarını duyuyor ve kendi kendime:

“Acabâ onlarda mı Almanca kukumaya mecbûr tutulacak?” diyor ve ara sırada gözlerimi kaldırıp “Mösyö Hamel”e baktığım zamân, zavallı adamı kürsîde bî-hareket, enzârını etrâfındaki eşyâya dikmiş, sanki bütün mektebi gözlerine alıp götürmek emelinde, zannediyordum. Düşününüz, bir kere! Tam kırk seneden beri burada, hiçbir şey’i değişmeyen bu sınıfta hevâce idi. Yalnız birkaç defa masalar, sıralar cilâlanmış, bânçedeki ceviz ağacı büyümüş ve kendi eliyle diktiği sarmaşık, şimdi pencereleri sarmış, tâ kiremitlere kadar yükselmişti. Kim bilir, kim bilir, bütün bunları bırakıp gitmek, fakîr adamcağıza ne kadar fenâ geliyordu.

**Ramazan bereketli aydır, ama
duvardan giden kılıca sor, demiş.**

(s.432) Hele altındaki odada sandıklarının bağlandığını işittikçe... Çünkü yarın, evet hemân yarın müfârekat edecekti.

Bununla berâber yine bizi dersin nihâyetine kadar bırakmadı. Yazıdan sonra, târîhe başladık. Müte’âkıben küçüklerin ba, be, bi, bu su; köşede de “Mösyö Hauser” gözlüğü burnunda onlarla berâber harfleri heceliyordu. Hele koca, titrek sesiyle o ne tuhaftı! Hem gülünecek hem ağlanacak bir manzara... Âh, bu son ders tahattur ettikçe...

Birdenbire, köy sâ'ati öğle vaktini işâr etti. Aynı zamânda, ta'limden avdet eden Purusyalıların trampetleri, tâ pencerelelerimizin altında dırıldadı. Benzi sapsarı kesilmiş olan Mösyö Hamel bu dakikada kürsîden doğrulmuş. Bana, ne yalan söyleyeyim, bu kadar uzun boylu görünmemişti.

“Dostlarım... Dostlarım... Ben... Ben...” dedi. Fakat onu bir şey` boğuyor, cümlesini tekmîl edemiyordu.

Siyâh tahtaya doğru dönerek, bir parça tebeşir aldı ve bütün kuvvetiyle bastırarak pek büyük harflerle:

“Yaşasın Fransa!”

Diye yazdı. Sonra başı duvara dayanmış olduğu hâlde, hiçbir söz söylemeksizin eliyle bize işâret etti:

“Haydi... Artık paydos!”

Büyük Sözler

Ümîd, bir nefhanın te`sîriyle suladığı hâlde ziyâ-yı cüz`î ile kesb-i nev-hayât eden bir çiçektir.

Severine Eicher

Diğere ihtiyâcdan kendini âzâde addedenlerle geçinilmez.

Vovenark

Tembeller dâ`imâ bir şey` vücuda getirmek isterler.

Vovenark

Hiçbir şey` ihtiyâcımız olmasa, ihtiyâc muhtâcınız.

Handelerden:

Hevâcenin birisi şâkirdlerden birine îrâd ettiği su`âllerin hiçbirine cevâb alamayınca çocuğa derki:

— Sen hiçbir şey` öğrenmedin mi? Hiçbir su`âl bilmiyor musun?

— Su`âllere kalırsa pek çok su`âl bilirim hevâce efendi. Yalnız o su`âllerin cevâblarını bilmiyorum.

Züğürtlük, zâdeliği bozar.

(s.433) **Ta'tîl Gezmelerinden:**

“Manastır”a Doğru

—Mâ-ba'd—

O kuvvet, İstanbul'un mükedder sîmâları; me`yûs hisleri; kahvelerin mağmûm köşeleri; kimi tensikâtın, kimi tasfiye-i rûtebin, kimi kadronun darbelerine uğrayarak mevcûdiyyetlerine ma'îşetlerine emîn bir hatt-ı hareket ta'yîn edememekten mütevellid sıkıntı ile düşünüp duran â`ileler birer birer gözlerimin önünden geçti. —Niçin, niçin böyle oldu?— diyordum. Hani ya dört, beş ay evvelki, zukâkları dolduran terâne-i meserret? Bütün o gülen, sevinen çehreler, şimdi bir sükût-ı muztarib ve mütevekkilin ye`s-i amîkiyle uyuşmuş, kalmıştı. Oof... Orada herkes ne düşündüğünden bî-haber, durgun, serseri-yâne dolaşırken burada, aynı vatanın bir diğer parçasında şen ve şatır eğleniliyor. Sakın bu hâl, merkezden muhîte doğru ilerlemesin.

Daha ziyâde duramadım. Gazinodan zukâklara boşanan âheng-i

sürûr arasından sıyrılarak, otelin sessiz odasında, akşama kadar kapandım.

Selânik'in gece hâlini de görmek merâkî, beni, biraz sonra tekrâr kaldırıma bıraktı. Aman ne kadar güzel! Elektrikli tramvaylar allı yeşilli, münevver Japon fenârları gibi gidiyor. Direkler üstündeki tellerin ötesinde, berisinde birer sitâre-i rengin kopararak, raylar üzerinde uçuyordu.

Caddeler, hıncahınç. Madamlar, madmazeller, herkes gecenin serinkanlığından bi'l-istifâde yollara dökülmüşler. Lâkin bilmem neden? Böyle medenî şehrin nazarları bana daha vahşî geldi. Şüphe yok ki fakr ve zarûrete karşı burada nefret besleniyor. Sâfiyyet-i istihzâlara burada hedef oluyordu.

Yarın sabâh erkenden şimendüfere yetişmek lâzım. Sâ'at üçte yatmak için otele girdim. Dışarının fa'âl uğultusu, yorgun uykumu gece yarılarına kadar ara sıra sarsıyordu.

Selânik'teki müşâhedâtımı şu iki kelime ile hulâsa edebilirim:

İstanbul'dan müterakkî.

Neden?

Etrâfa göz gezdirince, hemân cevâb verilir:

Çünkü ecnebî çok, halkta ecnebî te'sîri tahtında hareket ediyor; memleketin ticâreti Avrupalı yâhûd Avrupalılaştırmış ellerde dönüyor. Binâların mükemmeliyyeti bize yabancı gelenlerin gayreti sayesinde; belediye, şirketler miskîn

Suya sabuna dokunmadan.

(s.434) değil. Zukâklar sabâha doğru temizleniyor. Ertesi gün, dün akşamki bakıyye-i şemâtet nâmına hiçbir şey göremiyorsunuz.

Bununla berâber, bütün terakkîyi lekeleyen manzaralar da eksik değil. Bunlardan bir tanesi perükar dükkânları! Evet, meselâ ufak bir mesâfe dâhilinde, belki on tane dükkân... Fakat bunların hemân hepsi, çene-i emniyyet edilemeyecek bir hâlde! Günlerce değişmediklerinden, kirli kaldıklarından dolayı birer hicâb-ı maslûb şeklinde çivilerden sarkan kırmızı havlular; eski tahâretten artta kalan sapı kırık iki ustura; içerisinde köpükleri tenেকেleşmiş bir leğen; sonra köşede, kolları sıvalı, korkunç vaz'iyetli bir sakal cellâdı...

Aranıyorsunuz... İleride renkli camlı, müzeyyen, nazîf, bir diğeri güç hâlde gözünüze çarpıyor. Bu da perûkar; ötedeki sehpanın üstünde pırıl pırıl “sıhhî” tıraş takımı; her şey` temîz, her şey` râyiha-dâr... Dükkân sâhibi şık, terbiyeli, ten-dürüst... Tabîî, bilâ-tereddüd içeri giriliyor.

Anlaşıyor ki bunlardan biri yerli malı, öteki ona benzemeyen biri.

Memleketin şîve-i umûmiyyesi de fa'âliyyetine, yorulmak bilmez sa'yına delîl. Herkesin dilinde Mûsevî çâşnîsi var. Selânik'e kulak vererseniz, “Montesquieu”i haklı bulursunuz: [Nerede para çok, orada yahûdî bol.]

Girit İçin

Ortasında o mehîb Akdeniz'in
Müte`ellim yatıyor “Hasta Girit”
Ağlıyor muztarib, ölgün ve hazîn...
Elem ve zârîni eder tezyîd

Yunanın dest-i şerîri... Lâkin
Onu ta'cîz edemez artık o el,
Biraz âlâmını tahfif itsin,
Yeter artık, bu kadar havf-ı ecel...

Çünkü er geç —Ya yarın, belki bugün—

Bir “Filo” satvet ve şânıyla bütün
Ona müşfik nazarıyla bakacak,

Gülecek yüzleri Osmânlıların:
Âh, evet, şân ile bir al sancak
Ona şehbâl açacak, işte yarın...

Çengel Köyünden: Kemâl

Handelerden:

İlm-i hikmet imtihanında:

Mümeyyiz — Telgraf hakkındaki ma'lûmâtını söyleyebilir misin?

Şâkird — Evet efendim her kelimesi 10 paraya, ekseriyâ yirmi kelime üzerine ücret alınır.

Dağdan gelen dağa gider.

(s.435) **Mekteb Dersleri:**

Ma'lûmât-ı Medeniyye

Sin. — Vatan nedir?

Cim. — Bir milletin hâkim olduğu arâzî ve kıt'alardır. Her ferd, vatanına pek derin hissiyyât ile merbûttur. Zîrâ hepimiz vatan sayesinde yaşıyoruz. Hepimizin kalbinde vatana karşı bir muhabbet vardır ki buna “Muhabbet-i vataniyye” denir. Vatanın te'âlisi için — Birçok şartlardan sarf-ı nazar — en mühim şart, vatandaşların hissiyyât ve âmâlde iştirâk etmeleridir.

Vatanın her cüz'ini muhâfaza-ya mecbûruz. Onu düşmanların tecâvüzünden masûn bulundurmak için ne yapmak lâzım ise hemân icrâ ederiz. Zîrâ vatan olmazsa ne millet ne de devlet olur.

Sin. — Ordu nedir?

Cim. — İdâre-i askeriyyeyi kolaylaştırmak için kuvve-i askeriyyenin ayrıldığı şu'belere “Ordu” denir.

Kuvve-i askeriyyemiz; her biri bir merkeze tâbi' olmak üzere yedi orduya taksîm olunmuştur. “1” İstanbul, “2” Edirne, “3” Selânik, “4” Erzincan, “5” Şam, “6” Bağdat, “7” San'â'dır.

Sin. — Kuvve-i inzibâtıyye nedir?

Cim. — Memleketin intizâm ve âsâyişini muhâfaza eden bir kuvvettir ki polislerle jandarmalardan mütekkebdır.

Bir cem'iyyet-i beşeriyye ne kadar müterakkî olsa yine ba'zı muzır adamlar bulunur. İşte bir memleket dâhilinde kânûna muhâlif harekâta cür'et eyleyenleri meselâ hırsızlık, cânîlik edenleri veyâ sâ'ir sûretlerle ihlâl-i âsâyişe çalışanları der-dest için kuvve-i inzibâtıyyeye ihtiyâc vardır.

Şurası şâyân-ı dikkattir ki kuvve-i askeriyye başka, kuvve-i inzibâtıyye başkadır. Polisler, jandarmalar emniyyet-i umûmiyye müdîriyyetine merbûtturlar.

Sin. — Vergi nedir?

Cim. — Devletin masârifât-ı umûmiyyesine medâr olmak üzere ahâlînin vermeğe mecbûr olduğu nakit veyâ eşyâdır.

Sin. — Masârifât-ı umûmiyye nedir?

Cim. — Devletin sarf ettiği paraların mecmû'idır.

Sin. — Ahâlî niçin vergi vermeye mecbûr oluyor?

Hükûmet, milletin işlerini görmek için me'mûrlar kullanıyor, asker besliyor, mektebler açıyor ve daha birtakım nâfi' işler görüyor ki bunların hepsi paraya mütevakıftır.

Ahâlî vergisini vaktiyle vermezse hükûmetin yapacağı işler mu'attal kalır, bunun için:

Tavuk bile su içerken göğe bakar.

(s.436) “Vergi ne imiş?” dememeli ve herkes bu vazîfe-i ictimâ'iyyeyi bi-hakkın takdîr etmelidir.

Sin. — Kaç türlü vergi vardır?

Cim. — İki: bi'l-vâsita alınan vergiler, bilâ-vâsita alınan vergilerdir.

Sin. — Bi'l-vâsita olanlar hangileridir?

Cim. — Me`kûlât ve meşrûbât ile eşyâdan alınan gümrük-i resmî, tamgâ-i resmî gibi vergiler bi'l-vâsitadır. Ya'nî doğrudan doğruya müstehlikten istîfâ olunmayıp ara yerdeki eşhâsdan alınan vergilere “Bi'l-vâsita tekâlîf” denir.

Sin. — Bilâ-vâsita vergi nedir?

Cim. — Doğrudan doğruya alınan ve iddi'â-yı tasarruftan ileri gelen vergidir ki bu, servetle mütenâsiben tahsîl edilir. Emlâk, temettü' vergileri, a'şâr gibi. [1]

[1] Emlâk vergisi: Hâne, tarla, bağ, çiftlik gibi mülklerden alınan vergidir. Bunlar emlâğın kıymetine göre alınır ve devletçe tezyîd veya taklîl edilebilir. Temettü' vergisi, ticâret ve san'at ile meşgûl olanlardan, senevî kazançlarından bir mikdârı hesâb edilerek alınır. A'şâr, mahsûlât-tan alınan vergi demektir.

Sin. — Bütçe nedir?

Cim. — Devletin bir senelik vâridât ve masârifâtını irâ'e eden bir cetveldir.

Sin. — Bütçeyi kim yapar?

Cim. — Bütçe mâliyye nezâretince tanzîm edilerek meclis-i meb'ûsâna verilir. Meclis-i meb'ûsânda dahi ayrı ayrı tedkîk ve sonra tasdîk olunur. Meclis-i meb'ûsânın işlerinden biri de bütçeyi tedkîk etmektir. [*]

Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi Lisân-ı

Osmânî, Ma'lûmât-ı Medeniyye ve

Fenniyye Mu'allimi **Midhat Sadullah**

[*] Bu dersler ba'zı ta'dîlât ve ilâvât ile yakında kitâb sûretinde tab' edilecektir.

Büyük Sözlerden:

İnsânın himmeti, kıymetidir.

Hazret-i Ali

Harîsi hırsı, öldürür.

Hazret-i Ali

Kıymetten düşmek istemezsen, kimseyi kıymetten düşürmeğe kalkışma.

Kelîm Hemedânî

Ortada mûmeyyiz olmayınca
imtiyâzın ne fâ`idesi olur.

Kelîm Hemedânî

Hayâtın râhatı ibtidâsıyla
intihâsındadır; ya vâlide kucağıdır
yâhûd mezârdır.

Kelîm Hemedânî

İnsânın dostu rehber-i
idrâkidir.

Hazret-i Ali

Ümîd ile muztarib olan nefis:
hulûl-i ye`s ile râhat bulur.

Hazret-i Ali

**Âkul düşer mi düstüğü zindâna bir
daha.**

(s.437) **Bir Eşegin Hâtırâtı**

gitti ve bir daha gelmedi. O zamândan
beri Polin'in za'îflediğinin, öksür-
düğünün farkında idim. Havâlar
fenâlaştıkça gezintiler nâdirleşiyor,
araları uzuyordu. Ara sıra köşkün
parmaklığının önüne gelince küçük
hanımım hiçbir söz söylemeksizin
biniyor ve epeyce uzaklaşır uzak-

laşmaz hemân sırtımdan atlayarak
bana ıztırâbâtını sayıp döküyordu.
Nihâyet anladım ki annesi madalyon
mes`elesinden beri takındığı sert
hûyundan hâlâ vâz geçmemiş Polin'in
de hastalığı günden güne kesb-i şiddet
eyliyormuş.

8

Yangın

Bir akşam, tam uykuya
dalacağım esnâda “Yangın var!”
feryâdıyla pür-heyecân uyandım. O
korku içinde kayışımdan kurtulmağa
çalışırken, habîs kayış beni bırakmasa,
ne dersiniz... Koparayım diye
uğraşırken “Güm” diye yere yuvarlan-
mayayım mı? Ne ise, bereket versin
biraz sonra tahlîs-i nefese muvaffak
oldum. Yangının kırmızı aydınlığı
bizim ahıra vuruyor, feryâdlar,
gürültüler çoğalıyor, hizmetçilerin âh
ve vâhını, duvarların çatırtısını, çöken
döşemelerin patırtısını, alevlerin
horultusunu öylece işitiyordum. Aman
yâ-Rabbî! Dumanlar ahırı bastırıyor da
kimsenin haberi yok! Yâhûd haberleri
var da aldırıyorlar. Âh, yâ-Rabbî!
Kapımı bir açan olsa, dünyâdan
merhameti göğe mi çektiler? Fe-
sühbânallah! Alevlerin dehşeti gittikçe

artıyordu. Biraz sonra harâretin beni boğmak üzere bulunduğunu anlayarak, kendi kendime: “Cenâb-ı Hakk, taksîrâtımı

Misâfir misâfiri sevmez, ev sâhibi
ikisini de.

(s.438) afv eylesin. Ne yapalım, diri diri yanmağa mahkûmmuşum! Ne müthiş ölüm, ne fecî' âkıbet, âh Polin! Benim sevgili hanımım! Sen Kadişon'unu unuttun mu?” diyordum.

Bu sözleri zihnimde dolaştırıyordum ki, kapım şiddetle açıldı. Gelen Polin'in feryâdı idi. Kurtulmaktan mütehassıl memnûniyyet-i hâriku'l-âde ile ona doğru atıldım. Kapıyı geçeceğimiz esnâda korkunç bir çatırtı koptu. Ahırın karşısındaki binâ çökmüş ve parçaları yolun her tarafını kaplamıştı. Zavallı hanımım beni kurtarmak için kendisini tehlikeye atmıştı. Duman, toz ve harâret bizi âdetâ boğuyordu. Polin birdenbire yanıma düştü. Sen kurtar, yâ-Rabbî! Ne yapayım. Hemân dişlerimle onun caketinden yakalayarak geçilecek yere yığılmış tahtaların üzerinden atlayarak baygın bir hâlde hiçbir yerini tutuşturmadan kaçırmağa muvaffak oldum.

Fakat bir de durup etrâfıma bakınca ne göreyim, her yer yanıyor, her yer kıpkırmızı! Me'yûs, cesâretim kırılmış bir hâlde. Polin'i yere bırakırken, açık bir mahzen gözüme ilişti. Tereddüde mahal yoktu. Burası şüphesiz emîn bir yerdi. Şatonun altı... Polin'i su dolu bir gerdel yanına koyarak yüzünü, bileklerini ıslatınca yavaş yavaş kendine gelmeğe başladı. Her ikimizi de kurtulmuş görünce cenâb-ı Hakk'a mü'essir bir du'â etti ve sonra bana dönerek şükrân-ı ni'met edercesine sevdi, okşadı. Dışarıda âteş bütün tahrîbâtıyla ilerliyor, her şey yanıyor ve ötede beride mübhem sûrette bağrıışmalar iştiliyordu.

Polin: “Zavallı annem! Zavallı babam! Diyordu. Mutlakâ kendilerini dinlemeyerek seni gelip bulduğumdan dolayı, beni yandı zannederler. Şimdilik âteş sönünceye kadar beklemek îcâb ediyor. Belki geceyi de burada geçireceğiz. Benim fazîletli Kadişon'um ben senin lütfunla yaşıyorum.

Artık bir şey söylemedi. Devrilmiş bir sandığın üzerine oturarak uyukladı. Başı, boş bir fıçıya dayanmıştı. Hani ya, ben de pek yorulmuştum. Hele harâretim...

Teskîn-i ataş için gerdele yaklaştım,
hemân hepsini içtim. Sonra kapının
yanına uzanarak uykuya daldım.

Sabâhleyin erkenden uyanmış-
tım. Polin daha uyuyordu. Yavaşça
kalktım, kapıyı açtım. Dışarı sıçramak
kolaydı. Hoppala! Şatonun avlusuna!
Haff bir “îâ” ile hanımımda gözlerini
açtı ve beni kapının yanında görünce
koşup geldi.

“Her şey` yanmış! — Dedi.
Her şey` bitmiş! Âh şato bir daha
yapılmadan ben

Lokma karın doyurmaz, hâtır

hosluğudur.

(s.439) öleceğim, Kadişon... Görüyor-
sun ya hastalığımı!”

Bî-hareket bir müddet düşün-
dükten sonra: gel, benim Kadişon`um!
Kendilerini merâktan kurtarmak için
artık annemle, babamı bulalım. Beni
muhabbâk ölmüş, zannederler.

Dermânsız bir hâlde taşlara
basarak dışarı çıktı. Ben onu ta`kîb
ediyordum. Biraz sonra çayırılığa
geldi.

O, derhâl üstüme çıktı. Köye
doğrulmuştuk. Orada, Polin`in baba-
sıyla vâlidesinin bulundukları evi
bulmakta güçlük çekmedik. Onlar

kızlarının gâ`ib olduğuna kanâ`at
ettikleri için pek mü`ellim bir mâtem
içinde idiler.

Fakat bizi görür görmez o
kadar mesrûr-âne çılgık kopardılar
ki... Kadın hemân yavrusuna atıldı.
Şimdi Polin benim kendisini ne büyük
şecâ`at ve zekâvetle kurtardığımı
ballandıra ballandıra hikâye ediyordu.

Lâkin ne dersiniz, annesi bana
koşup da teşekkür edeceği yerde dik
dik yüzüme baktı. Hele babası
gözünün kuyruğunu bile çevirmedi.

Nihâyet uğursuz kadın:

“Âh, yaramaz kızım, âh —
dedi; — eğer ahıra eşeği kurtarmak
fıkr-i mecnûn-ânesiyle gitmemiş
olsaydın bizi bir gece böyle merâkta
bırakmayacaktın. Ne ise... Ne
yapalım, yapmış bulundun.

Polin:

— Lâkin o beni...

Derken, annesi sözünü keserek:

— Sus, sus — dedi. Bana bu
eşekten bahsetme! Az kalsın seni
öldürecekti.

Polin içini çekti ve mahzûn-âne
bana bakarak sustu.

Bugünden i'tibâren artık onu göremedim. Yangının korkusu, yatmadan geçen bir gece, bâ-husûs bodrumun soğuğu, zavallının derdini teşdîd eylemiş, artık onu yatırmıştı. Sıtma gündüzleri tutuyordu. Zâten za'îf olan göğsü, şimdi büsbütün sıkışıyordu. Eyvâh ki bir ay sonra benim iyi kalbli hanımım gözlerini ebediyete açtı. Hastalığı esnâsında bile beni söyler, hatta nöbetlerinde bile beni sayıklarmış!

Artık, benimle hiç kimse meşgûl olmuyordu. Gece, gündüz dışarıda, soğukta, yağmurda yatıyordum.

Âh, dayanamadım. Bir türlü tahammül edemedim. Sevgili hanımcığının küçücük tâbûtu evden çıkarken, uzaklara, o kadar uzaklara kaçtım ki... Artık bir daha o köye girmek, bir daha o yerleri görmek nasîb olmadı.

9

Eşek Yarışı

Mevsimin münâsebetizliğinden dolayı pek sefil-âne yaşıyor ve mesken olarak intihâb ettiğim

Kerîm olan varını saklamaz.

(s.440) ormanda ölmeyecek kadar yiyecek, içecek bulabiliyordum. Hele sular donunca kar yemeğe mecbûr kaldım. Yemeğimde kömür parçalarını dişlemekten ibâretti. Beni ancak çam altları muhâfaza edebiliyordu. Âh, nerede o (Jorge)nin, hatta hatta beni nihâyet satarak başlarından savanların yanındaki hayâtım! Tembelliğe, yaramazlığa, intikâma alışmadan evvelki zamânım ne kadar mes'ûddu. Fakat biliyor musunuz ki ben şimdi buradan pek de ayrılmak istemiyordum. Çünkü serbestim. Çünkü irâdem elimde. Yalnız ne oluyor ne bitiyor anlamak için ara sıra civârdaki kasabaya gidip dolaşmak lâzımdı.

Nihâyet ilkbahâr geldi. Birgün havânın letâfetinden istifâde fikriyle ormandan çıktım. O ne! Etrâfta bir fevka'l-âdelik. Bütün köy bir bayram günü tavrını takınmıştı. Alay alay yürüyorlar. Herkes yeni esvâbını giymiş, hele en ziyâde merâkımı mûcib olan şey` eşeklerin bunlarla berâber bulunması idi. Her eşeğin yularından tutan bir efendisi vardı. Bizim rüfekâ taranmış, fırçalanmışlardı. Çoğunun boynuna da çiçekler sarılmıştı. Bâ-husûs hiçbirinde ne semer ne eğer...

Kendi kendime: “Doğrusu ya bu pek garîb!” diyordum. Bugün zannedersem çarşı marşı yok. Bizim arkadaşların birada işi ne? Hepsi temîz, hepsi süslü, hepsi tombul. Bu kış iyi beslenmişler.

Bu sözleri bitirir bitirmez kendime göz gezdirdim. Aman yâ-Rabbî! Ne üst ne baş... Kara kuru kesilmişim. Ey ne olacak? O kadar derde kim tahammül eder ki... Fakat ne yalan söyleyeyim onların içinde benden kuvvetli, benden şecî' bir tane bile çıkmaz.

“Adam sende, varsın çirkin olayım da sıhhatim yerinde olsun. Şu gördüğüm şişman, temîz eşeklerin hiçbiri yorgunluklara, meşakkatlere dayanamaz.”

Bu ictimâ' himârının sebebini anlamak için yaklaştığım vakit, birtakım delikanlılar beni görerek gelmeğe başladılar.

— “Ay, ay! Şuna bakınız. Şu bize gelen güzel eşeğe bakınız. Ne de taranmış!

— Pek... Pek... Acabâ yarışa bu da dâhil mi? Bir üçüncü:

— Âh, zarar yok, onu da bırakalım. Mükâfâtı kazanacak korkusu yok ya...

Bu lakırdı umûmî bir tebessüm karşıladı. Benim beynim donmuştu. Ne demek bu... Bak, çocukların eşek şakasına dayanamam. Ne ise böylelikle yarışı anladık ya... Fakat ne zamân ve nasıl?

Söylediklerinden hiçbirini anlamıyormuş

Kazanmayınca kazan kaynamaz.

(s.441) gibi, aptal aptal tekrâr dinledim. İçlerinden biri:

— Hemân, şimdi mi gidilecek? Diye sordu.

— Vallâhi, bilmiyorum. Belediye re`îsini bekliyorlar.

Bu aralık, gelen ihtiyârca bir kadın:

— Eşeklerinizi nerede koşturacaksınız? — diye sordu.

Jano — Değirmenin büyük çayırlığında, Tiranşe nene!

Tiranşe nene — Burada şimdi kaç eşek var!

Jano — Seni saymazsak on altı, Tiranşe nene! Bu şakayı da kahkahalar sardı.

Tiranşe nene (gülerek) — Bak, yaramaza... Ey, ilk giden ne kazanacak?

Jano — Evvelâ, şeref; sonra da bir gümüş sâ'at.

Tiranşe nene — Âh, keşke ben de bir eşek olaydım da sâ'ati kazanaydım. Elimde, avcumda bir şey'im yok.

Jano — Bunun kolayı var. Al, sana bir eşek şimdi koş bakalım... Tâli'ne.

Bir kahkaha daha koptu:

—Tiranşe nene

Nereden bulayım? Besleyecek, alacak param olsa, hiç durmam.

Bu kadın bana iyice görünüyordu. Tavrı, hâli şen ve şâtırdı. Sâ'ati kazandırmak fikri zihnime geldi. Öyle ya... Koşmak zâten mu'tâdım. Her gün ormanda uzun uzun yarış yapıyordum. Isıtmanın bu en güzel çâresidir. Hatta eskiden bir bâr-gîr kadar yol almam ötekinin berikinin nazarlarını bile üstüme çevirirdi, bilmez misiniz?

Kendi kendime: “Haydi, bakalım, dedim. Biraz gayret, gâ'ib edersem ne gâ'ib ederim. Kazanırsam ucunda Tiranşe neneye bir sâ'at var.”

Yavaşça yürüyerek, son eşeğin arkasına sokuldum ve mağrûr bir tavır takınarak şiddetle kişnemeğe başladım.

— Andre ismindeki çocuk:

“Hoppala... Müzikanı kesecek misin, yoksa kestirelim mi? Diye bağırdı. Hem, sen nereden çıktın. Hani sâhibin? Bu ne hâl, bu... Murdâr... Koşacak sûret var mı sende?”

Ben sükût ettim ve yerimden kıınıldamadım bile. Ba'zıları gülüyor, ba'zıları birbirlerine kızıyorlardı. İkisi yumruk tecrübesine başlar başlamaz, öteden Tiranşe nene haykırdı...

Vakit insâna her şey'i öğretir.

(s.442) **Muhterem Hanımlara**

Â ile

Kadın, erkek bütün gençlere:

—Mâ-ba'd—

Gelelim ehliyyet-i fikriyyeye: bunda yine erkeğin gâlibiyyeti arz edilirse, kalb-i nisviyyet incitilir, zannolunur, değil mi? Lâkin böyle düşünmeyiniz. Kadının fikren erkek-

ten d n bir mertebede bulunduğunu k il değiliz. Yalnız iki türlü fikir olduğuna kanâ'at etmek lâzım geliyor. Biri fikr-i merdî, diğeri fikr-i nisv . Bunların her ikisinin de ayrı ayrı keyfiyy t , cihet-i isti'mâli ve erkeğe h s olan fikrin diğerinden daha ziyâde h kimiyyete salâhiyyeti der-kârdır ki bu da şu üç h ssanın v c duyla isbât edilebilir: (1) Vüs'at, (2) Teselsül, (3) B -taraf lık.

 lk hâssa: vüs'at fikridir. Çünkü erkek kadından daha çok şey' bilir ve ta'm k eyler. Kendisinde mukâyese ve muhâkeme i'tiy d  daha ziyâdedir. B 'l-akis, kadın her şey'i ayrı ayrı görür, her te'ess r-i husûsî onu şiddetle tehy c eder ve bundan dolayı da efkâr ve m l haz t  mücerred ve n -tamâm kalır.

Erkeğin muhâkemât-  am kaya daha ziyâde kalbiyyetini ise kimse inkâr etmez. Yüksek mevzû'aları bilmese bile, aynı şer 'it dâhilinde kadından çok ma'lûmâta v kıftır. Bu da neden neş'et ediyor? Çünkü hay t , tabîî olarak daha ziyâde serbest, tecrübede muht r, her nev'i eşyâ üzerindeki muh kem tından sâlim ve umûmî bir netice çıkarabilir.  şte bu k biliyyetin, bu tecr be-i fenniyye ve

ilmiyyenin erkekte îcâb ettirdiği sebep-i tefevvuk.

Erkeğin dim ğında nazar-  dikkati celb eden ikinci hâssa: "Teselsül-i efkâr"dır, demiştik. Bu da onlara intibâ' eden te'ess r t n her  n mütelevvin olmamasıyla sâbittir. Erkek daha iyi muhâkeme

Yazın serçeye kim olsa yem verir.

(s.443) eder, kadında ise bi'n-nisbe d n mertebede olup fikri hissiyy tından ibârettir. Sizin n -kâbil cerh-i addettiğiniz bir bürhân-  mantık ye o, ya bir cevâb-  hayâl ya bir cevâb-  hissiyy tla mukâbele eder.  şte bunun için ki bazen onları müstakîm bir mütâla'adan ziyâde, bir safsata ile iğ  l edebilirsiniz.

Sâlisen: b -taraf lık, ya'nî esîr-i zeh b ve ihtir s olmaksızın muhâkeme-i tarîk. Erkeklerde de ihtir s t n mevcûdiyyetini i'tirâf etmekle berâber, onların o ihtir s tahtında nâdiren kendilerini g 'ib ettiklerini de teslîm eylemeliyiz. Evet, onlar hiçbir vakit çabucak aldanmazlar ve isterlerse  m l ve menâfi'-i nokta-i nazarından, ekseriyâ aldanm ş g r n rl r. Fikir ile hissiyyât-  nefs niyyeyi yek-diğerinden temyîz edebilirler. Hâlbuki kadın için fikri de

dâhil olarak her şey` hissiyyâtta, ihtirâsâtta başka bir şey` değildir. Te`essürâtı daha şedîd olmakla berâber şiddeti derecesinde serî`u`-tahavvüldür, mutlakâ eşyânın bir cihetini ve hoşuna giden cihetini görür.

Lâkin bütün bunların müstesnâları var. Bazen erkeklerin de öyle sebâtsiz, öyle acûl, öyle garîb tabî`atlarına tesâdüf edersiniz ki kendileriyle kâbil değil imtizâc edilmez. En ehemmiyetsiz şey`lerden müte`essir olarak darılırlar. Bazen de o kadar ağırbaşlı, sâkin, hevesâtına mağlûb olmaz, muhâkemeleri doğru, bî- taraf kadınlara rast gelir ki birçok adamlar onların metânet-i fikriyyelerine, selâmet-i mütâla'alarına gıpta ederler. Fakat umûmiyyetle erkek aklen; kadın kalben muhâkeme eyler.

Demek ki fikr-i merdî daha vâsi', daha râbitalı ve daha mu'tedil. Öyle ise idâreye de daha kâbiliyyetlidir. Zâten hayât-ı â`ileyi hüsn-i sûretle taht-ı te`mîne almak içinde her türlü münâsebâtı kolayca keşfederek menfa'at ve ziyânı kemâl-i sıhhatle takdîr eylemek kifâyet eder.

Bir de â`ilede ahlâkın ta'yin ettiği müsâvât-ı ahlâkıyye der-uhde

eylemiştir. Bu müsâvât ise şekl-i idâredeki adem-i müsâvâtla pek a'lâ îtilâf eyler. Riyâset, â`ilenin îcâbât-ı zarûriyyesindendir ve ebeveynin ikisinden biri tarafından icrâsı şarttır. Her ne kadar (Riyâset), "Hayât-ı â`ile" bahsinde arz olunduğu üzere rıkkıyyetten ibâret ise de kadının, erkeğin kalbiyle, hayât-ı yevmiyesinin teferru'âtı üzerinde hafî ve gayr-i mahsûs bir tarzda nüfûzuyla telâfi olunur.

Erkeğin kadın üzerindeki te`sîri bir âmir-i mutlak değil, bir â`ile re`îsi sıfatıyla olmalıdır. Kânûn-ı hukûka nazaran kadın erkeğin mâ-dûnunda ise de kânûn-ı ahlâkıye göre ona tamamıyla müsâvî bulunduğundan zevcinin ne esîri ne de hizmetçisidir.

Metîn, münevverü`l-fıkr olan bir kadının erkeğin irâdâtına karşı ne büyük te`sîr icrâ ettiğini unuttum zannetmeyiniz. Ooh,

Her yorulan için bir hân yapılmaz.

(s.444) hayır, gâye-i hakîkî-i hayâtı takdîr ederek müstakîm-âne hareket edip ne yapmak lâzım geldiğini bile vâsi', derin, cevval, bir fikir ile teferru'ât ve vesâ`iti taharrî ve keşfederek ara sıra da hîl-i şer'iyyeye mürâca'atla mizâca muvâfık hareket

eden ve icrâsı musammem fi'ilin nasıl yapılacağını lâıykıyla tasavvur eyleyen genç, rakık bir zekânın muvâzene-i mevcûdiyyetinden mütehassıl ittihâd-ı mes'ûd-âneyi alkışlamamak kâbil midir?

Muntazam bir hâne dâhilinde erkekle kadının menâfi'-i â'ile hakkında hiçbir maksad-ı hafî, hiçbir sû'i niyet ve rekâbet beslemeksizin her işi müzâkere etmeleri, hatta müteşebbisîn hangisi olduğu tefrîk eylemeyecek sûrette karâr vermeleri o kadar şâyân-ı istihsândır ki... Hatta arada bir mübâyenet-i efkâr ve hissiyyât hâsıl olsa bile, re'îs-i â'ilenin karârına — kabûlde hiçbir mezellet tasavvur etmeyerek — emniyet gösterip râzı oluvermeli. Böyle olursa ne erkek kadına karşı bir hiss-i gurûr dayar ne de inkisâr-ı emel gibi epeyce güç tahammül olunan bir emelin mahkûm-ı ıztırâbı olur. En şâyân te'essüf-i hâl ise kadının hakk-ı âmiriyyetini tasdîk ederek kendisine itâ'ata yemîn eylediği zevcini fırsat buldukça ezmesi, tahkîr eylemesidir. Bu menfûr mu'âmele asla tecvîz edilemez.

Kadının erkeğe gizli, âşikâr zulmetmesi tahammülsüz olmakla berâber, erkeğin kadına itisâf eylemesi

de bundan daha alçakcasına, daha gaddar-âne bir harekettir. Çünkü bu da bâr-ı â'ileyi taşımak için mu'âvenete muhtâc olan za'afa karşı kuvvetin doğrudan doğruya sû'i isti'mâli demektir.

Â'ileye â'id itisâfâtın envâ'ına gelince kısım kısım ayırabiliriz. Evvelâ ba'zı kîni müstelzim olan pek kaba bir zulüm ki şiddetle mu'âmele etmekten korkmaz, âşiyân-ı muhabbet ve âsûdegîyi mütemâdî figânlar, gözyaşları içinde bırakır, döker, yakar, yıkar...

Sâniyen tamamıyla keyfî olarak, birden bire te'sîrini gösterir. Bu adamların halîm ve selîm dakikaları olmakla berâber, ekseriyâ her söze, her fikre muhâlefet ederek kalb ve rûhu dâ'imâ giriftâr-ı derd ve eziyyet eylerler.

Bir kısmı da sert ve bâridir. Evlerinde, âdetâ bir asker nizâm-nâmesini tatbîk edercesine hareket ederler.

Bunların bir de nâzik ve zarîfi vardır. Parlak renkler, cilâlar altında pek amîk bir enâniyyet beslerler. Zâhiren ne kadar mes'ûd â'ileler tanırırsınız ki iç yüzleri erkeklerinin

taht-ı kahrında enîn-i ye`s ve gamla
geçer.

Hiç şüphe yok ki itisâf-ı beyti
bütün zulûmlerin en şâyân-ı nefreti, en
gayr-i kâbil termîmi! Zîrâ devâsı bile
pek büyük bir fenâlık, âdetâ devâsız
bir fenâlık!

Osmân Fahrî

Ne selâmün aleyküm, ne aleyküm

selâm

(s.445) “Arkadaş”ımızın Vedâ’ı

Bizim muhterem kâri`lerimiz, mu'azzez kâri`lerimiz!

Eyvâh ki size bugün ağlaya ağlaya bir kara haber vermeğe mecbûruz. “Arkadaş” artık ebediyyen vedâ' ediyor. Kendisinin, istikbâle doğru ilerleyeceğini ümîd ettiği adımlar işte bugünden i'tibâren munkatı' olmuştur. Hatta şu son nüsha, yalnız bu elîm hâtme-i gayret nâmına intişâr etti.

Bilseniz, şu müfîd, şu samîmî mecmû'anın devâmını yedi ay olsun te`mîn etmek için şimdiye kadar neler neler çektik. Her hafta eksilen satışa ehemmiyyet vermeyerek, âdetâ iktidârımızın fevkında bir gayret ve sebâtla gece gündüz, dinlenmeden çalıştık. Ne kadar acı, ne kadar metânet-şiken zahmetlere katlandığımızı tahmîn ve tasavvur edemezsiniz. Fikrî, bedenî yorgunluklara inzimâm eden mâddî ziyânlarımıza, borçlarımıza mukâbil de dâ'imâ yeni mâni'ler çıkıyor. Bütün hevesimizi, bütün fedâ-kârlıklarımızı kırıyordu. Siz, kışın, gece yarıları, kemâl-i istirahat ve sükûnetle uyurken biz matba'a köşelerinde, sabâhlara kadar uyanık, titreyerek, “Arkadaş”ı ertesi günü nazar-ı dikkatinizi câlib bir şekilde koymak ârzûsuyla uğraşıyorduk. Hele ba'zı matba'aların türlü türlü münâsebetsizlikleri bizi o kadar usandırıyor ki [1]... Elimize geçeni kendilerine verdiğimiz hâlde yine ârzûmuzun is'âfı için âb-rû döküyor; muntazam, muvâfık bir cevâb-ı sa'y alamıyorduk. Fakat bütün bunlar hiç şüphesiz kâri`lerimizin tezâyüdü, tezâyüd-i takdîri ümîdiyle çabalıyordu. Heyhât! Bugün bu ümîd tamamıyla silindi. Satışın tedricen tenâkusu o dereceye gelmiştir ki artık sebât ve devâm gayr-i kâbil. Hatta taşra müvezzi'lerimizin ba'zılarından mektûb aldık: (Ta'tîl münâsebetiyle şimdilik göndermeyiniz.) diyorlar. Bakınız taşranın hâline, yirmi, yirmi beş tane satılan koca vilâyetlerden de bu cevâb gelirse nasıl, hangi ümîde aldanarak neşrine muvaffak olalım? “Zararın her neresinden dönülürse kârdır.” hakikatini, ne çâre ki

[1] Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası müstesnâdır.

Felekle döğüşen âkıbet yenilir.

(s.446) bugün bizde tatbîk ediyor ve bu hakîkati sevgili kâri`lerimize tekrârı da vecîbe addettiğimiz için şu satırları karalıyoruz.

Emîn olunuz ki bizim en ziyâde te'essüf ettiğimiz, ağladığımız cihet bütün matbû'ât-ı Osmâniyye'nin, hele muhterem (Tasvîr-i Efkâr) ın, tâ ikinci numaramızda: (Bilâ-mübâlağa diyebiliriz ki "Arkadaş" risâlesi tarz-ı tertîbi, intihâb-ı mündericâtı, muhteviyyâtının bizdeki şübbân ve talebenin ihtiyâcât ve seviyye-i ma'lûmâtına muvâfıktı i'tibârıyla Fransa ve Almanya'da münteşir bu kabîl cerâ'id-i etfâle cidden fâ'iktir.) gibi takdîrâtına mazhar olmuş olan "Arkadaş"ın artık çıkamaması değil, mekteblerimiz bu kadar hayır-hâh, bu kadar fâ'ideli bir meslek te'sîs ve ta'kîb eden husûsî bir gazeteden mahrûm kalmalarıdır. Zannederiz ki "Arkadaş"ınızla, siz, hayât-ı tahsîlinize â'id bir rehber-i müstakîm, bir refîk-i ciddî gâ'ib etmiş oluyorsunuz. "Arkadaş": ümîd-i bekâsını vatanın yalnız mekteblerine istinâd ettirmişti. Hâlbuki bunlar da bu genç, bu taze fidânlarda diğerleri gibi usanıverdiler. Kendilerine hâzırlanan emîn bir ma'kes-i feyz ve terakkîye gülümsediler.

Teşebbüsümüzden evvel, düşünemedik ki muhâtablarımızdan kısm-ı a'zâmının merâkı hem kendilerinin hem de bütün memleketin henüz bir filiz kadar za'îf olan mevcûdiyyet-i ahlâkıyyesi için muzır romanlardır, safsatadan ibâret kitâblardır, gevezelerdir, kara gözlerdir, hayâllerdir! Hayât-ı umûmiyye-i medeniyye, vicdânî sahîfeler onlara kelâl-âver oluyormuş. Bizde o gevezeler gibi meydâna atılabilirdik ve atılabiliriz. Lâkin hayır! Ömrümüz oldukça en büyük gâye-i emelimiz, en mukaddes vazîfemiz: bî-çâre vatanın derin yaralarını şifâ-yâb etmektir. Onu pek âdî hezeyânlarla aldatmak, ona sapa yollar, çıkmaz zukâklar göstermek değildir.

Bize fikrimizi, hizmetimizi birkaç anlayanın takdîri kifâyet eder. İşte tesellîmiz! Siz de ey muhterem kâri'ler, siz de "Arkadaş"ın ziyâ'ından dolayı, hiç müte'essir olmayınız. Yalnız o size, bir zamânki hayırlı teşebbüsten yâdigâr kalsın. Kütüb-hânenizin bir tarafında, belki lüzûmlu bir kıymet-i ilmiyye ve ahlâkıyye ihtivâ eden bu ufacık cildi saklamak lütfûnda bulunursanız, teşekkürler ederiz.

"Arkadaş" sizden ayrılıyorsa, (Ona) vücûd verenler ayrılmıyor. Hayâtımız dâ'imâ sizin, memleketin, istikbâlin sa'âdet hâline mevkûftur. Rûhumuz bu toprağın bütün acılarını, bütün

Gavga sen, ben demekle çıkar.

(s.447) sefâletlerini hissede ede ilerleyecektir. Her zamân için bizden müfid eserler bekleyebilirsiniz.

Şimdi, “Arkadaş”ın bütün arkadaşlarına son bir istirhâmı var. Bu da muvaffakiyyetsizliğinin kendi kabâhati olmadığını i'tirâf eylemenizdir. Bugün, muvaffak olmak için yalnız müteşebbisînin hüsn-i niyeti, sa'yı, fedâ-kârlığı kâfi gelmediğini kendi kendimize isbât etmiş olduk. Bu bize pek mü'ellim bir tecrübedir. Siz de bundan sonra, (Ma'rifet iltifâta tâbi'dir. Müşterisiz metâ' zâyî'dir.) sözünü kat'iyen hâtırınızdan çıkarmayınız. Çünkü bir hakîkattir.

Hem bu öyle bir metâ' idi ki düşününüz bir kere on beş günde kırk para vermeği esirgeyenler için, biz (yirmi sekiz) paranın içine bütün bu nefâseti, resimleri, ma'lûmâtı sıkıştırıyorduk. Evet, 28 para! Ya'nî “Arkadaş”ın elimize geçen fiyatı! Hayret değil mi? Hiçbir memlekette bu nefâseti, bu muhteviyyâtı câmi' bir gazete (Yirmi Sekiz) paraya idâre etmez. Böyle olduğu hâlde bile yine beş, altı yüz kişiden başkasının nâ'il-i mütâla'ası olamadı. İçinizde, belki: — Haydi, âdi kâğıtla, resimsiz çıksın. Bizim terakkîmize mündericât kifâyet eder. — diyenler bulunur. Fakat o zamân yüz tane satılacağı meşkûk! Bugünkü hâlini bile kırk paraya az görenler ve meselâ her nüshada dört beş resim eksik etmezken hiç resim koymadığımızı yâhûd bizim en müfid gördüğümüz makâlelerin lüzûmsuz olduğunu yazanlar, hem de muhakkır-âne yazanlar vardı. Gazetede (musavvir) kaydı olmadığına hiç dikkat edilmiyordu. Bunun için bir de her hafta zevk-i san'at-kâr-âneyi okşamak için resimli bahisler aramağa mecbûr kalıyorduk.

Şimdi, biz kendi emeklerimize değil, zavallı vatanın pek uzun sürecektikemmül-i fikriyyesine acıyoruz. Bugün, hayât-ı medeniyye düşünülmezse, düşünmek için vesâ'it bulunmazsa, yarın büsbütün unutulmaz mı? İşte, genç fikirlerin, mekteblerin delîl-i irfânı olan bir uzv-ı matbû'ât, bir “Arkadaş”ta şu sükût-ı umûmîye karışıyor. Ne kadar yazık! Hiç biz istermiyiz; bir eser, mir müfid-i eser gâ'ib olsun! İnsân eserinden ibârettir. Lâkin şart-ı mevcûdiyyet de o eserin umûmen takdîr olunmasıdır.

Hiç unutmayız: “Arkadaş”ın çıktığı bir pencşenbe günü, kütüb-hânelerden birinin önünde duruyorduk. Bir mektebli geldi. O, sırf cehl-i müstevliden kâr kapmak

emel-i menfa'at-perest-ânesiyle karmakarışık tercüme edilen bütün romanları istedi. Sonra mecâdiyesini kemâl-i azametle fırlatarak

Adûdan intikâm almak gibi dünyâda kâm olmaz.

(s.448) beş kuruş geri aldı. Dükkân sâhibine “Arkadaş”ı göstermek için işâret etmiştik. — Bugün arkadaş da çıktı. — dendi. Hayır, ondan istemez... Cevâbı, bilseniz kalbimizde o kadar amîk bir te`essür-i me`yûs uyandırdı ki... Daha kim bilir, “Arkadaş”a böyle ne kadar dudak bükenler vardı.

Fakat nankörlükte etmeyiz. “Arkadaş”ı sevenlerin ebedî minnet-dârıyız. Ebedî arkadaşınız... Bâkî el-vedâ', el-vedâ'...

Osmân Fahrî, Midhat Sadullah

“Arkadaş” muhterem kâri`lerini, evvelce aldıklarına pişmân etmemek ve nâmûs-ı matbû`âtı, diğerleri gibi lekelememek için kat'iyen beşer, onar paraya satılmayacak ve ârzû edenlere pek zarîf cildlenmiş olarak ancak (12) kuruşa takdîm edilecektir.

Tebşîr

“Arkadaş”ınızda yarım kalan en mühim sahîfelerden: (Hayâtı Öğrenelim) yakında kitâb şeklinde ve (Bir Eşeğin Hâtırâtı) da forma forma neşrolunacaktır.

Kadın, erkek bütün gençlerimiz için elzem bir düstûr-ı hayât olan (Â`ile) ise “Hanımlara Mahsûs Gazete”de devâm ettikten sonra kitâb sûretinde takdîm edilecektir.

“Ma'lûmât-ı Medeniyye Dersleri” de der-dest tab'dır.

Kabâhat: samur kürk olsa kimse sırtına almaz.

Bilmecelerimiz, Su`âllerimiz

13'üncü nüshamızdaki bilmece:

Şın Elif Mim Şam

Elif Mim Lam Emel

Mim Lam Kef Mülk

Doğru halledenlerden kitâb kazananlar: İzmir Emti'a-i احنييه Gümrüğü'nde Ahmed Refik Bey'in mahdûmu Hasan Fehmî, Kabataş'tan Ahmed Ziyâ efendilerle Haydar Paşa'dan Münibe Kerîm hanım.

[13]üncü nüshamızdaki müsâbakaya ma'a-t-teessüf bir tane bile cevâb gelmemiştir.

Varaka-i takdîriyye kazananlar: Beşiktaş'tan İbrâhîm Tevfik, Kadı Köyün'de Hasan Hâdî, Vefâ İ'dâdî'sinden Ömer Hikmet, Hadîka-i İrfân'dan 58 Muhiddîn, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 122 Osmân Nihâd, Çengel Köyden Zahir: İhsân, Âfitâb'dan 58 Muhammed İhsân, 36 Refik, 1 İbrâhîm Ekrem, Dârü'l-muallimîn'den 161 Muhammed Muharrem, Kabataş İ'dâdî'sinden Abdülkâdir, Sarıyer'de bahriyye kolağası Halîl Bey'in mahdûmu Cemâleddîn, Mekteb-i Tefeyyuz'dan Me'zûn E. Fâzıl, İzmir'de Dârü'l-irfân talebesinden 193

Nevzâd, Necm-i Terakkî'den 3 Ali Rıdvân, Soğuk Çeşme Rüşdiyye-i Askeriyye'sinden E. Fâik, İzmir'de Yalı Câmi'î mü'ezzini M. H., Taksim Ermenî Katolik Kilîsâsı'nda rahib Asaduryan, Âfitâb-ı Ma'ârif'ten 49 Haydar, 95 Hüseyin, Trabzon İ'dâdî'sinden M. Hâkî, Celâl Mâhir, Âfitâb'dan 31 Muhammed, 129 Ahmed Safvet, Menba'l-irfân'dan Hâmid Şerîf, Dârü's-şafaka'dan 104 Niyâzî efendilerle Kasım Paşa'da çerhici kolağalarından Ahmed Efendi'nin kerîmesi Mu'âdil hanım.

12'inci nüshadaki bilmecelerin cevâbları: "Roma", "69", "62" idi. Kitâb kazananlar. Bayezid Rüşdiyyesi'nden 673 Muhammed Şerâfeddîn, Şemsü'l-mekâtib'den 29 Mustafa Sıdkı, Beşiktaş'tan Ali Cevâd efendilerle Havva Mükerrerem hanım.

Varaka-i takdîriyye kazananlar: Mercân İ'dâdî'sinden Kurt-zâde Şevket Şinâsî, Debistân-ı Irâniyyan'dan E. Tevfik, Hadîka-i Meşveret'ten 60 Zihnî, Ankara vilâyeti Dârü'l-mu'allimîn kâtibi Muhammed Rüşdî, Bürhân-ı Terakkî'den 48 Nûreddîn Kâmî, 108 Cevâd, Vefâ İ'dâdî'sinden 787 A. Nihâd,

Çamlıca'da S. Muzaffer, Telgraf ve Posta müfettişlerin-den Sâdık Bey-zâde Ali Haydar, Kadı Köyü'nde Jean Josef Mektebi talebesinden Ahmed Cezmî, Mekteb-i Harbiyye T. E. K. 2 Erzincanlı Muhammed Tevfik, Dârü's-şafaka'dan 280 Ali Şerafeddin, Dârü'l-mu'allimîn'den (504) Ahmed Râşid, İstanbul İ'dâdîsi'nden Ahmed Şinâsi, İzmir'de İstanbul Kütüb-hânesi kâatibi Halîl Fikrî, İzmir İ'dâdîsi'nden 337 E. Hâlid, Üsküdar'da Sultân Tepesi'nde Edîb Bey-zâde Ahmed Sa'îd, Hadîka-i Meşveret Mektebi İ'dâdî ikinci sınıf talebesinden "363" Kâmil bin Kemâl Bey, Ayasofya Merkez Rüşdiyyesi ibtidâ'î kısmı birinci sınıf talebesinden (259) Mahmûd Vedâd, Ma'lûl-zâde İncirli Medresesi müdâvimlerinden 51 Ahmed Tevfik, Van Mekteb-i İ'dâdîsi me'zûnların ve belediye eczâ-hânesi müdâvimlerinden Emîn, Kırık Kilîsâ'da Mekteb-i Kebîr ibtidâ'î talebesinden "274" M. Fu'ad, Fransız Mektebi'nden Burhâneddin, Kanlıca'dan Muhammed Ârif, Ayasofya Merkez Rüşdiyyesi rüşdiyye kısmı birinci sınıf talebesinden 294 Ahmed Sedâd, Şemsü'l-mekâtib muntehî sınıfından 168 Nûrî, Âfitâb'dan 71 Râgıb, 117 Muzaffer efendiler.

Ciddî ve müfid kitâblardan bu def'a intişâr eden:

Sıhî Musâhabeler

—Kadınlar Doktor Arasında—

Mu'allim muhterem Doktor Besîm Ömer Beyefendi'nin mukaddimelerini ihtivâ eden ve gâyet vâzih ve selîs bir üslûb ile yazılan bu eseri, sıhhat-i bedeniyeleri selâmet-i irkiyyemizi te'mîn edecek, vatana zinde ve cevval bir nesil ilâve eyleyecek olan, münevver ve tenzih hanımlarımıza takdîm ederiz.

Me'kûlât, melbûsât, tebdîl-i havâ, banyolar ve tuvalet hakkında en mühim ve en yeni ma'lûmâtı câmi'dir.

Â'ileler içinde mütâla'ası — Memleketin ahvâl-i sıhhiyesi nokta-i nazarından — elzem olduğundan â'ile re'îslerine ayrıca tavsiyeyi vecîbe add eyeriz.

Fiyatı 4 Kuruş

Bâb-ı Âlî Caddesi'nde [Muhtâr Hâlid] ve [İkbâl] ve diğer büyük kitâbcılarda satılır.

İrşâd

Bu nâm ile İttihâd ve Terakkî Cem'iyeti Fındıklı Kulübü tarafından neşredilen ve rüşdî ve ibtidâ'î mekteblerine mahsûs olan ilm-i hâl kitâbını bütün ihvân-ı dîne tavsiye ederiz.

Rehber-i Ef'âl-i Fransevî

ve

Lûgatçe-i Istılâhât-ı Ef'âl

Bu kitâb, iki cildten mürekkep olup Âfitâb-ı Ma'ârif Mektebi Fransızca mu'allimlerinden Beytî Efendi'nin eseridir. Birinci cildin matbû'î kalmadığından yakında yeniden tab' edilecektir. Fransızca öğrenmek isteyen kâri'lerimize tavsiye ederiz.

Mürettibîn-i Osmâniyye Matba'ası — Komandit Şirketi

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

DEĞERLENDİRME

1. ARKADAŞ'TA YER ALAN SÖYLEMLERİN EĞİTİM AÇISINDAN DEĞERLENDİRİLMESİ

Edebiyat, toplumda gerçekleşen sosyal, siyasi, ekonomik vb. insanı ilgilendiren her şeyi içine alan bir sanat dalıdır. “Edebiyatın inceleme nesnesi, konusu ise insanı ilgilendiren her şeydir. Eğitim de insanla, toplumla, toplumsal değişimle doğrudan ilgilidir” (Uçan, 2016: 66). Edebiyatın malzemesi olan “dil” üzerinde yapacağımız bir inceleme ile Arkadaş dergisinde yer alan söylemlerin eğitime uygunluk derecesini göstermeye çalışacağız.

F. de Saussure’ün dil (langue) tanımından hareket edildiğinde hemen söyleyebiliriz ki dilde toplumun ideolojik yansımaları vardır: İnanmayan bir insandan bile Allah korusun; Allahaismarladık, Allah belanı versin vb. sözleri duyabiliriz. Ezan, namaz, Kur’an, cami, Türk, Türkiye, Osmanlı, Kâbe, Filistin vb. sözcükler toplumun belli bir kültürel ortamda oluşturduğu, yerleştirdiği sözcük ve kavramlardır (Uçan, 2014: 40).

İnsanlar dil (langue) dediğimiz bu havuzdan kişisel, öznel olarak seçimler yapar ve bir söylemde bulunur. Bireysel olarak yapılan bu söyleme de söz (parole) denir.

Söylem analizi (discourse analysis) ile bu söylemler çözülür. Söylem analizini detaylıca ifade edersek,

...anlatılanların hangi formlarda nasıl anlatıldığı, niçin anlatıldığı, hangi maksatla ifade edildikleri ifadeden ne anlam çıkarılması gerektiği gibi çok farklı soruların cevabını bulmaya yöneliktir. Söylem analizi iletişimin olduğu her alanda görüntünün arkasındaki ayrıntıyı, satır aralarını söylenenin yanında ima edileni de ortaya çıkarma teşebbüsüdür (Demirci, 2015: 259) şeklinde tanımlayabiliriz.

Söylem analizini sadece “dil” ile de sınırlandıramayız. İnsanla ilgili olan, aklınıza gelebilecek birçok durum söylem analizinin alanına girer. İnsanların giyimleri, jest ve mimikleri, beden dilleri, bir konuşmadaki sözcük seçimleri, ses tonu veya karşıdaki kişiye davranış tavrı vb. her şey bu alan için inceleme konusudur. Buz dağının görünmeyen kısmını görebilmek, görünenden hareketle görünmeyeni keşfetmek yani ‘*yüzey yapı*’dan hareketle ‘*derin yapı*’yı bulma işidir. Biz görünen metinden (dil) hareketle söylemleri eğitim açısından değerlendirmeye çalışacağız.

- **Arkadaş dergisinde yer alan ve çocuklar için zararlı olabilecek söylemlerden bazıları:**

Derginin *birinci nüshasında* “Terbiye-i Bedeniyye” bölümünde yer alan aşağıdaki söylemlerle İngiliz ve Amerika vatandaşları övülmüş, hayatı yaşamağı bilen en iyi kavim oldukları zikredilmiştir. Osmanlı Devleti zamanında da cirit sporu, güreş, at binme, kılıç talimleri vb. vücudun sıhhati için pek çok spor mevcut olmasına karşın Batı devletlerinin çalışkanlığı buna bağlanmış ve kendi devletimizin bu konularda eksik olduğu hissi uyandırılmıştır.

Yaşamağı en iyi bilen kavim İngilizlerdir. Bunların tâ mektebden, çocukluktan i'tibâren ihtiyârlayınca kadar en mühim meşgalelerinden birisi riyâzât-ı bedeniyye, bilhassa futbol, tenis, kraket gibi oyunlar teşkil eder. İhtiyâr bir parlamento a'zâsı, bir lord, bir nâzır meşâğıl-ı resmiyyesini ikmâlden sonra kıra çıkar, top oynar, at ile gezer... İşte bu hâl, bu riyâzat; İngilizlerin ekseriyyetle sağlam, kuvvetli olmasına başlıca bir sebebdir. İngiliz delikanlıları bir taraftan riyâzat-ı bedeniyye ile vücûdlarını diğer taraftan en fâ'ideli, en amelî ma'lûmât ile fikirlerini terbiye ederek kendilerini cidâl-i hayâta atılmağı ve muvaffak olmağı müheyyâ bir hâle îsâl ederler. Bunun içindir ki bugünkü akvâmın en müteşebbisi, en çalışkanı İngilizler ve tabî'at ve âdetçe İngilizlerden pek az farklı olan Amerikalılardır (*Ark*, 1910: 11).

İkinci nüshada yer alan “Âfiyet Olsun” başlıklı yazıda yer alan aşağıdaki kesitte biranın övüldüğü görülmektedir.

“Birinci doktor. — Genç kadının bira bardağını dudaklarına götürdüğünü görür görmez en garîb, en şâyân-ı hayret i'mâlattan biri de şu biralar. Biralarının içine birazda şerbetçi otu karıştıran lokantaya hiç gittiniz mi?

İkinci doktor. — Gittim. Şerbetçi otu karışık biralarda fenâ olmuyor (*Ark*, 1910: 52).”

Dördüncü nüshada yer alan aşağıdaki söylemler ile II. Abdülhamîd kötülenmiştir. Kendisine doğrudan hain denilmese de ismi aynı satırlarda zikredilmiştir. Bunun yanında dönemin hükûmeti olan İttihâd ve Terakkî ise övülmüştür.

1293 senesinde büyük vatan-perverlerimizin sa'y ve gayretiyle kâfil sa'âdet-i umûmiyye olan kânûn-ı esâsî tanzîm edilerek millet meclisi inşâd edilmişti. Fakat o zamân taht-ı sultanette bulunan Abdülhamîd bir müddet sonra meclis-i meb'ûsânı dağıttığı gibi birçok büyük adamlarımızı da mahvetti. Bî-çâre millet otuz üç sene daha zulm ve istibdâd altında ezildi. Nihâyet tâ o zamânlar teşekkül ile Rûmeli ve Anadolu içlerine varıncaya kadar efkâr-ı hürriyyet ve meşrûtiyyeti telkîn eden

“Osmânlı İttihâd ve Terakkî” cem'iyet-i mukaddesesi ve ona mezâhir olan şanlı Osmânlı ordusu 10 Temmuz 1324 târîhinde milletin hürriyet-i mağsûbesi istirdâd etti. Kânûn-ı esâsî yeniden neşredilerek millet meclisi açıldı.

Fakat ba'zı hâ'inler, yine râhat durmadılar. “Otuz Bir Mart” vak'a-i dil-sûzunu çıkararak sevgili vatanımızı pek büyük tehlikelere ilkâ ettiler. Bu seferde o cem'iyet-i mukaddese, o şanlı ordu, tekrâr mevcûdiyyetini gösterdi. Bütün bu fenâlıkların müsebbibi olan Sultân Hamîd hal' edildi. Öteki hâ'inlere de cezâlar tertîb olundu. Artık millette zulüm ve istibdâddan tamamıyla kurtuldu (Ark, 1910: 118).

Yedinci nüshada yer alan Osmân Fahrî imzalı “31 Mart” adlı şiirde II. Abdülhamîd düşmanlığı açıkça görülmektedir. Zeynep Kerman “Osman Fahri Hayatı ve Şiirleri” adlı eserinde bu şiiri “İsyancılar” başlığı altında tasnif etmiştir. Sadece bir kısmını verdiğimiz şiirde Abdülhamîd'in yaşadığı Yıldız Sarayı'nın yıkılması istenmektedir.

“Dest-i adlinle şimdi “Yıldız”ı yık.../ Sonra düştü zemîne.../ Ertesi gün/ Çöktü “Yıldız” o satvetiyle bütün:/ Sanki bir tûde-i gubâr oldu,/ Ebediyyen harâbe-zâr oldu...” (Ark, 1910: 198).

Sekizinci nüshada yer alan aşağıdaki söylemler ile padişahların, paşaların birçok çocuğu olduğu dile getirilmiştir. Padişah'lara karşı küçük düşürücü “üç yüz kadar çocuğunun” olduğunun ifade edilmesiyle, padişahların ve paşaların kadınlara düşkün olduğu ima edilmeye çalışılmıştır.

Şurada bir su'âl hâtırımıza gelir:

Niçin ta'addüd-i zevcâtın tekessür-i nüfûsa bu derece te'sîri olsun? Üç yüz çocuklu pâdişâhlarımız, on beş, yirmi evlâdlı paşalarımız gelip geçmiş; bir tek kişinin bu kadar vücûdu meydân-ı hayâta getirmesi da'vâyı aks-i sûretle halletmiyor mu?

Hayır, hayır. Düşünelim, üç yüz evlâdı olan sultânın harem dâ'iresinde kaç kadın bulunduğunu tahkîk edelim, hiç şüphe yok ki yüzlerce def'a fazla! Gerek muhâfaza-i nüfûs ve gerek muhâfaza-i ahlâk nokta-i nazarından bu asla tecvîz edilemez. Çünkü birçok kimselerin bekâr kalmalarını îcâb ve intâc eder (Ark, 1910: 253).

Dokuzuncu nüshada yer alan aşağıdaki söylemler “Arkadaşınız” imzasıyla yayımlanmıştır. Bu söylemlerde de İngilizler övülmekte, kendi halkımız ise uyuşmuş, anlayışı sönmüş gibi söylemler ile küçük düşürülmüştür.

Hakikat için asla çekinmemeli. İngilizlere bakalım: Bir İngiliz çocuğu on yaşında leyli mekteblere girer. Yirmi yaşında ebeveyni onun alnından öperek: — Haydi oğlum! İşte önünde “Hayât” denilen uzun bir yol var, yürü! — derler. Çocuk â'ilesinin lütfundan, kendilerini bir ân bile unutmayarak ayrılır. Hindistanlılara, Javalara, kutuplara, dünyânın tâ öbür uçlarına gider. Hayâtını kazanmak için

dalgaları yarar, dağları aşar, buzullardan âteşlere atılır... İnsânlara, cem'iyete alışır, söz söylemeyi öğrenir, aldığı cevâblardan hiç fûtûr getirmez, me'yûs olmaz, ümitsizliklere düşmez... Çalışır, çalışır... Ve muvaffak olur. Âlemde tek başına kalsa bile, yine kendi kendini idâre edebilecek bir kuvvet, bir liyâkat kesb eder.

Hâlbuki biz böyle miyiz? Dimâğlarımız uyuşmuş, zekâ, dirâyet-i intikâl-i hâssaları birer birer sönmüş, derin bir rehâvet-i fikriye içinde uzakları, bi-pâyân ufukları düşünemeyerek mahdûd bir dâ`ire-i tefekkür dâhilinde mahbûs kalmışız...

Çıkalım, açılalım. Bizde İngiliz çocukları gibi hayâtı anlamak için düşünelim, kalkalım. Tekrâr yürüelim, yorulmayalım. Meşakkatler bizi ezmesin. Biz onları mağlûb edelim. Cefâlar bizi takviye eylesin, biz cefâlara sa'âdetlerle mukâbele edelim (*Ark*, 1910: 258).

Onuncu nüshada yer alan aşağıdaki söylemlerle Osmanlı Devleti'nin İngilizleri kendine örnek alması gerektiği ifade edilirken bunun olmaması durumunda küçülüp yok olacağına işaret edilmiştir. Dergide Batı öykünmeciliğinin apaçık bir şekilde okurlara önerildiği görülmüyor.

İngilizleri unutmayalım. İşte onlar sırf efrât-ı tekessürleri ve yavrularına verdikleri hüsn-i terbiye sayesinde bugün dünyânın en vâsi' yerlerini, Amerika-yı şimâliyi, Avusturalyalılar, işgâl eylediler. Günden güne bu istîlâ-yı umûmî artıyor. Lisânları, âdetleri, mü`esseseleri, nüfûz-ı ticâriyyeleri rû-yı arzda o kadar münteşir ki...

İşte biz, dâ`imâ İngilizleri numûne-i medeniyet ittihâz ederek hayr-i kâbil inhidâm bir şekl-i millî almaya çalışalım. Yoksa küçülürüz, küçülürüz... (*Ark*, 1910: 316).

On üçüncü nüshada yer alan “Ta’tîl Gezmelerinden (Manastır’a Kadar)” başlıklı, gezi yazısı olarak değerlendirilebilecek yazıda bulunan aşağıdaki söylemler siyasi bir içerik taşımaktadır. Bu gezi yazısının tamamına baktığımızda yazar ilk başlarda gezdiği yerleri normal bir şekilde anlatırken Selânik’e, Alatini Köşkü’ne geldiği zaman üslubu değişmekte, nefretini açıkça göstermektedir.

II. Abdülhamîd’e hakaretler sıralanması, onun bir zalim olduğunun ifade edilmesi ve birçok nefret söylemi bu yazıda yer almaktadır. II. Abdülhamîd’in sürgün edildiği Alatini Köşkü tasvir edilirken yazar nefretini, yanlı düşüncelerini açığa vurmaktan çekinmemiştir. “*Nihâyete doğru beyâz mermer merdivenli, pencerelerinin kenârı kan pıhtısı renginde boyalı yüksek binâ: Hamîd’in yeni serâyı!*” Pencere kenarlarının rengi kırmızı olmasına rağmen “kan pıhtısı renginde” söyleminin kullanılmasının II. Abdülhamîd’e olan düşmanlığın derecesini de göstermektedir. Onunla ilgili olan her şey yanlıştır, kötüdür hissi okurlarda uyandırılmaya çalışılmıştır. Onun Alatini Köşkü’nde kadınlarla gününü gün ettiği,

önceki hayatından daha rahat bir hayat sürdüğü vb. çirkin söylemlerde bulunulmuştur.

Bunun yanında Selânik birasının övüldüğü de görülüyor. "...buzlu Selânik birasının, hâricin tıkız harâretine karşı bahşettiği lezzetli tarâvet pek hoştu."

Selânik'te

"— İşte, işte Alatini!

Güverte halkı sağ tarafa koşuştular. Evet, Alatini bütün bir kitle-i mesâkinin en yüksek noktasını işgâl etmiş, tıpkı sönen yıldız gibi her tarafa hâkim görünüyor. Tâ açıktan nefretler yağdıran nazarlarımızı, bilinmez neden? Gemi limana girinceye kadar bir türlü oradan ayrılamadık. Yanımdaki zât hissiyyâtını yenemeyerek: —Bu ona ne büyük lütuf! Diyordu, eski hayâtından râhat! — Öteki cevâb verdi: — Artık, saltanatını azâb-ı vicdânî teşkîl ediyor.

Âsâr-ı atıkadan bir kemeri geçip Hamidiye caddesine saptık. Bu caddenin heybet-i medeniyyesi diğerlerinininkine fâ'ikti. Büyük binâlar, iki tarafı ağaç, gazinolu yol. Beyâz Kale'de tramvayı aktarma ederek, sol tarafa gidene atladım ve biletçiye: Alatini, dedim. Evet, asıl orasını görmek istiyordum. Bakalım, hüküm-dârân kadrosundan hârice atılan düzgünlü akbabanın yuvası şikâyet ettiği kadar var mıydı? ... Bir serây kadr-i cesîm olan Alatini Köşk'ü biraz daha ötede, ağaçlar arasında idi. Oraya kadar gidecek, insânların zâlimlere bezl ettikleri son latifeleri re'yu'l-ayn görecekdim. Yaklaştıkça en fecî' denâ'etlerin, en müthiş cinâyetlerin müretteb ve fâ'il-i meş'ûmu, piş-i havfımda tecessüm ediyor, havâ-yı muhîtimde kan kokuları duyuyordum. İlerledim. Gelen geçeni şüpheli nazarlarla süzen bir iki jandarma parmağının yanında bekliyor, köşkün karşısında beş, altı çadır sâkin ve bî-his duruyordu.

Başımı bağçeye çevirerek gözlerimin bütün kuvvetiyle içerisini görmeğe çalıştım. Koruma o derece nazar-bâz ki... Nihâyete doğru beyâz mermer merdivenli, pencerelerinin kenârı kan pıhtısı rengine boyalı yüksek binâ: Hamîd'in yeni serâyı! Bu ânda kalbimde bütün insâniyyet aleyhine bir hiss-i isyân uyandı. İşte senelerce süren zulme; vicdân-ı târîhi lekeleyen cinâyete; hilâfet gibi ulvî, mukaddes bir vazîfeyi vâsıta-i şer ve fesâd ittihâz ederek milleti çirkâbe-i sefâlette inleterek süründüren ara sıra hücûmunda Azrâ'ili bile iğfâle çalışan cellâda verilen hükm-ü kânûn! Yine bir serây, yine genç kadınlar ve son ân-ı ömrüne kadar kemâl-i sükûnet ve râhatla geçireceği va'd olunan bir hayât-ı zevk ve tarab...

O zamân köşkün rûh-ı melûsuna gömülmüş, hançer-i intikâm gibi titreyen tefekkürâtımdan bir netice çıkardım. Evet, bu dünyâda büyük zâlimler cezâsız kalıyor, onları kânûn himâye ediyor, yine büyüün ârzûsu mahdûd-ı farz edilen bir dâ'ire dâhilinde yerine getiriliyor.

Demek ki ezilen, her devirde: yine zavallılar, bî-çâreler, za'îfler...

Târîhte la'netle yâd olunacak, bu kâfi değil mi? Adam, sizde, açın târîhi... Her kanlı yaprak mâzînin hikâyât-ı mütevârisesi gibi telakkî olunuyor. Lâ-kayd-âne okunup, geçiliyor. İnsânlar için onlardan ibret almak ise âdetâ muhâl. İşte bugünün fecâyî'de, istikbâle doğru dumanlanır, te'sirini yavaş yavaş gâ'ib eder, belkide unutulur. Çünkü onlar, o "gelecekler" bizim hissettiğimiz âlâm-ı ictimâ'iyeden müte'essir olmayacaklar. Hükmî, târîhe bırakacak olursak hiç kimseye mücâzât etmemeli.

Ya cezâ-yı uhrevî! Bu hepsinden muhakkak. Fakat kalblerimizden kîn silinmiyor. Biz bugün rûhumuzun eşk mâtemini kurulayacak bir dest-i teselliyyet arıyoruz. Niçin ona bir şey` olmadı? İşte bu su`âl vizdânlarımızı kemiriyor!

Birçok dolaştıktan sonra, nihâyet lokantaya benzer bir yere girdim. Yemekler fenâ değildi. Bâ-husûs tatlımsı, buzlu Selânîk birasının, hâricin tıkız harâretine karşı bahşettiği lezzetli tarâvet pek hoştu (*Ark*, 1910: 398-400).

Yukarıda zikrettiğimiz söylemlerin yanında dergide “**Mütenevvi'a**” bölümü altında yer alan İngiliz, Fransız, Amerikalı gibi sürekli yabancıların zikredildiği söylemlerden bir kaçını vereceğiz. Bunun yanında bu bölümde Osmanlı Devleti’ne ait bir tane dahi bilgiye yer verilmemiştir.

Londra’nın nüfûsu, senede vasatî olarak (70,000) kadar tezâyüd ediyormuş (*Ark*, 1910: 12).

İsveç’teki şimendüfer vagonlarının kâffesinde gâyet temiz sürâhiler, derûnünde pek taze sular ve her yolcuya mahsûs bardaklar varmış (*Ark*, 1910: 46).

Londra’daki Sean Paul Kilîsâsı’nın sigorta bedeli senevî 95.000 İngiliz lirasıdır (*Ark*, 1910: 91).

Dünyânın her yerinde ziyâde İspanya’da kambur vardır (*Ark*, 1910: 111).

Londra’daki çamaşır-hâneler haftada yedi yüz bin kilo sabun sarf eder (*Ark*, 1910: 111).

İzlandalıların ahlâkı pek sâf bir hâldedir. Bu memlekette ne bir polis, ne de bir habs-hâne vardır. Rivâyete göre bin seneden beri ancak iki def’a sirkat-ı vukû’ bulmuştur (*Ark*, 1910: 143).

Bilardo oyunu (1572) de bir Fransız tarafından icâd olunmuştur (*Ark*, 1910: 263).

Almanya’da 600,000 avcı vardır (*Ark*, 1910: 295).

En çok gazete çıkan memleket Almanya’dır. İntişâr eden 5,000 gazetenin (800)ü yevmîdir (*Ark*, 1910: 295).

Londra’da senede (600 milyon) yumurta ve (150 milyon kilogram) çay sarf edilir (*Ark*, 1910: 327).

Almanya’da senede yüz otuz milyon kadar telgraf vâridâtı kayıt olunur (*Ark*, 1910: 327).

Her sene Paris’te itlâf olunan farelerin mikdârı 1,500,000 râddesindedir (*Ark*, 1910: 327).

Paris’te, günde (20) milyon kibrit sarf olunuyormuş (*Ark*, 1910: 359).

Rusya’daki tiyatrolarda alkış-ı şedîden memnû’dur (*Ark*, 1910: 359).

Newyork’taki hayvânât bâğçesinde (306) yaşında tahmîn olunan gâyet cesîm bir kaplumbağa mevcûddur (*Ark*, 1910: 391).

Otuz beş sene evvel Japonya’da “Bir” gazete mevcûd iken, bugün “900”ü mütecâvizdir (*Ark*, 1910: 391).

- **Arkadaş dergisinde yer alan ve çocuklar için yararlı olabilecek söylemlerden bazıları:**

Derginin 3-14. nüshalarında Bir İhtiyâr Mu'allim imzasıyla çıkan “Hayâtı Öğrenelim” başlıklı yazının girişinde kullanılan ifadeler şöyledir:

“Fâ’ide-i umûmiyye: Az söylemek, fakat vakt-i münâsibinden ve tabî’î bir sûrette söylemek. Maksud: Hayât-ı vicdâniyyenin hüsn-i inkişâfı.”

Dördüncü nüshada yer alan “Hayâtı Öğrenelim- Bir İstikşâf” başlığı altında yer alan bir kesit:

Evet, içinizde hiç görülmemiş, anlaşılması gayr-i kâbil, kıymet-dâr, kahramân, kâh muzdarib kâh mes’ûd, kâh âlî kâh sefil bir şey` var. Biz ona “Rûh” nâmı veriyoruz ve her şey`i, bütün kâ’inâtı yalnız, yalnız onunla hülâsa edebiliriz. O olmasa her şey` mahvolur bütün hissiyyât ve efkâr mu'attal kalır...(*Ark*, 1910: 101).

On ikinci nüshada yer alan “Hayâtı Öğrenelim - Akıl ve Zekâ” başlığı altında yer alan bir kesit:

Nefsimizde terbiyesine mecbûr olduğumuz şey`, akl-ı insânîdir. O, hayır-hâh, münevver olmalı. Ne vicdâna ne de kalbe yabancı düşmemeli. Ancak âlî-cenâb bir şevk-i inâyetle hareket ederse kesb-i ulviyyet eyler. Hayât yolunda yürümek ve ilerlemek için bilinmesi zarûrî olan ma'lûmâta emniyyet etmeyenler dâ'imâ gâ'ib ederler. Efkar-ı bâtilanın esîri olurlar...

Bütün ma'nâsıyla insân olmak için: sebât, inâyet, şefkat, basîret, vicdân ve sağlam bir muhâkeme lâzımdır. Kalb, dimâğ ve hevâs aynı zamânda yek-diğerine istinâd etmeli, yek-diğerini mütekâbilan ikmâl eylemeli ki her üçünün bu samîmî

mu'âvenet-i uhuvvet-kâr-ânesi sayesinde biz hem kendimiz hemde benî nev'amız için hayırlı bir vücûd olalım (*Ark*, 1910: 357).

Birinci nüshada yer alan Ali Nusret'in i'dâdî seviyesindeki çocuklar için kaleme aldığı "Vîcdân-ı Sâfin Ma'âdini" başlıklı yazısından bir kesit: "Evet, azîz çocuk! Dünyânın en kıymetli hazînesi âsûde bir vîcdândır" (*Ark*, 1910: 31).

On ikinci nüshada i'dâdî seviyesindeki çocuklar için kaleme aldığı "Tavsiyeler" kısmından bir kesit: "Dünyânın en güzel ni'meti ise ahlâk-ı nezîhedir" (*Ark*, 1910: 374).

Derginin 2-14. nüshalarında yer alan Osmân Fahrî imzasıyla çıkan "Â'ile" başlıklı yazıdan kesitler:

...Günden güne eriyoruz, za'îfliyoruz, küçülüyoruz, milliyetimiz başka milliyetlere karışıyor. Hâlbuki bir millet ancak milliyetiyle kâ'imdir. Milliyetsiz millet pâ-y-dâr olamaz. Bundan neş'et ediyor?

Çünkü tufûliyyetten i'tibâren verilen terbiye, gösterili masallar, âdetler, i'tiyâdlar, fikirler dâ'imâ bize Osmânlılığı, bâhusus Müslümanlığı, el-hâsıl milliyeti unutturuyor. Milliyetimizi unutmakla berâber acabâ başka bir millet, medenî bir millet olabiliyor muyuz? Hayır hayır... Asla! Bu hâl devâm ederse şüphe yok ki sarsar-ı edvâr içinde dağılıp, gideceğiz. Yazık değil mi? İnsân muhâdaza-i mevcûdiyyet etmezse, bekâ-yı nâmına çalışmazsa neye yarar?

Teşekkül-i â'ile de tabî'atın yardımı kat'iyyen kifâyet etmez. Oraya kânûn, şer'at girmeli; orada zevc ve zevce baş başa verip du'â etmeli ümîd-gâh hakka baş başa dayanmalı, te'essürât-ı necîbe-i kalbiyyeyi Rahmetullah'tan ayırmamalıyız. Böyle olduğu takdirde, rûhun bütün ihtiyâcâtı ref' olunur. Sa'âdet rû-yı câzibe-dârını gösterir. Meserretler, şetâretler teselsül eder, kıymet-i hayât artar, vazîfenin kudsiyyeti her şey'de tezâhür eder, muhabbet bir câme-i nezâhete bürünür (*Ark*, 1910: 61).

Tâ'cîl-i bulûğ vakitsiz izdivâca yol açar. Genç kız cismen kadın bile olsa, fikren tamamıyla çocuk gibidir. Te'ehhül eyleyince zevcinden, zevcinin lisânından bir şey anlamaz, anlayamaz. Bir çocukla, bir adam, kâbil değil cem'iyet teşkil edemezler. Eğer genç kız kendi sinniyle mütenâsib biriyle izdivâc etse, bu sûrette de teşkil edilen cem'iyetin ehemmiyyet-i vezâ'ifini, gâye-i hakîkiyyesini her ikisi de tefehhümden âciz kalırlar. Netice nedir? İmtizâcsızlık (*Ark*, 1910: 315).

"Hayât-ı beytiyyenin letâfetinden mütelezziz olmak mı istiyorsunuz? Yek-diğerinizin ufak kusurlarını afv ediniz, müsâmaha ile geçiştiriniz. İşte en güzel ve en kolay çâre!" (*Ark*, 1910: 349)

Üçüncü nüshada yer alan, Ahmet Midhat Efendi'nin kaleme aldığı "Târîh Dersi- Osmânlıların İyi Ahlâkı Nereden Geldi?" adlı yazıdan bir kesit:

Şu ilk Osmânlıların iyi hûylularını, komşuları olan her türlü halk ile güzel geçinmelerini ne kadar methetsek azdır. Bunlar bu güzel ahlâkı tâ Asya'nın

içerilerinden getirmişlerdir. Hani ya şu çöl, beyâbân sandığımız yerler yok mu? İşte oralardan getirmişlerdir. Ama zihnimizi açalım. Her şey'in doğrusunu düşünelim ki muhâkememizde, hükümümüzde yanlışlık etmeyelim. Hemân her milletin ibtidâlarında ahlâkları güzel idi. Bu güzel ahlâkların da işte hepsi “Beyâbân” dediğimiz o tenhâlık ve sâdelik âlemlerinden getirilmişler idi. Romalılarda böyle idi, Araplarda, hepsi böyle idi. Sonraları medeniyetin terakkîsi bu güzel ahlâkları bir yandan daha ziyâde zînetleyip süsledi ise de bir yandan da bozdu. İnsânlar ilk sâdeliklerini bırakıp yaşamakça külfetlere, güçlüklerle daldılar. Az şey'lere kanâ'at etmez oldular. Bu hâlde daha ziyâde, hem de pek çok çalışmak lâzım iken bir de tembelliğe dâ'ir oldular. Çok çalışmadıkça öyle bol bol yaşamakta mümkün olamadığından vardılar türlü ahlâksızlıklara dâ'ir oldular (Ark, 1910: 67-68).

On birinci nüshada “Arkadaşınız” imzasıyla çıkan “Bugünkü İnhitât-ı Edebî” başlıklı yazıdan bir kesit:

Edebiyât, hissiyyât-ı milliye'nin en muvaffak vâsıtâ-i teblîgidir. Lâkin ma'a-t-te'essüf, üdebâmızdan ba'zılarının taht-ı teslîmindeki: “Bugün, edebiyât-ı milliyyeden mahrûmuz.” Edebiyâta: “Mensûb olduğu kavmin âyîne-i hissiyyât ve ahlâkî” denir. Sonra edebiyâtımızda hissiyyât-ı milliyyeden eser görülmezse tabî'î onda bize — Elfâz ve terâkîbden, ya'nî mâddeden mâ'adâ — hiçbir cihet ta'alluk tasavvur olunamaz. Evet, biz bugün kendi rûhumuzun, kendi fikrimizin, kendi ahlâk ve âdâtımızın tercümânı değil, başka âlemlere, başka milletlere â'id düşüncelerin, hislerin, hayâllerin bir ma'kes-i şikestesiyiz. Bundan şu kadar yüz sene sonra gelecek bir müverrih, bir âlim bugünkü bizi, edebiyâtımızın mütâla'asıyla kat'iyen anlayamayacaktır. Hâlbuki a'sâr-ı müstakbelenin kürsî-i tedkîkine arz olunacak en şâyân-ı i'timâd eserler, âsâr-ı edebiyâten başka ne olabilir? Onlarla bir zamânlar yaşamış nesillerin, hatta bir şahsın hissiyyâtı, efkârı, i'tikâdı, ahlâkı, sûret-i ma'îşeti, hâsılı bütün mevcûdiyyeti meydâna çıkmazsa, zarîf ve müzeyyen bir üslûba bürünmüş ecnebî tasvîrlerin ne fâ'idesi tasavvur edilir? Görülüyor ki edebiyât-ı hâzıramıza nazaran bizi ya hiç anlamayacaklar yâhûd kâmilan yanlış anlayacaklar. Çünkü hakîkat-i hayât ve hissiyyâtımızı başkalarının hayât ve hissine; rûhumuzu bize yabancı gelenlerin rûh-ı te'essürâtına katıyoruz. Kendimizin değil, başkalarının tercümân-ı âlâmı, başkalarının tercümân-ı ezvâkıyız (Ark, 1910: 321).

On dördüncü nüshada yer alan, Bir İhtiyâr Mu'allim imzalı “Hayâtı Öğrenelim – Vatan” adlı bölümden kesitler:

...Ben İstanbullu, sen Trabzonlu, öteki Manastırlı... Bütün bu tenevvü' bu ihtilâf, korkmayın, müttehiddir!

Vatan: bir büyük â'iledir. Herkes yek-diğerinin birâderidir. Ne mesâ'il-i ictimâ'iyeye, ne mesâ'il-i siyâsiyyeye, (Vatandaş) nâmına tefevvuk edemez. (Osmânlı) der demez, yek-diğerine kardeşçe mu'âmele eden Türk, Mûsevî, Ermenî, Rûm, Arnavûd, Hristiyan, Müselmân bir millet hâtra gelir. Eğer biri ötekini kendine düşman farz ediyorsa, vatanını unutuyor demektir. Eğer birimiz diğerimize Osmânlı nazarıyla bakmıyorsa vatana ihânet ediyor.

Ma'a-t-teessüf, bazen vatan sînesine aldığı yavruların eliyle tehlikelere uğrar. Birkaç denî çıkar, onun sîmâ-yı necâbetindeki bütün şânları, bütün kahramânlıkları, bütün zekâları silmek, söndürmek ister. O zamân müfteris dişler “Vatan” kitâb-ı mukaddesinin, vatan târîhinin sahîfelerini kopararak, onu kuru, kanlı bir kap hâlinde bırakırlar. Sonra, bu vahşetler üstüne bir Kemâl, bir Midhat Paşa, bir Niyâzî, bir

Eyüp Sabrî gelir. O yırtılmış, çiğnenmiş sahîfeleri yine eski şerefi, yine eski ulviyyetiyle i'âde eder. Yaşasın bu vicdânlar!

Vatanını hakîkaten sevenlerin hatt-ı hareketleri şudur:

“Evvelâ, ben bu toprağın filizi olduğum için bütün civârımdakilere hürmet ederim. Onları kat'iyen unutmam. Hiçbir şey` beni onlardan ayıramaz” (Ark, 1910: 422)

Yukarıda derginin her nüshasından bir kesit vermeye çalışarak, çocuk eğitimi açısından yararlı ve zararlı olabilecek söylemleri göstermeye çalıştık.

Sadece çocukları eğitmek amacıyla yazılan, çocuk için olan bir edebiyat dâhilinde kaleme alınan yazılarda bile ortaya konulan ürün yazarının inancından, ideolojisinden, değerlerinden, amacından ve kanaatlerinden izler taşır. Ortaya konulan ürünlerde ifade edilmemesi gereken söylemler “çocuk edebiyatını bir ideoloji çığırtkanlığına dönüştürmek, edebiyatı ideolojinin haklılığının ve üstünlüğünün ispat edildiği” (Çağan, 2005, 440) bir alan haline getiren söylemlerdir. Çocuk kendisine sunulan üründeki söylemlerin iyi veya kötü olduğunu ayırt edebilecek bir tecrübeye tam anlamıyla sahip değildir. Yazar satır aralarında kendi savunduğu düşüncenin, desteklediği siyasî kurumun veya inancının haklılığını çocuklara sezdirmeye çalışabilir. Bunu yaparken de savunduğu, inandığı düşüncesinin karşısında olan fikirleri de reddedecektir. Çocuk elbette edebiyatın da yardımıyla eğitilmelidir. Ancak “...eğitim içeriklerini edebiyat üzerinden işlemek gerekecekse bunun, edebiyatın yüksek beğenilerini ihlal etmeden ve mümkün olduğunca evrensel birtakım doğruların işlenmesi şeklinde icra edilmesi” (Çağan, 2005: 442) gerekmektedir.

Arkadaş dergisinde yer alan pek çok söylem yazarlarının dünya görüşünü bize açıkça göstermektedir. Bunun yanında dergide yer alan yazarların savundukları düşünceler de birbirinden farklıdır. Osmân Fahrî, Midhat Sadullah derginin oluşumundaki iki önemli isimdir. Söylemlerinde görüyoruz ki bir taraftan Batı'ya yöneliş, bir taraftan da kendi devletinden vazgeçememe var.

İngilizleri kendimize örnek almazsak küçülüp yok olacağımızdan yakınan Osmân Fahrî'nin söylemlerine karşın Bir İhtiyâr Mu'allim imzasıyla yazılar kaleme alan zât “Evvelâ, ben bu toprağın filizi olduğum için bütün civârımdakilere hürmet

ederim. Onları kat'iyyen unutmam. Hiçbir şey' beni onlardan ayıramaz.” ifadelerini kullanmıştır.

Derginin, yukarı başlıklarda zikrettiğimiz pek çok bölümünde Batı'ya özenişi, Batı öykünmeciliğini; kendi devletini, milletini küçük gören söylemlerini görmekteyiz. Bunun yanında kendi milletimizin övüldüğü yerler çok az da olsa mevcuttur.

Derginin oluşmasını sağlayan bu yazarlar devletini, milletini seven, tahrîf edilmemiş İslâm dinine inanan kişilerdir. Ancak kurtuluşu Batı'da aramakta, onların yazdığı reçete ile şifa dağıtmaya çabalamaktadırlar. Oysa körü körüne bir taklit, Batı'nın bizim inancımıza, örf ve adetlerimize, kültürümüze uymayan değerlerini benimsemek bizde bir yama gibi duracaktır. Dergiyi ne zorluklarla çıkardıklarını, çocuklara faydalı olabilmek için taşıdıkları niyetleri **“Arkadaş”ımızın Vedâ'sı** adlı bölümde görmekteyiz. Devletimizi, milletimizi ileri bir seviyeye taşımak, o zamanlar sıkça dile getirilen bir kavram olan “terakkî” kavramıyla ifade edilmiştir. Ancak bu “ilerleyiş” mefhûmunun her zaman için ileri bir güzergâhta, iyi bir yönde olması şeklinde yorumlanamaz. Göz maddî olanı görüyor, kulak maddî olanı duyuyor. Peki, aşk, sevgi, üzüntü kısacası bizi insan yapan değerleri nasıl açıklayacağız? İşte burada devreye inkâr edemeyeceğimiz bir şekilde “kalp-ruh” girmektedir. Batı da daha en başından bunu reddetmiştir.

Bizler münevver vatandaşlar yetiştirmeliyiz. Aydın, entelektüel, mütefekkir, münevver ya da intelijansiya adını ne koyarsanız koyun. Bu mefhûmlar farklı düzeylerde de olsa düşünen, bir şeyler üretebilen, bir başkasının boyunduruğu altında kılıç sallamayan, her durumda hakikati söyleyebilen, belli bir tavrı olan kişinin tanımını vermektedir. Tarihimizde pek çok aydınımız Batı'nın ürettiği ve şuan albenisini yitirmiş, rafa kaldırılmış, yanlış olduğu anlaşılmış ‘...izmelerin, ideolojilerin’ ya da Batının ‘patronaj kimliği’ yanında kılıç sallamıştır. Bu düşüncelerin tamamını bize ithal etmenin doğruluğunu anlatmaya çalışanlar, hiç değilse bize uygun düşenlerini ithal etmemiz gerektiğini söyleyen aydınlarımız olmuştur. Aydınlarımız Hz. Ömer'in bir hutbesinde “Eğer yanlış yaparsam ne yaparsınız?” diye sorması ve karşılığında “Seni kılıcımızla düzeltiriz ya Ömer!” diyen sahabe-i kiram gibi olsunlar. Hiçbir gücün boyunduruğu altına girmesinler ve

güdümlü edebiyatı (dirijizm) oluşturan, güdümlü bir aydın olmasınlar. Kalemli ile bizi düzeltsinler. Yoksa kalemleri kılıçtan nasıl keskin olur ki? Böyle aydınlarımız yok değildir. Bu aydınlarımızın hepside farklı tonlarda, farklı zamanlarda aynı davanın peşinde koşmuşlardır: Hakikat! Hepside “Akdeniz’in Güney’i Ural Dağlarının Doğu’sunda ve Asya’nın bozkırlarında konuşan, düşünen, üreten, yazan ve söyleyen insanların olduğunu pozitivizmin azizlerine ve aramızdaki misyonerlerine” (Çeker, 2002: 8) kabul ettirene kadar hakikati, doğru olanı savunmaya çalışmışlardır. Bunun için dışlanmışlar, hor görülmüşler hatta zindanlara düşmüşlerdir. Lakin hiçbir zaman fildişi kulesine çekilip, yer altı adamları olmamışlardır. Çalışmışlardır, bizimde kendilerini şiâr edinerek çalışmamız, Hakk’ı, hakikati, güzeli, doğru olanı dilimizin döndüğünce anlatmamız gerekir.

Şunu söyleyebiliriz ki toplumdaki değişimler edebiyatın malzemesi olan “dil” ile kendisini gösterir. Eğitimde dili ne kadar iyi kullanırsanız o kadar faydalı olur. Çünkü çocuk beyaz bir sayfadır. Üzerine ne karalarsanız onu görürsünüz. “Çocuk denilince ilk akla gelen [...] safiyettir, temizliktir. Çocuğun gözlerinin arkasında ikinci bir göz olduğunu düşünemezsiniz. Olduğu gibi ortadadır, ön yargısızdır. Kimsecikler “kral çıplak” demeye cesaret edemezken, “kral çıplak” diyecek, diyebilecek saflıktaki varlıktır çocuk” (Uçan, 2005: 17). Eğitimde bir araç olarak kullanılacak edebiyattaki kullanımların da çocuğun bu saflığı göz önüne getirildiğinde çok önemli olduğu görülür. Yanlış bir kullanım çocuk üzerinde onulmaz yaralar açabilir, onu yanlış yola sevk edebilir. Onun için bu kullanımların da evrensel değerler doğrultusunda, çocukların hak ve özgürlükleri gözetilerek yapılması gerekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

“Arkadaş” 5 Kânûn-ı Sâni 1325/ 18 Ocak 1910 tarihinde otuz iki sayfalık yüklü hacmiyle yayımlanmaya başlayan ve on dört nüsha yayımlanarak 15 Temmuz 1326/ 28 Temmuz 1910 tarihinde yayın hayatını uzunca bir veda yazısı ile sonlandıran eski harfli çocuk dergilerimizden birisidir.

Dergiyi diğer çocuk dergilerinden ayıran en önemli özelliklerinden birisi hacmidir. Bunun yanı sıra dergide okurlara sunulan ve diğer dergilerle kıyaslanamayacak kadar çok zengin bir içeriğinin olması da derginin farklı bir özelliğidir.

Dergi ser-levhasında edebî, ahlâkî, fennî bir dergi olduğu zikredilmekte ve bu özelliği de içeriğinde gösterilmektedir. Arkadaş, okurlarına her nüshasında şiirden romana, hikâyeden kitâbet ve kırâat derslerine, Ma'lûmât-ı Medeniyye'den Hanımlara Mahsûs Kısımda (Â ile) başlıklı mütelevviz konular sunan çok geniş bir yelpazeye sahiptir.

Dergide ibtidâî ve rüşdî seviyesindeki çocuklara seslenen çok az yazı mevcuttur. Genellikle iddâî seviyesindeki çocuklar ve yetişkinlere yönelik bir dergidir. Çok sık puntolarla yazılmıştır ve görsel materyal derginin hacmine bakıldığında çok azdır. Noktalama işaretleri o devirlerde yeni yeni kullanılmaya başladığından tam oturmamıştır ve diğer eski harfli çocuk dergilerinde olduğu gibi birçok yanlış kullanım mevcuttur.

“Arkadaş” dergisinin müdürü ilk beş nüshada Mehmed Fâ'ik'tir. Derginin altıncı nüshasında ise müdür, Mithad Sadullah olur. Derginin mahall-i idâresi (idare yeri) ilk beş nüshada İstanbul, Cağaloğlu'nda, Şerif Sokağında “Rûşen” Matba'ası'nda dâ'ire-i mahsûsadır. Altıncı nüshadan itibaren mahall-i idâre, Dersa'âdet — Vefâ'da Meziyyet Kütüb-hânesi'dir.

Derginin Abone Şerâ'iti (Abone şartları) ise İstanbul için seneliği 27, altı aylığı 15, vilayât ve memâlik-i ecnebiyye için senelik 30, altı aylığı 20 kuruştur.

Derginin ilk beş nüshasında “Her husûs için müdür-i mes'ûle mürâca'at olunur.” ifadesi yer almaktadır. Müdür-i mes'ûl ise Mehmed Fâ'ik'tir. Altıncı nüshasında müdürün Mithad Sadullah olmasıyla birlikte “Umûr-ı idâre için müdür,

umûr-ı tahrîriyye için “Osmân Fahrî” nâmına mürâca'at olunmalıdır.” ifadesini görüyoruz. Yani idare işleriyle Mithad Sadullah, yazı işleri ile Osmân Fahrî ilgilenmektedir.

Çocuklar için çıkarılan süreli yayınlar, çocukların eğitiminde bir ihtiyaçtır. Çocuğa kendi toplumunun kültürünü tanıtmaları ve bunun yanında başka toplumların da kültürünü tanıtmaları gerçekten önemlidir. Çeşitli yazı türlerini içermesi ile çocuğun dikkatini çeker. Çocuklara türler arasındaki farklılıkları daha iyi görme imkânı sunar. Edebî ve estetik bir kişilik kazanmalarına yardımcı olur. Çocuğun kelime dağarcığını geliştirir. Çocuğun öğrendiği bilgileri günlük hayata aktarmasında ve güncel olayları yorumlamasında etkili olur. Kısacası iyi hazırlanmış bir çocuk dergisi çocuğun gelişimine önemli bir katkı sağlayacaktır.

Arkadaş dergisi de kısa süren yayın hayatına rağmen geniş içeriğiyle ve yüklü hacmiyle çocuklara faydalı olabilmek adına hazırlanmıştır. Dergide eksiklikler, ideolojik tavırlar olmakla beraber çocuklar için yararlı olacak pek çok söylem de mevcuttur. Bu çalışmamız ile üzerinden bir asırdan fazla zaman geçmesine rağmen Latin harflerine aktarılmamış olan söz konusu çocuk dergisini tanıtmaya çalıştık. Dergide ideolojik söylemlerin yapıldığını, bunun yanında yararlı söylemlerinde mevcut olduğunu zikrettik.

Bu alanla ilgili çalışma yapmak isteyen kişiler için, eski harfli çocuk dergilerinin Latin harflerine aktarılması ile o zaman ki toplum yapısı hakkında fikir elde edilebilir. Çalışmamızın “Eski Harfli Çocuk Dergilerinden” adlı başlığı altında Latin harflerine aktarılmamış dergilerden birkaçının ismini zikrettik. Bu dergilerin tanıtılması, yeni harflere aktarılması ile ilgili bir çalışma çocuk edebiyatı açısından faydalı olacaktır. Bunların yanında bu dönemde çıkarılmış dergilerin güdümlü edebiyatın etkisi altında oluşturulup oluşturulmadığı da bir çalışma konusu olabilir.

KAYNAKÇA

- Ana Britannica* (1986). C:6. İstanbul: Ana Yayıncılık.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.1, İstanbul: Rûşen Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.2, İstanbul: Rûşen Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.3, İstanbul: Rûşen Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.4, İstanbul: Rûşen Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.5, İstanbul: Rûşen Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.6, İstanbul: Bekir Efendi Karagöz Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.7, İstanbul: Bekir Efendi Karagöz Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.8, İstanbul: Bekir Efendi Karagöz Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.9, İstanbul: Bekir Efendi Karagöz Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.10, İstanbul: Bekir Efendi Karagöz Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.11, İstanbul: Mürettibîn-i Osmâniyye Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.12, İstanbul: Mürettibîn-i Osmâniyye Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.13, İstanbul: Mürettibîn-i Osmâniyye Matbaası.
- Arkadaş* (1910). C:1 Nu.14, İstanbul: Mürettibîn-i Osmâniyye Matbaası.
- Çağan, Kenan (2005). “Çocuk Edebiyatı ve İdeoloji”. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. S: 104-105. 2. baskı. s.440-445. Ankara: Hece Yayınları.
- Çeker, Alper (2002). *Aramızdaki Muhbir: Dil Dilbilim ve Modern Şiir Üzerine Bir Deneme*. İstanbul: Ayışığıkitapları.
- Çılgın, Alev Sınar (2007). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: MORPA Kültür Yayınları.
- Demirci, Kerim (2015). *Türkoloji İçin Dilbilim*. 3. baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.
- Devellioğlu, Ferit. (2010). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (Yayına Haz. Aydın Sami Güneyçal). Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.
- Kanar, Mehmet (2010). *Farsça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

Kanar, Mehmet (2012). *Arapça-Türkçe Sözlük*. İstanbul: Say Yayınları.

İngilizce-Osmanlıca Sözlük (2015). <http://www.ingilizceosmanlica.com>, (23.05.2018).

Kerman, Zeynep (1988). *Osman Fahri-Hayatı ve Şiirleri*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Kıbrıs, İbrahim (2000). *Çocuk Edebiyatı*. Ankara: Eylül Kitap ve Yayınevi.

Kıbrıs, İbrahim (2014). “Günümüz Çocuk Dergileri: 1980 Sonrası Çocuk Dergilerine Genel Bakış”. *Türk Dili Çocuk ve İlk Gençlik Edebiyatı Özel Sayısı*. S: 756. s.736-748. Ankara: TDK Yayınları.

Meriç, Cemil (2013). “Çocuk Edebiyatı” *Kültürden İrfana*. İstanbul: İletişim Yayınları. s.375-394.

Oğuzkan, A. Ferhan (2013). *Çocuk Edebiyatı*. 10. baskı. Ankara: Anı Yayıncılık.

Oğuzkan, A. Ferhan. (1993). *Eğitim Terimleri Sözlüğü* (3. Baskı). Ankara: Emel Matbaacılık.

Okay, Cüneyd (1999). *Eski Harfli Çocuk Dergileri*. İstanbul: Kitabevi Yayınları. *Türkçe Sözlük* (2005). 10. baskı. Ankara: TDK Yayınları.

Parlatır, İsmail (2011). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü* (3. Baskı). Ankara: Yargı Yayınevi.

Şirin, M. Ruhi (2000). *99 Soruda Çocuk Edebiyatı* (Haz. M. Ruhi Şirin). 3. baskı. İstanbul: Çocuk Vakfı Yayınları.

Uçan, Hilmi (2016). *Dilbilim, Göstergibilim ve Edebiyat Eğitimi*. İstanbul: İz Yayıncılık.

Uçan, Hilmi (2014). “Pedagoji ve İdeoloji Bağlamında Edebiyat Eğitimi.” *Eğitime Bakış Eğitim-Öğretim ve Bilim Araştırma Dergisi*. S: 29. s.40-46. Ankara: Hermes Ofset.

Uçan, Hilmi (2005). “Çocuk Kadar Saf, Temiz Olabilmek/Kalabilmek”. *Hece Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı*. S: 104-105. 2. baskı. s.17-23. Ankara: Hece Yayınları.

- Yahya Kemal (1990). “Memleketten Bahseden Edebiyat” *Edebiyâta Dâir*. 3. baskı. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti, s.139-144.
- Yalçın A. Ve Aytaş G. (2008). *Çocuk Edebiyatı*. 4. baskı. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Yazım Kılavuzu* (2009). 26. baskı. Ankara: TDK Yayınları.
- Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2005). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5. Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

